TRANSSILVANIA,

SIVE

MAGNUS TRANSSILVANIAE

PRINCIPATUS.

OLIM

DACIA MEDITERRANEA

DICTUS

ORBI NONDUM SATIS COGNITUS.

NUNC MULTIFARIAM, AT STRICTIM ILLUSTRATUS

AUCTORE

JOSEPHO BENKÖ

TRANSSILVANO SICULO,

Parocho Közép-Ajtensi et Notario Vener. Dioeceseos Erdövidékensis Helveticae Confessioni Addictorum Ordinario.

PARS PRIOR SIVE GENERALIS.

TOM. II.

CLAUDIOPOLI.

TYPIS LYCEI REGII ANNO 1833.

Boëtius de Consol. Philos. Lib. I. Pros. IV.

Tu (*dicit ad philosophiam*) hanc sententiam Platonis ore sanxisti: beatas fore Respublicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent, vel earum rectores studere sapientiae contigisset. Tu eiusdem viri ore hanc sapientibus capessendae Reipublicae necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque Civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent.

PRAEFATIO
AD
LECTOREM.

Tomum secundum Lucubrationum mearum edenti mihi, nulla opus esse, praeter eam, quam Tomo primo, pro omnibus tamen, praefixi, praefatione, probe quamvis videam: tribus tamen me loquentem verbis Lectorem Benevolum mente composita toleraturum, non est cur dubitem.

Quincuplicem Transsilvaniae Administrationem pertractanti, saepe Archivis Civilibus aeque ac Ecclesiasticis, qualia saltem Barbarorum in Transsilvania populationes reliqua fecerunt, opus mihi fuisse, sapiens quisque intelliget: ut adeo mul-

tum ab iis remotus, vel si Operis mei Conspectui, juxta praefationem Tomi primi in lucem dato, minus satisfecerim; ab aequis Lectoribus censoriam animadversionem vix metuendam putem. Quis enim antehac in haec argumenta vel glaciem fregit? Amicas vero observationes eorum, qui rebus patriis student, si quas in haec mea Scripta haberent, non modo citra indignationem audirem; sed quo adcuratior ad reliqua pergerem, per Veredarium Coronensem quam lubentissime accepturum me promitto. Gratum autem quam maxime facerent ii, qui Diplomata in scriniis suis latentia mecum communicare non dubitarent; ea cumprimis, quae lucem adfunderent rebus Transsilvanicis, ac Illustribus Praenobilibusque Familiis: quasdam namque Prosapias, ut Ill. Bethleniorum, Telekiorum, *cet.* hac vice, ubi de eruditis egimus; cum nexu genealogico commemoravimus; sed in sequentibus, magnificas Gentes, Banfianam, Gyulaianam, Hallerianam, Keményianam, Vasianam, *cet.* imo etiam complures Nobilium ex equestri Ordine Stirpes, ad illustrandam Gentis nostrae Historiam descripturum me fusius, non amplius celo.

Eruditos Transsilvaniae, quorum sola nomina commemorare constitueram, mu-

tata subito cogitatione, tumultuario et rudi labore, cum praecipuis suis Scriptis recensui: at hac in parte, vota Eruditorum explevisse *Cl.* P. Alex. Horányium (ut innuimus *pag.* 331,) gaudemus. Reperient interim Lectores, hoc in Opere, meo Eruditos, quorum Nomina Scriptaque incassum apud alios quaerent.

Id unum demum significandum censeo: Status Personales Praecipuorum in Transsilvania Dicasteriorum, suis quemque videlicet locis, Operi huic meo, dum ad prelum scriberem, inserueram: sed ex inadvertentia quadam typis illi exscripti non sunt; ideoque hiatus quidam seu lacunae hic ibique adsunt. Sic e. gr. pag. 25. lin. 25. pro titulo Excellentissimi Domini D. *Gubernii* (tunc) *Praesidis*, iam vero *Gubernatoris Transsilvaniae*, commonstrat *notam* 8-vam, quae nusquam reperitur. At fuerat ea primum, eratque ibi titulus: *Excellentissimus ac Illustrissimus* D. Samuel L. B. a Bruckenthal, *Insignis Ordinis S. Stephani Regis Apost. Commendator, Sacr. Caesar. et Apost. Regiarum Majest. Status Consiliarius Actualis Intimus, per Magnum Transsilvaniae Principatum, Partesque eidem reapplicatas Commissarius Regius, nec non*

Gubernii in eodem M. Principatu Regii Praeses. Pariter pag. 456, lin. 29—32: D. Antonius Szeredai *de Sz. Háromság, SS. Theol. Dr. Protonotarius Apostolicus, Capituli Cathedralis Ecclesiae Albensis Transsilvaniae Praepositus Maior Infulatus, Excellentissimi Illustrissimi. ac Reverendissimi Domini Episcopi Transsilvaniensis in Spiritualibus Vicarius, et Causarum Auditor Generalis, nec non Inclytae Tabulae Regiae Judiciariae Praelatus.* Tales aliosque errores, quos irrepsisse contigit, pro non factis et non scriptis reputari peto humillime. Jam Lector Benevole, vale,

Dabam Közép-Ajtae. 1777. 4. *Octobris.*

CONSPECTUS
TOM. II.

III. SEGMENTO.

De Administratione M. Principatus Transsilvaniae, quae est: Politica, Judiciaria, Cameralis, Militaris, et Ecclesiastica.

Cap. VIII.

I. De *Administratione Politica*, quae fit:
1. Per Comitia sive Diaetas.
2. Cancellariam Regiam Aulicam.
3. Gubernium Regium. Hoc vero habet etiam in et sub se: Cancellariam Provincialem, Commissionem Militarem Mixtam, Commiss. in Contributionalibus, Commiss. Commercialem, Commiss. Sanitatis, et Cammissionem Censurae Librorum.
4. Supremum Commissariatum Provincialem.
5. Per Continuas Tabulas Comitatuum, Districtuum, et Sedium Siculicalium.
6. Per Magistratus Civitatum, et Oppidorum.
7. Per Judices et Juratos Pagorum.

Cap. IX.

II. De *Administratione Judiciaria*, quae (praeter Judicatum Pagensem; Continuas Tabulas Comitatuum, Districtuum, Sediumque Siculicalium; item, praeter Magistratus Civitatum et Oppidorum; nec non Gubernium Regium) fit:

1. Per Inclytam Tabulam Regiam Judiciariam.
2. Per Forum Productionale, et
3. Forum Dominale.

Cap. X.

III. De *Administratione Camerali* sive *Thesaurariali*.

Huc pertinent:

1. Regius Thesaurariatus. Huic
2. Subordinata Dicasteria; et quidem

a. Politico-Cameralia, videlicet: Salis Perceptoratus, Officia Tricesimalia, Provisoratus in Bonis Fiscalibus, Arendae Perceptoratus in Comitatibus, et Decimarum Administratio in Fundo Regio.

b Montanistico et Monetario-Cameralia, ut: Judicium Montanisticum, Officium Monetarium, Officium Montanum Zalathnense et Radnense, Auri Campsoratus, Auri Loturae Provisoratus, Res Ustoria, Officium Rei Silvestris Regium, Provisoratus Dominiorum Montanorum Zalathna et Vajda-Húnyad.

Cap. XI.

IV. De *Statu Militari*.

Cujus fuit Periodus

1ma, sub antiquis Hungariae Regibus.

2-da, sub Patriis Provinciae Principibus.
3-tia, sub Aug. Leopoldo M. Imperatore.
4-ta, sub Aug. Carolo VI, et Sacratissimis Ejus Haeredibus.

Status Militaris Transsilvanici Corpus geminum est. *Unum* complectitur:

a. Militiam Campestrem, *Alterum*
b. Limitaneam. Et quidem:
a. Militiam Siculicam; in qua sunt:
1. Inclyta Prima Legio Siculica Pedestris Ordinis.
2. I. Secunda Legio Sic. Ped. Ord.
b. Militiam Valachicam; in qua censentur:
1. I. Prima Legio Valachica Ped. Ord.
2. I. Secunda Legio Val. Ped. Ord.
c. Incl. Legionem Equestrem Val. Siculicam.

Administratio Militaris, specialiter in Legionibus peragitur per Legionum ac Centuriarum Officiales; generaliter autem, per

Supremam Caesareo-Regiam Armorum Praefecturam; Cui, praeter Legiones, subsunt:

1. Delegatum Cæsareo Reg. Militare Judicium.
2. Commissio C. R. Authorizata in Re Sanitatis.
3. Forum Superrevisorium mixtum.
4. Commissariatus Bellicus.
5. Officium Rei Militaris Architectonicum.
6. Officium Rei Armamentariae Bellicum.
7. Praesidiorum Civitatumque Commendatura.

Cap. XII.

V. De *Statu Ecclesiastico.*

Huc pertinent:

Res Sacra et Litteraria.

A.) In Re Sacra considerandae sunt:

I. Qua-

I. Quatuor Receptae Religiones, puta: Romano-Catholica, Reformata seu Helveticae Confessionis, Lutherana seu Augustanæ Confessionis, et Unitaria sive Antitrinitaria.

II. Religiones Toleratae.

Cap. XIII.

De Religione Romano-Catholica, eiusque

1. Episcopis Albensibus, ac episcopatu quoque Milkoviensi.
2. Capitulo Albensi.
3. Districtibus Archidiaconalibus.
4. Ecclesiis Parochialibus.
5. Ordinibus Religiosis.

Cap. XIV.

De Religione Helveticæ Confessioni addicta et eius

1. Ortu, Progressu, ac Confessione.
2. Superintendentibus.
3. Dioecesibus ac earum Senioribus.
4. Verbi Divini Ministris.

Cap. XV.

De Religione Aug. Confessioni addicta, eiusque:

1. Ortu, Progressu, et Confessione.
2. Superintendentibus.
3. Capitulis, Decanis, et Parochis.

Cap. XVI.

De Religione Unitaria.

Eiusque

1. Ortu, Progressu, et Confessione.

3. Au-

3. Augustanae Confessioni Addicti.
4. Unitarii.

II. Seculo XVII-*mo:*

1. R. Catholici. 2. Helv. Conf. Addicti. 3. Aug. Conf. Addicti. 4. Unitarii.

III. Seculo XVIII-*vo*

1. Romano-Catholici. 2. Helv. Conf. Addicti. 3. Aug. Conf. Addicti. 4. Unitarii.

Finis Partis Prioris.

SEGMENTUM III.

DE ADMINISTRATIONE M. PRINCIPATUS TRANSSILVANIÆ.

§. CLXXXI.

Administratio Magni Principatus Transsilvaniae quintuplex est: Politica, Judiciaria, Cameralis, Militaris, et Ecclesiastica; et hi administrandi modi totidem Status nuncupantur.

CAPUT VIII.

DE ADMINISTRATIONE POLITICA.

§. CLXXXII.

Administratio Politica fit 1. per *Comitia Publica*, 2. per *Cancellariam Regiam Aulicam*. 3. per *Gubernium Regium*. 4. per *Supremum Commissariatum Provincialem*. 5. per *Continuas Tabulas Comitatuum*, *Districtuum*, et *Sedium Siculicalium*. 6. per *Magistratus Civitatum et Oppidorum*. 7. per *Judices et Juratos Pagorum*.

§. CLXXXIII.

I. Comitia sive Diaetae (Hungar. *Ország-Gyűlése*, i. e. Regni Conventus) sunt Publici Conventus Universorum Statuum et Ordinum, Trium Nationum M. P. Transsilvaniae, Partiumque Hungariae eidem Incorporatarum, ad consultandum et deliberandum in majoribus negotiis, Principis Auctoritate, per Regales Literas, convocatorum.

1. Loca celebrandæ Diætæ olim, pro placito Principum et Statuum, fuere varia, puta: *Alba-Julia*, *Claudiopolis*, *Torda*, *Bistricium*, *Agropolis*,

Schaesburgum, *Media*, *Fagaras*, *Sabesus*, cet, nostra ætate, in Liberam Regiamque Civitatem Saxonum, *Cibinium*, indici solet. Ea Status Transsilvaniæ fuisse, mente, ut Claudiopoli celebrarentur, innuit *Punct. I. circa politica Resolutionis* Cæsareo Regiæ de A. 1742. 20. Jul. (§. 129 *n. b.*) in hæc verba: „ Cur autem pro celebrandis „ in futurum Diætis, et Gubernio, Tabulaque „ Nostra Regia Judiciaria, Claudiopolim resolvendam Status et Ordines Nostri petant, rationes et motiva, sub hac Diæta, uberius examinentur; ac desuper Vos etiam Status et Ordines Nostri ulteriorem informationem, cum „ opinione Vestra, Nobis, pro benigna determinatione humillime submittatis. " Ratio demissi Statuum postulati in promtu est: Cibinii quippe Magnates Hungarorum juris habent nihil, nihil fundi; paucique prope Civitatem Possessiones, quæ Naturalia ipsis suppeditent; Claudiopolis ex adverso his eorum commoditatibus adfluit. Quia tamen Cibinium, omnium in Transsilvania Urbium, hostilibus quoque temporibus, publicis Principatus hujus Archivis, hospitium promittit securius, pro Supremis Provinciae Dicasteriis aptissimum censitum est.

2. Convocatio ad Diætas fit per Regales Literas ad omnes Principatus Status expediri solitas; quas, nomine Regnantis Principis, excelsum Regium Gubernium propalat. Poena vocatorum, nec comparentium, 200. Florenos importat, *Compil. P.* 5. *Edict.* 18. Eadem poena ante dissolutionem Diætæ digredientes manet. *Ibid.* Conf. *Edict.* 17. *et Part.* 2. *Tit.* 2. *Art.* 3, 4. Intelligitur ex his,

quantum pro Siculis valuerit *Art.* 8. anni 1666. 1. Febr. quo Decretum fuerat, *ne Proceres Siculorum, contra antiquam gentis libertatem per Regales ad Comitia invitentur.* Idem An. 1674. 17. Nov. de Oppido Bánfi-Húnyad, Articulo 20, statutum fuerat. Sed ex alio respectu, consideratione nempe status depauperati.

5. Membra Comitiorum sunt: 1.) Excelsum Consilium Regium Guberniale. 2.) Tabula Regia Judiciaria. 3. Supremi Comites Comitatuum, et Supremi Judices Regii Sedium Siculicalium, necnon Officiales Sedium Saxonicarum. 4. Regalistæ (h. e. per Regales Litteras vocati) e Statibus Magnatum et Nobilium (e Statu Nobilium An. 1767. Regalistæ 30 numerabantur) 5. Deputati sive Ablegati Comitatuum, Sedium, Liberarum Regiarum Civitatum, Oppidorumque Privilegiatorum.

4. Ipsa celebratio Diætæ fit in duabus Tabulis, in publicæ Principatus Domus hypocaustis. in *Tabula Superiore*, Excelsum Regium Gubernium considet. Ad *Inferiorem Tabulam*, cui Præsidens Statuum (tempore Diætarum huc se ex Exc. Gubernio conferens) præsidet, Inclyta Tabula Regia Judiciaria, Regalistae et Deputati conveniunt. Summus vero Præses Diætæ (cum Hæreditarius Princeps extra Provinciam resideat) est *Regius Commissarius Plenipotentiarius*; qui Sessionibus quidem Statuum interesse non solet, sed exordio Diaetae, in medio eorum comparens, Propositiones Regio Principales Statibus et Ordinibus Principatus ritu

exhibet Solemni; et mox eadem Solemnitate Comitia dimittit.

5. Negotia in Diætis tractari solita sunt potissimum: 1. Propositiones Principis. 2. Tributi augendi vel minuendi ratio. 3. Legum latio vel immutatio. 4. Receptio in Indigenas, Personarum bene de Principe et Patria meritarum; cujus modum, Punct. 19. Resolutionis An. 1742. *circa Politica*, luculenter declarat. 5. Alia Principatus negotia publica; qualia in Articulis Diætalibus ubertim exhibentur. 6. Causæ maximi momenti, de quibus Egregius quondam *Michaël Váró de Bágyon*, in *Idea Actionum Juridicarum*, sic fatur: „ In Curia Inclytorum Statuum „ et Ordinum, juxta Benignissimum, non pri- „ dem ex hac terra ad Coelestem Hæreditatem „ evocati Augustissimi ac Gloriosissimi Impe- „ ratoris Rescriptum, de Anno 1737. Clemen- „ tissime indultum, nonnisi Casus Notorii; nec „ non Causæ Publicationis Privilegialium, et „ subsequentium Contradictionum, si hæ publi- „ ce, seu in Curia Statuum factæ fuerint; In- „ juriarum ad Diætam proficiscentibus aut ve- „ ro ibi existentibus illatarum; Productio Bono- „ rum pure Fiscalium; Metalium reambulatio- „ num, si cui per Mandata, et Protonotarios, „ vel Capitulares procedere visum non fuerit, „ Oculatarum revisionum, si nimirum materia „ subversans diversorum Comitatuum, Sedium, „ Civitatum et Oppidorum annexa Territoria „ involvat, etiam si litigantes sint privatæ per- „ sonæ. de restitutione in integrum contra ali- „ quam Communitatem Magistratualem, vel su- „ periorem Jurisdictionis Justiarium motæ, per

„ tractentur. " Causarum Diætalium intuitu, An. 1684. 8. Mart. Articulus (numero 10-*mus*) talis conditus erat: *In causis Diaetalibus, si Actor tribus terminis Inctum non proclamasset, hic in tertio termino absolvatur; nisi meritalibus rationibus Actor rem suam stabiliverit; quod et de Fisco intellectum esto.*

6. Modus Deliberationis his absolvitur partibus: 1. Utraque ut coalescat Tabula, mittuntur de Tabula ad Tabulam Ablegati cum significatione sententiæ. 2. Ubi ex parte utriusque Tabulæ coalitum est, denominantur Ablegati, Opinionem Statuum in scriptum redactam, Regio Commissario exhibituri. 3. Ut Acta Diætæ Legis vigorem sortiantur, Adprobatio Principalis Majestatis est absolute necessaria. 4. Facta ratificatione Principali, Acta Diætae in Puncta seu Articulos resoluta, typisque excusa, sub Majestatis Cæsareo Regio Principalis subscriptione et Sigillo, pro authenticis Legibus habentur. Hujus argumenti est *Punct.* 3. *Circa Politica*, resolutionis Anni 1742. quod sic legitur: „ Articulos Diætales, mutua consensione cum Commissario Nostro Regio Plenipotentiario habita, concipiendi facultatem, Statibus et Ordinibus Nostris, ita Benigne indulgemus, ut illi Majestati Nostræ, ad approbandum et confirmandum submittantur, vim dein et robur sortituri. " Huc plane pertinet etiam *Art.* 9. Anni 1744. in *Dilucidationem Articuli Approb. Const. P.* 3. *Tit.* 12. latus, ex quo haec transscribimus: „ Quidquid per formam Articulorum concluditur nomine Statuum, antequam a Sua Majestate confirmabi-

„ tur eousque nec vim Legis induet, nec sub
„ Sigillis et subscriptionibus distribuentur, sed
„ in Archivo solummodo et Protocollo mane-
„ bit eventualiter; dum vero post Confirmatio-
„ nem Principis prelo subjecti Articuli subscri-
„ ptione et Sigillo Principis roborati erunt, De-
„ positio ad specificata loca (*Comitatus nempe*
„ *Sedes et Fiscum*) juxta sensum Articuli ob-
„ servanda veniet." Ex Articulis Diætalibus, (qui ad tempora Imperii Augustissimi quondam Caroli VI. Cæsaris, lingva hungarica (jam latina) exarabantur) Codices Legum nostrarum compilati sunt. Scilicet, Liber *Approbatarum Constitutionum*, ex Articulis post Transsilvaniæ abs Hungaria Separationem (§. 102.) usque ad An. 1653. conditis; Codex vero *Compilatarum Constitutionum*, ab An. 1653. ad An. 1669. conceptis; adornati, et postmodum usque in hunc diem ab Imperantibus adprobati, et confirmati sunt; paucis Articulorum in iis contentorum Diætaliter inmutatis. Articuli ab An. 1669. emanati, nonnullis *Novellares* forte audiunt: at *Novellares Articuli* illi proprie sunt, qui post An. 1722. lucem publicam viderunt. Articulis Diætarum, sæpius nos, ut debita rebus fides conciliaretur, in texendo hoc opere, usos esse, singulæ ferme paginae testabuntur.

7. Plenis malorum iliade temporibus patriorum Principum §. 102. *seqq.* Status et Ordines hujus Provinciæ cogebantur; qui Insurrectionum æque ac Contributionum mutabili nimium methodo administrari solitarum ratione, sæpius, bis terque per annum, Diætis vacarent: jam pacata hac ætate, rebusque Provinciæ in justum ordinem

compositis, rarius Comitia convocantur. Sed satis hucusque in Diætis versati, ad Excelsam Cancellariam Aulicam nos conferamus.

8. Ante tamen quam e Comitiis, universorum nempe Statuum, et Ordinum Congregatione egrederemur, de Supremis etiam Magni Principatus Officiis quædam hic commemoranda habemus.

Erant scilicet sub Nationalibus quoque Principibus sustinendo eorum Honori, et Dignitati Aulæ inservientia eminentioris gradus Officia, quæ tamen, ubi Regimini alia successit facies, vel intercidisse, vel prorsus desiisse jam videbantur; at Regnans Augustissima Princeps MARIA THERESIA ut Nobilitatis Transsilvanicæ in subministrandis Bellorum subsidiis, quæ pro Regia sua Dignitate, et Provinciis tuendis invicto animo, et memorabili fortitudine gessit, testatam fidem, zelum, et promptitudinem hac etiam ratione remuneratam redderet, Honores illos in constituendis septem Supremis Transsilvaniæ Officiis instauravit, immo longe splendidiores fecit.

Rescriptum quo summus hic favor per totum Principatum solemni promulgatione notus omnibus reddebatur, sequentis erat tenoris:

Maria Theresia Divina favente Clementia Romanorum Imperatrix, Regina Hungariæ Bohemiæque, Archidux Austriæ, Dux Lotharingiæ et Barri, Magna Dux Hetruriæ, Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ et Carnioliæ, Princeps Transsilvaniæ, Comes Flandriae, Tyrolis, Goritiae et Siculorum.

Illustres, Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii Prudentes item et Circumspecti, Fideles nostri sincere nobis dilecti! Charum illum, et hæreditarium Principatum nostrum inde a suscepto ejus Regimine Cordi nobis semper fuisse, tot in ejus salutem, et conservationem directa studia, ac solicitudines nostræ, et quae hinc tam in Boni Publici, quam Privatorum rationes jugiter emanarunt, solatia testantur; non his materni affectus teneritudo vel exhauriri voluit, vel finiri; verum inter modernas etiam gravissimi Belli curas, ultra se, et eo ferri sustinuit, ut quo in Magnatum, Equestrisque Ordinis non conservandum modo, sed amplificandum quoque decus essemus animo, palam fieret nova Benignitatis nostræ declaratione. Hinc resolvimus Clementissime, ut, quemadmodum in aliis id Regnis, et Ditionibus nostris honorifice obtineret, in eodem quoque Principatu nostro nonnulla, et quidem septem Suprema Principatus Transsilvaniæ Officia nuncupanda erigantur, et introducantur, adeoque Supremus Principatus Aulae Præfectus, Supremi item Cubiculariorum, Agasonum, Pincernarum, Dapiferorum, Venatorum et Janitorum Magistri constituantur. Quo vero Instituti hujus et ratio Vobis, et proveniens inde honos magis innotescat, declaramus porro et quidem:

Primo: Supremos hos Principatus Officiales e distinctis Magnatum Familiis nominaturae sumus; quum vero Equestrem quoque Principatus illius Ordinem in hujus ornamenti venire communionem velimus,

Secundo: Ex eodem Equestri Ordine totidem constituemus Vice Officiales hoc titulo condecorandos.

Tertio: Præfati Supremi et Vice Officiales Principatus præter casus præstandi homagii nulla obibunt servitia, nisi Nos, aut Successores nostri occasione solemnis alicujus actus illos in eodem Principatu nostro ad obsequium Personæ Principis ordinare vellemus, aut vellent. Cæterum

Quarto: Nulli Principali Commissario aut Plenipotentiario aliqua præsentare servitia obligabuntur, hoc unico excepto, si talis e Regio Archiducali Domo nostra esset. Demum

Quinto: Quod ad horum Supremorum et Vice Officialium præcedentiam adtinet: eorundem intuitu, dum in actuali functione erunt, idem, ac in aliis Ditionibus nostris Germanicis viget, observabitur ordo; extra functionem vero secundum usum in aliis Ditionibus nostris introductum nullum alium, quam qui alias ipsis competeret, occupabunt locum, inter se tamen utriusque Status Officiales prædemonstratum habebunt Ordinem observandum.

Vobis proinde Gubernio nostro Regio Clementer mandamus, ut benignissimam hanc Resolutionem nostram in illo Principatu nostro suo modo publicetis. Quibus in reliquo Gratia nostra Caesareo Regia, ac Principali benigne propensae manemus. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die decima octava Mensis Junii. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo Secundo, Regnorum vero nostrorum Vigesimo Secundo.

§. CLXXXIV.

II. Excelsa Cancellaria Regia Transsilvanico Aulica jugiter penes Augustam Aulam Caesareo Regiam Viennae Austriae residet. Ordinarium Præsidem habet Aulae per Transsilvaniam Cancellarium, et componitur ex Consiliariis Aulicis, et Referendariis, Secretariis et Registratore, qui simul Taxator est, Expeditore, Protocollista, Concipistis, Registrantibus, et Cancellistis seu Juratis Notariis. Habet etiam Janitorem, qui et Rollista est, Calefactorem, et Portarium. In Consilio eius, omnia Magnum Transsilvaniae Principatum tangentia negotia publica, et privata tractantur.

1. Cancellariae Aulicae (§. 186. n. 1.) residentia Viennae est. Domum ejus 82000 Florenis ex Cassa Provinciali emtam et instauratam, ex eademque Cassa reparandam esse, docet *Rescriptum* An. 1760. 25. *Jul.*

2. Tractat omnia Principatus negotia non tantum Politica, Juridica, et Religiosa directe, sed per correspondentias Militaria etiam, et Cameralia. Mandata Principis quae ad Transsilvaniam diriguntur, aliasque Resolutiones expedit et promovet. Privilegialia quidem et Rescri-

scripta cum subscriptione suae Majestatis, Cancellarii et Referendarii, Decreta autem Cancellario tantum et Referendario subscribentibus; et haec vero, et illa munit Sigillo Regio, quod duplex habet, majus et minus, utriusque autem Conservator idem est, qui Archivi, Registrator nempe.

3. Nullam haec Cancellaria in expediendis publicis negotiis, seu cum Hungarica, seu Austriaca, nexum habet; et a solo Principe dependet. Ita scilicet impetratum est a D. Leopoldo, in *Resolutionibus Alvintzianis.* (§. 124. *n. c.*) Puncto 22-*do*, sic indulgente: „Existimasset quidem Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, cum Cancellaria Aulica Hungarica, Expeditionem Transsilvanicam in Aula, avito jure ita potuisse reuniri, ut particulare tamen Archivum et Registratura, ut et distincti pro hac Expeditione Referendarii et Secretarii instituerentur: cum tamen Status et hoc deprecati sint, malintque separatam prorsus ab Hungarica Cancellaria Expeditionem institui; ita et in hoc Sacr. Cæs. Regiaque Majestas illis gratificari Clementissime resolvit, a Gubernio Suo Transsilvanico postulatura opinionem, ex quot et qualibus personis, cum qua pro singulis Instructione constitui convenientius possit.

4. Faciunt ad illustrationem *Cancellariarum*, verba Ill. *Alexii Cserei,* qui *Praxis Procuratoriae,* Pag. 30. et 31, sic fatur: „Olim in Transsilvania erat duplex *Cancellaria*; et etiam nunc est. Una erat propria ipsius Principis, cui præerat *Cancellarius*; ubi Donationes,

„ Commissiones, et alia missilia Mandata, sub
„ Sigillo Principis authentico Aulico expedi-
„ ri solebant, vocabaturque *Cancellaria Au-*
„ *lica* et *Major.* Altera erat penes Protono-
„ tarios; quorum Cancellistæ, sunt jurati Ta-
„ bulae Regiæ Judiciariae Notarii. Hæc com-
„ muniter vocatur *Protonotarialis* et *Minor.*
„ Ubi omnia Mandata Juridica, Fassiones item
„ quævis, Contradictiones et Retractationes etc.
„ sub Nomine, Sigilloque Principis authentico
„ et Judiciali expediebantur, prout etiam nunc
„ expediuntur. Prior, mutato rerum statu, vi-
„ detur non nihil esse immutata, et quasi di-
„ visa in *Aulicam* et *Provincialem.* Aulica est
„ Viennae ad latus Principis; Provincialis est
„ in Provincia, ad latus Regio Principalis Gu-
„ bernii: unde etiam Gubernialis nominatur.

5. Postquam ad mandatum Aug. Imp. Leopoldi, pro denominandis Cancellariae in Aula Sua constituendae Personis, An. 1693. 20. Maji datum, a Gubernio Regio, pro Vice Cancellario in Aula residente, *D. Petrus Alvintzi* praesentatus fuisset; at, ob rationem, quod Supremus in Transsilvania Cancellarius, *D. Nicolaus de Bethlen* ex Helveticae Confessioni Addictis (quorum e numero etiam *D. Alvintzius* erat) esset, studio paritatis inter Romano Catholicos et H. C. Addictos in ejusmodi promotionibus observandae, de idoneo Subjecto R. Catholico mandatum denuo, 15. Jan. 1694. ad Idem Gubernium Transsilvanicum Cæsar dedisset: tum in publicis Provinciae Comitiis ad diem 25. Apr. ejusdem Anni Claudiopolim indictis, et usque d. 6. Apr. celebratis, in V. Can-

cellarium electus est *Ill. D. Samuel Kálnoki de Köröspatak*, hac conditione, ut in Patria officio et titulo Magistri Protonotarii, in Aula vero V. Cancellarii titulo utatur; post unius autem anni revolutionem alter binorum Protonotariorum in Aulicum ejus officium succedat, et sic porro; ut tres Protonotarii Transsilvanici, alternis annuis (quæ tamen annua functio, ut molesta, non viguit) vicibus V. Cancellariatum in Aula gerant. Decretum Comitiorum hanc in rem lingva Hungarica concinnatum istud est: „ *Külömb-külömbféle ezen* materia *Körül forgott nehézségek hoszszas és* „ *hathatos* Discursus*ok által* moder*áltatván*, „ communicatis universorum Dnor. SS. et Ordinum Trium Nationum Regni hujus Transsilvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum desuper consiliis: *Méltóságos Gubernátor és Fö-Cancellárius Uramék elött különkülön személy-szerént* repraesen*tált Voxoknak nagyobb része-altal, Köröspataki* Kálnoki Sámuel *Uram választatott* Vice Cancellarius*nak*, ily' modálitásokkal: Hogy ez *Hazában az Itélö-Mesterségnek Tisztit 's* Titulus*sát viselje, de az* Cancellariatus*ságnak semmi tekinteti és* titulus*sa Ö Kegyelmét ne illesse, 's ne-is* praetend*álja, hanem ott fenn az Felséges Udvarban míg* fung*ál*, Vice Cancellarius*i*, Titulus*sal éljen, az eleibe adando* Instructio *szerént, egy esztendö' forgása alatt*, post unius autem anni revolutionem, *az más két Itélö-Mester Atyánkfiai közzül egyik kiváltván Ö Kegyelmét, az* fung*áljon ott fenn ismét esztendeig, eleibe-adandó* Instructio*ja szerént, és éljen az* Vice Cancellarius*i Titu-*

„ *lussal-is*; *az ki penig ott fenn* fung*ált*, *és*
„ *esztendö-múlva kiváltatván haza jö*, *az itt*
„ *honn üljön az Itélö-Mester' Székiben*, *és az Ité-*
„ *lő-Mesterségnek Tisztit 's* Tituluss*át tartozó*
„ *kötelessége szerént viselje;* et sic seriatim *az*
„ *három Itélö-Mesterek között forogjon az Bétsi*
„ Vice Cancellariatuss*ágnak Tiszti és Hivatal-*
„ *ja*, *elejekbe adandó* Instructio*jok szerént* „
Sic praesentatus et confirmatus est Ill. Sam. Kálnoki. Eousque autem nomine Residentis et Secretarii in Aula fungebatur, *I. D. Andr. Szentkereszti,* qui, post constitutionem Cancellariae, ex parte Helv. Conf. Addictorum, Referendarius creatus est.

6. En Catalogum Illustrissimorum Cancellariorum Transsilvanico Aulicorum: 1.) Comes *Samuel Kálnoki* de Köröspatak; antea Trium Sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi ac Orbai, ut et Miklósvár, Supr. Judex Regius. 2.) Comes *Sigismundus Kornis,* qui postmodum An. 1713. Gubernator Transsilvaniae creatus est. 3.) Lib. Baro *Joan. Jos. Bornemiszsza*; antea Consiliarius Transsilvanicus Intimus, et Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó ac Kászon Sup. Judex Regius. 4.) Com. *Ladislaus Giulafi,* Status Actualis Intimus Consiliarius et Cancellarius; antea Sedis Siculicalis Udvarhely Supr. Judex Regius. Factus erat Cancell. 1741. mortuus Viennae 1754. 26. Sept. 5.) Com. *Gabriel de Bethlen,* Camerarius etc. successit 1755.

§. CLXXXV.

III. Excelsum Regium Inclyti Magni Principatus Transsilvaniae Guber-

nium, sive *Excelsum Consilium Regium Guberniale*, Supremum Provinciale Dicasterium, auspiciis Magni Leopoldi Imperatoris et Transsilvaniae Principis An. 1693. institutum, Cibiniique residens, sub Praeside *Tit.* Regio Gubernatore, et XII. (ordinarie) *Tit.* Gubernialibus Consiliariis Actualibus Intimis, Res Politicas, Oeconomicas, et Religiosas, Haereditarii Principis Nomine, Suprema in toto Principatu auctoritate tractat.

1. Michaële Seniore Apafi Principatus clavum tenente, præter Ordinarios Aulæ ejus Consiliarios, novem e tribus Receptis Nationibus An. 1680. 12. Jan. denominati fuerant, qui turbida ea tempestate Principi Consiliis adessent, et instar Generalis Diætæ res Patriæ tractarent. Deputati Domini (Deputatus Urak) nominabantur. An. 1685. 24. Oct. Art. 2. Penes Principem et Consilium ad Res dirigendas plena denuo auctoritate 40. Proceres delegantur, et sub Sigillis Nationum assecurantur, ut quidquid pro Bono Patriæ concluserint, aut fecerint, ratum esto: haec eorum auctoritas, An. 1686. 12. Apr. Art. 4. iterum confirmatur. Anno vero 1690. 15. Apr. Principe Apafio morte matura vitam terminante; sequente tandem, Georgius Bánfi, Consensu D. Leopoldi Imperatoris, in Gubernatorem Transsil-

silvaniæ electus est, 10 Januarii simulque statutum, *ut donec Cæsarea Resolutio, super confirmatione electorum et præsentatorum Officialium advenerit; interim tres e Consiliariis sint continuo ad latus Principis Electi Michaëlis junioris Apafi.* Circa idem tempus, Dicasterium, novo nomine, erectum est, quod *Consilium Status*, nuncupatum legimus. An. proinde 1691, 1. Aug. conduntur Articuli, sub titulo: *Nos Consilium Status Regni Transsilvaniæ et partium eidem annexarum;* ac subscriptionibus Georgii Bánfi, Præsidentis et duorum Protonotariorum. Non diu hi tituli durarunt; sed sublato tam Deputationis, quam Consilii Status nomine, vocabulo convenientissimo, Supremum Provinciae Dicasterium, sub nomine: *Gubernium Regium Transsilvaniæ*, An. 1693 erectum est. Instructiones eodem anno, pro Gubernatore Punctis 10 cum adnexa Juramenti Formula, et pro Consiliariis Punctis 10 cum inserta Juris jurandi Formula, Viennae Austriae, 29 Apr. exaratae. Haec fuere initia Exc. Regii Transsilvanici Gubernii. Paucis elapsis annis, Gubernium inquietabatur, turbis a Francisco Rákótzi excitatis, (§. 126.) non mediocriter. Gubernium namque, cum Statibus et Ordinibus Trium Transsilvaniae Nationum, ad Generalem Diaetam in diem 15 Nov. An. 1703. Cibinium convocatis, Principatum Francisci Rákótzi invalidaverat, (Testatur Instrumentum, quod possidemus) unde odia et persecutiones a Rákótzianis in Gubernium fidei suae tenacissimum. Cibinii igitur adversis temporibus Gubernium sibi hospitium invenit. Decedentibus e vita

Gubernatore et non nullis Consiliariis, suppleri, ut conveniebat, per dierum injuriam, defectus haud potuit: verum, quoad pacatiora redirent, Deputatio 16 personis Procerum constans, pro Regimine afflictae Provinciae, jussu Caesareo denuo instituta est. Et aliud mox accessit malum; Peste enim Cibinium penetrante *Proceres Deputati*, in pagum Saxonicum Disznód, indeque Nagy-Sinkinum, mox Mediam in Civitatem, se receperunt. Extincta denique lue, et facta Caesaream Domum inter et Rákótzianos optata pace (§. 127.) Gubernium Regium a Gloriosissimo Imperatore et Principe Carolo VI. restauratum est, nitetque hodiedum splendore auctoritatis sibi tunc attributae.

2. Sedes Exc. R. Gubernii Albae-Juliae primitus fixa erat, indulgente D. Leopoldo Puncto 21. *Resolutionum Alvintzianarum*, quod hujus est tenoris: annuit Clementissime (*Sacratissima* „ *Majestas*) ut Gubernium Transsilvanicum Al- „ bae-Juliae resideat, cui majori ejusdem secu- „ ritati de Praesidio militari quantum opus fue- „ rit, prospici demandabit." Sed ob procellas Rákotzianas, ut diximus, Cibinium translata tandem fuit, nec amplius inde amota. *Confer. Punc.* 11. *Resolut. An.* 1742. *circa Pol.*

3. Gubernium Regium Titulo Excelsi, ad modum *Consilii Regii Locumtenentialis* Hungariae gaudet; antea *Inclytum* vocatum videtur quidem ex *Punct.* 28. *Resolutionum Anni* 1742. *circa Politica*, sic habente: „Qua Titulatura Gubernium „ Nostrum Regium, tam in correspondentiis Di- „ casteriorum, quam relationibus majorum Offi- „ cialium Provinciae nuncupandum sit, inveni-

„ mus eidem Titulum Inclyti convenire, velut
„ id etiam in Aulicis Dicasteriis observatur,
„ *cet:*" fuit tamen, et ante annum eum, *Excelsum* dictum.

4. Auctoritas Excelsi Reg. Gubernii per universum M. Principatum Transsilvaniae est summa, nec ab ullo praeterquam a Principe dependet; cui (quia remotius a Principe residet) negotia Principatus per scripta, per Informationes, et Repræsentationes, Regnans Princeps e converso per Rescripta Voluntatem suam Gubernio indicat. In activitate Excelsi hujus Dicasterii positum est (ut docet Rescriptum Regium Anni 1760. 25. Julii) Juridica, Religiosa, Publica, Oeconomica, Politica Exactoralia, Commissariatica, Cameralia et reliqua in commodum Altissimi Servitii Principalis et Provinciae exactissime procurare. Hac tamen activitate Guberniali ex auctoritate inferiorum Dicasteriorum detrahitur nihil; quin imo ex ea haec auctoritatem mutuantur suam. Excelsum namque Gubernium, Juridica, exceptis causis ad recuperationem Bonorum fiscalium titulo inscriptionis possessorum penes *Appr. Const. P.* 1. *T.* 8: *Art.* 2. moveri solitis, nonnullisque aliis ejusdem cognitioni per expressum reservatis, non aliter, quam per viam appellationis e Foris Judiciariis inferioribus promota dijudicat; Politica autem et Oeconomica, Religiosa, ceteraque, Principis Nomine suis competentiis tractanda committit; Tribunalia et officia dirigit, corrigenda in iis corrigit: querelas cujuslibet vel privati et infimae sortis benigne audit, medelasque adhibet; Relationes rerum

ponderosiorum Augustae Aulae submittit; Regnantis denique Principis Decreta et Altissimas Ordinationes Vienna rescriptas, *per Litteras Gubernialès Commissionales* seorsim ad omnium Circulorum Tabulas et praecipuos Magistratus, sub Sigillo Regio perscribit; vicissim ab his Relationes et Informationes recipit. Sciendum vero est, sicut e Foris Judiciariis inferioribus pedaneis ad Inclytam Tabulam Regiam Judiciariam, ita et inde ad Exc. R. Gubernium viam adpellationis patere, nec denique hinc viam appellationis ad Augustam Aulam Caesareo-Regiam præclusam esse. Sed operaepretium existimamus, Articulum Diaetalem 2. anni 1757. aut potius 1755.) certa sui parte, huc adduxisse; cujus verba sunt: „ Quemadmodum e Foris Judiciariis in„ ferioribus pedaneis, ita etiam e Tabula Regia „ in Transsilvania Judiciaria, omnes Causae in „ merito (demtis Criminalibus in facto delicti „ deprehensis, et quae Juramento solius Actoris „ per adversam partem submittuntur) juxta „ praescriptum Legis, et receptas Patriae Con„ svetudines, in praesentiam Regii Gubernii, vi„ gore Ordinationis Regiae, Fori Revisorii, in „ Forma Apostolorum (*i. e. Libellorum dimis*„ *soriorum* sive Litterarum transmissionalium) „ cum plenitudine Actorum transmittantur. E „ Superioribus vero dicti Principatus Transsil„ vaniae Dicasteriis ac Tribunalibus Judiciariis, „ Regio videlicet Gubernio e praesentia Statu„ um et Ordinum Trium Nationum, ac Foro Pro„ ductionali dictum Regium Gubernium, Tabu„ lam Regiam et Supremos Officiales, ad men„ tem *Compillat Constit. Part. 5. Edicti* 27.

„ complectente, in *Realibus*, mobilibus et im-
„ mobilibus, juxta superius citati Regii Rescri-
„ pti (*anni nempe* 1754, 14 *Jun.*) tenorem et Re-
„ solutionis Caesareo Regiae de Anno 1693, die
„ 24 M. Maji Emanatae Articulum 4. in eodem
„ Rescripto Regio allegatum, ter mille aureo-
„ rum in Capitali Summa adaequantes vel su-
„ perantes; ita etiam in *Personalibus*, signanter:
„ Criminis laesae Majestatis, Perduellionis, Pro
„ ditionis, et Statum ac tranquillitatem publi-
„ cam respicientes Causae, absque omni difficul-
„ tate, penes Appellationem pro Altissima Suae
„ Majestatis Determinatione ac Decisione sub-
„ mittantur. Reliquæ vero Causæ tam reales,
„ quam personales, e præmemoratis Superiori-
„ bus Foris Judiciariis, per viam Appellationis
„ non transmittuntur: Recursus tamen ad Thro-
„ num Suæ Majestatis, non ex dictamine Legis,
„ sed ex benigna Regia annuentia, omnibus pa-
„ tet, *cet.* Quo autem modo Recursus ad Augu-
„ stissimam Aulam fiat, declaratur *Puncto* 13.
Circa Politica, Resolutionum anni 1742. his ver-
bis adornato: „ Privatis privata duntaxat sua
„ procurantibus, ad Aulam Nostram, dum volue-
„ rint venire, liberum erit; Communitatibus ve-
„ ro per Ordinarios Juratos Agentes et Advoca-
„ tos Sua agendi via aliunde præclusa non fuit,
„ nec in posterum præcludetur: Sin vero Com-
„ munitates suos Deputatos mittere, aut in publi-
„ cis Officiis constituti ipsimet venire vellent; ad
„ mentem Resolutionum Cæsareo Regiarum,
„ non nisi petita et obtenta a Nobis facultate
„ huc se conferre poterunt. “

5. *Tit.* Consiliarii Guberniales, e tribus hujus

Principatus Nationibus Receptis (§. 143.) Religionique Catholicæ, Helveticæ et Augustanæ addictis deliguntur. Benignissimam circa hoc, Regnantis Pricipis Resolutionem, intuitu Inclytae Natiouis Siculicæ, testatur *Punct. 2. quoad Siculos, resolutionum* toties dictarum *Anni* 1742. cujus verbalis continentia hæc est: „Siculicæ hujus
„ Nationis, ex qua nullus inpræsentiarum esset
„ in Gubernii nostri Consilio, qui in Repartitio-
„ nibus Contributionalis Quanti, aliisque rebus,
„ ejusdem Nationis curam ageret, benignam ha-
„ bebimus rationem, ut ad mentem Diplomatis,
„ et Resolutionum Cæsareo Regiarum Legum-
„ que Patriarum; tam in Gubernio Nostro Regio,
„ utpote Supremo Provinciali Dicasterio Perso-
„ nam Nostram ibidem repræsentante, quam Ta-
„ bula Nostra Regia Judiciaria, capacia et bene
„ merita Subjecta, ex eadem Natione, con-
„ gruo numero habeantur. "

6. Præsidis et Consiliariorum obligationem Gubernialium, præter memoratas superius Instructiones Leopoldinas, Rescripta Regia exhibent, itemque Resolutiones. Nostri non est instituti omnia ea referre, en tamen unum eorum alterumque: *Resolutionis Anni* 1742. *Circa Jurisdictionalia*, Punctum 12. sic sonat: „ Annuimus porro materne petito Vestro, ut vacante Gubernatoris Re-
„ gii Officio, aut ipso Gubernatore, per morbum,
„ vel alia ratione impedito, aut absente, Consilia-
„ rius Noster Gubernialis, Sessione et voto pri-
„ mus, in Consilio Gubernii Nostri praesideat;
„ qui informationes Nobis submittendas, alias-
„ que Expeditiones Guberniales, cum resol-
„ vendo Cancellario Nostro Guberniali sub-

scribet." Vi Rescripti Regii An. 1760. 25. Jul. absente R. Gubernatore, Episcopus aut Thesaurarius, aut Statuum Præsidens habet Præsidium. Idem Rescriptum, hæc in rem nostram confert: „ Quo itaque hoc cum Personali, Summum Ser-„ vitium nostrum Principatus illius publicum, „ et privatorum negotia, absque interruptione, „ tanto exactius et celerius promoveantur, de-„ cernimus positive, ut cum Operationes Vestræ „ nullas admittant ferias, sublata penitus Classi-„ ci Gubernii nomenclatione, idem Gubernium „ in Classes divisum deinceps nullatenus opere-„ tur, sed pleno semper numero in loco Vestrae „ residentiæ persistat. Admittimus nihilominus „ ut Gubernator uni alterive, sive praementium „ privatorum negotiorum causa sive ad curanda „ Oeconomica, tempore præprimis Messis et „ Vindemiarum, ad breve tempus abinde exeun-„ di licentiam impertiri possit; ea tamen cum „ cautela et circumspectione, ne ad tractanda „ et perficienda negotia occurrentia, justo pau-„ ciores remanere, et abinde Servitium No-„ strum ac Publicum morari, tanto minus pati, „ contingat."

7. Gubernatoris et Præsidii Gubernialis Honorem, a prima Excelsi Dicasterii erectione obtinuerunt. 1.) Illustr. Dominus Comes Georgius Bánfi *de Losontz*, An. 1691 10 Jan. creatus, et An. 1707 15 Nov. ætatis suæ 47 Cibinii ad Coelestem hæreditatem evocatus. Numisma Exequiale, memoriam retinens, videatur apud *Köleserium* in auraria Romano Dacica, pag. 149. 2.) Ill. ac Excellent. D. Comes Sigismundus Kornis

de Göntz-Ruszka, Anno 1713 denominatus, An. 1731 15 Decembris Claudiopoli diem obiit Supremum. 3.) Ill. ac Ex. D. C. Joannes Haller de Hallerstein, An. 1734 dignitatem Gubernatoris obtinuit, quam A. 1756 18 Oct. aetatis 64 Cibinii cum vita posuit. 4.) Ill. ac Exc. D. Comes Ladislaus Kemény, Lib. Baro de Magyar Gyerő-Monostor, An. 1758 6 Julii nominatus, ac A. 1759 27 Aug. Cibinii, publicis in Comitiis, Sellae Curruli solemniter impositus est: An. 1762 Officium resignavit, hancque ab Augustissima Resolutionem obtinuit.

„Spectabilis ac Magnifice Comes
„Fidelis Nobis sincere Dilecte!

„ Demissas preces Tuas, quibus propter adver-
„ sam valetudinem, et debilitatas vires, Te Offi-
„ cio Gubernatoris in Transsilvania Regii (cui
„ hactenus e Benignitate Nostra præfuisti) rite
„ amplius defungi haud posse exposuisti; et hinc
„ qua Servus diutinis servitiis, affecta valetudi-
„ ne, et ætate fessus, ad quietem mitti humilli-
„ me suplicasti, in benignam sumentes conside-
„ rationem; hanc Officii Tui resignationem a Te
„ ipsomet factam clementer acceptamus, atque
„ uni Fidelium, qui longo a tempore Summi
„ Principis, Patriæ et Privatorum commoda
„ gessit, servitiorum intuitu, ad dies vitæ quatu-
„ or millium quotennes Rhenenses Florenos, e
„ Fundo unde hactenus Salarium Tuum perce-
„ pisti, Pensionis nomine Tibi rite pendendos,
„ Clementer resolvimus, ulteriora quoque Be-
„ nignitatis Nostræ Caesareo Regiae erga Te
„ Symbola edituræ. Cui in reliquo, Gratia et

„ Clementia Nostra Cæsareo Regia ac Principa-
„ li jugiter propensae manemus. Datum Vi-
„ ennae Austriae 7 Maji 1762.

MARIA THERESIA
m. pr.

Gabriel Comes de Bethlen.
m. pr.

An. 1774 8. Mens. Octobr. in Possessione, *Bükkös* diem clausit. Ab An. 1762, ad An. 1771 Exc. R. Gubernii Præsidium tenuerunt *Tit.* Domini Supremi per Inclytum M. Transsilvaniae Principatum Cæsareo Regiorum Armorum Præfecti, videlicet. 5.) Ill. ac Exc. D. Lib. Baro Adolphus Nicolaus a Buccov §. 205 *n.* 2. 6) Ill. ac Exc. D. Comes Andreas ab Hadík §. 205 *n.* 2. 7.) Ill. ac Exc. S. R. Imp. D. Comes Carolus O-donel §. 205 *n.* 2. 8.) An. 1771 Augustissimæ Clementia, Exc. ac Ill. D. Maria Josephus S. R. I. *Comes* ab Aversperg, *Tit. Tit.* Gubernator Regius constitutus est An. 1774 ad Gubernationem Ducatus Carnioliae evocatus, viam ad præsidium aperuit. 9.) Excellentissimo Domino Samueli Lib. B. *de* Bruckenthal Regio Commissario Plenipotentiario *V. n.* 8.

§. CLXXXVI.

Habet autem Supremum hoc Provinciae Dicasterium, pro tractandis, et curandis expeditíonibus suis peculiarem Can-

cellariam, quae *Regia Provincialis*, et quod Gubernii esset, etiam *Gubernialis* nuncupatur, moderatur illam secundum Gubernii Praesidem, Cancellarius Regius Provincialis, qui simul Consiliarius Gubernialis est cum Secretariis, Registratotoribus, et Expeditore. *Conf.* §. 184 *n.* 4.

1. Tempore instituti Gubernii An. 1693 duos Aug. M. Leopoldus Cancellarios, Supremum vl. et Vice Cancellarium creaverat; quorum alter Viennæ, in Transsilvania alter residet; et ille publicas privatasque Statuum Transsilvanicorum causas, statutis diebus, ad Audientiam Cæsareo Regiam et principalem referret. Sequentibus igitur Annis Supremum plerumque Cancellarium in Transsilvania, Vice Cancellarium Viennae mansisse publica nos Acta condocent. At pro reservata sibi potestate Augusta Aula, eam Cancellariatus distinctionem sustulit, inque Provinciae commodum, duas distinctas Cancellarias, Aulicam nempe, et Provincialem clementer ordinavit.

2. Cancellarii, Cancellariæque Reg. Provincialis cognitionem summariam, exhibet nobis *Instructio Caesareo Regia*, An. 1742 19 Dec. pro Cancellario Regio exarata, cujus praeambulum sic decurrit: „ Quandoquidem Nos ad demissam universorum Fidelium Nostrorum Statuum et „Ordinum haereditarii Nobis Transsilvaniae Principatus Instantiam, Officium Cancellarii a pluri-

„ bus jam annis in illo Principatu vacans, ea le-
„ ge restaurare dignatæ sumus, ut in posterum,
„ is non *Supremus*, velut antea, sed *Cancellarius*
„ Noster *Regius Provincialis Transsilvanicus*
„ nominandus sit: hinc nova etiam Instructione,
„ eo, quod Supremi Cancellarii Instructio, etiam
„ ad Cancellariae Nostrae Aulicae Transsilvani-
„ cae activitatem extendebatur, eundem Can-
„ cellarium Nostrum Provincialem Transsil-
„ vanicum, pro ulteriori sua directione, mu-
„ nire necessarium judicavimus. „ Ipsa Instru-
ctio 13 Punctis absolvitur.

3. Inclyta Cancellaria R. Provincialis, habet juratos Notarios sive Actuales Cancellistas (vulgo Cancellistae Guberniales nuncupantur) trium Classium, et quaelibet Classis 6 Personas (ordinariae quidem) complectitur. Sunt, praeter eos, Jurati Notarii plus minus 30, non Salario quidem, sed censu quartiriali gaudentes. Hæ Cancelistarum Classes, omnes Commissiones aliasque Expeditiones Guberniales, ex concepto stilo, in Domo Cancellariae publica, describunt. Descripta taliter Mandata, Resolutiones; Commissiones, et publicationes, a Praeside Gubernii Regii, et Secretario expediente subscribuntur, et ad Circulorum Principatus Tabulas ac Magistratus transmittuntur. Perferuntur vero partim per Postas ordinarias, (qua illis iter est) partim per Cursores Provinciales, quibus Supremus Postarum Provincialium Magister praeest. Sunt quoque Advocati ad Exc. Regium Gubernium.

§. CXXXVII.

§. CLXXXVII.

Et quia inter alia muneris Supremo huic Dicasterio incumbentis objecta habetur etiam Harmonia et Cointeligentiae Provincialium cum Militaribus fovendae studium, Cura Contributionis, et rationum super ea exigendarum, necnon promotio Commercii, et conservatio Sanitatis, attentio item in libros, ut non, nisi probi vel imprimantur in Principatu, vel aliunde adlati disseminentur; quodlibet horum per distinctum Personale sub ipsius inspectione et superattendentia pertractatur.

1. Id quod inter Provinciales, et Militares vincula Harmoniae et Cointelligentiae tuetur, *Commissio Militaris mixta* appellatur. Praeses ejus est unus e Consiliariis Gubernialibus, Status Actualis Intimi Consiliarii dignitate condecoratus; adjunctos hic habet unum Consiliarium Gubernialem, unum Generalem, unum Officialem Stabalem, et Commissarium Bellicum qua Assessores, quibus circumstantiis ita poscentibus alter etiam Officialis Stabalis adjungi solet, duos item Actuarios, alterum ex parte Gubernii, alterum ex parte supremae Armorum Praefecturae. Commissio haec in sessionibus suis intra quindenam, vel etiam quavis hebdomada semel, aut pro occurrentium rerum exigentia saepius celebrandis tractat omnia tam limitaneos, quam reliquum Magno Principatui illocatum militem concernentia, qualicunque modo cum re Provinciali connexa negotia, su-

per relatis, et conclusis Protocolla confici curat, et hæc per Actuarios subscripta de qualibet Sessione, ex parte quidem Politici per Gubernium Cancellariæ Transsilvanico Aulicæ, ex parte Militaris autem Consilio Aulae Bellico submittit.

2. Quod Contributionis curam gerit, *Commissio in Contributionalibus* vocatur, studetque sub Praesidio unius Consiliarii Gubernialis promotioni *Rei tributariae*, *et Revisioni Rationum*. Quorum quidem objectorum omni meliori modo tractandorum causa, speciale Officium sub nomine *Exactoratus Provincialis* erectum habetur, constituuntque illud, Exactor, Vice Exactor, quatuor Revisores, octo Calculatores, septem Ingrossistæ seu Cancellistae cum uno Officii Servo, et uno Calefactore. Subdividitur in quatuor Revisoratus, quorum alter per totius anni decursum unice Revisioni Rationum incumbit.

Juvat hic parumper ad prima Exactoratus Provincialis initia regredi. Officium istud veluti Servitio Regio, et Communi Bono valde necessarium, erigendum resolverat Augustissimus Imperator Carolus Sextus, gloriose autem Regnans Majestas paternum perfectura Institutum, ita illud per benignam 4 Augusti An. 1742 editam Resolutionem constituendum voluit, ut ex uno supremo Exactore, tribus Adjunctis, seu Exactoratus Officialibus, uno Protocollista, tribus Cancellistis, et uno Officii servo constaret. Fecit initium operationibus sub Præsidio Viri post funera etiam omni laude dignissimi Michaëlis S. R. I. Comitis Teleki de Szék; duravit in hac forma ad Annum

1763 tunc circumstantiis rerum ita poscentibus reductum ejus Personale extitit, et alia censendarum Rationum media substituta, donec modernus, de quo paulo ante meminimus, per benignum 6 Decembris Anni 1771 exaratum Rescriptum Stabilitus Exactoratus fuisset.

3. Quod negotia Commercialia tractat, *Commissio Commercialis* audit, præsidetque et illi Consiliarius Gubernialis, et objecta cum Assistentibus partim e Gubernio, partim e Thesaurariatu deputatis in deliberationem sumit, ducente calamum uno Actuario, Protocolla autem, et alias expeditiones duobus Cancellistis in mundum redigentibus.

4. Personale curandæ Sanitati præpositum *Commissionis Sanitatis* nomen habet, et dirigitur per ipsiusmet Gubernii Præsidem cum interventu Assessorum e Statu Provinciali, Militari, et Camerali adhibitorum, assidente etiam Protomedico, et ea, quæ calamo excipienda sunt, uno Actuario et aliquot Cancellistis Curantibus. Subsunt autem huic Commissioni Directores, et Chirurgi Contumaciarum ad *Rubram Turrim, Törtsvár, Tömös, Bodza, Ojtoz, Gyimes, Piritske, Radna, et Volkány* una cum servitoribus ad easdem constitutis.

5. Quod libris attendit, *Commissio Censuræ Librorum* dicitur, facitque sua sub Praesidio Episcopi Transsilvaniensis, cui adjuncti sunt quatuor Consiliarii Guberniales et nonnulli e statu Ecclesiastico.

§. CLXXXVIII.

IV. Supremus Commissariatus Provincialis administrationem Contributionis, dislocationem Militiae, caeteraque his adnexa negotia curanda habet.

1. Praeses ejus, *Supremi Commissarii Provincialis* titulo insignitus, unus ex *Tit.* Consiliariis Gubernialibus esse solet, cujus sub Directione, *Cancellaria Commissarialis, et Cassa Regia Provincialis* Cibinii fixæ sunt. Cassæ præsunt Generalis Perceptor cum Contrarotulario, et influunt in illam omnes pecuniæ, quæ per Contribuentes seu Nomine quanti Militaris, seu pro Dicasteriorum, aliorumque Officialium, et servitorum Salariis; caeterisque Provinciæ expensis dependuntur. Habet autem Cassa hæc unum etiam Scribam; in Cancellaria Personali vero sunt Concipista, et sex in tribus Classibus Cancellistae. Est præterea unus Officii Assistens, qui Sessionibus sub Præsidio Supremi Commissarii celebrari solitis una cum adjunctis Commissariis dum praesentes Cibinii sunt, et Generali Perceptore interesse solet. Dum hæc scribimus, Supremi Commissarii Provincialis Officio fungitur Excellentissimus, et Illustrissimus Dominus Comes Joannes Nemes de Hidvégh; Sacratissimæ Suæ Majestatis Camerarius et Status actualis Intimus Consiliarius.
2. Universa Transsilvania, cum partibus Hungariæ intuitu rerum Commissarialium, in quatuor Districtus, *Cibiniensem*, nempe, *Coronensem*, *Clau-*

diopolitanum et *Devensem*, dividitur; quatuor proinde in iisdem sunt *Adjuncti Commissarii Provinciales*, qui suis in Circulis resident quidem, at quoties occasio poscit, Cibinii comparent, et a Supremo Commissario Provinciali dependent. E Cassa Provinciali id, quod Militiae competit Cassae Bellicae transponit, ut docet punctum 5 An. 1759. Quod autem ad exolvenda Salaria, aliosque fines convertendum est, aeque secundum statum erogationum sibi praefixum, et assignationes Gubernii iis, quibus debetur, exsolvit.

3. Ambitu quatuor Districtuum Commissarialium, Regii Perceptores Comitatuum, Sedium, quarumdam Civitatum, et Oppidorum Taxalium, (quæ non ad Comitatum aut Sedem, sed seorsim Contributionem administrare §. 139 *n.* 1 *e.* diximus) 67 numerantur. Sunt enim in Comitatu *Albensi* Regii Perceptores numero 3, *Kolosensi* 2, *Küküllensi* 2, *Thordensi* 2, *Dobocensi* 2, *Hunyadensi* 3, Comitatu *Szólnok Interiori* 2, *Szólnak Mediocri* 2, *Krasznensi* 1, *Zarándensi* 1, Districtu *Fagaras* 1, *Kövár* 1, *Sede* Siculicali *Udvarhely* 2, *Háromszék* 2, *Csik* 2, *Marus* 2, *Aranyas* 1, *Sede* Saxonicali *Cibiniensi* 3, *Coronensi* 3, *Schaesburgensi* 2, *Mediensi*, 2, *Rupensi* 2, *Nagy Sinkensi* 2, *Sabesiensi* 1, *Mercuriensi* 1, *Ujegyháziensi* 1, *Bistritziensi* 2, *Szászvárosiensi* 1, In Civitate *Claudiopolitana* 1, *Maros-Vásárhely* 1, In Oppidis *Albae-Carolinae* 1, *Vizaknae* 1, *Armenopoli* 1, *Illyefalvae* 1, *Sepsi-Szent-Györgyini* 1, *Abrud-Bányae* 1, *Udvarhelyini* 1, *Elisabethopoli* 1, *Hátszeg* 1, *Vajda Húnyad* 1, *Csik Szeredae* 1,

Kézdi-Vásárhely 1, *Beretzk* 1, in Pago *Oláfalu* 1, Regii hi Perceptores, collectum Oppidatim et Vicatim per communitatum Judices eorumque Adjunctos, sibique adlatum Tributum, *Generali Perceptori Cassae Provincialis* administrant; qui itidem e Cassa Provinciali in Cassam Cæsareo Regioque Bellicam subministrat; ut docet *Punctum* 5 *Regulamenti Militaris de An.* 1759.

4. Commissariatui Provinciali incumbit, fidelem Quanti Contributionis administrationem curare, et ad loca, si quæ forte negligentius administrarent, Brachium militare a Commissariatu Bellico indultum, pro exactione expedire. 2. Militiam Campestrem, mutuo cum Bellico Commissariatu consilio in Stativa dislocare, §. 207 *n.* 1. 3. Intertentionem Militiæ procurare §. *eodem.* 4. Computum Generalem, cum Statu Militari, instituere §. *eodem.* 5. Sunt et alia his similia, Inclyti hujus Commissariatus Officia.

§. CLXXXIX

V. Inclytae Tabulae Continuae Comitatuum, Districtuum et Sedium Siculicalium, sunt Collegia omnium seorsim Circulorum, An. 1764 instituta, quae Praeside, Adsessoribus et Subalternis nisa, res Politicas et Oeconomicas secundum institutionem sibi praescriptam, Judicialia vero ad Legum dictamen tractant.

1. Ante A. 1764, varia pro variis temporibus fuit Legum et Jurium, tam in Comitatibus, quam Sedibus Siculicalibus, administratio. Qualiter se in his Comitatus Hungarorum habuerint, ætate vetustiore, ex Articulis Diætalibus, quæ superant, et Legum Codicibus aliquid lucis adfunditur. A. 1594 2 Febr. Albae-Juliae definitum: *Intuitu Minorum Potentiarum, singulis Quindenis, Comites Sedes celebrent, et si causæ appellentur, in Tabulam Regiam transmittant.* A. 1623 14 Maji Albæ Juliæ: *Comites Mense quovis Sedrias celebrent in Comitatibus* A. 1678 1 Nov. Art. 4: *Sedes Comitatuum in Albensi quater, i. e. per utrumque Processum bis, in reliquis ter, annuatim celebrentur: sic et Fora inter Receptas Religiones Spiritualia.* Articulo 7-*mo: Omnes Sedriæ Partiales tollantur, et Causæ illic suscitatæ ad Generalem Sedriam transferantur; ibi, ubi substiterunt, citra novam Citationem continuandae.* A. 1680 18 Maji Art. 6: *In Comitatibus Sedes Partiales denuo celebrari jubentur, sed ea lege, ut solum ad Flor.* 60 *inapellabiliter, ad Fl.* 100 *appellabiliter, in debitis, pignoribus, rebusque aliis ad hunc valorem reducendis judicare possint. Sedes ante Quindenam publicetur. Septem Assessores, cum Supremis Judicibus Nobilium si conveniant, sufficiat.* A. 1691 1 Aug. Art. 6: *Sedriæ Partiales, quæ antea suspensæ erant per Articulos, rursus continuari, et causæ ibi decisæ exequi jubentur.* 1696 19 Oct. Art. 8: *Ad Sedrias quasvis Generales, quas Supremus Officialis indixerit, Universi Magnates, Assessores et Nobiles Circuli congregentur: Magnates quidem sub poena Flor.* 12. *Assessores Flor.* 6, *Nobiles Flor.* 3,

per Supremum Officialem de facto e Bonis eorum exequenda. Judica ex his L. B. quae Articuli de Sedriis perhibent, ut se Judicia olim habuerint. Progressu vero temporis, sub Sacratissimis Austriacis Principibus, rebus pacatioribus, cursus Juris sæpe antea Classicis impeditus, viam nactus est promtiorem, Sedriæque quadruplices in Comitatibus obtinuerunt. *Prima* dicebatur Filialis Sedria, lingva hungarica *Ispány Széki* nuncupata; quam Jus non scriptum i. e. consvetudo, induxit, et inde a Principatus fundatione adprobavit. Fuit Forum Ignobilium, in quo nempe Inctorum (*in Causam attractorum*) sive *Reorum* vices personæ Ignobiles sustinuerunt, et omnes malefactores ignobilis Conditionis, quos Domini Terrestres legitime prosecuti non fuerint (§. 178 *n.* 3.) ad hoc Judicium tracti fuerunt. *Actor* autem Nobilis æque ac Ignobilis esse potuit. Nomenclationem habuit, quod Partialis et Filialis Sedriae, instar Filiarum Inclytæ Generalis Sedriæ habitæ fuerint. *Praeses* hujus Fori fuit Supremus Judex Nobilium; *Judices* Jurati Assessores Comitatus cum aliis Nobilibus tum præsentibus, colligente in Judicio eorum vota Jurato Notario. Causæ in hoc Foro tractari solitæ fuere Criminales æque ac Civiles. Licet enim Jus Patrium facultatem Dominis terrestribus indulserit, in acta Personarum Ignobilium, non tantum civiliter sed etiam poena sangvinis, ratione jurisdictionis Dominalis animadvertendi, *Approb. P.* 3. *T.* 47. *Art.* 19. *Com. P.* 3. *T.* 11. *Art.* 1. Conf. §. 178. *n.* 3. Si tamen Domini terrestres, præ Magistratu Comitatensi jure prioritatis gaudentes,

obligationi suæ defuerint; tunc Magistratus Comitatensis, ratione Officii sui, habuit facultatem, tam contra malefactores a Dominis Terrestribus legitime non prosecutos, per Actoratum Vice Comitis, ad hoc Judicium tractos, tam etiam debitores, ac aliter quoque obligatos Ignobiles, Civiliter juxta ac Criminaliter in judicio procedendi. Appellatio, sive Causæ provocatio, per Partem succumbentem ex hoc Foro ad Sedriam Generalem fieri potuit. *Secunda Sedria* fuit *particularis* nuncupata, quam usus vocavit *Partialem*, in qua tam agentes, quam patientes soli Nobiles exstiterunt. Facultas hujus ad illas tantum causas fuit restricta, quarum objectum circa summam centum duntaxat florenorum occupabatur, sive ea summa præcise in pecunia, sive in aliis rebus mobilibus, vel in aestimatione alicujus rei vel actus tantundem valente constiterit. Judices, et Judiciorum in hoc Foro Præsides, iidem, qui in Filiali *Cfr. Alexii Cserei Praxis Procur. p.* 73. Causantes ex hac Sedria, Causas sexaginta florenos excedentes, poterant per viam appellationis, ad Generalem Sedem Judiciariam illius Comitatus provocare. *Tertia* nominata fuit *Generalis Sedria*, quæ ceterarum Sedriarum Mater velut exstitit, *primo* ratione Præsidis et Judicum: hic enim utriusque Processus (si v. l. in duos fuerit divisus ille Comitatus) Supremi et Vice Judices Nobilium, ut et Vice Comites, cum ceteris Assessoribus et Notario, tota denique universitate Dominorum Comitum, Baronum, et Nobilium Inclyti Comitatus, sub Præsidio Supremi Comitis adesse debuere; ita, ut absque Supremo Comite, tanquam totius Universitatis Capite, et ambobus Judicibus

Nobilium celebrari ordinarie non potuerit. Sed ne quidem Vice Comitibus, nisi forte Boni publici ratio exigeret, hinc abesse licuit; sed in Partiali Sede solum Supremus Judex Nobilium, cum septem ad minimum sui Processus juratis Assessoribus juris dicendi causa præsedit. *Secundo*, ratione Auctoritatis, cum tam ratione Mobilium, quam Immobilium rerum et Bonorum, ac Jurium possessionariorum motis in causis illimitata et indefinita judicandi facultate gavisa fuerit, omnesque illos Casus, quorum Jus Patrium *Appr. P.* 4. *T.* 1. *Art.* 11. meminit judicio suo substratos tenuerit. *Tertio*, ratione Juris Gladii, quod Particularis Sedria non, Filialis autem in solos Ignobiles sceleratos habuit: Generalis vero Sedria etiam in Nobilitaris conditionis facinorosos gladium strinxit; exceptis poenam Notæ infidelitatis merentibus. *Quarto*, ratione Acquisitionis Bonorum Immobilium, etiam aviticorum perennali jure abalienatorum, ut et Concambii, quorum intuitu hic agere prætendentibus potestas fuit; excepto eo, si forte in aliqua Causa, privilegii productio requireretur: talis enim causa directe ad Inclytam Tabulam Regiam spectabat, *Appr. P.* 4 *T.* 1. *Art.* 12. *Vid. Mich. Váró Idea. Generalis Sedria*, ante erectionem Continuarum Tabularum, semel in anno, at tum tribus integris diebus, celebrabatur, saepeque Commissiones e Collegio Nobilium deligebantur, quae extra Praetorium publici Conventus, causas quasdam deciderent; sicque plurium pertractationi rerum consuleretur. *Sedria Partialis* bis annuatim, sed solo die pro uno termino admisso, habita fuit. *Filialis Sedria* ter quolibet anno convocabatur, unoque

terminus quilibet die absolvebatur: at totus dies, horula pro prandio excepta, Judiciis dicabatur. Interim, rebus urgentibus, plures quoque Sedrias fuisse celebratas, scias velim. Objecta recensitarum trium Sedriarum, jam ad Tabulas Continuas transierunt. Fuit autem et *quarta Marchalis Sedria* (vernacula *Gírás Szék*) nominata quoties publica Comitatuum necessitas, et novorum Officialium electio poscebat, convocata, et a toto Nobilium Circuli coetu, sub Praesidio Supremi Comitis, celebrata: haec hodieque obtinet, nec ejus objecta in Continuas Tabulas translata sunt: demtis nonnullis negotiis. *Haec de Comitatuum Judiciis.* Fuere inter Siculos quoque *V. Sedriæ Quindenœ* dictae, ex quibus ad *Generalem Sedriam* Sedis cujuslibet Appellatio fiebat; in *Vice Sedria* enim Vice Judex Regius, in *Generali* vero Supremus Judex Regius praesidebat; jam Tabulae Continuae earum curas peragunt; *Sede Marchali*, more Comitatuum vim habente. Sunt autem Sedis Marchalis objecta; Deputatos ad Diaetam eligere, Instructionibusque circa Publica Gravamina et Credentionalibus instruere; de rebus Lege forsan non definitis, vel in arbitrio utentium relictis, salutares Constitutiones in gremio sui, et inter se, valituras, statuere; ad vacantias item Officiorum aut membrorum Collegii, qua Actualium, qua Supernumerariorum, candidare, et nomina Candidatorum, Excelso Gubernio Regio submittere; denique, si quid Jussu Sacrat. Principis, vel Gubernii, modo extraordinario tractari ibidem mandaretur, suscipere et exequi. Et, si quae similia. In antiqua *Lege Consvetudinaria* Siculorum Puncto 6 *de Jurisdictione*

Vajvodali, legimus hunc morem viguisse: *Denique dum quis ad Tabulam* (Regiam) *appellavit, per nuncium res controversa delata est, et ubi causa differretur, series Actorum a Nuncio relata, gratis Protocollo inscribi debuit; ne duplici onere partes graventur*. Hinc factum est, ut Puncto 6 Comitiorum Schaesburgensium, An. 1562 20 Jun. celebratorum, de *Siculis* conclusum fuerit: *Appellatio, ut ante fiebat, non ad Sedem Siculorum Nationalem*, (quae scilicet supra generales Sedrias jus suum exercuit) *sed immediate ad Principis praesentiam; nec per Nuncios referentes, qui rerum sœpe obliviscuntur; sed per Literas transmissionales fieri debeat*.

2. Viderunt Status Transsilvaniae, perspexit Benigne et Serenissimus Transsilvaniae Princeps DD. Carolus VI. periodicis Sedriis Justitiae administrationem remorari: differri tamen correctio debuit, et Altissimis Theresianis auspiciis reservari. Et adfulsit dies, quo Clementissima Princeps et Domina Nostra Maria Theresia, pro jugi et Materna, quam in haereditarii charique Sibi Principatus Transsilvaniae felicitatem continuo gerit sollicitudine, expeditum ac continuum Juris processum institueret. Clementissimo proinde Jussu Sacratissimae Suae Majestatis, An. 1762 Excelsum Gubernium Regium Commissionem in Re Justitiaria ordinavit, ut Ea, omnia et singula impedimenta, quae cursum Juris et Administrationem Justitiae remorarentur, sedulo indaget, consignet, et media correctionis suggerat, concinnatumque debite opus Excelso Regio Gubernio, pro altissima Regio Principali determinatione repraesentaturo, submittat. Praeses Inclytae ejus

Commissionis exstitit Ill. D. *Adamus Comes Nemes* de Hidvég, Tabulæ Regiæ Judiciariæ Præses. Commembra Commissionis sive Commissarii fuere. Ill. D. *Samuel L. B. Szentkereszti* de Zágon, Tabulæ Reg. Actualis Adsessor, et in Commissione Ordinatus Protonotarius; D. *Ladislaus Szombatfalvi*, in Commissione Ordinatus Protonotarius; D. *Alexius Geréb* de Árapataka, ex parte Comitatuum Commissarius; D. *Joan. Simon* de Bibartzfalva, Inc. Comitatuum Albensis et Hunyadensis Juratus Assessor, et ex parte Comitatuum Commissarius: D. *Andr. Bándi* de Sz. Udvarhely, Tabulæ Regiæ Actualis Assessor, et a parte Inc. Nationis Siculicæ Commiss. D. *Joann. Siménfalvi*, ex parte Inc. Nat. Sic. Commiss. D. *Martinus Closius*. Senator Coronensis, et ex parte Nat. Sax. Commiss; D. *Joan. Zalmen*, Senator Schæsburgensis et ex p. Nat. Sax. Commiss. Simul atque Inc. Commiss. Cibinii consedit, *nihil inter Hungaros aeque ac Siculos, adeo Cursus Causarum, promotionemque Servitii, qua Regii, qua Publici, impedivisse observavit, quam defectum Judicii ubique Continui; nimiam Assessorum sine delectu frequentiam; magnam Officialium et inter se, et a Supremo Officiali, dum quisque domi suae, locis dissitis, Officio vacat, distantiam; inde moras cointeligentiae; Sedriarum denique inanes, post An.* 1678 *subdivisiones, et eo natas graduum Appellationis multiplicationes. Evenisseque palam, ut nihil in servitio accuratum dici, Lites vero nec integra Causantis ætate terminari queant.* (Verba sunt inc. Commiss.) Quibus perpensis, de inducendo *Continuo Judicio*, e Statu ejus Personali, Inc. Commissio *haud*

secus, quam Exc. Reg. Gubernium, In Reflexionibus ad Projecta Circulorum, altiori Judicio desinierat, voto suo statuendum censui, ut multiplices Sedes istae Judiciariae, Generalis, Partialis, Filialis et Vice (*Sic Particulares* in Sedibus Siculicis Sedriae, quod sub Praesidio Vice Judicis Regii celebratae sint nuncupatae) inquam, *Vice Sedria, dictae, penitus tollantur; Collegium Officiolatus ubique Continuum ex* 12 *Assessoribus Actualibus* (*quo et Vice Officiales, Notarii ac Perceptores Regii includi debeant*) *et* 12 *Assessoribus Supernumerariis*, personisque subalternis, sub Præsidio Supremi Officialis *Constituatur.* Eadem Commissio, alia etiam Forum Judiciariorum Impedimenta sapienter investigavit, et Medelas monstravit, integrumque Opus suum, An. 1763 subscriptum ac Sigillis munitum, Excelso Regio Gubernio, sub Titulo: „Praevium Opus „ *Commissionis in Re Justitiaria ordinatæ de* „ *tollendis Impedimentis Processuum Juris, per Circulos Comitatuum, Districtuum* „ *et Siculorum observatis, Jussu Exc. Gub. Regii concinnatum, Cibinii,* 1763" submisit. Opus hoc, in Excelso Reg. Gubernio, revisum tandemque 12 Mart. ejusdem anni, ad Augustam Aulam missum est. Augustissima igitur Princeps eodem 1763 anno, *Inclytas Tabulas Continuas Judiciarias,* de quibus sermonem serimus, erexit; quæ, sequente anno exorto, muniis suis institerunt. Causæ ex eo tempore, in Judiciis Continuis (Terminis 5. in Inc. Tabula Regia) sex Terminis incessanter tractantur. Terminus primus est a Festo S. Mártini Episc. ad Dominicam ultimam Adventus Domini; 2. a Dominica prima Epipha-

niarum, ad Dom. Quadragesimæ; 3. a Dom. Invocavit, usque ad Dom. Judica; 4. a Dom. Miserere, ad Dom. Pentecostes; 5. a Dom. Trinitatis, ad Festum Visitationis B. M. V. 6. a Festo S. Regis Stephani. ad Fest. S. Michaëlis Archangeli.

3. Tabularum Continuarum, non is exacte, qui Circulorum, est numerus. Comitatus quippe *Albensis*, quia totum, quam longus est, Principatum dissecat, latiusque, quam omnes Sedes Saxonicales protenditur, duos Supremos Comites ab An. 1774, et duas Tabulas, ab ipsa erectione Anni 1764, Superiorem nempe et Inferiorem, a situ loci dictas, habet. Sedes connexae Siculicales, *Sepsi, Kézdi et Orbai* vulgo *Háromszék*, i. e. *Tres Sedes* dictæ, in unam coaluerunt Tabulam. Sedes vero *Miklósvár*, tribus prioribus unita; nec non *Filiales* Sedes *Bardotz* et *Gyergyó*, quia silvoso tractu, a Matre sua sejunguntur, peculiares impetrarunt Tabulas. Numerantur igitur Continuae per M. P. Transsilvaniæ Tabulæ 21, e quibus Comitatuum sunt: *Albenses* geminæ, *Küküllöensis, Thordensis, Colosiensis, Dobocensis, Szólnokensis Interior, Szólnokensis Mediocris, Húnyadensis, Krasznensis, Zarándensis*; *Districtuumque Fagaras et Kövár*. Vid. §. 145. *Sedium Siculicalium* sunt: *Udvarhelyensis, Bardotzensis, Háromszékiensis, Miklósváriensis, Csikensis, Gyergyóensis, Marusiensis, et Aranyasensis*. §. 148. Prætoria vero in commodioribus Circulorum locis constituta, non tamen ubique fixa, sunt.

4. Quod attinet Statum Personalem Tabularum: *Praesides* earum *in̄ Comitatibus* sunt *Supremi Comites*; duarum Albensium unus erat Praeses usque ad An. 1774, quo alter etiam Supr. Comes

Principali indultu creatus est. In Sedibus Siculicalibus *Supremi Judices Regii*, ita quidem, ut Praeses Udvarhelyensis Bardotzensi quoque, Háromszékensis Miklósváriensi, Csikensis denique Gyergyóensi praesit. *Assessores* tam Actuales, quam Supernumerarii ubique 12 ordinarie numerantur, præter Miklósvár, Bardotz, et Gyergyó Sedes, in quibus 9 solum Actuales, et Supernumerarii pauciores sunt. Numerus *Actualium*, in Comitatibus, Supremos Judlium, (h. e. *Judices Nobilium*) Regios Perceptores, Vice-Comites, Ordinarios et Vice-Notarios quoque includit. Assessores *supernumerarii*, Expeditionibus Inquisitionum et Citationum; celebrandis sedriis Dominalibus, (§. 178. *n.* 3.) et sicubi Judicium Continuum, legali de causa, mancitate laboraret, supplendo isti Judicio deserviant: ad supplendas autem mancitates, singuli seriatim, et non ex Praesidis arbitrio, erga diurnum 50 xrorum, vocari debeant, ne arbitrio ad Judicatum applicatio vel ei, qui negligitur, praejudicio; vel sincerae Justitiae impedimento sit futura; statutum est, juxta opinionem citatae Commissionis. Vice Officialium Valedictiones et Restaurationes, aut ex iisdem, aut novis, biennio exacto (ordinarie) fiunt. Pertinent insuper ad Tabulas Continuas subalterni, quales sunt: Scribae Tabulares, Advocati Fiscales, et Procuratores jurati, Chirurgi, Janitores nec non Vice Judices Nobilium in Comitatibus, Dulones in Sedibus Siculicis. Salaria, singula Status Personalis Membra, e Cassa Provinciali accipiunt; quae in concreto, per Principatum Transsilvaniae et partes eidem applicatas, summam Flor. Rhenensium, plus minus, 80000 faci-

unt. *Conf.* §. 140. *n. b.* Est autem speciatim, Salarium Supremi Comitis, Flor. Rhen. 1200. Supremi Judicis Nobilium Fl. Rh. 300, Totidem et Perceptoris Regii; Vice Comitis 250. Totidem etiam Ordinarii Notarii; Vice Notarii 200, Adsessoris Actualis 200; at in Sedibus Miklósvár, Bardotz et Gyergyó 100 Rhenenses *Conf.* §. 57. *n.* 4.

5. Tractat Tabula quaelibet Continua, *Politica* aeque ac *Juridica.* In *Politicis et Oeconomicis* a Commissionibus Gubernialibus §. 185 *n.* 4 dependet, ejusdemque Exc. R. Gubernii Commissiones publicandas vicatim publicat, ac executioni mandat; ut sic, has Tabulas, totidem manus pedesque Gubernii merito dixeris. Est vero Stilus Gubernialis ad Continuas Tabulas, talis aut Similis: Sacratissimae Caesa„reo Regiae et Apostolicae Majestatis, Ar„chi-Ducis Austriae, Magnae Principis Trans„silvaniae, et Sigulorum Comitis, Dominae „Dominae Nostrae Clementissimae Nomine.
„Illustris, Egregii Nobiles, et Agiles, No„bis Observande et Benevoli! Salutem et Gra„tiae Caesareo Regiae Incrementum! *Postea* „*describitur et clauditur*: “ Sic facturis, Al„tefata Sua Majestas Sacratissima, Benigne „propensa manet. E Regio Magni Principa„tus Transsilvaniae Gubernio, Cibinii, Die T. „Anno T. “ *Subscribiturque ipsa* Commissio a sinistra per Praesidem, a dextra autem per Secretarium Gubernialem expedientem. In *Juridicis et Criminalibus*, ut prima Instantia Causas, juxta Leges §. 192. *n.* 3 citatas, dijudicat, appellatasque ad Incl. Tabulam Regiam trans-

mittit. Nec in his vero Tabulis, licet Continuis, Causæ omnes, angusto temporis spatio finem et decisionem sortiuntur: processus enim Litium in Transsilvania, pro ut et Hungaria ex antiquis Legibus et Consvetudinibus, Asyla et Perfugia (ne scilicet Litigantes Judicia præcipitationis arguerent) non pauca, et si fas est dicere, justo forte plura, admisit. En certum eorum schema: Litis motio incipit ab *Accusatione*, vel per modum *Supplicis Libelli* (in quibus nempe Lex permittit) vel per modum *Juris* Si per modum *Suppl. Libelli* vulgo *Instantiœ*) Causa inchoetur, per *Certificationem*, si per modum *Juris* per *Citationem*, notificari alteri Parti debet. Est vero modus uterque in Jus vocatio, auctoritate et Sigillo Judicis legitime facta, diciturque conceptu generali, *Evocatio*; at proprie *Evocatio* dicitur, virtute *Litterarum Prœceptoriarum* Principis ad Inc. Tabulam Regiam vocatio. Adveniente præfixo in Citatione Judicii termino, fit *Proclamatio et Causae Legitimatio* a parte Actoris. Incto *non comparente* prima hac vice per alium aliquem, sententia adversus eum lata, eodem die, in facie vel extra faciem Sedis, apud Notarium prohiberi potest, penes reddendam non comparitionis rationem. *Comparente* Incto, vel utitur *Dilationibus et Prorogatis*, si hæc, Lege, in ea Causa, admittantur; vel petit Paria Literalium Instrumentorum, per Actorem in Judicio productorum, sicque Causam in alium transfert terminum; Postea aut *Exceptionibus* (si habeat) utitur, et excipit, vel contra Forum, vel contra Actoratum, vel contra Processum; aut in merito ad Actionem contra se propositam respondet.

Sed respondet, vel *Adfirmative*, dum nempe propositae contra se Actionis meritum confitetur, tuncque Actor a proba liberatur; vel *Qualificative*, dum Actionem adfirmat, cur tamen id fecerit, rationem assignat; vel *Negative*, dum pure negat, et tunc Actori proba incumbit, sed et sæpe Incto, (intellige: *In Causam attracto*) cum talibus se circumstantiis defendit, quæ probam requirunt. Volentes proinde utræque Partes *Exmissionem* obtinent ad comprobandas suas Adsertiones, est enim *Exmissio* justum temporis intervallum: quod Litigantes a Sedria, ad prospiciendum de mediis et instrumentis legitimarum probationum, per Literas et humana Testimonia, impetrant. Fit itaque Inquisitio, h. e. Fassionum medio Personarum (Regii dicuntur) fide dignarum a Judice exmissarum receptio. Futuro tandem termino, Fassiones ex *Relatoriis* legitime confectis præleguntur, quibus sæpe accedunt Exceptiones, aut intuitu Inquisitorum Regiorum, aut Testium. Fit postea in Foro Judiciario, juxta legalia Documenta, per suffragia Judicum, Litis Decisio, *Deliberatumque* Partibus prælegitur. Hoc porro, excipit *Executio* velut Judicii complementum, dum quæ judicialiter decisa sunt, reali quoque Executioni mancipantur. At non desunt Remedia Juris, quibus Executio a parte convicta impediatur. Si enim ob non venientiam sive non comparitionem Rei, Sententia lata fuerit; eodem, ut dictum est, die, *Prohibita* admittitur; sequentibus vero, imo et Executioni præfixo die; *Inhibitione* (quæ penes Literas Protonotariales fit) utendum erit. Dum autem, præsente Incto, Sententia pronunciata fuerit, tum pars sententia gra-

vata, Actor aeque ac Inctus) habet potestatem, aut *Appellatione*, aut *Novo Judicio* utendi. Est adeoque *Appellatio*, Partis sententia non contentæ, a Judice inferiore, maturioris revisionis gratia, ad superiorem Judicem, debita cum reverentia, provocatio. *Novum* autem *Judicium*, est Remedium Juris, quo Pars in causa succumbens, iterum eam resuscitare, ac omnia allegare, excipere, non productas Literas producere, et generaliter omnia, quæ Juris et Justitiae, nec non defensioni Causæ suæ proficua esse cognoverit, peragere valet, et quidem coram Judice priore, *Decret. Trip. P.* 2. *T.* 77. Si succumbat iterum, tanta est liberalitas Juris, ut mederi denuo Causæ suæ possit *Novo cum Gratia*, h. e. Remedio Juris, quod solus Princeps, apud quem plena est gratiarum dispensandarum potestas, Supplicanti medio Cancellariae elargitur: at hoc medio, non aliter, quam post factam Executionem causa suscitatur. *Decr. Tripart. P.* 2. *T.* 27 *et Art.* An. 1723, 33. Haec denique omnia, generalia solum sunt remedia; quis specialia hic enumeret?

§. CXC.

VI. Magistratus *Sedium* ac Districtuum *Saxonicalium*, ut et Liberarum Regiarumque *Civitatum*, nec non *Oppidorum*, instar Tabularum Continuarum, Politica et Juridica, intra suos terminos, curant.

1. Magistratus Circulorum Saxonicalium duplicis sunt generis: *hi* enim simul et Liberarum Regiarumque Civitatum, *illi* Oppidorum itidem Saxonicalium Rebus præsunt. Id namque observatu dignum est, ut inter Saxones; non quemadmodum apud Hungaros et Siculos Officiales et Adsessores passim ex Oppidis et pagis colliguntur in unum Collegium Judiciale; sed in Circulis, ubi L. Regiæque Civitates reperiuntur, earum omnino Magistratus toti Sedi et Districtui jura dictant, in caeteris, Oppidorum primariorum Senatus publica negotia peragunt. Sunt igitur Sedes a Civitatibus dependentes quatuor, v. l. *Cibiniensis, Schæsburgensis, Mediensis et Sabesiensis*, sic ab ipsis Civitatibus dictæ; nec non duo Districtus, *Coronensis* nempe *et Bisztritzensis*. Sex enim sunt L. Regiaeque Civitates Almae Nationis Saxonicae. Sedes reliquæ v. l. *Nagy-Sinkensis, Rupensis, Mercuriensis; Löschkirchensis et Szászvárosensis*, cognomina Oppida audiunt. *Conf* §. 153. Officiales Circulorum sunt: *Consules, Judices Regii et Primarii* atque *Judices Sedis:* at Circulus quilibet non hos omnes habet, ut *Parte Speciali* docebimus. Sunt præter eos, *Senatores*, numero convenienti, quos inter Regii Perceptores et Notarii comparent: hos reliqui Officiolantes ordine excipiunt. Magistratus hi omnes, Ordinationes Excelsi Regii Guberni in Politicis ad modum Tabularum Continuarum §. 192 observant et effectui mandant. In Juridicis Statuta sua (§. 154. *n.* 1) sequuntur.

2. Civitates Lib. Regiaeque Comitatuum et Siculorum duae sunt, *Claudiopolis et Agropolis*: ha-

rum vero Magistratus, intra sua solum moenia Jurisdictionem habent. Oppida plura in Transsilvania numerantur, quae suos habent Senatus; nunc tamen ea cumprimis intelligimus, quae *Taxalia* §. 139 *e.* dicuntur, propriosque Regios Perceptores habent; sunt autem talia: *Alba Carolina*, *Kézdi-Vásárhely*, *Vizakna*, *Udvarhely*, *Abrudbánya*, *Sepsi-Szentgyörgy*, *Vajda-Húnyad*, *Illyefalva*, *Beretzk*, *Armenopolis*, *et Elisabethopolis.* Quibus adnumeranda non Taxalia quidem, at Nobilia Oppida: *Thorda et Dés. etc. Claudiopolis et Agropolis.* respectu Contributionis ad *Loca Taxalia* referuntur.

§. CXCI.

VII. Pago cuique est proprius Index, cui Jurati a Communitate electi adjunguntur: hi negotia minoris momenti tractant, Judiciumque super Causis eorum decisioni substernendis ferunt, collectioni Contributionis insistunt, Gubernialium insuper Commissionum §. 189 *n.* 5 extractum sensualem, et mandata quaelibet, ab Officialibus Circuli, circulatim emissa promulgant et ad effectum deducunt: ut adeo non incongrue totidem manus pedesque Inclytarum Continuarum Tabularum, imo digitos Excelsi Regii Gubernii dixeris.

Judex unus pago singulo, ex more, praeest: at Siculicis in pagis, licet non omnibus, peculiarem Milites, suum proprium et Jobbagiones Judicem constituunt.

CAPUT IX.

DE ADMINISTRATIONE JUDICIARIA.

---

§. CXCII.

Justitia in Magno hoc Principatu administratur 1. per primas, 2. per secundas Instantias.

Prima est; ubi moveri primo, et ita demum, si inferiores essent, ultra inde promoveri per Appellationem, Causae solent. Prima Instantia est quaevis Jurisdictio relate ad illos, quos sibi immediate subjectos habet. Tales sunt: Continuae Tabulae Comitatuum, Districtuum, et Sedium Siculicalium. Magistratus Civitatum, et Oppidorum. Tabula Regia respectu Causarum per evocationem ad cognitionem ejus deductarum. Gubernium Regium ratione Causarum Judicio ipsius specialiter reservatarum. Forum Productionale, respectu Bonorum et Proventuum pure Fiscalium. Sedes Dominales respectu subditorum et servitorum ignobilium, vel rerum ad Jurisdictionem territorialem pertinentium. Secunda Instantia est, quodlibet Forum Revisorium, quo nempe a sententiis in-

feriorum appellari Leges permiserunt. De Continuis Tabulis, Magistratibus, Gubernioque etiam egimus in praecedentibus, superest, ut de Tabula Regia, Foro Productionali, et Sede Dominali hoc loco pauca quaedam exponamus.

§. CXCIII.

I. Inclyta Tabula Regia in Magno Transsilvaniae Principatu Judiciaria in Libera Regiaque Civitate *Maros-Vásárhely* ab Anno 1754 considens, est continuum totius Provinciae Tribunal Judiciale, tractans sola Juridica, Causas nempe vel penes evocationem, vel in via appellationis ad se devolutas. Sententias, quas in iis fert, solet Nomine, et sub Sigillo Regio expedire.

1. Inter Inc. Tabulam Reg. Judiciariam hodiernam, et antiquam, (quæ *Tabula Principis* dicebatur) tam respectu Celebrationis, quam Residentiae multum certe differt. Nunc continue Tabula Judiciis incumbit; (exceptis Jurisstitiorum temporibus) olim statis solum terminis ad dirimendas Causas considebat; diesque celebrationis *Terminorum Octavalium* nomine veniebant. Anno 1570 Dominica 1 post Festum Pentec. in Comitiis Tordensibus statuebatur: *Quotannis duo sint* Termini Octavales; Nobilium *ab Octavo Festi B. Georgii; Siculorum ab Octavo Festi Epiphaniarum;* No-

bilium insuper *ex partibus* Hungariae, *ab Octava Festi S. Lucæ inchoëtur: duret uterque per dies* 40, *demtis Dominicis*. An. 1578 27 Apr. Claudiopoli conclusum: *Comitatenses et Siculi annuatim duos* Terminos Octavarum, *Nobiles partium unicum habeant*, cet. An. 1674 17 Nov. *Art.* 1. *Terminus pro Comitatibus Regni et Partium* 1 *Februarii; pro Siculis* 1. *Maji, ex eo celebretur, quod tempus in Approbatis statutum, pro Diætis impendi debeat.* Sed præter hos Terminos, tempore quoque Diætarum, horis nonnullis, Cursus Tabulæ Regiæ observabatur; de quo *Mich. Váró in Idea Actionum Juridicarum* hæc habet: „Illa Jūdi-„cii Forma, quam hactenus Inclyta Tabula „Regia sub Generali Diæta, horis nempe po-„meridianis exercuit: ita, ut publicum prae-„primis Suæ Majestatis, ut et Principatus Ser-„vitium spectantia, sive illa sint Juridica, sive „vero Politica, ante meridiem; Judicia vero „in Tabula Regia sub Diaeta exerceri solita, „post prandium pertractentur: et quidem in „Tabula Diætali antea discutiebantur Causae pu-„blicationum universaliter quarumlibet Trans-„missionum ad Tabulam directarum, nec non „repetitionis et non restitutionis Jobbagionum, „servorumque fugitivorum, ac aliorum in Ar-„ticulis passim denotatorum.“ Circa hoc igi-„tur, An. 1685 22 Febr. Art. 14 edictum est: *Diæta Cursum Tabulæ ne impediat.* Pro diversa interim ratione temporum, variæ mutationes in Tabulæ celebrationem influebant. Postquam vero Augustissima et Providentissima Domina, Princeps Hereditaria nostra, perspe-

xisset Clementissime, moram et inde damnum Litigantium ex longo Judicii Tabularis silentio consequi frequentissime, Tabulam Regiam Judiciariam voluit esse *Continuam* An. igitur 1742, *Resolutionum circa Politica*, (§. 129. *n. b.*) *Puncto* 2, sic statuit: „*Continuus* Tabulae Re-
„ giæ *Cursus*, ad mentem Benignæ Resolutio-
„ nis Caesareo Regiae assumatur, et præfa-
ta Diæta (*quæ An.* 1743 21 *Aug. et seqq. cele-*
„ *brari debebat*) exspirante inchoetur; Causæ
„ processuales tantopere ac cumulatæ promo-
„ veantur et quamprimum fieri poterit deter-
„ minentur; ac subinde circa cursum Judicio-
„ rum Tabularium ulterius resolvere dignabi-
„ mur.“ Postquam ad continuum cursum Tabula Regia determinata fuit, locum habuit in Libera Regiaque Civitate Saxonicali Medgyes ad An. 1754, quo, adulto Novembri, Benigno Cæsareo Principali indultu, residentiam suam Agropolim transtulit, primamque Sessionem Judiciariam in Domo Praetoriali Inclytae Sedis Siculicalis Marus celebravit. NB. Anno adhuc 1737 fuerat primum determinatum, Tabulam Reg. continuam esse debere.

2. Causae Incl. Tabulam Regiam concernentes duplicis sunt generis, *aliae* enim sunt in Tabula Regia *inchoandae*, *aliæ*, ad Eam *adpellandae*. *Inchoantur juxta App. Const. P.* 4. *T.* 1. *Art.* 11. *Causæ quinque Casuum Actuum Potentiariorum majorum* (Dec. Trip. P. 2. T. 67,) *et minorum, deliberati item homicidii, Dotum, rerum parapheralium, Quartalitiorum, Tutelarum, Bonorum impignoratitiorum, Vinculorum et Obligaminum, Depositorum, Diffamationum, falso-*

rum delatorum, Repetitionis Literarum et Literalium Instrumentorum, nec non Jobbagionum servorumque fugitivorum, aliorumque in Articulis Regni superinde editis specifice denotatorum; de quibus vid. *Váró Idea Actionum Juridicarum p.* 303, 305. In his vero, quoad Processum, arbitrium litigantium liberum est, utrum in Sedriis Comitatuum, vel vero in Tabula Regia velint eas inchoare, et prosequi. *Appellantur* autem per partem Litigantium succumbentem e Tabulis Continuis Comitatuum, velut primis Instantiis, ad Regiam Tabulam, tamquam secundam Instantiam, Causæ Seculares, valorem (circiter) ducentorum Florenorum æquantes. Olim vero (Anno 1584 20 Sept. Albae Juliae) fuerat statutum, ut *universæ Causæ ex Comitatibus et Sedibus, ultra valorem trium florenorum, ad Tabulam Regiam transmittantur, exceptis criminalibus.* Et hoc statutum hodieque suffragatur *Siculis*, inter quos, universae Causae, in facto Haereditatum ultra valorem trium florenorum, motae, servatis appellationibus, in Tabulam Regiam, inde vero pro evidentiori discussione, etiam in praesentiam Principis transmittendae dignoscuntur. *Vid. Dec. Trip. P.* 3. *T.* 4. E veteri Tabula Regia, Causae per viam Appellationis provocari ad Principem poterant; ut docet *Articulus* Anno 1558, Domin. Trinitatis, Albæ Juliæ conditus; aut absente Principe, in praesentiam Locumtenentis ejus, teste *Art. An.* 1565 8 Oct. in Kolosmonostor lato: at nunc, quia Excelsum Regium Gubernium Augustissimam Haereditarii Principis Personam repraesentat, ad idem Gubernium Adpellatio fieri consvevit; ex quo rursus, potestatem appellandi

ad Thronum Sacratissimae Caesareo Principalis Majestatis indultam esse, §. 185. *n.* 4. innuimus.

5. Leges secundum quas, tam hic, quam in pedaneis Foris, justitia administratur, sunt: 1.) Jus Consvetudinarium, seu *Decretum Tripartitum*, a Stephano Verbőtzi, jussu Regio, in Hungaria, concinnatum; quo et Hungaria utitur. 2.) *Approbatœ Constitutiones* Vid. §. 183 n. 6. 3.) *Compilatœ Constitutiones*, l. c. 4.) *Articuli Diœtales* ibid. 5.) Diplomata Principum Hereditariorum, ut et Resolutiones, Rescripta et Decreta Eorundem. Libri alii Juridici, non per modum Legis, verum rationis in Foris nostris adhibentur. De Processibus Juridicis, praeter Articulos, praesertim *Approb. Const. P.* 4. *T.* 1. usus vel maxime consulendus est. De Taxa denique Literarum nil attinet dicere.

4. Quod attinet ad Statum Inclytae Tabulæ Regiæ Personalem; is a prisco multum diversus, longeque præstantior est. Olim, qui Tabulae seu Sedi Judiciariæ Principis præfuit, *Praesidentis* Titulum gessit, hodie PRAESES nominatur, estque simul Intimus Consiliarius Gubernialis, et quidem, dum hæc scribimus, in Persona Excellentissimi Domini PAULI Comitis de BETHLEN, Sacratissimae Suæ Majestatis Consiliarii Status Intimi, et Magni Principatus Transsilvaniae Supremi Janitorum Magistri. Ordine illum Assessor e Statu Ecclesiastico Catholico (ab An. 1770) excipit. Sequuntur hunc Protonotarii et reliqui Assessores. Olim duo fuere PROTONOTARII *Hungaricus* nempe *et Transsilvanicus*, i.e. *hic* a parte Transsilvanorum, *ille* ex parte Comitatuum Hungariae ad Transsilvaniam ad

nexorum, testibus Articulis An. 1558, et 1659. hodie tres numerantur. Assessores olim indicante *Apr. Const. P. IV. T.* 16. *Art.* 1. erant 12 imo ne infra numerum hunc essent, lege cautum fuit *Comp. Const. P. III. T.* 5. *Art.* 1. totidem et hodie numerantur *Actuales*, Sessionem utpote, et Votum cum integro Salario habentes. Pars horum dimidia ex Magnatum; dimidia e Nobilium Statu, observata inter Comitatenses et Siculos Nationali etiam æqualitate, constitui solet; et horum et illorum ordinem in assidendo definit senium adepti officii. Non defuere olim *Procuratores* sive Advocati Tabulares, ad Causas sincere tractandas jurati; ad quos pertinebat *Articulus* Diætalis, An. 1615, 3 Maji, Albæ Juliæ, hoc tenore promulgatus: *Procuratoribus a Causis maximis Floreni* 10 *usque totalem decisionem*; *a minoribus juxta proportionem solvatur in Tabula; at in Sedibus medio salario contenti sint*. Item, An. 1673 18 Nov. Art. 14: *Procuratoribus, pro servitio Procuratorio, nulla Bona perennaliter, sed in forma pignoris, Sessio* (Fundus *habitabilis*) *una, solum in Flor.* 40 *inscribi possit, sub poena amittendi juris:* nostra ætas *Advocatos* ut educavit eruditissimos et gravissimos, quorum plures ad Inc. Tabulam Regiam Officio funguntur: ita et stipendio, pro ratione Seculi, condigno honorantur.

5. Numeratur porro inter Judices hujus Fori Fiscalis etiam Director, assidetque secundum Antiquam consvetudinem ad finem Tabulae. De eo sonat Articulus Diætæ An. 1558 ad Festum SS. Trinitatis Albam Juliam indictae: *Vir*

Jurium peritus auctoritate gravis, eligatur; qui Judiciis intersit, vociferationes cohibeat, Proventus Tabulæ percipiat, Assessoribus pactum Salarium pendat, reliquum ad Cameram administraturus: Hoc ratione proventuum habetur etiam in *Appr. Const. P. IV. T.* 16. *Art.* 1. ratione autem cohibendarum vociferationum, ne ulla scilicet in facie Judiciorum accideret indignitas, renovabatur etiam sub Diæta An. 1574 in *Segesvár* celebrata.

6. Inde ab An. 1748 ex providentia Regnantis Majestatis in subsidium ocioris administrationis justitiæ altera quoque cum praeattacta Status, et Nationum proportione Inclyto huic Tribunali accessit Assessorum duodena, Supernumerarii hi vocantur, et formant duas Classes, primam constituunt octo, et hi certo etiam Salario provisi sunt, secundam quatuor; tam hi vero, quam illi consident pone Praesidem in distinctis subselliis, et dum legalem Actualium numerum morbo, absentia, vel alio impedimento deficere contingit, cum voto decisivo ad ferendum Judicium admittuntur, alias votum consultativum duntaxat habent.

7. Est praeterea ad Tabulam Regiam frequentissima Nobilis Juventus, qui et ipsi fine hauriendae Rerum Judicialium notitiae ad audiendas Consultationes, et Deliberationes ab antiquo admitti consveverunt; extra has vero etiam partim ad latus Praesidis, partim apud Protonotarios in Praxi Judiciaria exercentur, vocanturque Tabulae Regiae Scribae, ac Jurati Notarii ideo, quod scribenda calamo excipiant, et ad fidelem negotiorum sibi commis-

sorum curam, servandumque de iis, quae Tribunalium ratio propalanda non permittit, silentium juramento obstricti habeantur. Ex his quinque penes Salaria ducendis Protocollis operam impendunt, tres nimirum apud totidem Protonotarios, unus apud Præsidem, unus autem qui primarius est, ad ipsam Tabulam in mensa tamen separata; et quoniam quilibet Protonotarius distinctam habet Cancellariam, hæc autem Præsidem, Directorem et Notarium, sub quorum nempe vigilantia et manuductione juventus in Officio, et terminis disciplinæ contineatur; solet Præsidio fungi, qui causarum ad Protonotarii sui Referatum pertinentium Protocollum ducit. Solent denique etiam Inquisitiones, Evocationes, Admonitiones, Statutiones, litterarum præmanibus alienis indebite detentarum, prout fugitivorum quoque repetitiones, et aliæ axequutiones Judiciales per præfatos Scribas, seu Cancellistas peragi, ubi hoc fine specialis ipsis per Protonotarios suos data exmissio fuisset.

8. Postquam I. Tab. Regia, Continua facta est, ejus Præsides fuere: 1) Baro *Georg. Bálintith* ab An. 1742. 2) Baro *Volfgangus Bánffi*, mortuus 1761 7 Apr. 3) Comes *Adamus Nemes* antea Protonotarius, ab An. 1762 ad 1765, 28 Jan. quo de vita migravit. 4) Qui hodie fungitur, introductus 1765, 28 Sept.

§. CXCIV.

II. Forum Productionale ex praescripto Legis *Comp. Const. Part.* 5. *Edict*, 27. Constituunt Consiliarii Guberniales,

Supremi Circulorum Officiales, et Tabula Regia.

Nomen accipit inde, quod ubi Fiscus Regius ex Articulis Regni, vel Regestro Fiscalitatum Bona, vel Proventus liti substratos in numero purarum Fiscalitatum contineri ostendisset, in causam attractus de titulo possidendi Donationales, si quas haberet producere teneatur, ad disquisitionem an subsistere possint, nec ne; et hoc ideo, quia cautum Legibus Transsilvanicis est, ne ejusmodi Bona, et Proventus jure perennali cuiquam conferantur, nisi communi Statuum, et Ordinum Decreto e Regestro, cui olim inscripta fuissent, eximantur.

Tractantur in hoc Foro Causae summarie, fiuntque appellationes pro ratione meriti directe ad Supremam Principis Revisionem.

§. CXCV.

III. Injecimus in præcedentibus (§. 178. n. 3.) mentionem Fori sive Sedis Dominalis, cujus fundamentum uberius hic exponendum erat.

1. Habent quippe Domini terrestres subditos suos tam civiliter, quam criminaliter, imo juxta *Ap. Const. P.* 3. *T.* 47. *Art.* 19. alios etiam intra fines ipsorum maleficia patrantes, ubi in loco delicti comprehensi fuissent, judicandi, et puniendi potestatem per leges attributam.

2. Dominus Terrestris ubi de justitia, contra subditum aut servitorem ignobilem, injuriam Nobili vel alteri in persona, aut rebus inferentem administranda, per læsum, vel si is æque subditus aut servitor ignobilis esset, per Dominum ejus terrestrem requiritur, hujusmodi requisitioni locum dare, imo si illa cum judiciaria admonitione fiat, Judicium sub poena Legis *Ap. Const. P.* 4. *T.* 1. *Art.* 28. in termino, et loco ad id præfigendis impendere tenetur; actus quo justitia hoc modo administratur, *impensio Judicii,* via autem, et modus per quem eo devenitur, *Processus impensarius* vocatur. Solent vero hujusmodi impensiones fieri Judice Nobilium, vel apud Siculos Vice Judice Regio praesente, adhibitis nonnullis etiam Assessoribus, vel nobilibus ut jam in citato §. 178 insinuavi, ubi de appellationibus quoque ex hoc Foro instituendis mentionem feci.

3. Huc pertinet etiam de Processu Triduali in *Trip. P.* 3. *T.* 33 fundato aliquid meminisse, cujus casus est, dum colonus furtim vel manifeste, manu violenta silvam cujuspiam Terrestralis succidit, vel arbores in ea decorticat, et in prohibito hujusmodi actu deprehenditur, hinc etiam libere intercipitur, interceptusque in Curiam Domini terrestris cujus nempe silvam succidebat, vel arbores in ea decorticabat deducitur in vincula conjiciendus, et ex iis ad tertium diem pro recipiendo Judicio certificandus, inque rerum omnium tempore incaptivationis secum habitarum amissione, ac simul poena homagiali convincendus. Quin ab ejusmodi convictione cum effectu sistendi exe-

quutionem ad quodcunque Forum appellare possit.

CAPUT X.

DE ADMINISTRATIONE CAMERALI.

§. CXCVI.

Ea, quae in Transsilvania Aerarii, seu Fisci Regii sunt, administrantur per peculiare Dicasterium, quod *Regius Thesaurariatus* audit, habetque pro diversitate rerum tractandarum diversa *Subordinata Officia.*

§. CXCVII.

I. Dicasterium hoc subdividitur in *Thesaurariatum* generatim sic dictum, et *Thesaurariatum in Monetariis, et Montanisticis*, utrique tamen, idem Praeses est, qui honorificentissimo Nomine *Regius Transsilvaniae Thesaurarius* vocatur, soletque simul esse semper Consiliarius Gubernii. Officium ejus quo dum haec scribimus fungitur Excellentissimus, ac Illustrissimus Dominus N i c o l a u s Comes de B e t h l e n, Sacratissimae Suae Maje-

statis Camerarius, et Status actualis Intimus Consiliarius, inter Cardinales Magni Principatus dignitates praecipuum locum obtinet, vi cujus praecedit omnes Consiliarios Gubernialĕs Seculares. Residentia hujus Dicasterii Cibinii est.

1. Primus in Transsilvania post terminatam cum morte Michaëlis Apaffi Nationalium Principum Periodum, Regius Thesaurarius creatus fuit Heros celeberrimus Baro *Joannes Haller*, (successorem Comitem *Apor* habuit) Anno 1692 quem, ut et Gubernatorem, Cancellarium et Generalem Transsilvaniæ tunc una constitutos, Comes Veterani Commissarius Regius Plenipotentiarius, publice in Officium introduxit, præscriptis certis conditionibus; quæ docent, quatuor tunc primarios Officiales Camerales Thesaurario subfuisse, duos utpote Salis Fodinarum, et Tricesimarum Inspectores, totidemque Bonorum Fiscalium et Decimarum, atque Minerarum Præfectos. An. sequente 1693 29 Aprilis Instructionem 10 punctis absolutam Divus Leopold. M. Thesaurario præscripsit.

2. Statum Personalem hujus Dicasterii constituunt Consiliarii, Secretarii, et alii, ducendis Protocollis, Formandis Conceptibus, registrandis, et conservandis actis, curandis et perficiendis expeditionibus, censendis Rationibus, dirigendis et procurandis Fisci causis, et Administrandae Cassae adhibiti.

§. CXCVIII.

II. Subordinata Regio Thesaurariatui et in variis per Transsilvaniam locis constituta Officia aut sunt α *Politico-Cameralia*, aut β *Cameratico-Monetaria, et Montanistica.*

§. CXCIX.

α Politico-Cameralia sunt: *Salis Perceptoratus; Officia Tricesimalia; Revisoratus in Bonis Fiscalibus; Arendae Perceptoratus in Comitatibus; et Decimarum Administratio in Fundo Regio.*

1. Salis Perceptoratus Officium viget ad Fodinam *Thordensem*, *Kolosensem*, *Déés-Aknensem*, *Víz-Aknensem*, *Parajdensem*, (quibus adsunt: Salis Perceptores, Contrarotularii sive Contra-Agentes, Ponderum Magistri, Cursores et Obequitatores) et *Székensem*, ubi est Salis Oeconomiæ Provisor. Salis pariter Perceptoratus Officium exstat in *Portu Marusii* infra *Albam Carolinam*, suntque ibi: Salis Perceptor, Contrarotularius, Transportus Officiales, Ponderum Magistri, Requisitorum Custos, Salis Officii Scriba, Nautarum Magistri, Salis Ponderatores, Cursores et Obequitatores, Horreorumque Custodes. Hic Portus, in Articulis Legum, ab adjacente vico Maros-Váradja, *Portus Váradjaiensis*, alias vero *Carolinensis*, nuncupatur, deque hoc Anno 1659 26 Febr.

Art. 6, statutum erat, ut quæstura isthic Salis ad usque biennium pro Turca convertatur. *Filialia* vero in Portibus *Salis Emporia* sunt, ad pagum *Miriszló* supra Enyed, ubi adest Salis Officialis et Contralorizans Ponderator, cum Horreorum Custode; et ad pagum *Sólymos*, Comitatus Húnyadensis, ubi sunt, Ponderum Magister et Adponderans Hajdo. E Fodina *Thordensi* ad Miriszlensem, et cumprimis Carolinensem Portum celebratissimum sal devehitur §. 28 *n*. 1. ex *Vizaknensi* ad *Sólymosensem*. Continua fere plaustrorum vectione ad hos sal defertur, qua argentum non pauci adquirunt incolarum, regionum præsertim vicinarum. At ubi forte homines cessarent, a Supremis Comitatuum Comitibus juxta pagorum seriem incolæ disponuntur (cogi enim ex præscripto Legis *Ap. Const. P.* 3. *T.* 15. *Art.* 3 non possunt,) qui erga solutionem salem vehant. His de Portibus, A. 1671 25 Nov. talem (*numero* 30) latum fuisse Articulum legimus: *Proventus Salis Portuum Indigenis locentur, erga Arendam: at Arendator, in contentationem Portæ* Turcicæ, *Flor.* 20000, *in Contributionem Thaler*.100 *et a singulis Navibus Thal.*1. *praestet*. Sal Kolosensis, ad loca circa Chrysios amnes sita, §. 28. *n*. 4. per Tractum *Kalotaszeg* dictum *Compil. P.* 3. *T.* 16. *Art.* 1. transportatur, ac Magno Varadini deponitur: quinquagies mille Centenarii quotannis terrestri itinere trajiciuntur. Fodina Dés-Aknensis per Samosium, Hungariæ Incolis salem subministrare valet. Sal Parajdensis Siculis et quibusdam Saxonibus §. 149. *n*. 4. deservit.

2. Ratione Tricesimarum quatuor in Transsilvania numerantur Districtus I. Coronensis, in quo lo-

ca Tricesimarum sunt: *Corona*, *Törcsvár*, *Tömös*, *Bozza*, *Ojtoz*, *Gyimes*, *Gyergyó-Szent-Miklós*, II. Districtus Claudiopolitanus, ad quem pertinent: *Claudiopolis*, *Bánffi-Húnyad*, *Bistricium*, *Armenopolis*, *Dées*, *Magyar-Lápos* (Tricesimator hujus loci habet Filialistas in *Remete et Kapnik*) *Tasnád*, *Somlyó* (cum filialibus, *Kémer*, *Lampért et Nagy-Falu*) *Zilah*. III. D. Szászvárosensis, cui se addicunt: *Szászváros* cum filiali *Déva*, *Dobra*, *Zaám*, *Halmágy*, *Topánfalva*, *Zajkán*, *Volkán*, *Hátszeg*. IV. D. Cibiniensi: *Cibinium*, *Rubra Turris*, *Ebesfalva*. His addatur Teloniator ad *Portum Marusii*. Omnibus iis locis unus est Tricesimator, plerisque etiam Contrarotularius, ut et Cursor ac Obequitator. Fuerat moris, vetustioribus temporibus, Tricesimas, Decimas, similesque Proventus Camerales, juxta certam taxam, personis privatis, non sine Cassae Principalis detrimento, annuatim vendere; unde frequens memoria in Actis priscis Supremorum et Vice Arendatorum, Arendarumque, i. e. Taxarum. Sed mos postmodum prohibitus, simul et conclusum, An. 1663 23 Febr. ne vel particulatim, aliquid horum privatis donare aut vendere liceat. *Articulus* hunc ferme in modum se habet: *Decimœ*, *Arendœ*, *Telonia*, *Tricesimœ et alii proventus Fiscales*, *omnibus simpliciter adimi debent*, *nisi quibus pro pecunia*, *in excontentationem Portœ*, §. 103 *n.* 4 *a.*) *inscripta fuissent*. *Dehinc vero Proventus tales*, *nec pro pecunia*, *nedum gratis cuipiam conferantur*; *quin importuni impetratores non solum amissione Collatorum*, *sed insuper altero tanto puniantur*; *et si tanta*

Bona non habeant, captiventur usque ad satisfactionem. Vid. de Tricesimis *Approb. P.* 2. *T.* 12.
3. In Bonis Fiscalibus, quae hodie in rationem Aerarii administrantur, Provisoratus sunt: 1. In *Utsa et Jász.* 2. In *Rohi, Domokos, Csitsó-Gyirfalú, Csitso-Poján, Csitsó-Ujfalú,* 3. In *Ördöngös, Füzes.* 4. In *Maros-Váradgya, Csügöd, Benedek, Magyar-Orbó, Kisfalud, Magyar et Olá-Boros-Botsárd, Sárd, Magyar-Igen, et Tövis.* 5. Administrator *in Türe et Valkó.* His adnumerandus *Zingarorum* Fiscalium Inspector. De Dominiis *Zalathna* et Vajda-Húnyad Montanisque, mox dicendi locus erit. Sed miraberis forte, tam pauca in Magno Transsilvaniæ Principatu esse Bona Fiscalia, quanta retulimus, et mox referemus. Mirari desines, dum perpendas, Transsilvaniam seculis retro lapsis, Christianorum ac Turcarum Martium campum exstitisse, ideoque Reges ac Principes in eos fuisse liberales, qui hoc Christianitatis antemurale, sangvine defendissent: iis amplæ donatæ possessiones. Nec diffitendum, profusam nonnullorum Principum liberalitatem Fiscalitates diminuisse. Hinc *Instructio Leopoldina* An. 1696 11 Mart. pro Thesaurario exarata, puncto 9, taliter fatur: „Quoniam etiam „ informaremur, Bona Fiscalia, a Principibus „ Transsilvaniæ, et cumprimis a defuncto Apaffio, immoderata quadam largiendi prodigalitate, in tantum dissipata esse, ut vix tertia pars „ illarum Possessionum amplius exstet, quae „ olim ad Arces Fiscales spectabant *cet.* Sed ipsi quoque Status Patriæ idem perviderunt, ex eoque, An. 1667 20 Apr. Albæ Juliæ, Articulo Diætali 16, sanxerunt: *Universæ Donationes Michaë-*

lis Apafi, post Cancellariatum Joannis Bethlen emanatæ, nisi et Cancellarius vel Secretarius subscripsissent cassantur: qui tamen citra fraudem, antea illo defectu impetrassent, Nova Donatio in bona forma pro ipsis concedatur; sed in futurum defectu isto laborantes pro invigorosis habeantur: demtis tamen Principum, qui præcesserunt, Donationibus. Conf. §. 123 *n. l.* Sæpe etiam Articulariter, ab Inclytis Statibus determinatum intuemur, ut omnes ii, qui e Bonis Fiscalibus, aut integram possessionem, aut portiones possessionarias impetrassent, jus suum producerent: institutas quoque fuisse productiones, et illegitimos possessores hæreditate exclusos, iidem Articuli testantur. *Bona* denique Fiscalia aut sunt et fuerunt *pure Fiscalia sive Bona Coronae*, aut *accessorie Fiscalia*. Bona *pure Fiscalia*, nec ipsi Principes, de lege, donare cuipiam et a Fisco abalienare potuere, utpote, quæ ab initio Regni, Coronæ attributa fuerunt. Hac ex ratione resolutum legimus, An. 1742. *Circa Jurisdictionalia* puncto 5-*to*: „Bona Coronæ, sive ut in Transsil-„ vania usus obtinuit, pure Fiscalia, non viden-„ tur ita esse abalienanda, ut eorum reluitio dif-„ ficilis, aut plane impossibilis reddatur; si quæ „ autem ex iis alienanda essent, tales pro illorum „ æstimatione eligentur a Thesaurariatu Nostro „ Viri, quorum integritate tam Aerarii nostri, „ quam Emptoris securitati consulatur, *cet*. Bona vero *accessorie Fiscalia* bene meritis conferri solebant sæpissime. Hanc ob rem, Divus quoque Imperator, Leopoldus M. Diplomatis, cuius toties meminimus, An. 1691 4 Dec. exarati Pun-

cto 6-*to*, his Clementissime Voluntatem Cæsareo Regiam expressit: „Bonis, ob defectum Prolium, „ aut Notam infidelitatis ad Fiscum Regium devolvendis bene meritos Transsilvanos, Hungaros, nempe, Siculos et Saxones Indigenas, non „ attento Religionis discrimine, propensi erimus dignari.

4. *Arenda Decimarum* vocatur solutio pecuniaria ex earumdem redemptione in rationem aerarii resultans; ut ut enim juxta *Ap. Const. P.* 2. *T.* 10 *Art.* 5. Decimæ ad Proventus Fiscales pertinerent, ex antiquissima tamen, et perLeges quoque confirmata, et stabilita consvetudine habent Possessores, seu Domini Terrestres jus, illas ex parte Colonorum in territoriis suis provenientes, erga Arendam jam olim limitatam, pro se retinendi. Redemtio haec, pretio frumentorum, Vini *cet.* integro exilior est, fuitque ab antiquo, docente Articulo An. 1545 d. 25 Apr. An. 1616, 9 Oct. statutum fuit: *Stet in arbitrio Possessorum, an Decimas redimere velint*; *si nolint Princeps colligat*. Notatur simul; in Articulis, hoc et antecedentibus quibusdam annis, fuisse Arendam relaxatam. An. 1571 24 Maji in *Articulum* refertur: *Siquis Arendam pro Decimis præstare nollet, Decimæ aliis elocentur*. Valeant reliqui ArticuliComitiorum, quos cumulare in hoc argumentum pronum esset; Diplomatis Leopoldini de An. 1691 Puncto 16-*to* praetermisso, quod sic habet: „ Decimas etiam consveta hactenus inter ipsos „ Arenda redimi solitas, Dominis Terrestribus „ relinquemus; Arenda tamen Fisco reservata. „ Perceptores Arendarum novem numerantur, utpote inComitatibus: *Albensi, Küküllö, Kolosensi,*

Thordensi, Dobocensi, Szólnok Interiori. Szólnok Mediocri, Krasznensi, Húnyadensi. Loca Siculica non sunt decumana. Jam de Saxonicis.

5. Decimae in Fundo Regio h. e. Sedibus et Districtibus Saxonum, per Decimatores Fiscales, qui plures sunt, pro locorum numero, colliguntur; *quarta* earum parte Parochis Saxonum attributa. Memorabile super his Decimis est Privilegium An. 1612 28 Nov. a Gabriele Báthori Principe datum.

§. CC.

β. Directio Thesaurariatus in Monetariis et Montanisticis, Praesidem ipsum Thesaurarium, pro reliquo autem Personali tres Consiliarios et Cancellariam habet; cui subordinata sunt omnia illa Officia, quae Rerum Montanarum et Monetariarum curam habent, qualia sunt: *Judicium Montanisticum; Officium Monetarium; Officium Montanum Zalathnense, et Radnense; Auri Campsoratus; Auri loturae Provisoratus; Res Ustoria; Officium Silvanum; Provisoratus Dominiorum Montanorum Zalathna, et Vajda-Húnyad.*

1. *Judicii Montanistici* seu Metallurgici Statum Personalem constituunt: Judex Montanus; Assessores tres e Stutu Provinciali, totidem e Statu Montano; Notarius; et Fiscalis Judicii. Sedem habet Zalathnae. Hoc Judicium, ea, quam nunc ob-

tinet formalitate, circa A. 1747 ordinatum est, et pro ejus directione, universaque Re Metallurgica, in Diæta An. 1747 ad d. 23 Jan. Cibinium indicta, sunt Articuli 14 conditi, quorum medullam, pro historica, hac in parte, intelligentia, huc transtulisse, operæ pretium erit. *Art.* 1 Judicium Metallurgicum, jam ordinatum, in ea sit et conservetur activitate, ut omnibus Metallurgicis, Urburariisque Auri, Argenti, Aeris, Mercurii, Sulphuris etc. Fodinas colentibus, pro prima Instantia habeatur, omnesque Lites de Metallurgia et rebus ad illam immediate pertinentibus, coram hoc Judicio agantur. In Judicio duo Assessores (at An. 1755 21 Aug. Art. 4 in Comitiis Cibinii celebratis, tertius quoque Assessor, a parte Nationis Saxonicæ, Principali indulgentia adhibitus est) e duabus Nationibus, Legum Patriarum periti, cum Salario Rh. Flor. 300 esse debeant; et in alterutrius vacantia, Regium Gubernium, cum Thesaurario cointelligenter, tria idonea Subjecta denominet; et Thesaurarius medio directionis in Re Monetaria et Metallurgica ordinati Collegii Aulici, Gubernium vero per Cancellariam Aulicam, nomina Candidatorum, directe ad Sacratissimam Suam Majestatem deferat. Omnes et singuli Metallurgi, seu Directores Fodinarum qui Fodinas vel erigendo novas, vel veteres collapsas restituendo colere vellent, Literas (ut vocant) Facultatorias ab hoc Judicio expetant; quas sine Taxa dabit. Ideo nec Dominis Terrestribus, in proprio suo Territorio jam apertis vel aperiendis Fodinis suis, Directores Fodinarum suarum alios, quam qui Facultatoriis provisi fuerint, admittere integrum esto. Anni vero *li*

beri (i. e. quibus decimæ ex mineris et metallis non solvuntur) pro Dominis Terrestribus, si qui Fodinas aperire velint, cumprimis concedentur. A Decimarum præstatione, Ferrum et hoc Ignobiliora Metalla eximantur. *Art.* 2 Ligna et Trabes, quibus Fodinæ, Stompæ Molæque opus habent, si in terreno Domini, (Fodinas enim in loco quolibet aperire, lege Patria, fas est) ubi Fodina est, suppetant, is justo pretio, Urburariis, ut convenitur, præstabit. Si conveniri nequeat; Delegati e Judicio, adscitis pari numero Provincialibus Loci Legumque peritis, Differentiam cognoscent, pretiumque statuent: quod si cui parti displicuerit, provocare ad Gubernium Regium; ut præsente Thesaurario, definitio ibidem fiat, integrum habet. Ubi denique Possessor loci, silvis, quæ et Officinæ et sibi sufficiant, caruerit; re comperta, detrimento suo, ut præstet, adigi nequit, sed Urburarius de necessariis sibi lignis provideat. *Art.* 3 Metallurgi aut ad hos pertinentes Laboratores) quibus unam alteramque vaccam, pro sua domestica necessitate, licitum sit servare) in pagis, Fodinis vel Stompis, quas colent, proximioribus, teneantur residere: ut pecora opportunius pascere in locis liberis, seu communi, ut vocant, calcatura, possint. Quorum si quis conductitia domo utatur, locatori solum domus, et non Domino Terrestri, taxam præstet; nisi separatum focum servare velit. (Hæc omnia de convenis Laboratoribus) Si propriam sibi domum aedificaverit, de una rusticana Sessione, vel huic æquiparando spatio, pro ædificio imponendo, in recognitionem beneficii pascuationis et lignationis, duos Florenos annuatim Domino Terrestri

solvere tenebitur. Si vero pertinentias (agros *cet*) quoque Fundo habitationis adjunctas coluerit, præter Decimas Domino Terrestri debitas, superaddat alios duos Florenos; talesque Oeconomizantes a pecoribus et semente, publicam etiam Contributionem, (alias enim ab oneribus ordinariis et extraordinariis, ab equisque Clitellariis immunes sunt) ad instar reliquorum ejusdem pagi incolarum, solvent. Sed numerus horum, proportione illius pagi, ubi degitur, quantum fieri potest accomodetur, ne Contribuentes rustici, ob manifestum defectum pascuorum, pecoribus destituantur, *cet.* Domum propria industria ædificatam, si Metallurgus loco migrare velit, licitum sit, quo poterit pretio, vendere: quam si pariter Metallurgus, vel Urburarius emerit, eadem taxa, qua prior tenebat, possidere valeat; si vero extraneus emerit, is teneatur, ad instar reliquorum Inquilinorum, Domino Terrestri servire. *cet. Art.* 4. Jobbagiones eodem profugi in tutelam et asylum recipiendi non sunt, invitis Dominis Terrestribus; aut recepti, si legaliter repetantur, reddendi. *Art.* 5 Metallurgi contra Subditos quidpiam perpetrantes, Judicio Montanistico ad congruam Satisfactionem sistendi; eo Justitiæ administrationem, pro æquitate, negligente, ad Thesaurariatum deferendi. In Casibus vero Potentiæ, Criminalibus, et Rem montanisticam non concernentibus, Jurisdictioni Magistratus Provincialis suberunt. *Art.* 6 Si quidem Jus Educilli Dominis Terrestribus competat; teneantur de sufficienti Liquorum specie providere, vel Educillum Urburariis in Arendam elocare: quod ipsum et de Jure Macelli intelligendum venit.

Art. 7. Auri Lotoribus, (Vid §. 29. *n.* 9 §. 57) cujuscunque conditionis hominibus, in alpibus fluminibus et rivis, non solum tridui spatio, (Est respectus ad Legem Patriam, Zingaris circumeuntibus §. 167. *n.* 2 moram uno in loco ultra triduum interdicentem) sed quousque illis libuerit, professionem suam exercere, integrum sit; neque per Territoriorum Patronos (quibus tamen graves et damnosi esse non debent) ullatenus impediantur: sed Patentibus a Judicio Montanistico provisi, iisdem Privilegiis et Immunitatibus, uti reliqui Urburarii, gaudeant. Aurum ab his, ut et omnibus aliis, ad Regium Campsionis Officium, erga statutum modo pretium, sub poena in Legibus declarata, administretur; exceptis iis, qui circa Auri Lotionem specialia Privilegia habent, *cet.* Zingaris, qui ad Auri Loturam exercendam, privilegiatos in Transsilvania Coetus obtinent, eadem, quæ ceteris Auri Lotoribus, competant quidem Privilegia, ne tamen hæc in odium Dominorum terrestrium convertant, in horum territoriis, non diutiorem, quam Auri Lotura requireret, moram faciant. Secus ad Judicium Montanisticum deferendi, et ab hoc coërcendi sunt. Reliquis autem Zingaris, Coetibus præfatis non insertis, exercitium Auri Loturæ, per absolutum et universum prohibitum sit. *Art.* 8. Jobbagiones et Inquilini reales, (i. e. fundos et beneficia territorialia tenentes) prævia cum Dominis Terrestribus conventione inita, Matriculæ seu Regestro Urbario inarticulari poterunt, et una cum libertinis Urburariis, ab extraordinariis oneribus habeantur exemti, pro capitali vero Contributione singulum Florenum annuatim præstent, a quo

extranei immunes habeantur; (*Art.* 3) ne per hoc onus extranei, quorum opera res metallurgica in Transsilvania maxime indiget, ab inmigratione deterreantur. *Art.* 9. Si Dominus Terrestris ipsemet, in suo Territorio, Auri Lotionem, Fodinae cultivationem, exerceri curaret: permissum esto, proportionatam Auri inventi quantitatem in proprium usum convertere; ita tamen, ut Caesareo Regiam Auri Campsionem, de reservata quantitate informet, et Fisco Regio debitas decimas illius auri pendat; ultra hanc partem, quid quid auri vel argenti, ex fluviis extrahitur, sive ex Fodinis procreatur, omne illud ex integro ad Auri Campsionem, erga statutum pretium, administretur, sub poena prævaricationis in legibus expressa. Id etiam, de Plumbo, Mercurio, *cet.* intelligendum. NB. Urburæ dicuntur horum Decimæ. *Art* 10 Auri adulteratores denunciati, via secundum Decreta Regia praescripta, puniantur: hujusmodi aurum vero adulterinum confiscetur, ejusque tertialitas denuncianti, in ordinario Campsionis pretio, detur. *De Auri et Argenti Adulteratoribus Vid. Art.* 5 *An.* 1755) *Art.* 11. De Auri, Argenti et Mercurii prævaricatorum punitione. *Art.* 12. Idem, de Cusoribus falsæ Monetae, quod de adulteratoribus, statuitur; tertialitate denuncianti reddita. *Art.* 13. Pro avertendis variis inconvenientiis et sequelis Rei Montanisticae maxime damnosis, statutum est, ne Urburarii vel Laboratores in locis Fodinarum, vel aliis eo pertinentibus, quae ob continuandum laborem suum frequentare debent, item in viis, in quibus Fodinas accedunt, per aliam Jurisdictionem vel quemcunque Magistratum, sine praesci-

tu Judicii Montanistici abducantur, vel arestentur. *Art.* 14. Ex Judicio Montanistico ad Thesaurariatum, non exspectatis Literis Præceptoriis differentiae transmittendae; inde etiam pateat recursus ad Sacratissimam Majestatem. In quibus casibus Privilegiorum productio requireretur, illorum ventilatio, non alibi, quam in Tabula Regia fiat.

2. *Officium Monetarium*, habet MonetæMagistrum, Contra-Agentem alias Quardanum, Cassæ Monetariæ Perceptorem, Ferri Incisorem, Scholarem, Practicantes Monetarios, Officii Scribam, Cusorum Magistrum, et si qui sunt alii. Domus Monetaria Albæ Carolinæ fixa, unicaque nunc in Transsilvania est: olim illis in Urbibus et Oppidis Monetæ sunt cusæ, *cum quibus fortuna stetit.* Quæ ea fuerint, cusi Numi pulcre docent apud *P. Fridvaldszkium* Miner. *pag.* 112, inque hunc ordinem referunt: *Albam Juliam* (nunc *Alba Carolina* est, *Cibinium*, *Coronam*, *Arcem Fagaras*, *Claudiopolim.* Mortuo Michaële I. Apaffi, operas Monetales cessatas aliquamdiu, innuere videtur Punctum 4 Resolutionis Leopoldinæ An. 1693 28 Apr. Ablegato Cibiniensi *Joanni Czabanio* datæ, quo scriptum est: „Non repugnat quidem Sua Majestas cudendæ in Transsilvania Monetæ justi valoris et ponderis: cum tamen petitio Privilegii Civitati Cibiniensi largiendi, uberiorem requirat informationem; Sua Mujestas penitus indagabit observantiam praeteritorum temporum, idque desuper statuet, quod servitio suo, et publicæ Provinciae commodo magis expedire videbitur, *cet.*

Articulus Diætalis 27-*us*, Anni 1674 17 Nov. notat, *antea facultatem cudendi Monetas, certo tempore, promiscue indultam fuisse; at ne demum privatis, præter Thaleros et Ducatos cudere liceat, sub poena Decretali, i. e. Notæ infidelitatis interdicitur contra Nobiles; contra Rusticos sub poena mortis.*

3. In Statu Personali *Officii Montani Zalathnensis* sunt: MontiumMagister; septem admodum Assessores, quos inter nominantur: Geometra Montanus, Cassæ Montanæ Perceptor, Contra-Agens et Minerarum Probator; quos excipiunt, Actuarius Officii; Practicantes Montani; ac Cursores et Obequitatores. Supremum hoc Officium Montanum subsequuntur: 1) *Officium Auri Campsoratus Zalathnensis* (*n.* 1 *Art.* 7, *et* 9) in quo sunt: Perceptor; Assessores 2 Zalathnae, 3 Abrudbányae; Vice Auri Campsores in Topánfalva, Brád et Torotzkó; Cursores et Obequitatores septem. 2) *Auri Loturæ Provisoratus*, ad quem pertinent: Provisor, Adjunctus, Cursor et Obequitator; his *Loturæ Curatores* adnumerandi. 3) *Personale Ustrinæ Regiæ Zalathnensis*, ubi sunt: Ustrinae Curator; Rei Liquefactoriae Magister; Minerarum Probator; Minerarum Mensurator: Carbonum Ponderator; Mercurii exustorum Magister. 4) *Personale Ustrinæ R. Csertesensis*, cui addicti sunt Curator Ustrinae; Probator Minerarum; Ponderator Minerarum; Mensurator Carbonum. 5) *Officium Rei Silvestris Regium*, in quo censentur: Silvarum Magister; Silvarum Csertesensium Curator; Silvarum Custodes numero 4. 6) *Officiales Regio Fiscalis Dominii Mont. Zalathnensis*, suntque: Provisor; Rationista; Spani tres, vl. Do-

minii Inferioris, Mediocris, et Superioris; (sic enim Dominium Zalathnense dividitur) Procurator Dominii; Cursor et Obequitator. 7) *Fodinarum Regiarum Curatores* Boytze et Nagy-Ajtae; Hutmannus Primarius; Hutmannus Verespatakini; Officialis Montanus Körös-Bányae.

4. *Officium Mont. Radnense* absolvunt: Officii Praefectus; Montium Magister; Fodinae Curator; Montium Scriba et Minerarum Probator; Ustrinae Curator; Molarum Contusoriarum Inspector; Hutmannus Fodinae.

5. *Administrationis Dominii Vajda-Hunyadensis*, (Ferrariae celebris §. 54 *n.* 1) capita et membra sunt: Administrator Regius; Praefectus Officinarum Ferri; Duo Subpraefecti; Fiscalis Dominii; Silvarum Curator; Adjunctus; Supremus Alpium Fiscalium Gornico, sive Praefectus Gorniconum, (*Gornicones*, rectius *Cornicularii*, sunt custodes Silvarum) Hutmannus; Chirurgus. In *Provisoratu Dominii*: Provisor; et Rationista.

CAPUT XI.

DE STATU MILITARI.

§. CCI.

Militaris in Transsilvania Status quatuor periodos nactus est: *prima* fuit sub Apostolicis Hungariae Regibus antiquioribus; *secunda* sub Patriis Provinciae

Principibus; *tertia*, Divo Leopoldo Imperatore gubernacula tenente initium sumsit, brevique desiit; *quartam* praesens Seculum feliciter ducit.

§. CCII.

I. *Quod ad primam Periodum:* Aevo Apostolicorum Regum (ut ne antiquiora nunc tempora recolamus) qui Transsilvaniam, velut Provinciam ad Sacram Regni Hungariae Coronam pertinentem, possederunt, (§. XCV. XCVI.) Provinciae Wajvodae (§. XCVII. XCIX.) Supremos in Transsilvania Armorum Praefectos egerunt, delectamque ex Nobilium et Ignobilium (§. CLXIX. CLXXV. CLXXVII.) ordine Militiam rexerunt.

Quo se Militaris Status modo, a tempore S. Stephani Regis, usque ad acerbissimum Ludovici II. interitum §. 96 *n.* 14) habuerit in Transsilvania, utpote in divulsissimo eatenus Hungariae membro, ex Articulis Legum Hungariae in *Corpore Juris Hungarici* contentis, et eorum temporum Historiis partim, partim ex Rei Militaris sub patriis Principibus exercitae consideratione, colligi probe potest. Hic ergo manum de tabula.

§. CCIII.

§. CCIII.

II. *Secunda Periodo*, qua Transsilvani Principes (§. 102 *seqq.*) rerum potiebantur; exili numero pacis, tempore vero Belli et Insurrectionum generalium aeque ac particularium, pro ratione earum, prolixo agmine, ex omnibus incolarum Nationibus, Nobiliumque et Ignobilium Statu, Militem Transsilvania suppeditavit; quem Principes, velut Summi Belli Duces, per dependentes a se et Intimo Consilio Generales, cum universa Re Militari, direxerunt.

1. Milites in Transsilvania, sub Principibus patriis, pacis tempore, pauci functi sunt, *Præsidiariorumque* nomine venerunt: suo vero nomine Praesidiarios olim Milites Principes non habebant; sed tres receptae in Transsilvania Nationes, vario modo eos constituebant. Articulis Diaetalibus res erit clarior. An. 1548 Dom. I. Trinit. statuebatur: *Quælibet Natio* (Hung. Sic. et Saxon.) *duo millia hominum pro Praesidio ad omnem occasionem teneat*. An. 1698 23 Mart. *Numerus Militum Præsidiariorum, quia juxta Articulum An.* 1555. *ter mille esse debebant, minuitur, et ad Equites* 500. *totidem Pedites restringitur*. Anni. 1606 17 Maji: *Siculi bis mille Equites totidem Pedites, Comitatus* 500 *Equites, totidem Pedites, Principi de more antiquo sistunt; Saxones pro mille peditibus certam summam offerunt.* An. 1608 3 Mart. *Miles Præsidiarius, quem Co-*

mitatus in Aula Principis jugiter servabant, rursus ad 500 *Equites et* 500 *Pedites restringitur.* Haud raro pro securitate Patriae Miles conscriptus; quod sic iterum Articulis docetur; A. 1577 25 Oct. *Pro publica securitate, contra vicinos hostes irruptionem molientes, sistantur ex parte Comitatuum Equites* 200, *Pedites* 100; *per Siculos Equites* 300; *per Saxones Pedites* 400: *qui congregati, hostes irrupturos tantisper impediant, donec universim, juxta Articulos, insurgatur.* Idem Decretum est An. 1590, 1594, 1599.

2. *Insurrectiones* sive Expeditiones Bellicae, vel fuerunt *generales*, vel *Particulares*. Tempore *Generalium* vix aliquis bello se subtrahere potuit; Lege enim definitum fuit, An. 1542 Feria 4 post Dominicam Judica: *In generali Insurrectione, universi Nobiles, Coloni et Saxones, per singula capita insurgant: at pro custodia pagi unus ex decem domi maneat, simul et Mercenarii, Servique conducti Dominorum; sed Scholastici, sub poena capitis, insurgant omnes. Convocatio fiat, aut per Literas Locumtenentis, aut cruento gladio* (Avitico scilicet more, *Vid. Dec. Trip. P.* 1. *T.* 3) An. 1554, ante Festum Barnabae Feria proxima statuitur: *In generali Insurrectione, Civitatum, inter Saxones, duæ partes, cum machinis et tormentis bellicis, sub Judice Regio insurgant, et tertia domi maneat. Reliqui Saxones per singula capita ad bellum eant, velut Siculi, Nobiles Comitatuum et ceteri incolae. At in particulari Expeditione a* 17 *Colonis unus Eques sisti debet.* An. 1558 Festo Beati Michaëlis *Universi Nobiles, Siculi et Saxones, juxta priores Articulos, sese et Jobbagiones suos armis instruant; ita,*

ut dum Princeps mandaverit, per singula capita insurgere possint. Approbatarum Constitutionum *P.* 3. *T.* 19, multa de Expeditionibus bellicis Nobilium Comitatensium, juxta priores Articulos statuuntur, signanter: 1) Nobilis quisque, et tempore pacis, mandato Principis arma capiat, et ad loca Lustrationis compareat. 2) Morbo vel defectu corporis inhabiles, sic et Servi Nobiles, loco sui alios sistant: at qui Civitatibus sunt incorporati, personaliter quidem non insurgant, sed a Bonis et Jobbagionibus duplum praestent. 3) Ubi universim non insurgitur, Nobilis quisque, loco sui, Equitem unum, a 20 Jobbagionibus Peditem unum, vel a 30 Equitem mittat. 4) Nobiles unius Fundi Equitem unum praestent. An. 1671 conclusum: *Ad bella Offensiva Insurrectio ne jubeatur, nec Nobiles Insurgant.* Tabulae Regiae Assessores, teste *Art.* 29 Anni 1634 12 Maji, et Vice Judices Regii Sedium Siculicalium *Approb. P.* 5. Edict. 58 immunes Expeditionum fuere: Tabulae tamen Assessores, dum Princeps iis interfuit, eum sequi debuere.

5. In *Particularibus Expeditionibus*, ad quas juxta ac *Generales*, paratus tempore quolibet esse Miles Transsilvanus debuit, varii servati sunt modi. Nobiles aeque ac Ignobiles castra, dum oportuit, secuti: Nobiles quidem saepe in persona militarunt; Subditos alias certo numero expediverunt, saepe scilicet decimum quemque, saepe sedecimum *cet.* armis et vestitu militari instructum. Extractu Articulorum huc facientium, per diversa tempora, doceamus; An. 1545 decretum fuit: *Quilibet Nobilis a decem Colonis* (Jobbagionibus) *in*

Insurrectione Gentium, uno Equite armis bene instructo paratus sit. Si ipse in alterius servitio fuerit, loco sui Equitem alium det; at penes istum apparatum, et communitas seu Plebs, uti jubebitur, in ea parte Regni, more bellico insurgat. Ne autem Colonis per vecturas vi boves eripiantur, 20 *Coloni unum currum Victualem habeant.* A. 1558 Festo SS. Trinitatis, Albae Juliae: *Dum personaliter Princeps militare intendit, Barones et Magnates, cum exercitibus, vexillis et gentibus suis, Nobiles vero Hung. et Trans. viritim et cum sedecima parte Colonorum, Nobilium unius Sessionis media pars, sub amissione Capitis et omnium Bonorum insurgant, et eo, quo necessitas publica postulaverit proficiscantur.* Idem fere A. 1568 statutum A. 1565 Festo S. Vinc. Claudiop. Norma Expeditionum Bellicarum definitur sequentibus: 1) *Necessitate exposcente, quilibet Nobilium, pro more solito, cum decima sexta Colonorum parte, bene instructus compareat.* 2) *Plebs promiscua capitatim parata sit; a decem portis unus Sclopetarius, alter hasta, octo lanceis instructi, qui unum habeant currum, in eoque securim, terebrum, ligonem,* cet. 3) *Unius Sessionis Nobiles, integrum aratrum habentes, equo bene instructi, dimidii vero aratri Pedites et sclopeto globulisque ac pulvere parati compareant.* 4) *Servi Stipendiarios pro se sistant.* 5) *Siculi et Saxones, non minus in bellicis expeditionibus, quam Contributione, aequalia cum Nobilibus* (i. e. Comitatensibus) *Onera sustineant.* An. 1566 Dom. Reminisc. Tordae: *Quorumlibet Nobilium filii, cum decima sexta Colonorum parte, in bello compareant: Servi Regis, aut Dominorum, Stipendiarios loco sui sistant: alio-*

quin Vice Comites Bona illorum occupent. Unius Sessionis Nobiles quini unum equum, hasta, lorica, clypeoque instructum praestabunt. Primores Siculorum capitatim insurgent; sic et Primipili viritim in Udvarhely compariturі. Qui inter Siculos praestare Tributum consveverunt, Stipendia pro Militibus persolvent. Civitatenses et Oppidani, 1000. *Darabontones e medio sui delectos, belligerandi peritos sistant; duo millia vero Darabontonum œre parato redimant. Nemo ex his oneribus se subtrahat, sub poena Notœ infidelitatis.* An. 1573 24 Jun. *Ad insurgendum Nobilis quisque, juxta Articulos, sub Joanne II. conditos, cum* 16-ta *Jobbagionum parte, personaliter in loco, ubi Literis Princeps jusserit, prœsto sit.* An. 1598 6 Jan. *Quisque, cum Equitibus et Peditibus, a* 20-a *Hominum parte paratus sit; Victualia, dum insurgitur, pro se et suis, ipsemet paret et deportet.* An. 1599 21 Mart. *Nobilibus vicesimam hominum partem* (quæ parato, ut notatur, stipendio quotannis interteneri debebat) *sistendi necessitas ea lege remittitur, ut dum res exigat, medio vel integro Jobbagionum numero viritim insurgatur.* A. 1614 23 Febr. *In Insurrectionibus Magnates, signanter Domini Castrorum* (Kő-Váras Urak) *cum vexillis et bono Stipendiariorum numero, sic et alii Proceres ac Capitanei, quisque pro sua facultate, proprios secum Stipendiarios sistant. A Portis singulis singuli Pedites prœstentur; quos non plebs contribuens praestet, sed solvet solum Mense quovis portatim Flor. 3, quo Princeps jusserit, ut œre isto Miles conducatur. Hajdones cum Nobilibus personaliter insurgant, et a Vice Comitibus dependeant.* An. 1616 9 Nov. *Duœ Portae*

unicum Peditem instructum præstent. An. 1620 5 Apr. Notatur, tunc Nobiles a duabus Portis, Peditem unum, cum stipendio bimestri sistere debuisse; Equitem a sex Portis, simili stipendio. Interim statuitur, ne in posterum ad danda Peditibus stipendia, cogi Nobiles Comitatuum possint. Siculi, quia Expeditio esset particularis solum 600 Equites offerunt. Saxones, more suo non defuturos, promittunt. An. 1654 18 Jan. Art. 4. *In Comitatibus, ubi Pagus est Nobilis, et Judicatum Nobiles supportant; temporibus Insurrectionum, ne Communitatem Viris penitus destitutum iri contingat, Judex pagensis domi maneat.* An. 1611 Apr. *Viduæ Nobil. a 4 Portis unum Equitem præstent.*

4. Tres in Transsilvania Nationes Receptæ, non aequale semper Militiæ onus tulerunt, §. 150 *n.* 8 Vide de Siculis. De *Saxonibus* Art. An. 1575 sic habet: *Saxones, quia nec Equitem, nec Peditem, a 16 Hominibus dare solent: continuos semper mille Pedites selectim conservent, Officialibus provisos.* Scilicet, Saxones inter annos 1558 et 1575. Militem Continuum non habebant, at ab hoc, usque ad An. 1601 loco Stipendiariorum mille semper Pedites paratos tenebant; tum in 2000 numerus augebatur; dein summa certa, quæ Stipendia 2000 Peditum annua constitueret, necessitatem sistendi Militis Stipendiarii redimebant. *Ap. P.* 3 *T.* 19 *Art.* 14 statuitur, ut Comes Nationis et alii Judices Regii cum duobus quisque Civibus, et Peditatu, quem Natio sistere solet, in Expeditionibus ad latus Principis personaliter compareant, et licet ceteros Princeps, venia data dimittat, duo tamen præcipui, qui Sax. Nationem repræsentent, præsto sint: at Peditatus eorum, quo numero sit,

et qualiter præstari debeat, non definitur. Parochi quoque Saxonum, quia propter amplos Decimales, quos tum habebant, reditus, instar Nobilium Possessionatorum censeri consveverant, tunc solum, dum et Nobiles ii, post An. 1658, contribuebant: at in Expeditionibus Bellicis, ad deportanda Instrumenta Bellica, juxta Art. An. 1558 et Privilegium anni 1612 29 Nov. (quorum vigore, Princeps Gabr. Báthori Decimas Parochis Saxonicis antea ademtas, sic restituit, ut hi bombardas et impedimenta bellica, more antiquo deportent) equos et currus propriis impensis suppeditabant. Quam dein obligationem, juxta *App. P.* 3 *T.* 19 *Art.* 18 §phum ultimum, certa taxa, quæ quanta fuerit nuspiam signatur, redimebant.

5. Quia hac Militum rustico vacantium labori collectione non belle bellis consultum perspiciebatur: talis An. 1623 14 Maji, Articulus (numero 2) emanavit: *Statuitur, quod si quidem Pedites a duabus Portis dari soliti, hactenus militiæ ignari, parumque habiles fuerint: in posterum a duabus Portis, quisque unicum Jobbagionem, ab opere rustico immunem, armis instructum habeat; quibus Comites, Locumtenentes ordinent, iique angariatim Armilustria et Exercitia publica instituant,* cet. Sæpe hanc ob rem, ære Principes Militem conscribebant, qui continuo Marti famularetur.

6. Stipendia et Vestes Militum, partim per ipsosmet procurabantur, partim a regnicolis suppeditabantur. Nobiles æque ac ignobiles tempore insurrectionum militiae addicti propriis ordinarie Stipendiis militabant. Stipendiarii vero, hoc est, quos Nationes constituebant, item et conductitii, ex publica Contributione alebantur. Disertius ex Ar-

ticulis patebit. An. 1555 23 Dec. Art. conditur: *Ad solutionem Militum stipendiariorum, Nobiles e quavis Natione, per Jobbagiones suos, portatim Den. 99 pendant.* An. 1575. *Ad expeditiones bellicas Nobilis quisque in persona Eques sit; a* 16-ta *Hominum parte, unum Equitem et unum Peditem, vestitu ac armis instructum in promtu asservent. Dum in servitio militari fuerint, stipendia mensis unius ipsemet, reliquum Princeps præstet. Statuti Tirones, pacis tempore ad Dominos redeant; at sub Decurionibus, Vexiliferis et centurionibus bis annuatim, coram Supremo Comite lustrentur. Qui statuere neglexerit, Lustratione prima, Fl.* 10 *secunda Fl.* 24 *mulctetur, tertia Bona, pro quibus statuere debebat, occupentur.* An. 1594 12 Maji, statuitur, Militi Praesidiario, per Menses, hunc in modum solvendum: *Generali Fl.* 300. *Vexilifero Fl.* 5. *Tympanistæ* 4. *Capitaneo Pediti* 8. *Decurioni* 4. *Tympanistæ Pediti* 4. *Vexilifero* 4. *Gregario* 3. *Portio equilis pariter sit Fl.* 3. *Miles spontaneus conducatur; servi conducti et Jobbagiones tributarii recipi non debent.* In summa: constat, ab An. 1575. ad An 1595 Comitatenses, pro quovis Stipendiario, unius Mensis stipendium solvisse. Ab An. 1595 ad An. 1599 trium Mensium pensio Stipendiariis a Nobilitate medio Jobbagionum præstita est. Tandem ab A. 1611 ad 1620 alio se modo Stipendiarii habuere. An. 1611. 10. Dec. praeter Contributionem ordinariam Stipendia duorum mensium, i. e. portatim Flor. 6. promissa. Annis quoque sequentibus simili ferme methodo. Postea stipendia per singulos Menses Militibus e publico soluta. Hinc An. 1671 25 Nov. Art. 53 *Principe ad intertentionem*

militis, quem augere debuit, stipendia repartiri petente; impositio propter statum plebis attenuatum deprecatur: sed proventus Tricesimæ ad Rubram Turrim, qui antea indultu Provincialium, per Cibinienses percipiebatur, eo convertebatur. An. 1680 12 Dec. Art. 3 e publica Contributione, ad intertentionem Militis 12000 Fl. deputantur.

7. De poena eorum, qui vel Militem Stipendiarium sistere neglexissent, vel stationem deseruissent, præter ea quæ in superioribus retulimus, hæc in Articulis habentur præcipua: An. 1598 30 Oct. *In Insurrectione absentibus, nisi se rationabiliter excusare valuerint, Bona adimantur; stetque in Principis arbitrio, an reddere illis, vel donare aliis voluerit.* An. 1634 12 Maji Art. 29. *Dum personaliter insurgitur, qui pro sua facultate, decenter instructus comparere neglexerit, aut comparens absque venia recesserit, vel vitandæ solum militiæ gratia, ante Insurrectionem servitio se addixerit amissione omnium Bonorum mobilium et immobilium puniatur.* Idem An. 1640 24 Apr. Art. 9. confirmatur. Illud etiam intelligendum de generalibus Armilustriis, *App. P.* 3 *T.* 19 *Art.* 3 An. 1648 16 Mart. Art. 13: *Siculi insurgere negligentes, pœna mortis puniantur; at Bona ne amittant: pro capitis tamen redemtione (si ita Princeps pœnam mitiget) fratribus aut vicinis impignorare possint.* Vid. Appr. l. c. An. 1661 23 Ap. Art. 3. *Pedites Siculi ex Sede Aranyas, qui e Statione juxta Székelyhid domum refugerant, ad arbitrium Principis puniantur: sed Status intercedunt, ne viritim singuli, verum aliqui, pro exemplo, plectantur.*

8. An. 1576 Dominica Judica, statutum est: *Actus Potentiæ sub Insurrectionibus patrati, inter Milites, in castris dijudicentur; juxta tamen ritus diversarum Nationum: at in Causis Jobbagionum Domini Terrestres, ut adsistere possint præmoneantur.*

9. *Generalis* Militiæ Transsilvanicæ unus aliquando, plures alias fuerunt. Nobilium Ignobiliumque Insurgentium agmen, *Militiæ Campestris* nomine veniebat quibus *Generalis Campestris* (Hungarice *Mezei Hadak Generálissa*) præfuit. Miles conductitius Principis, *Aulicæ Militiæ* nomen gerebat, ejusque Generalis *Aulicæ Militiæ G.* (Hun. *Udvari Hadak Generalissa*) adpellabatur. Nationi item Siculicæ proprius sæpius *Generalis* adfuit. At non infrequenter unus erat *Generalis Regni* (ut vocabatur) cui in Lustrationibus annuis, Expeditionibusque bellicis Transsilvanus Miles omnis parebat.

§. CCIV.

III. *Tertia Periodo*, quae sub Gloriosissimo Rom. Imperatore Leopoldo M. viguit, duplex in Transsilvania Militia, *Germanica* nempe sub Germano, et *Transsilvanica* sub Transsilvano *Generali*, exstitit: sed exorto, auctore *Francisco Rákótzi*, (§. CXXVI. *n. a.* §. CXXVII. *n.*) calamitoso populari bello, turbatisque rebus, ab Altefato Imperatore, omnis ferme Militia Transsilvanica defecit, Rákoczioque adhaesit; quae proinde, sedato bello

in Conventione Szathmárensi, (§. CXXVII. *n. c.*) exauctorata et ad colendum agrum remissa est.

1. Conventum inter Cæsarem et Transsilvanos erat. An. 1687, de Protectione Austriaca, §. 123 *n. k.* Milesque Germanus in Transsilvaniam introductus: Militia tamen Transsilvanica, sub distincta mansit directione, et a proprio suo Generali, qui tum Ill. Heros D. Sacri R. I. *Comes* Michaël Teleki *de Szék* erat, dependit. Nec post mortem Principis Michaëlis I. Apafi, Benignissimus Imperator, eundem statum Militarem inmutari sivit; sed, ut docet §phus 7-*us* *Diplomatis Leopaldini de A.* 1691 4 *Dec.* Transsilvano Militem Transsilvanum Generali regendum dedit, eique (qui tunc Gregorius Bethlen, Magnas primi subsellii erat) An. 1693 29 Apr. hanc, cum Formula Juramenti, præscripsit Instructionem: „ 1) Nostræ Transsilvaniae „ Militiæ Generalis, ante omnia, conservationem „ et emolumenta Patriæ observet; in omnibus, „ quæ ad hæc spectabunt, negotiis, ea exsequatur, „ quæ Gubernator noster Regius, cum Intimo „ Consilio, eidem, Nomine Nostro, præceperint, „ vel in subitaneis et moram non ferentibus mo- „ tibus, provisorie illi faciendum decreverint. 2) „ Ut cum nostro Generali, Germanicam Militiam „ Commendante, sinceram habeat colatque cor- „ respondentiam, juxta Diplomatis Articulum „ 17-*um*, Mandata et Dispositiones Militares, quæ „ sibi vel ab Aula, vel a Gubernatore Nostro et „ Consilio intimo Transsilvanico obventura sunt,

„ cum eodem Nostræ Germanicæ Militiæ Commendante conferat, modumque exequendorum cum prædictis consultet et definiat; si quæ immediate ab Aula Nostra Cæsarea, ad eum directa in casu necessitatis pervenirent, Gubernatori Nostro, et Consilio Intimo insunuabit, communicabitque cum Nostræ Militiæ Germanicæ Commendante, et insimul executionem eorundem consultabunt et perficient. 3) Ut insurrectiones, seu Particulares, seu Universales, Nostro Regio jussu, vel ex præcepto Nostri Regii Gubernatoris et Intimi Consilii faciendas, cum praescitu dicti nostri Regii Gubernatoris et Consilii Intimi, nec non Nostri Generalis Militiam Nostram Germanicam Commendantis, ita instituat, ut earum occasione nullos, Patria ipsa, vel singuli, Statuum et Incolarum, sentiant commissos excessus vel abusus. Quare nec ipse hujus Insurrectionis occasione aliquem quæstum exercebit, vel ab aliis exerceri permittet. Quartirii rationibus et Stationibus Militaribus nullum prægravabit, sed æqualitatem in iis servabit - - - - - 4) Extra Militaris Insurrectionis tempora, seu in pace, seu in bello, Militia suae fidei credita ad nullos utetur excessus, neque aliis quocunque sub praetextu praedictam Militiam privatis usibus, et maxime contra justitiae administrationem, vel executionem, quocunque loco vel tempore concedet. Haec sunt, quæ pro tempore, et negotiorum causa, et constitutione moderna, praesenti Instructione comprehendenda et demandanda duximus, nobis per expressum Clementissime reser-

„ vantes, Instructionem eandem hanc nostram
„ augendi, minuendi, aut mutandi facultatem, ut
„ servitium nostrum, rerum circumstantiae, et
„ Reipublicae Transsilvaniae ratio, tranquillitas
„ et commoda exigere videbuntur, *cet.*

2. An. 1711: 29. Apr. inita pace, omnis Miles Transsilvanus dimissus est, armorumque, respectu hostilitatis, depositio jussa. De quo Instrumentum Conventionis et Gratiae Amnestialis, §pho 2-*do* sic habet: „Depositio etiam armorum, non eo sen-
„ su intelligi debet, quasi non liceat alicui Arma
„ gestare; verum omnem hostilitatem cessare de-
„ bere. Licebit igitur Magnatibus et Nobilibus,
„ eorumque servis, juxta antiquum receptum-
„ que morem Nobilitatis, in suis prærogativis,
„ cum gestatione armorum (nullo tamen modo
„ ad offendendum parato) libere uti ac incede-
„ re. Si porro aliquis, non obstante hac Amne-
„ stiali Gratia, publicae seu privatae, Regiae vel
„ Legalis etiam vindictae, successu temporis, de-
„ sumendae timorem obtenderet, Regiae Beni-
„ gnitati et Fidei publicae, non levis per hoc in-
„ juria inferetur, cujus paterna charitas et justi-
„ tia, abolito integre omni anteriori reatu, hanc
„ amplius resumendam non patitur. Militibus de-
„ mum inferioris ordinis eandem Amnestialem
„ Gratiam similiter benigne elargimur, neque ul-
„ li eorum vis inferetur, ut servitia Caesareo Re-
„ gia Militaria, sepositis jam ad quietem eorum
„ armis ac animis, accipere cogatur. Solum ut
„ praestito fidelitatis juramento, ad suas aedes
„ discedant, ibique Oeconomiam colant, et quie-
„ te sese contineant. Militibus vero exterarum

„ Nationum, utpote [Germanis, Gallis, Svecis, „ Italis, aliisque, liber conceditur passus, ad suos „ redeundi, exceptis illis, qui ex RegiminibusCæ- „ sareo Regiis profugissent; quibus tamen poena „ quam propter desertionem Regiminum meru- „ issent, remittitur; caeteroquin tales ad suas „ Legiones redire vel restitui debent.„ Sic adeo- que finis Transsilvaniae Militiae factus erat: sed „ non militandi obligatio in perpetuum remissa.

§. CCV.

IV. *Periodus* Rei in Transsilvania Militaris *quarta*, cum felici Regimine Immortalis Gloriae Imperatoris ac Principis, Caroli VI-*ti*, initium cepit; quam nunc Virtutum Paternarum, tanto Caesare dignarum, Sacratissimi Haeredes, Augusta et Augustus, ad summum hujus Christianitatis Antemuralis tutamen et tranquilitatem providentissime dirigunt, Militeque Germano aeque ac Hungarico firmant.

1. Augusta et Sacratissima Princeps D. D. Mária Theresia, exordio statim felicissimi Sui Regiminis, quales de Militia in Transsilvania stativa habente ediderit Ordinationes, testantur Puncta 6, 7, 8, 9, 10, 11. Resolutionum Anni 1742 (§. 129 *n. b.*) Anno postea 1747 28 Oct. *Regulamentum Militare* novum exhibuit clementer, quo Miles Suae Majestatis, quartiria aut transennas in Principatu habens, tractari debeat. Nihil vero clarius, hodiernum in Transsilvania Statum

Militarem nobis manifestat, quam *Regulamentum Militare*, in rationem Militiæ in Transsilvania stativa habentis, An. 1759. 1. Nov. Cæsareis auspiciis emanatum. Inde, cui volupe est, cognoscenda hauriat.

2. Sub *tertia* et *quarta*, quarum meminimus, Militari Periodo, Supremi per Transsilvaniam Armorum Praefecti, nisi alicuius obliti fuerimus, hi functi fuere: 1. Carolus, Dux Lotharingiae, §. 123. *n. k.* Post quem 2. Comes Antonius Karafa, Generalis Caesareanus, in Transsilvaniam venit, firmiusque, quam antea, Militiam Caesaream stabilivit. 3. Sigebertus Heisler, An. 1690. Militem in Transsilvania Cæsareum direxit. §. 123. *n. b.* 4. Ludovicus Marchio Badensis, capto Heislero, rem bellicam tractavit. Eo Viennam petente, 5 Comes Fridericus Veterani, Armorum per Transsilvaniam Præfecturam adeptus, sapienter eam gessit, donec An. 1695 M. Sept. ad Lúgos in Hungaria, inito cum Turcis conflictu, vitam et gloriam, quam bellica virtute, adeptus erat maximam, posuit, gratam vero sui in Transsilvania memoriam reliquit. 6. Joannes Ludovicus Rabutin, *Comes a Bussi*, Sacratissimæ Majestatis Camerarius, Generalis Equitatus, et unius Desultoriorum Regiminis Colonellus, initio præsentis Seculi. 7. Comes d'Erbeville, An. 1705 Generalis, sub procellis Rákoczianis, militarem, quam potuit rem in Transsilvania egit. 8. Jacobus Marchio Cusani Cæsareæ Regiæ Majestatis Camerarius, Generalis Equitatus unius Legionis Cata-

phractorum Colonellus, et simul Partium quoque Regni Hungariæ Cis-Tibiscanarum Generalis Commendans An. 1708. 9. Georg. Frider. Dominus de Krichpaumb, L. B. in Kirchberg, An. 1710 Vita functus. 10. Stephanus a Steinville, Rei Metallurgicae amantissimus et peritissimus, Disciplinae militaris custos vigilantissimus, An. 1720 M. Sept. e vita migravit. 11. Damianus Hugo S. R. I. Comes de Virmond, A. 1721 24 Jun. accepit, ac 1722 morte urgente, Armorum directionem aliis reliquit. 12. Lotharius Josephus S. R. I. Comes a Königseg, An. 1722 28 Sept. creatus, ad An. 1726 post Viennam arcessitus, Legatus in Hispaniam mittitur. 13. Joannes Carolus L. B. de Tige, An. 1726 Officio ornatus, Septembri ejusdem anni, in Oppido Fel-Vintz, Supremum obiit diem. 14. Franciscus Paul S. R. I. Comes a Vallis, An. 1729 4 Mart. successit. An. 1737 28 Sept. ad plures abiit. 15. Georgius Christianus S. R. I. Princeps a Lobkovitz, An. 1737 28 Oct. Armorum Praefectus denominatur. 16. Theobaldus S. R. I. C. a Czernin A. 1743 substitutus Armor. Praefectus. 17. Comes Josephus a Platz interimalis An. 1746 creatus. 18. S. R. I. Comes Otto Ferdinandus de Traun et *Abensberg*, An. 1747 M. Nov. ordinatus, 18 Febr. 1748 vitam cum morte permutavit Cibinii. 19. Maximilianus Ulysses S. R. I. Comes Braun de *Montani et Camus*' An. 1749 Armis praeficitur. 20. Comes a Bernes denominatus, priusquam

Provinciam ingressus fuisset, e vivis, ereptus 1751. 21. Ejus loco Comes Venceslaus a Vallis A. 1752 constituitur. 22. Adolphus Nicolaus L. B. de Buccov, An. 1712 7 Jan. natus, S. C. R. Majestatis Generalis Equitatus, et Tribunus unius Cataphractorum Legionis, An. 1761 munere mactatus, An. 1764 18 Maji mortuus. 23. Excellentissimus D. Comes Andreas ab Hadik, nunquam moriturum in Transsilvania Nomen, An. 1764 5. Aug. Armis Transsilvanicis praefectus, ad An. 1768 sapientissime administravit. 24. Exc. S. R. I. Comes Carolus O-Donell, An. 1768 27 Mart. clavum Praefecturae Armorum capessivit, feliciterque usque An. 1771 tenuit. 25. Excellentissimus Dominus L. B. Franciscus PREISS *Tit. Tit.* Supremus per Magnum Transsilvaniae Principatum Armorum Praefectus, etc. etc.

§. CCVI.

Inclyti Status Militaris Transsilvanici Corpus geminum nunc est: unum *Militiam Campestrem*, *Limitaneam* alterum complectitur.

§. CCVII.

a. Inclyta Militia Campestris (Hung. *Quártélyos Katonaság*) partim in Praesidiis et Civitatibus, partim in Op-

pidis et Pagis Comitatuum, Sedium Saxonicarum et nonnullarum Siculicarum hospitatur, stipendioque Caesareo alitur.

1. Quemadmodum Militia Stationaria seu Campestris in Transsilvania se habeat, locupletissime docetur in citato Anni 1759 *Regulamento Militari*, ex quo summatim, historica pro cognitione, quædam huc transtulisse, indignum haud erit. Ejus Praefatione declaratur, quomodo Sacratissima Princeps D. D. Maria Theresia, pro Maternae Suae sollicitudinis studiis, certas praestationes gratuitas, ultra ordinarium Militare Quantum, sub gratuitorum, seu carnis cruciferorum, Salgami, graminis, vecturarum item et angarialium praestationum, *cet.* ex quacunque tandem ratione hactenus datarum titulis, huic Principatui, et incorporatis Partibus incumbentes, anno vero 1759 a Statibus et Ordinibus Trium Transsilvaniae Nationum, in Rh. Flor. 160000 annuatim pendendis, unanimi consensu redemtas Clementissime acceptasset, ratamque habuisset. Ita quidem, ut redemtio illa, non solum de quatuor Equestribus, et duabus Pedestribus Legionibus, cum una Phalange (*Battaillon*) Principatui ordinarie illocari solitis, verum de illis etiam Copiis, quae forsan supra Quantum hoc illocari contingeret, intelligatur; neque in posterum, quocunque demum sub praetextu, titulo praedictarum praestationum gratis quid, sive praelibatae sex Legiones et Phalanx in Casarmis, Civitatibus, Praesidiis, vel alibi locorum illocatae sive contractæ in Principatu existant, sive demum ad Stationes

contumaciales, confinia, Tyronum conscriptiones, equorum transportum, vel quacunque ex ratione commendati sint, nullo habito discrimine, vel minimum prætendere possint. *Puncta Regulamenti XII sunt. Puncto I. De Dislocatione Militiæ*, statuitur, ut temporibus pacis, Dislocatio Militiæ per Belli et Provinciales Commissarios pro ratione quotannis evenire solitarum Provinciae circumstantiarum, habita proportionis aequitate, concertanter projectanda, taliterque per commissarium Bellicum, Generali Armorum Praefecturae, per Provincialem vero, Gubernio Regio pro determinatione inter ambo, et adprobatione, submittenda erit. Facta tali dislocatione, nulli Officiali licitum amplius erit, Stationem assignatam, absque Gubernii Regii, Supremæ Armorum Praefecturae, et Superioris ibidem Commissariatus Bellici et Provincialis praescitu variare, vel alio transferre. Hoc denique Puncto exhibetur *Schema*, juxta quod Officialibus Quartiria praestanda erunt; et declaratur, Sacratissimam Majestatem, Curias Nobilitares et domos Parochiales, Teloniales, Scholas, Molendina, nec non Allodia, Braxatoria, Diversoria et Educilla, in genere omnia loca privilegiata, ab omni Hospitiorum onere immunia et libera velle. *Puncto II-do de Salgamo* vulgo *Service*) exponitur, quod sublatis per redemtionem Praestationibus gratuitis, praeter ligna ad Domos annonarias, pro mensura duntaxat necessitatis, in coctionem panis praestari solita, tanquam titulos Redemtionis non ingressa, primæ Planæ, ut dicitur, Officialibus, gratis ubique hospitia competent: contra autem, Subalter-

ni Officiales, incipiendo a Vigiliarum Magistro inclusive, usque ad Equitem vel Peditem Gregarium, sive sint, sive non, uxorati, communem cum Hospite tecti, foci, luminis et salis usum habebunt; quibus Hospites, pro competenti lecto, unam culcitram stramine repletam, unum pulvinár, duo linteamina, unam Lodicem in hyeme, in æstate vero dimidium lectum, culcitram v. l. pulvinar et unum linteamen, cum tegumento aestivali præstare, culcitram secundo quolibet mense stramine noviter replere, lecti munditiei et lotionis (non item Colipendiorum et indusiorum ac his similium) vasorum item culinarium curam habere tenebuntur. Pro quibus dietim, ab uno capite, in defalcationem Quanti (Contributionis) Militaris, unus crucifer acceptabitur. Officiales, Candelas usitato forensi pretio ement, lignaque focalia erga paratam solutionem habebunt. *Vid.* §. 66 *n.* 1. *Punct: III. De Intertentione Militiæ.* Quia Augustissima, Maternam eo impendit curam, quo Principatus in ferendo Contributionis eidem obvenientis onere, possibilia quæque sublevamina capere possit: iis locis, ubi nullæ domus annonariæ seu Magazina exstant, administratio panis a plebe facta in Contributionem acceptatur. De Macello provisio habenda. Portiones equiles administrandae. Omnia vero non sine pretio. *Punct. IV. De Computibus Instituendis.* Si quidem Militia, et alii Assignatarii, super omnibus, quæ ipsis in Naturalibus aeque ac parato aere assignantur et subministrantur, semper particulares Quietantias exhibere obstricti sunt: hinc bonus ordo requirit, ut singulæ Legiones, ut et alii Assignatarii, cum Comitatibus, Sedibus, Civitatibus *cet.* omni bime-

stri, debito ordine Computum ineant, quo Quietantiae particulares, alia universali per Legiones extradanda commutari possint. Hanc porro universalem, per suos Perceptores, Communitates, erga contra-quietantiam Commissariatus Provincialis, eidem Commissariatui, in sortem Quanti Contributionalis, inferent. Fit in Computibus excessuum quoque ratio; et qualescunque praestationes extraordinariae, in Marschibus patrati excessus, superflue praejuncturae, interdictae discretiones, pluresque hujus generis exactiones, refunduntur. *Punct. V. de Incassatione pecuniarum Contributionalium ad Cassam Bellicam inferendarum.* Modus Incassationis decsribitur, notaturque simul, (quod et usu venit) ut in casu, quo in remotioribus a' Cassa Militari locis excubaret Miles, ex mutua inter duos Commissariatus cointelligentia, pecuniaria quoque competentia Militis, ad Cassam Circuli assignari possit, occasione generalis Computus in sortem Quanti Militaris acceptanda. Statuitur vero et benignissime decernitur, ut quo Plebi Tributariae, mensibus aestivalibus procuratione ruralis suæ Oeconomiae desudanti, allevatio quaepiam procurari quiret; neve exactionibus et executionibus, occasio, pro adquirendis vivendi mediis abriperetur; ideo Quantum Militare 719033 Rh. Flor. 25 xr, inclusa Salgamalium reluitionis summa 160000 Rh. Fl. adeoque in summa, in annuis Rh. Fl. 879033 et 25 xr. consistens, (*quad pars est summae* §. 139 *signatæ* idque praeferenter ante Provinciales necessitates deducendum, neque ad restantias antiquas assignandum; in quatuor æquales partiatur, et exinde pro hyeme 3 quartalitates, una demum quartali-

tas in 219758 Rh. Fl. et 21 1/2 xr. pro aestate disponantur. Si nonulli, in praestando obtingente cunctarentur essentque morosi; executione Militari desumendum erit. Ubi tamen Pedites reperiuntur, Equites ne adhibeantur. *Punct. VI de eo, quod in Marschu et Transenna Militiae observandum est. P. VII de Etappis. P. VIII de Vecturis et Praejuncturis.* Cum Transsilvaniae Principatus, militarem quoque vecturam, in stipulata 160000 Rh. Fl. summa (exceptis Rei tormentariae vecturis, nec non currulibus et manualibus operis ad Domos annonarias requisitis) redemerit: ideo, pro singulo quatuor equis aut bobus juncto curru, ad unam ordinariam stationem, ab uno motu sive itinere, (*Marche*) quam Militia pedes aut eques perficiendam habebit, 48 xr. solvantur. Ne vero praesumat quispiam aut vecturales currus ultra mensuram onerare, aut praejuncturas adeo excessive impellere, ut pecora in via succumbant, et per hoc pessum eant, sub poena refusionis damni, pro aequo et justo aestimandi. *P. IX. De gratuitis Laboribus. Vid. §. 152 n. 2. P. X. de Restrictione et Punitione Excessuum.* Consistunt Excessus *primo* in superflua desumtione in quartiriis vel ín itinere. 2-*do*, in injuriis verbalibus et realibus, aliisque delictis. *P. XI De Venatione, Piscatione, et Aucupio.* Gregariis, Decurionibus et Sub-Officialibus, venationes, aucupia et piscationes, nullo modo; aliis autem Officialibus universis, recreationis duntaxat causa, permissa sunto. Tempus tamen foetificationis ferarum observandum; et quidem cervorum masculorum, a 15 Sept. usque ad Vigiliam Pentecostes, Vaccarum, a Festo SS. trium Regum usque ad Fest. S. Bar-

tholomaei; Aprorum porro Silvestrium, a Festo Purif. B. M. Virg. usque ad Festum S. Galli; Damarum denique femellarum, a 1 Mart. usque finem Maji, quibus temporibus praemissarum ferarum venatio, in permissis quoque campis et dumetis, vetita erit. *P. XII. De Munduris et aliis Militaribus apparatibus.* Haec carptim ex Regulamento. Et viden', quam his pulcre Res Militiae campestris Transsilvaniae illustrantur. Id tamen notes, velim, sex nunc Legiones Pedestres, demta una Phalange, et tres Equestres, in Transsilvania stativa habere.

§. CCVIII.

b. Militia Limitanea, ex *Siculica* et *Valachica* Natione, at distinctis Legionibus et Centuriis, Decreto Sacratissimae Principalis Aulae, circa An. 1764. erecta est.

§. CCIX.

a. Natio Siculica, quae ab omni retro aevo Militiae addicta, tam sub Wajvodis, quam Principibus patriis, praecipuam a bellica virtute merita est laudem, et variis Privilegiis ideo a reliquis Transsilvaniae Nationibus distincta exstitit: ad Militarem denuo Statum, quo post An. 1711 aberat An. 1764. Decreto Caesareo Regioque Principali, exceptis Sedibus Si-

culicis *Udvarhely*; *Marus et Aranyas*, revocata est.

1. An. 1711 Militem Transsilvanum, Rákóczio adhaerentem, adeoque et Siculum, exauctoratum, ac ad colendas terras dimissum fuisse, superius (§. 204 *n.* 2) memoravimus, simulque monuimus, militandi obligationem salvam mansisse: Augustae proinde placuit, peculiarem Militiam Nationalem Limitaneam, Pedestrem et Equestrem, eo fine erigere, ut illa, tam ad propriam ipsorum, Patriaeque utilitatem, quam etiam pro ratione occasionum, ad conservationem internae quietis, totiusque Imperii defensionem converti possit. Dum itaque (*verba sunt propria Sacratissimae Majestatis*) in duplici hoc Clementissime Sibi praefixo scopo, oculos Suos, prae aliis in *Nationem Siculorum* (ut qui suarum etiam Constitutionum virtute jam olim et a primordio nati Milites; laudesque illorum, fortitudine priscis temporibus partae, quam optime notae sunt) conjecisset; e Liberis Siculis Sedium *Gyergyó*, *Csik Superioris et Inferioris*, *Kászon*, *Kézdi*, *Orbai*, *Sepsi*, *Miklosvár et Bardotz*, duas Legiones Pedites, singulas e tribus Cohortibus (*Bataillions*) seu 12 Centuriis, et Legionem unam Equitum ex 8 Turmis erexit, iisque bene expertos Supremos et Inferiores Officiales praeposuit. An. 1762 primum arma Caesarea Siculis fuerant distributa, et Officiales praepositi: at illi, quia longa annorum serie, prisco Statui Militari desveverant; eo suis se libertatibus ac privilegiis excidere putantes, eadem arma, sibi praepositis Officialibus, submisse tamen et sine omni rebellionis specie, retribuerunt, pau-

cissimis in Militari conditione permanentibus. Dum haec ita evenissent, per Patentes, Sacratissimo Nomine Augustiss. Principis, An. 1763, 8. Nov. editas, publicatum est, tantum abesse, ut Sua Majestas detrimentum laudatae Gentis Siculicae intendisset, ut ejusdem potius Privilegia, Libertates et Emolumenta, in memoratis Patentibus expressa manutenere Clementissime voluerit, pristinoque honore militari amplius ornare. Delegatis igitur Illustribus Commissariis, qui Militiam denuo erigerent Siculicam; venerunt ii, et inchoando in Sedibus Gyergyó ac Csik, per reliquas Sedes, superius recensitas, opus Erectionis, initio Anni 1764 totum absolverunt; ex eo tempore, non viget modo, sed in dies, Res Militaris, incrementa capit majora, imo ipsa quoque Cæsarea laude aucta. An. 1764 24 Mart. Regulamentum Militare, pro Siculo Limitaneo Milite, Articulis 70, emanavit: ex hoc, militaris Siculorum Status, optime omnium disci potest.

2. „ Summa universorum Limitaneorum Militum „ Siculorum obligatio, in eo praecipue consi- „ stit, ut tam belli, quam pacis tempore, præ- „ sidia Limitum, excubias Stationum (*Posti-* „ *rung*) et Semitarum, ut et conservationem secu- „ ritatis Ditionis, una cum necessaria ad hoc „ persecutione latronum, impeditione dolosae „ inductionis prohibitarum mercium et anno- „ nae, aliarumque, cujuscunque illae nominis „ fuerint, praevaricationum, transgressorum „ porro linearum limitanearum (contumacia- „ rum, *Valachiam et Moldaviam disjungen-* „ *tium*) pro modo emanandorum a suis prin- „ cipalibus mandatorum curent; in genere au-

„ tem, ea omnia servitia sine exceptione præ-
„ stent, quae illis a Suprema Armorum Præ-
„ fectura, et per consequens, ab ipsorum pri-
„ mi ordinis (*Staab*) et Superioribus Officia-
„ libus fuerint injuncta. *Regulam Art.* 1.

3. Natio Siculica prioribus temporibus, §. 150. *n.* 8. Militare intra Patriam servitium propriis suis sumptibus facere tenebatur: nunc e speciali Augustae Domus Austriacae Gratia, pacis quoque tempore Militibus Siculis, intra vel extra Sedem, in Limitibus, Claustris (Passibus) Semitis, et penes domos limitaneas (Contumatz. *Vid.* §. 20 *n.* 2) lineasque (Cordon.) custodias et excubias agentibus, et aeque intra vel extra limites Principatus, in reali functione militari constitutis, a die veri ingressus in servitium, ad diem exitus ex ejusmodi servitio, singulo Pediti in diem 4 Cruciferi, et singulo ex Equitibus 8 cruciferi traduntur: sed e stipendiis his custodes Vexillorum, Legionum, Carcerum et aliorum hujusmodi, velut Legionibus privatim servientes, excipiuntur. Ex eo stipendio panem suum, et Eques pro equo pabulum, ipsemet Miles procuret. *Art.* 2.
4. Siculi Liberi, antiquioribus temporibus, arma et quae alia bellum requirit, ipsimet sibi e propriis tenebantur procurare: jam Clementer Majestas Imperatoria decrevit, sicut in erectione Militiae data sunt, ita dehinc quoque, quoties in summo servitio Caesareo, citra culpam Militis destruentur, arma ignifera, et quae lateri accinguntur (sine tamen apparatu dehinc coriario) ipsis dari *Art.* 4.

5. Militi Siculo, pacis tempore, tributi, in illum, pro facultatibus et Bonis, cadentis, tertia pars; Contributio autem de capite alias pendenda integra, remittitur: tempore vero belli, quaelibet uno in fundo manens familia, quodsi unus aut plures illorum, militare servitium in exercitu obeant, sub tempore militaris hujus eorum servitii, ab ordinario tributo; prorsus redditur immunis. *Art.* 7. Viduae item, quarum mariti in servitio Regio forsan occubuerint, Juribus maritorum suorum fruentur.

6. De Siculis, An. 1608 27 Sept. decretum erat, *ut, damno publico, aliis se ad Jobbagionatum obligantes, per eorum Generalem investigentur, a Dominis reoccupentur, statui pristino restituantur; et si id denuo attentarent, capite plectantur:* nec hodie cuipiam, ut vel se ad subdititium statum conferat, vel agros divendat, facultas ullo modo conceditur; nisi miles militi, at non jure perpetuo, vendiderit; idque summa in necessitate.

7. Siculi olim sua e Gente Officiales ordinarie habuere: id fieri in prima Militiae Siculicae resuscitatione poterat minime, cum modernum militandi usum non haberent. Supremi igitur Officiales, variis e Gentibus, maximam partem peregrinis creabantur; Subalterni vero plerique ex Siculorum numero diligebantur. At est Clementissima Principis intentio, ut ephebi Siculi Lingva Germanica et Rei Militaris peritia imbuantur, suaeque fortunae felicioris fabri evadant. Et certe conspicimus, per eos-

dem gradus, ad Suprema Dignitatis militaris fastigia, quosdam jam Siculos, Nobilium ex Ordine, pervenisse; et e Statu Primipilorum (§. 150. *n.* 7. NB. Haec jam distinctio inter Siculos silvescere coepit, ut videre est §. 213, *n.* 3) ex Subalternis, nonnullos excessisse.

8. Sedium Siculicalium *Udvarhely*, *Marus et Aranyas*, incolae, hac Militiae erectione, ad Militarem statum revocati non sunt, ideoque statum, quem ante erectionem Militiae limitaneae cum reliquis ad eam adsumtis Tribulibus communem habebant, adhuc retinent. Sic vero de iis Praefatio Regulamenti Militaris Siculici sonat: „Quemadmodum autem ad „ erectionem hanc non omnibus omnium Sedium Liberis Siculis opus est; ita determinamus interim ad hoc liberos Siculos Limitibus proximarum Sedium Csik, Háromszék et Bardotz; cum expressa nihilominus Reservatione, tres quoque reliquas Sedes Siculicas, Udvarhely, Marus et Aranyas, quandocunque pro ea ratione, quam Summum nostrum servitium et securitas Principatus, aliarumque Ditionum nostrarum exposcet, ad conforme Legibus complementum obligationis earundem pariter evocandi."

§. CCX.

Duae Legiones Pedestres, et duae Cohortes Equestres, e Siculis erectae sunt: *illarum* utraque tres Cohortes seu duo-

decim Centurias complectitur; *has*, quatuor Turmae extra Siculorum Sedes positae ad integram Legionem explent.

§. CCXI.

1. *Prima Legio Pedestris Ordinis Siculica*, ex 12 Centuriis sive Compagniis constans, Siculos Liberos, Sedium *Gyergyó, Superioris et Inferioris Csik*, atque *Kászon* complectitur, ac in *Csik Szereda* Commendantem, Colonellum habet.

1. Ordine quidem Politico, Sedes *Sepsi, Kézdi et Orbai*, uno nomine *Háromszék*, i. e. Tres Sedes, dictae, Sedem *Csik* cum Filialibus *Gyergyó* et Kászon praecedunt: at Ordine Militari, propter positum loci, *Csik* pro prima Legione constituta est.

Loca autem Centuriarum prima hujus Legionis procedenti versus septemtrionem hoc ordine occurrunt:

a. Centuria seu Compagnia *Kászonensis* totam Sedem Kászon complectitur, adeoque habet Pagos *Fel-Tiz, Újfalu, Jakabfalva, Al-Tiz, Imperfalva.* Tam in hac vero, quam sequentibus Centuriis, Pagus, qui primo loco ponitur, Capitanei et Centuriae commendantis, Pagus secundus Locumtenentis Primarii, tertius Secundarii Hospitium est; denominabimus porro Centurias quae sequuntur a Pagis seu Hospitiis Capitaneorum.

b. Centuria *Kozmásiensis* habet Pagos *Kozmás, Tusnád, Szent-Simon, Lázárfalva, Verebes.*
c. Centuria *Szent-Imrensis: Szent-Imre, Csekefalva, Csatószeg, Szent-Király.*
d. Centuria *Szent-Györgyensis: Szent-György, Meneság, Bánkfalva, Újfalu, Szent-Márton.*
e. Centuria (Colonelli) *Taploczensis: Taplocza, Somlyo, Szent-Lélek, Szereda* Oppidum *Sögöt, Csomortán, Mindszent.*
f Centuria *Szent-Mihályensis : Szent-Mihály, Szent-Miklós, Delne, Pálfalva, Szépviz, Vatsártzi, Görötsfalva, Borsova.*
g. Centuria *Rákosensis: Rákos*, (Alterius Supremi Vigiliarum Praefecti Hospitium,) *Madaras, Amadéfalva, Dánfalva, Csitsó.*
h. Centuria *Szent-Tamásensis : Szent-Tamás, Szent-Domokos, Jenöfalva, Karczfalva.* Sequentes quatuor Centuriae sunt in Sede Gyergyó, videlicet:
i. Centuria *Tekeröpatakensis: Tekeröpatak* (Vice Colonellus quoque Quartirium hic habet,) *Szent-Miklós,* Opp. Locumtenentium Hospitium.
k. Centuria *Újfalvensis: Újfalú, Kilyénfalva, Szárhegy.*
l. Centuria *Alfaluensis: Alfalú, Csomafalva.*
m. Centuria *Ditroensis: Ditro, Remete.*

§. CCXII.

2. *Secunda Legio Pedestris* Siculorum Sedium *Sepsi, Kézdi et Orbai,* nec non *Miklósvár*, et Filialis *Bardotz* incolas in Centurias colligit. Suique Moderatorem

et Colonellum in *Kezdi-Vásárhely* (quod Oppidum integram absolvit Centuriam, Colonello propriam; nec Milites Equestres admittit) hospitium habentem veneratur.

Centuriae hujus Legionis Sequentibus Pagis (quorum primo loco positi Capitaneis, secundo Primariis, tertio secundariis Locumtenentibus Hospitia praebent) constant.

a. Centuria *Kézdi-Vásárhelyensis:* constat ex solo Oppido *Kézdi-Vásárhely,* ubi et Quartiria Officialium Centuriae habentur.

b. Centuria *Barátosensis: Barátos, Kovászna, Páké, Körös.*

c. Centuria *Polyánensis: Polyán, Bélafalva, Esztelnek, Szent-Lélek, Kurtapatak, Almás, Csomortány.*

d. Centuria *Ilyefalvensis*: *Ilyefalva* Opp. *Árkos, Sepsi-Szent-Király, Kökös, Al-Doboly, Szemeria, Sepsi-Szent-György* Opp.

e. Centuria *Bereczkensis*: *Bereczk* Opp. *Osdola, Lemhény, Martonos, Nagy-Nyújtód, Kis-Nyújtód, Sárfalva, Szász-falú, Orosz-falú.*

f. Centuria *Nagy-Borosnyóensis*: *Nagy-Borosnyó, Bikfalva, Egerpatak, Lisznyó, Szatsva, Magyaros, Bita, Czófalva, Kis-Borosnyó, Fel-Doboly, Zágon, Papóltz.*

g. Centuria *Al-Torjensis: Al-Torja, Felsö-Csernáton, Ikafalva, Alsó-Csernáton, Albis, Mátisfalva.*

h. Centuria *Zabolensis: Zabola, Létzfalva, Gelentze, Márkosfalva, Mártonfalva, Telek, Tamásfalva, Páva, Haraly, Szent-Katólna, Imets falva, Petőfalva, Szőrtse' Hatojka, Hilib.*

i. Centuria *Dálnokensis: Dálnok, Bodok, Uzon, Maksa, Eresztevény, Bessenyő, Réty, Laborfalva* cum *Sepsi-Szent-Iván, Komolló, Szotyor, Kilyén, Angyalos, Fotos, Martonos, Gidófalva, Etfalva, Bodok, Oltszem, Málnás.*

k. Centuria *Bölönensis: Bölön, Közép-Ajta, Köröspatak, Miklósvára, Nagy-Ajta, Kálnok, Zalán, Zóltán.*

l. Centuria *Barótensis: Barót, Száraz-Ajta, Köpecz, Bodos, Sepsi-Baczon, Bibarczfalva, Olosztelek.*

m. Centuria *Telegdi-Baczonensis:* in Sede Bardocz: *Telegdi-Baczon, Füle, Vargyas, Száldobos, Bardocz, Magyar Hermány, Kis-Baczon.*

§. CCXIII.

Legio Equestris Siculica una est, nec ea tota ex Siculis, sed etiam Hungaris quibusdam et Valachis constat: suum tamen Commendantem et Colonellum, in Oppido *Szent-György* Sedis Siculicalis *Sepsi* habet.

1. An. 1764 quo Militem Siculo-Limitaneum conscriptum docuimus, *Legio Siculica Equestris* ex octo solum Turmis erecta erat; ex totidem Turmis paulo antea et *Legio Valachica Equestris,* alias *Dimacharum* dicta: sed An. 1772 Legio Dimacharum reducta est ad quatuor Turmas; quae Legioni Siculicae Equestri superadditae, eam 12 Turmis constantem reddidere, Turmae in Sedibus Siculicis Equestres octo numerantur, qua-

rum Commendantes et Capitanei his in Locis resident: 1. *Gyergyó-Szent-Miklós*, Oppido Sedis Gyergyó. 2. *Dánfalva et* 3. *Szent-Mihály* Sedis Csik. 4. *Szent-Lelek*, 5. *Létzfalva*, *et* 6. *Alsó-Csernáton*, Sedis Kézdi, 7. *Gidófalva*, Sedis Sepsi, 8. *Nagy-Ajta* Sedis Miklósvár. 9. *Dessán* Districtus Fagaras. 10. *Dobra* Comitatus Húnyadensis. 11. *Tövis* Comitatus Albensis et 12. *Egerbegy* Comitatus Tordensis. Supra haec: *Sepsi-Szent-György* est Statio Colonelli; *Bágyon*, pagus amplus Sedis Aranyas, habitaculum Supremi Vigiliarum Præfecti. Sic longe lateque haec Legio per Transsilvaniam excurrit.

2. Ad Militem Equestrem pertinet, *Articulus* VI-*us*, Regulamenti Militaris Siculici, quo definitur, ut si coram hostibus, aut persequendis latronibus et prævaricatoribus, ictu lethali Equi, alias idonei perierint, aut secus in Servitio Regio inutiles facti fuerint, citra culpam Militis; pacis tempore 25 R. Fl. tempore vero belli in natura ex impensis Aerarii nostri compensabitur. Et *Art.* XII-*us*, quo edicitur: „Equi Limitaneorum Equitum inter facul-
„ tates - - - non computabuntur; verum illi a Tri-
„ buto exemti prorsus habebuntur.

3. Quod ad Equites Siculos speciatim: Olim inter Siculos Primipili Originarii, quorum v. l. Avi et Atavi, tempore etiam Mathiae Regis in illo erant Ordine, in Ordine solum Equitatus Militabant, teste Articulo An. 1559, 12 Jun. ad plures postea eorum ad Pedites relatos fuisse, §. 150 *n.* 7. b. retulimus. Nec in erectione Militiae Siculicae, *Primipili* omnes in Ordinem Equestrium, *Pixidarii*

contra in statum Pedestrium referri potuerunt: sed habita facultatum ratione ad utrumque distributi. Certum quidem est, Siculos libertatem nactos fuisse in prima eadem erectione, num Pedites aut Equites esse mallent. Jam Pyrgopolinices aliquis surgat, qui Statum Personalem Ordinum Militarium manifestet.

§. CCXIV.

b. Ex Natione Valachica (§. CLVII.) *duae Pedestres Legiones Limitaneae* An. 1761 adsumtae sunt. 1) *Prima Legio Pedestris Ordinis Valachica*, in *Districtu Coronensi* incipit, ac per *Districtum Fagaras*, *Sedem Cibiniensem*, *Sedem Szászvárosensem* progrediendo, in *Comitatu Húnyad desinit*.

1. Pars Gentis Valachicae potior Nobilibus Transsilvanis subdita est, §. 156 *n.* 1 sunt tamen eorum haud pauci Liberae quoque conditionis, §. 178 *n.* 2 horum e numero Milites Valachi, maximam partem, creati.

2. *Legio prima Valachica*, Loca ad meridionalem Transsilvaniae partem posita occupat, (quemadmodum Legio Secunda Valachica ad extremum ferme Provinciae septemtrionem; Siculicae vero Legiones ad orientem situantur: sicque custodiendis limitibus adplicantur) et 12 suas Centurias, pro situ locorum, hac serie habet: 1. Primae Centuriae pagi, in *Districtu Coronensi*, sunt: Szún-

nyogszeg et Tohán. 2. Centuriae pagi, in *Districtu Fagaras*: Marsina, Sebes, Kapotsel, Ilyén, Russor. Huréz, Szetsor, Szevestrény, Jaas, Nagy-Berivoj, Kis-Berivoj. 3. Centuriae, in *Districtu Fagaras*: Dragus, Lessa, Posorita, Ludisor, Netot, Brása, Dessán, Vajda-Rétse, Telegdi-Rétse. 4. Centuria, *Districtus Fagaras* pagos complectitur sequentes: Felső-Árpás, Alsó-Arpás, Felső-Utsa, Alsó-Utsa, Felső-Viszt, Alsó-Viszt, Bessenbach, Voila, Dridif, Nagy-Vajdafalva, Kis-Vajdafalva, Lutza. 5. Centuria in *Districtu Fagaras*, habet: Ohába, Sinka, Vaád, Butsum, Hersény. 6. Centuria in eodem *Districtu*: Rákovitza, Szkóré, Felső-Pórumbák, Alsó-Porumbák. 7. Centuria, constat pagis *Sedis Cibiniensis*: Orláth, Brád, et Vestény. 8. Centuria, solo pago Sina *Sedis Cibiniensis* absolvitur. 9. Centuria, habet ex *Sede Szász-Város*, pagum Kutsir sive Kudsér, ex *Comitatu Húnyad*; Haró et Bátsi. 10. Centuriae in *Comitatu Húnyad*, Valle *Hátszeg*, sunt: Hátszeg *Oppidum*, Totesd, Untsukfalva, Alsó-Farkadin, Zajkány, Klopotiva, Kernyesd, Felső-Szilvás, Alsó-Szilvás, Szálláspataka. 11. Centuriam constituunt, pagi itidem Comitatus Húnyad, Vallisque aut Districtus *Hátszeg*: Bár, Livadia, Galatz, Bajesd, Fejérviz, Baresd, Kórojesd, Macsesd, Szatsal. 12. Centuria, *Hunyadensis* pariter *Comitatus* pagos complectitur; qui sunt: Rákosd, Magyarosd, Hosdát, Al-Pestes, Keresztény-Almás, Keresztur, Kis-Bartsa, Kersetz, Vetzel, Mihajesd, Kaun, Száraz-Almás, Kozia, Bretelin. His vero in pagis, quos recensuimus, plerisque, praeter Milites Limitaneos

manent etiam Provincialistae numerosi. Officialium denique, his locis, habitacula sunt, modo sequenti; *Colonelli et Legionis Commendantis*, in Orláth. *Vice Colonelli* in Oppido Hátszeg. *Supremorum Vigiliarum Praefectorum* (Major) in Orláth et Vajda-Rétse. *Capitaneorum*, in Szúnyogszeg, Mardsina, Dragus, Alsó-Viszt, Ohába, Rákovitza, Orláth, Kudsér, Hátszeg, Bajesd, Rákosd. *Primariorum Locumtenentium*: (Ober-Lieutenant) Tohán, Kapotsel, Vejda-Rétse, Felső-Utsa, Butsum, Felső-Porumbach, Vestény, Sina, Brad, Felső-Szilvás, Livadia, Al-Pestes. *Secundariorum Locumtenentium*: Szúnyogszeg, Ilyén, Lessa, Voila, Sinka, Szkóré, Orláth, Sina, Kudsér, Szálláspataka, Baresd, Kersetz. Hanc vero Centuriarum et Habitaculorum seriem, Illustr. Supremi Vigiliarum Præfecti, D. Horatii de Coconari, gratiis debeo: Hunc non *Barót* (pagus celebris Sedis Siculicalis Miklósvár) modo, ubi hospitio usus, et Capitanei aliquot annis functus erat munere, sed et vicinia late omnis laudibus celebrat; ac Miles de prudenti disciplina militari, Provinciales de eximia generositate, commendant.

§. CCXV.

2. *Secunda Legio Pedestris Ordinis Valachica*, ex Districtu *Bistriciensi*, et nonnullis Comitatuum *Torda*, *Kolo's* ac *Doboka* pagis, Centuriatim Milites colligit, et a Tribuno in *Naszód* habitaculum obtinente dirigitur.

1. Plerique hujus Legionis pagi in ambitu Districtus Bistricensis consederunt: nihilo tamen minus territorium, quo ejusdem Districtus pagi comprehenduntur, *Districtus Radnensis*, de Montano, (§. 200 *n.* 4) simulque Militari Vico *Radna*, nominatur.

2. Centuriae secundae Legionis sequentibus pagis absolvuntur: 1. Centuria, Telts, Bikis, Gauren, Romuluj; *Telts* hospitiumCapitanei. 2. Centuria comprehendit pagos: Füldre (in quo Vice Colonellus et Capitaneus resident,) Illova mika. 3. Centuria habet vicos: Rebrisora sive Kis-Rebra, in quo Supremorum Vigiliarum Præfectorum alter et Cepitaneus quartirium habent, et Varoire, Neposque; Nepos pagus novus est, utpote cum erectione Militiae natus. 4. Centuria accepit pagos Comitatus *Kolo's*: Monor, (hospitium Supr. Vigil. Praef.) Gledén; et Comitatus *Tordensis*: Marus-Monosfalva et Marus-Oroszfalu. 5. Ad quintam Centuriam pertinent: Szálva (habit. Capitanei) Runk, Hordó. 6. Centuriam perficit: Szent-György. 7. Centuriæ adnumerantur: Radna (habit. Capit.) Illova mare, Magura. 8. Centuriam adstruunt: Zagra, (habit. Capit.) Pojen, Szupplei. 9. Ad nonam Cent. referuntur: Makkód et Mititye; Makkód quidem Capitanei residentia. 10. Centuria habet pagos: Major, Leess, et Szent-Jó'sef: Capitaneus in *Major* hospitatur. 11. Centuria constat vicis Naszód, Nagy-Rebra (Valachis *Rebra mare*) Parva sive Lunka; cum erectione Militiae positus pagus. 12. Ultimam Centuriam

definiunt: Olá-Budak et Rágla, Comitatus *Dobocensis;* Nagy-Falu, et Szent-Iván Distr. *Radnensis;* nec non Kis-Sajó, Comit. *Kolosensis;* ex his Olá-Budak hospitium Capitaneo praebet.

3. Recensitarum 5 Legionum Milites, sunt in Transsilvania patrii Pedestres et Equestres: cave tamen putes, non præter hos alios militiæ nomen dare dedisseque. In Tironum namque Conscriptionibus, multi sæpe in StatumMilitarem jurant. At juxta regulam; quae in *Articulo Diœtali Vto,* anni 1751, sic promulgata erat: „Si quidem porro aliunde prohibitum sit, ut quispiam coacte „ ad suscipiendam Militiam adigatur; item ut Patresfamilias, eorumque unici filii, per quod domus paterna vacua maneret, et ex fundo etiam „ Contributionis decederet; servi præterea et „ opifices Dominorum domestici, ex eorum subditis constantes, aut qùi victu et amictu Dominorum suorum fruuntur; rationibus porro „ obnoxii, antequam eas deposuerint et expedierint, nec non criminalium delictorum rei, „ in Militiam admittantur; tanto minus Conscriptoribus Tyronum carceres sive Magistratuales sive Dominales invadere, inde captos extrahere, et Militiæ asserere, licitum est. In his „ proinde casibus, illi, ad quos res, sive ex Officio, sive praetenso jure pertinuerit, Officialem, „ vel Militem conscriptioni praepositum informabunt; non secuto vero effectu, querelas „ suas, pro consequenda restitutione, et satisfactione, ad instantiam eorum, et si opus fuerit, ad Supremum hocce in Principatu Armorum Praefectum, vel ejus vices gerentem defe-

„ rent; et etiam ad Principem recursum su-
„ mere poterunt.

§. CCXVI.

In seriem Status Militaris Transsilvanici, merito veniunt, Nobiles Transsilvani, in numerum Nobilis Turmae Praetorianae Hungaricae, quam A. 1760 Sacratiss. Apostolica Majestas erexit, adscripti.

Scilicet An. 1760 Augustissima, Praetorianam Nobilium Hungariæ Turmam erigere Clementer dignata est, quæ Augustæ Imperatoriæ Aulae Custodiam Viennae tueretur. Diplomaque 14 Capitibus absolutum, eidemTurmæ, centum et viginti Personis, præter eos, qui ad primam Militum seriem referuntur, constanti, An. 1760, 11 Sept. Benignissime edidit. Interim Sua Majestas Sacratissima Transsilvanorum quoque, tantum abest ut fuerit oblita, ut potius, pro Materna Teneritudine, his Clementissimis meminerit: „Chare Comes
„ Pálffi! Eximia sunt, quæ chara Transsil-
„ vania ab Exordio Regiminis Nostri, præstitit
„ FideiFidelitatisque obsequia. Quorum intui-
„ tu, Regium, quod Turmæ Hungaricæ elar-
„ gita sum, Diploma, et Privilegia, in eo
„ contenta, in Fideles quoque meos Trans-
„ silvanos in hanc Turmam adlectos, et in
„ futurum adlegendos, cum pleno jure ex-
„ tendi, et hanc Benignam Resolutionem, cum
„ præattacto Diplomate conservari volo. Vi-

„ ennæ, Die 27 Sept. 1760. MARIA THERE-„ SIA. mp.„ Eadem plane die, hanc Resolutionem Clementissimam SUA Majestas, formalibus ad Transsilvanos transmittere dedignata non est. Hoc tempore, 20 plus minus Nobiles juvenili ætate virentes, e Transsilvanico Magnatum et Nobilium Ordine, in memorata Inclyta Turma numerantur.

§. CCXVII.

Admistratio Militaris per *Supremam* in Magno Transsilvaniae Principatu, Partibusque Reapplicatis *Caesareo Regiam Armorum Praefecturam* sive *Generalatum*, ab Excelso Consilio Bellico dependentem, peragitur.

In hoc Supremo Transsilvaniæ Militari Dicasterio *Tit.* Armorum Praefectum sequuntur, Adjutantii et Brigaderii, atque Cancellaria Cæsareo Regia Bellica, in qua sunt: *Cancellariae Director, Concipistae, Cancellistae, Interpres Græcus, et Lingvae Orientalis.*

§. CCXVIII.

Inclyto Statui Militari, post Supremam Armorum Praefecturam, adnumerantur: *Delegatum Caesareo Regium Militare Judicium; Forum Superrevisorium Mixtum; Commissariatus Bellicus; Officium Rei Militaris Architectonicum, Of-*

ficium Rei Armamentariae Bellicum; et Præsidiorum Civitatumque Commendatura.

1. Inclyti Judicii Delegati Militaris Præses est Supremus Armorum Praefectus, Cui tam ex parte Militari, quam Juris Consultorum Consiliarii, et quidam Subalterni adsunt.

2. *Fori Superrevisorii Mixti* Præses est *Tit.* Supremus Armorum Præfectus, (Commendans Generalis) Adsessores vero ex parte Militari æque ac Provinciali consident. In *Commissariatu Bellico* sunt: Commissarius Bellicus Superior, cum Commissariis Districtuum Bellicis. *Conf.* §. 188. *n.* 4 et §. 207 *n.* 1. Referuntur autem ad Commissariatum Bellicum, *Cassa Caesareo Regia Bellica, et Officium C. R. Annonarium*, quo pertinent: Rei Annonariæ Commissarius, et Annonæ Officiales, Cibiniensis, Coronensis, Claudiopolitanus, Marus-Vásárhelyensis, Carolinensis.

3. Praesidiorum Civitatumque Commendantes sunt: Cibiniensis, Coronensis, Claudiopolitanus, Marus-Vásárhelyensis, Carolo-Albensis, Fagarasensis, Devensis, Bistricensis, Rubræ Turris, Szamosujváriensis, et Csik-Szeredensis, qui simul Commendans est Primae Legionis Siculicae Pedestris, §. 211.

4. *Postæ Præfectoratus Officium*, quamvis ab Excelso Regio Gubernio jam dependeat: injuriam tamen haud fecerimus, dum hic ejus meminimus. Quemadmodum Officium Postale ante An. 1691 se in Transsilvania habuerit, §. 152, *n.* 2 innuimus

Caesareamque Intentionem commemoravimus. Nec eandem Intentionem Divus Imperator Leopoldus M. deposuit, sed puncto quoque 14-*o* Resolutionum Alvintzianarum (§. 124 *n. c.*) An. 1693 haec expressit: „Postarum in Transsilvania rite ac provide administrandarum curam, „ jam ante Camerae suae commisit Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, illamque de „ observandis iis, quae ad hunc finem pertinent, gravaminumque occasione submovenda serio monebit, et mandabit insuper Gubernio, ut loca, per quae dictae Postae disponendae sint, proxime proponat, et in reliquo securitati Postarum studeat. „ Rectus tamen Postarum Ordo ab An. 1722 in Transsilvania obtinet. Loca, per quae Postae discurrunt, quatuor Viis absolvuntur. *Prima* via est a Corona Cibinium usque, suntque Stationes Postarum: *Corona,* ultra quam Posta Caesarea in Orientem non excurrit, *Vledény*, *Sárkány*, *Szombathfalva*, *Pórumbák*, *Mág*, *Cibinium,* ubi Postarum Caesarearum in Transsilvania Praefectus residet, *Mercurium, Sabesus.* Hic in duas Vias series Postarum dividitur, quarum una *Dobram* versus, altera versus *Zilah* in Hungariam exit. *Secunda* itaque via est, a *Sabeso* ad Dobram, his stationibus: *Sabesus, Sibot et Szászváros, Déva, Dobra.* Via tertia a *Sabeso* versus Claudiopolim, usque Kémer, hoc ordine: *Sabesus, Carolina, Enyed, Fel-Vintz, Torda, Claudiopolis, Kóród, Berend, 'Sombor, Egregy, Bréd, Zilah, Somlyó, Kémer.* Via haec initio praesentis Seculi, ex Cibinio, Balásfalvam ac Pánád, indeque Nagy-Lak et Kotsárd

versus, ad Tordam expediebatur. *Via quarta* particularis est, quae ex *Claudiopoli*, *Agropolim* (Marus-Vásárhely) tendit.

CAPUT XII.

DE STATU ECCLESIASTICO.

§. CCXIX.

Ad Statum Ecclesiasticum, Res *Sacra* et *Literaria* Magni Principatus Transsilvaniae refertur: quarum *haec* Literarum Studia, *illa* Religionum exercitia explicat.

PARTICULA PRIOR.

DE RE SACRA

IN

TRANSSILVANIA.

§. CCXX.

Res Sacra M. P. Transsilvaniae, quatuor Receptas, et Toleratas nonnullas Religiones complectitur. Mox de *his*, nunc de *illis*.

§. CCXXI.

A. Quatuor *Religiones Receptae* sunt: 1. *Romano Catholica*. 2. *Helveticae Con-*

fessioni addicta, vulgo Reformata. 3. *Evangelica* sive Lutherana, et 4. *Unitaria* sive Antitrinitaria, ut in Codice Legum appellatur.

1. A tempore Sancti Stephani, primi Hungarorum Regis, quo Hungari ac Transsilvani Christianis Sacris initiati fuerunt, una in Transsilvania Religio, eaque Romano-Catholica inter Hungaros, Siculos et Saxones, obtinuit, usque ad A. 1521, quo Doctrina Lutherana (de qua, utpote toti Orbi Erudito notissima, nil attinet dicere) in Transsilvaniam penetravit, per Libellos Lutheri, a Mercatoribus Cibiniensibus adlatos; et post per *Ambrosium Silesitam* ac *Joannem Surdastrum*, haud modico talium Librorum numero instructos. (Silesia oriundi erant.) Erat tum Nationis Saxonicae Comes ac Regius Judex Cibiniensis *Marcus Penflinger*, et Pastor Primarius *Mathias Colomannus; ille* acceptis Lutheri Libellis, iis assentiebatur, et praedictos Plebanos multo favore prosequebatur; *hic* conatibus ejus resistebat quidem, sed repentina morte abreptus, Lutheri Doctrinæ progressum fecit. Mortuo, *Mathias Ramaschi* successit, qui a praedecessoris conatibus (quamvis non desint, qui *Colomannum* quoque in Lutheri sententiam transiisse adserant) discedens Lutherum palam sequebatur. Magistratus quoque, tradendæ Lutheri doctrinæ potestatem fecit. Interea Romano-Catholici, de exorta hæresi, apud Hung. Regem, quo tum Transsilvania pertinebat, ardentissime conquerebantur, et Ludovicum II. A. 1523 exorabant, *ut Lutheranos et eorum fautores, ac factioni ipsorum adhærentes, velut hae-*

reticos, hostesque Sacratissimæ Virginis Mariæ, poena capitis et ablatione omnium Bonorum suorum, Majestas Regia, veluti Catholicus Princeps, punire dignetur. Rex Ludovicus igitur, datis An. 1523, Sabatho proximo ante Dominicam *Cantate*, Buda, Literis, firmiter mandavit, *Libellos Lutheri tanquam excommunicatos, vicatim et per singulas domos requiri, inventosque publice comburi, et deinde publicari, ne quis ejusmodi dogmata, assertiones et libellos eosdem vendere, emere, legere aut tractare praesumat, sub poena confiscationis omnium Bonorum* etc. Quod hic Cibiniensibus demandatur, in publicis deinde Regni Comitiis facta definitione cavetur, A. 1524 in hanc sententiam: Lutherani omnes e Regno extirpentur, „ et ubicunque reperti fuerint, non solum per „ Ecclesiasticas, verum etiam per Seculares per„ sonas libere capiantur et comburantur. *Art. IV.* Certum vero, pro exequendo negotio Cibiniensibus mandato, Commissarium, cum plenaria potestate, Archi-Episcopus Strigoniensis expediebat. Non contradictum Regio Edicto, sed potestate Commissario facta, haud pauci Lutheri Libelli conquisiti, et in foro Cibiniensi combusti fuere. Sed frustra omnia, nam paulo post, A. 1525 in eadem Urbe ædibus *Joannis Csukás*, Schola Literaria aperta est, ubi etiam *Georgius Monachus*, Lutheri doctrina imbutus latebat. Tentabat ex communicatione ab obsequium Cibinienses reducere *Petrus Thonheuser*, Decanus Capituli, Archi-Episcopique Vicarius et *Horrei majoris* Pastor: at ideo in maximum vitae discrimen venerat, vixque precibus se liberare poterat. Et quamvis omnia rumore, timoreque belli (jam enim Turcae

inde ab expugnato Belgrado, late per utramque Valachiam sese diffuderant) plena essent, Ludovicus Rex tamen, ut ex Literis ad *Ladislaum Szálkánum*, a Cibiniensi Canonicorum Collegio, et Thonhausero datis intellexit, in aedibus Joannis Csukás Viri Ordinis „Senatorii apertum esse „ ludum literarium, cantari lingva vernacula „ Symbolum Nicaenum, adeoque Missam fieri „ Germanicam: in iisdem aedibus degere Georgium quemdam Monachum ab Ambrosio Silesita Concionatore quondam Cibiniensi ex Saxonia missum, qui in vicis finitimis ab obedientia, „ praeceptisque Ecclesiae populum avocet, dictitetque Evangelium annis plus quadringentis „ fuisse absconditum: Cibiniensem item Urbem „ ingredi plures dogmata Lutheri profitentes: „ rursus Monachum alium apud Ecclesiam D. „ Elisabethae esse, Joannem Surdastrum, qui „ Sermonibus suis Ordinem Ecclesiasticum insectatur: nullas denique decimas Parochis dari, „ a Marco Pensflingero Judice Regio Templum „ quoddam violari, a Quaestore Regio, caeterisque rem familiarem Clericorum diripi: tributa „ imponi, minis ac probris omnes vexari; ut inquam, haec aliaque intellexit; Saxonum Judici Regio, cum poena privationis Magistratus, „ demandavit, Literis Budae datis, pridie Festi B. „ Mariae Magd. ut ejusmodi homines comprehendat, ac quemque, pro gravitate culpæ castiget. „ *Ita R. P. Andr. Illia Soc. Jesu, in Ortu et Progressu Variarum in Dacia Gentium ac Religionum.* Sed et Ludovici II. Regis inmaturo ad Mohatsum interitu, Lutheri dogmata maximum sumsere incrementum. Nullo itaque modo a pro-

posito deterriti Cibinienses, imo duorum, Joannis nempe et Ferdinandi, Regum contentione, §. 96. *n.* 15 in suum usi commodum, An. 1529, 18 Febr. *Magistratu Civili ac Centum Viris Lutheri dogmate infectis, Collegium Canonicorum, Sacerdotes, Deoque sacratos Viros et mulieres omnes,* intra octiduum, Urbe excedere jusserunt. *Frustra* Joannes quoque *Statilius*, Episcopus Transsilvaniensis Cibinienses a Luthero avellere conatus est. Coronenses quoqae exemplum Cibiniensium secuti, „Catholicos Sacerdotes in exili-
„ um ablegarunt, Ordinis Seraphici Sodales, qui
„ Divina ad SS. Petri et Pauli Apost. procura-
„ bant, in Csikiensem Provinciolam abire, Prae-
„ dicatores Templum ac Coenobium, cum Se-
„ ptem Pagis, deserere coëgerunt. Crevit in dies
„ malum, *Joannis Honteri* opera, qui posteaquam
„ cum scientiis variis, tum Lutheri doctrina ple-
„ nissimus Basilia Coronam, unde ortum duxe-
„ rat, rediit, ut opera sua Geographica, libellos-
„ que doctrinam Lutheri continentes, procude-
„ ret, Typographiam erexit. *Ita P. Illia l. c.* Redierat scilicet, An. 1533 circa Festum D. Margarethae *Joannes Honterus* Basilea, ductis secum typys Typographisque. Protinus igitur Lutheri Opuscula et mox Augustanam Confessionem praelo subjecit, ac primum Coronae, postea toti Districtui Barcensi Lutheri dogmata instillavit. Socii ibidem Honteri fuere *Matthias Calvinus*, (Glatius alliis) *Valentinus Wagner* Coronensis, Lingvae Graecæ peritissimus, (qui pro Grecis Coronæ degentibus, Catechesim rudimenta novelli cultus Dei complexam, Graeco sermone vulgavit; Novumque Testamentum Graecum, cum Versione

Erasmi, et suis notis, edidit; mortuusque est An. 1557) et *Joan. Fuchsius*, Civitatis Coronensis eo tempore Dictator: qui *Barciam totam in Lutheri castra trahebant.* Mortuo *Joanne* I. Hung. Rege, §. 96 *n.* 15 *c.* Isabellaque in Transsilvaniam translata, illa, consilio Martinusii §. 96. *n.* 15 *c.* statim atque Albae Juliae sedem fixit, Comitia Generalia An. 1543 Claudiopolim indixit, et „Lu- „ theranum dogma profitentes ad Conventum e- „ vocavit, interque reliquos, Honterum, cum „ nonnullis e Senatu Coronensi; quo, cum existi- „ maret Honterus, maximum se discrimen aditu- „ rum (exemplo doctus aeditui Varadiensis, in „ quem Martinusius graviter animadverterat)„ Mathiam Calvinum sibi suffecit; qui cum *Jeremia Jackelio* Pastore Coronensi, *Nicolao Stephani* Pastore Rosnensi, et *Valentino Heltvimanno*, nec non Judice Coronensi *Fuchsio* et duobus Senatoribus, Claudiopoli comparuit. Sed firmiter in Lutheri doctrina permanentes, salvi Coronam remissi sunt; et „nihil pene in eo Conventu pro Re- „ ligione sancitum est: quantum enim *Martinu-* „ *sius* Lutheri asseclis adversabatur, tantum illis „ *Petrovitsius* (§. 96. *n.* 15 *c.*) patrocinabatur. *P. Illia ibid.* His actis aliae quoque Saxonum (non longo post et Hungarorum) Ecclesiae, ad Lutheri castra transierunt. Et quidem *Schaesburgi* An. 1544 Lucas Crocaeus *Kysdini* Aegydius; *Muschnae* Vincentius; *Birthalbini* Franc. Salicaeus; *Mediae* Bartholomaeus Altenbergius; *Bistricii* Albertus Cesarius, et Mathaeus Teutscherus; *Heidendorffii* Adamus Pomarius; *Lechnicii* Christianus quidam, *Sabesi* Jacobus Mellenbrigerus; *Reichvinii* Glatzius, aliique alibi, Lutheranam

fundarunt Religionem, ita, ut ad An. 1545 huic universa Natio Saxonica subscripserit, dictoque anno, in Synodo Mediae celebrata, *Confessionem Augustanam*, pro norma professionis fidei delegerit. An. 1552 conscripta Synodo Cibinii, electoque per Ministros Ecclesiarum, *Paulo Wiener* Labacense, Pastore Ecclesiae Cibiniensis in Superintendentem, Ordinationis munus ei demandatum, sicque Ordinatio Ministrorum Lutheranorum in Transsilvania inchoata est. *Hic est Ortus Relig. Lutheranae.*

2. Qua ratione Religio *Helveticae Confessioni addicta* sive (ut Articuli Legum patriarum nominant) *Reformata*, initium et incrementum ceperit, Historici varii, otium nobis hac in parte fecerunt. Ad ea nos, quae Transsilvaniam spectant, gradum faciamus. Dum isthic primitus, a Romana recedebatur Ecclesia, Lutheri dogma usque ad An. 1550, apud omnes in pretio erat, Saxones scil. aeque ac Hungaros; *Lutheranique* omnes nuncupabantur. An. vero 1557 *Martinus Kálmán-Csehi*, alias *Claudus* dictus, (minus recte quibusdam *Kalmánchaeus*) Legum Doctor, Pastor Ecclesiae Debreczinensis, juxta *Zvinglii*, *Calvini* et *Bullingeri* doctrinam Ecclesias componere incipit. Quo offensi Saxones Transsilvani, Synodum eodem anno Claudiopolim, contra *Calmancsehium*, *Ludovicum Szegedi*, *Laurent. Perek* et *Valentinum Crispum* (Fodor) Pastorem Ecclesiae Tordensis, ac reliquos ejusdem sententiae Viros, tunc per contemtum *Sacramentarios* vocatos, indicunt, ad quam praecipui Pastores Ecclesiarum totius Transsilvaniae disputandi gratia, 13 Jun. conveniunt: at efficiunt nihil. Cum exitu ejusdem anni

Ministri Ecclesiae Claudiopolitanae, *Stancari* Itali, de Mediatore Sententiam impiam, qua Jesum secundum Humanam solum Naturam Mediatorem adserebat, rejiciunt, et indignabundum dimittunt, nec unquam ejus opiniones a Calvinianis receptae fuerunt. An. 1558 1 Maji, Synodus Pastorum Hungaricae Nationis in Oppido Torda celebratur, ubi non modo contra *Franc. Stancarum*, sed etiam eos, qui cum *Kálmáncsehio* negabant veram realem praesentiam Corporis et Sangvinis Christi in Coena, agitur maxima namque Hungarorum pars, cum *Francisco Davidis* Luthero adhuc adhaerebat An. 1560 integratur Colloquium inter Pastores Ecclesiarum Saxonicarum, *Franciscumque Davidis* (qui An. 1556 Superintendens Ecclesiarum Hungaricarum Lutheranarum erat, sed a *Petro Melio* (perperam quibusdam *Melith* audit) Pastore Debrecensi, pluribus in Transsilvania Synodis praesente, majoremque Hungarorum et Siculorum partem Calvini dogmate imbuente, doctus, Calvinum ab An. 1548 sequebatur) et *Casparum Heltum* seu *Heltai*, in Congregatione Mediensi, d. 10. Jan. ac post longam et verbalem disceptationem, cum utrique hi in sententia *Kálmántsehii* de Coena Domini perseverarent, communi consensu a Saxonibus excluduntur, abjectaque charitate priore, quam mutuo colebant; non pro Fratribus amplius agnoscuntur. „A. 1561, 6 Feb.
„ in Urbe Mediensi, jussu Joannis II. Principis,
„ Disputatio denuo de Coena Domini inter *Fran-*
„ *ciscum Davidis* et Calvini sententiam ample-
„ ctentes, ac Ecclesiarum Saxonicarum Ministros
„ instituta est. Illic per aliquot dies utrinque

„ res magna contentione, multisque scriptis „ fuit agitata. *Franciscus* aliique Calviniani, a „ Calvini sententia non recedebant; Corpus nimi- „ rum et sangvinem spiritualiter, non corporali- „ ter, nec ore sed corde, seu fide sumi. Saxones „ Lutheri sententiam probarunt. Acta hujus Di- „ sputationis et ambarum partium Scripta ex „ Principis Decreto, praecipuarum Germaniae „ Academiarum Judiciis et Censurae subjiciun- „ tur. Saxones suos Legatos expediunt ad Saxo- „ niae, Misniae, ac vicinas Academias, et suffra- „ gia pro sententia sua ab ejusdem Doctrinæ ve- „ teribus Magistris facile obtinent. Duravit hoc „ dissidium aliquot annis, studiis hominum huc „ et illuc inclinantibus. *Miscellanea Tigurina P.* 11.*p*. 147. Hæc, de qua agimus, Synodus, celebrata fuit ex Decreto Comitiorum Generalium A. 1560 Festo B. Martini *Claudiopoli* habitorum, ubi in hac compárituri decernebantur, e Nobilibus: *Franciscus Mikola, Ladislaus Metskei* Protonotarius, *Mich. Gyeröfi, Mich. Kornis, Emericus Lázár, Valent. Kálnaki.* Saxones etiam e gremio sui certas personas eligendas habebant. Dissidio ulteriori obviam ituri Transsilvaniæ Ordines, An. 1563 Comitia Tordam indixere ad d. 28 Maji, ubi Decretum An. 1557, 1 Jun. Tordae itidem conditum, repetitur et firmatur, ut quisque eam, quam mavult, Religionem amplectatur, sine coactione; et in alendis Fidei suæ concionatoribus et usu Sacramentorum quisque liber sit, ac neutra partium cum altera injuria aut vi decertare sibi praesumat. Nec his tamen sedatis contentionibus, A. 1564 *Festo B. Agnetis,* Articulo Comi-

tiorum, Synodus in Oppido Enyed habenda decernitur. Ad imminentem eandem Synodum, *Joannes II.* Rex, *Georgium Blandratam* Medicinæ Doctorem misit, cum Literis, Dominica Quasimodogeniti Albæ Juliæ datis, quibus Synodo significat, se dictum *Blandratam* cum pleno mandato et authoritate sua delegasse, utpote Virum gravem, eruditum, et in S. Literis non mediocriter versatum, qui colloquiis intersit, et dissensiones, ac rixas compescere studeat; statuitque magis e re futurum, si scripto utraque pars suam assertionem proponat, *cet.* simulque Synodum commonefacit super electione Superintendentis ex utraque Natione, Hungarica scilicet et Saxonica. Celebrata ipsa Synodus Enyedini est, ubi dum conveniri in unam sententiam minime potuisset, *Dionysius Alesius*, in Superintendentem Hungarorum ac Siculorum, Calvini placitis maximam partem adhærentium denominatus est; Saxonibus vero Lutheranis, *Mathias Hebler*, quem adhuc An. 1557 elegerant, secundus Superintendens mansit. Ex hoc proinde tempore Lutherani et Calviniani (h.e. Helveticæ Confessioni addicti) realiter distincti sunt. *Hæc de Ortu Religionis in Transsilvania Helveticae.*

3. De *Unitariis*, qui Theologis *Sociniani* audiunt: Unitariæ hujus in Transsilvania Religionis, primus propagator exstitit *Georg. Blandrata*, Italus Pedemontanus, Med. Dr. qui Papiæ ob novas in Religione hypotheses persecutus, Genevam se recepit, Coetuique Protestantium addixit; mox vero, ubi Socinianam de Christo Deo proponeret sententiam, nec satis tutum illic se putaret, An.

1558 in Poloniam secessit, unde An. 1563 in Transsilvaniam venit, munere Archiatri in Aula Principis functurus. Sed nec eo tempore, quo Transsilvaniam salutavit, nec A. 1564, quo Enyedinum fuisse missum memoravimus, cuiquam adhuc ejus de Jesu Christo et SS. Trinitate Opiniones innotuerant; verum mox ex variis variorum, puta, Calvini, Simleri, Bezae *cet.* scriptis, Poloni, Hungari et Transsilvani de iis admonebantur. Interea *Franciscus Davidis*, qui a Lutheranis, ad Calvinianos, ut dictum est, transierat, cum Blandrata familialiter conversatus, facunditate illius, qua multum pollebat, persvasus, relictis Calvini dogmatibus, socinianis se partibus addixit. Erat tunc Principi a Sacris Concionibus *Dionysius Alesius* (§. 233. *n.* 1.) Lutheri primum, postea Calvini Doctrinam, cum ipsomet Principe *Joanne II.* secutus: quam primum vero *Davídis*, hypotheses *Blandratae*, fuisset amplexus; idem Blandrata, gratia, qua apud Principem plurimum valebat, perfecit, ut remoto *Alesio*, Davidis in successorem deligeretur: quo obtento, Socini opiniones, non Principi solum, sed et reliquis Aulicis instillabant. Primum itaque An. 1566 Religionis Unitariae dogmata publicari in Transsilvania coeperunt; primusque omnium fuit *Petrus Károlyi*, Lector Scholae Claudiopolitanae, qui *Franciscum Davidis* de nova adcusabat Religione: proinde An. 1566, 15 Mart. Synodus in Oppido Torda congregabatur, in qua Fratres SS. Trinitatem profitentes, Symbolum quoddam conscripserunt; *Georgius* autem *Blandrata*, propositiones suas per Theses, et Antitheses vulgavit. Acta Synodi traduntur in *Hist. Ecc. Ref. in Hung. et Trans-*

silvania p. 147 -- 158. Anno eodem Synodus denuo Marus-Vásárhelyinum, ad d. 19 Maji indicta est, ubi Confessionem rursus Ministri Ecclesiarum Hungaricarum, de SS. Trinitate, simulque Propositiones per Theses et Antitheses promulgarunt. *Vid. l. c. p.* 159, 170. In Hungaria pariter Generales cogebantur Synodi, puta: *Debrecinum* An. 1567. M. Febr. ubi *Petrus Melius*, Helveticam Confessionem, anno superiori Tiguri editam Fratribus Ministris porrigebat, cui ibidem subscriptum est; *Szíkszoviam* An. 1568, M. Jan; *Cassoviam*, eodem anno, 27 Jan. ubi Lucæ Agriensis, Antitrinitarii, Propositiones XXVII. examinatae ac damnatae fuere; a Fratribus vero Helveticae Confessionis brevis ibidem Confessio condita. *Lucas* autem *Agriensis*, auctoritate Illustris *Lazari Svendi* Supremi Generalis Exercituum Sacrae Caesareae Majestatis, cujus jussu Synodus erat convocata, Cassoviae in Carcerem projectus, ac ultra quinquennium detentus fuit, *Vid. l. c. p.* 171, 223. Sed revertamur in Transsilvaniam, ubi imperaverat quidem Princeps Synodum Albam-Juliam, in qua de nova Religionis causa et certamine cognosceretur: ast *Blandrata* in id interea incumbebat, ut tempus protraheret, cumque Francisco Davidis, voce et libellis editis animos hominum sibi conciliarent. Nec spes eos fefellit; nam, ut habent; *Haner, in Hist. Eccl. Transs. p.* 281, *et Mart. Schmeizel Dissert. Epist. p.* 56 horrendas et abominabiles quasdam Imagines libro adjecerant, cui titulus: *De falsa et vera unius Dei cognitione, Albae Juliae* 1567; in quo doctrinam de Trinitate non alienam a fabulis Poëtarum, qui Cerberum tricipitem fingebant, praedicabant, sic-

que mentes hominum ad se flectebant. Synodus hoc modo in An. 1568 protracta est; quo ALBAM JULIAM convocata, publica ibi disputatio instituebatur, in causa SS. et semper Benedicendae TRINITATIS, in Praesentia Principis, Aulaeque Procerum, inter Socinianos ex una, et Calvinianos ac Lutheranos ex altera parte. Disputatores, ex parte *Socinianorum* erant: *Franciscus Davidis*, ad latus dextrum habens *Georgium Blandrata*; *Paulus Julanus*, Rector Scholae Albensis; *Stephanus Basilii*, Pastor Hungarorum Claudiopolitanorum et *Demetrius Hunyadi*. Ex parte TRINITATEM adorantium, agmen ducebat *Petr. Melius*, Pastor Ecclesiae Debrecinae, Ecclesiarum Helv. Conf. ultra et cis Tibiscum Superintendens, quem sequebantur: *Georgius Czeglédi*, Pastor Váradensis; *And. Sándor*, Pastor Dévensis, *Paulus Túri*, P. Biharensis; *Laur. Klein*, P. Bistricensis, et *Petrus Károlyi*, Rector Scholae Váradensis. Postquam consessum esset, collati sunt utrinque a Principe Arbitri. Ex parte Trinitatem profitentium: *Mathias Hebler*, *Sebastianus Károlyi*, *Casparus Heltai et Nicolaus Szigeti*. (Insulanus) ex parte Antitrinitariorum: *Ludovicus Szegedi*, *Stephanus Császmai*, *Nicol. Starius et Paul. Kárádi*. Disputatio, Albae Juliae, in palatio majori, per decem dies habita est. *Vid. Georg. Haner Hist. Eccl. p.* 285 *et Miscell. Tigur. P. II. p.* 156. „Disputa„tionem cum fervore orsi, sine omni, qui in Ec„clesiam Christi redundaret, fructu clauserunt.„ Severo interim utrisque edicto et sub poena capitis mandatum est, ut ab aculeatis scriptis utrinque sibi caverent, nec quisquam deinceps novi alicujus dogmatis auctor haberetur: hoc tamen

edicto, compositi mortalium animi haud fuerunt. An. itaque 1569 ad d. 10 Oct. Synodus Váradinum Hungariae (ad Transsilvaniam tum pertinebat) indicta est, et per sex dies, nullo pacis incremento, continuata. *Vid. Hist. Eccl. Hung. et Transs. Lampe p.* 224, 268. Post haec, non Princeps modo et Aulici, sed et Civitas Claudiopolitana *Blandratam* et *Davidem* sequebantur, in partes eorum adducti per *Joannem Sommerum*, Pirna-Misnicum, Confessionis illorum socium, Scholaeque Claudiopolitanae Rectorem, ad quod munus a Blandrata et Davide evocatus erat, homo loquax et antea Lutheranus, tanto quidem successu, ut An. 1570 tota fere Urbs, ad Castra Antitrinitariorum, transsiisse conspecta fuerit. Hanc ob rem, Saxonicae Civitates Liberae, Claudiopolim aversabantur, et a septem Civitatum (§. 5. *n.* 3) numero, surrogato *Szász-Városino*, excludebant. Plurimis pariter Hungaricis in Transsilvania et Siculicis Ecclesiis, Principis ad exemplum compositis; et vestigia Claudiopolitanorum prementibus, fiebat, ut Principatum haec in Transsilvania Religio teneret, ac teste *Istvánfio* Lib. 24 Magistratus atque Praefecturae Antitrinitariis a Principe conferrentur. *Davidis* interea, ex infirma Principis valetudine §. 105. *n.* 1. adversam Religionis suae fortunam metuens; a Principe impetravit, ut causa Antitrinitariorum in Comitiis *Marus-Vásárhelyini* habendis proponeretur: ibi itaque post gravissimas de Religionis negotio consultationes, non id modo, ut Antitrinitarii Claudiopolitana in Urbe degere secure possent, sed id quoque obtinuit, ut ad modum *trium, Catholicae* scil. *Helveticae* et *Augustanae*, Religionum, Le-

ge publica in Transsilvania stabiliretur, et tanquam *quarta*, prioribus uniretur. Unde videtur nonnullis, ab hac Unione, Unitaria vocari Religio; At vera hujus nomenclationis origo est, quod Deum ipsi nec in Trinitate unum, nec in Unitate trinum, sed unum simpliciter exclusa Personarum ratione profiteantur, fitque Religio in Transsilvania unica, quae de Sanctissima Trinitate, non quod aliae, sed diversum plane credat. Addit *G. Haner*, *p.* 289. „Finitis sic feliciter Comitiis, Pro„ceres ad sua revertebantur; post quorum dis„cessum, cum ad arcem Gergeniam (*Görgény*) „animi relaxandi gratia; a Francisco Davidis co„mitatus Princeps iret, - - - d. 2 Mart. A. 1571 ex„spirabat, eo plane tempore, quo Davidis cum „Blandrata aliisque - - - aureum seculum sibi „promittebant. - - - erepto vero e vivis Principe, „omnia inverso ordine fiebant. Succedebat quip„pe Joanni Sigismundo - - - Stephanus Báthori „ cujus ut habet *Schmeizel p.* 59, prima, post ejectum ex Transsilvania aemulum *Békésium*, cura erat, negotium Religionis turbatum restituere. Hoc respectu Antitrinitarios ex Aula secedere jubebat.

§. CCXXII.

Dictae quatuor Religiones, *Receptae* dicuntur; quod Lege Patriae, variisque Principum Statutionibus et Diplomatibus, admissae et firmatae; aequalique exercitii jure stabilitae fuissent.

1. Reli-

1. Religio Romano Catholica, quia a tempore S. Stephani in possessione erat, nova confirmatione non egebat. Reliquæ tres Religiones, specialia Receptionis Privilegia non habent quidem: Legibus tamen pragmaticis, adeoque fundamentalibus, in Comitiis, et praecipue in electionibus Principum sæpius sancitum est, quo reliquae etiam tres Religiones libere exerceri queant. Speciatim, de Lutheranorum Religionis libertate cautum est, An. 1557, 1 Jun. quo declaratur Articulariter, quod *Ecclesias quoque Hungaricas in Religione cum Saxonibus idem* (Lutheri dogma) *sentientes, Regina* (Isabella) *sub patrocinium recipit, et Ministris illarum justos proventus integre reddi et administrari mandaturam se promittit.* Item An. A. 1559, 10 Jul. Albæ Juliæ. *Vid. Schmeizel p.* 48, 50. Helveticae Confessioni Addictorum Religioni quidem An. 1558 contraitum est, et in Conventu Tordensi, Dominica *Judica* sic decretum: *Uti antea, nunc quoque liberam concedit Rex facultatem, Religionem, seu Lutheranam, seu Romano Catholicam, sine tamen rixis, profitendi; Sacramentariorum* (sic vocabantur Calviniani §. 221. *n.* 2) *vero sectam arcet, et tollendam, juxta tenorem Chirographi Melanchtonis* (Vid. §. 221. n. 2. post verba: *Saxones suos Legatos expediunt, cet.*) *proxime adducti censet.* Sed A. 1564 eadem quoque recepta et stabilita est. Unitariorum, recepta est An. 1571 in Comitiis Marus-Vásárhelyini habitis; certis tamen Articulis Unitarii tum adscripti, ut v. l. in Urbe Claudiopoli solum degere possint. Item An. 1576 28 Jan. ubi, Unitarii vocantur, in Articulo Legum, *Dávid Ferentz' Vallásán valók* (i. e. in Religione Franc.

Davidis existentes) et *facultantur ut Franciscum Davidis pro Superintendente habere, et illo decedente alios libere eligere, cum plena authoritate possint. Qui tamen Superintendentes nihil innovent.*

2. Generatim, solemne Principibus fuit, ut ipso Inaugurationis die, in 4 Receptarum Religionum Conservationem jurent, ipsosmetque Patriae Incolas in earundem promotionem juramenti Sacramento obstringant. *Vid. Approb. Const. P. I. Tit. I. Art. IX- Compil. Const. P. II. T. I. et Novellus Articulus VI. An.* 1744. *An.* 1618 4 Oct. *Universi innovatores, praeter 4 Receptas Religiones; et signanter Judaismus* (Vid. §. 253.) *sub poena Notae Infidelitatis interdicuntur.* A. 1671 25 Nov. Art. 6: *Nemo in posterum extra quatuor Receptas Religiones existens nobilitetur, nisi quis Regnotenus fuerit commendatus, cet.* Libertas exercitii salva his Religionibus mansit, tempore etiam, quo Transsilvania Divi Imperatoris Leopoldi Imperio se subjecit. Ut patet ex Instrumento Protectionis Austriacæ, An. 1686 28 Jun. *Puncto* 6-to et 11-mo. *Cfr.* §. 123. *n. k.* Item, Ex Tractatu Ducis Lotharingiæ, An. 1687, 27 Oct. *Cap.* 2. *Art.* 3. Ex Sacro Diplomate Leopoldino, §. 1-mo: et P. 2. §. 2-do. An. 1691. 4. Dec. emanato. In quibus, Libertas Religionum receptarum, juxta Leges earum approbatas, conceditur; cultus et Religionum exercitium, secundum consvetudinem et morem usitatum, libere permittitur; Ministri, Templa, Scholæ, Ecclesiae, Parochiae stabiliuntur; et de Pacifica Bonorum et Proventuum usurpatione assecurantur. Et ut reliquas

Resolutiones Transactionesque taceamus, An. 1711 26 Maji in Conventione Szathmárina (§. 127 *n. c.*) Art. 3. haec statuuntur: „In Religionis negotio, Receptas Regni Constitutiones manutenebimus, nec non exercitium ejusdem secundum easdem Leges et Constitutiones, et Articulos Regni, tam in Hungaria, quam in Transsilvania, cum Beneficiis eorsum de jure spectantibus, clementer concedimus, nemini praeclusa via apud Nos, et Regiam Majestatem, vel coram Diæta, ratione gravaminum sese insinuandi. Articulis quoque VI-to et VII-mo, Anni 1744.„ *juxta sensum Diplomatum et subsecutarum Resolutionum Caesareo-Regiarum, Leges et Articuli, in quantum Securitatem, Iura ac Privilegia, Sacra ac Civilia, trium etiam aliarum a Catholica diversarum Religionum Receptarum continent, salva semper manenda statuuntur.* Inter ipsas quoque Religiones Receptas Tractatus nonnunquam celebrati fuere, ut A. 1702, ac alias.

CAPUT XIII.

DE RELIGIONE ROMANO-CATHOLICA.

§. CCXXIII.

I. Religio Romano-Catholica, inter Transsilvaniae Hungaros, Siculos et paucos Saxones propagata, ejusdem ac in Hungaria, et Originis, et juris, et libertatis est.

Christianam Religionem Pater Divi Regis Stephani *Geyza* in Hungariam admisit, Scythicorumque rituum ac morum aliquam induxit mutationem. At Religio Christiana, virtute S. Stephani, primi Hungarorum Regis; inter Hungaros æque ac Transsilvanos perfectius fundata fuit (*Vid.* §. 96. *n.* 2. §. 136. *n.* 1) et providentia subsequentium Regum conservata. Transsilvania, ubi An. 1003 Episcopatum Albensem fundaverat, An. 1010, in universum ad Christum conversa perhibetur. *Vid. Fasching. Nov. Dac. Par. II. pag.* 105. Non immerito adeoque Sanctus Rex, tam pro se, quam Legitimis Successoribus suis, Regibus vl. Hungariae, Sacro et Angelico Hungarico Regio Diademate redimitis, nomen Apostoli, et Regis Apostolici adeptus est: quem quidem Gloriosissimum ac Sacratissimum Titulum, Sanct. P. M. Clemens XIII. pro Augustissima Domina, Regina Apostolica, D.D. Maria Theresia, et Successoribus Apostolicis, Bulla A. 1758 edita, et recenter confirmavit.

§. CCXXIV.

Ecclesiae Catholicae regendae et administrandae inservit Venerabilis Clerus, ad quem 1. *Episcopus.* 2. *Capitulum.* 3. *Archidiaconi.* 4. *Parochi* seu Plebani, cum *Capellanis.* 5. *Ordines Religiosi,* pertinent.

§. CCXXV.

§. CCXXV.

a. Episcopus Romano-Catholicus in Transsilvania unus est, Albensis; qui praeter Munus Episcopale, Sacratissimarum, Caesarearum et Apostolico-Regiarum Majestatum, Status et Excelsi Regii in Magno Transsilvaniae Principatu Gubernii Consiliarii, utrobique Actualis Intimi Dignitatem hoc Seculo gerit.

1. Transsilvaniam duos antiquitus Episcopos habuisse, opinio est communior, *Albensem* nempe et *Milkoviensem*, quorum ille Archi-Episcopum *Colocensem*, hic *Strigoniensem* agnoverit Metropolitanum. *Albensem* sive (ut ex jure vocatur) Transsilvaniensem An. 1003 S. Stephanus, ut diximus, fundavit. Alter Milkoviensis, vetus erat Episcopatus, longe ante tempora S. Stephani Regis exstans, ut nonnulli tradunt Scriptores; ex quorum sententia, „defloruerat *Milkoviensis* ante Albensem, sed iterum restauratus fuit per Belam Tertium Regem Hungariæ, Seculo 12-mo, florente jam *Albensi* Episcopatu. Nam Archi-Episcopus *Strigoniensis* Sacra apud Saxones Transsilvanos, per annos quam multos, per Antistitem *Milkoviensem* curabat. --- Ubinam vero in Transsilvania *Milkoviensis* Sedes Episcopalis sita fuerit, e memoria hominum excidit, nec Scriptores rerum facile meminerunt.„ *Sic in Gestis S. Nicetae Veteris Daciae Episcopi et Apostoli, Claudiopoli edit. P. Timon* vero adserit Episcopatum *Milkoviensem* in Moldavia exstitisse, dum *Epist. II-da, Additamenti ad Imagines Antiquae et*

Novae Hungariae scribit: „Si autem quis ne-
„ get hoc Sacerdotium fuisse in Moldavia, de-
„ monstret, ubinam gentium fuerit? In Mol-
„ davia est Oppidulum *Milco*, et *rivus* dividens
„ eam a Valachia.„ De rivo autem, *Cap. XV.*
„ *Imag. N. Hung.* habet; „Utramque Vala-
„ chiam sub Alpibus discriminat rivus *Milco*;
„ in cujus lateribus geminum jacet Foxinum,
„ alterum Moldavicum, alterum Transalpinum..,
In collimitio igitur utriusque Valachiae, Transalpinæ nempe et Moldaviæ, stetisse Sedem Episcopi Milkoviensis, nihil ambigimus. Quando vero et per quos, ea fuerit eversa, a Scriptoribus, quorum lucubrationes adhuc lucem viderunt, discere nequimus. Ex monumentis proinde, in Scriniis secretioribus latentibus, summa rei petenda. Nos in hoc argumentum abstrusissimum, instrumenta, multis curis obtinuimus, paucis lecta eaque *Parti II.* ubi de Episcopatu Albensi sermo erit, inserenda. Hic loci sufficiat unum adduxisse *Breve Apostolicum*, quod ad verbum (in apographo) est.

Dilectis Filiis, Cibiniensis, Brassoviensis, de Kyzd et Kozd, Dioeceseos Milkoviensis, Decanis et Capitulis, Plebanis, Clero et Populo ejusdem Dioeceseos, ac Vasallis Subditisque Ecclesiae Milkoviensis.

„Leo Papa X. Dilecti Filii, Salutem et Aposto-
„ licam Benedictionem! Dudum, felicis recor-
„ dationis Julius Papa II, Praedecessor noster,
„ attendens, quod Ecclesia Milkoviensis et illius
„ Civitas, ab infidelibus et Schismaticis atque
„ Christi Nominis inimicis, per 70 annos et

„ ultra occupata, et illius fructus, reditus et
„ proventus tenues et exiles, ac in Dioecesi
„ Milkoviensi, Cibiniensis et Brassoviensis Ec-
„ clesiarum Decanatus, et nonnullæ Parochia-
„ les ac aliae Ecclesiae Christi fidem colen-
„ tes et observantes existerent, et a tempore
„ occupationis hujusmodi, dictarum Cibinien-
„ sis et Brassoviensis Ecclesiarum Decani, qui
„ pro tempore fuerant, dilectum filium nostrum
„ Thomam tti Sanct. Martini in Montibus Pres-
„ biterum Cardinalem, qui et Ecclesiæ Strigo-
„ niensi ex concessione ac dispensatione Apo-
„ stolica præesse dignoscitur, et pro tempore
„ existentem Archi-Episcopum Strigoniensem,
„ sub cujus cura et gubernatione fuerant et
„ existebant, in Superiorem recognovissent et
„ recognoscerent, ac cupiens Milkov. et Stri-
„ gon. utilitati, et animarum Christi Fidelium
„ Cibiniensis et Brassoviensis ac Parochialium
„ Ecclesiarum hujusmodi saluti consulere, Eccle-
„ siam ipsam Milkoviensem tunc certo modo va-
„ cantem, eidem Ecclesiae Strigoniensi, donec
„ Ecclesia Milkoviensis et illius Civitas hujusmo-
„ di, ab eisdem infidelibus et schismaticis re-
„ cuperata, ac in pristinum, et eum statum, in quo
„ ante occupationem hujusmodi existebant, re-
„ verterentur, de Fratrum suorum, de quorum
„ numero tunc eramus, consilio, authoritate A-
„ postolica univit, annexuit et incorporavit, pro-
„ ut in Literis ipsius Prædecessoris, desuper con-
„ fectis, (quarum tenores, ac si de verbo ad ver-
„ bum insererentur præsentibus, habere volu-
„ mus pro expressis) plenius continetur. Nos igi-
„ tur, eundem Thomam Cardinalem, suis exigen-

„ tibus meritis, Paterna benevolentia prosequen-
„ tes, ac cupientes, ut Ecclesia ipsa Milkovi-
„ ensis, et aliæ Ecclesiæ prædictæ, sub Ejus re-
„ gimine felicia in Spiritualibus et temporali-
„ bus suscipiant incrementa, Discretioni Vestræ
„ per præsentes mandamus, quatenus Vos De-
„ cani et Capitula, Eidem Thomæ Cardinali,
„ tanquam Patri ac Pastori animarum Vestra-
„ rum, humiliter intendentes et exhibentes Si-
„ bi obedientiam et reverentiam, debitas et
„ devotas; et vos Clerus, eum benigne reci-
„ pientes, et honorifice pertractantes, ejus Sa-
„ lubria monita et mandata suscipiatis, humiliter
„ et efficaciter adimplere curetis. Vos vero Po-
„ pule, tanquam Patrem et Pastorem anima-
„ rum vestrarum, devote suscipientes, et de-
„ bita honorificentia prosequentes, Ejus moni-
„ tis et mandatis salubribus humiliter intenda-
„ tis, ita quod ipse Thomas Cardinalis in vo-
„ bis devotionis filios, et vos in eo per con-
„ sequens Patrem benevolum, invenisse gau-
„ deatis; nec non vos Vasalli et subditi, cum
„ debito honore prosequentes, Sibi fidelitatem
„ solitam, ac consveta servitia, et jura Sibi
„ a vobis debita, integre exhibere et solvere
„ cum effectu curetis, alioquin sententiam si-
„ ve poenam, quam dictus Thomas Cardinalis
„ rite tulerit sive statuerit in rebelles, ratam
„ habebimus, et faciemus, auctore Domino, us-
„ que ad satisfactionem condignam inviolabiliter
„ observari. Datum Romæ, apud S. Petrum, sub
„ annulo Piscatoris, Die 2-*da* Sept. 1513, Pon-
„ tificatus nostri Anno primo.

„Petrus Bembus Cardinalis

Gaudete Lectores Eruditi, tam singulare monimentum ab oblivione liberatum, quo lux non parva Episcopatui Milkoviensi, hactenus vix non ignoto, adfunditur! Vastatio et occupatio Milkoviae, quae juxta Litteras Summi Ecclesiae Romanae Patris, incidit in annum 1441 circiter, facta erat procul dubio per Turcas Tatarosque, jussu Amuratis. Hic enim, (teste *Bonfinio Decad.* 3. *Lib.* 5.) tot clades a Joanne Corvino illatas, et illud maxime, quod Moldaviae et Transsalpinae Principes a sua fide et foedere abstraxisset, diutius tolerare nequiens, expeditionem maximam, in Valachos, et Transsilvaniam, Corvini provinciam parat, et Schacho Abedini (Sciabadinus vulgo audiebat) Bassæ mandat, ut prius Transalpinam adoriatur, et quacunque potest saevitia Valachum, qui a societate sua defecerat, ulciscatur; easdemque a Moldavo perfidiae poenas exigat; deinde in Transsilvanos effusis viribus irruat, et clades a Corvino acceptas cumulatissime vindicet. Turcae igitur, Duce Abedine, in Transalpinam Valachiam; quae propius occurrebat, 1441 castra moventes, geminis exercitibus longe lateque per cuncta excursant, armis et incendiis pagos et castella vastant, res ac pecora rapiunt, et homines quoscunque offendunt, nulla in sexum aetatemque commiseratione habita, trucidant. Postmodum, ubi Transsilvaniam turbinis instar invadunt, cito a Corvino ad portam ferream (*Vaskapu*) caeduntur. Hac expeditione exercitus Turcici, Episcopatum Milkoviensem contritum fuisse, videtur certissimum. Pontifex Maximus, Turcas, per *Chri-*

sti Nominis inimicos, intellexit. Sed qui præterea fuerint *infideles et schismatici*, alterni Milkoviae occupatores? existimo sic nuncupatos *Graeciritus homines*, *et Hussitas* exules Hungaros Saxonesque, Regnante Sigismundo, ex Hungaria et Transsilvania exactos, qui Ecclesiae Romanae adversati, in Episcopatum bello turcico imminutum involarint.

Occupato hunc in modum Oppido et Episcopi Sede Milkoviensi, an Episcopus ab hoste interfectus fuerit, aut in Transsilvaniam fugerit, memoriae proditum haud reperimus. Jura vero Episcopalia in Transsilvaniam fuisse translata, in comperto est. Auctor *Gestorum S. Nicetœ, p.* 71 scribit: „Tandem Jura „ Episcopatus *Milkoviensis* translata sunt ad „ Præpositum *Cibiniensem*: interposita tum Ro„ mani Pontificis, tum Ungariæ Regis autho„ ritate, ne *Albensis* Episcopus proventus Mil„ kovienses praetenderet (*ex M. S.*) Habentur „ Acta in Arca Capituli Cibiniensis, uti testa„ tur Georg. Haner in Opusc. *de Ecclesiis Trans*„ *silvanicis* pag 115.„ Etiam, sed non tantum, Nam Decanus quoque Coronensis *sive* Brassoviensis, *al.* Barcensis, jure gaudebat Episcopatus; imo fuerunt Decani, qui *Episcopi Coronenses* dicerentur. Sic in *Epit. Chronol.* P. Timon, ad A. 1442, legimus: *Fr. Bartholo*„ *maeus Lapacius* Ordinis Prædicatorum, *Epi*„ *scopus Coronensis*, ab Eugenio Papa mittitur „ tanquam Inquisitor, in Ungariam „ Pariter apud Bonfinium, *Dec.* 3. *L.* 7. memoratur *Ste-*

phanus Bánffi, Episcopus Coronensis, Legatus Apostolicus, qui Joannem Corvinum in Campum merularum sequutus, ibidem in conflictu cum Turcis occubuit, A. 1448. Ita, exstat in Archivo quoque Cibiniensi, A. 1447, mentio *Christophori Episcopi* Coronensis. Suberant huic Decanatui seu Episcopatui Coronensi, Decanatus Sepsiensis, Kézdivásárhelyensis, Orbaiensis, Miklósvárensis, Csikiensis, Gyergyóensis, nonnullique alii. Siculorum enim Sedes ad Milkoviensem pertinebant Episcopatum. Porro, si *P. Stephano Lakatos* credimus, fuit etiam apud *Bistricenses Episcopus* (nam et Decanatus Bistriciensis Milkoviensis Dioeceseos fuerat,) sub quo Sedes quoque Maros et Arannyas exstitere. Hoc modo jus Episcopatus Milkoviensis in duas aut tres partes divisum fuerit.

Orbatum ordinario suo Præsule Episcopatum Milkoviensem, seculis 15 et 16 restauratum fuisse, monumenta Historicorum evincunt. Sed ubi *Episcopus* Sedem suam habuerit? Respondet P. Timon *Imag. Novæ Hung. Cap.* 10. „Eversa a „ Tartaris Milkovia, habuerit Præsul Milkoviensis domicilium Birthalbini, ubi hoc quoque „ tempore Inspector (*Superintendens*) Lutheranorum agit.„ Nec desunt, qui ejus sententiam sequantur. Sed eam alii non immerito negant: Birthalbinum (*Berethalom*) si quidem situm sit in Capitulo seu Decanatu Mediensi, non ad Milkoviensem, sed Albensem Episcopatum pertinente.

Sub initium Seculi 16-ti, vacante Episcopali Sede Milkoviensi, obtinuerat Archi-Episcopus Strigoniensis A. 1512, Bullas geminas Julii P. M. quarum virtute, duo Decanatus, Cibiniensis v. l. et

Barcensis, jurisdictionis Milkoviensis, Archi-Episcopatui Strigoniensi unirentur; id quod ejus Successorem, Leonem X. quoque voluisse, *Breve* ejus *Apostolicum*, superius recitatum, satis docet. Sed Decanis horum locorum minus parentibus, imo apud Regem Hungariae contra hanc Unionem intercedentibus (ut suo loco, eorumdem Supplicatione, haud incassum porrecta, firmabimus;) A. 1515, Milkoviensis Episcopatus suo in Statu permansit; et jam 1518, Sedem Milkoviensem proprio gavisam fuisse Episcopo, *Michaële* scilicet; hujus *Convocatoriæ Synodicæ*, 8-va Febr. ejusdem anni exaratæ, et ad Decanatus: *Milkoviensem, Moldaviensem, Barcensem, Cibiniensem, Varanczensem, Sepsensem, Bistriciensem. Kiszdensem, Gyorgovensem* (Gyergyóensem,) *Sepsiensem, Kézdi-Vásáriensem* (Kézdi-Vásárhelyiensem,) *Mikyensem* (Miklósváriensem,) *Orbacensem* (Orbaiensem,) *Srethiensem, Kylyerensem, Nesteralbensem*, expeditæ, quarum fragmenta possidemus, luculenter probant. Alius ergo fuerit *Michaël* ille, de quo P. Timon *Epitom Chronolog.* ad An. 1469, scripsit: *floret hac ætate* Michaël, *Episcopus Milkoviensis in Transsilvania.*

Invalescente mox Lutheri doctrina, licet tam Decanatus Ecclesiæ *Albensis*, quæ Archi-Episcopum *Colocensem;* quam *Milkoviensis*, quæ Strigoniensem, agnoscebat Metropolitanum; Ecclesiam Romano-Catholicam, maximam partem, deseruerint: distinctionem tamen diversi Episcopatus, cumprimis propter Contributiones generales quibus Pastores Saxonici tempore bellorum obnoxii erant, maxime retinebant. Evincit hoc cla-

rissime *Transactio*, A. 1545, 22 Maji in Civitate Saxonum Megyes (*Media*) inter duarum Dioecesium, Albensis et Milkoviensis, Parochos Saxonicos, facta, quam brevi vulgandam censemus.

Præsente quoque Seculo, quamvis inter Saxones Transsilvanos, ceu Augustanæ Confessioni Addictos, antiqua jurisdictio Episcopalis, aliam prorsus formam induerit: eos tamen inter, velut duorum antiquorum Episcopatuum reliquias, controversia non parva fervebat; Superintendente, in Capitulo Mediensi, quod ad Albensem olim Episcopatum pertinebat, residente, Episcopalem in Capitulum Cibiniense jurisdictionem exercere volente; dicto Capitulo, ex adverso utpote olim Dioeceseos Milkoviensis, juribus Episcopalibus uti adnixo. Concinnabatur proinde a parte Superintendentis: Ἀποδειξις *sive Demonstratio plena, plana et perspicua, quod Reges ac Principes Transsilvaniæ, exercitium Jurium Episcopalium, in Transactione Passaviensi ad se devolutorum, in Ecclesiis Saxo-Evangelicis per Transsilvaniam. Superintendenti, et non alii cuiquam, concrediderint.* plag. 3. in MS. *Respondit* ad hanc Capitulum Cibiniense, in *Opusc. MS.* quod plag. 3 1/2 absolvitur. At pars altera composuit subinde: *Monita circa Responsum Venerabilis Capituli Cibiniensis ad Apodixin de Exercitio Jurium Episcopalium, A.* 1722 *M. Febr. Eidem exhibitam; per quæ, Argumenta, quibus V. Capit. Cibiniense probare conatur, a Regibus et Principibus Transsilvaniae Jura Episcopalia, inde a Reformatione Eccl. Transsilvanicarum, in Capitulis Cibiniensi, Schenk et Leschkirch, sibi con-*

credita fuisse, notis necessariis, ad pleniorem rerum iis contentarum cognitionem, ex monumentis publicis, et domesticis Ven. Capituli Cibin. testimoniis illustrantur: ut tandem eo facilius feliciusque, impartiales quilibet Arbitri, de infelici hacce Controversia judicare, finaliterque eandem dirimere valeant. plag. 4. M. S. Delegati demum sunt, ad *Colloquium*, ex parte Episcopalium Vener. ac Clariss. *Georg. Haner*, Pastor tum Mediensis et Decanus Generalis, cum V. ac C. *N. Andreæ* Pastore Bodendorſensi; ex parte vero Cibin. V. ac Cl. *N. Hermannus*, Pastor Stoltzenburgensis et Decanus Capit. Cibiniensis, cum Syndico ejusdem Capituli *Martino Leonhard*, Pastore Heltensi: qui ſinitis velitationibus, pacis ac concordiæ manibus invicem datis, mutua deinceps officia sibi sincere spoponderunt, Cibinii, A. 1729, d. 7 Sept. Ex quo tempore, in Capitulis Cibiniensi, et Coronensi, jura Episcopalia Superintendens exercere dignoscitur: at eorum jurium nonnullis etiam apud Capitula eadem relictis.

2. Quinam *Transsilvanienses* aut *Albenses Episcopi* fuerint, antiqua, confusa ea, tempora haud edocent. *P. Martinus Szentiványi* Episcopos Transsilvaniae 27 reperit, alii fortasse plurium nomina ab oblivione liberarunt. At nos nunc Szentiványii Dissertatione, aliisque Scriptorum monumentis, si quæ in hoc argumentum facerent, fato quodam destituti, hos tantum, (quorum forsan non omnium ii meminere) Episcopos enumeramus, quorum nomina sunt: 1. *Villarius*. An. 1113, 1114, 1119. 2. *Gualterus* A. 1133. 3. *Baranus* A. 1139. 4. *Gualterus* als. *Valtherus*. A. 1156, 1158. 5. *Vil-*

cina. A. 1166. 6. *Adrianus.* A. 1181, 1189, 1202. 7. *Vilhelmus.* A. 1208, 1209. 8. *Villinus.* A. 1210. 9. *Gulielmus*, A. 1215. 10. *Wilhelmus*, A. 1217, 1219. 11. *Raynoldus*, A. 1223. 12. *Bernardus*, A. 1224. 13. *Reynoldus*, A. 1225, 1241. nb. Reynoldus vixit ætate Belæ IV. vid. Rogeri Carmen Miserabile Cap. 30. 14. *Reginaldus*, A. 1230. 15. *Gallus*, A. 1243. 16. *Artolfus*, A. 1244. 17. *Gallus*, A. 1247, 1252, 1253, 1256. His vero temporibus Episcopi dicebantur Ultrasilvanienses. (Conf. §. 5. n. 1) 18. *Petrus*, Transsilvaniæ Episcopus. A. 1273. 19. *Reginaldus*, A. 1274. 20. *Petrus*, A. 1290, 1291, 1299. 21. *Benedictus*, A. 1300, 1315, 1318, 22. *Andreas*, 1322, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329. 23. *Nicolaus*, A. 1330. *Vid.* §. 96. *n.* 10. 24. *Andreas*, A. 1334, 1347, 1355, 1356. A. 1356. secundum *Kercselits p.* 242 Episcopi Transsilvaniæ sedes vacavit, quod alii ad A. 1357 referunt. 25. *Dominicus*, A. 1359, 1360, 1365, 1367. 26. *Demetrius*, A. 1368, 1369, 1370, 1373, 1374, 1375. 27. *Sabinus* als. *Gablinus*, A 1379, 1382, 1384. 28. *Michaël*, A. 1387. 29. *Emericus*, A. 1388. 30. *Petrus*, An. 1390. 31. *Demetrius*, A. 1394, 1395, 1396. Vid. *Kercselits p.* 195. 32. *Martinus*, An. 1397. 33. *Georgius Lépes*, A. 1400. 34. *Stephanus*, A. 1404, 1405, 1406, 1410. 35. *Dominicus*, A. 1411. 36. *Stephanus*, A. 1412, 1418. 37. *Georgius Lépes dictus*, An. 1419, 1420. 38. *Stephanus*, An. 1421. 39 *Georgius*, An. 1423. 40. *Blasius*, An. 1424. An. 1427 vacat. 41. *Georgius* A. 1431. *Georgius Lépes*, A. 1435. *Georgius*, An. 1442. 42. *Mathias*, An. 1449. 43. *Nicolaus*, A. 1464, 1465. vid. Actuarium Velianum p. 255. A. 1469 vacat. vid. *Kercselits, p.* 295. 44. *Gabriel*

An. 1473. 45. *Ladislaus Geréb*, An. 1479, 1484, 1492, 1495, 1498, 1500, 1501. 46. *Nicolaus de Bachka*, quibusdam *Bátai*, A. 1504. 47. *Sigismundus Thurzó*, aut ut quidam volunt, *Zangar* dictus A. 1504, 1505. 48. *Franciscus Várdai* de Kis Várda, qui in bello Cruciatorum rusticorum §. 99. *n*. 18. *a*.) sedando, multam et utilem cum Joanne Wajvoda operam locavit, An. 1514, 1515, 1519. Ejus Epitaphium in Templo Albensi est:

Quis situs hic? Fecit qui tot donaria Templis,
  Franciscus Várdæ gloria rara suae.
Qui Latio primos egit feliciter annos,
  Regibus hinc Divis munia grata dedit.
Libertatis erat vindex, hic rustica bella
  Compressit; cives Urbibus adseruit.
Ornarat præ se claris virtutibus orbem,
  Ut Coelum exornet, Spiritus astra adiit.

49. *Joannes Gosztoni*, A. 1525. 50. *Nicolaus Gerendi*, (§. 96. *n*. 15. *b*) quem *Fusching Nov. Dac. p. IV.* Transsilvaniensis Episcopatus usurpatorem appellat, An. 1527. M. Novembris, a Ferdinando Rege Questor Regii Ærarii creatus, et Transsilvaniae Episcopus electus. *Velius p. m.* 41. Quædam Documenta eum A. 1528, 1529 Episcopum fuisse tradunt. 51. *Joannes Statilius*, Dalmata, quem Joannes Scepusius, ex Præposito veteris Budae, A. 1526 Episcopum Albæ Juliæ fecit. *Istvánfi Lib.* 9. Mortuus 1533, 4 Novembris. Alia autem Documenta eum A. 1533, 1542. in functione testantur: 52. *Franciscus*, Muschna et Kis-Selykino expulsus, a Martinusio (§. 96. *n*. 15. *c*.) Transsilvaniae Episcopus nominatus. 53. *Pau-*

lus Bornemiszsza, A. 1554. Is A. 1556. 24 Apr. a Statibus Principatus Alba Julia exturbatur, Bona Episcopatus adimuntur, et Reginae Isabellae Filioque Joanni Sigismundo assignantur; qui ut habet *Timon* in aedibus Episcopi laxe et magnifice habitaverunt. Ejus tamen ademtionis auctrix *Isabella* non fuit, sed Status Diætales suaptae fecerunt, ut innuit Articulus Diætalis, A. 1556. Festo B. Catharinae conditus, cujus summa est: *Universa Bona Episcopatuum, Capitulorum, Conventuum, Praepositurarum, aliorumque Ecclesiasticorum antecedenter jam ademta, Status et Ordines, communibus suffragiis, in Bonum et necessitates Regni publicas, dignitatemque Principum deputant; at Regina acceptationem differt: sed cum Consiliariis suis de eo conferri statuit, an Bona illa reddantur illis, quibus ademta sunt, vel in usus suos et Regni publicos converti debeant.* Brevi tamen post ad Fiscum Regium redacta sunt; et Transsilvaniae Principes Albae residentes Episcopium sibi in Aulam accomodarunt, (quasdam ejus partes privatis donarunt) tam diuque tenuerunt, donec D. Leopoldus restituit. Ex hoc tempore quo *P. Bornemiszsza* solum vertere jussus est, fuere quidem Electi Transsilvaniae Praesules, sed extra Episcopium, in Hungaria plerique. Fuerunt ergo: 54. *Demetrius Naprági*, (al. *Napragy*, al. *Naprádi*, et *Nabrádi* scriptus) 1600. Conf. §. 274. n. 5. 55. *Steph. Szent-Andrási*, 1625. 56. *Steph. Simándi*, 1635. 57. *Franc. Szent-Györgyi* 1640. 58. *Joannes Pálfalvi* 1655. 59. *Franc. Szegedi* 1667. 60. *Mathæus Szent-Tamási* 1670. 61. *Andr. Sebes-*

styén, 1681. 62. *Stephanus Kada*, cujus nomen in Conclusione Articulorum Posoniensium A. 1687 subscriptum legitur. Post Paulum Bornemiszsza Vicarios R. Catholici in Transsilvania habuere, qui potestatem instar Superintendentium Protestantium exercuerunt, docentibus Legum Monumentis. Initio hujus Seculi Episcopatus Transsilvaniensis auspiciis D. Leopoldi Imperatoris coepit restitui; adeoque 63. *Andreas Ilyés* de Csik Szent György A. 1697. Episcopus denominatus, inque Castellum Alvintzense introductus fuit: sed paulo post Transsilvaniæ valedixit. Anno vero 1715 Episcopatus pristinæ dignitati, ac Episcopus Sedi Albensi, redditus fuit. Erat is, 64. Ill. ac Rev. D. *Georg. Mártonffi* L. Baró de Karczfalva, Episcopus Transsilvaniensis, Præpositus Orodiensis et S. Stephani Proto-Martyris de Castro Strigoniensi, Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Canonicus, S. Cæs. Regiæque Majestatis Excelsi Gubernii Regii Transsilvanici Intimus Actualis Consiliarius, et Comes Supr. Comitatus Albensis. Sepultus An. 1721 9 Nov. Albae Carolinae. 65. Ill. ac Reverendiss. D. *Joannes Antalffi*. 66. Excell. Illustr. ac Rev. D. *Gregorius* L.B. a *Sorger*, Fuerat Canonicus Agriensis, post Abbas S. Jacobi de Ilda, tum Dulnensis Episcopus, denique Tinniniensis, ultimumque Transsilvaniae Episcopus, ac Status et Excelsi Regii in Transsilvania Gubernii Consiliarius Actualis Intimus. An. 1739 7 Octob. Carolinae humatus. 67. Ill. ac Rev. D. *Franciscus Xaverius L. B. Klobusiczky* de Zettény. A. 1741 declaratus; A. vero 1748 Episc. Zagrabiensis, et postmodum A. 1751 Archiepiscopus Colocensis creatus. 68. Ill. ac Rev. D. *Sigismundus Anto-*

nius L. B. *Sztojka* de Szala et Krikfalva An. 1749 creatus. 69. Ill. Exc. ac Rev. D. Comes *Josephus de Battyán* An. 1759, 22 Aug. Episcopus Trans. et Excelsi R. Gub. Consiliarius nominatus, A. 1760 Archi-Episcopatum Colocensem in Hungaria adeptus est. 70. Eodem anno Ill. ac Rev. D. *Josephus Antonius* L. B. Bajtai (Præsul Eruditissimus) Episcopus Transsilvaniæ *cet.* creatus: 1773 vita excessit. 71. Exc. ac Rev. D. *Pius Manzador*, e Congregatione Clericorum Regularium S. Pauli, Dei et Apostolicæ Sedis Gratia, Episcopus Trans. Sacræ Caes. Regiæ et Apostolicæ Majestatis, Status et Excelsi Regii in M. Transsilvaniae Principatu Consiliarius utrobique Actualis Intimus, A. 1774 terram coelo commutavit. 72. Excellentissimus, Illustrissimus ac Reverendissimus D. Ladislaus e *Comitibus* Kolonitz de *Kollegrad*, perpetuus in Záy-Ugrotz, S. C. R. et Apost. M. Status et Excelsi Regii Gubernii Consiliarius, utrobique Actualis Intimus; Dei et Apostolicæ Sedis Gratia in Magno Principatu Transsilvaniae Episcopus, Venerabilis Capituli Cathedralis Ecclesiae Olomucensis Canonicus et Praepositus de Ruthenis.

3. Bona Episcopalia, quæ et quo modo Episcopo restituta, sint, docet copiose *Articulus Diætalis* I. A. 1751, qui his absolvitur: „Ex quo Sacratissi-
„ mus pientissimæ memoriæ Imperator et Hære-
„ ditarius Princeps Transsilvaniæ Carolus VI*us*
„ Dominus noster Clementissimus, Sacro in
„ Suam Religionem Zelo Episcopum Romano-
„ Catholicum Transsilvaniensem introduxisset,
„ Sedemque ejus Albae Juliae, nunc *Carolina* di
„ ctae voluisset, partemque Arcis, quam pro Re,

„ sidentia eidem A. 1715 titulo novae Fundatio-
„ nis assignari fecisset, cum quibusdam Bonis
„ ejusdem Dominii Albensis, per Fiscum Suum
„ Regium possessis. Huic Piae Sui desideratissi-
„ mi Genitoris intentioni, uberiori etiam in-
„ cremento consultura Augustissima nunc Glo-
„ riose Regnans Regina, Domina Maria The-
„ resia, Princeps nostra Haereditaria nobis
„ Clementissima, Benignissima, eundem Episco-
„ pum Articulariter declaratum, accedente una-
„ nimi Statuum consensu, anno suscepti Sui Re-
„ giminis (qui 1744 fuit) quinto esse voluit. Quod
„ vero naturalem illum Augustae Domui Austri-
„ acae ingenitum in Sacris promovendis ardo-
„ rem, ampliori etiam Zelo testatum redderet, et
„ simul Juribus etiam Principatus Sui consule-
„ ret, dum praedicto Episcopatui Fundo stabili
„ benigne providere satageret, ad eximenda e Re-
„ gestro Fiscali praefata Bona, quae videlicet
„ Idem Episcopus actu possidet, Universorum
„ Statuum Regni interventu uti Clementer vo-
„ luit. Cujus pientissimae ejusdem intentioni,
„ Status ultro occurrere volentes, illa eadem *Bo-*
„ *na Albensia* dicta, cum praefata arcis parte,
„ quae pro Residentia Episcopi assignata fuit,
„ seu Capite Bonorum; et Possessionibus: *Dálya*
„ *Strása, Tate, Sóspatak, Poklos, Tótfalud, Po-*
„ *jána, Gaurán, Metesd, Felsö-Gáld, Diomál,*
„ *Ponor, Remete, Drombár;* Portionibus item
„ Possessionariis in Possessionibus: *Csügöd, Ma-*
„ *ros-Váradja, Sárd, Igen, Benedek, Borbánd,*
„ ac per Episcopum *Georgium Mártonffi* defun-
„ ctum, juxta inventarium, per *Franciscum Jo-*
„ *sephum Kren,* Caesareorum Salium Magulato-

„ rem, item *Michaëlem Váró* et *Georg. Trentsé-*
„ *nyi*, Juratos Tabulae Regiae de A. 1715. 5 Ma-
„ ji conscriptum rehabitis, quae videlicet Episco-
„ pus praefatus Transsilvaniensis, actu et realiter
„ titulo novae Fundationis, possidet, e Regestro
„ Fiscali hujus Articuli vigore pro exemtis, et ti-
„ tulo novae Fundationis jure perennali conferi-
„ bilibus unanimi voto declarant Status, reliquis
„ ad memoratum caput Bonorum olim deservi-
„ entibus, et quae sive Inscriptionali, sive alio
„ quovis titulo ab aliis possidentur, in salvo reli-
„ ctis, nihilque vel Fisci Regii, vel privatorum
„ juribus praemissa exemtione derogante; et qui-
„ dem quantum ad Possessionem *Drombár*, et si
„ Possessio ista ad Caput Bonorum Dominii Al-
„ bensis, ab antiquo et de jure spectans, *Comiti*
„ quondam *Josepho de Bethlen*, pro bis mille
„ Florenis Hungaricalibus inscripta, ex post ve-
„ ro ab Episcopo olim *Georgio Mártonffi* eadem
„ summa redemta, ab hoc demum in augmentum
„ Bonorum Episcopalium vigore ultimae Dispo-
„ sitionis legata, et etiamnum possessa, novae hu-
„ jus Episcopatus Fundationi adnumerata non
„ sit: cum tamen Sacratissima Sua Regia Maje-
„ stas modo Gloriose Regnans Domina, et Prin-
„ ceps nostra Clementissima, ad demissimas pre-
„ ces moderni Episcopi Transsilvaniensis, *Reve-*
„ *rendissimi ac Magnifici Sigismundi Sztojka*
„ *L. Baronis de Szala*, praefatam Possessionem
„ Drombár, cujus valor. testante praemissa con-
„ scriptione et aestimatione inhaerentem sum-
„ mam inscriptitiam notabiliter superat, interve-
„ niente StatuumConsensu, e Regestro Fiscalita-
„ tum delendam, et Fundationi, ad intertentio-

„ nem seu in Dotem Ecclesiae Cathedralis *Albae*
„ *Carolinensis*, a Caesareo Regia Majestate Carolo VI-*to*, Piissimae reminiscentiae ab olim
„ conditae, cum omnibus suis appertinentiis, utilitatibus et juribus, ea lege aggregandam, adjiciendamque benignissime intendat, ut et fructibus inde redactis Episcopatui Centum Floreni Hungaricales pro usura bis mille Florenorum Hungaricalium, sortis memoratae Possessioni inhaerentis, ac per Episcopum quondam *Georgium Mártonffi* dicto Episcopatui legatae eousque annue cedant, donec sors ipsa aliquando fors persoluta fuerit, reliquum vero fructuum, necessitati et intertentioni Ecclesiae saepefatae in perpetuum deserviat. „

4. Episcopium Albense a tempore Sancti Regis Stephani ad annum usque 1556, quo sub iteratum Isabellae Reginae ingressum (§. 105. *n. d.*) confiscatum est, titulo *Liberi Baronatus* possidebatur, ut patet ex collatione Privilegialium de A. 1246, et 1282, cum Articulis A. 1556 in Festo B. Catharinae. et A. 1599 21 Mart. conditis. *Conf.* §. 171. *n.* 2. *a.* Post Confiscationem, Bona haec Episcopalia, ad Principem transierunt, et una cum Bonis Regalibus, quae ante separationem Principatus a Regno Hungariae factam, *Bona Coronae* audiebant, uti Fiscalia, seu Fisci propria habebantur. E quibus omnes Principes ante A. 1588 8 Dec. quo Sigismundus Báthori e Curatela liberatus est, (§. 109. *n.*) etiam perpetuo quidvis conferendi habuerunt facultatem. At vero A. 1615 cautum est, ut nullae post dictum annum 1588 factae perennales Collationes subsistant; deinceps vero citra Consensum Statuum Regni, non nisi titulo pignoris

per Principes inscribi possint, ut patet ex *Articulis* An. 1615 nec non *Approb. P.* 2. *T.* 8. *Art.* 1. Hinc, quo integer Bonorum Fiscalium status accuratius in commodum Principum conservari queat, variae consequenter institutae sunt Jurium productiones, et quid quid post A. 1588 perennaliter, aut quandolibet etiam antea in pignore alienatum fuerat, Fisco reapplicatum est. Imo annis 1615, et 1650, duo *Regestra* confecta sunt, in quibus et Oppida ac Pagi (Possessiones) integri, et portiones Possessionariae Fisco adplicatae nominatim continentur. In Dominio Albensi, praeter Oppidum Albense, in Regestro Anni 1615, censebantur 33 integrae Possessiones et Praedium unicum. Quibus in alio Regestro An. 1650 accesserunt decem Possessiones, et duae Portiones Possessionariae; verum ex his duae Possessiones *Vládháza* et *Nyirmező*, penes Remedium Novi Judicii Gratiosi, rursus a Fisco Principum abjudicatae sunt, (*Comp. Const. P.* 4. *T.* 12. *Art.* 10.) sicque tum constabat corpus integrum Dominii Episcopiique Albensis, ex 41 integris Possessionibus, (Pagis) uno Praedio, et duabus Portionibus, ut patet ex Regestro An. 1650; quae Princeps *Georg. II. Rákótzi*, cujus tempore Regestrum posterius emanavit, absque ullo ferme defectu possidebat, usque A. 1657 1 Nov. quo jussu Turcae, dignitatem Principis resignavit. Ab anno autem 1757 usque 1690 15 Apr. quo *Michaël I. Apafi* vita decessit, tam ipsemet cumprimis *Apafi*, quam ejus Antecessores *Joannes Kemény et Acatius Bartsai* ea liberalitate, variis Magnatibus et Nobilibus inscribendo,

venditiones Jobbagionum iis factas confirmando, Jobbagiones cum Fundis nobilitando, haec ipsa bona diminuerunt, ut dum An. 1696 indultu Divi Imperatoris Leopoldi, Dominii pars residua modo usufructuario Gubernatori et Consilio Gubernii Transsilvanici ad tempus cederetur, atque omnium ea ratione *Inventatio* seu *Conscriptio* peragеretur, nonnisi 11 Integrae Possessiones, et septem exiguae Portiones præ manibus Fisci Regii repertae fuerint. Impense interea operam dabant Status et Ordines Principatus, ut alienata vindicentur, neve amplius alienentur; et dum observarent *Michaëlem Apafi,* supra omnes Antecessores Principes in inscribendis Bonis Fiscalibus (quo, ut intelleximus, et Bona tum Episcopalia pertinebant) nimium esse liberalem, non modo eundem, Decreto, etiam per ipsummet confirmato circumscribunt, *ne cuipiam citra consensum ipsorum Statuum Regni, vel pignoris titulo, quidvis e Fiscalibus conferat;* sed insuper contra impetratores poenam severam statuunt, ut nempe hi et *Bona collata amittant, et altero tanto puniantur;* qui si poenam solvendo non sint, etiam captiventur, usque satisfactionem detinendi §. 199. *n.* 2, 3. Quae Constitutio sæpissime repetita et confirmata est. *Forum* quoque *Productionale* pro revindicandis Bonis, *Compilatarum Edicto* ordinatum fuerat, quo is semper producendi modus, usque ad A. 1684 fuit, ut Princeps, penes alterum Protonotarium, aut Requisitores Capituli, nonnullos Commissarios, ad faciem Bonorum Fiscalium delegavit, coram quibus Possessor omnis Literas produxit; praesente etiam Directore Causarum Fiscalium, et de Productis Exceptiones ob-

movento. Hisce coram Commissariis, sicubi produci non potuit, vel quod facta investigatione, aut emtum a Rusticis, (quibus fas Bona vendere non est) aut vi occupatum, aut e communi terreno susceptum fuisse constitit, id Provisori simpliciter reoccupandum jubebatur. De quo producta est Collatio, Nobilitatio, vel Exemtio, id loco suo relinquebatur; id ratione Bonorum, ad Episcopium quondam pertinentium, tam alias, quam recenter A. 1751 etiam confirmatum est. *n.* 5. Haec omnia, cum compluribus rebus aliis, copiosissime et fundamentaliter traduntur in *Instrumento*, quod, Praesulatum tenente Exc. ac Rev. quondam L. B. *Jos. Ant. Bajtai*, sub titulo: Repraesentatio *Damnorum et Praejudiciorum, quibus Bona Episcopatus Transsilvaniensis nimium onerantur, praeviam simul exhibens Juris deductionem*, confectum erat.

5. Praeter recensita *n.* 3. Bona, ad Episcopium pertinet Castellum quoque Alvincense; cujus Bona dudum erant duo Oppida: *Al-Vintz et Borberek*, cum Possessionibus: *Tartorja, Karna, Rakotó et Borsómezö*, quae ante tempora Ludovici II. Regis Hungariae, inter terras Saxonibus Regiis excisas (§. 152. *n.* 1) et Jura Regalia habebantur; sed Saxonibus (quod ea loca hostibus maxime obvia, et exercituum variorum quasi viae essent) alio demigrantibus, consvetudine continua invaluit, ut per Principes, privatis subinde conferentur. Prima Collatio facta est *Radulio*, Vajvodae Transalpino, circa An. 1526 cui statim per Universitatem Saxonum Septem Sedium ex ea ratione fuit contradictum, quod Collatio haec per male informa-

tum Principem accidisset in detrimentum Jurium Regalium; ut docent Contradictionales Capituli Albensis de An. 1526. Verum Conatus Saxonum eventu frustrari debuit, propter mutationem Status publici, et secessum a Regno Hungariæ: nam separati dein Principes, etiam Jura quaevis Regalia licite donarunt. Quocirca per varias Collationes haec quoque Bona, An. 1532, 58, - 69, - 79, et 1598, inciderant in manus variorum privatorum: donec rursum sub Principe *Gabriele Bethlen*, demto pago Tartorja (*Tartaria*) qui interim avulsus est, per defectum ultimi Possessoris in Fiscum revolverentur. Dein a tempore *Bethlenii*, possidebantur per omnes Principes Nationales, inter Bona Fisci sui; non tamen *Jure Fiscalia* seu *inabalienabilia* censebantur; quin inter Conditiones Principum, *Acatii Bartsai*, *Joannis Kemény et Michaëlis Apafi*, expresse signatum est, Bona Castelli *Alvintz*, dum ipsi vellent, donari privatis posse. *Compil. Const. P.* 2. *T.* 1. *Art.* 4. *Conditionum Principalium Puncto* 21-*mo*. Várii hodie sunt Possessores Alvintzenses Magnatum et Nobilium e numero; nec non *Moravi et Bulgari* (§. 161 et 164) Castellum tamen et alia ibidem Bona, inter Jura Episcopalia censentur.

§. CCXXVI.

b. Venerabile Capitulum Albense, Albae-Carolinae Sedem et Tabularium habet, suntque ejus Membra, 1) Reverendissimi Canonici Actuales: *Præpositus Major*, *Lector*, *Cantor*, *Custos*,

quatuorque alii. 2) Canonici Titulares, nunc numero 10, qui certorum Districtuum Ecclesiasticorum sunt *Archi-Diaconi.*

Libellus, *Directorium* vulgo dictus, Titulos Officiaque huc pertinentia docet. Requisitores Politici Literarum penes *Archivum Capituli* duo sunt. Praeter hoc Archivum, est et aliud Claudiopoli, idque *Conventus B. Mar. Virg. de Kolo's-Monostra*, cujus *Conservator* est, Reverendiss Liberæ Regiaeque Civitatis Claudiopolitanæ Parochus Catholicus. Requisitores tres numerantur.

§. CCXXVII.

c. Archidiaconales Districtus sunt 17: *Albensis*, *Al-Csikensis*, *Aranyasensis*, *Armenopolitanus*, *Elisabethopolitanus*, *Fagarasensis*, *Fel-Csikensis*, *Gyergyóensis*, *Három-Székensis*, *Húnyadensis*, *Kászonensis*, *Kolosensis*, *Küküllöensis*, *Maros-Székensis*, *Miklósvárensis*, *Tordensis*, *Udvarhelyensis*: Decanatus duo: *Cibiniensis et Coronensis.*

a. 1. Albensis Districtus Parochiæ sunt: 1. Abrud-Bánya. 2. Alba-Carolina. 3. Alvintz, quam *PP. Franciscani Observantes* administrant. 4. Borbánd. 5. Csertes, *administr. PP. Franc. Obs.* 6. Enyed, *adm. PP. Franciscani Conventuales.* 7. Mercurium. 8. Nagy Ág, ***PP. Franc. Observ.*** 9. Szász-Sebes, ***PP.***

Franc. Strictioris. Observantiae. 10. Szász-város, *PP. Franc. Stric. Obs.* 11. Toplitza, *PP. Franc. Observ.* 12. Tövis, *PP. Paulini.* 13. Veres-Patak. 14. Vizakna. 15. Zalathna.

2. Al-Csikensis: 1. Kozmás. 2. Meneság. 3. Mind-Szent. 4. Szent-György. 5. Szent-Imre. 6. Szent-Király. 7. Szent-Lélek. 8. Szent-Márton. 9. Szent-Simon. 10. Tusnád. In hunc Districtum, immo Sedes *Csik, Gyergyó et Kászon,* Religiones, *Helvetica, Augustana, et Unitaria,* nunquam penetrarunt.

3. Aranyasensis Districtus sunt: 1. Bágyon. 2. Felvintz. 3. Haraszlos. 4. Vár-Falva.

4. Armenopolitanus, constat sola Armenopoli; cujus Parochus et Archi-Diaconus, 13. Coadjutores habet.

5. Elisabethopolitano Districtui accensentur: 1. Elisabethopolis, cujus Parochus et Archidiaconus 6 Coadjutores habet. 2. Gyergyó-Szent-Miklós. 3. Szép-Viz. Distr. Armenop. et Elisabeth. Armenos complectitur, de quibus *Vid.* §. 158. *n.* 1, 2.

6. Fagarasensis: 1. Fagaras, administr. PP. Franciscani Reformati sive Strict. Obs. 2. Kő-halom, *adm. Iidem.* 3. Nagy-Sink, *administrabant PP. Soc. Jesu.* 4. Porumbák, *adm. PP. Franc. Reformati.*

7. Fel-Csikensis: 1. Delne. 2. Madaras. 3. Ecclesia Parochialis *Nagy-Boldog-Aszszony,* nomine Ecclesiastico sic dicta, tres pagos complectitur, v. l. *Jenö-falvam, Karcz-falvam et Dan-falvam,* ad marginem Alutæ fluminis ita locatos, ut *Jenö-falva* sit reliquis superior,

Karczfalva inferior conspiciatur: sed ad Dánfalvam duo rursus viculi pertinent, nempe *Olt-falva*, qui inter Karcz-falvam et Dánfalvam situs est, atque *Város* infra Dán-falvam proprie dictum locatus. Observationem hanc fecimus ad intelligendum locum obscurum, nec adcolis intellectum, *P. Timonis*, qui *Imag. Nov. Hung. Cap.* 11 sic leg: „In tra-„ ctu Tschikiensi Aluta de fonte effusus, pri-„ mum intermeat Villas, S. Dominici, S. Tho-„ mæ, majoremque B. Virginem (Hung. *Nagy* „ *Boldog-Aszszony*) - - - Dani villa(*Dánfalva*) „ sita est e regione majoris vici B. Virginis, „ Madaraschum (*Madaras*) prope minorem „ vicum B. Virginis Vnroschia medium te-„ net.„ Sed ubi sunt *minor vicus B. Virginis et Vnroschia*? Certe nusquam in tota Sede gemina Csik invenies, si his nominibus quaesiveris. Verum, *P. Timon* more suo, *sch* pro *s.* amante, particulam pagi Dánfalva, *Város* dictam, scripsit *Varoschiam*, quam typotheta mutaverit in *Vnroschiam*: et sic verum est *Város*iam, inter Madarasum et Dánfalvam, medium tenere. Porro, Parochia *Rákosensis*, ex quatuor pagis constat, v. l. *Vatsártsi, Göröts-falva*; *Rákos et Madé-falva*, habetque Templum B. V. Mariæ dicatum, quo ad diem 8 Sept. sive B. M. V. Nativitatem (qui dies nobis *Kis-Aszszony*, i. e. minoris aut parvæ Dominæ seu Feminæ dicitur) summa Catholicorum devotorum frequentia convenire consvevit: dubio ergo procul, P. Timon Parochiam hanc, inusitata adcolis nomenclatione, *Vicum minorem B. Virginis*, dixit,

4. Oláfalu, pagus Sedis Udvarhely, a qua silvis discriminatus, ad hunc Districtum accessit. 5. Rákos. 6. Somlyó. 7. Szent-Domokos. 8. Szent-Mihály. 9. Szent-Miklós. 10. Szent-Tamás. 11. Szereda.

8. Gyergyóensis: 1. Al-Falu. 2. Tsoma-Falva. 3. Ditró. 4. Killyénfalva. 5. Remete. 6. Szárhegy. 7. Szent-Miklós, (*ubi et Armenus Parochus.*) 8. Tekerő-Patak. 9. Újfalu.

9. Három-Székensis: 1. Al-Torja. 2. Beretzk. 3. Bodola. 4. Esztelnek. 5, Futásfalva. 6. Gelentze. 7. Ilyefalva, *PP. Paulini*. 8. Imetsfalva. 9. Kanta, *PP. Franc. Conventuales.* 10. Lemhény. 11. Nyújtód. 12. Osdola. 13. Polyán. 14. Száraz-Patak. 15. Szent-Iván. 16. Szent-Lélek. 17. Szent-Katólna. 18. Türkös.

10. Húnyadensis: 1. Deva, *PP. Franc. Observant.* 2. Dobra, Iidem. 3. Hátszeg. 4. Húnyad, *PP. Franciscani Reformati.*

11. Kászonensis: 1. Kászon-Újfalu. 2. Nagy Kászon. Haec quoque Ecclesiastice magis, quam Politice sic nominatur, complectiturque *Nagy-Kászon* quatur pagos coadunatos: *Al-Tiz, Fel-Tiz, Impérfalva, Jakabfalva.*

12. Kolosensis: 1. Báts, *administ. antea PP. S. Jesu.* 2. Bályányos-Váralya. 3. Bánfi-Húnyad. 4. Bistricium. 5. Bogártelke, *PP. Piarum Scholarum.* 6. Claudiopolis. 7. Csicsó-Keresztur. 8. Dees, *PP. Franciscani Reformati.* 9. Erked. 10. Fenes. 11. Jegenye. 12. Kapnik. 13. Katona. 14. Kend. 15. Kide, *PP. Franc. Ref.* 16. Kolo's. 17. Kolo's-Mono-

nostor. 18. Magyar-Lápos. 19. Mots. 20. Szék. *PP. Franc. Reformati.*

13. Küküllőensis: 1. Abos-Falva. 2. Bénye. 3. Ebes Falva. 4. Egrestő. 5. Hoszszuaszó. 6. Küküllővár, *PP. Franc. Reform.* 7. Med'a, *Iidem.* 8. Radnót, *PP. Franc. Conventuales.* 9. Segesvár, *PP. Franc. Reform.* 10. Szent-Pál. 11. Szőkefalva.

14. Maros-Székensis: 1. Böö, *PP. Soc. Jesu administrabant.* 2. Ernye. 3. Hodos. 4. Kál. 5. Köszvényes. 6. Maros-Szent-György, *PP. Franc. Reform.* 7. Maros-Vásárhely, *antea PP. Soc. Jesu.* 8. Sámsond. 9. Szent-Háromság. 10. Szováta.

15. Miklósvárensis: 1. Baróth. 2. Miklósvár. Districtus est sub Archidiacono Három-Székensi.

16. Tordensis: 1. Mező Szengyel. 2. Szász-Régen. 3. Torda. 4. Toroczkó. *PP. Fr. Ref.*

17. Udvarhelyensis Districtus: 1. Attyha. 2. Bözöd-Újfalu. 3. Etéd. 4. Farkas-Laka. 5. Kányád. 6. Karátsonfalva. 7. Korond. 8. Lövéte. 9, Máré-Falva. 10. Orosz-Hegy. 11. Parajd. 12. Szent-Demeter, *PP. Franc. Conventuales.* 13. Szent-Lélek. 14. Szent-Király. 15. Szent-Tamás. 16. Szitás-Keresztur. 17. Vágás. 18. Udvarhely. *adm. nuper PP. Soc. Jesu* 19. Vétzke. 20. Zetelaka.

b. 1. Decanatus Cibiniensis, Cibinio. 2. Decanatus Coronensis, Corona, absolvitur: erat uterque apud PP. Soc. Jesu.

§. CCXXVIII.

§. CCXXVIII.

d. Parochiales Ecclesiae in his Districtibus numerantur 148, quarum 114 per Ecclesiasticos Seculares, 34 vero per Regulares seu Religiosos reguntur. Loca, insuper, in quibus *Capellani, Curati Parochiales et Aulici* funguntur, 20 plus minus reperiuntur.

1. Ante Annum 1770 Parochiæ in Dioecesi Transsilvana 137 universim numerabantur, ex quibus 19 Regia Beneficentia fundatae fuere. Reliquas vero Parochias, Serenissima Princeps, DD. Maria Theresia, Principali prorsus Munificentia, A. 1770 fundavit. Et praeter hoc Clementiae monumentum, Parochis Catholicis omnibus, quibus sterilis erat reditus, sufficientem ad commode vivendum posuit fundum.
2. Clerus Junior, sive *Clerici Scholastici*, e quibus Parochi investiuntur, Theologiae operam dant: 1. *Albae-Carolinae.* 2. *Claudiopoli,* in Transsilvania. 3. *Agriae.* 4. *Tyrnaviae,* in Hungaria. 5 *Viennæ* Austriæ, in Collegio Pázmániano.
3. Personae Catholicae in Transsilvania A. 1766 praeter Cibinienses et Coronenses, 93135 fuerunt repertae §. 156. *n.* 1.

§. CCXXIX.

e. Ordines Religiosi 7 in Transsilvania reperiuntur: 1. Patrum Piarum Scholarum. 2. PP. Ordinis S. Pauli Pri-

mi Eremitae. 3. PP. Franciscanorum Reformatorum; sive Strictioris Observantiae. 4. PP. Observantium seu Regularis Observantiae. 5. PP. Franciscanorum Conventualium sive Minorítarum. 6. PP. Trinitariorum. 7. PP. Antoninianorum.

1. PP. Piarum Scholarum, vulgo *Piaristarum* Domicilia 2 sunt, Megyesini (Mediae) unum, alterum Bistricii.
2. PP. Paulinorum, qui *Hungari* dici consveverunt, Hungarica vero lingva: *Fejér-Barátok*, Domicilia 3 vl. Tordæ, Tövissini, Ilye-Falvæ. *Vid. Annales Nicol. Benger.*
3. PP. Franciscanorum Strict. Observ. Hung. *Szürke-Barátok*, Domicilia 21, scil. in Szárhegy, Csik-Somlyó, Esztelnek, Corona, Fagaras, Cibinii, Húnyad, Claudiopoli, Dees, Mikháza, Medgyes, Udvarhely, Szamosujvár, (his locis habent Conventus:) Szász-Sebes, Szászváros, Fejérvár (in Suburbio Platea Germanica) Torotzkó, Torda, Szék, Maros-Vásárhely, Segesvár, (In his Residentiam solum habent:) in Köhalom et Hátszeg Hospitia.
4. Patrum Observantium, qui vulgo *Bulgari* nuncupantur, Domicilia 3 Albae-Carolinae, Alvintzii et Devae.
5. PP. Franc. Conventualium, Domicilia 6. ad Kézdi-Vásárhely, in contiguo vico *Kantae* Enyed, Kolos'vár, Besztertze. Marus-Vásárhely, Firtos (Firtos est habitaculum, non vero pagus, in Sede Udvarhely.)

6. PP. Tri-

6. PP. Trinitariorum Domicilium 1 est, Albae-Carolinae.
7. PP. Antoninianorum Domicilium 1 Ebesfalvae (Elisabethopoli)
8. PP. Societatis Jesu, 6 Domicilia, Claudiopoli, Agropoli, Albae-Carolinae, Cibinii, Udvarhelyini et Coronae.
9. Sacratae Deo Virgines reperiuntur Cibinii Societatis Sanctae Ursnlae, et Claudiopoli Ordinis Sanctae Elisabethae de Poenitentia.

§: CCXXX.

Ad Romano-Catholicam etiam pertinet, Religio *Graeci Ritus Unita*, quam Valachi profitentur; sed de ea inferius dicendi erit locus. *Cfr.* §. 149.

CAPUT XIV.

DE RELIGIONE HELVETICAE CONFESSIONI ADDICTA.

§. CCXXXI.

II. Religio Helveticae Confessionis, medio Seculi XVI-*ti*, in Transsilvania, Hungaros ac Siculos inter seminata, secundum in hoc Principatu, Lege publica, locum tenet; et praeter Sacram

Scripturam Helveticae Confessioni, ac Palatinae sive Heidelbergensi Catechesi addicta est.

1. Ortum hujus, §. 221. *n.* 2. in compendio retulimus; copiosius vero tradunt, ex *Romano-Catholicis*, *P. And. Illia*, *in Ortu et Progressu variorum in Dacia Gentium ac Religionum*. *Ex Helveticae Confessioni addictis*, *Franciscus Pariz Papai*, in Libello, quem *Rudus Redivivum* appellavit, ac An. 1686 in 12-*mo* Cibinii imprimi jussit: inter *Miscellanea Tigurina* An. 1723 denuo recusus. Et *Frid. Adolphus Lampe* in *Hist. Eccl. Hung. et Trans.* edit An. 1728 Trajecti ad Rhenum, in 4-*to*, partem hujus majorem *Paulus Ember* Ecclesiastes Debrecinensis collegerat. Ex *Lutheranis Georg. Haner*, Saxo Schaesburgensis, in *Historia Ecclesiarum Transsilvanicarum*, 1694 Francofurti et Lipsiae, 12-*mo* edita.

2. Confessionem Helveticam, primum An. 1536, Basileae, per delectos, *Henr. Bullingerum*, *Oswaldum Miconium*, *et Simonem Grynaeum*, conscriptam, ac An. 1566 fusius explanatam, in Hungaria quoque et Transsilvania ii, qui Calvini Dogmata receperant, amplexi sunt, annoque 1567 Debrecini editam, Principi Transsilvaniae *Joanni II-do*, cui Debrecinum parebat, inscripserunt. Tunc etiam in Transsilvania recepta est. Confessionem hanc An. 1615 ex Latino in Hungaricum transfudit *Petrus Tsene Szentziensis*, V. D. M. Ersek-Újváriensis. Posteaque Superattendens aliquot in Hun-

garia Inferiore Comitatuum, Samariaeque imprimi curavit. An. 1616, Latine simul et Hungarice primum Debrecini Sæpius deinceps in Hungaria et Transsilvania edita est. *Vid. præfat. ejusdem Confessionis.*

5. Jussu et auctoritate *Friderici III.* cognomento *Pii,* Electoris Palatini, a Theologis Heidelbergensibus, *Zacharia Ursino et Casparo Olev'ano,* lingua Germanica exarata, et An. 1563 edita est *Catachesis Palatina;* quam à *Josua Lago et Lamberto Pithopoeo* Latina donatam civitate, An. 1604 *Franc. Szárási* Pastor Ecclesiae Debrecinensis, in Hungaricum transferens, exhibuit Ecclesiis suae Fidei, quae hactenus Catechesi *Michaëlis Batizi*, *Joannis Szideriі*, (Szederj János) *Petri Melii et Thomae Felegyházi*, Hungarorum, usae fuerant. Hi sunt *Libri Symbolici*, quorum in Verba, V. D. Ministri Helveticae Confessionis, dum consecrantur jurare solent.

§. CCXXXII.

Ecclesiasticum inter Helv. Conf. addictos *Ministerium*, 1.) per unum *Superintendentem*, 2.) per 14. *Seniores*, ac 3.) per ceteros *Verbi Divini Ministros* peragitur.

§. CCXXXIII.

a. Superintendens communibus universorum Senioratuum sive Dioecesium

votis ac suffragiis eligitur, et Diplomate Regio Principali confirmatur. Novem vero supra viginti, Ecclesiis in Transsilvania Helveticis, ab An. 1563, in praesentem diem, Superintendentis dignitate praefuerunt.

1. Primus omnium, qui Superintendentis obiit munus, *Dionysius Alesius* (vernacule *Madár*, quod Hungaris *Ales* dicitur) Claudiopolitanus fuit, qui ad exeuntem annum 1561, Lutheranam secutus Sententiam, postquam Vitteberga) ubi in Albo Academiae *Dionysium e septem Castris* se scripsit) rediisset, Pastorem Ecclesiae Fenesensis, ac Decanum Capituli Gyaluensis An. 1556 egit; postea Calvinianæ subscribens Religioni, Transsilvaniae Principi *Joanni II-do,* quem suae Fidei participem fecerat, fuit a Sacris ad An. 1563, quo *Alesius* gradum Superintendentis nactus fuit, teste Donationali Joannis II; licet An. 1564 in Synodo Enyediensi publice declaratus fuerit. Initio Anni 1577 in vivis esse desiit. 2. *Andreas Sándor*, Tordae A. 1529 natus, Vittebergae circa An. 1559 Scientiis sublimioribus imbutus, ac inde redux, Ecclesiae Devensi in Sacris praepositus, A. 1577 Superintendentis decoratus honore; eum An. 1579 exuit. 3. *Mathaeus Götsi*, Vittebergae studiis excultus; V. D. M. Agropolitanus, quoad vixit, fuit, et An. 1585 vitam ac Superintendentis Officium posuit. 4. *Matthaeus Toronnyai* (*Toronellis* quibusdam) Vitteberga redux, Pastor Gyaluiensis, ac post Enye-

densis, simul et Superintendens, A. 1599 Rettegini, quo se inter Patriae tumultuationes receperat, vitam cum morte permutavit.

2. Seculo XVII-*mo:* 5. *Joannes Ungvári,* Vir juvenili quidem aetate, at eximia eruditione pietateque, Pastor Albensis, A. 1599 d. 13 Jun. Superintendens creatus, A. 1601 mortuus est. 6. *Blasius Buzás Ketskeméti,* Pastor Alvintzensis, mox Szászvárosensis, ac ad extremum Superintendens, An. 1603, Szászvárosini mortalitatem explevit. Quia vero hoc sequentique anno, ob turbatissimam Transsilvaniae conditionem Synodus Generalis, qua Superintendentes eligi consveverunt, celebrari nequiret, anno tandem 1605. 7. *Mich. Ruber Tusnádi* (Veres de Tusnád. *Veres* Hungaris Ruber dicitur) antea Pastor Gyaluensis, tunc Enyedensis, electus est. Hic 43 Canones conscripserat, *Ruberianos* dictos, et in Synodo Maros-Vásárhelyensi An. 1606 approbatos, ad quorum dictamen Ministri et Ministerium componebantur. Anno demum 1618 24 Sept. Magyar-Igenini, ubi tum Sacra procurabat, animam Creatori reddidit. 8. *Joannes Dajka Keserüi,* quem Verbi Divini Præconem Váradino Princeps Gabriel Bethlen in Transsilvaniam vocaverat, A. 1618 18 Nov. Superintendens creatur, et dum egregie provinciam sibi demandatam ornat, An. 1633 18 Maji Coelum adit. 9. *Steph. Katona Geleji*, Hungariae pago *Gelej* An. 1589 natus, septennis a Tataris captus, venditus, at a matre redemtus, Literisque in Hungaria imbutus, patrocinio Principis Gabrielis Bethlen in Academiam Hejdelbergensem missus est. Idem Princeps, reducem An. 1621, Aulicum constituit Concionatorem, quem demum Annus

1633 6 Jun. munere Superintendentis honoravit. An. 1649 12 Dec. mortuus quidem est, sed vivit operibus in lucem editis; qualia sunt: a.) *Praeconium Evangelicum*, Dominicales complectens Conciones; *Albae-Juliae* 1638, *Tom.* 2. *Fol* b.) *Canones Ecclesiastici*, (§. 234. *n.* 1) quibus Clerus Helv. Confessionis hodiedum utitur. Lingua item Hungarica: c.) *Titkok Titka*, de SS. Trinitate, in 4-*to.* d.) *Váltság Titka*, de Satisfactione Christi *edit. Albae Juliae An.* 1645 4-*to.* e) *Gradual*, Cantiones Ecclesiarum Transsilvanicarum, *Albae Juliae* 1636 *Fol.* Superintendente et Praeside Geleio celebrata est memorabilis *Synodus Nationalis*, Szathmár-Németini An. 1646 M. Jun. ad sopiendas turbas scandalose a quibusdam Fratribus in Ecclesia ex imprudentia excitatas: cujus Acta et Conclusiones, ad calcem Canonum proxime memoratorum habentur. 10. *Georgius Csulai* Patre Nobili Joanne Csulai, matre Barbara Bartsai Principis Acacii sorore natu minore usus, A. 1623 consecratus, Professorem primum Albae-Juliae; tum Pastorem Székely-Udvarhelyini, ac Seniorem ejus nominis Dioeceseos; deinde Pastorem ac Seniorem Enyedensem egit. Aulicus postea Principis Rákóczii Concionator, Legatione ad Portam Ottomanicam functus est. An. 1650 Superintendens factus A. 1660 in Hungaria,(non Albae-Juliæ, ut nonnulli putant) quo se propter barbarorum incursiones (§. 119, *n. h.*) receperat, diem obiit. 11. *Casparus Veresmarti*, An. 1635, Professor existens Agropolitanus, ad Ministerium ordinatus, Pastor Seniorque Udvarhelyensis, postea Claudiopolitanus, et An. 1661 Superintendens creatus, An. 1668 decessit. 12. *Pe-*

trus Kovásznai, V. D. M. in Hungaria Fonyensis, Etsedensis, ac demum Váradensis: isthic, A. 1660, mascule cum juventute Scholastica arcem ab una parte contra Turcas defendit, ultimoque Conditiones deditionis unicus ille scripsit An. 1668. Superintendens dictus, An. 1673 mortuus est. 13. *Casparus N. Tiszabétsi*, ex Belgica Anglicaque peregrinatione erudita redux, A. 1657 V. D. M. Rettegensis, deinde Pastor ac Senior Székensis, simulque Generalis Notarius, tum An. 1673, 22 Nov. Superintendens, post An. 1679 1 Apr. in Oppido Szék de vita migravit. 14. *Mich. Töfæus* (filius Tympanotribæ, et ex *Tof*, quod Hebræis tympanum sonat, sic nominatus) ex Székelyhid Hungariae, in Academia Leidensi Theologiae Doctor creatus, primum Professor Váradensis, deinde Sáros-Patakensis, tum Pastor Bodrog-Keresztúrensis, post Szathmárensis, tandem A. 1663 Aulicus Principis Apafii, postremo Superintendens pio ardentique Zelo plenissimus, ab An. 1679 4 Jun. ad An. 1684 quo immortalitatem moriendo adeptus est. 15. *Stephanus Horti*, Pastor primo Nagy-Bányensis in Hungaria, tandem Fagarasensis, 1684 in Synodo Albensi, Superintendens ac Parochus Albensis nominatus, An. 1689 mortalitatem absolvit. 16. *Steph. Veszprémi*, Professor Szathmárensis post Pastor Udvarhelyensis, ac cognominis Dioeceseos Senior, ad extremum Superintendens ab An. 1691 ad An. 1713, quo d. 22 Sept. naturae debitum persolvit.

3. Seculo XVIII-*vo*: 17. *Stephanus Kolosvári*, Linguæ Hebrææ ac Philosophiæ in Collegio Nagy-

Enyedensi Professor ab 1678 ad 1713; ex eo vero tempore Superintendens, Albæ Juliæ degebat in annum 1716 M. Mart. quo auspiciis Aug. Caroli VI. Imperatoris Alba-Julia, *Carolina* nominanda, nova moenium fundamenta accipiente, cum Scholastica juventute et Professoribus inde emigravit. Claudiopolim habitaculum transtulerat, at hinc non multo post, vl. An. 1717 29 Aug. ad Coelicolas commigravit. Ex hoc tempore Superintendentes habitaculum fixum non habent, sed in Dioecesi, qua ante Superintendentis gradum, Officio Pastorali functi erant, permanent, Bonaque Superintendentialia, quæ in Boros-Botsárd (prope Albam Carolinam) pauca sunt, possident. 18. *Franc. Soos*, in vico Kudu juxta Samusium majorem A. 1670 primam lucem aspexit, ab An. 1700, quoad vixit, Cathedram Claudiopolitanam tenuit, An. 1710 Senioratum Kolosensem, An. 1717 Superintendentiam adeptus est, An. 1720 19 Jun. ad plures vocatus. Grassante in Transsilvania A. 1718 et 1719 peste, (§. 19. *n.* 1.) scripsit *Positiones de Pestae, Divinae Revelationi, Sanae Rationi, Experientiae longorum Seculorum conformes.* Claudiopoli 1720. 8. Idem ferme Opusculum lingua vernacula, sub titulo: *A' Dög-halál Isten' Hartza emberekkel.* 19. *Stephanus Vásárhelyi*, An. 1647 Marus-Vásárhelyini natus, ibidem tandem Professoris, postea Radnótini, Vajda-Húnyadini; Küküllővárini, ac postremo Enyedini Pastoris, hicque simul ab A. 1720 Superintendentis Officio functus, A. 1728 defunctus est. 20. *Georgius Simon Bonyhai*, Bonyhæ An. 1675, in lucem editus, Küküllővárini Pastoris ac Senioris, ab anno demum 1728 ad 1757, quo obiit, Su-

perintendentis honores obtinuit. Fuit Vir animi corporisque dotibus abunde instructus. 21. *Stephanus Gyula Szigeti*, An. 1678 natus, Nagy-Bánya, ubi boni Pastoris fungebatur munere, in Theologiæ Professorem Enyedinum ductus, eodemque Officio summa cum laude et emolumento functus, A. 1737 Superintendens electus, An. 1740 vitam terminavit. 22. *Josephus Fülep Deáki*, natus A. 1681, primum Desini, deinde ab A. 1715 Claudiopoli Sacrorum fuit Dispensator facundissimus; A. 1737 Generalis Notarius, An. 1740 Superintendens, A. 1748, novus Coeli incola factus est. 23. *Joannes Kováts Pelsötzi*, Szent-Mihályfalvæ in Sede Aranyas, postea Magyar-Igenini Pastor, unaque Senior Tractus Albæ Carolinensis, ab A. 1748, 27 Nov. Superintendens exstitit; anno vero sequente, d. 18 Jan. vitæ metam attigit. 24. *Joannes Lukáts Borosnyai*, Capellanus et postea Pastor Nagy-Enyedensis, ab An. 1735, Professor Udvarhelyensis, ab A. 1749, 27 Febr. Superintendens Honoribus suis dignissimus, A. 1760, 9 Feb. Corona immarcescibili redimitus est; Maros-Vásárhelyino, ubi Antistes Primarius ultimis annis fuerat, ad immortalitatem promotus. Primus fuit Superintendentium Reformatorum, quos ad hunc diem, Sacratissima Princeps, Diplomate Cæsareo Regioque Principali Clementissime confirmare dignata est. 25. *Sigismundus Pap Szathmári*, natus An. 1703 Claudiopoli, in numerum Ministrorum Verbi An. 1735, receptus est, Claudiopolitanam Cathedram ornavit; ab A. 1748, Senioratum Kolos-Kalotensem; ab An. 1749, Notariatum Generalem gessit; A. 1760 Officium Superintenden-

tis adsumsit, at prius, quam Generalis celebrari potuisset Synodus, die scil. 9 Apr. Antistes ætate dignus longiore, quidquid habuit mortale, exuit. 26. *Georgius Verestói*, natus Bonyhæ A. 1698 25 Jun. ex Pastore Bontzhidensi Professor Claudiopolitanus Philosophiæ nonnullarumque aliarum Scientiarum proficientissimus ab A. 1728; Superintendens ab An. 1760 ad 1765, 6 Mart. quo Candela aliis inserviendo consumta est. Viri omni litterarum genere eleganter solideque exculti eruditionem testantur varia ejus in Philosophiam et Theologiam Opera manu exarata; nec non famigerata *Dissertatio de Palma Ardente* in Exod. III. 2. quam Academica in Belgio peregrinatione elucubravit; item *Opera Poëtica:* fuit enim Poëta paucis secundus; et quantum ex Castaliis undis hauserit, docet vel Psalmus 42-*dus*, quem morti vicinissimus, lethali in lecto, metris elegantissimis ligavit. 27. *Georgius Aranka Zágoni*, ab exteris redux Academiis, fuit Gratiæ Ecclesiis Agropolitanæ et Székensi dispensatæ Administer Venerandus A. 1760 Generalis Notarius, An. 1765 Superintendens creatus, anno denique 1767 in Coelum adsumtus est. Vir hic R. ac Clarissimus, Gallico ex idiomate, quod callebat ornate, *Medicamina adversus mortis metus a Carolo Drelincourt* parata, in Hungaricam transfudit linguam, post metaphrastæ mortem edita, 1768. 28. *Georg. Lázár Dési*, Alsó-Rákosino, ubi Sacra procurabat, A. 1740 Nagy-Enyedinum vocatus, An. 1765 Generalis Notarius, ac 1767, Synodo Kézdi-Vásárhelyensi Superintendens declaratus, A. 1773 naturae debitum reddidit. Inter ceteras, quas Collegio Enyedensi egressus, in Academia

Francofurtensi ad Viadrum, collegit, eruditionis dotes, una erat lingva Gallica, qua exaratum *Osterualdi* Tractatum *de Piis Colloquiis*, Hungarica lingva instruxit, pioque sumtu Illustr. Lib. Baronissæ *Julianae Nemes* de Hidvég, Viduæ Illustr. quondam L. Baronis *Sigismundi Korda* de Boros-Jenö, publici juris fecit, Cibinii A. 1761 in 8-*vo*. 29. Reverendissimus ac Clarissimus Dominus Petrus Wajda Csernátoni, Ecclesiarum in M. Transsilvaniæ Principatu, Partibusque eidem reincorporatis Helveticæ Confessioni addictarum, et nonnullarum Lutheranarum Superintendens, Tractusque Désiensis Senior, et Oppidi Nobilis *Dés* Antistes Primarius. *Vivat!*

§. CCXXXIV.

Superintendentis Officia [1] *in genere* sunt, ut Ecclesiarum et Scholarum suae Superintendentiae subjacentium, Bonorumque ac Redituum ad eas pertinentium solicitam curam habeat, *cet. Specialia* vero ejus Officia duo sunt, *Visitatio* nimirum Ecclesiarum, [2] et *Indictio* Celebratioque *Synodorum* Generalium.

1. Omnia Superintendentis Officia perspicue traduntur, in Canonibus Ecclesiasticis, speciatimque 90, 91, 92 et 93-*tio*. Canones hos (§. 233. *n*. 2.) A. 1649, 8 Jun. Princeps Georg. II. Rákótzi, Albae Juliae, confirmavit.
2. Visitationes Dioecesium, tertio quoque vertente anno ordinarie, Hungaricarum nimirum uno,

Siculicarum vero altero, in ipsis Seniorum residentiis, eo advocatis omnibus eorum Confratribus et Scholarum Rectoribus, cum duobus aut tribus sibi adjunctis Senioribus, (quorum alter *Generalis Notarius* erit) totam universitatem repræsentantibus, instituere obligatur. In his Ministros Ecclesiarum et Rectores Saholarum singillatim de Senioris sui vigillantia, regendique dexteritate *cet.* Seniores vicissim de ministrorum ac Rectorum obedientia, doctrinæ ac morum integritate *cet.* examinat, errores que, siqui reperiantur, corrigit. Una autem eademque opera, Ecclesias quoque Seniorum, accersitis præcipuis earum Civibus, visitat; nec tamen de Officio Senioratus, sed Pastoratus duntaxat, examinat.

3. Synodum Provincialem sive Generalem, quae usque An. 1623, bis in anno, *Enyedini* vl. hieme, *Maros-Vásárhelyini* æstatis initio, celebrabatur, jam semel quotannis, in locum convocare commodum, juxta Dioecesium seriem, tenetur, ad secundam nimirum post Trinitatis Dominicam. Ibi die Dominico Conciones fiunt, et Candidatorum S. Ministerii censura, disputatione mediante, inchoatur; diebus deinde Lunae ac Martis publice in Templo, horis ante et pomeridianis disputationes continuantur. Superintendens interea, delecta, pro Praetorio, in domo, cum duobus aut tribus Inclyti Supremi Consistorii, a parte Seculari, Deputatis, et Dioecesium Senioribus ac Notariis, Causas appellatas revidet, Supplicationes publice praelegi curat, omniaque negotia hoc Forum spectantia expedit. Die denique Mercurii, Candidatos jam satis superque examinatos, solemni ritu

in SS. Ministerio inaugurat, jure jurando eos ad certa Vocationis suae capita obstringendo, ac manuum, qua suarum, qua Seniorum, impositione confirmando, iisque, invocato super eos Spiritu Sancto, bene precando, ac tunc demum sacrum Conventum, publica gratiarum actione ac benedictione Symbolo Apostolico decantato dimittit. *Vid. copiosius Can.* 93.

§. CCXXXV.

b. Seniores Ecclesiarum, pro Dioecesium sive Senioratuum numero, decem et quatuor, ac Capitula duo, inque his omnibus Ecclesiae Parochiales 500 circiter numerantur. Sunt autem *Dioeceses* sive Tractus sequentes: 1. Devensis. 2. Károlyvárensis. 3. Enyedensis. 4. Kolosensis. 5. Székensis. 6. Désensis. 7. Marosensis. 8. Görgényensis. 9. Küküllensis. 10. Udvarhelyensis. 11. Erdővidékensis. 12. Sepsiensis. 13. Kézdiensis. 14. Orbaiensis. *Capitula:* Sajo et Teke.

1. Datus Dioecesium ordo naturalis est, juxtaque locorum situm, incipiendo ab austro septemtrionem versus, inde orientem, procedit; nisi quod Capitula Sajó et Teke, post Désensem Tractum immediate a positu loci, constituenda sint. Narratio Nostra requirit Ecclesiarum juxta Dioeceses consignationem, quam peragimus, hoc quidem modo:

a. Dioecesis sive *Tractus* Dévensis Ecclesiæ Parochiales, sunt: 1. Déva. 2. Al-Pestes, cum Ecclesiis Filialibus: Tamástelke, Fel-Pestes, Keresztur. 3. Rákosd. 4. Vajda-Húnyad, cum Csólnakos et Bujtur. 5. Hosdát, cum Nádasd, et Batiz. 6. Zejkfalva, cum Russ. 7. Hátszeg, Nalátz-Vád, Farkadin, Totésd. 8. Nagy-Pestény, Osztró. 9. Klopotiva. 10. Felsö-Szálláspataka, cum Fejérviz, Macsesd, Bajesd. 11. Borbátviz, Ponor, Serell. 12 Galatz, Puj, Russor. 13. Orlya-Bóldogfalva. 14. Olá-Brettye. 15. Kitid, Batzallár, Szent-György. 16. Bátsi, Piski. 17. Lasád, Martinesd. 18. Al-Gyógy, Bokaj, Gyalmár, Máda. 19. Rápólt, Arany. 20. Fólt. 21. Bábólna. 22. Kémend, Haró, Berekszó. 23. Solymos. 24. Maros-Németi, Lesnek. 25. Ilye, Maros-Brettye, Branyitska. Oppida et pagi, hactenus recensita, sunt Comitatus Húnyadensis, unde etiam dicitur haec Dioecesis, Tractus Húnyadensis: sequens vero Oppidum et pagi pertinent ad Comitatum Zarándiensem, suntque: 26. Körös-Bánya, Ots, 27. Ribitze. 28 Brád. 29. Kristsor.

b. D. Károlyvárensis: 1. Károlyvár, cum Maros-Váradja, Borbánd, Drombár. 2. Sárd. 3. Magyar-Igen. 4. Boros-Botsárd. 5. Krakkó. 6. Benedek, Alsó-Gáld, Tsáklya, Fel. Gyógy. 7. Diód-Váralya, Tövis, Magyar-Orbo, Béld. 8. Vajasd. 9. Szent-Imre, Gáldtö, Koslárd. 10. Vingárd, Girbó 11. Drassó, Spring, Kontza. 12. Kis-Enyed, Buzd, Hoszszutelke, Kis-Ludas. 13. Borberek. 14. Alvintz: 15. Tsóra. 16. Zalatna. 17. Abrud-Bánya, Veres-Patak, Karna. Hujus Dioeceseos loca ad Comitatum Albensem referuntur.

c. D. Enyedensis, sic ab Oppido Nagy-Enyed dicta, Oppida et pagos, e Comitatibus, Albensi, Küküllö et Tordensi, nec non Sede Aranyas et Districtu Fagaras. colligit, suntque: 1. Nagy-Enyed. 2. Fel-Enyed. 3. Olá-Lapád. 4. Miriszló. 5. Détse. 6. Miklóslaka, Cseszve, Gombás, 7. Felvintz. 8. Székely-Földvár. 9. Székely-Kotsárd. 10. Harasztos. 11. Kertsed. 12. Bágyon, Rákos, 13. Szent-Mihályfalva, Singfalva, Mészkö. 14. Tur, Szind, Péterd. 15. Uj-Torda. 16. O-Torda. 17. Polyán. 18. Aranyas-Gyéres. 19. Egerbegy. 20. Gerend-Keresztur. 21. Gerend. 22. Hadrév, Ketze. 23. Csucs, Maros-Koppánd. 24. Nagy-Lak. 25. Hari. 26. Csekelaka, Gese. 27. Istvánháza. 28. Bükkös. 29. Ózd. 30. Kövesd, Zalakna. 31. Olá-Ivánfalva, Vetsérd. 32. Bolya. 33. Bürkös, Mártonfalva. 34. Szász-Veszöd. 35. Mihályfalva. 36. Mikeszásza, Kapus. 37. Hoszszuaszo. 38. Magyar-Bénye. 39. Szantsal. 40. Péterfalva. 41. Balásfalva. 42. Tür, Berve, Veresegyháza. 43. Buzás-Botsárd. 44. Betze, Karátsonfalva, Solymos. 45. Magyar-Lapád. 46. Aszszonynépe, Szilvás. 47. Csombord, Bago. 48. Szent-Király. 49. Ujfalu, Lőrintzreve. 50. Kapud, Patzolka. 51. Torotzkó-Szent György. 52. Pokafalva, Kis-kerék. 53. Alamor. (54. Vizakna. 55. Szász-Város. 56. Tordas pertinent in Ordine directionis ad Capitula Lutheranorum) 57. Fagaras.

d. D. Kolosensis sive *Kolos-Kalota:* 1. Kolosvár seu Claudiopolis. 2. Szász-Lóna. 3. Sz. László, Olá-Fenes. 4. Magyar-Léta. 5. Alsó-Jára. 6. Kolos, Kara. 7. Györgyfalva, Pata. 8.

Ajton. 9. Kaján. 10. Szamosfalva. 11. Fejérd. 12. Kájántó. 13. Olá-Buda, Diós 14. Méra. 15. Kóród. 16. Szútsák. 17. Türe, Gorbó. 18. Vista. 19. Bogár-Telke, Darótz. 20. Makó. 21. Inaktelke. 22. Egeres. 23. Nagy-Petri, Tamásfalva. 24. Középlak. 25. Esztána. 26. Kis-Petri. 27. Nagy-Almás, Bábony. 28. Sobok. 29. Farnos. 30. Magyar-Bikal. 31. Ketsed. 32. Bánsi-Húnyad. 33. Kalota-Szent-Király, Szenttelke. 34. Magyaró-Kerék. 35. Dános, Jakótelke. 36. Valkó, Intsel. 37. Gyerő-Monostor, Deritse. 38. Nyárszó, Sárvásár. 39. Gyerö-Vásárhely. 40. Körösfö. 41. Nagy-Kapus, Kis-Kapus. 42. Szent-Pál, Nádas, Sárd. 43. Gyalu, Röd. *NB.* Gyalu Oppidum, exitu Seculi 16. et Exordio 17-*mi* residentia fuit Episcopi Romano Catholici, Demetrii Nábrádi, sed is inde proscriptus est, teste Articulo 8-*vo*, An. 1601 Claudiopoli condito.

e. D. Székensis, ab Oppido Szék nomen mutuat, Oppidaque et Vicos Comitatuum Kolo's, Doboka et Szolnok Interioris, complectitur: 1. Szék *Oppidum.* 2. Bontzida. 3. Visa. 4. Vajdakamarás. 5. Palatka. 6. Keszii. 7. Mots. 8. Alsó et Felső-Szovát. 9. Botháza. 10. Berkenyes. 11. Magyar-Fráta. 12. Méhes. 13. Katona. 14. Földvár. 15. Búza. 16. Sz. Sombor. 17. Füzkút. 18. Tants, cum Filialibus. 19. Sárvár, Keresztur. 20. Apa-Nagy-Falva. 21. Borzás. 22. Vitze. 23. Szent-Márton. 24. Devétser. 25. Ördöngös-Füzes. 26. Veresegyház. 27. Kékes. 28. Noszaly. 29. Császári. 30. Czege. 31. Göts. 32. Szent-Egyed. 33. Pojáń, Szent-Gothárd. 34. Feketelak. 35. Száva. 36. Szamoujvár-Németi. 37.

Bálványos-Váralya. 38. Málom. 39. Délse. 40. Szász-Nyires. 41. Mikeháza. 42. Szász-Margita. 43. Batza. 44. Mihályfalva. 45. Retteg Oppidum, cum Nyégerfalva. 46. Árpástó. 47. Ilosva. 48. Fel-Őr. 49. Kudu. 50. Bethlen, Szeszárma. 51. Somkerék. 52. Nemegye, Világos-berek. 53. Szent-András. 54. Sajó-Udvarhely, Novaly. 55. Puszta-Kamarás. 56. Légen, Gyeke. 57. Víz-Szilvás, Iklód.

f. D. Desensis: 1. Dees Oppidum. 2. Szinye, Bogát. 3. Köblös. 4. Sombor. 5. Kis-Esküllő. 6. Kozárvár. 7. Ördög-Keresztur. 8. Gyula, Szent-Miklós, Matskás. 9. Ujfalu. 10. Dés-Akna. 11. Borsa. 12. Kide. 13. Pánczél-Cseh. 14. Csomafája, Sólyomkö. 15. Bundoz (pagus hujus nominis in Transsilvania, quod sciam, nullus est: apographum proinde, ex quo haec scribo, corruptum est hoc loco, quod Dioeceseos hujus Viri facile emendabunt) 16. Babotz, Fodorháza. 17. Néma, Széplak. 18. Kérő, Dengeleg. 19. Válaszut. 20. Kendi-Lóna. 21. Doboka. 22. Tötör, Olmotz. 23. Ketset, Szilvás. 24. Felsö et Alsó-Tök. 25. Ormány, Girót. 26. Hid-Almás. 27. Esztény, Kend. 28. Drág. 29. Matskás. 30. Kudo (hoc quoque nomen corruptum est: Kudu vero in Dioecesi Székensi reperitur.) 31. Katzkó et 32. Polyán cum Filiali Galgo. 33. Szeletske, Al-Őr.

Dioecesis Deesensis fuit olim amplissima adeo, ut A. 1624 in duas dividi debuerit, voto Synodi Generalis; et ea, quæ cis Samosium cum Oppido Dees considebat, *Tractus Désensis*, quæ

vero trans Samosium Oppidum Retteg respiciebat, *Rettegensis* nuncupabatur: at progressu temporis, excisis per bellorum injuriam Hungaris plerisque e Dioecesi Rettegensi, et Valachis ea loca occupantibus, quæ supererant Ecclesiæ, Dioecesi Székensi, non mediocriter desolatæ, applicatæ sunt. Désensis nunc Dioecesis, per Comitatus, Szólnok Interiorem et Dobocensem propagatur; in eaque bis annuatim ordine *Synodi Partiales* celebrantur.

g. D. Marosensis in Sede Siculicali *Maros* constituta, has habet Ecclesias: 1. Maros-Vásárhely (*Agropolis.*) 2. Mező-Madaras. 3. Harczó. 4. Panith. 5. Csit. Szent-Iván, Malomfalva. 6. Berkenye. 7. Mező-Bánd, Száltelek. 8. Sámsond, Rüts, Pagotsa, Lekentze. 9. Fele, Szabéd, Ménes. 10. Kölpény. 11. Mező-Kövesd. 12. Szent-Király, Hidvég, Náznánfalva, Egerbegy, Remeteszeg. 13 Somosd, Csóka. 14. Káposztás-Szent-Miklós. Csiba. 15. Fintaháza. 16. Lukafalva, Ilentzfalva. 17. Lörintzfalva. 18. Maros-Kereszturr, Nyárádtö. 19. Kakasd, Megyesfalva. 20. Bodon. 21. Galambad. 22. Karátsonfalva, Folyfalva. 23. Mező-Csávás. 24. Nyárád-Szent-Benedek, Akosfalva, Cserefalva. 25. Batzka-Madaras, Szent-László, Nyomád. 26. Harasztkerék. 27. Szövérd. 28. Kelemen-Telke. 29. Erdő-Szent-György, Havadtő. 30. Gyalakúta, Bardos. 31. Vaja, Göts, Kis-Görgény. 32. Kebele-Szent-Iván, Boss, Agárd. 33. Böö, Moson. 34. Nagy-Ernye. 35. Csejd. 36. Koronka. 37. Udvarfalva. 38. Székes. 39. Szereda. 40. Ikland, Kál, Vadad, Iszló. 41. Tompa, Sárd, Gálfalva. 42. Jedd, Maros-Szent-György.

43. Csikfalva, Búzaháza, Csik-Szent-Márton, Jobbágyfalva. 44. Szent-Imre, Torposzló, Sepröd. 45. Geges. 46. Havad, Nagy et Kis-Adorján. 47. Szereda-Szent-Anna, Siketfalva, Demeterfalva, Andrásfalva. 48. Sóvárad. 49. Selye. 50. Bere-Keresztur, Magyarós, Bere, Kendö, Márkod, Mája. 51. Szent-Simon, Rithmány. 52. Makkfalva, Abod. 53. Kibéd. 54. Szent-Gerlitz, Szent-Háromság. 55. Szent-István, Atosfalva, Csókfalva. 56. Vadasd, Bede.

h. D. Görgényensis, in partibus Comitatuum Torda et Kolo's ad orientem exporrectis situata, habet: 1. Sárpatak. 2. Gernyeszeg. 3. Erdőcsanád, Ilye. 4. Sáromberk. 5. Maros-Jára. 6. Poka-Keresztur, Tóldalag. 7. Ölyves, Örményes. 8. Uj-Szent-Péter, Tusan. 9. Poka. 10. Körtvélyfája. 11. Széplak. 12. Dedrád. 13. Bátos. 14. Vajola. 15. Ludvég. 16. Péntek, 17. Teke. 18. Nagy-Ida. 19. Komlód. 20. Szász-Erked. 21. Oroszfája. 22. Köbölkút. 23. Ujlak, Septér. 24. Nagy-Ertse, Unaka. 25. Tants. 26. Szász-Fülpös. 27. Magyar-Fülpös. 28. Beretzk-telke. 29. Magyar et Szász-Régen. 30 Felfalu, Idets. 31. Véts. 32. Disznajó. 33. Radhótfája. 34. Görgény, Szent-Imre. 35. Magyar-Bölkény. 36. Erdö-Szengyel. 37. Magyaró. 38. Hóltmaros. 39. Péterlaka. 40. Vajda-Szent-Iván. 41. Bányitza.

i. D. Kükűllővárensis: 1. Kükűllővár. 2. Szökefalva, Ditsö-Szent-Márton, Csűdőtelke, Sáros, Harangláb, Pots-telke. 4. Széplak, Magyarós, Olá-Déllő, Pete. 5. Medvés. 6. Gógány. 7. Kis Kend, Bernád. 8. Maros-Bogát. 9. Búzás-Bessenyő. 10. Sövényfalva. 11. Ádámos. 12. Bóldog

falva. 13. Szent-Benedek. 14. Magyar-Sülye. 15. Szász-Almás. 16. Désfalva, Abosfalva. 17. Herepe. 18. Teremi, Ujfalu. 19. Ugra, Gyulas. 20. Csapó. 21. Mikefalva. 22. Kutyfalva. 23. Dánya. 24. Bonyha, Bernád. 25. Radnót. 26. Nagy-Kend. 27. Koród-Szent-Márton. 28. Gógány-Váralya. 29. Gálfalva. Pótsfalva. 31. Ebesfalva, Ernye, Keresd, Hondorf, Dómád. 32. Királyfalva. 33. Mező-Bodon. 34. Balavásár, Egrestő. 35. Héderfája. 36. Csávás. Saltuatim has Ecclesias, quod et in aliis Dioecesibus evenit, recensitas video, loco tamen relinquo: nihil siquidem Veritati obsit.

k. D. Udvarhelyensis, ab Oppido Udvarhely appellata has complectitur: 1. Udvarhely. 2. Hodgya. 3. Fartzád. 4. Dobófalva. 5. Sükő. 6. Ketsed, Kis-Falu, Szent-Mihály. 7. Sófalva. 8. Parajd. 9. Siklód. 10. Szolokma. 11. Küs-Möd. ante An. 1624 fuit Mater Ecclesia, cujus Filiæ Etéd et Siklód, circa memoratum annum, in Parochiales Ecclesias abierunt. 12. Etéd, Martonas. 13. Szent-Ersébet. 14. Kis-Sólymos. 15. Nagy-Sólymos, Hidegkút, Sákod. 16. Bözöd-Újfalu. 17. Körispatak. 18. Szitás-Keresztur. 19. Csekefalva, Szent-Abrahám, Andrásfalva, Gagy. 20. Rugonfalva, Kede, Seménfalva, Kadáts. 21. Bethfalva. 22. Kis-Galambfalva. 23. Nagy-Galambfalva. 24. Agyagfalva, Magyaros, Détsfalva. 25. Mátisfalva. 26. Bögöz, Otzfalva. 27. Felső-Boldog-Aszszonyfalva, Bikafalva, Andrásfalva. 28. Patakfalva. 29. Telekfalva. 30. Sándorfalva. 31. Homorod-Szent Márton. 32. Homorod-Szent-Pál, Oklánd, Karátsonfalva, Retsenyéd. 33. Bágy. 34. Dálya. 35. Ége. 36. Szent-László, Ábrahámfalva, Miklósfal-

falva. 37. Kányád, Jásfalva. 38. Musna, Ders. 39. Uj-Székely, Alsó-Bóldog-Aszszonyfalva. 40. Nagy et Kis-Bun. 41. Fiadfalva. 42. Szederjes. 43. Héjasfalva, Sárd. 44. Sárpatak. 45. Fejéregyháza. 46. Moha. 47. Voldorf. 48. Héviz. 49. Alsó-Rákos. 50. Petek. 51. Kóbor (ad Capitulum Lutheranorum pertinens.)

l. D. Erdővidékensis; in qua Sedium Siculicalium Miklósvár et Bardotz pagi sunt: 1. Nagy-Batzon. 2. Bibartzfalva. 3. Bodos, Barót Filialis. 4. Száraz-Ajta. 5. Közép-Ajta. 6. Bölön. 7. Nagy-Ajta. 8. Ürmös. 9. Köpetz, Miklósvár instar Filialis. 10. Olasz-Telek. 11. Száldobos, Vargyas Filialis. 12. Bardotz. 13. Füle. 14. Hermány. 15. Kis-Batzon. Dioeceseos olim Sepsiensis membrum fuit Tractus Erdövidékensis, suoque in territorio Pro-Seniorem habuit: sed quia silva ad integrum milliare inter duas Dioeceses procurrens, sæpius mortalibus in Foro Spirituali Sepsiensi litigantibus, in transgressu. verberum, ac aliquando etiam Verbi Divini Ministri cædis occasionem dederit securiorem; hinc A. 1654 a Sepsiensi sejuncta, inque peculiarem Dioecesim mutata est. Seniores in Erdővidéke ex eo tempore fuerunt: 1) *Joannes Ajtai*, Pastor Ecclesiæ Közép-Ajtensis. 2) *Andr. Udvarhelyi*, P. E. Nagy-Batzonensis. 3) *Stephanus Szokolyai* Parochus Ecclesiae Nagy-Batzonensis in exordio praesentis, et exordio praeteriti Seculi; Postea Pastor Udvarhelyensis et Dioeceseos cognominis Senior. Hic, dum cursum Academicum in Hollandia continuaret, duo ex idiomate Belgico opuscula in Hungaricum transtulit, eaque typis vulgavit. 1. *Preces e scri-*

ptis Veteris Testamenti, Lejdæ 1648; quas postea An. 1672, nomini et honori Inclyti Herois et Transsilvaniae Cancellarii, *Joannis Bethlen* (§. 275: *n*. 9. g. AA. et *n*. 10.) inscriptas, Claudiopoli, 12-*mo*, recudendas fecit. 2. *Sérelmes Lelkeket gyógyitó Balsamom*, i. e. *Balsamum animas saucias medens*; Leidæ 1648, et sæpe dein editum. 4. *Petrus Hermányi*, spatio 35 annorum in Dioecesi Erdővidékensi Senior, ac 49 annis, Patakfalvæ in Dioecesi Udvarhelyensi, Olosztelekini, Közép-Ajtæ, et Bölönini in Tractu Erdővidékensi Pastor dexterrimus; Avus meus maternus desideratissimus, cujus insignis eruditio, facilitas ac verba ponderosissima hodieque in hac Dioecesi nostra frequentantur. 5. *Ladislaus Osvát*, Nobilis nativus de Bibartzfalva, nobilis et eruditione ac pietate. 6. *Michaël Ajtai Benkő*, Genitor meus senio confectus, qui An. 1718 munere Pastorali ornatus, in Magyar-Hermány 10, in Bardotz 24, in Közép-Ajta, patria et solo natali 14, gregem Domini pavit, ac ab A. 1756 ad A. 1769, Dioeceseos Erdővidékensis curam gessit: jam venerandus, ac luminibus corporis orbatus Senex, trium Verbi Divini Ministrorum, (*Michaëlis* Szitás-Keresztúrensis, *Samuelis* Alsó-Rákosensis, et *Josephi*) Filiarum item quinque V. D. Ministris elocatarum, nec non unius Virginitate devotæ, Pater, sedem Beatorum, quo Conjugem Juditham Diénes Hermányi duosque filios, ac filiam unam, præmisit, desiderat. 7. Reverendus ac Clariss. D. *Alexander Székely Dálnoki*, munere nunc Senioratus, eximia cum laude fungitur. Historiam denique, quam sub Latino titulo *Filii Post-*

humi, lingva hungarica, de antiqua et hodierna Dioeceseos Erdövidékensis cognitione, 25 plagulis, litteris mandavi; communis Dioeceseos arca conservat.

m. D. Sepsiensis. In Sede Siculicali cognomine: 1. Sepsi-Szent-György. 2. Szemérja. 3. Szent-Király. 4. Ilyefalva. 5. Al-Doboly. 6. Szotyor. 7. Kilyén. 8. Uzon. 9. Bikfalva. 10. Lisznyó. 11. Magyaros. 12. Szatsva. 13. Egerpatak. 14. Kis-Borosnyó. 15. Fel-Doboly. 16. Nagy-Borosnyó. 17. Réty. 18. Komolló. 19. Szent-Ivány. 20: Eresztevény. 21. Besenyő. 22. Angyalos. 23. Martonos et Fotos. 24. Gidófalva. 25. Étfalva. 26. Bodok. 27. Zoltány, Filia Etfalvæ. 28. Óltszeme. 29. Málnás. 30. Zalány. 31. Kálnok et Köröspatak. 32. Árkos. 33. Kökös. 34. Hidvég. 35. Árapatak. 36. Erösd. 37. Bodola. 38. Nyén. 39. Brasso in Bolonnya nominato Suburbio, Hétfalu. Anno 1680, 18 Maji, in Generalibus Provinciæ Comitiis conclusum erat, Articulo 2-*do*, ut *Reformati Coronenses in Bolonnya* Suburbio, *Templum et Religionis exercitium habeant; quibus ad bis quindenam locus pro Templo commodus assignetur, et incolæ omnes, qui ejus Religionis sunt, Parocho suo proventus solitos præstent.* Recte hoc quidem; et diebus certis, quibus Pastor in Sede Sepsi mansionem habens, Coronam ingreditur, Religionis exercitium in Bolonnya habetur: Templum tamen et proventus Pastoralis haud conspicitur. *Vid. Histor. Manuscript. Mich. Cserei.*

n. Dioec. Kézdiensis: 1. Kézdi-Vásárhely et Oroszfalu. 2. Alsó-Csernáton. 3. Dálnok. 4. Léta-

falva. 5. Felső-Csernáton. 6. Albis. 7. Felső-Torja. 8. Ikafalva. 9. Karatna. 10. Martonfalva. 11. Márkosfalva. 12. Mátisfalva. 13. Maxa. 14. Várhegy. 15. Bita.

o. In *Dioecesi* O r b a i: 1. Zágon. 2. Papóltz. 3. Körös. 4. Kovászna. 5, Páva. 6. Zabola. 7. Tamásfalva. 8. Páké. 9. Barátos. 10. Szőrtse. 11. Telek. 12. Czofalva. Probe notandum, quatuor has Dioeceses posteriores Sepsi, Kézdi, Orbai et Erdövidéke unitas esse, et peculiarem *Communitatem Ecclesiasticam* constituere, munitam Principum Privilegiis, quorum virtute, omnes Pastorum, Ludi-Magistrorum, et horum Viduarum, Fundi ac agri, Nobilitares habentur: harum vero Dioecesium obligatio est, *Synodos Quindenales*, quoties Causæ ventilandæ poscunt, in qualibet Dioecesi, celebrare; unde Causæ appellari ad *Partialem Synodum* possunt; hac scilicet conditione Privilegia his data sunt. Ceteris in Dioecesibus *Synodus Partialis* prima Instantia sive inferius Forum est, nec *Quindenæ* locum in iis habent. *Partiales* vero *Synodi* ordinarie singulis annis terna vice, juxta *Canonem* 89, et Artic. 4. Anni 1678, 1 Nov. sed juxta necessitates, pluries quoque habentur. Dictarum quatuor Dioecesium Officiales et præcipui Confratres, in communibus negotiis gravioribus congregari solent, Convocatoriis Primarii inter eos Senioris, qui *Communitatis Praeses* dici consvevit; et hic eorum Conventus C o m m u n i t a s vocatur. P r a e s i d i s nunc munere fungitur Admodum Rever. ac Clariss. D. G a b r i e l W a s s *de Albis*, Ven. Dioec. Kézdensis Senior; et Ecclesiae Markusfalvensis Pastor Fideliss.

p. Capitula *Sajó et Teke,* maximam partem Lutheranos complectuntur, sunt tamen sub Inspectione Superintendentis Reformati, (sicut nonnullæ quoque nostræ Ecclesiæ Superintendenti Lutherano subsunt) qui eorum Parochos ad Sacram Functionem ordinat. *Capitulum Tekense* totum Lutheranum est, habetque Ecclesias VI. Teke, Vajola (in Comitatu Kolo's) etc. In *Sajoensi* Ecclesiæ Reformatæ sunt: 1. Nagy-Sajó. 2. Kis-Budak. Hujus Filia in Civitate Besztertze. 3. Sófalva, cum Filiali Simon-Telke. 4. Alsó-Balásfalva. 5. Kendtelke cum cum Árokalya. 6. Szász-Tzegő, cum Filiabus Szent-Jakab et Szász-Ujfalu. 7. Máté. 8. Szász-Uj-Ös. 9. Galatz. Sunt hoc Capitulo præterea, Ecclesiæ Lutheranæ Parochiales IX, puta: Nagy-Sajó, Árokalya, Szent-Jakab, Szász-Ujfalu, Várhely, Felső-Balásfalva, in qua duo sunt Patresfamilias Saxones, ceteri Valachi, quartam Decimarum partem Saxonum Parocho solventes; Kerlés, Magyarós et Szász-Ujfalu. Sunt vero Ecclesiæ Capituli Sajóensis, præter Filialem Besztertze, Comitatus Dobocensis. Horum in usum et Directionem Capitulorum, XX. Articulos Dionysius Alesius (§. 233. *n.* 1) quondam conscripserat; quibus a Christophoro et Sigismundo Báthoriis, ac aliis Principibus, imo etiam Augustissima Maria Theresia confirmatis, hodie quoque utuntur.

2. Omnibus his in universum Dioecesibus, A. 1766 fuerunt inventæ personæ Masculæ 68628, Feminæ 68755; insuper in Collegio Enyedensi 844, Claudiopolitano 534, Agropolitano 784, Areapolitano seu Udvarhelyensi 498 Studentes Togati

et Classici reperti. Horum adeoque summa universalis est 140043 *Conf.* §. 156. *n.* 1. Universi denique Helveticæ Confessioni addicti, in Districtu *Kövár*, et Comitatibus *Szólnok Mediocri* atque *Kraszna* pertinent ad Superintendentiam Debrecinensem in Hungaria, nec hic in censum venerunt.

§. CCXXXVI.

Seniorum sive *Inspectorum* Dioecesium, per reliquos V. D. Ministros suo e gremio electorum Officium *in genere* est, Dioeceses suas juxta Canones regere; *in specie* autem, Ecclesiarum *Visitationem*, et Synodorum Particularium seu *Partialium* Convocationem et celebrationem instituere.

1. Ecclesias suæ directioni concreditas, annuatim, (in quatuor Dioecesibus Siculicis, quas Communitatis nomine venire diximus, quolibet triennio) adscitis sibi duobus aut tribus, ex præcipuis suis Confratribus, visitare tenentur, inquirendo in doctrinam, sollertiam, mores etc. Ministrorum; similiter in eruditionem, functionem *cet.* Ludi-Magistrorum; porro in pietatem auditorum, in Sacrorum ac Parochialium aedificiorum ruinam *cet. Vid. Can.* 88.

2. Synodos Partiales, terna quolibet anno vice, ordinarie, at urgente necessitate sepius etiam, convocare obligantur; in quibus, præter Ecclesiasticorum dislocationem, ac noviter in opus Domini

emittendorum examen, Causæ matrimoniales, et aliæ, pro re nata, controversiæ, agitantur: ita quidem, ut in causis processualibus Leges Patriae observentur. *Can.* 89.

§. CCXXXVII.

c. Verbi Divini Ministri sive Pastores, salario haud uniformiter muniti, tot ferme in Transsilvania sacro munere funguntur, quot Ecclesiae Parochiales (§. CCXXXV.) numerantur.

1. Quælibet Ecclesia unum Parochum habet, præter *Claudiopolim* ac *Agropolim*, in quibus tres, atque *Szászvárosum, Enyedum et Deesum*, quibus duo Sacris præsunt Ecclesiastici. Paucissimis autem locis, ipsi Ministri Parochiales, suum in levamen, Capellanum conducunt.

2. Pastorum alii, e Collegiorum patriorum (§. 258, 259, 260.) Civibus Togatis, alii ex iis, qui præter studiorum cursum in Collegiis Transsilvanicis absolutum, exteras quoque oras, ac ibidem Academias inviserunt, (§. 263. *n.* 2.) creantur: hi *Academici* vocantur, vesteque Germanica et capillis adscititiis se distinguunt; illi *Domidocti* (qualem me fateor) appellantur.
3. Functio Ministrorum consistit: 1.) In *docendo*, sive concionando: quolibet enim die Dominico, intra horæ circiter decursum, verba ad populum, horis matutinis faciunt. Munus docendi compre-

hendit etiam *exclusionem* a sacro Coetu impoenitentium, ac *receptionem* poenitentium; Can. 44, quæ quo modo fiat, docet *Hist. Eccl. Hung. p.* 707. quamvis paulum in Transsilvania aliter peragatur. 2.) In *Catechizando*, pomeridianis Dierum Dominicorum horis: licet sæpe, loco Catechizationis, Conditiones aliis de materiis recitentur. 3. In *precando:* preces namque pro festo quovis die, tam matutinæ, quam vespertinæ, publice in Templis, præmisso cantu, funduntur. 4.) *Praelegendo Capita* Biblica, post recitatas diebus profestis preces; sed non omnibus horis precibus destinatis. 5.) In *Festorum annunciatione,* ac celebratione. 6. In *Sacramentorum administratione.* Sacramentum Coenae Domini sexies in anno administrari solet: a) In Festo Nativitatis Christi. b) Dominica Quadragesima. c.) Festo Paschatis. d.) Pentecostis. e.) Dominica XI. post Trinitatis. f.) Dom. I. Adventus. 7.) In *Conjugum copulatione.* 8. In *deductione funerum:* quæ fit, post recitatum super Sepulchro sermonem exequialem. 9. In *Visitatione* ac consolatione *ægrotorum*, mortique adjudicatorum. *Vid. copiose in Canonibus* 34—77.

4. De Salariis Ministrorum, et Ludi-Magistrorum, (qui exceptis quibusdam Oppidis, simul et Cantores sunt) quæ *Páriz Pápai, Georg. Haner* habent, consulto prætereo. Satis nobis scire: 1. Quod paucis in locis quarta Decimarum pars Parochis Hungaris solvatur. 2. Principum munificentia, Parochis nonnullarum Ecclesiarum, status proventus, ex pecunia, sale, frumento, vino, e Fiscalibus Proventibus olim designatus erat, qui hodie-

que, secundum factam Naturalium aestimationem juxta Clementissimam Divi Leopoldi Imperatoris Ordinationem, e Cassa Camerali benigne elargiri solet; ac *Cameraticum Beneficium* dici consvevit. Conf. §. 140. *n. d.* 3. Reliquis in Ecclesiis ipsimet auditores, ad normam Constitutionum ac antiquorum usuum, Pastorum salaria administrant, quæ tritico, avena, frumento Indico, vino, pecunia *cet.* pro diversis locis, constant.

§. CCXXXVIII.

Haec de Ecclesiastico apud Helveticae Confessioni addictos Ministerio. At in ordine Directionis Ecclesiasticae, mixta quoque Administrationis forma, Secularibus et Ecclesiasticis Personis commissa, obtinet, et *Inclytum Supremum in Magno Transsilvaniae Principatu Reformatorum Consistorium* audit.

Supremum in Transsilvania Consistorium nostræ Religionis, ejus, ac ipsa Religio, est ætatis; quod tamen temporum iniquitate fere collapsum, ad Postulatum Synodi Generalis A. 1713, 25 Jun. Enyedinum convocatæ, anno eodem, Proceres Helveticæ Confessionis restaurarunt. Hac igitur occasione Capita Consistorii sunt constituta: Exc. D. Lib. Baro Steph. Vesselényi de Hadad, Aug. Caroli VI. Status et Gubernii Regii Consiliarius *cet.* Ill. D. Comes Michaël Teleki de Szék. Ill. D. Comes Ladislaus Teleki de Szék. Ill. D. Comes Ladisl. Bethlen, et

Reverendiss. Dominus Steph. Veszprémi Superintendens. Membra vero Consistorii ex *Secularibus,* præcipuis Proceribus, numero 21. Ex *Ecclesiasticis,* praeter Professores Collegiorum, v. l. Enyedenses, Claudiopolitanos et Albensem, numero 16, qui duobus aut tribus exceptis, Seniores Dioecesium fuerunt. Eodem plane tempore, *Inspectores Curatores,* Procerum e numero, nominati sunt, ad *Collegia,* Enyedense, Albense, Claudiopolitanum, Agropolitanum, *Ecclesiamque* et Scholam Fagarasensem, nec non Ecclesias Vizaknensem et Szészvárosensem, ad singulas denique, quas superius recensuimus, *Dioeceses.* Omnia haec clare docentur Instrumento, A. 1713, 9. Jul. super his confecto. Dioeceseos Erdövidékensis cura concredita erat Illustrissimis Heroibus, D. Josepho Dániel et D. Stephano Dániel de *Vargyas,* quos Inspector Curator sequutus est Ill. D. Petrus Dániel de *Vargyas;* quem ordine excepit Spect. D. Ladislaus Baló de Nagy-Batzon.

CAPUT XV.

DE RELIGIONE LUTHERANA sive EVANGELICA.

§. CCXXXIX.

III. Religio Evangelica, quae apud solos Saxones, et paucissimos Hungaros locum habet, circa annum 1521. (§. CCXXI.

n. 1.) in Transsilvaniam illata, Augustanae Confessioni, praeter Sacram Scripturam, innititur.

1. Doctrina Lutheri in Transsilvania vires sumente, Joannes I. sive Scepusius Rex Hungariae, aliquam post diuturna bella quietem nactus, conabatur paci, negotio Religionis turbatae, consulere, ideoque *Colloquium Segesvariense*, in Civitate Saxonicali Schaesburgio sive Segesvár indixit, in quo *Adrianus* Archi-Diaconus Dobocensis, M. Dr. et Regis Archiater, jussu ejusdem, Praesidis munia non sine adplausu obivit, dogmata Lutheri *Stephano Szántai* potissimum defensante: eo tamen doctrina recenter mortalibus recepta extirpari non potuit, sed sensim incrementum cepit, ut videre est §. 221. *n.* 1.

2. *Ritus* quod attinet *Ecclesiasticos*; tam quoad conventus Sacros, usumque Sacramentorum, quam agenda reliqua, ut et circa matrimonialia ac sepulturas, variant ii, ut in his adiaphoris, ut alibi usu venire constat. Quod ad *Sacra publica:* praeter diem Dominicum, Festumque Nativitatis, Pascatis ac Pentecostis, etiam Apostolorum omnium ac Virginis Mariae Festivitates, solemni ritu, per totum diem celebrare solebant; at ab A. 1772 aliter paululum se res habet: si quidem Romano Catholici quoque, post memoratum annum, Festis vacent paucioribus. *S. Eucharistia* singulis ordinarie diebus Dominicis, in Urbibus ac locis celebrioribus, obtinet. Baptismus in Templo, coram

toto Coetu peragitur, *Organa* Cultui Divino adhibentur (rarius apud Reformatos, nec unquam apud Unitarios) ubique. Demortuorum reliquiae pulsu campanarum et cantilenis (ritus hic omnibus in Transsilvania Religionibus communis est) efferuntur et reconduntur. De his omnibus, prout et regimine Ecclesiastico, vid. *Dissert. Epistolica de Statu Ecclesiae Lutheranae in Transsilvania. Jenae* 1722 4-*to*, *Martini Schmeitzel.*

§. CCXL.

Ecclesia Religionis Lutheranae, in diversos divisa Decanatus, regitur ab uno Superattendente, Decanorum suffragiis electo, et Berethalmini residente; qui Synodos celebrat, Pastores ordinat, reliquisque Superattendentiae juribus utitur.

1. Superintendentialis dignitas fundatur in mandato Joannis II. A. 1564 ad Synodum Enyedensem dato §. 221. *n.* 1. quae illi sequenti ratione confertur: Defuncto Superintendente, a Decano Generali, vel Mediam, vel Birthalbium, vel aliorsum, Synodus Generalis indicitur; quo Deputati ex singulis Capitulis confluunt, ubi a potioribus Decanis in peculiari conclavi, intra aedes Parochiales, de Candidatis duobus statuitur scrutinium. Hoc peracto, fit solemnis processio omnium præsentium in Templum, ubi, vel communi voto unus ex Candidatis Superintendens salutatur, vel scriptis et collectis singulorum Antistitum praesentium suffragiis eligitur; ita quidem, ut si quo casu paria vota in binos Candidatos cadant, sorte

jacta determinetur successor. Electus sic Superintendens, ad Altare deducitur, ubi singuli Decani et Seniores, ad genua devoluto manibus inpositis benedicunt, et peractis precibus, in aedem Parochialem comitantur; ubi jure jurando sese obstringit Universitati; praesentes vero Capitulares, data dextra, Superintendenti, vicissim spondent nomine totius Universitatis Ecclesiasticae obedientiam, assistentiam et fidelitatem. *M. Schmeizel l. c.*

2. Superintendentis Sedes ordinaria est *Birthalbini*, (Berethalom) non tamen de necessitate, sed ex consvetudine: olim enim ea Cibinii fuit, et primus, *Lucas Unglerus* Birthalbini sedem fixit. Igitur, hodie etiam in arbitrio Decanorum et Seniorum persistit, quorsum Superintendetis sedem velint collocare. Quia vero Birthalbinum in meditullio ferme Ecclesiarum Lutheranarum est situm, et sat largos olim proventus habuerit; propterea sedi Superintendentiali hactenus fuit addictum. Adeoque ita semper res moderatur, ut Birthalbenses (apud quos Pastoris Primarii officio functurus est) ultro illi Pastoratum deferant, quem Universitatis Ecclesiasticae Deputati jam tum in Superintendentem elegerunt. Vide reliqua apud Schmeizelium, unde haec adtulimus.

3. Synodos Nationales, de quarum loco nihil certi determinatum, conscribere, Superintendenti, aut Sede vacante, Decano Generali incumbit: ad eam confluunt omnium Capitulorum Decani aut Seniores. *Vid. Schmeizel.* Prima Lutheranorum in Transsilvania Synodus A. 1545 Mediae habita fuit.

4. *Ordinatio Ministrorum*, non absolute a Superintendente dependet: belli enim pestisque temporibus primarii etiam Urbium Pastores ordinandi potestate gaudent; modo cum praescitu Superintendentis id fiat, muneraque Superintendenti, (ditiores aureum unum, pauperiores thalerum ad minimum offerunt) Ministris Ecclesiae, et Scholae Birthalbensium consveta, transmittantur. *l. c.*

5. Jura Superintendentis reliqua videri possunt in Mandato Joh. II. apud Franc. P. Pápai, et Hanerum, nec non Privilegio Divi Leopoldi Imperatoris, apud Schmeizelium p. 90, cui idem subnectit: „Atque ex hinc, et de Dignatione „Episcopi (*Superintendentis*) facile ferendum „est judicium; accedit, quod ordinis non so- „lum praeminentia, totius Nationis Saxonicae „Clero praeferatur; verum etiam respectu Po- „liticorum, omnibus, imo etiam *Comiti Na-* „*tionis* nostrae anteferatur, nec quispiam Co- „mitum hactenus vel Cibiniensem etiam Pa- „storem praecedere consvevit, cui post Epi- „scopum semper in Universitate Ecclesiastica „primus esse solet locus. *Schmeizel p.* 91.

6. Superintendentes Evangelico-Lutherani hoc sibi invicem ordine successerunt: 1. *Paulus Wiener*, Labaco-Carniolanus, Pastor Cibiniensis, A. 1552 in Synodo Cibiniensi electus (§. 221 *n*. 1. A. 1554, 16 Aug. e vita migravit. 2. *Mathias Heblerus* Carponensis ex Hungaria, Wienero in Pastoratu Cibiniensi successit, in Superintendentis vero munere non prius, quam A. 1557 succedere, ob intestina bella potuit, memorato vero anno, d. 13 Jan. convenientibus Cibinium

Ministris Superintendens electus est: obiit An. 1571. Mortuo Heblero, Princeps *Stephanus Bathori*, per Mandatarias Synodum cogebat, ubi per Legatum suum, Venerabilem Dominum *M. Dionysium Alesium* (§. 233. *n.* 1.) quosdam in scriptis proponebat Articulos, ac ut juxta eos se conformarent, congregatis praecipiebat. Hi Articuli, numero 13, vid. apud *Hanerum p.* 290—294, qui ab auctore, jussu Principis componente, *Articuli Dionysiani* dicuntur. 3. *M. Lucas Unglerus*, An. 1599 obiit; inter tamen bellonae furores, Sedes vacare debuit ad An. 1601, quo in Synodo Mediensi eligebatur, 4. *Mathias Schiffbaumer*, Nimeschiensis Transsilvanus, A. 1611, 30 Aug. fato functus. 5. *Joannes Budakerus*, vocatus Bistricio Pastor Birthalbensis sed mortuus ante Synodalem electionem Birthalbini. A. 1613, 20 Jan. postquam biennio vicem saltem (ob turbulentissima tempora) Superintendentis gessisset. 6. *Zacharias Weiyrauch* Rupensis, An. 1614, 17 Febr. electus. Hic, quos ejus praedecessor Articulos, Calvinismo, velificantes, A. 1607 in Conventu proposuerat condideratque, cum Senioribus Universitatis abrogavit: non tamen Calvinianismum eradicare poterat. Nam *Simon Paulinus*, Pastor Schaesburgensis, aliique, adeo Calvini adhaerebant placitis, ut variae Synodi cogi debuerint annis sequentibus, donec sub Luca Hermanno res sopiri potuit. 7. *Franciscus Graffius* Eibesdorffensis An. 1621, 22 Maji electus, et 1627 mortuus. Cives Birthalbenses post Graffii funus, *Petrum Sitopaeum* Pastorem Prasmárensem, in suum eligebant V. D. Ministrum; sed Theilesio cedere co-

actus est. 8. *Georgius Theilesius*, ex Pastore Mediensi. An. 1627, 22 Nov. factus, An. 1646 die 30 Nov. decessit. 9. *Christianus Barthius*, tenui sorte natus, A. 1647 ex Decano Generali creatus, A. 1650 Generalem Ecclesiarum Visitationem instituit; mortuus An. 1652, 16 Julii. 10. *Lucas Hermannus*, electus A. 1652, 17 Sept. Mediae. mort. A. 1666, 13 Kal. Apr, 11. *Paulus Czekelius*, Pastor Kysdensis, A. 1666 pridie Non. Jul. Mediæ electus quidem, sed ante abitum, 3. Non. Sept. mortuus est. Vertente igitur adhuc anno, ipsis Non. Nov. surrogatur. 12. *Stephanus Adami* Crucensis, Pastor tum Mediensis, qui An. 1679, 18 Mart. vitam cum morte permutavit. 13. *Bartholomæus Bausnerus*, Pastor Regeniensis eligitur 1679 Kal. Jun. moritur 1682, 15 Apr. 14. *Christianus Haasz* Cibiniensis, Pastor Heltensis, electus Mediae in Synodo Gentrali An. 1682, 28 Maji, obiit 1686. 15. *Mich. Pancratius* Juris utriusque Doctor, Pastor Mediensis: Avus huic fuit Georg. Pancratius Austrius, qui sub Basta Caesareanorum Militum Praefecto stipendia meruerat; bonitate vero Provinciae allectus, sedem rerum suarum Sabesi fixerat, ubi An. 1606 pater Martini factus est, qui Oratoriis studiis favorem Principis Gabrielis Bethlen sibi concilians, Kelnicensium Antistes factus est. Atque hoc patre Martino natus est Mich. Pancr. A. 1632. A. 1686, 4 Nov. Superint. denominatus. Mort. An. 1690, 11 Jul. 16. *Lucas Hermannus*, prioris filius, Pastor Mediensis, Decanus Generalis, eligitur Mediae A. 1691 continuis podagrae doloribus vexatus, An. 1707 11 Sept. abiit ad plures. 17. *And. Scharsius*, Bonesdorfensis, Syndicus Universitatis Ecclesiasticae, Pastor

Muschnensis, eligitur An. 1708, 2 Febr. moritur An. 1710, 2 Nov. 18. *Georg. Kraus*, in patria sua Schaesburgo Pastor per Annos 28 ejusdemque Capituli Decanus Emeritus, electus Birthalbini per sortem An. 1711, 20 Jan. anno seq. mort. 19. *Lucas Graffius*, antea Pastor Mediensis, jam tum in electione antecessoris sui, paria cum illo habebat vota, mortuo igitur illo, communibus suffragiis in Superintendentis dignitatem evectus est, mort. An. 1736, 29 Oct. 20. *M. Georgius Haner* Schaesburgensis, natus 1672, 8 Apr. Pastor Ecclesiae Madiensis per Annos 24, Decanus 17 annorum Generalis spectatissimus, eligitur Birthalbini in Superintendentem A. 1736, 11 Dec. Valedixit Ecclesiae 1737, 22 Jan. Pie in Domino obdormivit 1740, 15 Dec. §. 231. 1. §. 276. 21. *Jacobus Schunn*, Pastor Ecclesiae Heltensis, et vener. Capituli Cibiniensis Syndicus meritissimus, eligitur in Pastorem Birthalbensem A. 1741, 27 Jan. moxque 7 Febr. in Superintendentem: moritur An. 1759, 10 Julii. 22. Reverendissimus ac Clarissimus Dominus *Georgius* JEREMIAS HANER, Ecclesiae Mediensis primum, nunc Birthalmensis Pastor, reliquarumque Ecclesiarum per Inclytum Magnum Transsilvaniæ Principatum Evangelicarum Superintendens Diplomate Caesareo Confirmatus; electus A. 1759, 7 Aug. Filius *Georgii*, industriae et virtutis paternae Heres. *Vid.* §. 280.

§. CCXLI.

Decani *Capitulorum*, suffragiis Fratrum Capitularium electi, Superintendentem ordine Dignitatis sequuntur: tot ve-

ro sunt Decani, quot intra Transsilvaniae ambitum Capitula numerantur.

Capitula, hoc est Tractus seu Dioeceses Ecclesiarum, quarum Parochi unius Conventus sive Congregationis Socii sunt, enumeravit Schmeitzelius *Dissert. Epistolica de Statu Ecclesiæ Lutheranæ in Transsilvania*, ex Scharsii *Ordinata Digestione Status Saxo-Ecclesiastici in Transsilvania:* sed in multis locorum nominibus, rebusque aliis, errasse eum constat; licet apud alios Auctores nec talem reperiamus catalogum. *Kreckwitz* Octo tantum *Capitula* recenset: alii alios committunt errores. Nos proinde *Capitula* singula, ex *Conscriptione* anni 1766, quam Reverendissimus D. Superintendens horum Capitulorum, jussu Superiorum, concinnare jussit, describimus; recensendo *nomina Ecclesiarum.*

1. Capitulum Mediense, ab Urbe *Media*, Hung. *Medgyes*, Germ. *Medwisch* et *Mediäss*, dictum, habet *Fratres* (hoc nomine se se invicem appellare solent *Capitulares Pastores*, reliquos Filiarum Ecclesiarum Ministros Filios tantum vocitant. *Schmeiz. p.* 79.) adeoque et Ecclesias XIII, quarum nomina sunt: Mediäs, Birthalm, Meschen, Reichersdorff, Hetzeldorff, Waldhütten, Grosz-Koppisch, Scharosch, Prethey, Buszd, Niemesch, Allmen, Topesdorff. „Hujus Capituli „ *Decanus* vocatur Generalis, non tantum quod „ sub Romano-Catholica directione olim fuerit „ perpetuus Episcopi Albensis Vicarius, verum „ etiam, quod hodienum adhuc penes ipsum sit

„ Oeconomia Universitatis Ecclesiasticae, per-
„ ceptorumque et expensarum rationes publi-
„ cae. Deniquae etiam, quod is, tanquam vi-
„ cinus Superintendenti semper sit a latere in
„ intimioribus Consiliis. *Schmeiz. p.* 79. Capitu-
„ lum tamen, *Generale* haud vocatur.

2. Capitulum Cibiniense, a Civitate Cibinio, Germ. *Hermanstadt*, Hung. *Szeben*, sic adpellatum, habet Fratres et Ecclesias (praeter *Filiales* in Terra Hungarorum sitas) XXIV, puta: Herrmanstadt, Stolzenburg, Michelsberg, Nependorff, Talmatsch, Rothberg, Kertz, Hannebach, Burprig, Hamersdorff, Freck, Heltau, Klein-Scheuren, Grosz-Scheuren, Dollman, Szakadát, Kastenholtz, Girresch-Aue, Reisdorfflein, Bungart, Grosz-Aue, Schellenberg, Neudorff, Salzburg (Hung. *Vizakna*, est in Comitatu Albensi: hic, Pastor Helveticae Confessionis, cum Diacono Saxone Lutherano, degit; Hungari enim Helveticam, Saxones (pauci) Augustanam Confessionem amplectuntur. Ecclesiæ *Filiales*, huic Capitulo adnumeratæ: Clausenburg, Fagarasch, Sárkány, Nagy-Enyed, Torda, Bontzida, Badlinen, (*Bethlen*, in Districtu Fagaras.) Decanus hujus Capituli erat olim Vicarius Archi-Episcopi Strigoniensis, adeoque adhuc (ut docet *Schmeizel*) jura Episcopalia, sed junctim cum Capitulo, administrat: salvo tamen adpertinentium duorum Capitulorum, *Schenckensis et Leschkirchensis*, jure Capitulari, ut et adpellandi ad Superintendentem; denique salvo etiam jure Ordinationis, Superintendenti insolidum competente.

3. Capitulum Coronense, ab Urbe *Corona*, Germ. *Cronstadt*, Hung. *Brassó* nuncupatum, habet XIV. Ecclesias Saxonicas, quales sunt: Cronstadt und Vorstädte, Zeiden, Rosen-Aue, Neustadt, Tartel-Aue, Honigberg, Pétersberg, Marienburg, Heltzdorff, Brendorff, Weydenbach, Nuszbach, Wolkendorff, Rothbach. Huc pertinent etiam Ecclesiæ Hungaricæ, pagi Civitatis prædiales, vl. Neudorff, Kriszba, Apátza, Tsernátfalu, Tűrkös, Bátsfalu, Hoszszufalu, Tatrang, Purkeretz, *Zajzon*. Hujus Decanus, itidem cum Capitulo, exercitio jurium Episcopalium utitur, salva tamen Superintendentis præeminentia et juribus, quibus ex quadam quasi condescensione hujus Cibiniensisque Capituli, et per consensum electionis, condecoratur *cet. Schmeizel* jus Inspectionis in Ecclesias Hungaricas, Senatus Coronensis, maximam partem, apud se reservat.

4. Capit. Bistricense, a Civitate Bistritia, Hung. *Besztertze*, Germ. Bistriz, al. Nösen, nominatum, Ecclesias XXIV, cum tribus Filialibus, complectitur, sunt vero: Bistriz, Mettersdorff, Heidendorff, Lechniz, Sz. Györgyen, Treppen, Wahlendorff, Jaad, Dendorff, Budak, Dürrbach, Bajersdorff, Windau, Klein-Bistriz, Waltersdorff, Weiszkirch, Selyk, Neudorff, Minorken, Petersdorff, Taatsch, Zipnier, Pintack, Wermösch, Csapan, Billak, Rhodna, *Bilak* Comitatus Doboka, est sub Inspectione Ecclesiæ Bistricensis. *Csépan* sive Csapán Comitatus Szólnok Interioris, et *Rhodna*, sub Inspectione Ecclesiae Metersdorffensis (*Nagy-Demeterensis*) Incolae Bilakenses et Csepanenses Subditi sunt Nobilium.

5. Capit. Antesilvanum, alias *Valdense* a silvoso tractu, item *Sabesiense* a Sabeso Urbe, vocatum, colligit Ecclesias ex Sedibus Saxonicis, Sabesiensi, Szászvárosensi, Mercuriensi, et Comitatu Albensi, quarum sunt nomina: Müllenbach (*Sabesus,*) Reiszmarkt (*Mercurium,*) Urbigen, Grosz.Póld, Kelneck, Doborka, Hamlisch, Rätsch, Petersdorf, Szász-Pihán, Klein-Pold, (sive *Apold;*) Grosz-Ludosch, Cseperts, Richau, Lankendorff, Szászváros, Ramas, Busd, Wingart, Berve, Gergersdorff, Nagy-Csergöd, Kis-Csergöd, Pókafalva, Kis-Ludas, Carlsburg. Schmeizel in hoc Capitulo numeravit Ecclesias XV, et in duabus *Surrogatiis* XIII; scilicet in *Csekesiensi* VIII, in Surrogatia vero *Szászvárosensi* V. dicitque hanc alias *Quinquefraternium Capitulum* a quinque Fratribus et Ecclesiis vocari. Sed, licet Fratres (Pastores) 5 sint, Ecclesiæ 4 tantum numerantur, videlicet, *Augustanæ Confessioni addictæ*: Szászvárosensis et Ramasensis, *Helveticæ Confessioni addictae*: Szászvárosensis (in qua duo sunt Pastores) ac Tordasensis.

6. Capitulum Schaesburgense, a Civitate Schäsburg, Hung. *Segesvár*, denominatum, antea hac ab Oppido *Kisd*, Hung. *Szász-Kézd*, Kysdense dictum, habet Ecclesias XVIII: Schæsburg, Erkeden, Wolkendorff, Schäs, Trapold, Nidhus, Hegen, Dálya, Kyszd, Cloosdorff, Creutz, Meschendorff, Bodendorff, Radlen, Schweischer, Mehburg, Draus, Sombor:

7. Cap. Rupense, al. *Kosdense*, Ecclesiis XXVI. (Schmeizel 27 habet) absolvitur, suntque eæ:

Reps (*Rupes* Oppidum,) Kazendorff, Streitford, Homorod, Galt, Stein, Seiburg, Weiskirch, Lebnek, Kóbor, Tekesz, Báránykút, Seeligstadt, Reteschdorff, Hundertbucheln, Neustadt, Jacobsdorff, Probsdorff, Roslen, Appesdorff, Magaräy, Zalakna (Schlat *Schmeizelio*,) Ravasd, Bürkösch (Bürk *Schm.*) Begendorff, Kövesd, (Kebesch *Schm.*) Ecclesia 27-*ma* est Vóldorff, Walldorff, quam *Conscriptio* præteriit, quod ejus Incolae, ut et omnes ferme Koborenses, Helveticae Confessionis sint. Capitulum hoc in tria *Contubernia* seu *Collegia*, *Superius*, nempe, *Medium Infimum* divisum exhibet *Schmeizel.* Habet plerasque Ecclesias in Sedibus Rupensi et Nagy-Sinkensi; aliquas in Camitatu Albensi Superiore.

8. Capit. Schelkense, in Sede Mediensi et Comitatu Albensi situm, numerat XXII. Ecclesias, has quidem: Klein-Schelk, Grosz-Schelk, Wurmloch, Arbegyen, Eibesdorff, Arjasch, Háság, Mortesdorff, Martinsdorff, Schaal, Kleinkoppisch, Petersdorff, Frauendorff, Monora, Scorsten, Csanád, Appesdorff, Reuszen, Michelsdorff, Bolya, Veszszöd, Engenthal, Hung. *Ingodály.*) Ex his: Reuszen, Veszszöd, Bolya, Ingodály et Michelsdorff constituunt *Surrogatiam Transfrigidanam,* a fluvio *Kaltbach*, nominatam. Schorsten (Hung. *Sorostély*,) Csanád, (Scholten *Schmeiz.*) Monora (Donners-Markt) et Appesdorff, (H. *Csicsó-Hóldvilág,*) *Surrogatiam Quatuorvillanam.*

9. Capitul. Nagy-Schenkense, ab Oppido Grosz-Schenk Hung. *Nagy-Sink* nuncupatum, XV. Ecclesias habet, hoc ordine: Grosz-Schenk,

Agnethlen, Schöneberg, Scharosch, Klein-Schenk, Tartlen, Rohrbach, Martinsberg, Halmägyen, Veszöd, (Ziedt,) Gürtlen, Wierdt, Marienthal, Felmern, Braller.

10. Capit. Loeschkirchiense, ab Oppido Löschkirch, Hung. *Ujegyház*, nomen trahit, habetque V. Ecclesias: Löschkirch, aliis Leschkirch, Alzen (Hung. *Oltzina*,) Kirchberg, Holzmengen, Marpod.

11. Capit. Bogátiense sive *Bogeschdorffense*, a pago Bogáts (Bogeschdorff) Sedis Mediensis adpellatum, inque hac et Schæsburgensi Saxonum Sedibus, maximam tamen partem in Comitatu Küküllő situm, XXIV. Ecclesias recipit, his nominibus: Zágor (Roth,) Szénaverös (Zenders,) Nádasch, (Nadesch,) Örményesch, Kis-Szölős, Kund, Nagy-Szölős, Hóldvilág, Bogáts, Malldorf, Zickmantor, Fületelke, Magyarós, Szent-Iván, Szent-László, Hétur, (Marienburg,) Prod, Jövedits, Darlatz (Durlesch *Schmeiz*.) Körösch, (Kreisch *Schm*:) Hondorff, Somodgy, Jakos (Jakobsdorff,) Ernye.

12. Capit. Bolgatsense XIX. Ecclesiis constat: Bolgatsch, Grosz-Bruszdorff (sive Probsdorff, pro qua *Schmeizel* habet Groszschelken,) Klein-Prusdorff, Sidve (Seiden,) Velz, Tatterloch, Longenthal, Potstelke (Püschendorff,) Veszszös, Schönan (al. Schünen, H. *Szépmező*, Bassnen, (Hung. *Felsö-Bajom*,) Bonesdorff, Feinendorff, Blasendorff. Sunt in Comitatu Küküllő et Sede Mediensi.

13. Capit. Regnense, ab Oppido Szász-Régen (Requin, in Comitatu Torda) dictum, VI Ecclesias complectitur, quarum sunt, in Comitatu Tordensi: Szász-Régen, Bürck (*Petele*) Alsó-Idets (Germ. Nieder-Eidisch, sequens vero Ober-Eidisch.) Felsö-Idets; in Comitatu Kolos: Báthos *Oppidum*, Dedradt (Zäpling.)

14. Capitulum Laszlense, a pago Laszlen, (Lat. *Pagus S. Ladislai,*) Hung. *Szász-Szent-László*) nomen sortitur, gaudetque VIII. Ecclesiis, quarum sunt, in Sede Schæsburgensi: Laszlen, Dunesdorff, (Hung. *Dános;*) in Comitatu Albensi Superiore: Peschendorff (Hung. *Bese,*)Keresd, Mallenkrog,(H. *Alma-Kerék,*)Neudorff (H. *Szász-Ujfalu,*) Rudaly, Feltze (Hung. *Földszin.*)

15. Capitulum Tekense seu Tekendorffense, cum sequenti, a *Sajó* denominato, subest Superintendenti Helveticae Confessioni Addictorum, a quo examinantur et ad Cathedram ordinantur Pastores, a Magnatibus et Nobilibus, Locorum Possessoribus, vocationem nacti. Vid. §. 235. *n.* 1.*p.* *Tekeense* in Comitatu Claudiopolitano, seu Kolos; *Sajoense* vero in Comitatu Doboka, situm nanciscuntur. His Capitalis personae Augustanae Confessioni addictae A. 1766 repertae fuere 130365 *Conf.* §. 156. *n.* 1.

16. *Nomina* Ecclesiarum, adeoque Oppidorum et Pagorum, partim *Germanica* (at hodierna dialecto nostrorum Saxonum variegata,) partim *Hungarica* sunt, quorum hæc germanice, illa vero hungarice, pleraque exprimere poteramus; ut

etiam fecimus in paucis: sed id, favente Deo, praestabimus *Parte altera* Operis nostri, ubi nomina Locorum, quae nosse data sunt, hungarica, germanica, latina et valachica prodemus; et in quibus, Capitula singula, Sedibus Comitatibusque jaceant, explicabimus. Nunc ultra textum memoratae *Conscriptionis* longe discedere consulto noluimus.

§. CCXLII.

Capitulorum Decanos sequuntur: Pastores; hos excipiunt Diaconi Ecclesiarum Cathedralium, (qui apud Bistricenses vocantur *Capellani;*) porro Pastores *Ecclesiarum Filialium*, ac tandem Diaconi *rurestres*. *Schmeizel. p.* 93.

1. *Pastores,* (olim sub Romana Ecclesia *Plebani* dicti) *Primarii*, per Urbes, Oppida et Vicos Ecclesiis invigilantes, ex Diaconis Urbicariis hunc consequuntur gradum. Horum munus est, diebus Festis majoribus, singulisque Dominicis, Concionem matutinam habere, inspectionem Ecclesiae Cathedralis, Filialium, Gymnasiorum et Scholarum peragere etc. Dignatio eorum tanta est, ut locum plerisque in locis super omnes Politicos habeant. *Schmeiz. p.* 96.

2. *Pastores Ecclesiarum Filialium*, sunt partim in Urbibus majoribus, partim in Suburbiis. Ubi tamen, cum *Schmeizelio,* notamus: 1. Diaconos (qui olim *Capellani et Sacellani* dicti fuerunt)

Ecclesiarum Cathedralium, non semper ordinis ratione, Pastores Filiales praecedere: attenduntur enim quibusdam in locis anni promotionum. 2.) Promotiones heic locorum non fieri per saltum, verum ex Diaconis et Pastoribus filialibus eligi Pastores Capitulares, secundum ordinem aetatis et annorum, quibus initiati sunt. Subinde vero etiam Rectores Gymnasiorum constituuntur Pastores Capitulares, *Schmeizel p.* 93. Sunt in pagis Rectores etiam ac Cantores, plurimis et Æditui.

3. Vocationem Pastorum, singularumque Personarum Ecclesiasticarum, ut et Salarium, Oneraque, quod concernit: A. 1615. (post dissensiones superiorum annorum) conclusum est, ut denominatio Candidatorum aequaliter sit penes Magistratum et Presbyterium, qui utrinque *Tres* plebi significent Candidatos, e quibus libere populus unum sibi eligeret vocaretque Pastorem; quem deinde, nonnisi gravissimis de causis, loco movere possit. Salaria sua, Proventuum Decimalium partem, accipiunt; praeterquam habent et Stolam. Onera eorum docent, *Articuli Diaetales*, Anni 1558. Festo B. Michaëlis; et A. 1612, 29 Novembr. Recenset earum praecipua *Schmeizel p.* 97 — 99; ubi de Vestimentis quoque eorum quaedam adjecit.

CAPUT

CAPUT XVI.
DE RELIGIONE UNITARIA.

§. CCXLIII.

IV. Religio Unitaria, quam Lex Patriae (*Approb. Const. Part. I. Tit. I. Art.* 2.) *Antitrinitariam*, Theologi *Socinianam* appellant, Hungaris aeque ac Siculis non paucis recepta, quartum in Transsilvania locum, ab anno 1571 reperit. §. CCXXI. *n.* 3.

1. Ortum Religionis §. 221. *n.* 3. in compendio exhibuimus, simulque primum ejus in Transsilvania propagatorem fuisse diximus *Georgium Blandratam* Pedemontanum Saluciensem. Is, deserta avita Religione, factus est primum Calvini, postea Serveti, tandem Socini assecla; artisque medicae beneficio, An. 1563. (non 1551 ut vult P. Andr. Illia) in Aulam Joannis Sigismundi Transsilvaniae Principis penetravit, et paulo post magnas in sanctiore republica mutationes excitavit. Principum *Stephani et Christophori Bathoriorum*, imo Stephani ad Regnum quoque Poloniae evecti Archiatrum et Consiliarium egit Intimum, et ab eo, pro praestitis fidelibus Servitiis, tres integras Possessiones in Comitatu Kolosensi sitas, ac quinque mille Florenis aestimatas, v. l. *Tiburtz, Kájántó et Bogártelke* (quae postmodum Patribus S. J. cesserant) jure perpetuo

acceperat. Suum interea Blandrata, quem in Polonia et Transsilvania, fundaverat Coetum, deseruit, opera PP. Soc. Jes. Romanae Ecclesiae reconciliatus. A filio fratris, quem bonorum ex asse heredem constituerat, in lecto jacens, A. 1590. (*P. Illia* 1588 putavit) in Polonia strangulatus, aut, ut vult memoratus *Illia*, folliculo fabulis pleno, interfectus est. *Vid. Bayle Dictionar. Histor. Critic.* et Excel. Med. Dris Stephani Veszprémi *Succincta Medicorum Hungariae et Transsilvaniae Biographia.*

§. CCXLIV.

Unitarii Religionem suam Sacra Scriptura suffultam profitentur, summamque ejus, titulo *Confessionis* concinnatam, ac typis editam, defendunt.

Cum non omnibus, præcipue extra Patriam nostram constitutis, constet, qualisnam Unitaria sit Religio, indeque, aberrantes forte a vero, de Unitariis, opiniones foveant: exhibeo eorum Confessionem sine notis tamen marginalibus, quae hæc est:

„Credimus *Unum* tantum esse Deum *Omnipotentem*, Qui *Spiritus est*, Rerum cunctarum visibilium et invisibilium, *Conditor, Conservator ac Rector. Pater* omnium, super et per omnia, et in nobis omnibus, adorandus in Spiritu et veritate. Quem agnoscimus esse *Datorem*, cum praesentis, tum futurae vitae. Est enim *Remunerator* eorum qui per fidem accedunt ad Eum, et, quae-

„ runt Eum. Hunc diligimus tanquam omnis „ bonitatis *Auctorem*, et ceu Sapientiae fon- „ tem, Cordiumque Inspectorem timemus.

„ Jesum Christum Praecognitum ante jacta „ Mundi fundamenta, exhibitum autem ulti- „ mis temporibus propter nos, conceptum ex „ Sancto Spiritu, natum e Castissima Virgine; „ Credimus esse Dei *Patris* Unigenitum et pro- „ prium Filium, *Imaginemque* Invisibilis Dei in „ quo omnis plenitudo *Deitatis* habitat, per „ quem cognoscimus Patrem. Is enim Summi Ge- „ nitoris voluntatem revelavit et confirmavit, ut „ *Propheta et Mediator* inter Deum et humanum „ genus. In hujus Sanctissimo Nomine, tanquam „ maximi nostri Sacerdotis, invocamus *Patrem:* „ nam nullum aliud sub Coelo hominibus datum „ est nomen, per quod servari nos oporteat. „ Hunc ceu aeternum *Regem ac Dominum* no- „ strum: Cui a Deo *Patre*, qui eum a mortuis exci- „ tavit, data est omnis in Coelo et in terra pote- „ stas: suplices divino cultu adoramus et invoca- „ mus. Et ab eo salutem aeternam praestolamur, „ ut a *Judice* vivorum et mortuorum. Nec enim „ Pater quenquam judicat, sed omne judicium „ *Filio* dedit, ut omnes Filium honorent, quem- „ admodum Patrem honorant. Qui *Filium* non „ honorat, Patrem non honorat, qui eum misit.

„ Credimus Spiritum Sanctum, à Deo et Fi- „ lio ejus manantem, *Vim* esse Altissimi, no- „ strum autem *Consolatorem:* Cujus inspiratione „ precamur, et efficatia regeneramur. Is sine men- „ sura a Deo, Filio ejus Unigenito datus, nobis „ per eundem, ceu *Donum* ejus, et pignus aeter- „ nae haereditatis communicatur; ut in nobis

„ omnia bona opera efficiat, atque in omnem „ nos deducat veritatem.

„ Credimus *Sanctam Christianam Ecclesiam*, „ omnium electorum Dei, (a constitutione ejus, „ ad finem usque mundi) Congregationem, cujus „ Caput est Dominus et Servator Jesus Christus. „ Norma vero Doctrina Sanctorum ejus Aposto- „ lorum. Hanc Verbum Dei gubernat, Spiritus „ Sanctus ducit, in ea sinceri Christiani omnes „ versari tenentur.

„ *Reges, Principes, Magistratus*, confitemur „ a Deo esse. Ideoque pro iis ante omnia, coram „ ejusdem Divina Majestate, quotidiana devota „ fundimus Vota: tanquam pro Ministris ejus, „ quibus parendum est. Nam gladium gestant, ut „ innocentes tueantur, et sontes puniant. Propte- „ rea honorem eis deferre, tributaque persolve- „ re tenemur. Non solum supplicii metu, sed et- „ iam propter Conscientiam. Nullus autem ab „ hac obedientia sese eximere potest, si modo „ Christianus dici velit, Jesu Christi Domini et „ Servatoris nostri exemplum sequens, Is enim „ Tributum persolvit; nec jurisdictionem Domi- „ nationemve temporalem usurpavit, in statu illo „ humiliationis, gladium Verbi Coelestis exerens.

„ Credimus *Aquam in Sancto Baptismo*; „ quem peragimus, in nomine *Patris, Filii et* „ *Spiritus Sancti*; esse signum externum et „ visibile, nobis repraesentans illud, quod Vir- „ tus Dei intus in nobis operatur; nempe Spi- „ ritus renovationem et carnis nostrae mor- „ tificationem in Christo Jesu per Sanctum „ enim *Baptismum* Christo initiati, Ecclesiae „ membra efficimur, et per eum Fidei nostrae

„ professionem et vitae emendationem declaramus.

„ *Sanctam Mensam vel Coenam Domini* nostri Jesu Christi, Credimus esse Sacrum memoriale et gratiarum actionem, ob beneficia per Christi mortem nobis collata: in Coetu piorum, in fide, charitate, suique ipsius probatione celebrandam. Et ita Sacrum *Panem et Poculum* benedictum sumendo, Christi Corpori et Sangvini communicare, unitatemque nostram declarare: sicuti in Sacris Scripturis edocemur.

„ Credimus et confitemur, totum humanum genus *sub peccato fuisse*, et nos porro peccatis obnoxios esse, justificari autem ex Dei (qui omnes homines servari vult, et ad veritatis cognitionem venire) mera gratia et misericordia: non ex operibus legis, multo vero minus nostris propriis, sed per fidem in sangvine Filii ejus Jesu Christi. Quæ fides a Deo imputatur nobis in Justitiam: ita, ut per eam, ex gratia Dei per Jesum Christum *Remissionem peccatorum*, ac proinde et æternam Salutem consequamur. Nam Christus pro nobis et peccatis nostris mortem cruentam passus, factus est Victima et Propitiatio. Exemplum autem nobis reliquit, ut vestigia ejus sequamur, imitando ejus modestiam, charitatem, patientiam, caeterasque Virtutes, quae potissimum in cruce ejus eluxerunt. Omnibus ergo qui remissionis peccatorum et Regni Coelorum compotes fieri volunt, vera et seria praeteritorum delictorum agenda est poenitentia, fructusque ea digni ex

„ viva Fide manentes proferendi. Nam Fides si„ ne operibus mortua est. Præceptis igitur Dei „ (quæ gravia non sunt) obtemperandum est, „ quorum summa in eo continetur, ut Deo „ et Proximo, debitam charitatem exhibeamus. „ Fides enim per charitatem debet esse ope„ rans. Curandum ergo, ne incassum accipia„ mus gratiam Dei, quæ cunctis hominibus il„ luxit salutifera, et erudit eos, ut impietati, „ mundanisque cupiditatibus valedicto, tem„ peranter, juste, pieve vivant, in praesenti „ seculo, expectantes speratam beatitudinem, „ adventumque gloriosum Magni Dei et Ser„ vatoris nostri Jesu Christi: Qui se ipsum pro „ nobis dedit, ut nos redimeret ab omni ini„ quitate, et purificaret Sibi ipsi populum pe„ culiarem, sectatorem bonorum operum.

„ Credimus et speramus fore *Carnis resur„ rectionem*, cum justorum, tum injustorum. „ Veniet enim Christus Dominus de Coelis, in „ Patris sui et sua gloria, et cum cunctis San„ ctis Angelis, ut judicet vivos et mortuos, qui „ omnes coram Tribunali ejus comparebunt, „ et tunc unicuique reddet juxta facta ipsius. „ Impii quidem et injusti perenni destinati sup„ plicio, conjicientur in ignem æternum, Dia„ bolo ejusque Angelis paratum. Pii vero ac „ justi, mortalitate deposita, et glorioso cor„ pore induti, transferentur in locum a Chri„ sto Domino eis paratum, ubi Thronus ipsius „ et Dei Patris est: ut ita Dei faciem intuentes, „ sanctis Angelis ejus æquales facti, ineffabilis „ gaudii et aeternae felicitatis participes, sem„ per sint cum Domino.„ *Finis Confessionis.*

§. CCXLV.

Ecclesia Unitaria, curae commissa est unius *Superintendentis*, Claudiopoli residentis, qui Tractus inspectionis suae visitat, Synodos indicit, Pastores ordinat, et majora Religionis suae negotia tractat.

1. Superintendentem Unitarii peculiarem habent ab A. 1571; functi vero hoc munere sunt: 1. *Franciscus Dávidis*, gente Saxo, educatione Hungarus, patre Calceario Claudiopoli natus. Is acuto imbutus ingenio, summam sibi, tam in patria, ubi studiorum rudimenta posuit, quam, et maxime quidem in Academia Vittebergensi, quam An. 1548 salutaverat, comparavit eruditionem. In patriam, cum Lutheri placitis, redux, Pastor Claudiopolitanus, et post Superintendens Lutheranorum Hungaricae Nationis in Transsilvania creatus est: anno enim 1556, sententiae de Coena Domini, ut Superintendens Ecclesiarum Hungaricarum, subscripsit. Calvino deinde accessit, a quo non longo post tempore defecit, ac Antitrinitariorum factus est antesignanus, Pastorque Ecclesiae Unitariae Claudiopolitanae, cui præcipua a Principe Privilegia impetravit. Superintendentis Unitariorum An. 1571 consecutus est dignitatem, quo fungente, An. 1572 Feria Secunda Pentecostis Princeps *Steph. Báthori* in Comitiis proponit; *Esse quosdam, qui in Religione innovent; Unde concludunt Status, ut Franciscum Davidis, ac Superintendentem Princeps ad se venire jubendo exploret, an tales Innovatores* (in Religione Uni-

taria) *diversa sint in Religione, quam fuerunt tempore denati Principis; re comperta excommunicentur. Si Excomunicationem parvi pendant, Princeps eosdem juxta demerita puniat.* Migrante de vita Principe Joanne Sigismundo, status Unitariorum, et consequenter *Davidis*, inminui videbantur. Adcusabatur insuper Davidis propria a Conjuge, cui *Catharina Barát* nomen erat: cujus intuitu, auctoritate Principis Báthorii, Synodus Provincialis Nagy-Enyedinum An. 1574 convocata est, „ut de vita aeque ac doctrina *Davidis* „ cognosceretur: quod cum fieret, tam horren„ da ei objiciebat flagitia Actrix Uxor, testibus „ omni falsitate carentibus, signisque evidentis„ simis etc. *Häner p.* 298, ut sententia per Pastores Reformatos ac Lutheranos lata, ab uxore sejungeretur. Multum ob id et Unitariorum animi a Davide alienati sunt. Et dissidium interea inter *Blandratam ac Davidem* obortum est: *Blandrata* enim invocandum Christum adserebat; *Franc.* vero *Davidis* audebat reos criminis pronunciare quotquot humani generis Redemtorem invocarent, non secus, ac qui Dei Matrem, aut SS. Petrum et Paulum obtestarentur. Blandrata, cum Fausto Socino, (qui ex Helvetia a Blandrata vocatus, ab An. 1577 ad 1579. *Davidis* hospitio Claudiopoli fruebatur) reliquisque asseclis metuentes, ne tetri hi errores sibi etiam imputarentur, Principi *Christophoro Báthori* rem detulerunt; cujus jussu *Davidis*, custodiae satellitum in ædibus Parochialibus commissus est. In Synodis demum, Tordensi et Albensi convictus ac ad æternos carceres condemnatus est, inque carcerem Devensem transmissus. Ibi carceris miseriis

ac sordibus confectus, senioque fractus, per triduum sine respiratione horrendum ululans, communi sensu et ratione privatus, inter assidua spectatorum terriculamenta, A. 1579, 6 Jun. miserabili exitu vitam phreneticus finiit. *Vid. P. Andr. Illia*; *Georg. Haner p.* 299—301; *et Lampe Hist. Eccles, Hung. p.* 303, 304 Ubi pag. 305 — 311. *Francisci Davidis* quoque Theses, *Blandratae* Antitheses, videsis Opera Fr. Davidis *Vid.* §. 273. *n.* 3. 2. *Demetrius Húnyadi*, Bánfi-Húnyadini natus, studiorum fundamenta, manuductore *Gregorio Mólnár*, Rectore Scholæ Reformatæ Claudiopolitanæ, posuit. Scholæ Enyedensis tandem Rectorem egit. Inde Italiam profectus, Patavini annorum septem intervallo scientiis, Philosophiæ cumprimis, incubuit, inque Transsilvaniam redux, Scholæ Claudiopolitanæ, jam tum Unitariæ. Rectorem, et Davidis asseclam egit. Extincto Davide, Vnitariorum Pastor (Claudiopolitanus et Superintendens, opitulante Blandrata, A. 1579 creatus est. Libellum de necessitate Baptismi infantum, dum biennio abhinc hoc Sacramentum apud Unitarios cessasset, vulgavit. De Disciplina Ecclesiastica Opusculum pariter conscripsit. An. 1592 in vivis esse desiit. 3. *Georgius Enyedi* Transsilvanus, Academica per Italiam, Helvetiam ac Germaniam peregrinatione clarus, sex annorum spatio, in Schola Unitariorum Claudiopolitana, Rectoris Officio functus, Pastor ibidem ac Superintendens factus est; sed colica passione correptus, anno ætatis suæ 42, Christi 1597. 24 Nov. extinctus est. Epitaphium ejus aureis litteris Tabulae æneæ (nuper annorum per bustuarios inventae, et justo pretio a Bibliotheca Collegii R. Enyeden-

sis comparatæ) incisum exhibet *Hungarus Tymbaules p.* 33, *Conf.* §. 273. *n.* 6. 4. *Joannes Kósa* Enyedio successit; quem ordine excepit 5. *Matthæus Torotzkai.* 6. *Valentinus Radecius,* origine Gedanensis. *Preces matutinas ac vespertinas* idiomate hungarico, An. 1638, 8vo, Claudiopoli, edidit. Opus pariter de *S. Trinitate, et duabus in Christo Naturis,* reliquit. 7. *Paulus Csanádi,* præcipuus Religionis suæ Vir, plurimos per annos in Collegio Claudiopolitano Professor, et in Conventu ibidem existente Requisitor, ac ad extremum Superintendens. *Vid.* §. 277. *n.* 7. 8. *Daniel Beke,* cujus ætate A. 1638, tumultus inter Unitarios Claudiopoli oriebatur, dum Mathias Rasoris, (*Szörös Mátyás*) Saxo natione, Minister Unitarius, filius primarii Senatoris, spe sua Superintendentis dignitatem consequendi quater delusus, ex ambitione, *Danieli Beke* contradicere, apostatam et hæreticum publice proclamare, ac novos errores, ostentationis gratia, serere inciperet. Delata autem ad Principem *Georg. I. Rákótzi,* re, Comitia impetrabant Cives Claudiopolitani, quæ præsente Principe, A. 1638, 24 Apr. Albæ Juliæ celebrabantur. His Daniel Beke, cum sibi adhærentibus, Confessionem receptæ in Transsilvania Unitariæ Religionis exhibuit. Eodem anno, diebus (6, 7, 8, 9.) Jul. præsidente Principe ac præsentibus ejusdem Consiliariis, aliisque Proceribus, ex tribus Nationibus, Comitia denuo in Oppido Dees celebrata sunt, in quibus actum etiam est contra *Judaizantes seu Sabbatharios*, quorum unus, propter blasphemias in Christum Dominum Prolatas, lapidibus obrutus est. Determinatum etiam ibidem fuit, subscriptioneque ac sigillo Prin-

cipis et 56 Procerum, qualis *Unitaria Recepta Religio* esse debeat, quomodo Pastores Unitarii prædicare et Sacramenta (speciatim, Baptismum in Nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti) administrare, sub poena *Notae Infidelitatis*, debeant. Revocata denique fuit et Confessio eorum An. 1579, 2 Jul. concinnata. Hæc omnia integre recitat Reverendus quondam *Petrus Nádudvari*, in Codice Concionum Hungaricarum, p. 126 — 131. 9. *Joannes Járai*. 10. *Balthasar Kontz*. 11. *Daniel Szentiváni*. 12. *Paulus Bedö*. 13. *Michaël Kövendi*. 14. *Michaël Almási*, quo Superintendentis munus gerente Templum Cathedrale, Schola, Ædes Parochiales, Typographaeum etc. Unitariis, A. 1716 adepta sunt, reservato tamen illis libero Religionis exercitio. 15. *Sigismundus Pálfi*. 16. *Michaël* Lombárd *Szent-Ábrohámi*, Vir, dum vixit, omni literarum genere excultus, Scholæ Claudiopolitanæ ab A. 1716 Professor, ac ab A. 1737 Superintendens; cujus *Theologia Manu Scripta* Scholæ Unitariorum utuntur. Is preces quoque, lingva Hungarica publicæ luci exposuit selectissimas, Claudiopoli A. 1746. 12-*mo*, sub titulo *Sokféle szükségeinkhez alkalmaztatott Könyörgések*. 17. Admodum Reverendus ac Clarissimus Dominus *Stephanus Aagh* de Sepsi Szent-Király, Ecclesiarum in Transsilvania Unitariarum Superintendens, Venerabilis Tractus Kolosváriensis Unitariorum Senior, et Ecclesiae Unitariae Claudiopolitanae Antistes Primarius.

2. De *Visitatione* Superintendentis: An. 1577, 25 Oct. in Diæta Tordensi, statutum fuerat Articulariter, ne usquam, extra *Claudiopolim et Thordam*

(in quibus numerosiores hodiedum, quam alibi, Unitarii sunt) Superintendens Unitarius Visitationem instituere ac Synodos celebrare possit. Hæc Constitutio vim aliquamdiu in Transsilvania universa, in Háromszék vero usque ad An. 1693 habuit. Ecclesias enim in Háromszék Unitarias, non Unitarius, sed Reformatus Superintendens visitavit, simulque et Pastores Unitarios ad functionem Pastoralem ordinavit, et Literis (*Formatam* dicunt) munivit. A. tandem 1693, auctore Domino *Joanne Sárosi*, Consiliario Unitario, primum isthic Visitationem instituit *Mich. Almási* Superintendens, exordium faciendo 1 Febr. in Ecclesia Nagy-Ajtensi, Sed. Siculicalis Miklósvár: testibus Actis Visitationis, quæ apud me quoque reperiuntur. Visitationi huic, protestatione interposita, *Stephan. Veszprémi* Superintendens Helveticae Confessionis contradixerat, sed nullo effectu.

3. *Synodi Generales* sive Provinciales Unitariorum semel annuatim celebrantur, quibus Pastores initiantur, et causæ appellatæ e Synodis Tractualibus sive Dioecesanis revidentur. Ritus Consecrationis idem fere, qui apud Reformatos, est. Generales Synodi ordine in Tractibus celebrantur; at præter eas, *Conventus Consistorialis* anni cujuslibet initio ex Officialibus Tractuum ac Consistoribus coalescit, in quo cumprimis Pastorum ac Ludi-Magistrorum dislocationes et mutationes peraguntur.

§. CCXLVI.

Superintendentem ordine dignitatis, ac ratione directionis sequuntur *Seniores*, qui, pro numero Tractuum, VIII. nume-

rantur, puta: *Kolo'svárensis*, *Aranyasensis*, *Küküllőensis*, *Marusiensis*, *Kereszturensis*, *Udvarhelyensis*, *Albensis*, et *Háromszékensis*. Quaelibet vero Dioecesis seu Tractus *Inspectorem-Curatorem* a parte Secularium, habet.

1. In Tractu Claudiopolitano sive Kolo'svárensi IX. sunt Ecclesiæ, v. l. Kolo'svár, Kolo's, Szovát, 'Suk, Újfalu, Kide, Nyúlas, Meleg-Főldvár, Ilosva. Tractus hujus *Senior*, idem semper est, qui Superintendens.
2. Aranyasensis habet XV, puta: Bágyon, Kövend, Aranyas-Rákos, Várfalva, Singfalva, Szent Mihályfalva, Mészkő, Szind, Tur, Torda, Jára, Toroczkó, Toroczkó-Szent-György, Verespatak, Abrudbánya, *Filialis:* Komjátszeg, ad Ecclesiam Tur pertinet.
3. Küküllőensis Ecclesiæ XI: Nagy-Teremi, Széplak, Désfalva, Harangláb, Szökefalva, Kis-Sáros, Ditsö-Szent-Márton, Dombó, Adámos, Szent-Benedek et Bethlen-Szent-Miklós. *Filiales:* Ujfalu et Olá-Udvarhely.
4. Marusensis numerat XIII: Szabéd, Hartzó, Szent-Király, Ikland, Kál, Vadad, Iszló, Csik-Szent-Márton, Szent-László, Szent-Gerlitze, Csókjaka, Adorján, et Nyomát.
5. Kereszturensis, sive *Keresztur-Fi-Szék*. habet Ecclesias XXXV: 'Sákod, Bordos, Pipe, Rava, Bözöd, Bözöd-Újfalu, Körispatak, Korond, Enlaka, Martonos, Gagy, Szent-Ábrahám, Csekefalva, Szitás-Keresztur, Kis-Sólymos, Nagy-

Sólymos, Sárd, Új-Székely, Alsó-Bóldog-Aszszonyfalva, Fiatfalva; hac Ecclesia, Unitarii unum cum Reformatis Templum obtinent, quod alternatim frequentant; Kis-Kede, Nagy-Kede, Szent-Miklós, Medesér, Tordátfalva, Váralya, Tartsafalva, Tseherdfalva, Seményfalva, Kis-Kadáts, Nagy-Kadáts, Demeterfalva, Alsó-Bentzéd, Felsö-Bentzéd, Szent-Mihály.

6. In Tractu Udvarhely sunt XVIII: Mu'sna, Ders, Jánosfalva, Városfalva, Újfalu, Okländ, Karátsonfalva, Almás, Abásfalva, Keményfalva, Gyepes, Kénos, Lókod, Homoród-Szent-Márton, Retsenéd, Homoród-Szent-Pál, Homoród-Szent-Péter, Vargyas.

7. Albensis, in Comitatu Albensi Superiore, juxta Alutam, habet VI, puta: Pálos (ab Aluta removetur,) Alsó-Rákos, Felsö-Rákos, Ürmös, Dak sive Datk, et Héviz.

8. Tractus Háromszék dictus, in Sedibus Siculicalibus *Sepsi et Miklósvár* Ecclesias X. numerat, quae sunt: Nagy-Ajta, Bölön, Sepsi-Szent-Király, Ilyefalva, Kilyén, Kökös, Sepsi-Szent-Iván, Árkos, Köröspatak, Kálnak. *Filiales*, ad quas, statis diebus, Pastores accedunt, sunt: Hidvég (in Comitatu Albensi,) Szemerja et Szent-György. Tractus *Háromszékensis* ab A. 1577 ad A. 1693, fuit sub Inspectione Superintendentis Helveticae Confessionis §. 245. *n.* 2. Pastoresque Unitarios is, ferme in annum 1690, ordinavit, in hujus Ecclesias. Hinc evenit, ut *Joanne Dajka Keserü*, circa An. 1619. Visitationem in *Háromszék* instituente, Pastores Unitarii (Formata seu Investitura Superintendentis Reformati muniti) in Ecclesiis

quibusdam Reformatis, et vice versa, reperti fuerint: Correctionem proinde Vigilantissimus Superintendens haud praetermisit.

9. His Tractibus, tot ferme sunt Pastores, quot Ecclesiae recensitae: si enim Claudiopolim excipias, ubi pro Ecclesia florente, duo sunt Pastores Hungari, et unus Polonus §. 162. singulas sane Ecclesias singulus V. D. M. pascit. Animæ Unitariae in universum 28647, numeratæ in Transsilvania A. 1766 fuere. §. 156. *n.* 1. Ecclesiae 117. Filiales 8.

CAPUT XVII.

DE RELIGIONIBUS TOLERATIS.

---

§. CCXLVII.

B. *Toleratae* in Transsilvania *Religiones* sunt: *Orientalis Graeci-Ritus et Judaica.*

§. CCXLVIII.

I. Orientalis Graeci-Ritus Religio, quae inter *Valachos et Graecos* fovetur, in *Unitam et Non-Unitam* seu *Dissentientem*, vulgo *Schismaticam* dividitur.

§. CCXLIX.

a. Unita dicitur, quae Ecclesiae Romano Catholicae juncta, in Ritibus qui-

dem ab ea discedit; at Articulis Fundamentalibus plane convenit: adeoque, non *Tolerata*, sed *Recepta* (§. CCXXX.) *Religio* est, eademque cum Catholicis jura et praerogativas habet.

1. *Unita* quidem Graeci-Ritus Religio, prorsus Romano-Catholica est, quod patet vel ex Diætali Articulo VI-to Anni 1744, qui sic habet: „Sine „ discrimine Religionum, etiam Sacræ Romano-„ Catholicae Ecclesiae Græci-Ritus vere Unito-„ rum, cum et illi Caholici sunt etc. opportunum tamen duxi, §. 230, ubi sermonem de Religione Romano-Catholica absolvimus, hujus solum mentionem facere; et ea hoc loco, quae studium brevitatis admittit, commemorare. Non alia autem ex ratione, quam quod et *Unitae et Non-Unitae* Religionis homines, unius, *Valachicae* v.l. *Nationis* sint; ac praeterea, quæ ad utriusque Religionis historiam pertinent, commodius post se-invicem in nostram intelligentiam cadant.
2. Quantum Valachis Religio Romano-Catholica fuerit exosa, docet *P. Andr. Illia S. J. in Ortu et Progressu Gentium ac Religionum* p. m. 5, 6: Gens, *inquit*, ipsa (*Valacha*) rudis admodum et schismati ac superstitionibus sæculis superioribus involuta, Spiritum Sanctum a solo Patre procedere credidit; salutaria Orthodoxorum lavacra, cæterosque ritus damnabat execrabaturque. Exemplum a Clero accipe: adeo huic exosa fuere Catholicorum Sacra, ut si Romani Ritus Sacerdotum quempiam ad lapideam Valachorum aram rem divinam facere contigisset, illam funditus

diruerit, ipsos etiam pavimenti lateres, velut pollutos everterit, aramque innovarit. Catholicis addictos Sacris gravi affectos morbo salutari rursum initiabant lavacro; renuentes honore privabant sepulturæ. *Ita Ille.* Tamen A. 1698. multi (octoginta millia *Fasching* numerat) eorum Romanae se Ecclesiae addixerunt, et *Unionem* cum Ea inierunt, primas hac in re navante curas E. Cardinale *Leopoldo* a *Collonits*, secundas vero P. Gabriele Hevenesio, et P. Stephano (Paulus aliis) Baranyi Soc. Jesu Sacerdotibus; quorum prior, arduas quasque enascentes difficultates, apud Cæsaream Aulam Viennæ diluit. *Ut habet P. Fasching.* P. Baranyi, Albae Juliae Plebanus, *Theophilo*, Valachorum id temporis Antistiti auctor fuit An. 1696, ut ejurato cum suis Schismate, Romanæ Ecclesiæ reconciliaretur. Coacta igitur per Theophilum Poparum (Pastores dico Valachorum) Albam Juliam Synodo, A. 1697. M. Febr. conclusum ibi est de reditu in gremium Ecclesiæ R. Catholicæ. Anno eodem itaque, 21 Mart. idem *Theophilus*, cum 12 Archi-Diaconis (Petro Popæ Valachis ipsis audiunt) Unioni subscripsit, eamque Sigillis communivit; et sequentes 4. Articulos, in quibus antea dissenserunt, juramento firmatos professus est:

„I. Agnoscimus Romanum Pontificem totius „ Ecclesiae Christi per Orbem diffusæ caput „ esse visibile.

„II. Profitemur præter Coelum, sedem Beato„ rum; ac Infernum carcerem damnatorum,

„ tertium dari locum, in quo animæ nondum
„ expiatae detinentur ac purificantur.

„III. Panem Azymum sufficientem materiam
„ Coenæ Dominicæ, ac Sacrificii Missæ seu Li-
„ turgiae, non dubitamus.

„IV. Spiritum Sanctum, tertiam in Trinitate
„ Personam, a Patre et Filio procedere credimus,
„ ac reliqua omnia admittimus, profitemur ac
„ credimus, quæ Sancta Mater Ecclesia Romano
„ Catholica admittit, profitetur ac credit.

Praemissa Fidei professione, tria vicissim a Sacratissimo Imperatore LEOPOLDO, postularunt: „ 1.) Ut Sacerdotes et Ritus Græci Monachos eo„rundem Privilegiorum et Jurium participes fa„ceret, quibus jam gaudent non solum Sacerdo„tes Romano-Catholici, sed etiam Ariani, Luthe„rani, Calviniani. 2.) Ut in quolibet pago, in „ quo Parochus est, domum habeat Ecclesia Pa„rochialem; ne in aliena domo aut fundo coga„tur Parochus habitare. 3.) Ut adæquata depen„dentia et dispositio Parochorum sit penes Epi„scopum, et nullo modo penes Sæculares, ut ha„ctenus. „ Nec postulatis frustrati sunt; anno enim 1698, 14 Apr. Viennæ, sic pro Valachis conclusum, atque a D. Leopoldo ad Regio Transsilvanicum Gubernium transmissum est: „Qui ex „ Sacerdotibus Græci-Ritus Valachus edita pro„fessione ad observantiam ritus apud Catholicos, „ cum agnitione Summi Pontificis se declaraverit, „ gaudebit privilegio Catholicorum, etc. A. 1698 die 7 Oct. exarato denuo Instrumento Unionem roborarunt, simulque Popæ postularunt,

ut iisdem prorsus juribus, quibus memorati Sacerdotes, utuntur, frui ipsis permissum esto. Actum igitur de hoc negotio in Comitiis fuit An. 1698, 20 Oct. at non pro eorum voto. Non multo vero post tempore, inmunitatem Popæ nacti sunt optatam; qua ne abuterentur, An. 1699, 8 Sept. Art. 4. conclusum est: *Popæ, si cui Religioni Receptarum se univerint, simili Privilegio, et non majori utantur; et ideo decimas a Terris, quæ Dominorum Terrestrium sunt, praestent. In pagis minoribus unus, in majoribus duo sunto. Qui in antiquo ritu manserint, antiquis legibus teneantur.* Articulo vero 6-to, *Pro investigatione status Poparum, et in Ecclesiis Auditorum, in negotio Unionis Commissarii nominantur, qui vicatim Ecclesias lustrantes, quid Popæ, quid Ecclesia, ubivis, responderit, Gubernio referant.* Circa An. 1761 magnum Valachorum Unitorum numerus cepit incrementum, universis propemodum Militibus Limitaneis Valachis (§. 214, 215.) Unionem ingressis. Jam demum, ut reliqua collata in Unitos Cæsarea Beneficia taceam, commemorandam se offert Clementissima Aug. Imp. D. D. Mariae Theresiæ Munificentia. Scilicet, Parochis Valachorum Unitis, tempore antea Manipulationis, agri 8 Cubulorum capaces, atque Fæneta 4 curruum proventum ferentia, ab onere Contributionis eximebantur; sed augmentum Gratia Cæsareo Principalis sumsit insigne, dum A. 1768, agri 20. Cubulorum, Foenetaque 15. Curruum, et omnia eorum pecora, inmunia Contributionis facta sunt. Eo simul tempore, duodecim millia Florenorum Episcopo Unitorum Græci-Ritus tradita, quæ Popis Unitis (recenter cumprimis Fidem Romano-

Catholicam amplectentibus) investitum eorum, et Libros necessarios elargiantur.

§. CCL.

Episcopus Ecclesiarum in M. Transsilvaniae Principatu, Partibusque Eidem reapplicatis, Graeci-Ritus Unitarum unus est: qui suam licet Sedem in Dominio habeat Balásfalvensi; *Episcopus* tamen *Fagarasiensis* nuncupatur, ab Oppido Fagaras, ubi primum Cathedra Episcopalis constituta fuit.

1. *Episcopus* (*Vladica*, i. e. habens potestatem, Valachis, vocatur) Unitorum in Transsilvania Valachorum primus fuit: 1. *Theophilus*, de quo jam §. 249. *n.* 2. diximus: An. 1698, M. Jul. mortuus. 2. *Athanasius* ei successit, quem nihil de Catholicis cogitantem Sacris, *P. Paul. Baranyi* induxit, ut ea decessoris exemplo profiteretur. Athanasius A. 1700, Viennam concessit, novum impetraturus Diploma, quo, quid *Unio* sonet declararetur. Reducem Illustr. Comes *Steph. Apor* Episcopalibus indutum ornamentis in festivo Procerum ac symphoniacorum comitatu Albam Juliam induxit, Valachorumque Episcopum Cæsaris nomine dixit ac promulgavit. *Vid. P. Illia.* Athanasio vita functo, surrogatus est. 3. Lib. Baro *Joannes Nemes* de Patak, ritus ante Latini Sacerdos, Sacris profanisque Literis apprime instructus. Mortuo 1727, successor denominatus est 4. *Joannes L. B. Klain*, Seminarii S. Adalberti Tyrnavi-

ensis Alumnus, A. 1729, quo nondum munere suo fungente, Clerus populusque Valacho-Unitus, ita volente Cæsarea Regiaque Majestate, Academici Soc. Jesu Collegii Claudiopolitani Rectoris ope consiliis et directione utebatur. Illo Romam, ubi vivere desiit, migrante, obtinuit A. 1752 Episcopatum 5. *Petrus Paulus Aaron* de Bisztra, cujus aetate, permulti Valachorum, ut diximus, *Unionem* cum Romana Ecclesia amplexi sunt, praecipuam hac in re navante operam Exc. ac Ill. Generali Armorum Praefecto de *Buccov* §. 205. *n.* 2. Eadem occasione Episcopus Aaron *Epistolam Consolatoriam* scripsit, quæ A. 1761 *Balásfalvæ* in 12-mo prodiit. 6. *Athanasius Rednik* de Gyúlafalva, cujus reliquorumque Episcoporum Nominibus titulus sequens competit. 7. Ill. ac Rev. D. Gregorius Majer Dei et Apostolicae Sedis Gratia Ecclesiarum in M. Transsilvaniae Principatu, et Partibus Eidem reapplicatis Graeci-Ritus Unitarum Episcopus Fagarasiensis, actu fungens.

2. Residentia Episcopi, quae primum in Oppido *Fagaras* locata fuerat, a pluribus annis, in Vico Oppidorum aemulo *Balásfalva,* Comitatus Albensis, habetur. Hanc in rem *Fasching* Nov. Dac. pag. 22 habet: *Huic* (Episcopo Unito) *Aula Viennensis Episcopium Fagarasini cum certis proventibus in Balásfalvensi Dominio An.* 1736 *constituit.* Dominium hoc cum tredecim Pagis Rex Hungariae Sigismundus *Blasio Cserei* florentis hodiedum Prosapiae Csereianae de Nagy-Ajta Progenitori, propterea, quod vitam ipsius in praelio Nicopolitano summa virtute servasset, denuo declarat; sed per injuriam tem-

porum In aliorum subinde possessionem devenit, quos inter non ultimus fuit *Andreas Bagdi*, Castri in ipso Bonorum capite exstructi, instaurator. Postremo Anna Bornemiszsza, Consors Principis Michaëlis Apaffi eorum, ad quos jure pertinebat, haeredibus excontentatis, Statuum quoque et Ordinum consensu, juxta *Comp. Const. P.* 4. *T.* 12. *Art.* 6. accedente, proprium sibi fecit, qua in filio suo Michaële juniore Apaffi deficiente ad Fiscum rediit, et ita demum A. 1738 per Divum Imperatorem Carolum Sextum pro perpetua Episcopi, et Religiosorum *Ordinis Basilii Magni* fundatione deputatum fuit. Residentia Episcopalis ex Antiqua Castri forma majorem in dies nitorem induit. Non procul inde eleganti structum opere surrexit *Templum* cum *Monasterio SS. Trinitatis*, Domicilio utpote praefatorum Religiosorum, juxta ritum suum, eidem Episcopo loco Canonicorum et Capitulo assistentium; traduntur ibidem Literæ, quibus Parochi parantur; habetur et insigne Typographeum, a *Stephano Páldi*, Typographo Claudiopolitano Reformatae Religionis adstructum, quo Latini quoque, sed Valachici imprimis Libri, imprimuntur.

§. CCLI.

Venerabilis *Cleri Uniti* membra sunt: *Vicarius Generalis, Theologus, Praepositus, Canonici, Notarius Cleri, Archi-Diaconi* Districtuum et *Parochi* Ecclesiar.

1. Vicarius Generalis, qui et Causarum Canonicarum Auditor, ita et Praepositus, sunt

simul etiam Canonici Capitulares. Theologus vero, quem Valachi *Theologul* nominant, e *Societate Jesu* antehac exstitit. Archi-Diaconi, pro numero Districtuum, plurimi sunt. In *Titulari Dacico* Anni 1767, pag. 115 — 117, hi recensentur: Dályaiensis, Bényensis, Dobrensis, Fagarasiensis, Carolinensis, Tövissiensis, Ör-mény-Székiensis, Kiskerékiensis, Szováthiensis, Somlyoviensis, Tordensis, Bontz-Nyiresiensis, 'Sukiensis, Milvaniensis, Resmáriensis, Czikindaliensis, Szászvárosiensis, Ketzeiensis, Monoriensis, Görgényiensis; Bisztriciensis, Szováriensis, Kuluniensis, Ilyiensis, Kalboriensis, Alsó-Venitzensis, Radnothiensis, Sövényfalvensis, Szász-Nyiresiensis, Keteliensis, Hátzegiensis, Szent-Mártoniensis, Koporiensis, Somkutiensis, Potságiensis, Udvarhelyensis, Kovásiensis, Tohátiensis Szépviziensis, Három-Székiensis, Húnyadensis, Bábolnaiensis, Halmágyiensis, Ilyésfalvensis, Iklandiensis, Abafájiensis, Diomaliensis, Középfalvensis. Haec vero enumeratio non juxta locorum seriem procedit. Observandum etiam, adjectiva patria hungarica terminari in *i*, unde a pagis *Tövis, Resinar* etc. derivantur: *Tövisi, Resinari* etc. ac hinc in latino quoque obtinuerint: *Tövisiensis, Resinariensis*, sed, excluso *I*, deberent enunciari: *Tövisensis, Resinarensis*, cet. Ex iis autem, quæ vocali terminantur, ut sunt: *Bábolna, Ilyésfalva, Középfalva*, oportet derivari: *Bábolnensis* (non *Bábolnaiensis*) *Ilyesfalvensis*, Középfalvensis; sicut ex *Lipsia et Jena*, non *Jenaiensis*, et *Lipsiaiensis*, sed *Lipsiensis et Jenensis fit*. In his

ta-

tamen, hic alibique, communem sæpius usum imitamur.

2. Popae (ita scilicet *Sacerdotes* nominantur) in Transsilvania Valachorum, *Unitorum* æque ac *Non-Unitorum*, plurimi admodum numerantur. *P. And. Illia* scribit, A. 1696, bis mille Sacerdotes fuisse repertos. *P. Fasching Nov. Dac.* p. 22 dicit: *Numerantur nunc in Transsilvania Poparum Valachicorum, ultra tria millia, ex his Archi-Diaconi plures quadragenis.* Malis et incommodis, quae ex Poparum multiplicatione, sequi poterant, regnante Augustissimo Felicis recordationis CAROLO VI, contraire conata sunt Comitia, A. 1714, 6 Jan. *Articulo 8-vo,* sic ferme decernentia: *Quia Popœ in Ecclesiis nimis essent multiplicati,* (*Cfr.* §. 249. *n.* 2.) *excessus eorum nimii, quos Episcopus absque selectu, a potiori inhabiles, accepto pretio ordinat; quin et Ipse et Parochi sui in Jurisdictiones Officialium involare, Decimas Dominis, e terris, quas colunt, denegare, malefactoribus patrocinari, receptum illis præbere, plebem denique multifariis exactionibus emungere attentant; hinc statuitur, ut Status ubique Poparum et numerus, modus vivendi, fundus residentiarum, et Oeconomiae, per Officiales investigentur, Gubernioque, ut facta cum Episcopo communicatione, medelam adhibeat, submittatur.* Aliter proinde omnia nunc se habent: crescetque forte in dies paulatim et pedetentim rectus in populo Valachico ordo: at facilius foret clavam Herculi extorquere, quam cito unoque momento Valachos ab inveteratis abstrahere consvetudinibus. Huc facere videntur verba *P. And. Illiæ S. J.* qui in *Ortu et Progr.* sic fatur: „Juvat hic e plurimis

„ pauca Valachorum propria attigisse. In Sancto
„ rum celebranda memoria, temporeque: quo a
„ carnibus abstinere solent, observando, cujus
„ violationem, rudes piaculum homicidio majus
„ esse ducunt, veteres sequuntur fastos. „ (*Hinc licet Calendarium vetus imprimere non liceat sub poena flor*. 1000 *vi Articuli* 45 *An.* 1599; *novum namque Calendarium A.* 1591, 21 *Sept. in Comitiis Albae Juliae celebratis receptum fuit, et a festo Nativitatis Domini anni ejusdem usum habere coepit: in rationem tamen Valachorum, Unitorum aeque ac Non-Unitorum, Calendarium Julianum cum Gregoriano, unis iisdemque paginis imprimi consvevit*) „Quatuor in anno majora ha-
„ bent jejunia: Vernum ante Pascha hebdomada-
„ rum septem; ante Christi Natalitia alterum, una
„ pauciores complectens. Ab Octava item Pente-
„ costes ad ipsa Divorum Petri et Pauli solennia
„ et a Calendis Augusti ad XIX. Cal. Sept. carne,
„ et quidquid lacteum est, non vescuntur. Absti-
„ nent etiam feria quarta et sexta: (*Die Mercurii*
„ *et Veneris*) hac in memoriam Salvatoris in Cru-
„ ce mortem oppetentis; illa, quod humani gene-
„ ris Redemtorem die a Mercurio nuncupata na-
„ tum, ejusdemque mortem in Judaeorum Con-
„ cilio decretam esse credant. Nullius ex adverso
„ Sancti Vigiliam (si praedictos Apostolorum
„ Principes et Domini Praecursorem excipias) e
„ Ruthenicorum Fastorum ritu jejunio veneran-
„ tur. Crucis simulacrum, Deiparæ ac Sanctorum
„ imagines magna prosequuntur reverentia. Pa-
„ rentes vita functos detecto lugent capite. E vul-
„ go complures tanta laborant inscitia, ut vel O-
„ rationem Dominicam ignorent, ad Dominos et

„ Sacerdotes minus occupatos laboribus id perti-
„ nere dictantes. Sacerdotes diebus tantum festis
„ et dominicis ritu græco rem Divinam faciunt,
„ nullos fere, si cultiores quosdam excipias, ad
„ populum e memoria dicunt sermones, sed typis
„ editos pro concione preelegunt, reprehende-
„ rentur alioqui (ut ii quidem persvadere nitun-
„ tur) a populo, qui persvasum habet, ea se ratio-
„ ne haereses ac adversas verae fidei opiniones
„ praecavere; reipsa suam specioso hoc commen-
„ to tegunt inscitiam: plerique enim vix aliud
„ praeter cerimonias quasdam norunt, quam le-
„ gere. „ *P. Fasching* quoque *Nov. Dac. p.* 20: „
„ Ipsa experientia nos docuit, expiationem con-
„ scientiae eos (Valachos) ut plurimum in absti-
„ nentia a carnibus collocare, suorum Poparum
„ precationibus tantum tribuere ut sibi firmiter
„ persvadeant, eorum precibus e flammis damna-
„ torum animas vita functorum liberari; has er-
„ go precationes, viduae locupletiores, aere aut
„ pecore a Popis licitantur, quos observavimus,
„ maxime in Turcica Valachia, pro tribunali con-
„ scientiae, poenitentibus in expiationem crimi-
„ num, certam terrae partem, cibi loco vorandam
„ decernere, quam qui aere non redemissent, vo-
„ rarunt.

§. CCLII.

b. Non-Unita Graeci-Ritus Religio, inter reliquos Valachos, atque Graecos quaestum in Transsilvania exercentes (§. CLIX.) locum habet, ac ab uno Vicario, Archi-Diaconisque circiter triginta Districtuum regitur.

Hæc quidem Religio non est *Recepta*, sed *Tolerata*, et sub protectione Principis. Leges antiquæ, quæ *Approb. Const. P. I. Tit. VIII. Art. I. et II*, *item Edict. XLII. et XLIV. Nec non Compil. Const. P. I. Tit. I. Art.* 6, 9, 10. de Valachis, eorumque Wladika et Popis sonant, de *Non-Unitis* omnes intelligendae veniunt: *Unio* si quidem post ea tempora locum obtinuit.

§. CCLIII.

II. Judaica Religio tantum abest ut Receptis adnumerata sit, ut potius omnibus Transsilvaniae incolis, lege publica, interdicta: ea tamen, inter natos Judaeos (§. CLX) Principum Statuumque indulgentia, ad praesentem diem, toleratur.

1. *Judaizantes* sive Sabbatharii ii sunt, qui neglecta Diei Dominici reverentia, Sabbathum Judæorum more colunt, Suilla non vescuntur, et Uni Deo Patri Divinos honores praestant. Quando haec Secta, quam Sæculo 16-to ortam *Jacobus Gvalterius* in Tabulis Chronographicis scribit, in Transsilvaniam irrepserit, incertum est. *Ut vero nullus quantumvis apertus error, unquam exstitit, qui propugnatorem e primoribus non nancisceretur: hic quoque defensorem* (si non propagatorem) *habuit Simonem Petsium* obscuris parentibus in Hungaria ortum, studiorum vero beneficio ad altiora promotum Petsius (Hung. *Pétsi*) ille *Linguarum Orientalium*, Hebraicæ, Rabbinicae, Arabi-

cae, Graecae, Turcicae, et *occidentalium*, Latinæ, Germanicæ, aliarumque cognitione clarissimus, servitiis se addixerat *Stephani Botskai*, quo Principatum obtinente Transsilvaniae, Secretarium apud eum egit, tempore postmodum *Gabrielis Bethlen* Transsilvaniae *Cancellarius* nuncupatus fuit. Hic Judaizans (Hung. *'Sidózó*) seu Sabbatharius (*Szombatos*) famosissimus, in lingvam Hungaricam ex Talmude libellum traduxit, sub titulo *Doctrinarum e S. Patribus collectarum;* qui tamen typis caruit. Eum haud levibus adcusatum criminibus, Princeps Gabr. Bethlen diutinæ commisit custodiae; Successor vero *Georg. I. Rákóczi*, erroris convicti possessiones, (præter pagum *Szent-Er'sébeth*) quas habebat plurimas ac opimas, in Fiscum redegit. Scilicet, lege publica statutum fuerat A. 1618, 4 Oct. ut *universi Innovatores, praeter 4 Receptas Religiones, signanter Judaizmus, et Judaizantes, Notam Infidelitatis incurrant.* Annis quoque 1635, 1638, 1662, decretum, ut *Judaizantes omnia bona amittant, et Caput redemptibiliter. App. P. I. T. I. Art.* 4. *et P. I. T. IV. A.* 1. Pétsius denique in Possessione *Szent-Er'sébet* Sedis Udverhely, quam cum 75 Subditis patribus familias, ceteris exclusus, possidebat; se, territorio dicti pagi exire prohibitum, continuit; et senio circumventus, Confessionem Helveticam professus est, versionemque Bibliorum Hebraicorum in Hungaricum (cui et immortuus est) paravit. §. 275. 50. Fuerunt complures execrandi Sabbathariorum Dogmatis studiosi, ante annum (præsertim) 1638. quo in Conventu Désensi §. 245. *n.* 1, quidam eorum mortis, carceris alii, sententiam audivere. Erat tum inter dam-

natos ad carceres *Mich. Szent-Miklósi*, patre ex Croatia oriundo, matre Hungara, utrisque Unitariae Religioni addictis, An. 1603 in lucem editus, ac in Claudiopolitana Unitariorum Schola literis imbutus, qui Simonis Pétsi aulicus per aliquot annos Concionator, adventum Messiae in carne pro mera habebat fabula. Is in expiationem erroris carceri mancipatus Fagarasiensi, sed mox spe conversionis dimissus, opera *Stephani Geleji* Superintendentis §. 233, *n.* 2. Religionem Confessioni Helveticæ superstructam amplexus est. Ecclesiae igitur *Kölpényensi*, et haud multo post florentiori longe, *Maros-Vásárhelyensi* per 14 annos, in Sacris praefectus, Servi fidelis munus implevit, ac in dicta Civitate Maros-Vásárhely, viribus jam orbatus ideoque privatis suis aedibus morborum agmine occlusus, A. 1668. æt. suae 65, mortalitatem exuit. Lapis ibidem muro Templi inclusus memoriam ejus conservat. Libellus ejusdem hungarica exaratus lingva, de Sacris Scriptoribus, et *Panegyris Sanctorum Notariorum* nominatus mansit ineditus. *Vid Hungarus Tymbaules p.* 83. Denique Sabbatharios, potiori ex parte, Unitariæ alioquin Religioni fuisse deditos, (cum et in hac non omnia Messiæ debita tribuantur) extra dubium quidem est: sed hac hodie macula, cum vix aliqui Sabbathariorum in Transsilvania supersint, Unitarii juste notari non possunt. Nidus ante hac Judaizantium, in Sedibus Maros et Udvarhely potissimum fuit, ac pagi, prae reliquis, *Nagy-Ernye*, *Ikland*, *Bözöd-Ujfalu* etc. hac Secta infecti fuisse memorantur.

2. Fuit non pridem et Secta Anabaptistarum (qui-

bus baptismus Christiani, sub poena 500 Imperialium, fuerat A. 1599, A. 26, interdictus) tolerata, a temporibus Principis Gabr. Bethlen: at ii paucos ante annos in Ecclesiam Romano Catholicam introducti sunt. §. 161.

PARTICULA POSTERIOR, ET CAPUT XVIII.

DE RE LITTERARIA IN TRANSSILVANIA.

---

§. CCLIV.

Litterae in Transsilvania, post hujus ab Hungaria sejunctionem, Musis saepius a Marte impeditis, non raro obsignatae fere fuere: floruerunt vero sub Gloriosissimis Principibus, *Stephano et Christophoro Báthoriis, Gabriele Bethlen, Georgiis I, et II. Rákótziis* (ad A. 1657) *Michaële I. Apafi* pauculis annis, et Augustissimis cumprimis, Carolo VI. atque Maria Theresia, Quae diutinae pacis patriae, Musis amicae, conservatrix, altera veluti Pallas, Scientias omnes clypeo Suo protegit.

§. CCLV.

Res Litteraria, pro diversarum ratione Religionum, in diversis, apud *Romano*

Catholicos, *Helveticae Confessioni addictos*, *Lutheranos*, *Unitarios*, nec non *Valachos*, Palaestris, excolitur.

§. CCLVI.

I. Studia Litterarum inter Romano-Catholicos, Universitate *Claudiopolitana*, et Gymnasiis: *Carolino-Albensi*; *Udvarhelyensi*, *Maros-Vásárhelyensi*, *Csik-Somlyensi*, *Kantensi*, *Cibiniensi*, *Mediensi*, *Bistriciensi*, *Scholisque* trivialibus traduntur.

1. De *Universitate*, Claudiopoltana, tenendum: Princeps *Steph. Báthori*, bonorum omnium dignus laude, A. 1576, Thronum conscendens Polonicum, cum Successore ac Fratre suo *Christophoro*, consilio et opera *P. Joannis Leleszi*, antea Agriae agentis, Societatem Jesu in Transsilvaniam recepit. *Christophorus* invitavit, *Stephanus* Polonia A. 1579 misit. Invitanti annuit Praepositus per Poloniam Provincialis *P Franc. Sunnyerus*, lectosque decem (plures deinde missi) Socios Calend. Oct. Claudiopolim induxit. In his Jacobum Vangrovitium, qui ceteris praeesset, ab Vilnensi, quod regebat, Collegio, et Aloysium Odescalum latine concionaturum, a Cracoviensi sede translatos. Societati attributa sedes est in Abbatia Kolo's-Monostorensi, (quæ olim Familiæ D. Benedicti fuerat) extra Urbem Claudiopolim, sed Suburbio conjuncta; ubi Societas Scholam aperire conabatur: sed cum fructus speraretur amplior, si in Urbem Scholae inducerentur, Princeps

Christoph. Báthori, pro Sede Collegii, Templum et Coenobium desertum, quod olim erat Franciscanorum, contulit, Pro Gymnasio vero instituendo, Coenobium Monialium, loco proximo situm pariter vacuum, una duntaxat vetula superstite eaque jam pridem coeca, designavit. Ædes itaque ad docendum et incolendum propere concinnatae sunt, in easque M. Aprili ex Kolo's-Monostor migratum, Collegio eidem, pro instituta a se Academia, pagos: *Monostor, Báts, Jegenye, Bogártelke, Tiburtz, et Kájántó* donavit. Pari liberalitate, AlbæJuliae, Steph. et Christoph. Báthori Collegium Societati fundaverunt. Octo Patres hic initio, et moxClaudiopoli triginta sedem habuere: quorum Albae 4, Claudiopoli 18, An. 1586. confecti peste sunt; in Abbatiam Monostorensem licet evitandæ pestis causa pars Collegii secesserit. An. 1585 in GymnasioClaudiopolitano et Philosophia etTheologiae aliquid tradi coepit. An. 1586 *Steph. Báthori,* inclitus Rex Sarmatarum, in lecto emortuali, *Sigismundo Báthori,* praecipuam et primam Societatis Jesu curam testamentali jussione demandabat, his verbis: „Ad Te, Nepos Charissime,
„ Sigismunde Báthori, redeo, Tibi imprimis Col-
„ legium Claudiopolitanum et Albense lego et
„ committo, quae Collegia Pater Tuus et ego fun-
„ davimus propriis ex facultatibus nostris, sine
„ cujusquam injuria. Quae ita tuearis ac defen-
„ das, quatenus animæ tuae, Patriæque, cui præ-
„ es, salus Tibi curæ est etc. *Vid. P. Andr. Illiae Ort. et Prog.* Item, *Franc. P. Pápai Rudus Redivivum*; nec non *Ortus et Progressus Collegii Academici S. J. Claudiopolitani, Auctore P. Georgio Daróczi S.J.* cujus verbis, praesentem notam, po-

tiori ex parte, contexuimus. Non tamen longum hoc PP. Jesuitarum gaudium esse potuit, anno enim 1588, quo Sigismundus regendam Transsilvaniam, a *Jo. Getzi* hactenus moderatam susciperet, §.109. *n.* antequam quidquam concluderetur, expulsio Societatis petebatur, Sigismundoque denunciabatur, aut Societatem, aut PrincipisSolium dimittendum esse. Sigismundus licet, cui Societas tanta devotione commendata fuerat, et qui non modicum, propter educationem, Patribus S.J. debebat, serio, sed frustra, in id incumbebat, ut ad mitiorem sententiam Proceres deduceret: mox proinde assensit, utTranssilvaniaSocietas excedat, postquam ab ea Fastos Civiles, a Gregorio P. M. correctos, summo sibi studio commendatos accepisset, ab omnibus tandem regnicolis (*Wolfgan. Bethlen Hist.p.* 363 docet, An. 1582. Novum Calendarium in Transsilvania receptum) receptos, ac pro A. 1591 impressos. *Vid. Appr. P. III. T. XIII. Art.* 1. *Cfr.* §. 251. *n.* 2. A. 1595 opera, *Alphonsi Cariglio S. J.* Societas restituta est. Deinde pulsa, iterumque recepta, varias fortunae, nunc secundae, nunc adversae vices tulit. Principe *Gabriele Bethlen* respirabant res Societatis: ille enim Monostorensem Sacram aedem et Societatem Catholicis A. 1615. solemni decreto reddidit, advocatis in Monostor, Albam et Kápánsebes compluribus e Societate, quos suis impensis non paucos annos aluit. Postea favore quoque Stephani Bethlen, Catharinae Brandeburgicae, et Georgii Rákótzi, An. usque 1653, tute licuit esse Societati. Tum quarto sententia Comitiorum proscripta, mutato solitarum vestium cultu in familiarem Curionibus, adversa sibi ad exitum ejus

Seculi experta est. Tunc vero firmari coepto in Transsilvania Imperio Augustissimae Domus Austriacae, Societas isthic firmata est, et leges contra eam latae rescissae. A. itaque 1698 17 Nov. Academia S. J. Claudiopolitana restaurata est, in eaque Philosophia doceri coepit: patet hoc, tam ex recitata tunc in eadem Academia Oratione,, quam *Primitiarum Academicarum* titulo impressam legimus, quam literis Invitatoriis *P. Sigismundi Vizkeleti* Archi-Diaconi; in Officina *Nicolai Totfalusi* A. 1698 editus. A. 1744 Possessiones Collegii Soc. Jesu Claudiopolitani, e numero Fiscalium Bonorum sunt exemptae, *Art. VIII.* Multum, Comes *Steph. Apor de Al-Torja*, Academiae huic, in Leopoldina ejus restauratione, contulit beneficii, quo hodiedum alumnis suis opem fert. Ex praedicto tempore, Patres S. J. Disciplinas, magno tam in Seminariis, quam Convictu Nobilium, Discentium numero, feliciter satis tradiderunt. Laude non minore Literae jam nunc a PP. *Petrinis* ibidem traduntur. Nec deest ibi Magister Secularis, qualem praesenti quoque Anno 1775 Sacratissima Princeps, vigore Ordinationis Supremae Suae 26 Jan. emanatae, ex Materna et incessante in Populorum Suorum Conservationem solicitudine, ad tradendam Chyrurgiam, Anatomiam et Artem Obstetriciam, cum annuo 400 Rh. Fl. Salario e Cassa Provinciali pendendo, Magistrum constituere dignata est; ut quilibet discendi artes eas cupidus, in memorata Academia, quae jam Universitas audit et est, familiares sibi reddere queat. Vid. Commissio Gubernialis numero 916, de An. 1775, 17 Febr. Ceterum, de Societate, quam sermone prosecuti sumus,

praeter citatos superius AA. lectu digna sunt (de Bonis praesertim Societatis) quae *P. Jo. Szegedi in Synopsi Vitae Belae IV.* prope calcem habet. Director Regius universitatis est, Excellentissimus ac Illustrissimus *Dominus Comes* Dionysius Bánffi *L. B. de Losontz*, S. R. I. Eques, S. C. R. et Ap. Majestatis Camerarius et Status Consiliarius Actualis Intimus, per Magnum Principatum Transsilvaniae Agazonum Regalium Magister, Incliti Comitatus Kolosensis supr. Com. etc. Celebris est Magnifici hujus Comitis *Oratio*, quae inscribitur Hermatena, edita Claudiopoli 1747. 4.

2. Albae-Carolinae (§. 228. *n.* 2.) a Reverendissimis PP. Canonicis Gymnasium eruditur; estque ibi Seminarium *Sapientiae Incarnatae* nuncupatum Areapoli (*Székely Udvarhely*) Patrum S. Jesu antehac, nunc PP. Petrinorum Csik-Somlyoini PP. Franciscanorum Reformatorum, Mediae ac Bistricii PP. Piarum Scholarum, curae, Gymnasia commissa sunt.

3. Qualis, ante diversarum ortum Religionum, Literarum in Transsilvania status fuerit, nostrum non est inquirere; postea qualis exstiterit, innuit *Articulus*, A. 1557, Festo B. Dorotheae, dum Albae-Juliae Comitia obirentur, latus, cujus summa est: *Quoniam Capitulares* (Ecclesiastici scilicet) *publico regnicolarum statuto ejecti sunt, et Secta Monachorum explosa: dignetur Majestas Reginalis, certa Monachorum Claustra, pro erudienda Juventute deputare; quem in finem deputantur duo Claustra, unum in Oppido Vásárhely*, (Agro-

poli) *alterum in Civitate Kolo'svár,* (Claudiopoli.) Et ut docet *Art.* An. 1565, Festo S. Vincencii conditus: *Scholae Maros-Vásárhelyensi, juxta Testamentum Isabellae,* 250 *Floreni annuatim solvuntur, et Scholae etiam Albae-Juliae erigendae futura aedificatio, idoneorumque Magistrorum ordinatio promittitur.* An. 1566, Feria 2-da, proxima post Fest. Pentecostis: *Intercedunt Status apud Principem, ut idem* 300 *Florenos, pro Rectore Scholae Székely-Vásárhelyensis,* (alias Maros-Vásárhely) *et intertentione Studentium, per Serenissimam Matrem Suam Isabellam Donatione mediante collatos, e Decimis Siculorum constanter administrari jubeat.*

§. CCXLVII.

II. Juventus Religionis Helveticae Confessioni addictae, in *Collegiis* (ita Gymnasia majora nominantur) *Nagy-Enyedensi*, *Claudiopolitano*, *Agropolitano*, nec non *Areapolitano*, aliisque *Scholis minoribus*, Litteris imbuitur.

Trium R. in Transsilvania Collegiorum, v. l. *Enyedensis, Claud. et Agrop.* (Areapolitanum enim Gymnasii nomine vulgo venit) historiam Compendiosam dedit *And. Huszti*, tum Francofurti ad Viadrum SS. Theol. ut et Juris utriusque Studiosus, postmodum Juris in Collegio R. Claudiopolitano aliquamdiu Professor, in Dissertatione cui titulum fecit; *Origo, Incrementum et facies hodierna trium in Transsilvania Illustrium Gymnasiorum Reformatorum*-Francofurti ad Viadrum An. 1731. 4-to.

§. CCLVIII.

a. Collegium Enyedense, a Principe *Gabriele Bethlen* fundatum Albamque Juliam locatum, ac A. 1658 dissipatum; ab An. 1664, quo translationem a *Michaële I. Apafi* nactum est, suos in hunc diem alumnos *Nagy-Enyedini* nutrit, et Scientiis variis elegantissime, sub tribus Professoribus, floret. *Cfr.* §. 235. *n.* 2.

1. *Albæ-Juliæ*, quae Sedes Serenissimorum quondam Transsilvaniae Principum erat, Religio Unitaria, suo statim apud Transsilvanos exordio, locum invenerat, Scholamque ibidem pepererat; cujus primus Moderator *Stephanus Julanus* (*Gyulai*) ac post eum *Gregorius Wagner*, memorantur; at, circa An. 1580, Reformatis eadem cessit Schola, Unitariaque fides pene ibi exstincta est. Primus Scholae Rector Reformatus fuit *Benedictus Ilosvai Art. Lib. Magister*, Praeceptoribus *Calvino ac Beza* usus, et Vittebergae A. 1557, literis deditus: post navatam fidelissime in Schola operam, Pastor ac Senior Alba-Juliensis creatus fuit. Successit ei *Sigismundus David Kassai*, origine, ut nomen innuit, Hungarus Cassoviensis, qui post patria studia, Italicis, Gallicis, Helveticis, et A. 1577. Vittebergensi, in Academiis litteris excultus, et in patriam redux, Váradensi in Schola, postea Albensi, Scientias professus est, magno juventutis, Procerum cumprimis filiorum, emolumento. Hic, in Consolationem Procerum, Liberis per pestem grassantem orbatorum, libellum non-

rudi exaratum Minerva edidit, sic insignitum: *Dialogus, quo Praesides Transsilvaniae suorum morte dolentes consolatur* S. D. K. Claudiopoli 1584 4-to. Qui hunc, hoc munere, ad tempora Gabrielis Bethlen, exceperint, consignatum literis non reperi.

2. *Gabriele Bethlen* Principatum Transsilvaniae A. 1613 obtinente, laetius actutum Scholam Albensem floruisse, dubio caret. Princeps enim de Religione, quam professus est, optime meritus, sui statim initio regiminis, tranquillitati Patriae, promovendisque in ea literis intentus, primas eo convertit curas, ut jactatas variis casibus Musas, et Michaëlis Vajvodae ac Georgii Bastae crudelitate pene expulsas, in Transsilvaniam revocaret. Ideoque Albae-Juliae cumprimis, ut rem, in qua maxime delectabatur, ob oculos haberet jugiter, Scholam volebat ornatissimam. Eo proinde Virum instituendis juvenibus natissimum, 1. *Paulum Kereszturi*, Academicis, exteras per oras, peregrinationibus, politissimum, accivit. Circa An. 1621. 2. *Martinum Opitium*, Doctis haud ignotum, eidem adhibuit Scholae, pauca post tempora in Germaniam regressurum. 3. *Georgius Tsúlai* (postea Superintendens) ei successor fuit. An. 1622, M. Majo, Generalibus in Comitiis, communi Statuum ac Ordinum voto, (ut patet *Approb. Const. P. I. T. X.*) Collegii, seu, ut nuncupabatur, Gymnasii Academici fundamenta, Princeps laudatus, jecit ampliora, ab eoque tempore incubuit sedulo, ut Collegium Fundis, cum habitationis, tum proventuum, locupletaret. Evocatis interea luculento salario (Mille Germanicalium dicunt) e Germania Viris Celeberrimis, 4. *Jo. Henr.*

Alstedio. 5. *Marco Philip. Ludov. Piscatore.* 6. *Joanne Henr. Bisterfeldio*, adjectisque tribus Collaboratoribus, (nunc Praeceptores Publici vocantur) qui tribus latinitatis studiorum Classibus praeessent, Scholas potissimarum disciplinarum aperiri curavit, discentium pariter ac docentium numero quotidiana incrementa capiente. Et jam, ipso adhuc vivente Principe 40 erant S Ministerii Candidati, quibus de vestimentis talaribus uniformibus, deque victu egregie erat prospectum. A. denique 1629, dum suprema Princeps ageret tempora, quia aedificium tam magnificum, quale animo conceperat in Castello Albensi exstruendum, se vivo, ad supremum lapidem perduci non potuit; 20000 Fl. Hungar. summa eum in finem (majore autem in alios fines §. 115. *d.*) legata, abunde in futurum providit. *Conf. Approb. Const. P. I. T. I. A.* 1. Antea vero in fundum sustentationis reliquerat, Taxam 2000 Florenorum annuam Oppidi *Debretzen* in Hungaria siti, jamque Liberae ac Regiae Civitatis jure gaudentis; Taxam item 200 Flor. Hung. pariter annuam, cum decimis, Oppidi *Nagy-Enyed*, atque pagos huic circumjacentes, *Détse, Miriszló, Fel-Enyed, Musina, Heningfalva*, possessionesque portionarias. Frumenta insuper, fructus, vina, pecora, et quaecunque ad victum Docentium ac Discentium erant necessaria, aequa divisione dari disposuit. Quibus Professores, et una Discentium pars, *Principistarum* insignita nomine, hodieque sustentantur, mutata licet praxi: superioribus enim temporibus Principistarum quilibet, annuatim florenos Hungaricales 20, et aliquam vini, agni *cet.* portionem habebat, quatuorque insuper panes minutulos

(Libum vocari solet) pro se ac famulo quotidie percipiebat; nunc florenos 30 annuatim, et panem quotidianum, sine vino et similibus habet, fructusque Collegii e horto; et olus (si ipsemet colat) ex eodem obtinet. Alii, Togatorum e numero, (quales sunt Principistae omnes) Procerum beneficiis aluntur, et *Alumni,* item *Privatistae* nuncupantur: eorum nonnulli solam pecuniam a Patronis accipiunt florenos 30 non superantem; alii triticum pro pane, et aliquam pecuniae summam. His ac Principistis uno in furno panis ab uno coquitur Pistore; at Praebitores habent diversos. Sunt etiam Studentes Togati, nec Principis, nec Privatorum, fulti beneficio, *Exspectantes* appellati, quibus e pane Principistarum duo dietim dantur. Studentes Classistæ, quales sunt: *Logici, Poëtœ, Rhetores, Syntaxistœ, Grammatistae, Etymologistae,* similis beneficii habent nihil; sed propriis vivunt sumptibus, Præceptoresque conducunt *Privatos: Publicos* enim in Classibus *Praeceptores,* e communi salarium habentes, præter ullam ferme mercedem, obtinent. Ea, quæ nunc de *Alumnis, Exspectantibus ac Classistis* Collegii Enyedensis diximus, vix aliqua cum mutatione, reliquorum Civibus Collegiorum applicari queunt. Sed ad inchoatum redeamus sermonem. Supremam fundati Collegii Academici curam et tutelam, Fratri, ac post sua fata Transsilvaniae Gubernatori, imo Principi, *Stephano Bethlen,* Gabriel legaverat, propiorem autem inspectionem commendaverat Superintendentibus successive, qui, pro more ejus temporis, et Principi et Collegio adhabitantes, disciplinam pariter et Proventus dexterrime curarent. Con-

stat ex his, non Catharinam Brandeburgicam fuisse, cui sua debeat Collegium fundamenta, ut quidam putant. In Collegio taliter constituto, dum memorati superius Professores, omnibus adhibitis nervis officio funguntur, etiam defetiscuntur. Et *Alstedius* quidem, (ipsa *Sedulitas*, pluribus suis Operibus orbi erudito se commendans) quantum constat, sub *Georgio I. Rákótzi* laboribus inmortuus est. *Piscator* A. 1645, 7 Apr. Albæ Juliæ adhuc fuit, in Germaniam vero postea remigravit et naturæ debitum persolvit. *Bisterfeldius* (qui, cum multa mirabilia produceret, sinistre vulgo de Magia audiebat, ignorantia ejus temporis thaumaturgiam ipsius naturalem sequius explicante) sub Georgio II. Rákótzi mortuus fuit Albæ-Juliæ, ejusque lapis sepulcralis usque A. 1716, quo Castellum Albense in pulcherrimam Cæsare digni Fortalitii formam strui coepit, Coemeterio publico visebatur. Procul ergo dubio, aut Halesius erraverit, aut alius fuerit Bisterfeld ille, Alstedii gener, unus ex Legatis ad Synodum Dodrectanam Nassovicis, quem *Joh. Halesius*, Dodrecti tum præsens, An. 1619, 18 Jan. Dodrecti mortuum, ac 22 Jan. sepultum scribit, *Epist.* 26, et 27. 7. *Joannes Crispinus*, Moravus Olomucensis, Philosophus ac Theologus Doctissimus, A. 1649, Bisterfeldio fuit adjunctus: sed is quoque An. 1655, æt. 39. vitam terminavit. Hujus in Templo Albensi Epitaphium, his clauditur: *Septennem tumulat DacicaMusa Ducem.* Vid. *Hung. Tymbaules* p. 82.

3. Sic cedentibus fato Professoribus, remissius studia tractari coeperunt. Prospectum quidem tempestive de futura Collegii necessitate erat, *Joan-*

nesque Apatzai, Alumnorum Collegii præcipuus, suffragio Professorum Principi commendatus, ac hunc in finem in Academia Ultrajectina scientiis instructus, An. 1653. M. Novembri, *Collaboratoris* obtinuit munus, *Classique Poëticae* praefectus est. Dum itaque is *Virgilium* quidem tractat, at ex illo Geographiam, Physicam et Astronomiam discipulos solide docet, discentiumque ad se adlicit animos; invidiam incurrit non paucorum: quorum adcusatione, tanquam *Theologus Presbyterianus et Philosophus Cartesianus*, sicque sanctioris reipublicae turbator, Principi defertur. Iram protinus Princeps concipit tantam, ut dignum Apatzaium censuerit, qui ab apice turris Albanae praecipitaretur. Sed opera *Pauli Kereszturi*, apud Principem factum est, ut Professor in Collegium Claudiopolitanum transferretur: ubi tanto Theologiam, Philosophiam, Mathesim, aliasque scientias, emolumento tradidit, ut non defuerint Scholastici, qui relicta Alba-Julia, Claudiopolim, pro haurienda ab Apátzaio eruditione, petierint. *Cfr.* §. 259. *n.* 2. Denato vero Bisterfeldio, sufficitur An. 1655. 8. *Isaacus Basirius*, SS. Theol. Dr. et Ecclesiae Anglicanae Presbyter, qui ob turbas Anglicanas, apud Oratorem Regis Angliae, Constantinopoli exul, residenti ibidem Transsilvano notus, et Principi Georgio II. Rákótzi commendatus erat: sed brevi hunc, e turbis jamjam ex Expeditione Polonica Rákótzii secuturis, quies Angliae suæ restituta domum revocavit. Duravit autem dictum dicto loco Collegium usque ad infelicem et temerariam Georgii II. Rákótzi in Poloniam Expeditionem, quae An. 1657. facta est.

Sequente enim 1658 anno, a Polonorum vindicibus barbaris, Turcis, Tataris ac vicinis Valachis, dum ferro ac flamma in Transsilvania misere desævitur, §. 119. *n. h.* ipsa quoque Alba-Julia, (quæ *Julia nigra* merito postea dicta est,) cum Regia, et dicto Collegio, penitus expilata est. Templum magnificentissimum; Bibliothecam multis ex oriente, pluribus, ex Europæ partibus, et Budensi *Matthiæ Corvini* Regis Bibliotheca, codicibus, et Manuscriptis rarioribus amplissime locupletatam (*N. B. Joan. Bethlen* Hist. Lib. 3. §. 16. p. m. 237. Bibliothecam incensam scripsit An. 1660; quem merito quidem D. *Alexius Bethlen* in *Glossis* emendare voluit, sed ipse quoque lapsus est, cum ejus conflagrationem ad A. 1657 retraxit) et Typographiam (error forsan typographicus est in Libello *Erdélyi Féniks*, numero 44. ubi combusta Typographia A. 1659, notatur) barbaræ flammæ absumserunt. Studiosæ quoque juventutis pars cæsa, pars in captivitatem abducta est: alii dispersi sunt, pauci vero, qui saniora consilia sequebantur, Claudiopolim se, securitatis gratia, receperunt, prono ad *Joannem Apátzai* Professorem ibi agentem animo lati. Claudiopoli, hospes Studiosorum societas, Clarissimum *Petrum Vásárhelyi* Siculum, Virum doctum et diligentem, Aulicum Acatzii Bartsai Concionatorem, A. 1659 Professorem nacta est, et in aedibus Gymnasii Claudiopolitani, sed discretim, quinquennium hospitata.

4. Princeps *Mich. I. Apafi* rerum potitus, consensu Procerum, *Collegium*, *Albense* dictum, Claudiopoli, Enyedinum, ubi antea quoque insignis flore-

bat Schola, cujus Rector erat A. 1556 *Demetrius Húnyadi*, §. 245. *n.* 1. An. 1657. *Mathæus Patai*, A. 1658 *Benedictus Árkosi*, alias alii) ob vivendi et habitandi commoditates, A. 1664, adnitente indefesse Professore *P. Vásárhelyi*, transposuit. Ex hoc adeoque tempore, præsentem in diem *Collegium Bethlenianum* (quod et Alba-Nagy-Enyedense vocatur) in Oppido Nagy-Enyed floret. Hinc Sigillum antiquum, quod Collegium possidet, hanc habet Inscriptionem: *Sigill. Coll. Bethlen. Alba-Enyed.* Scilicet, dum A. 1662, Princeps Apafi, ad expugnandam Claudiopolim proficisceretur, (§. 121. *n. e.*) in Castris ad *Kotsárd*, pagum Sedis Aranyas, positis, praesentibus patriae Magnatibus, capit consilium, nunquid Collegium *Albam Juliam* reducendum, aut *Enyedinum*, suam v.l. in Possessionem collocandum esset? Consensum ibi est, ne *Albam*, a qua longius Possessiones Collegii distant, sed in Oppidum *Enyed*, ubi caput eratBonorum, et a quo alii dependebant pagi jure perpetuo Collegio dati, collocaretur. Princeps igitur Mandato (cujus habemus copiam) ex iisdem Castris dato A.1662, 6 Oct. domos Collegii, in Castello Enyedensi, extraque id, existentes reparari, et ædes alias, si eæ non sufficerent, pro Studiosis emendas injunxit, præcepitque serio, ne ullus mortalium Collegii migrationem Enyedinum, et positionem ibidem sedis impediret; cumprimis vero, Provisor Bonorum Collegii, Enyedini habitans, *Martinus Szántó de Nagy-Enyed*, omnem in collocando Collegio navaret diligentiam. Nihilo tamen minus, totis se viribus Oppidani Nagy-Enyedenses huic opponebant intentioni. Et quia jam tum, dicti Oppidani, modis omnibus, contra

jura Collegii, ad culmen libertatis eniti contendentes, viderent, jus Collegii, adhabitatione Collegi magis iri stabilitum: plurimis rationibus, etiam (ut Juristae vocant) Repulsione adhibita, contraiverunt. Eo tandem res devenit, ut, Principali interveniente imperio, inter Partes conventum sit, admissique novi hospites. Quæ conventio, ut tanto firmior et stabilior foret; Collegium, perpenso, quod petulantia Studentium non sit non injuriosa futura Oppidanis, bonae harmoniæ causa remisit jus taxae, 200, Florenorum, Collegio quotannis solvendorum solvique solitorum. (Decimas nunc quoque exigit) Ut tandem hujus benevolentiae qualem qualem compensationem Oppidani ederent, molam, tunc unirotam, *Tsere*, ab impendentibus quernis dumetis, nominatam, Collegio tradidere: haec quidem, et talia, ob concordiam facta. Et haec omnia tanto procedebant felicius, quod Curatoris Primarii Officium, Ill. Heroi D. J o a n n i B e t h l e n, Transsilvaniae Cancellario, Viro Litteratissimo et Literatorum Patrono (ex Historia sua noto) delatum esset. Nimirum, sub cura Superintendentium, et proxime Reverendi *Georgii Csulai*, dum turbulentis patriae rebus confusae res Collegii essent, et tantum non eversae, Viro Seculari magnae auctoritatis et ingenii erat opus, qui solita cuncta combinaret ac restitueret. Sed redeamus ad

5. 9-num Collegii Professorem, *Petr. Vásárhelyi*, qui voluntate Principis ac Procerum Collegam nactus est 10: *Samuelem Enyedi*, Med. Drem, Scholae Váradinae antea Rectorem, sed capto per

Turcas nobili Fortalitio, in arce Huszt exulem; cui Cathedra Philosophica ornanda, cum Paedagogiarchatu, cessit, qui An. 1669 ad Ministerium Pastorale se adplicuit, nec multo post, v. l. A. 1671, in Parochia Alvintzensi obiit. Petro quoque Vásárhelyi A. 1666, 15 Maji, mortuo, 11. *Joannem Nadányi* de Keres-Nadány, fil. Michaëlis, Virum generosi stemmatis, et Principissae Annae Bornemiszsza sangvine junctum, Princeps Apafi, Magnatibus stipatus, futurum in Collegio Rectorem et Professorem, in sua praesentia inaugurandum fecit. Accessit A. 1668, 4 Jan. ad duos Professores tertius 12. *Paulus Csernatoni* Siculus, Art. Lib. Mr, qui e Lectore Eloquentiae Claudiopolitano, Ephorus ab Illustr. Joanne Bethlen, filio Nicolao adjunctus, et ex peregrinatione cum eodem, Germanica, Hollandica, Anglica, Gallica, Helvetica, redux, Matheseos, Philosophiæ Cartesianæ (quam primus in Transsilvania professus est) et Historiarum tradendarum munus, cum Pædagogiarchatu, adeptus est. Eodem anno Jo. Nadányi, vir doctus quidem, sed docendo minus natus, Lingvae Hebr. et Logicae professione contentus esse jussus; Cathedra Theologica, mandato Principis, 2 Jul. 13. *Stephano K. Csengeri* cessit, qui A. 1671, forti apoplexia tactus M. Jun. oneribus succubuit. Eodem itaque anno vacans Cathedra Theol. oblata est 14. *Martino Dési*, patre Vietore quodam Saxone Schæsburgensi in Oppido Dees nato; qui postquum humaniora in Collegio Sáros-Patakensi Hungariæ absolvisset, Coccejum Lejdae 4. annorum spatio audivit, D. Stephani Botskai patrocinio adjutus. Redux in patriam Cathedram Pastoralem in Oppido Kézdi-Vásárhely ornavit, in-

deque ad Professoratum ductus, A. 1671, 28 Nov. in præsentia Ill. Baronis Stephani Botskai (cujus privignos *Klobusitzkios* academicam ante peregrinationem literas docuerat) Patroni sui Orationem inauguralem publice habuit. Hic ille est, qui primus *Coccejanas* scientias, e *Summa Doctrinæ de Foedere et Testamento Dei* juventuti tradere in Transsilvania coepit. §. 275. *n.* 18. (Helveticam quoque Conf. et Catechesim Palatinam Auditoribus interpretatus) A. 1678. *Joannes Nadányi*, per fictum licet rumorem, in Principem, cum nonnullis Proceribus, pessima cudisse consilia, ideoque intercipiendus, circumferebatur, inani tamen perculsus metu, Transsilvania excessit Professoratuque excidit; cui surrogatus est Matheseos ac Lingvæ Hebrææ Professor 15. *Steph. Kolosvári*, Cartesianæ sectator Philosophiæ, bis in Germanicas Academias missus, Vir cumprimis facili Latinitate et eloquens. An. 1676, *Paulus Tsernatoni* apoplexia percussus, M. Febr. obiit. Celibis ejus hæredeque destituti suppellex libraria, insigne auctarium factum est Bibliotecae publicae. Vacans ejus Cathedra, oblata, cum Pædagogiarchatu, communibus Principis et Curatorum sententiis, 16. *Francisco Páriz Pápai*, Med. Dr. Amplissimæque facultatis Medicæ Basileensis Assessori; qui A. 1676, per Ill. Nicolaum Bethlen, et Mich. Tofeum Superintendentem, ad Physices et Historiarum professionem, ac excitandum Lingvae Græcæ studium, solemniter introductus est. Quantus hic fuerit vir, testantur hodieque Libri ejus in lucem editi Transsilvanis Hungarisque notissimi. *Cfr.* §. 280. 32. Mortuo A. 1691, 24 Jul. Martino Dési, A. 1692, 26 Jan. 17. *Stephanus Enyedi*,

quem predecessor moriens successorem nominaverat, substituitur. Stephano Kolosvári, Francisco P. Pápai, et Stephano Enyedi, curam Collegii gerentibus, tristissimum Oppidi Nagy-Enyed et Collegii fatum A. 1704 accidit. Scilicet, Miles Rakótzianus, deprehensum in Oppido Enyed quod occupaverat, Exploratorem Cæsareum, naso ac labiis mutilat: quam ob rem Commendans Generalis Rabutin effervescens, *Baroni de Tige*, juxta Albam Juliam cum exercitu moranti vindictam sumendam demandat. Is igitur ipsa *Dominica Palmarum* (Rákótzianis §. 127. *n. a. b.* sex amplius millibus ad vicum Hari castra metantibus, frustraque toties ad defensam ab Oppidanis invitatis) summo mane adest, Castellum, in quod tumultuario potissima Civium pars se receperat, deditione occupat; egressos in occursum Ecclesiasticos, rogantesque, ut sibi ac populo imbelli parcatur, secedere in aream Collegii jubet, permissoque militi unius horae spatio ad prædam, ac signo dato, Castellum totum, cum Oppido, uno igne, facibus ubique subditis, ardere jubet, qui Collegium quoque eadem flamma involvit. Nemini, quicunque in fuga deprehensus fuit, præter feminas et pueros, parsum. Cæsi plures quam ducenti, interquos Scholastici ad 18. circiter, praeter graviter vulneratos, numerati. Sequenti quoque 1707 anno Collegium passum est graviora: Crypta namque Collegii: in qua potiores ex Oppido et vicinia rem condiderant pretiosiorem, ut et Bibliotheca Collegii, praedae Rascianorum et Valachorum cessit. A. 1707, Professores, solo Kolosvario remanente, compellentibus Rákótzia-

nis, Hungariam concesserunt, anno tandem 1709, M. Febr. stationi suae redditi. Steph. Enyedi, ex variis consternationibus, A. 1710 lenta apoplexia adfectus, An. 1714, 15 Aug. vitam aerumnosam commutavit. Ejus in locum An. 1710, 31 Oct. introductus 18. *Steph. Gyúla Szigeti* (cujus Manuscripto in contexenda Collegii Enyedensis Historia cumprimis utimur) Pastor tum Ecclesiae Felső-Bányensis, et A. 1715, 5 Jan. more sollemni inauguratus est. Anno eodem, Stephano Kolosvári gradum Superintendentis obtinente, et in Residentiam Superintendentialem (pro more ejus temporis §. 233. *n.* 3.) Albam Juliam, ubi Pastoris Ecclesiae, simul et Senioris Fratrum Tractus vicini Alba-Juliensis, officio functurus erat, concedente, die 28 Aug. successit 19. *Petrus Szilágyi*, Vir ex Orientali imprimis Litteratura Clarissimus, qui, praeter Manuscripta varia, Grammaticam Hungaricam prelo dignissimam reliquerat. A. 1716, Instrumenta Collegii Litteraria, per expilationem cryptae disjecta, recollecta, ut fieri potuit, et in Archivo reposita sunt. Item, fundi pecunialis Collegii, a fundo itidem pecuniali Ecclesiae (quos mixtim Ill. Comes Nicol. Bethlen administraverat) disjunctio facta, (22000. Flor. erant) et potestati Curatorum Collegii commissus est. Eodem A. 1716, 10 Sept. Franc. P. Pápai, post 40 annorum in Collegio labores, quibus A. 1714 succumbere coepit, ex apoplexia placide in Domino occubuit. A. 1719 peste invalescente, jussu Superiorum, Professor Steph. Gy. Szigeti, cum Studiosis, qui eum sponte sequi volebant, Fel-Enyedinum, locum nondum ea lue infectum, 6-ta Jul. emigravit; ubi Divina miseratione cum paganis (Oppida-

nis interim saeva lue immensum absumtis) ad unum servati, ultima Febr. anni sequentis remigrarunt. An. 1721, deliberatione diuturna Illust. Consistorii, post fata Francisci P. Pápai, (ob defectum proventuum, ad restantias salariorum imminuendas) a duobus tantum Professoribus usurpata Cathedra, Patronatu potissimum Illustrissimi Consistorii Praesidis L. B. Stephani Vesselényi tertium amplexa est Virum, np. Clariss. 20. *Georgium Gyula Szigeti*, Stephani Fratrem Germanum, Professorem hactenus Udvarhelyensem, cui Philosophia atque Mathemata demandata sunt. Atque insimul Petr. Szilágyi Orient. Linguis et Antiquitatibus Hebraicis fuit adplicatus, uti Stephanus Szigeti, supra Theologiam, qua fungebatur, professioni Historiae Ecclesiasticæ. Hoc tempore, Curatoribus Collegii, annuente etiam Ill. Supremo Consistorio, novum subrepsit consilium, nimirum, ut tertii Professoris salarium, duobus in posterum junioribus alendis cederet, qui sub titulo Lectorum Professorum, Disciplinis certis juventuti inculcandis vacando, dum se utiles publico futuros probarent, decedentibus Professoribus surrogarentur. Unde 21. *Æmericus P. Pápai*, Francisci filius, redux e peregrinatione exotica, Lector Professor creatus, Lingvae Graecae et Logicae professionem A. 1723 suscepit. Is, A. 1725, 7 Dec. Collegam adeptus est 22. *Stephanum Töke Vásárhelyi*, eruditi quondam Patris cognominis (Professoris aliquamdiu Udvarhelyensis, Pastoris ad extremum Székensis) filium, qui Antliam pneumaticam, aliaque mathematica et physica Instrumenta, ex Germanicis et Belgicis Academiis, sumtu Collegii adjutus, primus in

Transsilvaniam introduxit, et Physicam experimentalem ex professo erudite docuit, usque ad A. 1768, quo d. 14 Apr. hora 3 pomerid. naturae debitum persolvit. A. 1738, unico, h. e. 15 Januarii, die inaugurati sunt: 23. *Sigismundus Nagy Borosnyai* Theol. Dr. et Professor, atque 24. Clariss. D. Michaël Abod Ajtai; quorum *ille* in locum *Stephani Gy. Szigeti*, jam Superintendentis (§. 233. *n.* 3.) successit, Theologiamque, cum Jurae Naturae et Gentium, atque Methodo Concionandi docuit; An. 1774, M. Dec. mortuus §. 280. *n.* 7. *hic* vero LL. OO. Antiquitatum et Historiarum Professor diligentissimus, est adhuc in vivis. Scripta hujus in Historias et Antiquitates, Graecam cumprimis, vastissima confecerunt Volumina. *Grammatica* vero, quam, An. 1744, juventuti lingvam latinam discenti edidit (*Cibinii*) utilissimam, insignem Eruditorum Lipsiensium laudem meruit. *Vid. Acta Erud. Lips. ad A.* 1747. Laudata haec Grammatica, Cellarii potissimum laboribus exarata, non Enyedensi solum Pubi Scholasticae, usque ad An. 1771, ac Scholis nonnullis minoribus Rectores suos Enyedensi e Collegio habentibus, sed ab An. 1766, quo tertia ejus adornata fuit editio, Gymnasio quoque Udvarhelyensi erat manualis: at certantibus Grammaticis, A. 1771 nova, eaque Cellariana, Grammatica, Lingvae Hungaricae accomodata, in Transsilvania adornata, Claudiopoli edita, et omnibus, quae Helveticam amplectuntur Confessionem, Scholis, tradita est. *Ajtaiana* autem, An. 1759, cum vehiculo lingvae Germanicae, Coronae impressa, usibus Gymnasii Coronensis inservit. Ajtaianam denique memoriam crediderim immor-

talem futuram. Is namque, ex Concionatore Aulico Illustrissimae quondam natae Comitissae Catharinae Bethlen, in Professorem delectus, ultra Ordinarias suas professiones diligentiam, publico pro juventutis commodo, extendit; numos varios, aureos aeque ac argenteos, aeneosque, libros item utilissimos exteris e regionibus, singulari congessit industria, et Bibliothecam, cui nulla unquam par in Transsilvania exstitit, reddidit instructissimam. Suos insuper proventus convertit in pecuniam, cujus foenore, aliquot alumni spei Optimae, multis ab annis, successive sublevantur. Dignus proinde tantus Litterator et Benefactor, caelebs quidem, sed multorum Pater filiorum, qui ad quietem dispensatus, ordinario salario honestetur. 25. Clar. D. Josephus Kováts *de Zabola*, ex Professore Udvarhelyensi, A. 1767, (quo Illustre Collegium Sáros-Patakense in Hungaria, facere suum enixe adlaboraret) ab Illust. Supr. Consistorio ad tradendam Philosophiam ac Mathesim, Enyedinum transpositus est. 26. Clar. D. Josephus Szegedi, Lector Professor, penes Cl. D. Sig. N. Borosnyai, A 1772 renunciatus; illius post fata, solus Cathedram Theologicam, ex qua longos per annos cursus Theologicus antea prodibat, exornat. 27. Cl. D. Georgius Körösi, (usus Patre Adm. Rev. ac Clariss. *Georgio Körösi*, Ecclesiae Küküllővár, dum viveret, Pastore, et cognominis Dioeceseos Seniore; avo materno Reverendiss. *Georgio Bonyhai* Superintendente) in locum fessi curis Cl. Domini Mich. A. Ajtai, A. 1774 creatus, Lingvas Orientales, Antiquitates et Historias diligenter tradit.

6. Professores, qualium meminimus, quas profiteantur Scientias, ex dictis clarum est. Studiorum vero Latinitatis Classes, Cives Togati, ex ipsis Collegii Alumnis delecti et *Praeceptores Publici* nominati, (sunt etiam et *Privati*, qui, in propriis habitationum cubiculis privatim Discipulos suos instituunt, salario conducti) tractant. *Publici* olim *Praeceptores seu Collaboratores* fuere tres; nunc numerantur sex. Scilicet, sub Principe Georgio II. Rákótzi evenit, ut tres Classes, quibus hucusque communiter in Scholis Lingvae opera dabatur (*Poëtica*, v. l. *Syntactica et Rudimentorum Grammaticae*) ad sex digestae ac distributae sint, puta: *Poëticam*, *Syntacticam*, *Etimologicam*, *Conjuncticam*, *Declinisticam*, *et Elementarem* seu Incipientium; hisque Magistri seu Pædagogi ex Alumnis præfecti; Joanne Apátzai, ut dicitur, inventore. Classium hodie quoque senarius est numerus; at Classes ipsæ a prioribus nonnihil diversæ, nimirum: *Logica*, *Poëtica*, *Rhetorica*, *Syntactica*, *Grammatica et Elementaria*. Germanicæ quoque Lingvae studium, An. 1721 adhuc publice excitari coeptum, quo *Elias Miletz* Studiosus Sclavo Germanus ad primam glaciem frangendam conductus erat) sed intermissum, iterumque inchoatum, denuo hic, ut aliis quoque in Collegiis, colitur successu non infelici: sic scilicet creditur fore, ut Nobilis Gentis nostræ juventus, ad Principis et Patriæ servitia, pro hodiernorum temporum ratione, reddatur expeditior.

7. *Curatores Inspectores*, hujus ceterorumque Collegiorum curam gerunt, Politico hodie e statu delecti: qui vero a primordio ii fuerint, et si in perfectum Catalogum nectere vix me posse credam,

commemoro tamen sequentes. A. 1664, Supremi constituti sunt Curatores: *Ill.* Joan. Bethlen, *n.* 4. *Ill.* Sig. Bánfi de Losontz; et Ecclesiastici duo: *R. Gasparus Veresmarti* Superintendens §. 233. *n.* atque *R. Joan. Dadai*, Pastor Küküllővárensis et Tractus cognominis Senior, optime de Collegii incunabulis meritus. Et horum Vicarii: D. *Steph. Fabián.ac Georg. Liptsei.* Circa A. 1671, quia nominati DD. Curatores sæpius munerum ac dignitatum ratione, ad ardua Principis ac Patriae negotia avocabantur, lecti Magnatum e numero sunt: *Ill.* Franc. Rhédei, Consiliarius Principis, et Comitatus Kolo's Comes Supremus, et *Ill.* Wolfg. de Bethlen, Consiliarius atque Comes Comitatus Albensis Supremus. Postmodum in locum functi vita *Ill. Joannis*, filius ejus *Ill.* Nic. Bethlen, Transsilvaniæ Cancellarius et Sedis Udvarhely Capitaneus Supremus, qui unus fere pro omnibus in longum post tempus, onus Curatoratus sustinuit. Lectus post in hunc ordinem etiam *Ill.* Balth. Matskási, Comes Comitatus Szólnok Interioris, aliquot, sub Principe Apafio, Legationibus, ad utramque Imperatoriam Majestatem cum laude defunctus. Fato cedentibus, cum Supremis, tum Vicariis plerisque, renunciati sunt A. 1680. *Ill.* Sam. Keresztesi, Comes Supr. Albensis, *Ill.* Emericus Lázár, Sedis Maros Supr. Judex Regius, *Ill.* Laurent. Pekri, Comes postea Comitatus Albensis Supremus, et *Ill.* Sam. Bethlen, Comes Supr. Küküllöensis, A. 1710 electi sunt: *Ill. D. S. R. I. Comes* Alexander Teleki *de Szék,* magni Heros nominis; cui adjuncti, D. Joannes Nemes *de Hidvég*, in Földvár Sedis Aranyas tunc agens,

D. Andreas Szilágyi de *Kotsárd.* A. 1716. Ill. D. S. R. I. Com. Alex. Teleki Curatoratui renunciavit: Hujus Consilio atque Zelo insigni inchoatum erat An. 1715 opus collectæ apud Anglicanas Ecclesias, in usus et reædificationem Collegii faciendæ, quod fructum haud contemnendum hodieque progerminantem protulerat. Denique Comes nostra laude major, *Status Intimus et Gubernialis Consiliarius,* A. 1754, 5 Sept. Albae Carolinae, Coelo terram commutavit. Ejus loco, D. Petrus Torotzkai junior An. 1716 Curator denominatus erat. A. 1718, *Ill. D. S. R. I. Comes* Josephus Teleki de Szék, opibus, auctoritate, pietate, et ex rei oeconomicae cura omnibus probatissimus, et *Ill.* Josephus Intzédi Litteratissimus, definitione Illustris Supremi Consistorii in se curam suscipiunt Collegii, ejusque emolumentum viribus et consiliis unitis adlaborant. Exceperunt eos: *Ill. ac Magn.* D. Samuel *Lib. Baro* Kemény *de M. Gyerö Monostor,* Comes Supr. Dobocensis; et *Ill. ac Magn.* D. Gabriel *L. B.* Alvintzi *de Borberek,* Secretarius primum, et post Consiliarius Gubernialis: quorum *Hic* A. 1751, 4 Apr. *Ille* A. 1744, 17 Mart. obiere. Hos subsecuti sunt, Illustrissimi Optimeque de Patria et Ecclesia Meriti Heroës: Ill. ac Magnif. D. Franciscus *L. B.* Vesselényi, S. C. R. et Ap. Majestatis Camerarius, et Incl. Comitatus Szólnok Mediocris Supremus Comes Paroecialis, et Ill. ac Magn. D. Steph. *L. B.* Daniel de *Wargyas,* Inclitae Sedis Primariæ Siculorum Udvarhely Supremus Judex Regius. Accessit Spect. D. Josephus Dantzkai, de M. Igen. Et mox, Ill. ac Magn. D. Comes Jos.

Gyulai, *de M. Németi*; ac Ill. Dom. *Lib. Baro* Stephanus Radák, *de Magyar-Bénye*. Nunc Civilis cura Palestrae incumbit Illustrissimo Triumviratui, v. l. *Illustriss. Domino* Comiti Josepho Gyulai *de Maros Németi; Ill. D. S. R. I.* Comiti Samueli Juniori Teleki de Szék, Comitatus de Küküllő Comiti Supremo, et *Illust. Domino* Comiti Alexandro *de* Bethlen. Probe denique notandum, Exc. ac Illustrissimos Dominos, Excelsi Regii in Magno Transsilvaniae Principatu Gubernii Consiliarios Helveticae Confessioni addictos (Sunt ergo hoc tempore, *Excell. Dom. S. R. I. Comes* Ladislaus Teleki *de Szék; Ill. D. L. B.* Wolfgangus Bánfi *de Losontz; ac Ill. D. Comes* Alexius Kendeffi *de Malomviz*. Vid. §. 184. *n.* 8.) Supremos Ecclesiarum, Collegiorumque et Scholarum omnium, suae Religionis, Curatores, ac Illustris Supremi Consistorii (§. 238.) Capita, esse. Supremus pariter est. Curator, Admodum Rev. ac Clar. Dom. Superintendens §. 233.

§. CCLIX.

b. Collegium Claudiopolitanum, in platea, Liberae Regiaeque Civitatis Claudiopolis, de Sancto Wolffgango cognominata, (*Farkas Utsza*) residentiam habens, a Principe et Statibus Transsilvaniae, initia sua, circa annum 1622, accepit, inque diem praesentem Docentibus juxta ac Discentibus claret. *Cfr. CCXXXV. n.* 2.

1. Eo, quo pars Ecclesiarum Transsilvanicarum major, a Romano-Catholica Ecclesia recessit, tempore, ipsa quoque Claudiopolis, *Lutheri* primum, et mox *Calvini* dogmata amplectebatur, existentibus ibidem Pastoribus An. 1545, et seq. *Gasparo Heltai* Saxonum, *Omlatio* quodam Hungarorum; et Ludi Rectore *Gregorio Vizaknai*, qui Gasparum Heltai, in Hungarica Sacri Codicis Versione haud modicum adjuvit. At paucis elapsis annis, Claudiopolis, quanta fere erat, Unitariam amplexa est Religionem. Initio tamen Seculi XVII-mi, Religio ibidem Helvetica, opem ferente Principe *Gabriele Báthori*, resuscitata est; et A. 1608, publico Comitiorum decreto, Helveticae Confessioni addictis permissum, ut libere Pastores suae Fidei in Civitatem inferant. Iisdem, A. 1612, Diaetali rursus Articulo, Templum in *Veteri Arce* desolatum adsignatum; et non multo post, Collegii hodierni locus traditus est. Anno vero 1622, de aedificando quoque Collegio, Articulariter determinatio facta. Evidenter haec, *Approb. Const. P. I. T. I. Art. VI. et Tit. X. Art. II.* docentur. Hoc itaque modo, Ecclesia juxta ac Schola, sub Principe *Gabriele Bethlen* efflorescere coepit, et sub *Georgio I. Rakótzi* incrementa sumsit majora. Tres postmodum fuere potissimum Heroës in Transsilvania, qui tot inter turbidas bellorum tempestates praecipuam Collegii Curam habuerunt. *Primus* eorum fuit Celsiss. Transsilvaniae Princeps, *Mich. I. Apafi*, qui 5 Civibus Collegii Togatis alumnabatur. *Alter* Magnificus *Dionysius Bánfi* de Losontz §. 123. *n. l.* Urbis Clau-

diopolitanae vicinus undiquaque Possessor, qui A. 1668, decem Collegii Civibus, totidem Stipendia (Alumniae seu Alumnia vulgo vocantur) legavit, nunquam subtrahenda. *Tertius* Illustr. quondam S. R. I. Comes *Michaël Teleki* de Szék, §. 124. *n. a.* Exercituum Transsilvaniae Dux Supremus, experientia rei militaris et animi fortitudine praepollens, qui 5. stipendia largitus est, et insuper annorum 18 intervallo, 18 Studiosos e Collegiis Transsilvanicis, totidem florenorum millibus ad exterarum Provinciarum Academias promovit. Nostro hoc Seculo inter Benefactores Collegii eminuere: Excellentissimus ac Illustrissimus D. Lib. B. *Steph. Vesselényi* §. 258. *n.* 7. Ecclesiarum et Scholarum in Transsilvania Rofor. Curator Supremus. Ill. ac Magnific. D. Comes *Georgius Bánfi* de Losontz (fil. Gubernatoris §. 184. *n.* 7.) Comitatus Dobocensis Supremus Comes, decem in Collegio Alumnorum, juxta Avi Dionysii ordinationem; et unius Professoris Nutricius, Ecclesiarum ac Scholarum Pater Optimus. Ill. D. S. R. I. Comes *Paulus Teleki* de Szék, Curator Collegii pietate Clarissimus, Literarum et Literatorum, Columen; et Academico, Francofurti ad Viadrum, Hassiae, Belgii, Groningae, Franecquerae et Angliae, cursu, cultissimus. Fuere et alii, suntque hodie, piorum et Illustrium e numero Procerum, non pauci, qui, Collegium, nulla Principali fundatione Victualium munitum, beneficiis sublevant ac cumulant. Prurit porro calamus, (non tamen chartam pruriente sale tingit) Illustr. Inspectorum Curatorum consignare nomina; sed dum eorum Ca-

talogum confectum reperiam a nemine, manum de tabula. Hodierni sunt: Illustr. Domin. Comes Ludovicus de Bethlen; Illustr. Dominus Comes Gregorius de Bethlen, S. C. R. A. Majestat. Vice Colonellus; et Illustr. D. L. B. Simon Kemény *de Magyar-Gyerö-Monostor*, I. Comitatus Albensis Inferior. Supremus Comes.

2. Literarum studia, eum ferme inmodum, quo Enyedini, traduntur. Series Professorum, aliquando unius, duorum alias, nonnunquam trium, nunc quatuor una, munere suo defungentium, hæc est: 1. *Benedictus Bihari*. 2. *Georgius Bátai*, §. 275. 3. *Andreas P. Porcshalmi*, Logic. et Metaphys. Lector, et Gymnasii Rector constitutus Anno 1641. Dicitur habuisse duos Collegas; 4. *Colomannum et* 5. *Sikonem*; de quibus nihil nobis innotuit. Cfr. §. 275. *n*. 40. 6. *Joannes Csere Apátzai* in pago *Apátza* agri Barcensis natus, §. 258. *n*. 5. Theol. et Philos. Dr. post jacta studiorum fundamenta in Collegiis Claudiopolitano et Albensi, *Stephano K. Geleji* Superintendente sumptum itinerum præbente, tali, Trajecti ad Rhenum, profectu, Scientiis incubuit, ut vocatione ibidem ad Professoratum ornaretur: at renuit, in Transsilvaniam redire obligatus. In patriam igitur regressus, Albæ primum, ut dictum est, postea Claudiopoli, Scientias professus est, usque ad An. 1659, quo Claudiopoli, ex phthisi et nimia diligentia, mortem oppetivit. Ejus, non multo post, vestigia, ad plures sequutae sunt, conjux ex Belgio ducta, atque proles pauperculae. Edita ejus Opera sunt: 1.) *Disputatio de Introductione ad Philosophiam Sacram*. Ultrajecti A. 1650. 2.) *Magyar Encyc-*

clopedia, Ultraj. A. 1653. 12-mo. Hoc Opusculo omnigenas breviter pertractat lingva hungarica Scientias: formatis enim eadem lingva terminis technicis, conabatur, bonus Vir, popularibus suis glaciem ad haurienda facilius studia frangere. 3.) *Oratio de Studio Sapientiae,* Ultraj. An. 1655. 12-mo, plag. 2. 4.) *Disputatio de Politia Ecclesiastica,* Claudiopoli 1658, 8-vo. 5.) *Magyar Logica* (Logica Hungarica) Albæ Juliæ An. 1656. 8. Inedita Opuscula supersunt duo: 1.) *Oratio de summa Scholarum necessitate, earumque inter Hungaros barbariei causis;* quam habuit Claudiopoli An. 1656, dum Professor inauguraretur. 2.) *Modus fundandi Academiam in Transsilvania.* Hæc Enyedini superest opella, quam Principi *Acacio Bartsai* porrexerat, viamque monstrabat, qua e fundo Collegii Albensis Professores omnium *Facultatum* constituerentur; sed votum, ob insequutas bellorum procellas, effectu caruit. 7. *Paulus Tsernátoni,* An. 1656. inauguratus, inde Enyedinum est translatus, §. 258. *n.* 5. 8. *Stephanus Tolnai,* Tolnæ in Hungaria, Patre *Joanne Selyei,* Circumspecto et Primario Cive A. 1630, ortus, Etsedini, Váradini, et Sáros-Patakini, literarum tirocinia posuit. Belgica dein Lycea, ubi et gradum Med. Dris consecutus est, adiit, annoque 1659, *Discursum de Anima Samuelis* Franequeræ in 12-mo, plag. 7. edidit. Venit inde in Transsilvaniam, et ab A. 1662, in Oppido Kézdi-Vásárhely gregis spiritualis Pastorem egit. An. 1665, Professor Claudiopolitanus Theologiae et Logicae creatus, Scholasticam rexit juventutem ad A. 1685, quo Pastor ibidem constitutus, eodem in munere A. 1690, aetat. 60, occidit. Ingenii ejus

fœtus sunt: 1.) *Dialectica secundum Principia Petri Rami*; liber ea ætate ponderosus et utilis. 2.) Hodegus lingva Hungarica exaratus: *A' Keresztyéni's Apostoli Vallásnak utára vezérlö Kalauz*, Kolo'svár, 1679. 8-vo. 9. *Stephanus Pataki*, An. 1641 natus, sumtibus Magnifici *Dionysii Bánfi* §. 123. *n. l.* et conjugis ejus *Catharinæ Borne-miszsza*. (quæ germana *Annæ*, Principissæ Mich. I. Apafi erat) in Belgicas missus Academias, dum scientiarum rediit dives, A. 1668 Professor lingvarum et Philosophiæ, post Theologiæ, denominatus est. Fuit etiam 4 annos *Michaëlis II. Apafi* Præceptor. Non immemor acceptorum à Magnif. Dionys. Bánfi beneficiorum, ei, in detentione, et nocte, qua occisus est, fidelissime adstitit. Insigne opus apologeticum, ea tempestate, concinnaverat, quo innocentem Patronum suum declarabat: nec forte, si illud in Conventu Statuum fuisset perlectum, dura illa sententia magnum Heroem sustulisset. *Patakius* denique librum de *regimine mundi* ex Latino fecit Hungaricum, cum titulo: *E' világ igazgatásának Mestersége: mely száz jeles Regulákban adatott elö*. Kolo'sv. 1681, 4-to. A. 1693 æt. 52, e vita migravit. 10. *Samuel Szathmár-Németi*, Szathmár-Nemetini A. 1658. in lucem editus, et prius ibidem, dein Claudiopoli, postremo, annos 22 natus, in Academiis Belgicis, Leidensi, Trajectina et Franequerana, disciplinis excultus, fuit a Sacris aliquamdiu in Aula Viduæ Ill. Dionysii Bánfi, unde An. 1683, (quo, diebus 5, et 6 Dec. et res Collegii in ordinem redactæ sunt meliorem) in Collegium Professor introductus, multis annis varias scientias tradidit. Quamvis enim, A. 1693,

Optimatum voluntate, Ephorus Michaëli II. Apafi datus fuerit: anno tamen 1695, Cathedram professoriam repetivit. Opera, quæ reliquit, sedulitatem ejus eruditionemque loquuntur. Talia sunt: 1.) *De Perenni duratione Mentis.* 2.) *De Regno Dei.* 3.) *Metaphysica Realis, de Deo, Mente et Corpore.* 4.) *Epistola S. Pauli ad Hebræos explicata.* Franek 1695. 4. 5.) *Commentarius in Prophetiam Zachariæ.* Ibid. 6.) *Moyses Explicatus, seu Ceremoniarum per Mosen latarum detecta veritas.* Claudiop. 1696. 8. 7.) *Commentarii in Danielem et Malachiam,* manserunt inediti. An. 1717, 17 Dec. migravit ad Superos, hoc sibi Epitaphio posito:

Me genuit Szathmár; Urbs Claudia fovit adultum,
Trajectum Juvenem, Leida, Franekra dein.
Claudia at Urbs reducem excipiens mactavit honore,
Mystæ Lingvarum, quas Cananaea sonat.
Hellasque et Sophiæ, mox Numinis eloquiorum
Post Ephorum ductum Principis Apafii.
Munere quo functum, Urbs eadem mox alma recepit,
Et jussit rursus, munus obire prius.
In quo ter denis quatuorve fluentibus annis
Quod feci, id fecit Gratia sola Dei.
Jam fractus curis mœrorumque agmine, Mentem
Commendo Christo; debile Corpus humo.

11. *Michaël Turkovits Tsepregi,* Philos. et Lingvarum Professor constitutus A. 1691; mox etiam solus Theol. spartam sustinuit; postea, A. 1698. Pastorem Ecclesiæ Claudiopolitanæ egit. 12. *Mich. Sz. Németi,* An. 1696, Philos. et Lingvarum Professor factus, An. 1709, decessit. 13. *Andreas S.*

Zilahi ex Concionatore Aulico Excel. Gubernatoris Georgii Bánfi, Philos. et Lingvarum Prof. *Cfr.* §. 260. *n.* 2. 14. *Matthæus Intze Batzoni*, Philos. et Ling. Profess. inauguratus An. 1714. In eadem Claudiopolitana Ecclesia V. D. M. nominatus A. 1720, eoque munere fidelissime functus, A. 1742, M. Sept. exstinctus est: lucet tamen in natis ad Sacra filiis, quorum natu minor, Rev. ac Clar. *Michaël*, Gratiæ Dei, quæ Civibus Claudiopolitanis Helv. Conf. amplectentibus dispensata est, Administrum præstat disertissimum; major vero natu, Rev. ac Clar. *Steph. Intze* Collegio Agropolitano facem ad Philosophiam et Mathesim praefert. 15. *Joannes Remetei*, Philos. ac LL.OO. Prof. A. 1718. 16. *Joannes Naszalyi*, Philos. ac Lingv. Prof. successit An. 1720, 17. *Mich. Udvarhelyi*, Theol. Professor An. 1721, inauguratus, ac 1737 M. Mart. mortuus. Erat natus An. 1670, et cultus Literis Areapoli, Claudiopoli, Academiisque Batavis. Redux inde, Professorem egit 14. admodum annorum spatio in Gymnasio Szigetensi, ac hinc Claudiopolim deductus est. 18. *Franciscus T. Csepregi*, memorati superius Michaëlis filius, Latinæ, et Lingv. Orientalium, quibus sub Celeberrimo Alberto Schultensio Franequæræ incubuit, peritissimus, Historicus et Antiquarius promptissimus, Celebris Dissertationis *de Keri Ketib* (Vide apud *Hasœum*) Franequæræ An. 1725 editæ, Auctor adplausu Doctorum conspicuus; ex Aulico per duos annos Concionatore Ill. Comitis *Georgii Bánfi*, Patroni sui munificentissimi, A. 1728, Hist. Eccl. Lingv. et antiquit. Græcarum Prof. inauguratus, has aliasque disciplinas, solidissime quidem, sed paulo, quam debebat, parcius, professus

est, ad A. 1758, qui finem vitæ adtulit. 19. *Georgius Verestói*, Vir aetate et fortuna praecedenti par, studiorumque et peregrinationis Academicae focius, Polymathes. Philos. et Ling. Hebr. Prof. inauguratus A. 1728 ac postmodum Prof. Theol. creatus, profectu juventutis maximo, officio functus est. *Vid.* 233. *n.* 3. Natu major Rev. ac Clar. filius cognominis, in frequentissima Ecclesia Claudiopolitana est Verbi Divini Praeco dexterrimus. Clar. vero et Exper. *Sam. Verestói* sequitur Galenum. 20. *Georg. Huszti*, cumulata eruditione Clarus, prius Lingv. Or. dein Theol. Professor, ex Dissertationibus, quas *de Synonymis lingvae Hebrææ, et Defectibus Lingvæ Hebr.* (si bene meminerim) elucubravit, multis notus, A. 1768 diem obiit supremum. Nunc Professorum munere funguntur Celeberrimi Viri: 21. Clariss. ac Exper. Dominus Samuel Pataki Med. Dr. Philosophiaeque ac Matheseos Professor. 22. Clar. Dom. Michaël Tsomós *de Albis*, Juris Natur. et Civilis Prof. 23. Clar. D. Josephus Bodoki, Ling. et Histor. Antiquitatumque Prof. 24. Cl. D. Michaël P. Szathmári, Venerandi Patris Sig. P. Szathm. Superintendentis (§. 233. *n.* 3.) filius, SS. Rheol. Professor. Recensitis superius adnectendus *Andr. Huszti* Vid. §. 280. *n.* 16.

§. CCLX.

c. Collegium Agropolitanum seu Maros-Vásárhelyense, sic a cognomine L. R. Civitate nominatum, originem suam traxit ex Hungaria An. 1672, quo

illustris *Schola Sáros-Patakensis*, hospitio suo A. 1671 expulsa) sub Professoribus, *Mickaële Buzinkai et Joanne Pósaházi*, in Clientelam Principis *Michaëlis I. Apafi* admissa, in vacuis Collegii Bethleniani (Bethleniano-Brandeburgici quoque dicti) parietibus tumultuario opere quoquo modo reparatis, Albae-Juliae hospes collocata; anno demum 1716, dum Castellum Alba-Julia dictum, attritum, sine amussi mathematica structum, et aedificiis squalidum, validissimis moeniis cingi occoepit, veteremque formam penitus exuit, et novum nomen, Carolinae nempe, ab Augusto Conditore Carolo VI-to Fortalitium accepit, id rerum ratione requirente, Maros-Vásárhelyinum ubi hodieque perstat, transposita est. *Cfr.* §. *CCXXXV*, *n.* 2.

1. Sic Collegium in Hungaría natum, ac Albae-Juliae enutritum, Agropoli residet. Sed ejus originem et fata brevi penicillo hic delineasse, aliquod forte pretium operae erit. In Oppido Hungariae Sáros-Patak, circa An. 1550, Auctore *Stephano Kopátsi*, amœno in loco fundata et ad delicias Musarum composita erat Schola, quae floruit abinde sub patrocinio Inclitarum Familiarum *Dobó et Lorándfi*, maxime vero omnium, sub Comite (mox Principe Transsilvaniae) *Georgio I. Rékótzi*, post initum cum *Susanna Lorándfi*, unica *Michaëlis Lorandfi* (qui solus Oppidum Sáros-

Patak possidebat) filia, An. 1616, matrimonium Rákótzius enim Principali mactatus honôre, Collegium Patakense elevare, et Albensi Bethleniano aemulum instituere volens, *Joannem Amos Commenium*, latae tunc existimationis ex Dialectica Virum Scholarem, Patakinum evocat, Collegium amplissimis reditibus dotat, et ditissimum humaniorum Litterarum emporium reddit. Pariter Principissa *Susanna Lorandfi*, filiique Principis, *Sigismundus et Georgius II. Rákótzi*, Collegio se exhibuerunt munificentissimos: at post fata Georgii II. Rákótzi, inde ab A. 1664 inclinare in deterius status Collegii coepit. Nimirum, *Georgius II. Rákótzi* duxerat *Sophiam Báthori*, Rákótzio nubendi impetu, Religioni Romano-Catholicae, in qua educata fuerat, renunciantem, quae post obitum mariti ad avitam, cum filio Francisco Rákótzi, Religionem rediit, et hac ex ratione Collegium S. Patakense, loco suo, An. 1671 exire jussit. *Pars* igitur Studiosorum, per decennium et quod excurrit, Hungariae exulavit: anno autem 1682, ex favore *Emerici Tököli* (qui Viduam *Francisci Rákótzi, Helenam Zrinyi* matrimonio sibi jungens. Possessionis Rákótzianae Dominus factus erat) in praetactamScholam remigravit, et virum eruditum, ex Academiis Belgii Foeder. tum reducem, Clariss. *Joannem Tsétsi*, Professorem adepta est. Sed A. 1687, 24 Apr. iterato Schola ademta, et cum reditibus suis in possessionem Residentiae Soc. Jesu Patakensis devoluta est. Cives Collegii huc illuc dilapsi sunt, nonnulli *Albam-Juliam* venerunt, alii *Göntz*inum, quo eorum Rector A. 1687, 12 Jul. translatus erat, salutarunt, Scholamque erexerunt. At hinc quoque An. 1695, 25

Martii exire coacta juventus, constans tum 350 personis, quaquaversum dispersa est, subsistentibus interim Studiosis Togatis apud Patronos suos, usque dum alicubi locarentur. His itaque, cum *Rectore Jo. Tsétsi*, eodem anno, 20 Maji *Cassoviam* traductis, Schola denuo recollecta est. Nec vero ibi diu pedem figere licuit, anno 1703 enim, rebus Patriæ per motus Rákótzianos turbatis, Schola solvi debuit. Palantes proinde Studiosi, d. 13 Dec. postliminio redierunt, ad antiquum suum nidum Scholam S. Patakinam, quo sub initium A. 1705, et Moderator eorum eos insecutus est. Reditibus Scholæ priscis, in Conventu Regni publico *Szetseniensi*, M. Sept. ejusdem anni celebrato, readjudicatis, et mox M. Jan. anni 1706. Commissionaliter restitutis. *Hist. Eccles. Hung.* *Pars* altera Studiosorum exulantis Collegii, Albam Juliam, ut scripsimus, A. 1672, ingreditur, et in Vacuis Collegii Bethleniani, quod jam Enyedini residebat, ædibus collocatur, eoque anno, ære et frumento, ejus in rationem An. 1671 collecto, sustentatur. Exstat in Archivo Ill. Supr. Consistorii *Regestrum* An. 1671, 5 Dec. confectum, exhibens nomina Benefactorum, et quid quisque beneficii contulerit. His iisdem debetur mos (*indigentia nimirum ad stipem colligendam, et favores demerendos impulsis; indigenis vero promiscue advenas æmulantibus*) hodieque obtinens, Studiosos Togatos pro tribus Festis concionatum emittendi ad Magnates et potentiores Nobiles, qui hanc eorum officiosam servientiam, 3, 4, aut 5 Florenis toties compensant.

2. *Collegium Albano-Patakense*, annorum 44 inter

vallo Albæ-Juliæ inquilinum egit, fueruntque eatenus in eodem Possessores: 1. *Michaël Buzinkai*, qui ex Academiis exotericis redux, Rivulis Dominarum (*Nagy-Bányán*) Lingvas, Philosophiam et Theologiam, in Schola professus, laude crevit, indeque in Collegium S. Patakense traductus est. Post exactos hic in officio Professoris 14, Albae-Juliae vero, ubi Theologiam tradidit, 12 annos, A. 1683, 23 Nov. inter mortales morari desiit. Ejus *Logica*, *Rhetorica*, *Oratoria*, cet. quas in usum Scholasticae juventae elucubraverat, industriae ejus testes sunt. 2. *Joannes Pósaházi* filius Pauli, Pastoris Sáros-Patakensis, A. L. Magister, post Studia Academica, quæ Ultrajecti circa A. 1653 colligebat, Professor Patakensis Philosophiae creatus, habuit 1657, 9 Jul. in Auditorio Majori Scholae S. Patakinae, Orationem Inauguralem *De Vera Eruditionis comparandae ratione;* quae Patakini, per Joann. Rosnyai impressa est. Patakini æque ac Albæ, in Philosophicis *Aristotelem*, in Theologicis *Voetium* sequutus, Cartesianis et Coccejanis fuit infestus. Testatur ejus: *Syllabus Assertionum ac Hypothesium illarum, quibus Neoterici quidam Theologi et Philosophi, hoc tempore in Belgio, Hungaria et Transsilvania Scholas et Ecclesias turbant, ex propriis ipsorum scriptis collectus cum succincta animadversione. Auctore Jo. Pósaházi, A. L. M.* 1685, 4. Errores Cocceji (scilicet) hoc opere colligendo, suos Auctor propalasse creditur. *Cfr.* §. 275. *n.* 18. Bellum etiam cum Romano-Catholicis gessit; ac imprimis cum *P. Matthia Sámbár*

Soc. Jes. per Hungariam Missionario, Lites Religiosas, pro more eorum temporum, habuit plurimas, testibus hunc in diem utriusque editis in lucem operibus. Talia sunt Pósaházi, lingva vernacula exarata: 1. *Igasság Istápja*, (Opus Catecheticum) S. Patak 1669. 4. 2.) *Három Kérdéseire való Felelet Sámbárnak*. 3.) *Az három Kérdések-re való megerösitése*. Patak 1666. 4.) *Ben sült Veres Kolop*. 5.) *Veres Tromfosdi*. A. 1666. 8. 6.) *Nagyobb láttatja a' Pater Kis Vesztett Perinek*, 1667. 8. Ejus insuper Opera, præter *Syllabum*, sunt: 7.) *Philosophia Naturalis, sive Introductio in theatrum naturæ*. Patak 1667. 8.) *Caspari Sibelii preces in Hungaricum translatae*. Kolo'sv. 1673. 8. 9.) *Oratio* Exsequialis super fun. Illust. Francisci Rhédei. *Pósahazii* mors incidit in An. 1686, 3 Maji. Vid. de eo *Museum Bremense p.*493. His fato cedentibus, successit 3. *Stephanus Kis Komáromi*, A. 1666, M. Apr. Collega ei datus est An. 1689, 4. *Samuel Kapusi* Art. Lib. Mr. et SS. Theol. Dr. ortus in Rima-Szombat Hungariæ, patre Joanne Juhász Kapusi, V. D. Ministro R. Szombatensi, qui absolutis in patria studiorum cursibus, gestoque Rectoratu Scholæ R. Szombatensis, terrarum alieno sole calentium Academias septem annorum decursu frequentavit. Albæ-Juliæ Theologiam, Lingvas, omnesque Philosophiæ partes, methodo facili, emolumento ingenti, tractavit, usque ad A. 1713, quo, animo, corporeque validus, non sine porrecti ab invidis veneni suspicione, obiit, et 30 Jul. humatus est. Vir multijugis eruditionis, memoriæque incomparabilis, in omnes ferme Scientias Scripta concinnavit calamo purissimo, ipsasque Scientias Poëta promtissimus

metris ligavit. Edita ejus Opera sunt: 1.) *Memoriale Hebraicum, exhibens Lexici Hebraici compendium metricum, Prodromum Grammaticœ Hebraicae metricœ -- Quibus memoriae impressis, nullus in Bibliis Hebraicis occurret versiculus, quem nequeas interpretari vel ex toto, vel ex parte. Autore Sam. Kapusi SS. T. D. Illustr. Collegii Alba-Juliacensis Professore. Claud.* 1698. 8. Iterata est Editio Traject. A. 1738. 8. 2.) *Breviarium Biblicum*, sive *Quatuor priora Capita Geneseos Hebraice edita, in gratiam et usum eorum, qui Bibliis Hebraicis destituuntur --- Aliquot Psalmi, cum selectis ex universo Sacro Codice Hebraeo Versibus. Claudiopoli* 1699. 8. Manu exarata ejus Opera inedita: 1.) *Grammaticœ Hebraicae Epitome Metrica, clare explicata, et ad praxin adplicata.* 2.) *Promptuarium Mathematicum, continens Thesauros Matheseos Universae.* 3.) *Promptuarium Philosophicum.* 4.) *Compendium Geographiae jucundis observationibus instructum.* 5.) *Epitome Astronomiae.* 6.) *Calendariographia.* 7.) *Tractatus Mathematicus, de partibus, usibus et fabrica Quadrantis Astronomico-Geometrici.* 8.) *Compendium Historiœ Hungarorum Ecclesiasticae.* Lingva denique hungarica exaravit, 9.) *Explicationem Catech. Palatinœ*, modo duplici, *a.*) Quæstionibus et Responsionibus. *b.*) Concionibus; quibus hodieque non pauci utuntur. Epitaphium Viri inmortali memoria digni, ab ipsomet scriptum, quod Clarissimo ac Rev. nuper *Nicolao Tsejdi*, Pastori Ecclesiæ Udvarhelyensis, ejusque nominis Dioeceseos Notario debeo, hoc est:

Se-

Septem *Visa mihi sunt Regna, annique videndis*
Impensi septem, *sum Praeceptoribus usus*
Septem *de fama notis,* septem *mihi lingvae.*
*Notae,*Septem *Artes, quarum me scribo Magistr.*
Theologiae Sacrae Doctorem, quo titulo me
Princeps Auriacus, quem Magna Brittannia Reg.
Nacta est, mactavit, Lejdenses denique Athenae.
Nunc mihi Sept. Castra, *locus, cujus quoque sept.*
Professoribus annumeror, septem *mihi Pensa*
Incumbunt. Conf. §. 280. *n.* 21.

Successit anno eodem, 5. *Joannes Berzétei,* Pastor Albensis, qui 23 Oct. decedens, vix Mensem complevit. Tot inter Collegii vicissitudines, Incl. Consistorium Supr. 6. *Andream Sebess Zilahi,* Professoratu Collegii Claudiopoli amotum, huic gubernando atque consolando admovet, qui etiam A. 1714. M. Febr. regimen suscipit. Vir eruditione, decenti auctoritate, et gratia apud omnes plurimum valens, SS. Theologiæ Professor, peregrinantis (ut statim referemus) Collegii Protector, comesque individuus, ac revera Pater, An. 1719, grassante pestifera lue, diem suum supremum claudit. Laudato Zilahio, An. 1716, 21 Febr. Tokajino Hungariae, ubi Pastor fungebatur, more consveto vocatus, Collega advenerat. 7. *Michaël* Paksi *Szathmári,* Professor Philosophiæ, qui 12 Mart. suas Prælectiones auspicatus, paucos solummodo dies, in Collegio Albensi, eas continuare potuit: mox enim ex mandato Exc. Domini Generalis *Stephani a Steinville,* 26 Martii, Alba-Julia Collegium excessit. Exodus vero Civium Collegii, Togatorum (quorum non integer mihi Catalogus adest) juxta ac Classistarum, cantu et vexilis

fiebat, decentique, quali in deductione funerum agmen Collegii procedere solet, ordine. Motum loco Collegium, inigravit in populosum et a montibus vinealibus celebrem Inclyti Comitatus Albensis pagum, *Krakkó et Karkó* nominatum, unoque, et quod porro est, lapide ab Alba-Carolina dissitum, quo et supellectilia Scholasticorum curribus advecta sunt.

5. Dum in dicto *Krakkó* Collegium aliquamdiu residet, nonnulli, Civium Sáros-Patakinum in Hungaria salutant, alii Maros-Vásárhelyinum, quo ipsis eundum decretum erat, palantes petunt, reliquis, numero 30 cum Professoribus, in curiis Illustriss. Heroum, Domini S. R. I. Comitis Ladislai Teleki de Szék et Domini C. Adami Székely, aliquot Septimanarum moram Krakoini trahentibus, et Sedem suam Saxopoli (*Szászváros*) ponendam figendamque enixe urgentibus sperantibusque. Non obtinentes, *ex svasu* (verba sunt e Collegii *Albo* translata) *atque indultu Exc. Dom. Generalis Commendantis, decernimus inter Maros-Vásárhelyinum, nemine rem nostram juvante, sed inspectante solum, quo tandem exiret. Eodem itaque anno, d. 27 Nov. Cracovia eximus, Coelo usi propitio; M. Vásárhelyinum adpellimus d. 2 Dec. cui præfigitur Candida. Hic, pie suffragantibus Ampl. DD. Judicibus et Senatu, Juventus Collegialis numero* 50 *per Hospitia, qualium aliqualis copia haberi poterat*, (immunibus a quartirio militari eatenus hospitibus activis) *distribuitur, ipsis etiam DD. Professoribus sua occupantibus.*

Scire meos Casus siquis desiderat omnes,
Plus sibi, quam fieri res sinit ipsa, petit.

In prædictis Hospitiis transigimus annum 1717 *integrum; sub quo temporis decursu Auditorii vicem nobis præbebat Palatium Generosi Domini Samuelis Borbély.* (erat hypocaustum superius, domus angularis, in concursu platearum de Sancto Rege (Stephano) et S. Georgio nominatarum) *Vertente vero tempore, Incl. Supr. Consistorium memor adflictionum nostrarum, determinat nobis sedem* (*nonnullis Civium Viarum Dei ignaris incassum*, dum Decreto et indultu Aug. Caroli VIti res ageretur, *reluctantibus*) *Scholam in prædicta Civitate agentem; in quam solemniter introducimur ab Illustrissimo D. S. R. I. Comite Josepho Teleki de Szék Collegii nostri Curatore de* 30 *Apr. A.* 1718, *qui inscribitur Erasto, habetque Cl. D. Mich. Szathmári primam Professionem ex Psal.* 1. *hebraice ab Auditoribus exposito, die* 4-*ta Maji.* Hæc et plura ibi. Unio *Scholæ M. Vásárhelyensis*(de qua mox quædam notabimus) et *Collegii Albensis* sic satis solemniter, memorato 30 Apr. die, facta est. Scilicet, tam in Schola, cui vulgo *Particula* nomen erat, quam in Civitate a parte Collegistarum, dato cum ordinariis tintinnabulis signo, universi, v. l. Collegistæ et Particulistæ in Curiam Scholæ confluxere. Aderant tum, Ill. S. R. I. Com. *Jos. Teleki* Curator Collegii Albensis; Illustr. D. *Joannes Toldalagi* Particulae hactenus Curator, Mandatoque Aug. Imperatoris publicatum est, Collegium residentiam suam ibi in posterum habiturum. Centum atque decem ab utraque parte Studiosi Togati numerabantur. Hoc tempore, Clarissimis Professoribus, *Andreæ S. Zilahi et Michaëli Szathmári*, Collega datus est. 8. *Cl. Michaël Köpetzi*, antea Gymnasii huja-

tis Professor. Nec sic tamen integram quietem Collegium nactum est: ædes namque quæ tot Cives caperent, deerant. Sed omnem movente *Andrea Zil.* lapidem, citius opinione ædes surrexerunt. Multum vero hoc in opere deferendum, inclitæ Sedis Maros Judicibus Regiis, Domino quondam *Joanni Szilágyi* Ákosfalvæ agenti, et Domino dum vixit *Abrahamo Dosa* Makfalvae degenti, qui Literis circulatim emissis ad omnem late viciniam, ligna aedificiis apta adportari jusserunt. Neque minus providentiae Divinæ instrumentum circa hæc erat Excell. quondam S i g i s m. K o r n i s *de Göntz Ruszka,* Transsilvaniæ Gubernator; Cujus dum ædificia in Megyesfalva, ne ex igne in Stabulo quodam concepto, in fumum abirent, a nonnullis Studiosis potissimum defenderentur: pro tanta eorum fidelitate, quærente quoque Gratiam Professore Zilahio, lapides multorum plaustrorum pone Malomfalvam effossos, in Collegii ædificationem donavit; quos memorati proxime Regii Judices, uno die, per vicinos adcolas, Agropolim transmiserunt. Fuere insuper complures Magnatum Nobiliumque, qui velut ex debito, opem lubentes tulerunt. Eodem itaque anno 1718. M. Sept. novæ ædes acceperunt novos hospites. Eo die, quo Scholastici, Collegii nova tecta inmigrarunt, et Vale Civitati dixerunt; Cibo vinoque copioso, universos Collegii Cives, Amplissimus Civitatis Judex, *Daniel Szöts*, tractavit. Idem, domicilium quoque unicum proprio sumtu struendum jussit. Sed jam interruptum de Professoribus sermonis filum connodemus.

4. Occiderat Vir integerrimus, *And. S. Zilahi n.* 2. qua occasione *Michaëli Szathmári* Theologica

demandabatur Provincia, inque PhilosophiæProfessorem A. 1720, deputabatur, 9. *Joannes Kövesdi*, qui etiam *Pápa* Hungariæ adductus, A. 1721, M. Nov. solemniter inaugurabatur. An. 1734, 3 Sept. *S. Mich. Szathmári*, Theologiæ hactenus Professor, et *Generalis* Ecclesiarum in Transsilvania HelveticæConf. addictarum *Notarius*, a Curatoribus Collegii S. Patakensis, ejus ruinam, quæ ex gliscente inter Professores, *Joannem Tsétsi et Nagy-Mihályium* discordia promanaverat, restaurare volentibus, evocatus, S. Patakinum transit, ibidemque, anno, ni fallor, 1744 curriculum vitæ absolvit. Paternarum virtutum hæredes,Celeberrimi Viri, *Mich. et Paulus* in Collegio itidem Sáros-Patakensi, *Stephanus* in florentissimo Lyceo Debrecinensi, Professorum (quam res pulcra) munere functi.Michaëlis denique nostri existimationem conservant Opera ejus: 1.) *Pysica Contracta juxta Principia Neotericorum.* Claudiopoli 1719. 12. 2.) *Dissertatio de Arbore scientiæ Boni et Mali*, seu: *Vite ferali litterali et mystica.* Franek 1736. 3.) *Expositio Capitis XVIII. Jobi.* Lingva hungarica: 4.) *Uri vatsora felett meggyüjtatott Szövétnek.* Ultraject 1740. 8. agit de Coena Domini. 5.) Aliquot *Sacri Sermones funebrales* suis numeris absoluti. 10. Laudato Szathmário, A. 1735 suffectus est *Samuel Szombati*, Areapolique advectus, 28 Apr. anni ejusdem, ab Ill. Dom. Comite *Joanne Lázár* L. B. de Gyalakúta, Supremo AthenæiCuratore, aliisque Proceribus, solemniter inauguratus est. Verum brevi, Albam Carolinam, Pastoris ibidem officio functurus, transponitur. Huic successor datus est 11. *Samuel Nád-*

udvari, Pastor antea Nagy-Enyedensis, Poësi, eloquentia, miti affabilique natura, pollens, forte A. 1741. Hic tandem A. 1745 fuga dilapsus, ad Ecclesiam R. Catholicam transiit, et Nagy-Károlyini in Hungaria, ut fertur, An. 1754, vitam cum morte permutavit. Huic Collega datus erat 12. *Samuel Tétsi*, A. 1742. Prof. SS. Theologiae, qui A. 1756 M. Jan. ad beatas sedes transiit. 13. *Clariss. D.* Stephanus *Batzoni* Intze, §. 259. *n.* 2. in Aula Ill. Lib. B. D. Wolffgangi Bánfi de Losontz Concionator, A.1749 Bontzhida advectus, Menseque Sept. solemniter introductus, summa cum laude, ac multo rerum Collegii emolumento, officio fungitur. Morte Sam. Tétsi 14. *Cl. Dominum* Michaëlem Benkö, de Besenyö, vacans Cathedra Theologica, An. 1757, M. Mart. Professorem obtinuit, ad An. 1774 functum, et nunc quoque Professionibus Catecheticis fungentem fidelissime. Porro A. 1760, 30 Dec. vivis erepto sene Joanne Kövesdi, sequente statim A. 1761 successor deputatur 15. *Clar. D.* Alexander Kovásznai, Lugduni Batavorum tum agens: redux vero A. 1764, 23 Jan. solemniter introductus est. Eodem anno M. Dec. Clarissimis Professoribus adjunctus est D. Meier, Lingvæ Germanicæ Magister. 16. *Clar.* D. Steph. Basa Cathedram Theologicam An. 1774 conscendit.

5. De modo sustentationis si quæras: *Ex parte Collegii Albensis*, quoad Princeps Apafius vixit, sex stipendia, sive intertentio sex studiosorum, ex ejus Dominio interrupte præstabatur; scilicet, triticum 100 metretarum et totidem floreni Hungaricales. Fuere insuper circiter 15 privatorum Magnatum *Alumni* Reliqui *Exspectantes* dicti, pro-

priis suis partim, partim variis Benefactorum sumptibus vitam tolerarunt. *Ex parte Scholæ seu Particulæ Marus-Vásárhelyensis:* Pars Decimarum pagi *Petres* Districtus Bistricensis, nonnihil alimoniæ præstabat. Bethlenianum insuper Beneficium 12 Studiosis opem ferebat. Nimirum, Illust. *Joannes Bethlen*, §. 275. *n.* 10, tria florenorum millia (Collegio Enyedensi mille; Scholæ Udvarhelyensi quatuor millia) Scholæ huic legaverat, quorum foenore a Civibus Agropolitanis administrato, 12 Alumni intertenebantur. Post Unionem Scholæ Collegiique, Beneficia partis utriusque facta sunt communia. Tum, primitus pro *Exspectantibus* floreni quinque septimanatim publico e fundo erogabantur, quibus emta obsonia (Zugemüß) et caro, a Coquo, qui simul et Pistor erat, præparata, diversis mensis adponebantur. Mensam primam convictores 4, secundam 5, reliquas uno semper plures obtinebant. Crevit postea in dies et Benefactorum et Alumnorum numerus. Hac cumprimis ætate nostra, qua *Incl. Tabula Regia Judiciaria* Agropoli residet, Procerum, qui se munificos Collegio præbent, numerus augetur; Illustrissimis quoque Curatoribus operam omnem fini huic adhibentibus. Catalogum Ill. Dominorum Curatorum, quo nunc caremus, siquis instituto nostro favens, perfectum subministraverit; Parti Speciali, ubi de Civitate Agropoli sermonem instituturi sumus, inseremus.

6. Succinctam, pro coronide, narrationem adnectamus de Schola Agropolitana, quam ante adventum Collegii Saros-Patakino-Albensis floruisse memoravimus. Hujus Rectores, ducentorum flo-

renorum salario provisi, e Primariis Collegii Nagy Enyedensis Civibus, et haud raro ex Neo-Academicis, qui v. l. post absolutum (plerumque) in Collegio Nagy-Enyedensi cursum Scholasticum, exotericas Academias inviserant, creabantur. Cives Scholæ Togati, partim ex Adolescentibus, qui ibidem Classes Latinitatis absolverant, partim e Classistarum numero excedentibus Collegii Enyedensis Studentibus, ad tricenarium circiter numerum, recipiebantur, vixque ultra triennium hic morabantur; aut Collegia, pro ulteriori studio, salutaturi, aut Cantorum munere in Ecclesiis functuri. Qui Ludi-Rectores fuerint, non omnes Literis consignatos reperimus. Sufficiat igitur hos saltem commemorasse: 1. *Martinum Benkö Dálnoki*, corpore procero, forma eleganti, ingenio felici Virum; qui Enyedini, ac in Academiis exteris, Literis solide excultus, Scholam Agropolitanam moderatus est initio hujus seculi, et An. 1702, L. Annaei Flori, *Epitomen de gestis Romanorum*, Hungarica donatam civitate, edidit Claudiopoli, A. 1702. 12-mo. 2. *Nic. Musnai*, qui postea Pastor Kibédensis, et Tractus Marosensis Senior exstitit. 3. *Steph.* (ni fallor) *Erdödi*, quem munere Rectoris defunctum, Ecclesia *Somosdensis* V. D. Ministrum obtinuit. 4. *Joann. Szent-Simoni* 5. *Georgium Kiseri*, Virum eruditissimum; qui ante etiam Szent-Simonium, spatio trium annorum (tot enim annos consvetudo Rectoribus decreverat) Scholam rexerat, decem annis, vice altera, præter mortem, Rector praepositus fuit. 6. *Mich. Köpetzi*, A. 1715 constitutum. *Cfr. n.* 3. quo Rectore, Schola et Collegium Albanum, in unum corpus coaluerunt. Functi sunt antiquius munere

Rect. etiam *Casparus Veresmarti* ac *Stephanus Vásárhelyi*, uti §. 233. *n.* memoravimus; nec non *Casparus Böjti*, §. 275. *n.* 14, ut et *Petrus Laskai* §. 271. *n.* 18.

§. CCLXI.

d. Collegium seu *Gymnasium* Areapolitanum (alias *Udvarhelyense*) An. 1674, permissu Principis Michaëlis I. Apafi et Statuum Transsilvaniae, atque munificentia Ill. *Joannis Bethlen* fundatum, in Oppido *Udvarhely* cognominis Sedis Siculicalis, Juventutem ex Siculicalibus potissimum Sedibus confluentem educat.

1. Quatuor florenorum millia erant, quibus pro fundo depositis, e Schola triviali, Collegium, Ill. Jo. Bethlen excitavit, unde etiam *Bethlenianum* audit, eo meliore quidem jure, quod præ aliis Transsilvaniæ Proceribus, e quibus Benefactorum ac Patronorum numerus in dies crevit, Illustrissimi Domini Comites de *Bethlen*, per quam liberalissime in subsidium Gymnasii patrocinati fuerint, Curatorumque munus obierint. Immo, hoc etiam tempore *Ill. D. Com.* Joannes de Bethlen (Illustr. item Steph. *Lib. B.* Daniel *de Wargyas* Incl. Primariæ Sedis Siculic. Udvarhely Supr. Judex Regius; Curatores Supremi: cum V. Curatoribus, Spect. D. *Joanne Lukátsfi* de N. Küküllöfalva, Perceptore Regio Incl. Sed. Udvarhely; Sp. D. *Paulo Ferentzi* de Patakfalva; Sp. D. *Nicol. Sebessi* de N. Galambfalva, Inc. Sed.

Sic. Udvarh. V. Judice Regio) curam gerit. Undo merito Sigillum Gymnasii hanc gerit Inscriptionem: *Sigill. Gym. Reform. Bethleniano Udvarhelyiens.*

2. Vix aliquid in Gymnasio Udvarhelyensi consignatum reperitur, ex quo Historia ejus adornari posset. Licet enim Celeberrimus quondam D. *Joannes L. Borosnyái*, Professor Consummatissimus, conscribendam hujus Historiam intenderit, huncque in finem. An. 1747, Litteras, ad Ill. quondam Dominum *Michaëlem Cserei de Nagy-Ajta*, tanquam Virum grandævum, at memoriæ compotem et eruditum, historiisque pollentem, qui sub *Paulo Letenyei*, primo Gymnasii Professore studiorum rudimenta deposuerat, dederit, quibus diligentissima sciscitatione quærebat statum Gymnasii; Responsorias, is quoque, anno eodem, 4 Apr. exaraverit Nagy-Ajtæ, quibus docebat Fundatorem fuisse *Ill. Joannem Bethlen*, ejusque erga Gymnasium patrocinium continuasse filios, Ill. *Paulum et Samuelem* atque nepotem *Ill. Joannem de Bethlen;* (qui Ill. Comitis Dom. *Davidis de Bethlen* Genitor erat) Professoris vero munus primitus obiisse, *Paulum Letenyei, Joannem Rozgoni et Joannem Pap Szathmári*, etc. sed otium scribendi, eo sequenteque anno, ob restaurationem Gymnasii, non nactus, 1749 vero anno Superintendentis honore et onere mactatus, Historia Scriptore caruit. Nos, *Epistola Csereiana*, quæ tamen in breve coacta est; et traditionibus Rev. quondam *Petri Hermányi* Avi Materni, atque Rev. *Michaëlis Benkö* Genitoris Nostri (§. 235. *n. l.*) quorum hic *Georgii Szigeti*, ille *Pauli Letenyei*, Discipuli, in eodem Athenæo, erant;

aliorumque narrationibus et notationibus adjuti; brevem Historiam, A. 1773, lingva hungarica, sub titulo: *Udvarhelyi Novitius Deák*, rudi licet penicillo, delineavimus, et Celeberrimo Collegii Professori tradidimus. Nunc, sermone breviore, res atque

3. *Rectores et Professores* Palæstræ exhibeamus. *Primus* fundati recenter Gymnasii Rector et Professor fuit *Paulus Letenyei* Tyrnaviæ in Hungaria natus, qui dum Ephorum in Aula Ill. S. R. I. Comitis *Michaëlis I. Teleki de Szék* ageret moderando Gymnasio admotus est. Sunt, qui eum *Domidoctum* dicant, quorum e numero est ipse quoque *M. Csereius*, in hæc scibens verba: *Mikor én Udvarhelyre mentem tanúlni, akkor Profossor vólt idvezűlt* Letenyei Pál, *a' ki nóha nem vólt Academicus, mert akkor időben ritka vólt az Academicus; de tudós ember vólt:* sed Academicis eum exteras ad oras peregrinationibus fuisse ornatum, cum Cl. nuper *Petro Bod* adsero, et in memorato Opusculo edocui; nisi ambo uno eodemque tempore *Pauli Letenyei* vixerint. At, quia non Germanicis, ut *Academici* nostri solent, sed Hungaricis usus fuerit vestibus: hinc *Domidoctus* forte putatus. Tempore Letenyeii, domicilium Professoris contiguum ab occiduo sole fuit ædibus Pastoris Oppidi: fundus, quo nunc domus Professoria, Gymnasio ex oriente contigua conspicitur, in possessione viduæ *Stephani Szőts* tum erat. Domicilia Gymnasii, quæ inhabitatoribus Scholasticis *Camerae* dicuntur, vilia incolebantur. *Auditorium* illud erat, quod postea *Classis Poëtica*, et dein *Praesidiarium* (in quo v. l. Logica et Lingva Græca traduntur,) factum infra recentius Auditorium

jacet: Cathedram hujus ædis, nomen *Pauli Letenyei* gessisse, non pridem observavi, his verbis: *Cura Pauli Letenyei Scholæ Rectoris.* Letenyeium denique doctissimum fuisse Virum, cuncti testati sunt; sed hac imbecillitate (qua fuit et *Jos. H. Körösi*; *Vid. infra*) ut Orationem Dominicam recitare in publico promte non valuerit. 2. *Joannes Rozgoni*, ex Concionatore Aulico Fagarasiensi Michaëlis I. Apafi; qui Theologus doctissimus, lingva vernacula Theologiam, eamque Catecheticam, tradidit. Peculiare in Viro docto id fuerit, ut adeo Zingaros abhorruerit, quod vix oculis usurpare eos posset; similiter, quod botulos omnes lucanicasque, quas vaginas excrementorum nuncupabat, aversatus sit. 3. *Joannes Pap Szathmári* (Pater Sigismundi P. Szathmári §. 233. *n.* 3.) in Szathmár Hungariæ natus, inque patria et Franequeræ disciplinis excultus, reversus in natale solum, *Rivulis Dominarum* primum circa A. 1685, Rectorem Scholæ egit, Professoris dein munere per tres annos *Areapoli* functus est, postea Pastor *Zilahensis*, tum *Désensis*, extremo *Claudiopolitanus*, ubi et occidit, factus. Franequeræ degens, edidit: *Philosophiam Primam, seu: Metaphisicam brevibus Aphorismis delineatam.* Franek. 2682. 8. Redux vero, Explicationem Orationis Dominicæ ling. Hung. *Uri Imádságnak magyarázatja.* Kolo'svár 1707. 8. Successerat Rozgonio, ad Pastoralem Cathedram Kolosensem transposito, adveneratque cum Conjuge, quæ filia Judicis Rivulinensis erat. *Doctissimum* hunc, et *Encyclopædiam*, Csereius nominat. Vid. Epitaphium *Hung. Tymbaul.* p. 99. 4. *Stephanus Tőke* de Maros-Vásárhely, Pater Ste-

phani Tőke, §. 258. *n.* 5. Vir exquisita eruditione; quo Gymnasium moderante, casus quidam contigit lugubris, studentibus nonnullis (qui, ob factum, Carceris Mediensis squalores diu sustinuere) juvenem Oppidanum secum rixantem fortuitu perimentibus. Casui huic tribuendum, quod Professor Tőke, in Oppidum Szék, ubi quoad vixit, Pastoris functus est officio, transpositus fuerit. 5. *Georgius Gyúla Szigeti*, germanus frater Stephani Professoris et Superintendentis §. 258. *n.* 5. Professor Enyedensis denominatus A. 1721. Cetera inter studia, Lingvam Germanicam, quam eo tempore pauci inter Hungaros nostros loquebantur, calluit optime. Szigetio, ut Concionatori Aulico Ill. D. Lib. B. Stephani Vesselényi, in vico Nyúlas Comitatus Kolosensis degenti, Litteris Curatoris Ill. *Joannis Bethlen*, in Alsó-Bun tum agentis, invitatio ad Professoris munus fuerat oblata. Tempore, quod abitum D. Tőke et adventum D. Szigeti intercesserat, *Stephanus Szokolyai* §. 235 *n.l.* juventutem instituebat. 6. *Georgius Körmöndi*, Studens Pápensis et S. Patakensis in Hungaria, Alba-Juliensis in Transsilvania, post Pædagogus in Aula Ill. quondam S. R. I. Comitis Josephi Teleki de Szék, Studiosus denuo Alba-Juliensis, tum Rector Scholæ Sárdensis, mox Concionator Aulicus memorati Comitis Jos. Teleki, unde Academias petivit. Redux, Pastor Vizaknensis, Professor Udvarhelyensis, Pastor iterum, Lukafalvensis et Maros-Bogátensis; ubi An. 1751, 24 Apr. in vivis agere desiit, relictis ibidem Hæredibus Nobilibus. Lapis sepulcralis M. Bogátini existens hos exhibet versus:

Ecce

Ecce Georgius Körmend, cui Rév-Komárom dat
Ortum; Pápa, Patak studiis fert Julia facem.
Frisia mox auxit, post Dacia nectit honores,
Nempe: Utidavae (Udvarhely) *Vizaknae, Lukafalvae, Bogatae.*
Septuaginta annos et quatuor egit in orbe.

7. *Sigismundus Dési*, in Oppido Dés natus, Primarius Collegii Nagy-Enyedensis Civis existens, fuit Præses (ita *Lectores* Scientiarum e Collegii Civibus creati nominantur) Theologiæ, sub Professore Theologiæ *Stephano Enyedi* valde debilitato nec ad docendum capaci. Exteras postea Academias adiit, e quibus reducem, Gymnasium Areapolitanum, Professorem accepit. 8. *Samuel Szombati*, An. 1735 ad Professoratum Agropolitanum vocatus. §. 260. *n.* 4. 9. *Joannes Lukáts Borosnyai*, *n.* 2. ex Pastore Nagy-Enyedensi, Divinae Providentiæ beneficio Prefessor creatus, Literas simul et Studiorum Cubicula restauravit, Auditorium vero erexit decenter. Testatur luculenter Inscriptio, quam paries Auditorii ostendit, his verbis:

NE SIS POSTERITAS INGRATA IGNARAQUE.
AUSPICE DEO T. O. MAXIMO
Patrono Potissimum Excellentissimo Heroe, Illustrissimo ac Magnifico Domino, Domino STEPHANO GYULAI Comite de Maros-Németi, Libero Barone de Trestia, Sacrae Caesareo Regiae Majestatis Camerario Aulico, Ejusdemque Generali Vigilliarum Praefecto, nec non unius Regiminis Pedestris Colonello.

Industria et mille curis Prof. Joh. Lukáts Borosnyai Erectum A. 1746 *Perfectum An.* 1748.

Alio pariete leguntur:

Curatoribus Gymnasii, multum de eo merentibus, atque huc conferentibus:

Illustrissimo ac Magnifico D. D. EMERICO COMITE NATO de BETHLEN Inclyti Districtus Kövariensis Capitaneo Supremo.

Ill. ac Magnifico D. D. STEPHANO L. B. de DANIEL et WARGYAS, Incl. Sedis Siculicalis Udrarhely Judice Regio Supremo.

Spect. ac Generoso Dom. D. MATTHIA NEMES de Hidvég, Incl. Sedis Siculic. Udvarhely nuper V. Judice Regio, nunc Adsessore Primario.

Spectabili ac Generoso D. D. STEPHANO BORSAI de Weresegyháza, Ejusdem Incl. Sed. Sic. Udvarhely V. Judice Regio Actuali Dignissimo.

Professor, quem laudavimus, laude nostra melior, An. 1749 Superintendens creatus, Maros-Vásárhelyinum, ubi Primario V. D. Ministri munere functurus erat, habitationem transtulit. Eadem in Ecclesia Civica, Venerandi hujus Viri, filii duo munus Pastorum Spiritualium hodie obeunt fidelissime; major quidem natu Admodum Reverendus ac Clarissimus Dominus S i m e o n *Lukáts* B o r o s n y a i Ecclesiarum et Sanctarum Generalium Synodorum in Magno Transsilvaniae Principatu Helveticæ Confessioni addictarum Generalis Juratus Notarius, ab A. 1774. 10. *Josephus Huszti Körösi*, e mercatu bonarum Artium Enyedensi, in Academias exoticas profectus, cum decore eruditæ laudis rediit, Professoriamque Area-

poli Cathedram obtinuit, quam ornatam ab eo eruditis professionibus fuisse, nemo forte inficias ibit: at rectio ejus haud pari procedebat pede. Hoc, quod dico, testatus est annus 1760, quo Civibus Gymnasii in jurgia prolapsis, multis eorum, partium studium Professoris causantibus, emigrandi necessitas imposita fuit. An. 1763 13 Mart. fatis cessit. Virum corpore exiguo, at animi dotibus eximiis, in Litteratura Romana atque Theologia, docte profitentem, mihi quoque cursu unius anni audire contigerat. 11. Cl. D. *Josephus Kováts*, post exantlatum Agropoli curriculum Scholasticum, absolutaque itinera Academica, patrios revisit Lares, illicoque ordinariæ in Litteratura, Theologia, Philosophia et Mathesi Professionis vinculo Lyceo Areapolitano est adstrictus. Hinc A. 1767 Enyedinum collocatus. §. 258 *n.* 5. Eo Enyedinum translato, invigilantibus eminus, Spect. Dom. *Paulo Kerekes* de Moha atque Spect. Dom. *Paulo Ferentzi* de Patakfalva, Inspectoribus Gymnasii Curatoribus, spatio anni unius, erudiendae regendaeque Juventuti Scholasticae praefuit *D. Sam. Benkö* de Közép-Ajta, Gymnasii Con-Rector, qui dein, post Studia Academica, quibus Lugduni Batavorum per triennium se mancipaverat, in Ecclesiam Alsó-Rákosensem vocatus, Sacro ibi operatur Ministerio. 12. *Clar. D.* Gregorius Kis *de Batzka-Madaras*, perfectis in Collegio Agropolitano studiis, Viennam Austriae salutavit, ibique viam Academicam, quae ab aliquot annis praeclusa erat ab Augustissimo Imperatore. Cujus Majestatem supplex adierat, recludendam sibi (aliis quoque paulo post apertam) impetravit, et An. 1765,

Helvetiam petivit. An. 1768, ex ipso curriculo Academico, voto Ill. Supr. Consistorii, ad vacantem Cathedram revocatur, faustoque alite redux, d. 20 Oct. Àreapolim ingreditur. Hujus Curae indefessae, et munificentiae Patronorum, debetur hodierna aedificiorum Gymnasii forma, tribus distincta contignationibus, et ad decorem polita, Caesarea quidem indulgentia.

4. Modus docendi discendique non alius, quam qui in Collegiis ceteris, obtinet. In sustentationem Civium Togatorum, Magnates Nobilesque Patroni argentum atque frumentum potissimum conferunt. Classistae vel sunt *Utentes*, h. e. qui propriis sumtibus vivunt, vel Famuli, i. e. qui Togatis Alumnis famulantur, victusque eorum participes redduntur, vel *Neutralistae* (ita dicti, quod nec Utentium, nec Famulorum sint e numero) h. e. qui quaedam publica Gymnasii negotia peragunt, ideoque pane publico fruuntur. Classistarum haec est etiam in Collegiis distinctio. Tam hic vero, quam in Collegiis, universi, qui e Classistis, in Civium Togatorum Tabulas referuntur, Toga extra portam Palaestræ incedunt, seque jurejurando obstringunt ad observationem Legum Collegii, quae quotannis, initio Mensis Septembris, dum v: l. post Julii et Augusti Mensium ferias juventus congregatur, publicae praeleguntur.

5. Bibliothecae Gymnasii insigne auctarium adjecit Illustr. p. m. Comes D. Ladisl. Székely de B. JENÖ, legatis huic Libris suis.

CCLXII.

§. CCLXII.

e. Sunt et Scholae minores, puta: Szászvárosensis, ubi Togati, numerosi satis, studiis operam dant; et Dé'sensis, Ó-Tordensis, Vizaknensis atque Kézdi-Vásárhelyensis, quibus duo tresque Studiosi Togati Scholae Rectoribus, ad instituendos pueros, adjunguntur, Scholae praeterea triviales, quas soli Ludi-Magistri moderantur, omnibus Ecclesiis populosis numerantur.

1. *Schola Szászvárosensis* seu *Saxopolitana*, Particula nuncupata, in Oppido Szászváros residet. Isthic, praeter Cirratorum Classes, Lingva Graeca, Logica, Metaphysica, Theologia, aliaeque Scientiae traduntur. Rectores e Collegii Nagy-Enyedensis Civibus primariis constituuntur, qui a conjugio et re uxoria remoti, raro ultra triennium fungi officio solent. Togatorum hujus Particulae Civium Evergetae potissimum sunt Ill. Optimates Comitatus Hunyadensis, ad quos tribus Festis anniversariis concionatum exire in more positum habent. Salarium quoque a pueris, quos informant accipiunt.

2. An. 1637 fuerat decretum, ut in Oppidis Kézdi-Vásárhely, Sepsi-Szent-György, Udvarhely et Hátszeg Scholae erigantur, earumque curam Superintendens e publico Ecclesiæ Generalis ære

gerat: at in S. Sz. György et Hátszeg soli Ludi-Magistri Litteras docent, (immo, jam hodie infrequens in Hátszeg Schola superest) nec puto Studiosos aliquando docentes fuisse Magistris adjunctos. An. 1639 erat statutum, ut Scholæ Hungaricae pro sequiore sexù aperiantur: verum haec determinatio mutilum habuit effectum. Fuit id quoque sancitum lege, ne ulli, etiamsi liberi Jobbagionum fuerint, in Palladis contubernium concedere volentes, a quopiam impediantur, sub poena florenorum 200.

§. CCLXIII.

Hae sunt in Transsilvania, apud Helveticae Confessioni addictos, Officinae Studiorum, in quibus, partim emolumento Ecclesiae, partim commodo Status Civilis, juventus ad meliora nata educatur: haud pauci tamen juvenum, studio disciplinarum ardentes, cumulatiorem, sub famigeratissimis omnium Facultatum Praesidibus, adquisituri eruditionem, et experientiam, ad Germanicas Belgicasque cumprimis, et Helveticas Academias, cum Caesareo Principali permissu, se conferunt.

1. Sine Religionum discrimine, in exteras Suæ Majestatis Sacratissimæ amicas provincias, bonarum artium experientiaeque intuitu, juventuti Transsilvaniae, ad futurum Summi Principis servitium, Patriaeque emolumentum, Salvo Conductu me-

diante, proficiscendi facultas impertitur. Articulus Diaetalis An. 1752 M. Aug. super hoc conditus, et An. 1753 28 Sept. Viennae Austriae confirmatus sic sonat: „Dum Majores no-
„ stri de iis, quae pacatum Principatus hujus
„ statum reddere poterant, aut ad utilitatem pu-
„ blicam faciebant, sollicite prospicere volue-
„ runt, inter alia modum etiam, atque Condi-
„ tiones in exteras oras proficiscendi, *Approb.*
„ *Const. P.* 3. *Tit.* 14, et *Compil. Const. P.* 3 *Tit.*
„ 9 praescripserunt, quoniam vero in hoc po-
„ steriore Compil. Const. nonnulla Supremæ re-
„ gnantis Principis auctoritati hæreditarioque Ju-
„ ri praejudiciosa et scandalosa comprehendi ob-
„ servavimus, dum libera in exteras Provinci-
„ as, sive Studiorum, sive aliorum respectuum
„ caussa, peregrinatio indiscriminatim, absque
„ etiam Principis venia statuta exstitit. Idcirco
„ *Approb. Const.* praeallegato Part. 3. Tit. 14-to
„ in suo vigore relicto, et in posterum quoque ob-
„ servando, pro ea, quam Sua Majestas Sacra-
„ tissima nobis benigne indulsit, praefatum
„ Compil. Const. Articulum modificandi facul-
„ tate, eundem Articulum, Sua Majestate Sa-
„ cratissima annuente, ita modificamus, ut cas-
„ satis iis, quae Juribus ibidem Majestaticis,
„ et Supremae Hereditariæ Principis Authoritati
„ præjudiciosa simulque scandalosa continentur
„ in posterum quoque, extra Haereditarias Ditio-
„ nes profecturi, praevia, ad mentem repetiti
„ Approb. Const. P. 3. T. 14. aut etiam Virorum
„ idoneorum, pro circumstantiarum ratione,
„ per Gubernium delegandorum, de Statu et
„ conditione Peregrinantium investigatione,

„ compertaque etiam ipsorum ex suorum Mode-
„ ratorum Testimoniis capacitate, et subinde in
„ Publicum redundatura utilitate, Regii hujus
„ Gubernii, vel in absentia hujus solius etiam
„ Gubernatoris Passualibus sese munire, easdem
„ in Aula Suæ Majestatis Sacratissimæ exhibere,
„ ibidemque datis Reversalibus, fidem atque se-
„ curitatem, de adeundis amicis duntaxat regio-
„ nibus spondere et præstare teneantur, in casi-
„ bus Contravenientiarum poenam prævaricatio-
„ nis, ad Legum dictamen, incursuri, etc. etc.

2. Illustrissimorum Transsilvaniæ Procerum filii, propriis sumptibus itinera Academica peragunt, et post Viennam Lutetiam Parisiorum potissimum invisunt. Medicinæ Studiosi, Viennæ Austriæ, ubi Universitas toto Orbe Celeberrima popularibus nostris Jura aliasque scientias liberaliter indulget, nisi cupidine experientiæ ulteriori, Trajectum ad Rhenum, Franequeram (quibus locis communi Beneficio Hungaris destinato fruuntur) et reliquas ad Academias trahantur, scopo potiuntur. Eæ autem *Universitates et Academiæ*, quibus Studiosi Transsilvani, Theologiæ Canditati (*Proposants*) Helveticæ Confessioni addicti, Professorumque suorum Commendatione muniti, recipiuntur, et piis Beneficiis, velut ex monte Pietatis, juvantur, sunt: 1. T i g u r i n a, ubi continuo, Studiosus unus Enyedensis, singulis bienniis, Amplissimi Senatus munificentia, quæ annuatim 104 Florenos Rhenenses conficit, sustentatur, et 36 Rh. Flor. Viatico dimittitur. 2. B e r n e n s i s, quam unus pariter Studiosus Enyedensis, per duos successive annos Ampliss. Senatus Beneficio

suffultus frequentat: is menstruo quolibet spatio Flor. Rhenenses 12, ac pro Pallio Flor. Rh. 30. Viatico Flor. Rh. 36 accipit. 3. Basileensis; isthic, reliquos inter Alumnos, duo Hungari (ex Hungaria et Transsilvania) ordinarie, ex fundatione Erasmiana, diurnis cibariis et cubiculo fruuntur. 4. Genevensis, ubi Rhen. flor. 15. ad menstrua cibaria, et Flor. Rhen. 36. Studioso pedem reflectenti elargiuntur. 5. Ultrajectina, Hungariæ Transsilvaniæque Studiosis Confessione Helvetica imbutis certam pecuniæ summam expendit: eo ergo hi fortunatiores, quo percipiendo numos sunt pauciores. Eunti hinc, aut aliis ex Academiis Amstelodamum Hungaro cuilibet, floreni 12, pro Viatico, conferuntur. 6. Leidensis; praecipuum illud est Beneficium, quo heic duo Candidati Enyedenses; totidemque Claudiopolitani, per triennium morantes, munificentia Illustriss. ac Praepotentium Hollandiae ac West-Frisiae Ordinum, refocillantur; mensa, cubiculo Collegiisque omnibus sine expensis gaudentes. 7. Fránequerana victum quotidianum Hungaris liberaliter subministrat. 8. Groningana. 9. Harderovicensis. 10. Francofurtana *ad Viadrum:* A. 1696, insinuante Professore Enyedensi Francisco Páriz Pápai, (§. 258. *n.* 5.) Venerabilis Dominus *Dan. Ernestus Jablonsky* Serenissimi Electoris a Sacris Aulicis, per Illustr. *Fridericum de Danckelman*, Consilii Aulici Electoris Berolinensis Præsidem, impetravit, *ut annui* 160 *Thaleri, constanti* (ipsissima Rescripti verba) *et nunquam interrumpenda lege, binis Alumnis Enyedensibus Francofurti studiorum causa commoraturis numerentur.* Bini quoque isthic

Claudiopolitani Alumni sustentantur. Ceteris in Academiis bene nummata marsupia Studiosorum exenterantur. *Cfr.* §. 237. *n.* 2.

§. CCLXIV.

III. *Lutherani*, in Natione Saxonica, prius adhuc, quam Hungari Protestantes, de aperiendis Ludis Litterariis solliciti, erexere Gymnasia: *Cibiniense*, *Coronense*, *Schaesburgense*, *Mediense*, *Bistricense*, *Grosz-Schenhense*, *Birthalbense*, minoresque Scholas ac Artium Officinas.

1. Celebris Gymnasii Cibiniensis Rectores fuerunt: *a.* Romano-Catholici: 1. *Joannes Mildt* A. 1510. 2. *Simon de Apoldia* 1517. 3. *Thomas Ball* 1519. 4. *M. Clemens Opolitanus*. 5. *Joh. Myld* Baccalaur. 1524. 6. *Andreas* Baccalaureus 1526. 7. *Thomas* Baccalaureus 1528. *b.* Augustanæ Confessionis: 8. *Martin. Hentzius* Cibiniensis ab An. 1543. 9. *Matthias Heblerus* 1552. 10. *Steph. Gross* Cibin. 1557. 11. *M. Lucas Unglerus* 1561. 12. *M. Joh. Auner* Cibin. 1565. 13. *Mathias Keinzelius* 1585. 14. *M. Georg. Deidricius* Tekensis 1591. Hunc proculdubio, *M. Johannem Dietericum* vocat, Martinus Schmeizel, Dissert. Epistolicae p. 110, ubi quosdam primorum Rectorum Cibiniensium memorat, non satis tamen accurate. 15. *Leonardus Basilius* 1593. 16. *M. Leonardus Herrmann* Reichoviensis 1598. Hic concinnavit Album Scholasticum. 17. *Georg. Mybrod* Cib. 1602, peste correptus obiit. 18. *Mathias*

Mallendorf Cibin. 1603. 19. *Daniel Klein* Mediensis 1606. 20. *Petr. Besodnerus* Cib. 1608. Vir eruditissimus (cujus *Bibliothecam Theologicam* memorát Schmeizel Dissert. Epist. p. 66,) anno 1614. Pastor factus Requiniensis, A. 1616. Cibiniensis: at eodem anno, in flore ætatis mortuus. 21. *Andr. Haslerus* Cib. 1614. hic vulnere accepto obiit. 22. *Andr. Deidricius* Cib. 1614: ob valetudinem infirmam, A. 1619, officium resignavit. 23. *Mich. Funccius* Cib. 1619. 24. *Valentinus Franck* Cib. 1625. 25. *Mich. Mallendorf* Apoldensis 1626. 26. *Petr. Rihelius* Insulanus 1631, quo fit Pastor Majoris Horrei (Groß-Scheuren,) postea Cibiniensis: hunc, An. 1645, contumeliose seditiosi tractarunt Cibinii; qui tamen mox eum solemniter deprecari coacti sunt. 27. *Christianus Volbert* Cib. 1631. 28. *And. Oltardus* Heltensis 1637, factus An. 1638 Diaconus Jovialis, tandem Pastor Cibiniensis, ubi A. 1660, 6 Oct. mortalitatem explevit. Vid de eo §. 276. *not.* 29. *Martinus Steilerus* Cib. 1638. 30. *Petr. Spielheiderus* Apoldensis 1640, promotus 1642. 31. *Berdhardus Tyrander* Leschkirchensis 1642, mort. 1643. 32. *Joh. Vindisch* Cib. 1643, promotus 1644. 33. *Mich. Rhavius* (Rhau) Omláschensis 1644, promot. 1645. 34. *Joh. Femger* Cib. 1646, Archidiaconus factus 1648. 35. *Joh. Orendius* Cib. 1648, promot. 1652. 36. *Georg. Herrmann* Cib. 1652, obiit 1654, et sepultus in Bibliotheca. 37. *Paul. Fabritius* Cib. 1654, Diaconus Monast. creatus 1659. 38. *Christianus Haas* Cib. 1659, Pastor Gerhard. factus 1661. 39. *Jacobus Gotterbarmet* Mediensis 1661, ductus ad Pastoratum *Sz. Agathensem* 1663. 40. *Jacobus Schnitzlerus* Cib. 1663. Hic, An. 1665.

Archidiaconi officio admovendus, ob valetudinem infirmam renuit, et domi suae vixit. 41. *Georg. Hutter* Cib. 1665, Diaconus factus Jovialis 1666. 42. *M. Jacob Schnitzlerus,* 1666. ad Rectoratum iterum vocatus, oblatum An. 1668, 27 Maji, in Senatu Cib. locum recusavit; verum 9 Novemb. factus est Inspector et Pastor Primarius Cibiniensis. A. 1681, 26 Jan. in Templo primario habuit S. Sermonem e Luc. 21: 25, de Cometa (fulserat enim A. 1680, Mensibus Nov. et Decembr.) qui, sub titulo **Comet-Stern-Predigt,** editus est Cibinii in 4-to 43. *Mich. Pancratius* I. V. D. et Poës. Prof. 1668, factus Pastor Neovillanus 1670. Vid. §. 276. 44. *Andr. Belzelius* Insulanus 1671, A. 1675. Archidiaconus creatus. 45. *Joh. Fabritius* 1675. 46. *Samuel Schnitzlerus* Cib. 1676, promotus 1681. 47. *M.* (Magister AA. LL.) *Isaacus Zabanius* Posoniensis 1681, A. 1687. Pastor factus Orbacensis, postmodum Cibiniensis, An. 1707, 19 Maji obiit. Vid. §. 276. *not.* 48. *M. Joh. Krempes* Cib. 1687, factus 1691 Archidiaconus Cibiniensis. 49. *Mich. Lang* Purimontanus 1691. 50. *Georg. Hutter* Cib. 1692, A. 1693. Archidiac. creatur. 51. *Joh. Zigler* Heltensis 1693, A. 1702. Pastor factus Heltensis. 52. *M. Petr. Herrmann* Cib. 1702, A. 1709. Archidiac. nominatus. 53. *Georg. Klokner* Cib. 1709. obiit 1740. 54. *Martin Obell* Coronensis 1711, Pastor Doborcensis creatus 1713. 55. *Petr. Belzelius* Cib. 1713. 56. *Daniel Agnethler* Cib. 1715, Pastor factus Gerhard. A. 1719. 57. *Christian Schmid* Cib. 1719, Pastor Crucensis creatus 1728 M. Febr. 58. *Joh. Herrmann* Cib. 1728; 6 Aug.

Archidiaconus factus. 59. *Andreas Ahrahami* Cib. 1729, A. 1733. Pastor Neovillanus denominatus. 60. *M. Georg. Soterius* Cib. 1734, 1737. Archidiaconus factus. 61. *Christianus Ziegler* Cib. 1737, An. 1746 ductus in Pastorem Schellenbergensem. 62. *M. Joh. Bruckner* Cib. 1746, Pastor factus Nagy-Apoldensis 1750. 63. *Andr. Schunn* Cib. 1750, A. 1758. Archidiacon. factus. 64. *Martin. Felmer* Cib. 1758, 4 Febr. ad Rectoratum vocatus e Con-Rectoratu, ad Conrectoratum vero vocatus erat A. 1756. e Diaconatu Lunari. §. 281. *not.* 65. *Daniel Filsch* Cib. 1763, factus tandem Pastor Grosz-Auensis, et jam Cibiniensis. 66. *Martin. Simonis* Cib. 1767. 67. *Martin. Artz* Cib. 1772. 68. *Jacobus Aurelius Müller* Cib. ab anno 1776. Ab hoc Viro Celeberrimo ac Eruditissimo Nomina Rectorum et numerum annorum obtinuimus; notationes reliquas aliunde adepti.

2. Primas in negotio exstructionis Scholarum fert laudes *Senatus* Coronensis, qui *Hontero* excitante, Gymnasium fundavit longo tempore celeberrimum, A. 1544, constructa etiam pro necessitate Studiorum Bibliotheca publica. Nec est verum, Gymnasium fuisse fundatum An. 1533. Geminae Lutheranorum in Corona fuere suntque Scholæ, seu Scholasticorum hospitia. *Schola major*, (große Schule) auctore et svasoro Joanne Hontero, §. 221. *n.* 1. aedificata est A. 1542. *Schola minor*, (die kleine Schule) quando fuerit fundata nescitur, certum vero est, antea eam Capellam S. Catharinae fuisse, cui cellae et cryptae quaedam subjectae fuere. Rectores hujus Gymnasii quo-

rum priores non nullos, Doctissimus quondam *Mart. Schmeizel*, quamvis patria Coronensis ille, haud recto ordine, in *Dissert. Epistolica* adduxit, Corona procul dissitus) ex Albo publico propriis meis manibus exscriptos, lubet hic ab oblivione vindicare. Series eorum, cum successionis et functionis annis, haec est: 1. *Valentinus Wagnerus* Coronensis, ab anno 1544; mortuus Pastor Coronensis A. 1557. Epitaphium ejus:

Exiguum vixi, fido sub pectore vixi:
Cura fui Patriae quantulacunque meœ.

Conf. §. 221. *n*. 1.

2. *Matthias Fronius* C. (*NB*. Littera *C*, hic ac in sequentibus *Coronensem* notat) A. 1545, *Statutorum* Saxonum Auctor §. 154. *n*. 1. 3. *Nicolaus Vulpinus* C. anno 1546. 4. *Dominicus Lucillus* ab A. 1547 ad An. 1548. 5. *Jacobus Fischerus* Kyzdensis An. 1549, 1550. 6. *Mich. Reydelius* 1551. 7. *Petrus Veresius* Arcusinus 1552—1554. 8. *Jacobus Mellembrigerus* Cibiniensis 1554, 1555. 9. *Petrus Veresius* Arcusius 1556. 10. *Michaël Siglerus* Cibiniensis 1557. 11. *Jacobus Mellenbrigerus* Cib. 1558 — 1560. 12. *Joh. Literatus* Byrthalbinus 1560 — 1562. 13. *Matthœus Heynrici* Wermosian. 1563. 14. *Simon Massa* C. 1563 — 1564. 15. *Joannes Sommerus* Pirnensis (§. 221. *n*. 3.) An. 1565 — 1567. Ephebus hic militiae nomen dedit, variisque jactatus casibus in Moldaviam pervenit: ibi Marti renuncians, Ephorum filii Despotæ Moldaviae egit. Non diu vero; nam Despota, sua cum familia, a seditiosis fuit trucidatus; tumque Sommerus difficulter vita donatus,

vili veste indutus, erroneo itinere Bistricium Transsilvaniae pervenit. Isthic Litteratura Romana et Græca; Poësique et puerulorum informatione enitens, Scholæ primum Coronensi, Cibiniensi deinde, postremo Claudiopolitanae, ubi et obiit, adhibitus fuit. Impie multa in adorandas Personas Divinas scriptitavit, et cum vitæ suae exodo resurrectionem carnis negavit. Opera ejus sunt: 1.) *Refutatio Scripti Petri Károlii editi Vitebergæ, scripta a Joanne Sommero Pirnensi, Lectore Scholæ Claudiopolitánæ in Transsilvania.* Ingolstadii 1582. 8. 2.) *Tractatus aliquot Christianæ Religionis.* Ingolstadii 1583. 8. 3.) *Reges Hungarici,* Witteb. 4. 4.) *Hortulus ingenui amoris.* 5.) *Elegiarum Liber unus.* 6.) *Tyrannis Colicæ et Podagræ.* 7.) *Oratio Exequialis,* quam super funere Transsilvaniæ Principis Joannis II-di, An. 1571 recitavit. Aliaque minutiora. 16. *Dominicus Prodnerus* C. *a.* 1568, 1569. 17. *Martinus Oltarth* C. 1369 — 1571. 18. *Wolfgangus Finck* C. 1572. 19. *Laurentius Kerzius* C. 1573, 1574. 20. *Paulus Pauli* Byrthalbinus An. 1574, 1575. 21. *Georg. Greff* C. 1576. 22. *David Vichius* C. 1577. 23. *Christianus Ruffinus* Rosonensis 1578, 1579. 24. *Petrus Schiruerus* C. 1580, 1582. 25. *Paulus Fischer* Marieburgensis 1583, 1584. 26. *Marcus Albelius* C. 1585, usque 1590, 13 Febr. 27. *M. Ezechiel Feurinus* Wirtembergicus 1590. usque 28 Apr. 28. *Matthias Knedlerus* Prasmariensis 1590 — 1592, 5 Febr. 29. *Franc. Schimmer* Mediensis, 1592, 1593, 21 Apr. 30. *Mich. Wagnerus* C. 1593 — 1595, 7 Sept. 31. *Georg. Sadlerus* Bistriciensis 1595—1597. 31 Jul. 32. *Wolfg. Göbelius* C. 1597, 1598. 12 Sept: 33.

Joh. Zelius 1598 — 1600, 4 Sept. 34. *Joh. Roth*, 1600 — 1662. 35. *Andr. Hermelig* C. 1602,1603. 36. *Jacobus Greff* C. 1603, 29 Sept, 37. *Georg. Hirscherus* C. 1604, 1605, 23 Jun. 38. *Joh. Scharkangerus* C. 1605, 1606, 28 Aug. 39. *Petrus Rosæus* C. 1606, 1607, 7 Maji. 40. *Steph. Hermannus* 1607 — 1609, 1 Aug. 41. *Georg. Klein* Mebrigerus 1609, 1610 usque 30 Jun. 42. *Paul Spickölius* C. ab A. 1610 9 Jul. ad 1613. 43. *Matthæus Sitopæus*(ΣΙΤΟΠΟΙΟΣ) C. 1613 1615. 44. *Joh. Honterus* C. 1515, 1516, 20 Maji. 45. *Simon Abelius* 1616 — 1619, 9 Mart. Pastor dein Coronensis. 46. *David Benknerus* C. 1619 — 1622, 18 Sept. 47. *Marcus Bincknerus* C. ab A. 1622, 18 Sept. ad A. 1623, 3 Oct. 48. *Marcus Fuchsius* C. 1623, 1624. 49. *Joh. Curæus* Prasmariensis 1625, 1626. 50. *Tomas Fogaraschinus* C. ab An. 1626, 29 Jul. 51. *Mart. Draudt* C. 1627 — 1631. 52. *Joh. Schlandt* C. 1631, 27 Apr. 1634. 53. *Simon Massa* C. ab A. 1634, 9 Oct. ad 1637, 7 Apr. 54. *Joh. Hegyesius* C. 10 Apr. 1637. ad 1640. 55. *Petrus Mederus* Ceidinensis 19 Apr. 1640 ad An. 1644, 15 Mart. 56. *Matthias Vermerus* Musnensis ab A. 1644, 29 Mart. ad A. 1646, 18 Aug. quo in vivis agere desiit. Vir hic egregius ex Lectore Rector factus, A. 1644, 9 Maji primum Examen celebravit, postquam annis 20 sublata Examina publica fuerant. Post reducta Examina, 18 Maji primum convivium publicum. Die 2 Jul. Gymnasii reformatio, tum quo ad muros, tum quoad mores absoluta. Die 15 Nov. ad 22 usque Examen publicum alterum. Haec adduximus ex Notationibus ipsius *Matthiae Vermeri*, qui ibidem scribit: *Die* 1 *Dec. Jubi-*

læum Gymnasii Coronensis magna solemnitate celebravi, quod centesimus esset annus et Reformationis Ecclesiasticæ, et introducti Gymnasii. 57. *Joh. Pleckerus* C. 20 Aug. 1646, ad 1648, 20 Jul. 58. *Marcus Dejdricius* C, a. 21 Jul. 1648 ad 1650, 22 Maji. 59. *Georg. Draudt* C. a. 23 Maji 1650, ad 1652, 11 Maji. 60. *Joh. Homerus* Purimontanus a 12 Maji 1652 ad 1654 plane finem anni. 61. *Mart. Albrichius* Mediensis 1655 1660. 62. *Joh. Honterus* C. 1660 1678, 21 Jul. 63. *Franc. Rhetherus* C. 8 Aug. 1678, — 1679 mort. 9 Mart. 64. *Joh. Gorgias* C. 31 Mart. 1679 — 1684, 7 Jul. hydrope mort. 65. *Valentinus Greissing* C. 1684 1694. 11 Nov. Pastor Rosonensis factus. Coronæ natus, ac Vitebergæ Literis auctus. Hebraicae, Graecae, Latinaeque Lingvarum peritus, atque Philosophus, Vitebergæ Philosophiam professus est, et talia edidit Opuscula: 1.) *De immolatione Liberorum Molocho Lev. XX.* 2. 2.) *De Sale infatuato Matt. V.* 13. 3.) *De Atheismo Renati des Cartes.* 4.) *De Atheismo Matthiæ Knuzzii.* 5.) *De Partu Septimestri.* 6.) *Positiones Philologicæ ex N. T.* 7.) *De Theognosia Naturali.* 8.) *De Miscellaneis Physicis.* 9.) *De Potentia Dei.* 10. *De Contraversiis selectis ex Philosophia rationali.* 11. *Duodekas Positionum Physicarum.* Viteberg. 1677. Viteberga redux Coronæ Rectoris functus munere, Ubi donatum quoque edidit. 66. *Mart. Ziglerus* C. 1694 — 1705, 31 Jan. Prasm. Pastor. 67. *Daniel Rhein* Brendorfensis 1705, 13 Febr. ad 1707, 15 Mart. quo Pastor Neapolitanus constitutus est. 68. *Paulus Neidel* C. 5. Apr. 1707—1712, 6 Jul. 69. *Martinus Gaszner* Fogarasensis 1712 1720. M. Jan. 70. *Joh. Filstich* C. A. 1720, 22 Feb.

e Lectore Rector creatus, ad A. 1743, 17 Dec. quo diem obiit, Rectoris officium tractavit, et praeter *Schediasma Historicum de Valachorum Historia*, (§. 157. *n.* 5. *b.*) Historiam Ecclesiasticam Transsilvanicam, aliaque opera in MS. reliquit. 71. *Thomas Tartler* C. 1744 — 1749. 72. *Petr. Clompe* C. 1749, 1751, 14 Jan. mort. 73. *Franc. Czacko* C. 1751, 1755. 74. *Joh. Theophilus Barth* Schæsburgensis 1755 — 1762. 75. Georgius Preidt Zeydensis 1762 — 1768: nunc Vener. ac Clarissimus ille, Liberæ Regiæque Civitatis Coronensis Pastorem Primarium, Gymnasiique et Scholarum adhærentium Inspectorem agit. 76. *Georg. Draudt* C. a. 1768 — 1771. 77. *Clariss. Dominus* Paulus Roth *Bolonia-Coronensis* ab A. 1771, 18-va Januarii, insigni Scholasticae Juventutis profectu, spartam suam exornat. Sunt sane his in lucubrationibus nostris, quæ Viro huic Doctissimo, monumentorumque Historiam patriæ illustrantium diligenter indaganti et acutissime expendenti gratus debeo; ea præsertim, quæ Civitati Coronensi et Districtui Barcensi *Parte Speciali*, lucem forte adfundent. *Cfr.* §. 281. *n.* 9.

3. Schæsburgensi in Gymnasio, quod *Hartmannus et Ladiver* restaurasse dicuntur (Vid. *Schmeizel*) quinam ab initio Rectoris munus obierint, nemo ullus recensebit. Eorum vero, qui, ab An. 1606, Scholam moderati sunt, Nomina a Clarissimo, qui nunc fungitur Rectore, ex Matricula Gymnasii, obtinuimus; hac quidem serie: 1. *Joannes S.* - - Marckschelkensis (*Nagy-Schelykensis*,) præficitur A. 1606. 2. *Daniel Lutschenius* Schæsburgensis præficitur 1607. 3. *Valentinus* Cibiniensis 4. *Joan. Graffius* - - 5. *Simon Hartmannus* (cujus me-

minimus) Streitfordensis, praefic. 1619. 6. *Paul. Graffius* Meburgensis, praeficitur 1623. 7. *Gasparus Graffius* 1625. 8. *Mich. Vonnerus* Nagy-Schænkensis 1631. (*NB.* anni ubique notant exorsi muneris terminum.) 8. *Sam. Herrmannus* 1632. 9. *Paul. Czekelius* Kis-Szőllősensis 1644. 10. *Mich. Junck* Probsdorffensis 1645. 11. *Simon Welther* Katzensis 1646. 12. Germanus 1647. 13. *Andr. Regerus* Gerhardensis 1648. 14. *Leonhardus Kuschius* S. (*S.* significabit: *Schaesburgensis*) 1651. 15. *Paulus Graffius* Mediensis 1653. 16. *Georg. Kelp* Rohrbacensis 1753. 17. *Georg. Rhodius* Segesdiensis 1554. 18. *Thomas Sifftius* Meburgensis 1660. 19. *Joan. Vennerus* Streitfordensis 1661. 20. *Andr. Grellius* S. 1663. 21. *Jos. Akershauser* S. S. 1666. 22. *Georg. Seraphinus* S. 1669. 23. *Barthol. Filkenius* S. 1677. 24. *Joan. Czekelius* Kizdensis 1678. 25. *Mich. Wagner* Schæsburg. 1682. 26. *Georg. Rhodius* 1683. 27. *M. Martinus Kelpius* Hóldvilágensis 1684, ad 1687. Edidit *Natales Saxonum Transs.* 28. *Mich. Czekelius* Alesius (i. e. Szöllösensis, cum Saxonibus pagus *Szőlös*, dicatur *Alesch*) 1687. 29. *Andr. Schenckerus* S. 1689. 30. *Mich. Gütschius* Neustadiensis 1692 — 1695. 31. *M.* (Magister) *Georg. Haner* S. 1695 — 1698. Vid. §. 276. 32. *Barthol. Capesius* Szénaverösensis 1698. Postquam Gymnasium, plus quam annuo intervallo, ordinario destitueretur Ludimoderatore, successit. 33. *Andr. Krauss* S. 1700: 1705. 34. *Matthias Tischler* S. 1705. 35. *Georg. Andreae* Mariævallensis 1707. 36. *Mich. Tellmann* S. 1710. 37. *Andr. Schencker* Meburgensis 1711. 38. *Matth. Göldner* Trapold. 1711. 39. *Barthol.*

Melas S. 1712. 40. *Mart. Hirling* S. 1718. 41. *Matt. Kelp* S. 1719. 42. *Joh. Vest* S. 1722. 43. *Simon Roth* S. 1730. 44. *Andr. Roth.* S. 1735. 45. *Andr. Alexander Fabritius* S. 1741. 46. *Paul. Paulinus Krauss* Trapold. 1750. 47. *Jos. Alesius* S. 1752. 48. *Laur. Berverth* Trapoldensis 1756. 49. *Georg. Schenker* S. 1761. 50. *Joan. Fabritius* S. 1761. 51. *Georg. Binder* Segesdiensis 1765: ab A. 1769. Pastor Erkedensis, pius et eruditus. 52. *Joan. Roth* S. 1769. 53. *Jacobus Bayer* S. 1770—1772: jam Pastor Streitfordensis. 54. *Joan. Gottfr. Schencker* S. 1772 — 1774. 55. *Joan. Herrmann* Neapolitanus 1774 — 1775. 56. *Mich. Binder* Trapoldensis, ab A. 1775.

4. In his Lutheranorum Gymnasiis, prima humanæ eruditionis fundamenta poni solent: cetera, quae ad solidiorem rerum cognitionem pertinent, in Germaniæ Academiis, *Jenensi, Halensi, Lipsiensi, Erlangensi* cet. ac etiam *Gymnasio Posoniensi* in Hungaria comparantur. Propriis, maxima ex parte, impensis, tam curriculum in Transsilvania Scholasticum, quam exoterica Itinera Academica, Juvenes Lutherani absolvunt: eorum tamen Pastores plerique sunt Academici. Sacratissima Cæsareo Principalis Majestas, *Rescripto* A. 1764, 24 Aug. Posonii emanato, et 24 Sept. anni ejusdem per Excelsum Regium Gubernium Consistoriis Helv. ac Augustanæ Confessioni addictis communicato, eo inclinabat, *ut pro Juventute Acatholica, Hungarica aeque ac Transsilvanica* nova in Transsilvaniae *Principatu Universitas erigeretur:* at Ill. quondam Dom. *Joan.* Comes *Lázár*, et Ill. Dom. *Ladislaus* S. R. I. Comes *Teleki*, Consiliarii Guberniales Actuales Intimi, et Ecclesiarum

in Transsilvania R. Supremi Curatores; nec non I. D. *Michaël* de *Rosenfeld* Gub. Consiliar. Act. Intim. atque I. D. *Petrus Binder* de Sachsenfeld, August. Confes. Consistores, nomine reliquorum utriusque Religionis consortium, per quam humilime deprecati sunt, porrecto submisse Excelso Regio Gubernio supplici libello, ad Augustissimam Aulam submittendo, quo, nec fundum solutionis, pluribus Professoribus alendis suppetere, nec rem pluribus difficultatibus carere, monstrabant. Auditis igitur his benigne, Sua Majestas Sacratissima, voto frui supplicantes clementissime permisit.

§. CCLXV.

IV. Unitarii (§. CCXLIII. sqq.) *Claudiopoli* primariam habent Scholam, *Collegii* nomine insignitam, ubi Pastoralem ad Cathedram Juvenes formantur; nec *Tordae* contemnendam, priore licet multo infrequentiorem; triviales vero Scholas, reliquarum Religionum more, passim in pagis populosioribus, obtinent.

1. Studiosi Religionis Unitariæ paucis gaudent Patronis, ideoque sumtu proprio, magnam partem, eruditionem comparare coacti, rarius exterarum orarum Academias invisunt: nihilo tamen minus, eruditos inter eos Viros, tam Ecclesiasticos, quam Politicos, imprimisque Causidicos Consumatissimos, facile reperias.

2. Professores Scientiarum Claudiopolitani sunt Academici, iidemque simul Pastoris ibidem officio

haud raro funguntur. Hinc Superintendentes (§. 245.) plerique, anteactum munus Professorium obiere. Præter hos, in numero Professorum, fuit sane celebris Lector, *Mich. Dálnoki*, qui ab An. 1646 ad 1648, Professoris simulque Ecclesiasticæ Civici partes, citra defectum implevit. Memoriam ejus vel ex eo metiare, quod orbatus tandem luminibus, Libros *Boethii* de *Consolatione Philosophiæ* promtu facili, auditoribus suis, integros recitaverit, ac interpretatus sit.

3. En *Catalogum Rectorum Scholae Claudiopolitanae Unitariorum*: Falluntur, qui *Gregorium Molnár* (§. 271,) primum isthic Rectorem Unitarium fuisse putant: prius enim (anno videlicet 1558.) Molnarus ipse fato concessit, quam Gymnasium celebre Claudiopolitanum in potestatem Unitariorum pervenisset. Eo mortuo quoque, Schola concredebatur, circa annum 1562, *Petro Károlyi* acerrimo Antitrinitariorum oppugnatori, qui omnium primum *Blandratae et Francisci Davidis* Dogmata animadvertit, seque iisdem opposuit. Molnarus ergo Unitarios (licet hi ejus *Grammatica Latina* utantur) ne quidem noverat. Ergo 1. *Demetrius Hunyadi* primus Rector Unitarius fuit. 2. *Joan. Sommerus* Pirnensis (§. 264. *n.* 2.) 3. *Jacobus Palaeologus*, ex insula Chio, ut fertur, et prosapia Imperatorum Constantinopolitanorum, oriundus: factus est Rector post Sommerum. Narrant nonnulli, hunc jam senem, ob sua dogmata, Romæ fuisse combustum. 4. *Georg. Enyedi*, creatus Rector A. 1582. Post hunc, qui functi sint, usque annum 1605, literis consignatum non reperimus. 5. *Valent. Radecius*, Matthæi, Gedanensis

Civitatis Secretarii Filius, post A. 1605. 6. *Paul. Csanádi*, sub quo, A. 1624. Leges Scholasticæ publicatæ sunt. Factus est Superintendens, sed non abdicato Rectoratu. 7. *Thomas Ózdi*, Rector fit 1633; at cum Amplissimo Senatu Claudiopolitano, et Viris Reverendis, Scholam ingressus, officio Rectoratus valedicit, et Senator Urbis creatur. 8. *Mich. Dalnoki* 1638 — 1648. §. 277. 9. *Valentinus Baumgardus* Borussus. 10. *Balthasar Rákosi:* hic duobus annis functus officio, Requisitor Conventus Kolo's-Monostorensis creatus, Decessori suo Rectoratum resignat, sed iterum succedit. 11. *Daniel* Marcus *Szent-Iványi*; factus tandem Pastor, et post Superintendens, obiit 1689. 12. *And. Jövedétsi.* 13. *Paul.* Dimién *Kolosvári*, Med. Dr: mortuus in Pastoratu 1720. 14. *Mich.* Lombárd *Szent-Ábrahámi.* 15. Admodum Rev. ac Clariss. Dom. *Steph. Agh*, Rector, Theologiae Professor, et Superintendens; juxta quam alias Scientias tradunt, Clarissimi juvenes Viri, hoc (1776) anno ex Academiis exoticis reduces facti: D. *Stephanus Lázár* atque D. *Georgius Nagy* de Nagy-Ajta.

§. CCLXVI.

V. Valachi Uniti (§. CCXLIX.) partim in Scholis Romano Catholicorum, partim in Monasterio SS. Trinitatis *Balásfalvensi* (§. CCL.) Litteris imbuuntur. Non Uniti (§. CCLII.) vero, praeter Monasterium in Suburbio Valachico, (de

Bul-

Bulgaris vulgo nominato) Coronensi positum, Officinis Sapientiae pene destituuntur.

In Monasterio Balásfalvensi Juventus Valachica Lingva vernacula eruditur. Erit, quo et Latino forte idiomate, egressura pedetentim ex asylo inscitiae Pubes Latinæ Romanæque prosapiæ, (§. 157.) nec Lingvæ ejusdem penitus oblita, redivivis quasi labiis, utatur. Hunc in finem, ni fallor, vergit *Dictionarium Francisci P. Pápai* in Lingvam Valachicam translatum, quod haud ita pridem, ut docet *Biographia Medicorum*, *Celeb. Weszpr.* huic Monasterio ter centum Florenis Rhenensibus venditum est. Vid. et *Praefat.* Editionis Bodianæ Dict.

§. CCLXVII.

In enumeratis diversarum Religionum Scholis quidem, magis, ac praesertim pro Cathedra, necessariae scientiae, omnes ferme tractantur: at *Medicina* exteris ex Academiis, cumprimisque Viennensi ex Universitate deportatur. *Botanice* incultam se queritur. *Patria* denique *Jurisprudentia* ad latus Tribunalium, Proto-Notariorum atque Clausidicorum, potiori ex parte, adquiritur.

CAPUT XIX.

DE TYPOGRAPHEIS TRANSSILVANICIS.

§. CCLXVIII.

Typographea, magna scilicet propagandarum Litterarum Instrumenta ac eruditionis vehicula, quibus Classicis saltem Auctoribus Transsilvania instruatur sunt: Romano-Catholicorum: *Claudiopoli* Universitatis, et *Csik-Somlyóini* Patrum Franciscanorum Reformatorum. Helveticae Confessioni Addictorum: *Claudiopoli et Nagy-Enyedini.* Augustanae Conf. Addictorum: *Cibinii et Coronae.* Unitorum Graeci Ritus Valachorum: *Balásfalvae.*

1. Primus omnium *Joannes Honterus* (§. 221. *n.* 1.) anno 1533, Basilea redux, typos simul et Typographos secum adsumtos in patriam suam Coronam deduxit, ibidemque propriis sumtibus Officinam erexit, et libellos complures, qui antea, nonnisi ex Germania, magno adferebantur pretio, ab A. 1534, in lucem edidit.

2. Non longo post tempore, *Casparus Heltai*, Pastor Claudiopolitanus, Typographeo Claudiopolim ornavit, *Georgio Hofgréf* Typotheta

usus, A. 1551, S. Biblia idiomate Hungarico impressa vulgavit; varia insuper Opuscula in lucem emisit. A. 1577, Casparo Heltai fatis cedente, Filio cognomini, Senatori Claudiopolitano Typographeum obvenit. *Juniore* quoque *Casparo Heltai* diem obeunte, ad *Matthiam Ravium*, illius, ex Sorore, Anna Heltai, Affinem, annorum 40 intervallo Senatorem Claudiopolitanum, devolvitur; qui Typographis, *Joanne Makai, Andrea Válaszúti ac Andrea Szilvási*, in imprimendis libris utitur, annoque 1637, vita fungitur. Devenit itaque in possessionem *Matthiæ Ravii* junioris, Ecclesiae Saxonicae Claudiopolitanæ Pastoris. §. 245. *n.* 1. Decedente eo, *Joannes Ravius* typos tenuit, qui circa A. 1660 detriti et diffracti sunt. Novam quidem, cum novis typis, Officinam, An. 1696, Claudiopoli, Unitarii adornaverant; sed An. 1716 eam amisere: postquam *Michaëlis Liszkai ac Andreae Lengyel* opera usi in eadem fuissent.

3. Váradini quoque in Hungaria, medio Seculi XVIti erectam fuisse Typographiam, ex impressis ibi libris liquido adparet: at mox eodem in loco, piis Optimatum Ecclesiarumque Helveticam Confessionem amplectentium largitionibus, *Michaël Kertész Szentzi*, adlatis ex Hollandia typis, absolutam omnibus numeris Typographiam struxit, ac Libros utilissimos splendide vulgavit. Sacra quoque Biblia, quam nitidissime, cum variis et eruditis notis marginalibus (instar Bibliorum Belgicorum, juxta decretum Synodi Dodrechtanae editorum) uberrima locorum parallelorum adjectione (certatim donativa et patrocinia confe-

rentibus, Comite *Stephano Bethlen* de Iktár, *Georgio Rákóczi*, *Francisco Rhédei*, *Achatio Bartsai* postea Principe, *Francisco Gyulai* Capitaneo Varadensi et nonnullis *Ecclesiis* celebrioribus; ac obstetricantibus Viris eruditis) *in folio* imprimebat, eo plane tempore, quo insigne Fortalitium *Váradense*, ad Transsilvaniam tum pertinens, A. 1660, in Turcarum devenit possessionem. Deo interim providente, ante obsidionem, non solum supellectilis typographicæ, sed major etiam exemplarium non plusquam in dimidietate impressorum pars *Claudiopolim* transposita fuerat. Inibi igitur, industrius Typographus, colophonem operi, An. 1661, imposuit. Mox vero, et Claudiopoli Cibinium Typographiam transtulit. *Szentzio*, circa A. 1670, mortuo, Ecclesia Helveticæ Confessionis Transsilvanica, cujus erat, Typographeum, qua parte non direptum erat, Cibinio Claudiopolim reposuit; quod ibidem tractarunt: *Michaël Szentyel Veresegyházi*, ab A. 1670. *Michaël Németi* A. 1684. *Steph. Veresegyházi* A. 1689. Anno tandem 1694. *Nicolaus Kis de Miszt-Tótfalu* Typographiam renovavit, ac multum ornavit.

Nicolaus Kis Miszt-Tótfalusi, in pago Hungariæ *Alsó M. Tótfalu*, non longe a Rivulis Dominarum remoto, pauperculis parentibus natus, ac Litteris in Collegio Nagy-Enyedensi imbutus, postmodum a Rectoria Scholæ Fagarasensis, Viatico, non ultra 350 Thaleros Imperiales adnumerato, munitus, *Amstelodamum* petivit. Conducto hic Magistro, sub brevi temporis curriculo, ditam adeo in sculpendis, fundendis, matricique imprimendis characteribus, et Arte Typographica peritiam consecutus est, ut Magistro terrori, aliis admira-

tioni et venerationi esse inciperet. Per decennalem deinde commorationis suæ in Batavia cursum, certatim ad ipsum convenere, Belgæ, Galli, Angli, Itali, Judæi ex Polonia et Germania, ejus opera in fundendis et sculpendis typis, qua nativis, qua Latiis et Hebraicis usuri. Nationibus nonnullis, non solum Europæis, sed et Asiaticis, puta: *Samaritanis* et *Georgianis*, qui non antea unquám Typographia gavisi erant, integram rei typographicæ supellectilem paravit. Ingentibus eum pollicitationibus, Magnus Dux Hetruriae *Cosmus III.* ad se allicere tentavit: sed Patriae huic suae prodesse volens obligatusque, recusavit; elegantibus tamen typis et matricibus Florentiam ditavit. Tali modo, adquisita grandi satis pecuniae summa, (cum duorum annorum decursu 15000 prosperare valuerit) sculptis et fusis propria manu typis, S. Biblia, minori portatilique forma, A. 1684, et 1685, Amstelodami impressit. Exempla Bibliorum erant 3500, Novi Testamenti seorsim 4200. Psalmorum Davidicorum 4200. Atque hæc, quam adornavit, *sexta Bibliorum Hungaricorum* fuit *editio*, ceteris palmam multifariam eripiens. Post reditum in Transsilvaniam, inter varia vitæ fata, multis Patriam libris beavit. Lucernæ instar aliis in serviendo consumtus est d. 20 Mart. 1702, aet. suae 52, relictis, Vidua *Maria Székely*, ac *Juditha et Anna* filiabus. Virum sua aetate incomparabilem et artis peritissimum, nunquamque satis laudandum, *Franc. P. Pápai*, nomine Collegii Nagy-Enyedensis, laudavit elegantibus Versibus hungaricis; quos Celeberr. nuper *Petr. Bod*, cum notis selectissimis, et Biographiam Typographorum Transsilvanorum exhi-

bentibus, sub titulo *Erdélyi Féniks,* An. 1767. 8. recudi jussit. Sepulto Claudiopoli hoc adscriptum in lapide sepulcrali legitur Epitaphium:

Tótfalusi *jacet hic* Nicolaus *mole sub ista,*
Pannona quem genuit Tellus; sed Dacica nutrit,
Postque decennales cursus, Hollandica Pallas
Artibus ingenuis cultum, compluribus auxit
Muneribus; Fusor, Sculptor, *cum matre typor.*
Atque Typographus, *Patriæ servire paratus.*
Tandem Claudiaci Civem coluere Penates,
Hospitium cui tranquillum; tumulumque deder.

Extincto Tótfalusio, Typographiam Claudiopolitanam, ab A. 1703, *Samuel Telegdi* administravit. Illius post funera, ab An. 1730, *Alexander Pap Szathmári*; post eum *Josephus Pataki* in Belgio artem doctus, curarunt. An. 1753, *Sttph. Páldi,* post decennalem in Batavia experientiam, redux, Claudiopolitanum excoluit Typographeum: Vir bonus non pridem inter mortales agere desiit. Nunc Celeberr. D. *Sam. Pataki,* (§. 259. *n.* 2.) Officinæ Curator est.

4. Albae-Juliae quoque, insignis, Seculo XVI. Typographia exstitit. Artis Magister *Raphael Hofhalter* (qui An. 1567 Regium Typographum se dixit; quod Regis, aut potius Principis, *Joannis Sigismundi* auspiciis, Officinam curaret) Joannis IIdi indulgentia et liberalitate Albam accersitus, dum horrendas et abominandas imagines in Sanctam Triadem ederet, singulari judicio Divino, repente cecidit, et miserabiliter extinctus est. Eo tam fatali morte abrepto, Pastor Unitarius Eccle-

siæ Albensis, *Stephanus Csázmai* A. 1568, postea *Gregorius Wagner* Ludi Rector itidem Unitarius, A. 1569, Typographiæ Inspectores fuere. Anno vero 1572, dum Principi *Stephano Báthori* relatum fuisset, in hocce Typographeo Opera prodiisse, quibus Doctrina de SS. Trinitate pronunciaretur *non aliena a Fabulis Poëtarum, qui Cerberum tricipitem finxerunt; esse Hydram multorum capitum, et portentum Gerione ipso monstrosius:* tum Typographeum Unitariis ademtum: (*Miscell. Tigur. p.* 216.) et Helveticæ Confessioni addictis traditum est. Id paulo post Scholæ etiam Albensi Unitariorum evenit. Elegantiorem postea Typographiam, circa An. 1620. Princeps *Gabr. Bethlen* erexit, in qua, A. 1624, *And. Válaszúti* ac *Mart. Meszlényi*; An. 1632. *Jacobus Esmurt* Lignicensis, et ab A. 1642, ad A. 1656, et forsan amplius, *Mart. Major* Coronensis, Typographi rem gessere. Typographia A. 1658 barbarorum igne desolata est. §. 258. *n.* 3.

Valachicam quoque *Typographiam* Albæ olim viguisse, certissimum est. Instruere eam adgressus fuerat Princeps *Gabr. Bethlen*, Sacrorum Bibliorum, lingva Valachica, editionem curaturus: at rem, ut fieri potuit, absolvit Princeps *Georg. I. Rákótzi*, qui An. 1648, quatuor Evangelistarum Codices, et Catechesin Palatinam, eadem lingva imprimi jussit. Abalienatam postmodum Typographei supellectilem, A. 1668, Princeps Apafius, Petro Kovásznai Superintendenti demandaverat inquirendam. Scilicet, singulari cura, Principes ejus quoque ætatis, ferebantur in gentem Valachicam Sacra Evangelii Luce illustrandam. Ideo

que Popas Valachorum, Visitationibus Superintendentium Helveticam Confessionem profitentium, in qua et dicti Principes adquiescebant, subesse, et eosdem in Moralibus audire, jubebant. Hoc vel maxime usu veniebat circa A. 1675, quo Superintendentis munere Vblis *Gasparus Tiszabétsi* fungeretur.

5. De Officinis Typorum, Claudiopolitana Universitatis, et Somlyoviensi, nihil fere, quod dicam, habeo; ejusmodi, quæ heic ex usu meo esse possent, instrumentis destitutus: id tamen dubio caret, utiles in his auctores prognaviter in lucem prodire. Cibinii bina sunt Typographea. *Unum*, Germanicos praesertim Libros, in usum Saxonum propagat; *aliud*, *Typographiœ publicœ* nomine notum, præter Publicas Commissiones, Ordinationes *cet.* Caesareo Principali Guberniales, non infrequenter, pro effectu promtiori, typis mandari solitas, utilium Operum editione desudat. Praecipuam hoc in negotio obtinuit laudem Generosus D. Samuel Sárdi, cujus (ut reliqua Opera in eadem Officina edita taceamus) sumtibus *Dictionarium Pariziano-Bodianum* lucem adspexit A. 1767; et ejusdem sollertia, lucubratione vero (quantum novi) Doctissimi et Vener. *Felmeri*, Lingva Germanica, ad partem Dictionarii Hungarico-Latinam accessit. Typographia Coronensis Heredum *Seulerianorum*, Libris Latinis, Hungaricis, et potissimum Germanicis imprimendis deservit.

6. Spem profecto maximam de instruenda exquisite Typographia sicque spiraturis post funera Eru-

ditorum in Transsilvania, quibus impallescunt, chartis, in dies facit, Præstantissimus D. Adamus Kaprontzai, Nobilis Hungarus de *Kaprontza*; qui ex singulari Augustissimæ R. Imperatricis et Principis Nostrae Benignissimae, D. D. Mariae Theresiae Clementia, in Typographeo Viennensi Illyrico-Aulico, Artem *Typographicam, Sculptoriam et Fusoriam*, in futurum Patriae nostrae emolumentum et ornamentum, profecto paucis secundo, apud Illustr. Dominum Josephum Nobilem de Kurtzböck Sacr. Cæs. R. Ap. M. Typographum et Bibliop. excolens, Eidem D. Typographo Celeberrimo auctor fuit, ut has calami nostri curas, a blattarum tinearumque rostris vindicaret.

CAPUT XX.

DE ERUDITIS TRANSSILVANIAE.

§. CCLXIX.

Cave igitur putes, instructam taliter, *Litterarum Palaestris et Typorum Officinis* Transsilvaniam, Viris *Eruditis*, tam Politicis, quam Ecclesiasticis, quarumlibet Religionum, ab initio cumprimis Seculi XVIti, caruisse. Eos vero maxime reperies inter Episcopos, Superintendentes et Professores, quorum nonnullos, suo quemque loco, Catalogos, in superioribus dedimus. Nunc nos eorum dun-

taxat praecipuos commemoremus, qui editis in lucem Operibus suis claruere; et quidem juxta Secula.

Multi Doctorum Transsilvaniae, vulgatis typorum beneficio libris Clari, caruere Vate sacro: nonnullorum tamen memoriam ab interitu vindicavit David Zwittinger in *Specimine Hungariae Literatae.* Fecisset hoc plenius H. M. Rotarides, qui *Historiæ Hungaricae Literariae Lineamenta* Altonaviae et Servestae A. 1745. 4. edidit, nisi phthisi correptus fuisset. Cl. ac Ven. nuper Petr. Bod, hanc quoque Materiam occupaverat, collectisque minutatim, 20, et amplius, annorum intervallo, hunc in scopum colligendis, Biographiam Hungariae ac Transsilvaniae Eruditorum, sub titulo: *Magyar Athenas,* (Athenae Hungaricae) Cibinii, A. 1766. 8. lingva hungarica emisit: verum, quod Benigno Mandato Caesareo-Principali, id requirente Trium Transsilvaniae Nationum Unione, (§. 143.) paceque publica, serio interdictum sit, ne ullus unquam Patriæ Civium cujusvis Religionis, Scripta alicui Religioni adversa publicaret, nec extra Scholas disputationes diversarum Religionum audirentur; ideo Lectoribus Liber *Magyar Athenas,* cum *Smirnai Szent Policarpus,* (Libello, Superintendentium Helveticae Confessioni addictorum Vitas trandente) de manibus excussus est. *Medicorum* denique nonnullorum Transsilvaniae, Vitam et scripta in lucem recenter revocavit, Ex. ac Celeb. D. Steph. Veszprémi Med. Dr. in Lib. Regiaque Civitate *Debreczen,* Artis Salutaris praxin felicissime exercens, in Opere: *Succincta Medi-*

corum Hungariae et Transsilvaniae Biographia, Lipsiae 1774. 8. *Alexius Horányi* de Clericis Regularibus Scholar. Piar. quod, *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum*, inscripsit, et An. 1775, 1776. 3bus Tom. edidit, quum nobis adhuc visum non sit; quid in hoc argumentum praestet, de hinc cognoscemus.

I. SECULO XVI-to.

§. CCLXX.

1. Romano-Catholici, Seculo XVI. eruditione floruerunt: Stephanus *Báthori*. Andr. *Báthori*, Thomas *Jordán*, Nicol. *Oláhus*, Gabr. *Pesti*, Joan. *Silvester*, Maximilianus *Transilvanus*, Stephanus *Werbőczi*, Leonhardus *Uncius*, et (forte) Georg. *Reichersdorffius*.

1. Steph. Báthori, quem jure in numerum Eruditorum referimus, (§. 107. *n. e.*) Princeps Transsilvaniae, posteaque Rex Poloniae fuit Clarissimus. Nos equidem, fide et verbis *Nicolai Istvánfi* usi, diximus §. 107. *n. a.*) Bathorium nostrum, Wajvodatu Transsilvaniae potitum, absoluta illico rerum omnium potestate, Maximiliano II. Imperatore assentiente, functum fuisse: at adsertioni Istvánfii contrait *Wolfg. Bethlen, Hist. Trans. p.* 289 — 292, ubi indubiis docet Instrumentis, Bathorium ipsum juramentum (cujus formam etiam describit) praestitisse Maximiliano, quo se ejus Wajvodam declaraverit, et spoponderit, ipsi

haeredibusque, utpote legitimis Hungariae Regibus, semper auscultaturum, arces et Bona Regalia sarta tecta ab omni periculo conservaturum, et (ut reliqua taceamus) cum Caesari videbitur, se Magistratu abdicaturum. Hinc, Maximilianus, tanquam summus Princeps, *Franciscum Ibranium*, A. 1572. in Transsilvaniam miserat, ut Vir Juris Hungarici peritus, de lite Stephani Báthorii et Caspari Békésii cognosceret. Postea tamen Bathorius, ne in odia Provincialium incurreret, neu Turcas, qui Principem eum volebant, irritaret, multis precibus consecutus est, ut liber immunisque esset. Nec ita forte impetrasset, si opportunitas occupandi tenendique Transsilvaniam Maximiliano adrisisset. Precario itaque (ut habet Timon) dominatum adeptus est exeunte An. 1574; quo ipso adhuc Maximilianus taliter ei Epistolas inscribebat: *Spectabili ac Magnifico Stephano Báthori de Somlyó, Vajvodae partium regni nostri Hungariae Transsilvanarum, et Comiti Siculorum, ac in certis ejusdem Hungariae partibus nostro Locumtenenti.*

2. Andreas Báthori, ex eadem, qua Stephanus, inclita Familia Báthoriana de Somlyó, (erat namque alia de Nyír et Bátor) cujus delineationem dedit *Wolfg. de Bethlen p.* 282, oriundus in Italia Litteris probe excultus fuit. An. 1589, electus est Episcopus Vármiensis in Polonia, S. R. E. Cardinalis; et An. 1599. Transsilvaniae Princeps, §. 111. Egregiam Cardinalis scientissimus, ad Carolum Baromeum, itidem Cardinalem, dedit Epistolam. In expiationem cædis Cardinalis, §. 111. Siculis Sedis Csik, abstinentia a carne centum

annis duratura, a Pont. Maximo, fuerat indicta. Vid. Sam. Timon *Purpura Pannonica* p. 46.

3. Thom. Jordán, Saxo Transsilvanus, A. 1539 Claudiopoli in lucem editus, et Lutetiae Parisiorum, Romae, Patavii, Bononiae, Viennaeque Medicinam doctus, et Doctoris gradum adeptus, An. 1566, praxin Medicinae, in Castris Maximiliani Regis Hungariae exercuit; post, Brunnam Moraviae habitationem suam transtulit, ibique A. 1585, aet. 46. vitam terminavit. *Vitam ac Opera vide in Biographia Medicorum Cel. Veszpr.*

4. *Nicolaus Olá* seu *Oláhus*, gente Valachus (Vid. ejus *Hung.* Cap. 12.) An. 1493, Cibinii natus, eo per gradus Scientiarum diligenter et solide excultarum pervenit, ut An. 1518 *Canonicus Quinque-Ecclesiensis* in Hungaria, A. 1548 *Episcopus Agriensis*, A. 1553. *Archi-Episcopus Strigoniensis et Primas Regni Hungariae*, crearetur. An. 1568, terram coelo commutavit. Opera Doctissimi Praesulis superant: 1.) *Catholicae ac Christianae Religionis praecipua quaedam Capita, de Sacramentis, Fide et Operibus.* Viennae 1560. 4. 2.) *Attilla,* sive: *De Rebus gestis Attillae,* apud Bonfinium. 3.) *Hungaria, et.* 4.) *Compendiarium Vitae suae Chronicon*; apud Belium in Adparatu.

5. Gabr. Pesti, A. 1537. Canonicus Albensis et Archi-Diaconus Ugotsensis, *Quatuor Evangeliorun volumina, Lingva Hungarica donata*, absque tamen versuum distinctione, Viennae A. 1536. 8. edidit.

6. Joan. Silvester sive *Serestely* Claudiopolitanus, Electus Episcopus Csanádiensis, et Ferdinandi Imperatoris ad Concilium Tridentinum Ora-

Orator, *Novum Testamentum*, Hungaricum fecit, et in Uj-Sziget Hungariae, sumtibus *Thomæ Nádasdi* Hungariae Palatini; Typographo *Benedicto Abádi*, Viro docto et academica peregrinatione illustri usus, publici juris fecit. *Vid. Belius in Litter. Hun. Scythic. p.* 36.

7. *Max. Transsilvanus*, (Hung. *Erdélyi Miksa*) gente, quantum conjici potest, Saxo Transsilvanus, Caroli V. Imperatoris obsequiis deditus, Hispaniam concessit, matrimoniumque contraxit, et ibidem vitam transegit. Hujus, de *Castellanorum* Versus Insulas Moluccanas *navigatione* Epistola prolixa, quam An. 1522. exaravit, cum ceteris de Novo Orbe Operibus excudi solet.

8. Steph. Werbötzi, Transsilvaniae Comitatu de *Küküllő*, ubi aliquot pagorum possessione fruitus est, oriundus, munus Magistri Protonotarii in Hungaria obtinuit, et Codicem Legum Hungaricarum, quo hodieque Hungari ac Transsilvani gaudent, ex Decretis et Comitiorum Articulis, Jureque Romano, concinnavit, ac cum adprobatione Vladislai Regis Hangariae, sub titulo: *Decretum Tripartitum Juris Consvetudinarii Inclyti Regni Hungariae*, An. 1515. emisit. *Cfr.* §. 271. *n.* 8. Lectu maxime digna sunt, quae de *Verbötzio* nostro habet D. *Paul. Wallaszky* in Tentamine Hist. Litterar. pag. 39. 42.

9. Leonh. Vnzius Transsilvanus, (Saxo fortassis) Patavii Romaeque Litteris instructus, *Res Hungaricas*, ab Atilla ad Mathiam I. Regem, Versibus Latinis complexus est, nomenque Operi fecit: *Poëmatum. Libri Septem de Rebus Ungaricis, Leonhardo Uncio Transsilvano Auctore.* Craccoviae 1579. 12.

10. Georg. a Reichersdorff, (an Romano Catholicus?) Saxo Transsilvanus ex Oppido *Szász-Régen* Comitatus Tordensis, Regis Hungariae Ferdinandi I. Secretarius, secretusque ejusdem in Transsilvaniam, Valachiam Transalpinam et Moldaviam Legatus, Auctor *Chorographiae Transsilvaniae et Moldaviae,* apud Cl. *Schwandtnerum* T. I.

11. Ante hoc, in quo versamur, Seculum, quinam eruditione et Scriptis emicuerint, antiquiora nobis tempora parcius transcripserunt. Memorantur tamen: Petrus *de* Dacia (Hung. *Erdélyi Péter*) Philosophus atque Astronomus, circa A. 1300, famigeratissimus, cujus scripta reliqua esse feruntur. Joannes *de* Kikül1ő Archi-Diaconus, et *in Ecclesia Transsilvana Vicarius Archi-Episcopi Strigoniensis in Spiritualibus Generalis,* et Regis Hungariae *Ludovici I.* Secretorum Notarius; qui Ludovici I-mi Res gestas ab A. 1342, scripto complexus est. Eam omnino Historiam *Joan. Thuroczius* Chronici Hungarorum, Partem 3-am fecit. Nicolaus *de* Mirabilibus (*Tsuda Miklós*) Claudiopoli natus, et circa A. 1493, hac luce usus, duos concinnavit Libros, unum de *Praedestinatione,* alterum de *Vera Felicitate.* Et alii numero pauci.

§. CCLXXI.

2. Helveticae Confessioni Addicti: Joan. Vitus *Balsaratus*, Mich. *Cseréni*, Joan. Tzimor *Decius*, Matthias Bíró *Dévai*, Steph. *Farkas*, Eustachius Lestár *Gyulafi*, Paulus *Gyalai*, Steph. *Gyu-*

lai, Casparus *Heltai*, Petr. *Huszti*, Benedictus *Ilosvai*, Joan. *Jacobinus*, Martin *Kálmántsehi*, Petr. *Károlyi*, Sebastianus *Károlyi*, Sigismund. Dávid *Kassai*, Valent. Fodor *Kolosvári*, Wolffgangus *Kovácsotzi*, Petr. Tsókás *Laskai*, Albertus *Mólnár*, Greg. *Mólnár*, Andr. *Sándor*, Steph. Fabri *Szathmári*, Steph. *Székely*, Joan. *Szilvási*, Andr. *Valkai*, Stephan. *Zamosius*.

1. Joan. Vitus Balsaráti, singulare Divinæ Providentiae exemplum, in Oppido Hungariae Dombegyház, menses tres natus, parentibus An. 1529 in perpetuam Turcarum hostiliter grassantium captivitatem inopinanter abductis, haerebat sub tecto una flamma involuto. Infantis in cunis vagientis Vulcanoque propemodum litantis, Turcus hostis misertus, per auras flammigeras cum cunis evexit. Ad triduum cunabulis coopertus in platea hæsit incuratus. Tum dispersis Turcarum metu incolis ex latibulis patriam desolatam repetentibus, ab avunculo *Francisco Fodor* cognitus, adsumtus, et in vicum *Balsarát* (cujus in memoriam *Balsaráti* dici amavit) enutriendus traditus est. Patronorum dein Patronarumque munificentia Litteras liberaliter doctus, ac Præceptore *Stephano Kopátsi* cumprimis usus, Vitebergam se contulit, ad majora properaturus. Inde An. 1556. Italiam petivit, Bononiæque et Patavii per quadriennium Studio medicinæ intentus, honoresDoctoris adeptus est. Sex mensium intervallo

vallo praxin artis in Aula Vaticana cum profectu exercuit. In Hungariam A. 1560 redux, alter velut Hippocrates morbos fugavit; ideoque Litteris *Armalibus* a Maximiliano nobilitari meruit. An. 1570, præter praxin medicam, V. D. Ministerio quoque se addixit; quod uno, in Ecclesia Liszkaiensi, exacto anno, in Sáros-Patakensi, ad A. 1575, quo obiit, continuavit. Opera ejus de *Articulis Fidei;* de *Peste;* edita: et ineditum de *Chirurgia;* Doctorum perflata sunt aura. Vide plura in *Biogr. Veszpr.* Nos vero Hungarum Balsaratum Transsilvanis miscuimus, quod *Dombegyház,* ejus Patriam, ad Transsilvaniam tum pertinuisse noverimus.

2. Mich. Cseréni, ex antiqua Nobilium *Cserenioram* Gente, (Vid. *B. Mikola*) quæ hodieque in Comitatibus, Szólnok Interiori, Doboka et Torda floret, ortus; vulgavit Librum, lingva Hungarica, qui inscribitur: *Historia a' Persiai Monárkiabéli Fejedelmekről, t. i. Tzirusról, Kámbisesről, Dáriusról, Kserksesről, és a' többiről rövideden, kiszedetett Ksenofonból, Herodotusból, 's több Auctorokból,* Chiereni Mihálytól. *Kolo'sv.* 1592. 4.

3. Jo. Tz. Détzi, sive Decius, Hungarus Barovius (*Boronnyasági*) postquam *Tolnæ et Debrecini* in Hungaria, tempus inter Litteras transmisit Scholam Claudiopolitanam florentissimam intravit. Factus mox Ephorus *Francisci Bánfi* filii Ill. Wolffgangi Bánfi de Losontz Consiliarii, itineri se, cum eodem, exteras ad oras, experientiæ causa commisit. Bontzhida igitur moventes, Coronam ac Kézdi-Vásárhelyinum progressi, Passumque Ojtoz emensi, Moldaviam, Russiam, Poloniam,

Prussiam, Pomeraniam, Marchiamque peragrarunt. Fixis tandem *Vitebergœ* pedibus An. 1587, studiis incubuere. Edidit ibidem Decius, 1.) *Hodeporicon itineris Transsilvanici, Moldavici, Russici etc.* 1587. 4. Cetera ejus Opera fuere: 2.) *Syntagma Institutionum Juris Imperialis ac Ungarici.* Claudiopoli 1593. 4. 3.) *Libellus Adagiorum Latino-Ungaricorum.* Argentinæ. 4.) *Historiam Hungariœ* elucubravit commendatissimam, *Istvanfioque* visam: at exemplum, quod manu exaratum erat, aut latet, aut periit.

4. Matth. B. Dévai, Devæ Transsilvanorum natus, positis in Hungaria studiorum rudimentis, propter discendi cupiditatem terras Germanicas circa A. 1529. peragravit, indeque in Patriam reversus, totum se propagando in Hungaria et Transsilvania dogmati protestantium dedidit. Ejus sunt: 1.) *Disputatio de Statu, in quo sunt Beatorum animœ, post hanc vitam, ante ultimi Judicii diem.* Item, *De prœcipuis Articulis Christianœ Doctrinœ.* Basil. 1530. 2.) *Apologia quarumdam Propositionum summam Doctrinœ Christianœ continentium. A.* 1535. 3.) *Articuli, in quibus Matthias Dévai Ungarus, Viennœ a Rev. Patre Joanne Fabro Constantiensi examinatus est, conscripti.* 4.) Cantio, Articulos Fidei complectens et publici usus: *Minden embernek illik ezt megtudni,* cet.

5. Steph. Farkas, Mathematicus ac Astronomus Claudiopoli Celeberrimus; qui An. 1576, lucente ingenti Cometa, Inclitæ regnantis tum Familiae Báthorianae defectum vaticinatus est. Futura ei nosse datum non fuerat: deficientibus tamen sine Semine *Stephano* Poloniæ Rege, *Andrea, Sigis-*

mundo et Balthasare, Báthoriis, interpretamentum ejus sortitum est implementum.

6. Eust. L. Gyúlafi, clavum Principatus tenente Sig. Bátorio, Consiliarius cumulata eruditione, et ad Potentatores Christianos æque ab Portam Ottomanicam sæpius Legatus; Historiam suæ aetatis Transsilvanicam, quæ multum *Wolfgango de Bethlen* deservivit, collegit.

7. Paul. Gyulai, patrocinio *Caspari Békés* adjutus, Patavii, Bononiæ, aliisque in locis, disciplinis ornatus, fidele redux Benefactori servitium praestitit: anno enim 1573, Bekesio fugam capessente, Arcemque Fagaras et omnem Supellectilem pretiosiorem huic concredente, (§. 107. *n. b.*) naviter ille arcem defendebat. Stephanus tamen Báthori arce potitur, Gyulaiusque capitur: parsum vero ei, immo a Secretis Principis ille constitutus. Euntem ad solium Polonicum Báthorium Gyulaius sequitur, fideque ei famulatur, nec calamum exsiccescere patitur, sed parat Scripta: 1.) *Commentarium Rerum a Stephano Rege adversus Magnum Moscoviæ Ducem gestarum A.* 1580. Edit Claudiopoli 1581. 4. 2.) *Epistolam* consilii plenam Polonia dedit, A. 1585, ad *Georgium Sibrik*, dum is Capitaneus Váradensis fuisset creatus. Tanto in pretio Epistola habita, ut ex eo tempore, usque ad A. 1660, quo Váradinum Turcis cessit, denominatis recenter Capitaneis, toties prælegeretur. Hungarica eam Civitate donatam, *Mich. Turkovits Tsepregi*, sub titulo: *Tanátsi Tükör* vulgavit, Cibinii, 1663. 4. Redux in Transsilvaniam, fuit Cancellarius. Abafájae trucidatus.

8. Steph. Gyulai, Pastor Claudiopolitanus Hun-

garus medio Seculi 16-ti, ac S. Bibliorum metaphrastæ Caspari Heltai socius; qui *Ecclesiasten; Canticum Canticorum, Librum Sapientiae, et Ecclesiasticum*, Claudiopoli 1551. 8. emisit.

9. Gasparus Heltai Transsilvanus, Viteberga, ubi circa An. 1543, mercatui disciplinarum operam dabat, regressus, Claudiopoli Sacra procuravit. Vir laboris patientissimus, 1.) S. Bibliorum Versionem, sociatis, cum *Stephano Gyulai, Gregorio Vizaknai, Stephano Ozorai*, aliisque, laboribus adornavit, ac ut erat simul et Typographus, ab A. 1551, ad A. 1561. edidit Claudiopoli, 5. Tom in 4. 2.) *Részegség ellen való Könyvetske* (Libellus contra Ebrietatem) Kolo'svárban 1552. 8. 3.) *Vigasztaló Könyvetske.* Kolo'svárban 1553. 8. 4.) *Agenda*, Kolo'sv. 1559. 4. 5.) *A' Fejérvári tiz napi Disputatio*, Kolo'sv. 1568. 4. 6.) *Magyarok Dékrétomok*, Kolo'sv. 1571. 4. Est Versio et editio Decreti Verbötziani, §. 270. *n.* 8. 7.) *Chronika a' Magyaroknak dolgairól*, Kolo'sv. 1575. *Fol.* Magnam partem ex Bonfinio in lingvam Hungaricam translata. 8.) *Máttyás Király viselt dolgairól.* Fol. Id est de Rebus gestis Matthiæ I. Regis Hung. Lingva Latina et Hungarica. 9.) *Libellus Precum.* Claud. 12. 10.) *Evangelia et Epistolae* Claud. 12. Latina Opera ejusdem sunt: 1.) *Confessio de Médiatore generis humani Jesu Christo* (contra Stankarum) Viteberg. 1555. 8. 2.) *Brevis Enarratio Disputationis Albanæ de Deo, coram Serenissimo Principe Joanne secundo et tota Ecclesia decem diebus habita, An. D.* 1568. 8 *Mart.* Claudiopoli 4. *Conf.* §. 221. *n.* 3. Heltus denique, tantorum Operum Auctor, senili ætate, ne Decimis Claudiopolitanis, quas Plebanus ipse percipie-

bat, excideret, ad Antitrinitarios, quos penes summa summarum erat transsiit. §. 221. *n.* 3. Putarunt nonnulli et cum maxime Celeberr. *Petrus Bod*, fuisse Heltaium, Natione Hungarum: sed fuit, præter dubium ullum, Saxonicæ Gentis, unde etiam ad Cathedram Pastoralem fuerat invitatus a Coronensibus; qui, nisi Saxo fuisset, vocationem ipsi nunquam obtulissent.

10. Petr. Huszti, Res Trojanas A. 1569 collegit, et lingva Hungarica luci dedit, sub titulo: *Aeneis*, az az, *a' Trójai Eneás dolgai*. Kolo'sv. 1624. 4.

11. Bened. Ilosvai, Art. Lib. Mr. Pastor ac Senior Albanus. §. 258. *n.* 1.

12. Joan. Jacobinus, (Nomine Unitarius? Civitatis Claudiopolitanæ Notarius. *Michaël*, Wajvoda Transalpinæ, §. 210, suum in Transsilvania constituerat Secretarium; at ab eo defecit Nobiliumque exercitui nomen dedit. Fuit demum Cancellarius *Mosis Székely*, quocum A. 1603, trucidatum legimus. *Cfr.* §. 110. Concinnavit Narrationem rerum in Transsilvania a Sigismundo Bathoreo Principe Transsilvaniæ gestarum. §. 109. *n.* 6. anno ætatis suæ XXII. Edit. Claudiop. 1595. 8-vo.

13. Mart. *Sánta* Kálmántsehi, Vir multijugis eruditionis, *Legum Doctor*, *Canonicus*, Scholae Romano-Catholicae Albensis *Rector*, et A. 1538, in Colloquio Schæsburgensi (§. 239. *n.* 1.) Arbiter a Joanne Rege constitutus, ad Castra Calvinianorum transsiit, dogmata eorum ingenti profectu in Hungaria et Transsilvania propagavit. *Cfr.* §. 221. *n.* 2. Factus Ecclesiastes Debrecinensis, Munkátsensis et postremo Beregszásziensis, ubi interfectus est.

14. Petr. Károlyi §. 221. *n.* 3. Carolini in Hungaria natus ac primis Litteris imbutus, postmodum extra Patriam peregre profectus, in Academiis Germanicis circa A. 1563, studuit. Reducem Schola Claudiopolitana honore *Lectoris* mactavit. A. 1569, Professor Scholæ et Pastor Ecclesiæ Váradensis, A. 1572, Superintendens Cis et Ultra Tibiscanus creatus. Versantur in publica luce ejus 1.) *Elementa Grammatices Græcae.* 2.) *Perspicua Explicatio Orthodoxæ Fidei, de Uno Vero Deo, P. F. et Sp. Sancto, adversus blasphemos G. Blandratæ, F. Davidis errores, Libris duobus comprehensa.* Viteb. 1571. 8. Huic, *Sommerus* opposuit Refutationem, A. 1582, Ingolstadii (revera Claudiopoli) evulgatam. §. 264. *n.* 1. 3.) *Bonus Pastor*, seu: *Pastoris optimus vivendi agendique modus.* A. 1570. 8. Lingva vernacula: 4.) Sacri Sermones de Fidei Articulis. 5.) Libellus de Morte, Resurrectione et vita aeterna. 6.) De Prosodia Libri 2. et Liber 1. de re Poëtica; 8-vo. Tantum Virum A. 1586, mors demessuit.

15. Seb. Károlyi, priori vitae suae periodo Romanis Sacris addictus, Doctor Legum, Canonicus Albensis et Scholæ ibidem Rector An. 1543, in Colloquio item Religioso Schæsburgensi (§. 239. *n.* 1.) Arbiter ab An. 1550, V. D. M. Primarius Ecclesiae Helveticae Confessionis in Oppido Szászváros; Disputationis Albensis A. 1568. Arbiter. (§. 221. *n.* 1.)

16. Sig. Kassai, Rector Scholarum, Albensis et Váradensis. §. 258. *n.* 1.

17. Val. F. Kolosvári, Claudiopoli ortus, ibidemque, in serperastro quasi, primis humanae traditionis praeceptis imbutus est. Scholas postea

Germanico sole lucentes adiit, ac A. 1555. Philip Melanctonem Vitebergae audivit; unde redux Cathedram Tordensem adeptus est.

18. Wolf. Kovácsótzi, quem *Lupum* K. quidam scribunt; antiquiore scriptione, qua ipsemet quoque utebatur, *Kováchóczi:* politioribus Europae partibus, Academiisque Italicis, Gallicis et Germanicis perlustratis, in Hungariam rediit, Principibusque Báthoriis Stephano ac Christophoro de meliori cognitus, in Transsilvaniam accitus est, A. 1578. Splendidis muniis ac Legationibus probatus, Consiliariusque et Transsilvaniæ Cancellarius renúnciatus, conjugem sibi A. 1593 impetravit Christinam, Natam *Alexandri Kendi*, magni Herois et Transsilvaniae antea Cancellarii Sed, fatum triste! eum, *Balthasaremque Báthori* Congenerum, et Socerum *Alexandrum Kendi*, cum aliis Optimatibus, Princeps imberbis, Sig. Báthori, A. 1594 perimi jussit innocentes. §. 109. *n.* Vid. W. *Bethlen Hist.p.* 499. Hujus fuit natus *Steph. Kovácsótzi*, Principe Gabriele Bethlen, Transsilvaniae Cancellarius, erudita laude dignus. *Wolffgangi* prodiit in lucem: *Dialogus de administratione*, seu *forma Regiminis in Transsilvania*, Claudiopoli 1584.

19. Petr. Ts. Laskai, Baroviae in Hungaria progeneratus, ac in Transsilvania educatus, ope Evergetae sui *Alexandri Kendi* (*n.* 18.) ad exteras profectus est Academias, quas trinis vicibus, per Germaniam, Helvetiam, Italiam, Galliam, felicissimo in Lingvis ac Scientiis progressu, frequentavit. Ex emporiis Scientiarum reversus, Scholae Maros-Vásárhelyensi circa A. 1582 præfuit, indeque ad Cathedram Pastoritiam Fagarasi-

num vocatus est. Cum immortali nominis sui laude luci exposuit: 1.) *Speculum exilii et indigentiæ nostrae.* Sive: *Libellus de invocatione et adoratione Dei.* Coronæ 1581. 8. 2.) *Nablium Præcanum, in quo Illustrium aliquot Transsilvaniæ Heroum laudes decantantur.* 1581. 3.) *Theoremata de puro Dei verbo.* Genevæ 1584. 8. 4.) *Pigmentum Orig. Jes.* Genevæ 1584. 8. 5.) *Tractatus de Homine.* Viteb. 1585. 8.

20. Alb. Molnár, (Patre *Alberto*, Avo *Francisco*, Proavo *Joanne*, qui Siculus Transsilvanus, inter Milites Matthiæ I. Regis egit, et postmodum Marti valedicens, Molendinum juxta Danubium struxit, ideoque nomen *Molnár*; i. e. Molitoris adeptus fuit) in Oppido Hungariæ *Szentz* A. 1564. 1 Sept. prognatus anno ætatis 12mo, Patriæ suae valedixit, et studuit *Jaurini*, *Göntzini*, *Cassoviae*, tandem *Debrecini et Váradini.* Profectus inde ad exteras oras, studia sua auxit, *Vitebergæ Argentinae* (isthic Baccalaureus salutatus) *Heidelbergae*, *Romae*, *Altorfii*, *Marburgi*, *Herbornae*, *Ambergae* etc. Vocationem ad Professoratum Sáros-Patakensem A. 1598; ad Albensem, Principatum tenente Gabriele Bethlen, recusavit; et *Oppenheimi* Rectoriam Scholæ amplexus est. Quum tamen, A. 1629, iteratis Principis Bethlenii vocationibus officium præstiturus, Albam Juliam tenderet, jamque sua cum Familia Hungariae ageret; mortuo interim Principe, Scholae Albanae non est admotus, sed Claudiopoli habitationem fixit. Sic scilicet novissimum *Molnári* ex Germania reditum consignavimus ex Clar. *Bodio:* hoc tamen alienum a certo videtur; nisi Molnarus An. 1625. in Hungaria agens, Germaniam postea repetive-

rit, denuoque dicto anno 1629no, ad patrios Lares reverterit. Constat enim, ex Epistola Dedicatoria, *Consecrationis Templi Békésiensis*, ad Illustrem Dominum *Nicolaum Monaki* et Vitae ejus Consortem *Annam Czitneki*, utpote, quorum pia munificentia Templum excitatum fuerat, data; *Albertum Molnár* degisse An. 1625. *Cassoviae* in Hungaria, sic volente Principe Bethlenio; et, ut conjecturae fidem facit F. A. *Lampe* pag. 572, Scholæ præfuisse. Concludamus igitur, antè An. 1625, Molnarum Germaniae nuntium remisisse. Clarissimus quoque p. m. *Petr. Bod*, datis ad me A. 1678 Literis, confitebatur, nunquam *Dedicationem* dicti Templi vidisse, videre vero et de Molnaro cognoscere vel maxime velle: vidit etiam sibi a me commodatam. *Molnarus* autem, variis, erudite scriptis partim, partim in Hungaricum translatis, et editis, extra et intra Patriam, Operibus, maxime inclaruit. Inter *Latina* ejus Scripta inveniuntur: 1.) *Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum, et Ungarico Latinum*. 2.) *Grammatica* Lingvae Hungaricae, Hannoviae, 1610. Lingva materna donavit: 3.) *Postillam Schulteticam*, Oppenheimi 1617. 4. 4.) *Jubilaeum* 1617. *Heidelbergæ celebratum*. Edit. Oppenheimi 1618 4. 5.) *Psalmos Davidis* ad melodias Gallicas vernacula aptavit, An. 1607. 6.) *Catechesin Palatinam*, cum *Agenda Belgica*, A. 1608. 8. vulgavit: Catechesin quidem ex Versione, qua utimur, *Francisci Szárási* sed compluribus locis a se polita. 7.) *Institutionem Christianae Religionis, Joannis Calvini*, Hannoviæ 1624. 8. 8.) *Tractatum de Summo Bono Joannis Cziegleri*, Leuschoviae 1630. 4. 9.) Libellum Precum Calvinianarum. Hanoviae 1621. 8.

10. *Consecrationem Templi* novi *Bekesiensis.* Totum Opus 16, plagulis absolutum, decem Sectionibus distingvitur: quarum quinque sunt Conciones: harum quartam ipse Molnarus, ex Opere Germanico Abrahami Sculteti, in popularem lingvam transfudit; ceteras a diversis V. D. Ministris recitatas collegit, et edidit, Cassoviae A. 1625. 8. sub titulo: *Consecratio Templi novi* az-az, *az újonnan felépitetett Bekeczi Templomnak dedicalása, és megszentelésekor, sok Fö Népeknek, Nemes Uraknak, Tanitóknak és Köz-Rendeknek gyülekezetiben ez* 1625 *Esztendőnek első napián tétetett Prédikátziók, 's a' t.* Huic Opusculo adnexum est, Consilium ad Conjuges diversae Religionis, *Petri Molinaei*, a Molnaro conversum, quod inscribitur: 11.) *Hívséges és idvességes Tanáts-Adás, az oly Házasságról, mely két ellenkező Religion való Személyek közt lészen.* 12.) *Dedicatio Sacelli Cassoviensis*, ex Esa. 56. 7, prima hujus pagina deest quidem; puto tamen, *Molnarum* Auctorem agnoscere, 13.) Maxime demum celebratur industria Molnariana, in duplici editione *S. Bibliorum Hungaricorum*, v. l. Hannoviae 1608. Oppenheimi 1612. Haud remunerante Patria; noster Molnarus, in magna rerum inopia, extremum diem Claudiopoli clausit, uxori e stirpe Germanica oriundae, et duobus (ut refertur) liberis, dignam commiseratione orbitatem relinquens; cujus Manibus Celeberrimi duo, *Collegii Albensis* Professores, lugubri Carmine parentarunt. *Jo. Henr.* Alstedius quidem.

Hungariae cunas, curas calami thalamique
Debeo *Teutoniae; Dacia* dat tumulum.

Joan. Henricus Bisterfeldius, inter cetera, hoc disticho luxit:

Musa mihi favit, sed non fortuna, fuitque
Teutonia Auxilium, sed Patria exilium.

21. Greg. Mólnár, A. 1553, Vitebergae Litteris operam navavit. In Patriam remigrans, munus Lectoris in Schola Claudiopolitana obivit, ad An. 1558, quem habuit ultimum. Edidit, *Elementa Grammaticae Latinae pro recta Scholasticæ Juventutis institutione, ex praecipuis Grammaticorum Praeceptis*, Claudiopoli 1556. 8. Omnium ferme in Hungaria et Transsilvania Religionum juventus, hanc omnino Grammaticam, ad præsentia propemodum tempora, manibus trivit. *Cfr*. §. 258. *n*. 5. Fuit etiam ab *Alberto Molnár*, cum aliqua emendatione edita, *Norinbergae*, circa An. 1604. Conf. §. 275. n. 2-
22. Andr. Sándor §. 233. *n*. 1.) Parochus Dévensis, singularem in Disputatione Albana §. 221. *n*. 3.) consecutus est laudem. Pugnavit contra Antitrinitarios invincibiliter. Disputationes hunc inter et *Stephanum Tsászmai* Antitrinitarium fuere complures. Scripta eorum, quae reliquere, sunt valde rara.
23. Steph. F. Szathmári Claudiopolitanus, varia de Mulieribus Virginibusque exempla collegit, et Hungarico Carmine expressit, sub Latino titulo: *Historia ex Partenii Nicensis amatoriis affectionibus collecta*. Kolo'sv. 1577. 4.
24. Steph. Székely, in vico Bentzéd Sedis Siculicalis Udvarhely, primam lucem adspexit; at in Hungaria potiorem vitae partem transegit. Ab

ejus industria profluxere: 1.) *Keresztyénségnek fundamentumáról való tanuság*. Craccoviæ 1538. Id est, fundamenta Christianitatis, quae ipse Rector tum Scholæ Szikszaiensis scripsit. 2.) *Hymnos* Latinos, Hungaricos fecit, et typis subjecit, Craccoviae 1538. 3.) *Keresztyénség fundamentoma*, 1544. 8. 4.) *Hit Fundamentuma*. 1546. 8. 5.) *Psalmos* in Hungaricum convertit, et in vulgus misit, Crac. 1548. 6.) *Chronica Mundi*. Krakkóban 1558. 4. Opus Hungaricum, titulo Latino, quod edidit jam tum Ecclesiastes Göntzinus.

25. Joan. Szilvási, in Oppido Dés natus, ac Religione antitrinitaria imbutus, nuntium eidem Fidei remisit, annoque 1588. Argentinam salutavit: patientem ibi alibique aurem culturæ commodavit, et non vulgarem eruditionem in Patriam reportavit. An. 1591, Synodum Generalem Maros-Vásárhelyini celebratam, panegyrica cohonestavit Oratione, quae Cibinii prelum reperit. *Vide de eo* §. 274. *n*. 6.

26. *Andr. Valkai*, e Tractu Kalota Comitatus Kolos oriundus, Hungarico Poëticoque stilo exaravit: 1.) *Chronica*, vagy: *Szép Historias Ének*, *miképen Károly Császár hadakozott Afrikában Barbarosa Basa ellen* etc. 1571. 2.) *Chronica*, - - *miképen Háriádenus Tengeri Tolvaj Barbarosa Basává lett*, Kolo'sv. 1573. 4. 3.) *Chronica, melyben megiratik Priester Johannes*, Kolo'sv. 1573.

27. Steph. Zamosius, Hung. *Szamosi István*, (quem aliqui *Samoscium*, alii Samosium vocant: rectius vero scriberent *Szamosium*, *Z* veterum valente in lingva nostra hodiernum *Sz*.) collegit cura laudabili, et posterorum usibus concessit: *Analecta Lapidum vetustorum et nonnullarum in Da-*

cia Antiquitatum, Patav. 1593. 8. Librum ejus, *de Originibus Hungaricis*, Toppeltino aliisque visum, nobis videre datum non est.

§. CCLXXII.

3. Augustanae Confessioni Addicti: Leonhardus *Basilius*, Sebastianus *Bauzner*, Thomas *Bomel*, Martinus *Brenner*, Georg. *Deidrich*, Matthias *Fronius*, Matthias *Heblerus*, Leonhardus *Herrmann*, Joan. *Honterus*, Mich. *Horvát*, Paul. *Kertzius*, Paul. *Kyr*, Daniel *Reipchius*, Christianus *Schesaeus*, Mich. *Siglerus*, Valent. *Wagner*.

1. Leonh. Basilius, Gymnasium Cibiniense moderatus, Disputationes Theologicas composuit, easque primus ille Cibinii excudi curavit, A. 1594.
2. Sebast. Bauzner, Art. Lib. Mag. et Med. Dr. Coronae artem Galenicam tractavit, ibidemque Tractatum de Peste elucubravit, quem exire passus est Cibinii, An. 1550. 8.
3. Thom. Bomel Coronensis; quem egregium fuisse Virum, testati sunt Status Transsilvaniae, dum A. 1555, Legatos ad Ferdinandum deligunt, qui Suae Majestati referrent, Transsilvanos necessitate adigi ad amplectendum denuo pro Principe Joannem Sigismundum; tum *Ladislao Kemény et Joanni Sombori* Proceribus, tertium jungunt *Thomam*. Posteritati profuit, *Chronologia Rerum Hungaricarum*. Coronae 1555. 4; qua res memorabiles, ab ingressu Hunnorum in Pannoniam, ad An. 1554. delineavit.

4. Martinus Brenner, Saxo Transsilvanus Bistriciensis; positis in Patria studiorum fundamentis; Viennae Austriae et Basileae circa A. 1540 sublimioribus se scientiis imbuit. Primus fuit, qui *Ant. Bonfinii* tres priores *Decades*, una cum coronide *Michaëlis Ritii, P. Callimachi Experientiis*, et *T. Alexandri Cortesii* in lucem edidit, quas excudit Robertus Winter Basileae 1543. fol. Edidit etiam *Aurelii Brandolini*, cognomento *Lippi Dialogum*. Quibus aliisque perennem nomini suo memoriam conciliavit.

5. *Georg. Deidrich*, Pastoris Lutherani *Teke*ensis filius, Bistricii, Claudiopoli, et maxime Sáros-Patakini, progressum in studiis fecit, ac demum Argentinam pro sublimioribus adiit. Suum illud iter, a *Teke* usque *Argentinam* et historiam mortis *Beutheri* Professoris Argentinensis, felici vena, Carmine complexus est, ac A. 1589, Argentinae in lucem edidit. A. 1591, *Lectorem* in Celebri Schola Cibiniensi egit, nonnullaque Carmina vulgavit.

6. Matthias Fronius, Rector Scholae et Senator Notariusque Civitatis Coronensis, §. 154. *n.* 1. §. 264. *n.* 1.

7. Matth. Heblerus Pastor Cibiniensis ab A. 1554, et Superintendens, §. 240. 6. Varias cum Calvinianis disputationes, in negotio S. Coenae Dominicae seruit. Ei etiam tribuitur Confessio XIV. punctis absoluta, quam Decreto Principis praecipuarum Germaniae Academiarum judiciis An. 1561 subjectam fuisse, §. 221. *n.* 2. innuimus

8. Leonhard. Hermann Szász-Régenensis, titulum Philosophiæ Magistri, Francofurti ad Viadrum, promeritus est. *Disputationes X.* luci ex-

posuit, Franc. ad Viadr. 1596. 4. Stephano Botskai, Principis Sig. Báthori tum Aulae Magistro, post Transsilvaniae Principi dicatas.

9. Magister Joannes Honterus Corona Transsilvanus, Orbi Litterato sic satis notus, Patre usus est *Georgio Gras*, ipse tamen cognomen *Gras*ii haud retinuit: nam, sicut auditione accepimus, Posteris etiam Honteri adfirmantibus, occasione quadam, Noster fluvio ferme mersus, deflexae e ripa, confestimque spem inter et metum manibus adprehensae Sambuci beneficio Neptunio evasit e carcere, suaeque in Deum gratitudinis testandae causa, sese a *Sambuco*, quae Germanis Holunder, et Saxonibus nostris antiquioribus Honter audit, *Honterum* dici voluit. Is, disciplinis in solo natali adquisitis haud satiatus, Craccoviam Poloniae, et mox inde Basileam ivit, omnique Scientiarum genere ita animum excoluit; ut vel hostes in eo virtutem laudarent, eumque Theologum, Historicum, Poëtam, Oratorem, Mathematicum, Astronomum et Geographum suspicerent. Redux in Patriam, quae gesserit, §. 221. *n.* 1. docuimus. Scripta multa elucubravit, (et quædam ex Graeco convertit) quorum praecipua sunt: 1.) *De Cosmographiae Rudimentis Libri* 2. Basil. 1534. 4. 2) *Rudimentorum Cosmographicorum Libr. IV Hexametris Versibus elegantissime descripti*, Basil. 1535. 4. 3.) *Enchiridion Cosmographicum cum elegantissimis Tabulis*. Tiguri 1537. 8. 4.) *Compendium Juris Civilis in usum Civitatum et Sedium Saxonicarum in Transsilvania collectum*. A. 1544. 8. 5) *Libellus Reformationis* An. 1545, et 1547. An. 1549, 23 Jan. brevi vita defunctus est.

10. Mich. Horváth gente Hungarus, (ceteris hac Classe Saxonibus) Phil. Melanctonis, A. 1548 Vitebergae Discipulus, postea Pastor, in Patria, Hadadensis et Archi-Diaconus Silvanus.

11. Paulus Kerzius, Med. Dr. Coronæ, vergente ad finem Seculo XVto, Celeberrimus. Discordia huic cum *Daniele Reipch* A. 1585 contigerat. Reipchius enim, Diaconus Coronensis, in Concione publice adserebat, Corpus Christi Divinitati exæquátum, infinitum et ubique esse: cui se *Titus Apus Bognerus,* ex Doctore Utriusque Juris Pastor Coronensis, cum reliquis Theologis Coronensium, et Kertzio, ut par erat, opponebant. (*Vid. Georg. Haner p.* 305.) Sententiam Reipchius, in Synodo Birthalbensi, revocavit, anno eodem; at postmodum, mortuo *Kertzio*, eandem suscitavit opinionem, struxitque Librum Sarcasmis scatentem, *Anti-Kertzius* dictum.

12. Paul Kyr, Med. Dr. apud Coronenses circa A. 1550, cujus Opera prodierunt: 1.) *Sanitatis Studium ad Imitationem Aphorismorum compositum.* 2.) *Alimentorum vires, breviter et Ordine Alphabetico positae.* Coronae, 1551. 8.

13. Daniel Reipchius, Coronensis (*n.* 11.) haec reliquit Opera manuscripta: 1.) *Antikertius* 2.) Kleinod und Ehren-Kranz der Löblichen Stadt Cron, wie auch der andern Sächsischen Städte in Siebenbürgen.

14. Christ. Schesaeus, patria Mediensis, Poëta Baccal. Patriam ex Germania repetens, ibi, quoad vixit, Sacro functus est Officio. Mortuus A. 1587. 29 Jul. Ejus exstant: 1.) *Ruinae Pannonicae* Viteb. 1571. 4. 2.) *Oratio de Origine reparatae et propagatae Caelestis Doctrinae in Tr.*

et vicina hungaria; recitavit in Synodo Birthalbini. 8 *Maji A.* 1580 *celebrata.* 3.) *Psal. XC. Sacris Meditationibus expositus,* An. 1580.

15. Mich. Sigler, Notarius Cibiniensis, dedit et Stephuno Báthori consecravit, *Chronologiam Rerum Hungaricarum et Transsilvanicarum, ab* An. 360, ad An. 1563. Vide apud Belium in Adparatu.

16. Val. Wagner, AA. LL. et Philosophiæ Magister. Rector primum, post Ecclesiastes Coronensis; §. 221. *n.* 1. Item, §. 264. *n.* 1.

§. CCLXXIII.

4. Unitarii: Stephanus *Basilius,* Nicol. Fazakas *Bogáti,* Franciscus *Davidis,* Demetrius *Csanádi,* Steph. *Császmai,* Georgius *Enyedi,* Demetrius *Húnyadi,* Joannes *Sommerus.*

1. St. Basilius, Claudiopoli natus et Litteris initiatus, Vitebergae ab An. 1549, ad An. 1555, se in Scientiis exercuit. Reversus in natalem Civitatem in Schola Calvinianorum aliquamdiu professionibus vacavit, at mox cum Georgio Blandrata et Francisco Davidis se socians, manam de SS. Trinitate Confessionem dereliquit, tantamque in propagandis Antitrinitariorum dogmatibus hac Provincia, quantam non ambo *Blandrata et Davidis,* operam praestitit. *Claudiopoli* atque *Tordae* Pastoris functus est Officio. *Scripta* ejus: 1.) Explicatio Symb. Apostolici, sub titulo: *Az Apostoli Credonak rövid magyarázatja a' Sz. Irás folyása szerint, irattatott a' Kolo'svári Prédikator*

Basilius Istvántól. Fejérvár. 1568. 4. 2.) Questiones de Fide Christ. quae inscribuntur: *Egy nehány Kérdések a' Keresztyén igaz Hitről.* Albae Juliae 1568. 4. 3.) Insuper, Responsiones in Loca V. et N. Testamenti, quibus Fides de SS. Triade adstruitur, elucubravit; quas postmodum *Georg. Enyedi* ampliatas, cum magna nominis sui innotescentia, luce publica donavit. *n.* 6. et §. 277. *n.* 6.

2. Nic. F. Bogáti, V. D. M. Szent-Demeterensis. condidit Historiam de probis Mulieribus, lingva populari, inscriptam: *Szép Historia a' tökéletes Aszszonyi állatokról, melyet a' Plutarkusból for ditott Magyar nyelvre.* Kolo'sv. 1577. 4. Commentatus fuit etiam in Apocalypsin Jo. Theologi; sed Scriptum mansit ineditum.

3. Fr. Davidis, Pastor et Superintendens Claudiopolitanus, §. 221. *n.* 3. et §. 245. *n.* 1. Varia, tam Latina, quam Hungarica Lingva, luci exposuit Scripta. *Latina* sunt: 1.) *Dialysis Scripti Stanchari contra primum Articulum Synodi Székiensis, qui de Doctrina controvertitur.* Claudiop. 1555. 8. 2.) *Refutatio Scripti Petri Melii,* Albae-Juliae 1567. 4. 3.) *Demonstratio falsitatis Doctrinae Petri Melii et reliquorum Sophistarum per Antitheses.* 4-to. 4.) *Brevis enarratio Disputationis Albanae de Deo Trino et Christo duplici,* 1568, *coram Ecclesia Albae Juliae.* 4to. 5.) *Litterae Convocatoriae ad Seniores Ecclesiarum Superioris et Inferioris Pannoniae, ad indictam Synodum Tordanam, ad 3. Martii diem, additis Thesibus ibidem disputandis.* Albae-Juliae 1568. 4. 6.) *Confessio edita XIII. Apr.* 1579, *in Conventu Tordensi. Hungarica* exstant: 7.) *Rövid Út mútatas az Istennek Igéjének igaz értelmére,*

mostani Sz. Háromságról támadott Vélekedésnek megfejtésére -- Albae-Juliae 1567. 4. 8.) *Rövid Magyarázat, miképpen az Antikristus az Igaz Istenröl való tudományt meghomályositotta.* A. Juliae 1567. 4. 9.) *A' Sz. Irásnak fundamentumából vett Magyarázat, a' Jésus Kristusról; és az Ö igaz Istenségéröl,* Albae Juliæ 1568. 4. 10.) *Az Atya Istenröl Jésus Kristusról és a' Sz. Lélekröl hetven egy Prédikatziók.* A. Juliæ 1569. Fol. 11.) *Váradi Disputatiónak* --- *igazán való elö számlálása.* Kolo'sv. 1569. 4. 12.) *Az egy Magától való Felséges Istenröl és az ö igaz Fiáról* -- Kolo'sv. 1571. 4. 13.) *Az egy Atya Istennek, és az ö áldott Sz. Fiának a' Jésus Kristusnak Istenségéröl igaz Vallás-tétel.* Kolo'sv. 1571. 4. Dicatum Consiliario Casparo Békés de Kornyát.

4. Dem. Csanádi s. *Tsanádi,* Vitam Joannis IIdi Transsilvaniae Principis, Carmine Hungarico expressit, at Operi titulum Latinum fecit: *Historia de Vita, morte, universaque fortunae alea Illustris Principis ac D. D. Joannis Secundi, Regis Hung. Dalm. Croat. Dei Gratia electi, per Demetrium Tsanádium, in gratiam suae Gentis studiose collecta.* Debrecini 1577. 4.

5. St. Császmai s. *Tsászmai,* Parochus Unitarius Albae-Iuliensis, Blandratae aliorumque socius; Disputationibus Albanae et Váradensi interfuit. (§. 221. *n.* 3.) Pugnavit contra Doctrinam SS. Trinitatis, Librumque adversus *Andream Sándor* edidit: *Tordai Sándor András irására való Felelet.* Albae-Juliae 1568. 4.

6. Georg. Enyedi, Superintendens, §. 245. *n.* 1. 1.) Viennae agens, An. 1574, ex Latino in Hunga-

ricum convertit, metrisque cecinit *Historiam Gismundæ*, quae prodiit, Debrecini 1577. 4. 2.) *Explicationes Locorum Scripturae Veteris et Novi Testamenti, ex quibus Trinitatis Dogma stabiliri solet. Autore Georgio Eniedi Superintendente.* Opus ab Auctoris amicis, post ejus fata, sine loco et tempore editionis, vulgatum. *Cfr. n.* 1. et §. 277. *n.* 6.

7. Dem. Húnyadi, Superintendens, (§. 245. *n.*1.) Claudiopoli A. 1592, 5 Jul. in Suggesto apoplexia tactus, et altero die vivis exemtus est.

8. Joan. Sommer, Pirnensis, indigenatum in Transsilvania nactus, Rectoris (ad extremum) Claudiopolitani, munus obiit. *Cfr.* §. 264. 1.

II. SECULO XVII-mo.

§. CCLXXIV.

1. Romano-Catholici, hoc Seculo, Scriptis inclaruere Geórgius *Forró*, Joannes *Haller*, Andreas *Ilyés*, Michaël *Oroszhegyi*, Joannes *Szilvási*. Quibus adde Nicolaum *Bogáti*, Nobilem sangvine et Poësi Virum, An. 1603 fato functum.

1. Georg. Forró, Transsilvania oriundus, primum Academiae Tyrnaviensis in Hungaria Rector, An. 1641, aet. 72. mortuus, tria Concionum Volumina post se reliquit.

2. Jo.Lib. B. Haller de *Hallerstein*, (*Hallerkö*) Origine Germanus Norimbergensis. Primus Illustr. Familiae Hallerianae in Transsilvania Fundator ac Parens fuit D. *Petrus Haller* Norim-

bergensis, qui, dum Ferdinandus I. Transsilvaniam sibi ex pactis conventis debitam occupaturus, Castaldum Copiarum ducem, cum aliquot suorum millibus adversus Isabellam, A. 1551 misit; Cæsareo in Exercitu Supremi Commissarii Bellici munere fungebatur. Petrum, jam inde ab An. 1526, singulari fide et Officio sibi probatum, Ferdinandus, An. 1551 Consulem Cibiniensem ac suum Consiliarium creavit, et duobus post annis, ampla Possessione *Fejéregyház et Longodár*, nec non Possessione Portionaria in Balástelke donavit. Et Isabella, cum vertente fortuna, A. 1556, auxiliantibus Turcis, ad Transsilvaniae habenas rediisset, altero anno *Petrum* H. collata a Ferdinando omni Praefectura fungi jussit: insuper Possessiones illi tranquillas ac liberas, confecto rite instrumento reliquit. Petrus quidem An. 1570, 12 Dec. Cibinii decessit; at reliquit Familiam Inclitam et Heredes, doctiori Transsilvaniae notos. Non ultimus eorum fuit, Illust. *Joannes* Noster, quem, suum Consiliarium et Comitatus Tordensis Supr. Comitem, Princeps Apafius I. carceri in arce Fagaras inclusum tenuit: ubi is animo usus erecto, sumsit calamum scriptorium, res gestas M. Alexandri, Trojae excidium, et Parabolas numerosas, in Lingvam Hungaricam convertit; quibus titulum praefixit: *Hármas Historia*. (id est: *Tripla Historia*.) Opus plurimis expetitum, primo lucem vidit, Claudiopoli, 1695, 4. Post etiam recusum. Eius etiam est Opus sat vastum, quod a *Jac. Coreno* in Hungaricum mutuatus, insignitum: *Békességes türésnek Paysa*, (i. e. *Tolerantiae Clypeus*) excudi fecit, *a' Csiki Klastromban*, 1682. 4. *Cfr.* §. 275. 25.

3. Andr. Ilyés, ex Canonico Posoniensi Episcopus Albensis, §. 225. *n.* 2. Scripta, quæ publicavit, sunt: 1.) *Szentek élete*, i. e. Vita Sanctorum, Italice ac Hungarice. 2.) *Verbum abbreviatum*, LXXIV. Conciones Festales, Viennae 1693. 4. 3.) In Hungaricum transfudit, Libros Alphonsi Roderici de exercitio Virtutum Christianarum. 4.) Libros item Nic. Avancini, de Vita et Doctrina Christi.

5. Mich. Oroszhegyi, ex Zetelaka Sed. Sic. Udvarhely oriundus, Carmen faventibus Musis, Lingva Latina cecinit, de utilitate *Pini*, et deliciis Fabrorum Scandulariorum. Edit. 1655.

6. Joannis Szilvási §. 271. *n.* 25. meminimus; qui, ut probabile est, non alius fuit, quam denuo quem commemoramus: huc tamen etiam transtulimus, quod hujus quoque Seculi initio incolumem eum fuisse didicerimus. Religionem Calvinianam mutasse Szilvásium, testatur, quem edidit, Liber, sic inscriptus: *Antiquitas et perpetua duratio Fidei Catholicae.* seu, *Tabulae Testimoniorum ex Sacris Libris, et Sanctorum Patrum Scriptis, servata serie temporis petitorum, de octo magnis in Fide Controversiis. -- Collectae per JOANNEM SZILVÁSI Concionatorem Catholicum.* Claudiopoli Typis Heltanis, An. Domini 1597. 4. Approbarunt Librum, imprimendique facultatem concesserunt: *Petrus Maiorius* Societatis Jesu, Viceprovincialis in Transsilvania, Claudiopoli 5 Maji 1597, et *A. Episcopus Cerviæ* Nuncius Apostolicus, Albæ-Juliae, 29 Apr. 1597 Dicavit, *Serenissimo Principi ac Domino, D. SIGISMUNDO, Transsilvaniæ, Moldaviæ, Valachiae, Transalpinae, et Sacri Romani Imperii*

Principi, Partium Ungariae Domino, et Siculorum Comiti. Epistolam Dedicatoriam his clausit: *Scriptum in arce Gyalu, nunc rursus, dono et pietate Seren. V.* (i. e. Serenitatis Vestrae) *Episcopi, A. D.* 1597, 10 *Apr.* Scilicet, Arx Gyalu Episcopalis olim fuit; et decimæ in Kalotaszeg (Districtu) ad Episcopatum et Capitulum Váradense pertinuere; ac licet An. 1554, in Festo Conversionis S. Pauli in Conventu publico decretum fuerit, ut decimae eae inter Nobiles ejus loci subdividantur quidem, sed certa Arenda Episcopatui; juxta morem antea inductum, solvi debeat: nihilo tamen minus ademtae Episcopatui fuerant, (*Conf.* §. 225. *n.* 2.) et An. 1558, Festo B. Michaëlis Diaetaliter conclusum: *Decimas Districtus Kalotaszeg* (in quo et Gyalu situatur) *quicunque perceperint; earum pretium Principibus ex tunc reddant.* Nulla itaque tunc Jura, Episcopatui Albensi et Váradensi, in Transsilvania, relicta: sed Sigismundo Báthori ad clavum Reipublicae sedente, Episcopatus quadantenus erat restauratus, et cum exitu Seculi XVIti, *Gyalu*, pro residentia Episcopi *Demetrii Nábrádi* designata. Huc ergo digitum intendit Syilvasius; qui simul fatetur, in *Epistola ad Lectorem*, se priorem Religionem abdicasse, et Romano-Catholicam suscepisse. Dicit enim: *Feci, ut rationem reddam scire volentibus, cur in placitis nec Francisci Davidis et ejus sectatorum, nec Calvini permanserim, sed ad Ecclesiae Rom. gremium confugerim etc.* Postquam de *Szilvásió* cogitationes absolvissem; tum certo edoctus sum, ex Libro Ecclesiae *Szászvárosensis*, hunc fuisse eundem, de quo §. 271. not. 25. scriptum est; exstitisseque Pastorem Szász-

városensem (Saxopolitanum) usque ad Annum 1595. quo Romano-Catholicae Religioni se addixit.

§. CCLXXV.

2. Helv. Confes. Addicti: Andreas *Almási*, Petr. *Alvintzi*, Mich. *Apafi*, Joannes Csere *Apátzai*, Matthias *Aszalai*, Joan. *Badó*, Sam. *Bándi*, Georg. *Bátai*, Gabr. *Bethlen*, Joan. *Bethlen*, Nicol. *Bethlen*, Wolffgangus *Bethlen*, Franc. *Belényesi*, Casparus *Bojti*, Thomas *Borsos*, Mich. *Búzinkai*, Petr. *Dengelegi*, Mart. *Dési*, Joan. *Enyedi*, Sam. *Enyedi*, Steph. *Eszeki*, Franc. *Fagarasi*, Paulus *Forró*, Steph. Katona *Gelei*, Gabr. *Haller*, Jacobus *Harsányi*, Joan. *Házi*, Steph. *Hegyesi*, Mart. *Hunyadi*, Paul. *Jászberényi*, Joan. *Kemény*, Paul. *Kereszturi*, Joan. Dajka *Keserüi*, Joan. *Köröspataki*, Steph. *Kun*, Paulus Kováts *Lisznyai*, Georg. *Martonfalvi*, Paulus *Medjesi*, Steph. Nyílas *Melótai*, Franc. *Mikó*, Alexius *Mogyorosi*, Joan. *Nadányi*, Josephus *Nagy-Ari*, Mich. *Németi*, Sam. *Németi*, Emericus P. *Pápai*, Christophorus *Pasko*, Joan. Balog *Patai*, Steph. *Pataki*, Sigism. *Pernyeszi*, Simon *Pétsi*, Joan. *Pósaházi*, Georgius I. *Rákótzi*, Mich. Pál *Régeni*, Mich. *Sárpataki*, Steph. Balog *Selyei*, Ambrosius *Simigius*, Nico-

laus *Szalárdi*, Joannes *Szalárdi*, David *Szent-Györgyi*, Benedictus *Szent-Királyi*, Mich. *Szent-Miklósi*, Steph, *Szokólyai*, Steph. *Szamosközi*, Stephanus Nagy *Szönyi*, Martin. *Tályai*, Mich. *Teleki*, Michaël *Tófeus*, Steph. F. *Tolnai*, Nicol. Kis *Tótfalusi*, Steph. K. *Tsengeri*, Mich. *Tsepregi*, Matthias *Váradi*, Steph. Matkó *Vásárhelyi*, Blasius *Uzoni*, Joan. *Zilahi*. Et eruditae Feminae: Susanna *Lorándfi*, Szidonia Catharina *Petrötzi*.

A. 1. Andr. Almási, praetextatam aetatem Palladi Transsilvanae consecravit; piis deinde sumtibus Illustris Musagetæ *Stephani Bethlen* de Iktár (§. 117.) Academias Batavas An. 1640 adiit, et Franequerae, Libello, quem calamo, *de Fide Patrum V. Testamenti*, exaravit, monumentum ingenii sui condidit. Non longo post tempore edidit etiam Opusculum *de Tribus in D. Personis*.

2. Petr. Alvintzi, Nagy-Enyedini in hanc lucem editus, et Váradini Classicis studiis instructus, dum mâjor eum sciendi orexis urgeret, binis itineribus Academias Germanicas, Helveticas et Italicas perlustravit, eo in omni genere Scientiarum profectu, ut omnibus in Patria Doctis palmam praeripuerit. A. 1603, Ministerio Verbi consecratus, ad clavum Celebris tum Scholæ Váradensis sedit, ibique Regulis Grammaticis *Gregorii Molnár* (§. 271. *n*. 21.) ad numeros poëticos reductis, in hunc ferme diem Juventuti Transsilvanæ Hungariaeque discendas eas porrexit. Paucis interpositis annis Ecclesiastes Váradensis et Senior adja-

centis Tractus renunciatur, non diu his muneribus functurus: mox siquidem in florentissimam Ecclesiam Cassoviensem, ubi officio et vita functus est, transponitur Plurimae Petro, cum *Petro Pázmán* Missionario e Soc. J. Celeberrimo ac tandem Archi-Episcopo Strigoniensi, Hungariae Primate, et Emin. S. R. E. Cardinale Eruditissimo, in negotio Religionis intercessere, Disputatianes; testibus editis in lucem utriusque Operibus. Alvintziana sunt: 1. *Postilla*, az az, *az Úr napjára rendeltetett Evangyéliomokra irott Prédikátziok* T. 2. in 4to. Edit Cassoviae 1633 et 1634. 2. *Rövid úti Prédikátzió*, A. 1632. 3. *Felelet a' P. P. öt Leveleire*, i.e. Responsiones ad 5 Epistolas Petri Pazmani. (Epistolae Pasmanianae, quas populari lingva dederat, sunt recusae Claudiopoli 1761. 12.) 4. *Itinerarium Catholicum*. A. 1616. 8. Opusculum Hungarice concinnatum. 5. Dum An. 1628, exuviae Principis Gabrielis Báthori (§. 114. *n. h.*) novae sepulturae honore humarentur in *Bátor* Hungariae, mandato Pr. Gabrielis Bethlen, habuit Petrus Sacrum Sermonem ex Prov. 27: 1, qui fueritne prelo subjectus, nos latet. 6. Grammaticam Hungaricam composuisse Petrum, conjicimus ex eo, quod A. 1639, publice in Consistorio determinatum fuerit, *Grammaticam P. Alvintzi*, in usum Scholarum Latinarum et Hungaricarum, typis excudi debere.

3. Mich. I. Apafi, Transsilvaniae Princeps, §. 123. Vendelini metaphrasta, *ibid. n. l.*

4. Jo. Cs. Apátzai, de quo vid. §. 258. *n.* 3. §. 259. *n.* 2. Apátzaium vita donavit Celeb. *Steph. Veszprémi* M. Dr. in *Biographia Medicorum*.

5. Matth. Aszalai, Miserandis iis temporibus, quibus Bastae, Michaëlisque flamma crudelitatis tota arsit Transsilvania, Matthias vitae suae consulturus, Asiae partes plurimas et Graeciam peragravit, posteaque Constantinopoli substitit, patrocinio Gabrielis Bethlen aliorumque Transsilvaniae Procerum ibidem tum degentium, ut credibile est, usus. Itinera sua, sub titulo *Bizantii* delineavit, quae inedita, ut colligi potest, mansere. A. 1602 Vétsini, Noster Ecclesiasten egit.

6. Jo. Bádó, de Szent-Márton, celebris Poëta Hungaricus, condidit lingva populari, versibus concinnis, *Dialogismum*, de Morte et Resurrectione Christi. Edit. in Possessione Bethleniana, *Keresd*, An. 1685. 12.

7. Sam. Bándi, Studia in Palaestris Transsilvanicis parta aucturus, Academias Hollandicas adiit. Venit inde Franequeram, ubi commentationem in Psalmum 68vum, foras misit, An. 1690. 8.

8. Georg. Bátai, §. 259. *n.* 2. Franequera, ubi An. 1652, sub Praesidio *Joannis Cloppenburgii Disputationem* de Deitate Christi, contra Smalcium sustinuit, in Transsilvaniam remigrans, constitutus fuit, primum Rector Scholae Claudiopolitanae, Pastor postea ibidem, et postremo Zilahensis. Materna lingva emisit: 1.) *Az Isten Kegyelmében lévő embernek idvességes életének bizonyos és megtsalhatatlan jegyekből való megesméréséről.* Szeben 1665. 8. 2.) *Az Istenfélő ember' könyörgésére való választétel, és a' régi megszokott bűnököt elhagyók hathatós Vigasztalások.* Szeben 1665. 8. 3.) *Lelki Próba-kö.* Szeben 1666. 8. Conciones continet de selectis materiis. 4.) *Választattaknak Tárdja.* Szebenben 1666. 8. Filius

ejus cognominis, quem Ecclesia Claudiopolitana, ob bonum in Patrem affectum, post Hollandicas peregrinationes, Pastorem introduxit, brevem Patris vitam secutus, A. 1698, aet. 36, ex phthisi obiit, relinquens memoriam sui gratissimam.

9. Gabr. Bethlen, Princeps Transsilvaniae inmortalem memoriam meritus. §. 115. Elegantis Heros ingenii ac doctrinæ, (ibid. *n. e.*) quem commendant ejus ad Eruditos varios variae datae Epistolae; ad Emin. cumprimis Cardinalem Teleselium in Materiis Religiosis. Eum agnoscit auctorem, Cantio, ceteris Ecclesiae nostrae sociata, (docentibus Literis initialibus) quae sic incipit; *Gyakorta való buzgó Könyörgést, kíván az Isten* etc. Et certe Gabriel, vel si Litteris industriam non exacuisset suam: merito tamen, in Coetum referretur Eruditorum; utpote qui primus omnium Palladi in Transsilvania concinnum paravit hospitium. Namque licet fundandi in Dacia Gymnasii Academici primum Consilium subierit animum Joannis IIdi, cui communi Procerum voto, locum ei per omnia opportunum Sabesum ratus, Civitatem in eum finem ampliandam animo agitavit, et *Petrum Ramum*, oblato luculento salario, (*literis amicissimis*, ut habet *Boissardus*, in *Icon quinquaginta Virorum*) Professorem futurum, Parisiis vocavit: sed is recepta in Transsilvania Blandratae et Davidis Doctrina offensus, conditionem non accepit. Idem consilium, summa cum contentione moverat Inclitus Transsilvaniae Princeps *Steph. Báthori*, remque eo deduxerat, ut Celeberr. *Jacobum Zabarellam* Patavio vocaret; sed res effectu caruit. Et visus est Deus, gloriam hanc Bethlenio reservasse. §. 258. 2. Operam me

haud perditurum puto, si in memoriam tanti Principis, simul et pro conceptu distinctiori dicendorum; cum magnorum ex hac Familia Illustrissima Heroum nomina mox nobis occurrant; tenui penicillo Gentis Bethlenianae Natales pinxero.

a. Ill. quondam Ladisl. Lib. B. Mikola, *Hist. Geneal. Trans.* p. 5 refert: „Hujus Inclytæ Stir„ pis Bethlenianæ, Ortum, Progressum, Officia, „ Dignitates, nec non cum diversis in Ungaria et „ Transsilvania Familiis connexionem, Comes „ quondam *Alexius Bethlen*, Magnas Patriae hu„ jus, Genealogica deductione ac descriptione „ vulgatam reddiderat. Quam duntaxat ab Eo„ dem deductam Majorum suorum Genealogiam „ publice non semel in solemnitatibus DD. Be„ thleniorum funebralibus, tum Latino, tum Un„ garico idiomate, ex Cathedris declamarunt et „ omnibus notificarunt.„ Ita est, eamque fideliter et curate cumprimis recitavit Rev. ac Clar. quondam *Andr. S. Zilahi* Professor Agropolitanus (§. 260. *n*. 2.) in Oratione Hungarica, super funere. Ill. quondam Comitis *Ladislai de Bethlen*, Consiliarii Gubernialis, A. 1717, 12 Maji *Keresdini* habita. Nos ex his, aliisque observationibus, sequentem teximus Geneologiam.

b. Sarola, S. Stephani I. Hung. Regis Soror germana, (ex *Geyza*, et secunda ejus Conjuge *Adleida*) priori, eoque inproli matrimonio Hung. Regis *Samuelis* (quem plebs Hungarica, cui se benignum, Proceribus vero plebem opprimentibus ultorem praebuit, *Abam*, i. e. Patrem nominavit, §. 96. 3.) conjux; posteriori e conjugio in lucem edidit Comitem Marhardum, qui genuit Co-

mitem *Petrum*, Patrem *Gudae*, Magistrum *Michaëlem*, *Salamonem et Laurentium Bult* sive *But*, cui filii quinque fuere, v. l. *Boczon*, qui sub Castro Jaurinensi per Teutones occupato, in brachio lethale vulnus accepit, genueratque *Paulum*; *Boncz*; Comes *Bencze*, qui Stephano II. Regi grata servitia impendit, atque Magistrum *Matthæum et Michaëlem* genuit; *Chák* (Csák antiq. *Chaqu.*) Pater *Dominici*; et B e t h l e n, qui ad stirpis suæ Regiae Originem declarandam, *serpentem Coronatum, Pomum Aureum, Imperii Hungarici Insigne, ore suo mordentem*, accepit pro Insignibus Gentiliciis; quibus hodieque Illustriss. ac Magnifica Gens D. D. *Comitum* de B e t h l e n utitur. Hic natu minimus, non ab Urbe Palaestinæ *Bethlehem* (errarunt ergo, qui tam alios, quam Principem Gabrielem, *Bethlehem* scripserunt) sed ex Hungarico *Be étlen*, i. e. *qaam jejunus* vel *valde jejunus*, quod is temperans ac jejunus fuerit exemplariter, nomen accepit. Rectissime adeoque nomen suum scriptitasse putem *Joannem Betlenium*, sine adspiratione, sive omissa H. littera. Hæc Denominatio vero, ex Seculi, quod vivebat, more, facile processit; quod diversis exemplis facile foret docere, si quis inficias iret. Hujus itaque nomen, *Betlen* simpliciter fuit; quod ejus tres Nati, P e t r u s; *Nicolaus*, genitor Annæ ac Helenae; et O l i v e r i u s *Betlen*, cum adnexis propriis nominibus, adsumserunt. Horum Petrus *Bethlenianam* Lineam de *Iktar*, Oliverus *Apafianam et Bethlenianam de Bethlen*, propagarunt.

c. I. P e t r u s B e t h l e n genuit *Nicolaum et Dominicum*. D o m i n i c u s, *Joannem*, duos *Anseres arboreos una sagitta collotenus trajicientem*, eos-

que jussu Imperatoris Sigismundi Gentilitiis Familiae Insignibus, quibus videlicet in hunc diem Linea hæc Iktaro-Bethleniana gaudet, addentem. Ab hoc Joanne, Bethleniam Familiam exorsus est Caspar Bojthinus, priora parum certa ratus. Joannes generavit *Gregorium.* Gregorius, ex Conjuge priore, *Margaretha Abrámfi: Dominicum* Transsilvaniae circa An. 1452. Wajvodam; *Gabrielem* Præfectum Budensem; *Gregorium* Banum Káránsebesiensem, genitorem *Catharinae*, Conjugis Joannis Tarnók de Matskás et *Stephani* Bethlen; *Catharinam; Joannem*, patrem *Georgii*, cui nata erat Margaretha, et *Annae*, Conjugis Clementis Mandi; Ex posteriore: *Barbaram* conjugem Georgii Dóczi; et *Saram* sociam Joannis Tarczai. Dominicus *Bethlen*, *Búti* dictus, quem Transsilvaniae Wajvodam diximus, ex *Agnete*, filia Benedicti *Kasza*, Supremi Comitis Tömösvárensis, suscepit *Gabrielem Bethlen*, qui in conflictu Mohácsensi sex millibus Hastatorum præfuit, et postea Joannius I. Hung. Regis Consiliarius ac Supr. Aulicae Militiae Præfectus floruit, et *Gregorium Bethlen*, Consiliarium Joannis IIdi, patrem *Petri*, avum *Joannis*, qui ex filia Petri Dobrai sustulit *Dominicum*, parentem *Stephani Bethlen.* Gabriel Mil. Aulicæ Præfectus progenuit *Wolffgangum*, Equestris Ordinis, Aulicæque Militiæ Hungaricæ, Stephani Báthori Regis Poloniæ Supremum Capitaneum et Consiliarium. Wolffgangus Bethlen *de Iktar* ex *Drusiana*, Stephani *Lázár* de Szárhegy filia, obtinuit, tres liberos: 1.) Gabrielem Electum Regem Hungariæ, S. R. I. et Transsilvaniae Principem, qui Conjugem priorem habuit *Susannam Károlyi*,

ex qua genuit *Gabrielem et Michaëlem* Bethlenios, non diu superstites; posteriorem *Catharinam Brandeburgicam.* 2.) Stephanum Bethlen, Comitatuum Hunyad et Máramaros Comitem Perpetuum, Consiliarium fratris Gabrielis, Gubernatorem et Electum Principem Transsilvaniae, qui ex *Christina,* filia Gabrielis *Csáki* de Mihályi genuit: *Gabrielem*; *Stephanum* juniorem ex Szétsiorum familia, vitæ Socia gavisum; *Wolffgangum; Catharinam* maritam Davidis Zólyomi de Albis; *Annam* conjugem primum Samuelis Gyulaffi, deinde Stephani Kun, *et Petrum Bethlen* de Iktár, Haereditarium Hunyadensem et Máramarosensem Comitem, qui habuít Consortem, filiam unicam Casparis Ilyésházi, et obiit A. 1646, d. 3 Aug. in págo Bán Hungariæ, tumulatusque est in Nyir-Bátor Mortuus Steph. Beth. Gubernator A. 1648, 10 Jan. in Castro Etsed Hungariæ, æt. suæ 66. sepultus Albæ Juliæ 29 Mart. ejusdem anni. 3.) Catharinam Bethlen. Avi Gabrielis Principis, *Gabrielis* itidem *Bethlen,* ut diximus, frater germanus exstitit Gregor. Bethlen *de Iktar,* Joannis Consiliarius; qui genuit Petrum, hic Joannem, qui Dominicum, hic Stephanum, qui e priore Consorte Ill. *Juditha Matskási,* A. 1698, 20 Febr. sustulit Ill. quondam Comitem Samuelem Bethlen, Incl. Tabulae Regiae complures per annos primarium Adsessorem, anno demum 1767, 19 Mart. e concilio mortalium evocatum, cujus, ex Ill. *Barbara Keresztes,* Filii Illustrissimi, DD. Comites: Dominicus et Samuel Bethlenii, Lineam Iktaro-Bethlenianam ambo cum decore conservant; e posteriore autem *Mariam* Matrem *Bar-*

barœ Tornya de Toronyfalva, Nicolai Cserei de Nagy-Ajta Consortis. In sexu vero Femineo Illustrissima Comitum Kornis Familia viget.

d. II. Oliverius (*Olivierus* aliis, Hung. *Olivér*,) tam Illustrissimae, quam diu floruit, Familiae Apafi, quamComitum Bethlen, doctorum *de Bethlen*, conditor exstitit. Habuit namque filium Joannem, qui ob eximios mores insignemque pietatem, Pater (Hung. *Apa*) appellatus memoratur, vulgo Apa *de Bethlen.* Hic genuit *Nicolaum*, seu pro patriis moribus, seu ex sola ejus ætatis consvetudine *Apafi*, id est, Apæ filius, nuncupatum, a quo *Gens* omnis *Apafiana* descendit; *Gregorium* Comitem, sine prole exstinctum; et *Jacobum*, Magnum dictum, ex quo *Prosapia* Comitum *de Bethlen* ortum suum duxit. Prius ergo de *Apafiana*, tandem Linea *Bethleniana*, agendum.

e. *A.*) Nicolaus, quem *nominis Apafiani* (non enim ab *Aba*, Rege Hung. nomen profluxit, ut quorundam fuit opinio) auctorem innuimus, genuit Gregorium, vulgo *Gyegus* vocatum, initio seculi 14ti mortuum, cujus filius Magister Joannes circa A. 1364 naturæ debitum reddidit. *Joanni* erant filii *Petrus et Ladislaus.* Petrus genuit *Nicolaum* 2dum et *Georgium.* Nicolaus hic 2dus, pro Insignibus gentilitiis, *Galeam verticetenus acinace subitus transfixam, vitis sacrae arboris trunco impositam, virentibus palmitibus et maturescentibus botris inumbratam,* usurpare cepit; ut habet Illustriss. Alexius Bethlen in Tabella Genealogica: at, B. *Mikola*, aliter paulo habet, docetque Familiam Apafianam pro insignibus habuisse, *Vitem botriferam, in Diademate Regio pro-*

stantem; nec non Cassidem, Ensem et Vexillum. Unde regnante Principe Michaële Apafio, ex ipsis Insignibus, hoc versu quidam, vota sua, deprompserit:

Casside, Vexillo, Botro, Mucrone, Corona,
Protege, conserva, dirige, vince, bea.

Idem Nicolaus scribere se inchoavit, et Prosapiam suam, de *Apa-Nagy-falva*, i. e. *Apæ magno pago*: qui sane pagus, prænomen *Apa*, ab ipsa Apafiorum gente, jam antea mutuatus erat. Genuit vero *Ladislaum, et Annam* conjugem (ut habet Ill. Alex. de Bethlen in Tab. Geneal.) Joannis Wajvodæ, filii Petri Wajvodæ. Ladislaus, circa initium Sec. 15 generavit *Michaëlem* Wajvodam Transsilvaniæ. Hic Michaël quatuor habuit filios: 1.) *Franciscum*, patrem *Nicolai*, avum *Francisci*, proavum *Magdalenae*, conjugis primum Blasii Bogáthi, postea Blasii Mikó de Oroszfája. 2.) *Sigismundum* deficientem. 3.) *Leonhardum*, patrem *Georgii* et Ladislai, *quorum* hic *Emericum*, ille *Gabrielem*, deficientes, generaverant. 4.) *Nicolaum* 3um, cujus memoria in annum 1499 incidit. Nicolaus *Wolffgangum*, patrem *Stephani*, c. a. 1584 decedentis, et *Gregorium*. Gregorius, Consiliarius et Supr. Aulæ Præfectus Isabellæ et filii ejus Joannis Sigismundi, *Leonhardum*, qui Annam Bánfi duxerat, at sine liberis obit *Balthasarem*; et Nicolaum 4um, Supr. Comitem de Kükűllő et Consiliarium, qui ex Margaretha Orbai genuit *Georgium* Supr. Comitem de Kükűllő et Consiliarium Intim. Gabrielis Bethlen, Tabulæque Judiciariæ Adsessorem, denatum 18 Febr. 1635. aet. 47. atque *Franciscum*, Supr. Cubicularium Gabrielis Báthori. Georgius,

quem Comitem de Küküllő memoravimus, ex *Barbara* Joannis *Petki* de Ders, Consiliarii, Cancellarii, ac Sedis Siculicalis Udvarhely Capitanei, nec non Comitis Dobocensis, Filia, suscepit 11 liberos, puta: 1.) *Gregorium* Cubicularium Georgii I. Rákóczi, vita functum 18 Jul. 1637, æt. 19. 2.) *Stephanum*, Consiliarium et Comitem Supr. Comitatus Szólnok Interioris, qui ex Catharina Lorándfi, Sorore germana, Susannæ Lorándfi, Conjugis Georgii I. Rákóczi, genuit *Mariam*, *Susannam*, *Georgium*, *Nicolaum*, *hic vero Georgium* A. 1688 denatum. 3.) *Balthasarem*, in captivitate Tatarica mortuum, postquam ex Eva, filia Sigismundi *Bartsai*, genuisset *Franciscum*. 4.) *Michaëlem*, Principem Transsilvaniae. 5.) *Christinam*, conjugem Stephani Tóldi. 6.) *Annam*, consortem Joannis Henter. 7.) *Catharinam*, maritam Francisci Thóldalagi de Iklód. 8.) *Elisabetham*, sociam tori Georgii Lázár. 9.) *Franciscum*. 10.) *Nicolaum*. 11. *Margaretham*, contoralem Joannis Gyerőfi. Michaël Princeps, cujus sub numero 4to proxime meminimus, ex *Anna*, filia Incliti Herois Pauli *Bornemisza*, Arcis Jenő et Aulicae Militiae Supremi Capitanei, genuit: *Evam*, *Gregorium*, *Michaëlem* juniorem, Electum Transsilvaniæ Principem, *Franciscum*, *Susannam*, *Mariam*, *Gregorium*, *Gregorium* alterum, et *Mariam* hos omnes inmaturos mors demessuit, praeter Michaëlem, eumque in media ætate, A. 1714; pro quo, Ill. Comes Joan. Lázár, in *Opere poëtico*, annum 1713 posuit. Sic in hoc, universa Prosapia Apafiana, in sexu virili, exstincta est. Femineus vero sexus, in Illustr. Familiis, *Lázár*, *Tholdala-*

gi, Tholdi, Henter, cet. adhuc vivit. Caput Bonorum Apaſianorum fuit Castellum *Ebesfalvense*, quod hodieque, licet non inconcussum, superstat.

f. B.) Jacobus, quem *magnum* dictum fuisse observavimus, et qui primis lustris seculi 14i floruit, genuit sex filios, puta: 1.) *Jacobum* deficientem. 2.) *Andream*, patrem *Nicolai, Andreæ* (qui genuerat *Joannem* circa A. 1368.) exstinctum,) 3.) *Nicolaum*, genitorem *Joannis et Antonii* deficientium. 4.) *Joannem*, cujus memoria ad An. 1325 refertur. 5.) *Apam* 2um, defic. 6.) *Dionysium* deficientem. Joannes, natu quartus, progenuit *Gregorium*, inter annos 1358, et 1393 florentem, qui fidelitate sua, ab Imp. Sigismundo, Rege Hungariae Possessiones *Bethlen-Szent-Miklós:* (quam hodie feliciter tenent Ill. Comites, ambo *Gregorii de Bethlen:* quorum Senior in inferiori, Junior et V. Colonellus, in superiori pagi extremitate, Castellis gaudent) et *Alsó-Kápólna* meruit, et A. 1393, in memorabili ad Nicopolim cum Bajazete conflictu, sangvinem effudit. Gregorius hic (cui fratres natu minores erant *Apa* 2dus et *Joannes* deficientes) genuit Joannem, qui 1.) *Nicolaum*, patrem *Marci*, avum *Bernhardi* An. 1491 deficientis, *Nicolai, Vitalium, Joannem, Wolffgangum, Catharinam et Elisabetham* Nicolai Patócsi consortem, habentis, atque *Eustathii.* 2.) *Antonium*, Michaëlis Apaſi, Wajvodæ Transsilvaniae, tutorem, cujus mentio in annum 1447 incidit. 3.) *Gregorium*, qui sub Alberto Rege fundaverat in Comitatu Szólnok Interiore Arcem, *Bethlen* a conditore dictam, quæ mox ad Nicolaum Patócsi, Elisabetham Bethlen ducentem, contra jus virilis sexus devenerat; at denuo ad Bethlenios rediit.

Antonius, Apafii tutor, genuit Gregorium, qui, præter *Joannem*, natu medium, genuit *Alexium Bethlen* Vice-Wajvodam Transsilvaniae, a quo *Linea* Bethleniorum, *Alexiana* dicta ducitur, et *Blasium Bethlen, Lineae Blasianae* inchoatorem. De his singillatim.

g. *AA.*) *Alexiana Linea:* Alexius V. Wajvoda, ex Drusiana Bánfi de Losontz nactus est *Annam*, conjugem Ladislai Apafi; *Michaëlem*, ex Anna Sarmasági patrem *Elisabethæ* conjugis Bartholomæi Makrai, et *Francisci*; *Franciscum* Ferdinandi I. Dapiferum; *Margaretham* consortem Sebastiani Nagy; *Ursulam* conjugem Casparis Kendefi, et *Georgium Bethlen*. Georgius hic, Consiliarius Isabellæ et Joannis Sigismundi, ex *Anna*, filia Benedicti *Sükösd*, obtinuit *Nicolaum* Bethlen, Consiliarium. Nicolaus, ex *Helena*, filia Nicolai *Mihálcz* sustulit *Franciscum* Bethlen, Supremum Comitem Albensem, Aulæ item Mareschallum et Consiliarium Georg. I. et II. Rákocziorum, semel ad Imper. Rom. Ferdinandum III. sexies vero ad Regem Poloniae Legatum, Religione Unitarium, de quo vide in *Biblioth. Anti-Trinit. Sandii*, et *Czwittingero*. Franciscus, ex Conjuge priore *Susanna Kamuthi*, obtinuit *Barbaram et Elisabetham;* ex altera, *Catharina*, filia Balthasaris *Kemény*, et germana Principis Joannis Kemény sorore, genuit: *Georgium*, *Nicolaum*, *Christinam* Georgio-Kapianam, Wolffgangum *de* Bethlen, Gregorium *de* Bethlen, Alexium *de* Bethlen, *Stephanum et Evam* conjugem primum Georgii Haller, postea Ladislai Csáki. Ternio fratrum *Wolffgangi*, *Gregorii et Alexii* maxime splendidissima. Horum

α.) Wolffgangus, qui ob formæ elegantiam alter *Absolon* dici meruit, juvenili adhuc ætate, factus Comes Albensis Supremus, Principis Michaëlis senioris Apafi Consiliarius Actualis Intimus et Provinciæ Cancellarius, spem optimi de se patriae patris omnium mentibus inspiravit, et *Historiam Rerum Transsilvanicarum*, ex Actis publicis, quæ e publico Archivo in promtu habebat, firmatam, concinnavit: sed morte praepropera prius, quam aut penitus absolvere opus, aut subjicere prelo potuisset, praeventus est, quadragesimo aetatis suae, Chr. 1679 anno. Vid. Rintelischen Anzeigen vom Jahr 1708. p. 374. seqq. Genuerat vero Wolffgangus ex *Barbara* Nicolai *Ostrosith* de Geletintz, Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatoris filia, Ladislaum Bethlen, Consiliarium Gubernialem, Supr. Comitem de Küküllö, et Ecclesiarum Helv. Conf. addictarum in Transsilvania curatorem Supr. A. 1717 denatum, qui ex *Maria Fólti Gregorium Susannamque* inmaturis annis mortuos, suscepit, postmodum autem ex eademMaria obtinuit, *Franciscum et Ladislaum* jam e vivis ablatos, superstites item hodie, Ill. Comites D. Ludovicum *de* Bethlen, in possessionibus *Bethlen et Nagy Bun* ut plurimum agentem, et D. Gregorium seniorem de Bethlen, posthumum, in *Fólt et B. Sz. Miklós* praesertim domicilia tenentem, qui ex Ill. *Barbara Nalátzi* progenuit Filios: *Ludovicum, Ladislaum, Gregorium, Franciscum*, et Filiam *Barbaram*. β. Gregorius, Comitatus de Küküllő Comes, Arcisque Fagaras et Sedis Udvarhely Capitaneus, Exercituum item in Transsilvania Dux, ubique Supremus, ex *Maria Torotz*

kai sustulit: 1.) *Claram* Conjugem Exc. quondam Gubernatoris Georgii Bánffi, matrem Ill. *Georgii Bánffi* Supr. Comitis Dobocensis; *Catharinæ Bánffi* Stephano Vesselenyianae, *Mariae B.* Francisco Gyulaianae; *Claræ B.* Adamo Bethlenianæ; *Christinae B.* Sigismundo Kemónyianae; et *Susannae Bánffi.* 2.) *Franciscum.* 3.) *Christinam.* 4.) *Michaëlem.* 5.) *Ludovicum.* 6.) *Mariam* Nalatzianam. 7.) *Catharinam*, Principis Michaëlis II. Apafi uxorem, cujus nomen conservat celebris Cantio *Mint gyors szarvast ha vadász sért*, etc. 8.) *Juditham*, prius Georgii Lázár, post Samuelis Köleséri conjugem. *γ*.) Alexius, Comitatus Interioris Szólnok Supr. Comes, Apafii et post D. Imp. Leopoldi Consiliarius Act. Intimus et Statuum Presidens, Tabulae Genealogicae Bethlenianae auctor; qui et Historiam Ill. Wolffgángi de Bethlen, germani sui Fratris in suo Castro Keresdensi edendam susceperat, edidissetque Vir eruditissimus, si procellis Tökölianis, et subinde Rákótzianis, morteque sua impeditus non fuisset; ex *Clara*, nata Thomae *Nagy*, genuit: *Alexium Bethlen, Sophiam*, *Claram*, *Annam* conjugem Adami Rhédei, *Georgium* et *Cathrinam.* Horum natu maximus. Alexius *Comes de* Bethlen, patre subita apoplexia correpto, orbus relictus, et sub tutela Comitis Georgii Bánffi Gubernatoris educatus, ex *Catharina Pekri.* filia Comitis Laurentii Pekri de Pekrowina (et priore conjugio Ladislao Keményiana,) genuit: 1.) Exc. Dominum Paulum *Comitem de* Bethlen, antehac Sedis Aranyas Judicem Regium, tum Comitatus Torda Comitem, utrobique Supremum; jamque hodie I. Tabulae Regiae Praesidem etc. §. 191. quem Ill.

D. *Sara Teleki* patrem fecit Ill. Dominor. Pauli S. C. R. et Ap. M. Colonelli, et Wolffgangi Incl. Tab. Reg. Jud. Adsessoris. 2.) *Evam Bethlen*, tori thalamique Ill. quondam Stephani Dániel de Vargyas sociam genitricem Ill. D. Emerici Daniel Incl. Tab. Reg. Jud. Adsessoris.
h. BB.) *Blasiana Linea*: Blasius, Cubicularius Vladislai, ex *Angelica* (Hung. Angalit) *Thurzó* adeptus est *Gregorium*, Consiliarium Joannis Sigismundi. Gregorio, *Anna Lökös* de Kálló enixa est 1.) *Joannem Bethlen*. 2.) *Annam* Conjugem Stephani Perneszi de *Osztopán*. 3.) *Georgium Bethlen*, patrem ex Catharina Thoroczkai *Gregorii*, *Sophiae et Georgii*. Georgius hic, ex Helena Cseiti genuit: *a:*) *Michaëlem Bethlen* Supr. Comitem Albensem, qui ex Barbara Sombori habuit, *Catharinam*, *Joannem*, *Claram*, *Elisabetham* conjugem Wolffgangi Cserényi, et *Juditham* consortem Petri Halleri; ex Catharina autem Bornemisza, sorore Principissae Annae Bornemisza, genuit *Michaëlem et Georgium*. *b.*) *Juditham.*) *c.*) *Catharinam*, conjugem prius Michaëlis Matskási de Szent-Márton-Matskása; post Sigismundi Bánffi de Losontz. 4.) *Claram*, conjugem Wolffgangi Bánffi de Losontz. 5.) *Christinam*, Wolffgango Kornisianam. Horum natu primus Joannes, ex *Catharina*, nata Benedicti Sükösd, generavit: *Woffgangum*, *Saram* consortem primum Stephani Károlyi, tandem Thomae Bécz, et *Elisabetham*. Wolffgangus, Comes de Küküllő, Supr. Militiae Aulicae et Arcis Szamos-Ujvár Capitaneus atque Consiliarius, ex *Anna*, Balthasaris Kemény gnata (quae matrem habuit Annam Lázár, genitricis Prin-

cipis Gabrielis Bethlen sororem germanam,) An. 1613 suscepit *Joannem Bethlenium,* intercapedine 15 annorum Transsilvaniae Cancellarium, Comitem insuper Comitatus Albensis, ac Sedis Udvarhely Capitaneum Supr. cui Eruditi debent *Rer. Transsilvanicarum Libros Quatuor.* Joannes hicce, ex *Barbara,* Civis opulentissimi Claudiopolitani, Nicolai *Váradi* (qui 60000 florenorum paratorum dote Barbaram ornaverat) filia, progenuit. *a.*) Nicolaum Bethlen Cancellarium, ab eruditis ingenii sui monumentis notissimum, genitorem 1.) Michaëlis, qui genuit Stephanum, patrem D. Comitis Ladislai *de* Bethlen in Bénye Curiam primariam habentis. 2.) Josephi, quo patre usi sunt DD. Comites: *Samuel, Alexius, Oliverus* et Gregorius junior S. C. R. et Ap. M. V. Colonellus, *de* Bethlen. *β.*) Paulum Bethlen, patrem Joannis, avum Ill. D. Comitis Davidis *de* Bethlen, proavum I. D. Com. Alexandri *de* Bethlen, Camerarii, et I. Tab. Reg. Jud. Actual. Adsessoris. *γ.*) Samuelem Bethlen, qui ex Ill. *Barbara Nagy* suscepit: 1.) *Stephanum* 2.) *Claram.* 3.) Georgium, genitorem Ill. Comitum Georgii, et Ladislai (in Vajda-Szent Iván cumprimis degentis) *de* Bethlen. 4.) Adamum, magnum Heroem, Comitatus Albensis Comitem Supremum, postea S. C. R. et Ap. M. Camerarium, Status et Excelsi Gubernii Regii Consiliarium Actualem Intimum, nec non Statuum Praesidentem, A. 1748, 8 Sept. Claudiopoli denatum; qui ex lectissima Matrona, *Clara Bánffi* adeptus est quinionem Illustriss. Liberorum, puta: *a.*) Gabrielem *Comitem de* Bethlen, Ca-

merarium, Status Actualem Intimum Consiliarium et Cancellarium Transsilvanico-Aulicum, jam vita functum. *b.*) Joannem in primo aetatis flore terris ereptum. *c.*) Adamum C. *de* Bethlen, Camerarium, Insignis Ordinis Regio-Theresiani Militaris Crucis Equitem, Generalem Campi Vigiliarum Praefectum, et unius Legionis Equestris Ordinis Tribunum Proprietarium, jam felicis recordationis. *d.*) *Exc.* ac Ill. D. Nicolaum C. *de* Bethlen, S. C. R. et Ap. Majest. Consiliarium Status et Excelsi Regii in Magno Trans. Princ. Gubernii Actualem Intim. ac Thesaurarium Regium. *e*) Claram in ipsa infantia Coelestium Virginum choro insertam. 5.) Samuelem, cui tres successive fuerunt Uxores, ex quibus Liberos reliquit, et quidem ex *Maria Lázár* D. D. Comit. Franciscum et Joannem, qui ex Ill. *Barbara Tóldi* D. Adamum Comitem de Bethlen S. C. R. et Ap. M. Equitum Magistrum suscepit; ex Ill. *Barbara* Cosmi Petrityevith Horvat de Széplak, Catharinam Andreae Cserei de Nagy-Ajta nuptam; ex Ill. *Susanna Nemes,* Susannam Ill. Baronis Wolffgangi Wesselényi de Hadad, S. C. R. Ap. M. Camerarii, et Incl. Comitatus Szólnok Mediocris Supremi Comitis vitae sociam. 6.) Emericum, Camer. et Exc. Reg. Gub. Consiliarium. 7.) Catharinam Josepho-Telekianam Matronam et piam et eruditam, 1759 denatam. 8.) Wolffgangum, Generalem, dum vixit, Vigiliarum Praefectum, et unius Legionis Pedestris Ordinis Tribunum. Samuel tandem, tot tantorumque Parens Liberorum A. 1708, 7 Febr. Spiritum extremum effudit, et in Keresd humatus est. Hae sunt in Coelo Beth-

leniano Stellae diversae magnitudinis, quarum notitia, narrationibus, quas de Eruditis Bethleniis instituemus, magnam adfundit lucem. Sed e diverticulo in viam.

0. Joan. Bethlenius, Supremi Exercituum Ducis, qui 17 vibicibus castrensibus sepulcrum adiit, *Wolffgangi* Filius, (*n. g. BB.*) Transsilvanorum *Tacitus*, diligenti matris et Vitrici (imo Patrici) *Francisci Matskási* cura, Informatore *Paulo Kereszturi* usus, aetatis florem rite in Ludo Literario formavit. Auctus annis, in Poloniam, cum Rákótzio II. ivit, unde salvus redux, sub Principibus, *Bartsai, Kemény et Apafi*, Transsilvaniae Cancellarium egit, et gravissima Provinciae negotia bajulavit. Litteratus ipse, Litterarum Litteratorumque fuit Maecenas eximius. Collegii Enyedensis (quod eo imprimis auctore huc translatum fuit) Curator, §. 258. *n.* 4. Agropolitani Patronus summus, §. 260. *n.* 5. Areapolitani Fundator munificus. §. 261. Historiam Transsilvanicam, cujus erat non minus amans, quam gnarus, ab An. 1629, ad A. 1663 ingenue pertexuit, et inscriptam: *Rerum Transsilvanicarum Libri Quatuor*, Cibinii A. 1663. 12, luci exposuit. Anno sequente editio iterata Amstelodami. Hanc, *Joannes Tröst̨erus*, e Latino in Germanicum convertit, preloque subjecit Norimbergae An. 1666. Historia est sincera, nec reprehendenda: undecem tamen observationes, brevissimas eas, Illustr. *Alexius Bethlen* Praesidens, nomine *Glossarum* (§. 158. *n.* 3.) ad me devolutas, interpunxit. Continuationem Joannes, ab An. 1663, ad 1674. concinnavit, ex monumentis, quae passim arcessi-

vit, fide dignissimam, et rebus, quas incassum alibi quaeras, commendatam; compluribus vero popularibus descriptam, at non typis excusam. Est Ejus et Guneschii Continuatio Manuscripta usque ad A. 1689. Post exantlatos varios labores, ex consanescente hydrope incidit in phthisin, quae A. 1678, 28 Febr. rebus humanis exemit. En, quid invidia possit: Joannis qui fuere inimici, eo mortuo, cuderunt fabam in cadaver ejus innocens, factionem cum Beldio (§. 123. *n. a.*) in Principem fovisse persvadentes; ideoque non prius funeri justa persolvi concessa, quam relicta Vidua 4000. filius Nicolaus 1000, Paulus 2000, florenorum Fisco pependerint. Hujus filius.

11. Nic. Bethlen, A. 1642 natus, ac puer praematuro ad studia ardore calens, *Paulo Kereszturi* (*n.* 10.) quo Praeceptore Joannes quoque felix fuerat, methodum facilem et quasi jocularem in docendo tenenti, formandus praeceptis datus est. Albae igitur Juliae; et post Claudiopoli, ubi Joannem Apátzai nactus fuit Informatorem, rudimenta studiorum posuit. Sic igitur illustriora exercendis virtutibus theatra quaesiturus, indulgente sumtumque praebente Genitore, Salvo conductu Principis Keményii, A. 1661, eruditis se peregrinationibus adcinxit. Venit Vindobonam Caesaremque veneratus est, ac Ministrorum sibi conciliavit favores. Hinc, Gratia Caesarea auctior, adiit Musas Heidelbergenses, et illarum auspiciis Scientiis operatus est quam diligentissime A. 1662. Anno dein 1663 Leidae et Trajecti Studiis incubuit. Musas Batavas ibi reliquit, Angliam venit; unde, salutato Rege, Galliam se contulit, Regem

ibique pariter salutavit. Post hæc, Eruditis variorum Regnorum, quos illicibus moribus flectere noverat, conjunctissimus, patrios revisit Penates. Non diu vero isthic substitit: namque An. 1665, Hungaro Marti adversus Lunam Ottomanicam famulaturus, Hungariam petivit. At pace cum Turcis subita facta, Nicolaum Zrini, Croatiae Banum salutavit, eique fuit comes venationis, dum fulmineis apri dentibus gutture confossus, Heros nulla aetate conticescendus occidit. Hinc Urbem Neptuni Adriatici praesidio cinctam, Venetias dico, venit; nec prius inde, quam Lingvam Italicam, Germanicæ Gallicæque, quas jam callebat, eleganter, junxit, in Transsilvaniam revertit. Redux tandem Ulysse felicior, Hymenæo litavit, annoque 1667, *Helenam Kun* duxit, quæ ipsi peperit Michaelem Bethlen, Patrem *Stephani Barbaræ* et *Julianæ*; atque Barbaram Bethlen; mortua vero *Helena Kun* denuo *Nicolaus* conjugali se se dulcedine refovere cupiens, consortem thalami delegit *Julianam Rhédei*, Natam Stephani Rhédei, (cui erat Pater *Stephanus* pariter *Rhédei* avus *Paulus Rhédei* Transsilvaniæ Thesaurarius, Proavus itidem *Paulus*, quem avum fuisse Principis *Francisci Rhédei*, §. 120. *n.* 2. consignavimus) a qua nati sunt: 1.) Josephus Bethlen, Incl. Comitatus Máramaros Comes Supremus, qui ex Conjuge *Christina Kemény*, Samuelem, Alexium, Olivierum, Gregorium et filiam Christinam. 2.) Julia Bethlen, Excel. quondam *Alexandri* (qui vulgo *Magnus Alexander Teleki* nuncupari consvevit) S. R. I. Comitis *Teleki*, de Szék Conjux, An. 1703 nupta, Genitrix excellentium Heroum, *Nicolai* S. R. I. Comitis

Teleki Vice Colonelli, *Ladislai*, Consiliarii (§. 285. *n.* 8.) *Ludovici et Judithae* Conjugis p. m. Ill. *Stephani Daniel* de Wargyas. 3.) Agnes Bethlen conjux Sigismundi Kemény, Tab. Regiæ Adsessoris, et Mater *Gregorii ac Nicolai Kemény*, Lib. Baronum. 4.) *Clara Bethlen*, consors *Michaëlis* S. R. I. Comitis *Teleki* tertii. Sed hæc incidenter. Nicolaus vero Bethlen, ut erat natus ad magna, primariis in Provincia functus est Officiis, fuit namque Sedis Siculicalis Udvarhely, Arcis item Huszt Capitaneus, Comitatus Máramaros Comes, ubique Supremus, Consiliarius ab A. 1689 Intimus, et demum Supr. Cancellarius; hisque muniis tanta functus est diligentia, fide et prudentia, ut merito eum non nemo *Solonem Transsilvanicum* dixerit. Functus autem est successive iisdem Officiis, sub Michaële I. Apafio, et D. Leopoldo Magno, ex cujus Clementia Cæsarea, Titulum Comitis sibi et posteris adeptus est, simulque 40000 florenis Rhenensibus donatus. Sudatos ejus, in Provinciae conservationem, labores, celebrabunt forte alii, quam possim ego, dignius. Ex solo sane Diplomate Leopoldino (§. 124. *n. c.*) quod Transsilvanis impetravit Sanctissimum, grata non immerito ejus memeria. Is enim post factam ad Zernyest Transsilvanorum stragem, (124. *n. a.*) rerum in Transsilvania conversionem prudenter præsagiens, petivit Viennam, et Diploma, quo Jura et Libertates Transsilvanorum sancita sunt, juvante *Antonio Karafa*, ac *Nicolao Dankelman* Electoris Brandeburgici apud Aug. Aulam Legato, reportavit. Tantus tamen Hyperaspistes, suis a popularibus diversa

passus est; ut enim captivum eum, A. 1676, ad integrum prope annum, taceamus, minoresque ejus cruces sileamus; exorta seditione Rákótziana, §. 126. *n. a.* adcusatus ab invidis, captusque est innocens. Suam ille Causam ad Cæsarem deferre cupiens, Viennam ductus est. Clementem ibi expertus est Sacratiss. Imperatorem, criminisque haud convictus, potestate remigrandi non caruerit licet: sua tamen sponte Viennae remanens, ibidem A. 1716, 27 Oct. mortalitatem explevit. Repraehendendus ergo *Ketteler*, dum Nostrum, A. 1704, jussu Generalis Rabutin, capite fuisse plexum, in Litteras retulerit. Indefessus Vir, complura doctissime elucubravit opera; sed quae, maxima ex parte prelo minime subjecta, Doctorum fugiunt oculos. Quae lucem adspexerunt, sunt: 1.) *Apologia;* edit. An. 1675, 4. 2.) Descriptio Vitae suae, quam Lingva Gallica adornavit; edit. Amstelodami 1736. 4. Ex ineditis sunt: 1.) *Gemebunda Transsilvania ad pedes Augusti Caesaris projecta.* Scripta A. 1685. 2.) *Columba Noe cum ramo olivae.* 3.) *Sudores et Cruces Nicolai Bethlen.* 4.) Descriptio vitae suae lingva materna, qua res non paucae ad illustrationem Historiae Patriae comprehenduntur, a nativitate Nostri, usque ad An. 1710.

2. Wolf. de Bethlen, Francisci Soboles, (*n.* 9. *h. AA. a.*) eam temporum periodum, quae a clade Mohácsiana ad initium Seculi 17mi excurrit, Historia egregie fideli et magno monumentorum adparatu instructa complexus est. Monumenta, quibus liber abundat et magno stat pretio Byzantii cumulata invenisse, dum Legati munus obiret, fertur: sed id certum non est Wolffgan-

gum, annos 31 natum nec opinato, mors humanis rebus exemit An. 1679, prius v. l. quam emittere Historiam posset. Sed nutricabatur eam Magnificus *Alexius Bethlen* Praesidens, germanus Nostri frater, qui in haereditario Bethleniano Vico *Keresd*, erecto Typographeo, imprimi curabat. Ast sic quoque novercantem nacta est Lucinam, et in partu fere praefocata est. Eo enim plane tempore, quo obstetriciae Typothetarum manus immortalem hunc partum Bethlenianum tractant, turbatis An. 1690 per *Emericum Tököli* Transsilvaniae rebus, (§. 124. *n. a.*) opus coeptum non ad finem perduci potuit; quod certe inter maxima Eruditorum damna numerari debet. Quæ prodiit pars, hoc nomine claret: *Wolffgangi de Bethlen Historiarum Transsilvanicarum Libri XI.* Keresdini 1687. Fol. Continuationem ejus ab An. 1601, ad 1630. dedit Anonymus, in Manuscripto haerentem.

13. Franc. Belényesi de Várad, Vir Secularis eruditus, Bonorum Principis Mich. I. Apafi Praefectus, Librum conscripsit precatorium: *Isten eleiben felbotsátandó lelki Áldozatok.* Kolo'svárat 1670. 12.

14. Gasp. Bojti. quem juvenem Princeps Gabr. Bethlen; circa An. 1617 sumtibus suis Heidelbergae aluit, Scholae Maros-Vásárhelyensi Rector præfectus est: postea vero Capitulo Albensi eum Princeps Bethlenius admovit, Historicumque suum et secretum aliquoties Legatum in Germaniam constituit. Bojtius 1.) *Actiones Funebres*, Sepulturae *Susannae Károlyi* Principisse (§. 115. *n. d.*) sacras, Latine recitatas, quas inter Nostri

quoque, qua Rectoris M. Vásárhelyensis geminæ reperiuntur Orationes, collegit, digessit et edidit An. 1624. 4. 2.) *Caspari Bojtini Pannonii de Rebus gestis M. Gabrielis Bethlen Libri.* Illustr. Bibliotheca Collegii Enyedensis tres tantum, Ill. D. S. R. I. Comes Sam. Teleki vero quatuor priores horum Librorum possidet: reliqui aut latent, aut perierunt.

5. Thom. Borsos, Orator Principis Gabr. Bethlen ad Portam Ottomannicam, suæ ætatis condidit Historiam; quae non commissa praelo, paucorum manibus teritur.

6. Mich. Buzinkai, Professor Albensis, ubi An. 1673 profiteri coepit. §. 260. *n.* 2.

7. Petr. Dengelegi, Claudiopoli Nobilibus ortus parentibus, ibidemque Humanioribus imbutus Germanicas et Batavas invisit Academias. Jasone redux ditior, Claudiopoli aliquamdiu suos apud Parentes substitit, ingeniique sui monumentum exegit ære perennius, in Opusculo Theologico, cui titulum praefixit: *Rövid Anatomia* etc. Fejérvárt. 1630. 12. Ductus Claudiopoli in Ecclesiam N. Enyedensem, toto ibi vitae curriculo, Sacram personam apte humeris ejus sedentem sustinuit. A. 1635. Senior Diœceseos Enyedensis electus est: Officium et vitam An. 1647, posuit.

8. Mart. Dési, Patre Saxone quodam Vietore Schæsburgo oriundo, Matre Hungara, mediocris conditionis, at opulenti, hominis Sárpatakini degentis filia, usus, in Oppido Dés, primam lucem et principia eruditionis degustavit. Hinc, consilio *Emerici Páriz Pápai* Mystae ac Senioris Désensis, cui insignibus ingenii dotibus innotuerat, in Col-

legium Sáros-Patakense venit; ubique pectus Musarum nectare probe tinctum probavit; septem Leones Belgii Foederati invisit. Reversus in Patriam, mox Professor TheologiæEnyedensis creatur. (§. 258. *n.* 5.) Huic, propter Coccejanas sententias lis mota est, præsertim a Professoribus neo hospitibus Patakino-Albensibus; (§. 260. *n.* 1. 2.) quæ dum sopiri potuit, invidiose eum per ora hominum traduxit atque divexavit. Erat inquietior *Posaházius*, qui Dictaturam quandam Discipulis instituit de *Scientia Rationis et Revelationis*, hac in *Cocceanismum*, illa in *Cartesianismum* insurgendo. Causa ad Principem defertur Apafium; *Martinus Dési* atque *Stephanus Pataki*, Professor Claudiopolitanus, (§. 260. 2.) Cocceji ambo Discipuli charissimi, dé *Cocceanismo;* Paulus Csernátoni Professor Enyedensis de *Cartesianismo*, adcusantur; quibus Fagarasinum arcessitis, in materiis contraversis silentium Princeps imponit, quoad, suppetente tempore sufficiente, causa plenarie audiri posset. An. 1673, Synodus in Castellum et Vicum Radnót indicitur, quo ad diem 15 Junii, Princeps ipse et Magnatum Nobiliumque ingens numerus, Verbique Divini Ministrorum pars e Transsilvania potior, confluunt. Auditis, longa disputationum serie, partibus utrisque; *Stephano Pataki*, verbis castigato, datis reversalibus, ut non amplius scrupulosis loquendi formulis uteretur, functio Professoria conceditur. *Martinus Dési*, Professoratus exuitur dignitate, et ut alicujus Ecclesiae Pastoratum subiret, nunquam ea, quæ tunc fuere rejecta usurpaturus, decernitur, quidem: sed mox, compluribus frustra reclamantibusPastoribus, pristino honori restitui-

tur. De *Paulo Csernátoni,* qui multa a Philosophia jam dudum recepta longe aliena docere adcusabatur, conclusum, Philosophandi licentiam non esse penitus tollendam. *Paulus Húnyadi,* Pastor Enyedensis, qui post Congregationem Fagarasensem, non satis prudenter his turbis se immiscuerat haud increpitus dimissus est. *And. Huszti in Origine Gymnasiorum* §. *XXXI.* hæc hanc in rem notavit: „Cujus (*Mart. Dési*) Discipulus
„ cum apud Nobilem quendam (si probe memi-
„ ni, de Sabbatho) concionaretur, hæreseos a Pro
„ fessoribus - - - Albanum collocatis insimulaba-
„ tur. Qui ad Professorem suum causam appel-
„ lans, gravissimum inter Eruditos duorum Gy-
„ mnasiorum ortum est odium ac certamen. - -
„ Ubi (*Radnotini*) Mart. Dési protractus, cum vi-
„ deret a Pastoribus simplicissimis Tomos Cocce-
„ ji rogo jam parato secum esse damnatos, timo-
„ re adeo perculsus et confusus est, ut inter dispu
„ tandum semper hæsitaret. Ast ejus Collega Pau-
„ lus Tsernátoni - - ejus confusionem animadver-
„ tens, sublato baculo ictus illi minabatur, nisi
„ metum sibi excuteret, et Virum se eruditum o-
„ mnibus demonstraret. Audacior sic factus, par-
„ tem adversam ita constrinxit, ut nihil amplius
„ respondere sibi potuerint. Unde ab Illustr. S.
„ R. I. Comite Michaële Teleki *de Szék,* il-
„ lius Synodi Præsidente laudatus, vivicomburio
„ absolutus Enyedinum rediit.„ Hæc ille, sed vulgari e rumore, non Historia *Joannis Bethlenii,* qui accuratissime omniumSynodi gesta consignavit. Nullus illic rogus fuit paratus, sed clamitatum vociferatione complurium fervidissima, Desium

et Tomos Cocceji dignos rogo esse. Noster, *Syllabum* Joannis Posaházi (§. 260. *n.* 2.) Latina juxta ac Hungarica lingva refellit: ejus tamen scripta excusa non sunt, prelo licet dignissima. Per rumorem memoriae proditum est, Studiosos Albenses quibus Posaházius Syllabum suum in Typographeum Claudiopolitanum tradiderat perferendum, Collegium Enyedense, in transitu divertisse ibique apud amicos convivatos fuisse. Enyedenses interim Studiosi, Scriptum, peræ creditum olfacientes, clanculum eximunt, philyras confestim describendas inter se partiuntur, et mero indulgentibus Studiosis Albanis, celeriter describunt, autographum reponunt, apographum Professori suo Desio tradunt, isque, promtissimus Theologiæ Promus-condus sub eo, quo Syllabus e Typographia prodiit, tempore Refutationem dedit.

19. Joan. Enyedi, dum Scientiis Franequeræ operam navaret, Disputationes XXII. De *Via Salutis* ibidem emisit, A. 1648. 8. Postmodum, in Oppido Kézdi-Vásárhely Pastoris functus Officio, edidit Librum: *Mennyei Szó.* Várad, 1657. 8. Vajda-Hunyadini demum S. Ministerio operatus, luci exposuit: *Isten Igéretinek felnyitott arany Bányája,* 1665. 12.

20. Samuel Enyedi, Trajecti Disputationem, sub *Gisb. Voetio* subiit A. 1651. *De Visione Dei per Essentiam*; Franequeræ, Præside *Cloppenburgio*, A. 1652, *De Deitate Spiritus Sancti.* Post, pro gradu Doctor. in Medic. iterum Trajecti A. 1653 Professor in Provincia exstitit Enyedensis. etc. §. 258. *n.* 5. Commenii *Præcepta Morum* Hexametris donavit.

21. St. Széki, ortum et studiorum initia Oppido *Szathmár*, profectum in humanioribus ac sublimioribus Scientiis Collegio S. Patakensi et Academiis Batavis debet. Trajecti composuit Opusculum Aristotelicum, sub titulo: *Prima Veritas defensa*. 1666. 12. Veniens in Transsilvaniam, Pastor Udvarhelyensis, et mox Senior Tractus cognominis, ac fundati hoc tempore Gymnasii Areapolitani *Curator Ecclesiasticus* denominatus est. Dedit in usum Gymnasii: *Diarium Theologicum*. Claud. 1675. 12. Promiserat *Compendium Socinianismi confutati*, quod an concinnaverit, incertum nobis est. *Orationem* Hung. A. 1668. in funere Magnif. *Francisci Rhédei* recitavit, typis editam. Testamento legavit Florenos mille, quorum foenus Viduis et Orphanis V. D Ministrorum, juxta Dioeceses, cedat: hoc hodieque, cum florenis 100, qui e Bonis Superintendentis curae commissis obtinentur, memoratis Viduis Orphanisque, distribuuntur.

22. Fran. Fagarasi, Pastor Káránsebesensis, deinde Vizaknensis, Catechismum mole exiguum e lingva Anglica in Hungaricam transtulit, et edidit inscriptum: *Kis Keresztyén*. Fejérvár 1654. 8. A. 1658. Pastorem atque Seniorem Enyedensem egit.

23. Paul. Forró Nobilis de Háporton, Poëta eximius, Andreae Bátori Principi et Cardinali juvenis ab obsequiis fuit. Gabriele Bethlen ad gubernacula sedente Legationum obiit munus. *Quintum Curtium* in Hungaricum recepit Indigenam, notulisque marginalibus brevibus ac concinnis instruxit, et in publicum prodire

jussit, Debrecini 1619. 8. Est dicatus, cujus auspiciis prelum subiit, Principi Gabr. Bethlen.

24. Steph. K. Gelei, Gelejini pago dudum desolato, non longe olim Agria Hungariæ dissito) natus, ac in Scholis Szántóiensi, Ujhelyensi, Göntzensi, S. Patakensi Litteris institutus, Rector Scholæ Beregszászensis factus est. Hinc Academiam Heidelbergensem venit; quam tantisper relictam, Ludi Albæ-Juliensis, Jussu Principis Gabr. Bethlen, regimini admotus, denuo A. 1619, cum Stephano, Fratre Principis, repetivit. Recentem a reditu Sacris Aulicis Princeps praefecit; postea Clerus munere Superintendentis mactavit. *Vid.* §. 233. ubi Operum quoque ejus meminimus. Frater Nostri fuit alter *Steph. K. Geleji*, filius Gaspari, qui subsidio Fratris Stephani Superintendentis, intra et extra Patriam, (in Belgio) eruditionem comparavit. Franequeræ, Praeside Cloppenburgio, An. 1652, Dissertationem *de Spiritu Sancto* defendit. Redux in Transsilvaniam, consecratus est. An. 1656, ad Cathedram Magyar-Igenensem. Post, Ecclesiastes et Senior creatus est Udvarhelyensis. Sermone Latino Historiam Hungariae et Transsilvaniae concinnavit, dixitque *Florum Hungaricum*, prelo nunquam subjectum.

25. Gabriel Haller, ex Illustr. Familia, (cujus §. 274. 2. meminimus) *Lib. Baronum de Hallerstein*, A. 1614, 26 Septembris, ortus est. Fuit namque Magnificus quondam Stephanus L. B. Haller, Comes Supremus Comitatus Küküllő, Generalis Exercituum Comitatensium, et (a die 4ta Mart. A. 1637.) Statuum Praesidens, Genitor, ex Juditha Kendi, Filiorum Gabrielis, de quo

sermonem instituimus; Pauli, quater uxorati, sine filiis tamen decedentis, Consiliarii Intimi, et Comitatus de Küküllô Comitis Supremi; et Joannis, quem supra (§. 274. *n.* 2.) laudavimus, Consiliarii et Comitis Tordensis, deinde ultra annos 5 in Arce Fagaras captivi, tum in libertatem adserti Viennamque Provinciae Ablegati, et ex eo tempore, Clementia D. Leopoldi Caesaris, Consiliarii atque Thesaurarii, simul et Comitis Tordensis, Patris Stephani itidem Haller, qui a Cæsare Leopoldo Comitis Titulum impetravit. *Vid. Mikola.* Gabriel Noster, sine Hærede et extra Fidem Romano Catholicam decessit. Anni enim 1630mi initio Religioni avitae nuncium remittens, 22da Maji ejusdem anni, ex Arce Fagaras, ubi a servitiis Principissæ Viduae erat, cum tribus Legatis Electoris Brandeburgici, qui reditum a *Catharina Brandeburgica* instituebant, itineri se commisit, Academias Helveticae Confessioni addictorum exoticas salutavit, Francofurtum ad Viadrum An. 1631, Franequeram, Lugdunum Batavorum et Londinum, annis 1632, 1633 et 1634, perlustravit, sequenteque anno in Patriam rediit, et Servitiis Principis Georgii I. Rákótzii se addixit. Tempus suum in studiis diligenter consumsisse testatum fecit: sæpe enim Litteras exteris ab oris Principi missas, ex Germanica in Hungaricam convertebat Lingvam, Mathematicas in Arcibus et Fortalitiis Transsilvanicis delineationes frequenter faciebat, variisque tam adolescens, quam et maxime quidem, ætate perfectior, negotiis publicis adhibebatur. Initio Principatus Michaëlis I. Apafi,

Legati apud Turcas munere functus. Anno quoque 1663, cum ipso Apafio, in Castris Turcicis, ad Arcem Novam Hungariæ, agebat; (*Vid.* §. 123. *n. d. e. f. h.*) sed cum exitio vitæ suæ: nam die 15ta Nov. innocentissimo, ense Turcarum tyrannico, in eadem Hungaria, caput amputatum est. Pluribus de hoc Heroë agit *Joan. Betlenius* in Continuatione Historiæ, quem fontem obturare Lectori nequaquam volumus. Credibile sane est, svadentibus circumstantiis, scripta Doctum Virum reliquisse varia, sed quæ forte temporum injuria interciderunt. Nobis nihil talium vidisse datum est, præter *Diarium* ejus, quod ab A. 1630, ad A. 1644. inclusive, notulas in Historiam Transsilvanicam necessarias continet.

26. Jac. Harsányi, auspiciis et sumtibus Georgii I. Rákótzi, Lingvam Turcicam, cujus post Interpres foret, doctus, ephebi adhuc Michaëlis I. Apafi in Schola Váradensi Informator fuit. Venit dein in Germanicas et Batavas Academias; et reduci Cathedra Professoria Váradensis obtigit. Sed quod Superioribus minus esset obsequens, A. 1646, in Synodo Nationali Szathmár-Németini celebrata, ita in functione firmandus decernitur, si animum mutaverit suum. Eam Synodi determinationem haud æquo ferens animo, ad Electorem Brandeb. se contulit An. 1651, ibique negotia Commercii ad Orientales regiones erudito calamo expedivit, et titulo *Consiliarii* summoque honore, forte ultra A. 1676 supervixit.

27. Jo. Házi, Principis Gabr. Betlen Turcicus interpres, Doctoris cujusdam Muhamedani Li-

brum *Envárul Asikin*, Hungaricum fecit, et dedicatum Principi, edidit, Cassoviae. 1626. 4.

28. St. Hegyesi *de Boros Jenö*, Principe Apafio, nonnullorum Fisci Bonorum Provisor, eximiæ eruditionis, conceptu distincto, concinnavit Opus de SS. Trinitate, cui titulum impertivit: *Kegyesség nagy Titka*. A. 1686. 8. Opus ejus Latinum adversus Anti-Coccejanos mansit ineditum.

29. Martinus Hunyadi a Bánfi-Hunyad, publici juris fecit Dissertationem Philosophico-Theologicam *de Divinitate Sacræ Scripturæ*, Franequerae 1695. 4.

30. Paul. Jászberényi, juvenis industrius et cultus, Francisci I. Rákótzi, filii Georgii II. Rákótzi (sub inspectione Pauli Kereszturi, Concionatoris Aulici) Informator, in Angliam transiit, ac ut erat, formandis Cirratorum ingeniis natus, Scholam aperuit Londini praecipuam: porrecto igitur veneno, quod existimationis ac reditus ejus paraverant invisores, eo plane temporis articulo, quo Curatores Collegii Enyedensis, Professoris ei munus oblatum ire vellent, e medio sublatus est. Ejus retinet memoriam: *Examen Doctrinae Ariano-Socinianae, ubi Vindicatur S. S. dogma de Trinitate*. Lond. 1662. 8.

31. *a.*) Joannes Kemény, Princeps Transsilvaniæ §.122, cujus Stemma Illustrissimum decem Seculorum orbes feliciter emensum est; dignus proinde vel hoc nomine, cujus paucis meminerimus. Conditor Stemmatis fuit magni Viri nominis Mikola, seu *Nicola*, alio nomine (erat enim binominis) Deszmér vocitatus; cui hac vita functo 5 superstites fuere filii: *Mikola, Gyerö, Kabos, Radó, et Kemény*. *A.*) Mikola, natu maxi-

mus, nomen patritum ad nostram propagans ætatem, nuper admodum in Lib. Barone *Ladislao Mikola*, Tabulæ Reg. Jud. Adsessore Primario omnino defecit; Conf. §. 278. *n.* in Sexu vero Femineo ad Illustr. Familiam Comitum Tsáki de Keresztszeg transiit. *B.*) G y e r ö, Natales dedit Illustr. Domui *Gyeröfi*, quae complura secula vincens, quod ad nobiliorem sexum non multis abhinc annis defloruit; materna origine in Illustr. Familias G y ú l a f i *de Rátot*, et K o r n i s *de Göntz-Ruszka*, Comitum utrasque, transmissa. *C.*) K a b ó s, Radix est Caputque Nobilissimae Familiae *Kabós* de Magyar-Gyerö-Monostor, jam decem secula florentis. *D.*) R a d ó, cujus Lineam mox terminavit *Christophorus Radó*. *E.*) K e m é n y, Archiparentis filius natu minimus, auctor Domus *Kemény*iæ, mille ferme annorum edurantis vernantisque, et Heroibus Pace Belloque Claris ornatissimae. Progenitoris K e m é n y Posteros recensere omnes et singulos, per angustiam campi papyrii minime licet. Contexuit Historiam Inclytae Familiae Lib. B. *Ladislaus Mikola*, Hist. Geneal. p. 44, 45. et curatius Lingva populari, Princeps Joannes Kemény, in Opusculo: *Régi nagy emlékezetü* K e m é n y F a m i l i a' G e n e a l o g i á j a, *mely kezdetit vette a' Tekintetes Mikola Familiából*, 958 *Eszt.* Nos omnes K e m é n y i o s ex duobus tribusque Heroibus discamus. Enituit virtus Kemény iana vel in uno S i m o n e, quem Annales nostri æternum decantabunt, quemque velut alterum *Schimschonem* commemoravimus, plus hosti Christiani nominis nocuisse morientem, ac poterat vivens. Actum enim erat de Joanne Corvino, quin et Dacia no-

stra, nisi *Simon*, novusque adeo Hercules, laboranti Atlanti, *Corvino*, opem tulisset commodam. *Vid.* §. 99. *n.* 12. *a.* Inclaruit paulo post in *Keményiis*, alter SIMON, cujus invictam, ac in theatro belli adversus Barbaros acerrime depræliati eximie contestatam fortitudinem, cum Rex ipse Gloriosissimus *Mathias I.* hoc elogio coram collaudasset: *Kemény Vitéz a' Simon;* (i. e. *Durus Bellator est Simon*) ab hoc oraculo Regio novum mox et illustre cognomen Ei adhærescere cepit, ut adeo plenum Ejus vocabulum esset: *Simon Kemény Vitéz.* Tanti Bellatoris, ut Tabulæ perhibent Genealogicæ, filius *Stephanus Kemény Vitéz*, nepos *Georg. K. Vitéz*, pronepos *Petrus Kemény Vitéz*, pulcre patrissabant. In *Petro Kemény Vitéz*, veluti communi Trunco, una et vetus illa Familia, in duas abiit propagines. Petrus quippe susceperat Par bene natum filiorum, in quibus Nomina ante conjuncta *Kemény* et *Vitéz*, virgula quasi Divina divelli cepere; ac unus eorum, omnesque ab eo Descendentes Keményii, alter item Posterique ejus Vitézii sunt vocitati. Eorum sane, qui Tabulis, Illustr. Familiarum *Kemény et Vitéz*, Genealogicis, destituuntur, sitim cognoscendi mitigabunt geminae Orationes Panegyricae *Francisci T. Tsepregi*, Professoris Claudiopolitani, publici juris factæ, quarum unam (*de Aetate Aurea*) sermone parentali habuit A. 1744. 12 Jul. dum Ill. D. Samuelis *L. B.* Kemény de Magyar-Gyerö-Monostor, Comitatus Dobocensis Comitis Supremi, et Ill. Collegii N. Enyedensis Suprémi Curatoris, Caro Sequestra, Vetsino Majorum Tumulo inferebatur. Alteram (*de Tropæo*) in Exequiis funereis Ill. D. Georgii

Lib. B. Vitéz *de Magyar-Bikal*, super Castro Doloris Magyar-Bikalensi, A. 1733, 5 Jul. recitavit.

b.) In Linea *Keményiana*, percelebratur Commentariis Rerum Dacicarum *Balthasár Kemény*, Principum Gabrielis Báthori et Gab. Betlen Consiliarius, Comes Supr. Albensis, et Capitaneus Fagarasensis, qui ex posteriore Thalami Consorte, *Sophia Tornyi*, *Thomæ Tornyi* Achillei Bellatoris, primum arci limitaneæ Gyúla Præfecti, inde Lugosensis juxtim et Káránsebesensis Bani, filia, prognatos vidit (juxta cum quaternione Filiarum) cognominem sibi Balthasarem, Comitem Kolosensem et Sedis Údvarhely Capitaneum, in fatali Transsilvanorum expeditione bellica, adversus Polonos et suscepta temere, et infelicissime gesta, glande plumbea peremtum; et Joannem Nostrum, Principem Transsilvaniæ, Tragico exitu vitam gloriosam claudentem. Is namque, tanto licet ardore et valide res suas contra Turcas gesserit, ut Turcarum Turma, primis ordinibus ferme omnibus cæsis, nutare, fugamque meditari ceperit: sed milites Keményii, panico timore correpti, incruentam hosti, ipsomet teste, debiliori, reliquerunt fugientes, Victoriam. Sic Princeps Keményius pulcre quidem Ducem miscebat ac Militem, æque consilio prudens, atque dextra fortis: at mox in ipso Martis theatro, lapsu equi, Viris Principibus subinde fatali, humi concidens, et a suis obtritus misere vitam finivit. Cui dum suum *Steph. Gyulai*, Dapiferorum ejus Magister obtulisset ipse equo destitutus pro fidelitate obiit, non tamen Principem suum contra fata tutari potuit. *Vid.* §. 122. Fuerat Noster ante, quam Princeps fuisset salutatus, a servitiis Gabrielis Bethlen

Catharinae Brand. et Principum Rákótziorum, horumque saepius Legationes obiit, et postmodum egit Polemarchum, usque ad luctuosam contra Polonos expeditionem: optime ergo nota Ei erant, quæ in Provincia agebantur, eaque ad sciundas res Patriae necessaria diligenter consignavit, in *Descriptione Vitae suae*, quam a Natalitiis propriis, filo Hungarico perduxit, ad A. 1655. Captivus Crimiae, concinnavit vernacule: Gileadi Balsamum, quod, dicatum sibi, Principissa *Susanna Lorántfi*, excudi typis jussit, S. Patakini, 1659. 4. Dedit ex eadem Crimea, *Epistolam Apologeticam* populari lingva sonantem et prolixam, qua se de expeditione infeliciter gesta apud Status Transsilvaniae solide et juste excusavit. Ejus, ante expeditionem, in Castello Gerendensi, A. 1656 confectam Tabulam Genealogicam Keményianam, cujus superius mentionem fecimus, *Ladisl. Lib. B. Mikola*, prodire fecit ex Officina Totfalusiana, Claudiopoli, 1701. 4. Id unum adhuc de Principe Keményio habeo monere: Claves ejus alphabetice, quibus Scripta sua claudere solitus erat secretiora, præsto mihi sunt. Earum *Tabella prima*, numeris minoribus arithmeticis personarum locorumque nomina exprimit, in qua numerus 1. Georgium Rákótzi, numerus 2. Franciscum Rákótzi, 9. Acatium Bartsa, 10. Joannem Bethlenium, 19. Cibinium, 29. Transsilvaniam denotat. *Et sic porro.* In *secunda Tabella*, characteres arbitrario (ita, ut C. conversum Litteram D. Signum solis astronomicum Litteram Z. valeat) formati figuntur. *Tabella tertia* vocabulis communem usum habentibus, nomina significatione diversa tradit, v. gr. *Uraság* notat Geor-

gium Rákótzi; *Üstökös csillag*, Susannam Loránt-fli; *Alkalmaztatás*, Gabrielem Haller; *Köszál*, Coronam Civitatem; *Pisztrang*, arcem Fagaras; *Golyva* Bistricium; *Filemile*, Gerendinum; *Káposztás Hús*, Hungariam; etc. Sed hæc cui bono? Tribus verbis aperiam. Animo opinio sedet meo, Keményium Nostrum, utpote Heroa diligentem, et Scriptionibus, dum Mars sivit, deditum; Scripta, quam novimus, plura, nisi innumere rerum conversiones absumserint, et forte in his, Clavi memorata recludenda reliquisse. Talium, clave nobis relicta aperiundorum, siquid tempus, rerum edax, fecit reliquum, aut apud Illustr. Comites et Lib. Barones Heredes suos, quos inter Vlysses prudentes, et Senecas Sapientes Orbis patrius lætus suscipit; aut apud alios quospiam; clavem a nobis (quidsi in emolumentum Historiae Patriae?) haud difficulter impetrabunt.

52. Paul Keresztúri, Scholae Albensis Professor, §. 258. *n.* 2. fuit Principibus Rákótziis a Sacris Aulicis; cujus simul sub inspectione Schola continua, qua Liberi Principum et Procerum exercebantur, florebat, eruditis commissa Informatoribus. *Conf. n.* 10. 11.) Vir pius et eruditus, Semi Apostolus habitus, A. 1655. æt. 66. mortalitatem exuit. Redivivum vero eum, opera, quæ reliquit, repræsentant. Talia sunt: 1.) *Tsetsemö Keresztyén*, Kolo'sv. 1638. 4. 2.) *Felserdült Keresztyén*. Várad 1641. 4. Haec utraque in Latinum quoque sunt conversa et edita. 3.) *Lelki Legeltetés*, Expositio Psalmi XXIII.) Várad 1645. 4. 4.) *Egyenes Ösvény*, (Conciones selectae) Várad 1655. 4. Recusae A. 1744. Cibinii. 5.) *Mennyei Társalkodás*. 12. 6.) *A' Keresztségröl egy Pré-*

dikátzió, Várad 1645. 4. Concio de Baptismo An. 1645. 4. 2da Apr. dum Franc. Rákóczi salutari Babtismatis aqua Albae Juliae adspergeretur, recitata.

33. Jo. D. Keserüi, An. 1609. Heidelbergae studiis operam dedit, redux Pastorem Váradensem, et demum Albensem, simulque superintendentem egit. §. 233. *n*. 2. Is, multum sane in eo operatus est, qui fiat Cantus in Cultu Divino ordinatior, jussuque Principis Gabrielis Bethlen *Cantionale* seu (ut verbo domestico utar) *Graduale* concinnavit vastissimum: prius tamen, quam extrema manus operi accessisset, ad plures abiit, et coeptum opus Successori *Stephano Geleji* consummandum reliquit.

34. Joan. Köröspataki, Ecclesiastes Mező-Tsávásensis, *Carmine hungarico* expressit casum Lupulii, Wajvodæ Moldaviæ, qui temerario et fastuoso ausu Matthæum Transalpinae Wajvodam adortus, a Georgio II. Rákótzi Sede pulsus est A. 1655. 4.

35. Steph. Kun. Fuerunt ex Antiqua inter Siculos Familia *Kun* alii de *Osdola*, alii de *Kál* prædicati. Ex Kalianis propagati sunt Kunii de *Rosali*, tam hi vero, quam illi in virili jam sexu defecerunt, in Wolffgango filio Matthiæ, Rosaliana autem in Stephano. Superstites adhuc suntOsdalani, Comitum quoque honore jam insigniti. Ex iis ortum duxit *GothardusKun*, de quo *Istvánfius* Hist. lib, XII. scribit, quod cum esset Dux Exercitus Joannis Regis An. 1534. in expugnando *Sacmaro* cum laude militari, una tamen etiam maximo omnium, et ipsius Joannis dolore occubuerit, postquam scilicet paulo ante ab eodem Rege in Comi-

tatu Hunyadensi amplissima Bona in hæreditatem obtinuisset. Noster quoque ex hac ortus Familia, composuit *Preces* singulis Septimanæ diebus accomodatas, easque a *Martino Dési*, celebri Theologo revisas, publico jure donavit, sub inscriptione: *Hét napi Úti-társ.* Kolo'sv. 1677. 8.

36. Paul. K. Lisznyai, Familiæ *Kováts*, in pago Lisznyó Sedis Sicul. Sepsi, originem debet suam. Primis praeceptis in Transsilvania instructus Togatis post Civibus Collegii S. Patakensis se adgregavit. Circa A. 1665, munus Gymnasiarchæ Scholae Casoviensis suscepit, ac postquam ibi omnibus se probasset, Doctas illas Bonarum Mentium Sedes, Academias Leidensem et Groningensem invisit. Reducem multa eruditione excultum, violentia Militum in Hungaria, militiæ nomen dare coëgit; at intercedentibus Debrecinensibus Civibus, dimissus est. Expost, officio Professoris, quoad finivit, Debrecini functus, edidit Opera: 1.) *Professionum Scholasticarum, opera et studio Pauli Lysnyai Transsilvano Siculi elaboratarum et studiosæ juventuli Debrecinensi publicæ propositarum, Pars I.* A. 1683. *Pars II.* A. 1687. *Párs III.* A. 1690. Debrecini in 4to. 2) *Kronika melybe foglal* 1196 *esztendőket, avagy Kristus Születésének,* 268 - 1464 *Esztendei alatt dolgait a' Magyaroknak, melyet Chronologice, és a' Kristus Urunk esztendejének folyása szerént illendö rövid formában tsinált és kibotsátott Lisznyai K. Pál D. S. M.* Debrecini 1692. 3.) *Origo Gentium, et Regnorum post Diluvianorum, a Japheto, Semo, et Chamo eorumque posteris in Asia, in Africa, et in Europa originem suam trahentium,* ibid. An. 1693. 4to. 4.) *Chronologia sacra in septem inter-*

valla periodos, seu *in septem aetates mundi distributa* - - - ibid.

37. Georg. Martonfalvi, SS. Th. D. A. 1659 creatus Franequeræ, quo sumtibus Michaëlis Apafi pervenerat. Postquam gradum in patriam revocavit, Cathedram Professoriam Váradensem, et inde An. 1660. per Turcas turbatus, Debrecinensem obtinuit, eamque ad A. 1681, 23 Apr. quo obiit, fideliter ornavit. Ejus sunt: 1.) *Exegesis Libri Primi Medullæ Amesianæ*, Debrec. 1670. 12. 2.) *Exegesis Libri IIdi Medullae Amesianæ*, Debrec. 1675. 12. 3.) Theologia Dogm. et Polem. Debr. 1679. 8. 4.) Explicatio Dialecticæ Petri Rami. Debrec. 1664. 12. 5.) Dialectica. 6.) Examen Logicum undecim Decadibus absolutum. Debrec. 1664. 12. 7.) *Szent Historia* Debr. 1681. 8. Historias Biblicas exhibet, prodiit ab obitu Auctoris, sumtibus Collegii Debrecinensis.

38. Paul. Medjesi, post Litterarias in Belgio et Anglia peregrinationes, Professor factus Debrecinensis. Mox eum Susanna Lorandfi, Conjux Georgii I. Rákótzi, Sacris Aulicis, A. 1633, præfecit; Principissæque, dum ea vixit (*n.* 78.) a Concionibus fuit. Opera ejus hungarica supersunt: 1.) *Szent Atyák Öröme*, Fejérv. 1640. 4. 2.) *Égö Szövétnek* 1645. 8. 3.) *Dialogus Politico Ecclesiasticus* Bartfán, 1650. 4. Hoc Opere, Presbyterianus ille, Presbyterium commendat, stringitque calamum adversus Episcopales. 4.) *Praxis Pietatis*; ex Anglico Opere *Ludovici Bailii* in Hung. convertit. 5.) *Lelki A. B. C.* 8. 6.) *Doce nos orare, quin et prædicare.* Bartfán 1650. 4. 7.) *Conciones Variæ*, diversis occasionibus recitatæ, et typis mandatæ, ab

A. 1657, ad A. 1660. 8.) *Hét napi együtt Beszélgetés.* 12mo. Ex Anglico.

39. Steph. Ny. Melotai, Professor, pluribus annis, Debrecinensis, Ecclesiastes postea Kállaiensis; et Szathmárensis, (ubi ejus consilio Schola erat fundata) simulque Superintendens Ecclesiarum Cis et Ultra-Tibiscanarum. Hunc, Virum eximium, expetissebat Princeps Gabr. Bethlen, et lucratum sibi, Mystam constituit Albensem. Beatæ ejus memoriæ deserviunt: 1.) *Mennyei tudomány szerént való Irtovány.* Debr. 1617. 4. 2.) *A' Húszadik' Soltár' Magyarázatja.* Kassán, 1620. 4. 3.) *Agenda.* 1621. 8. 4.) *Agenda,* Extractus prioris Operis, Liturgiam Ministrorum Verbi complectens, qua Ecclesiæ Helv. Conf. addictæ in Transsilvania utuntur. 5.) *Speculum Trinitatis,* Debr. 1622. 4.

40. Franc. Mikó, Baro. A Natalibus Summi olim Herois narrationem ordiamur. Natus est A. 1584, ex Illustr. et jam Comitum Ordini (§. 173.) adscripta Familia Mikoiana de *Hidvég*, (prædicata etiam fuit de *Bodok*, ubi non minus retinet hodiedum amplam a Majoribus acceptam hæreditatem,) quæ inclitum suum Genus, ad Hungaros, ex tot Gentium partumeja matre, Scythia, egressos refert *Joannes Kemény* (in MSto, *n*.30.) ingenuus Nostri encomiastes, illi consulendus, qui plura, quam a nobis accipit, de Francisco audire cupit. Multæ ejus in Patriæ emolumentum virtutes celebrantur. Sedente ad gubernacula Reipublicæ Gabriele Betlen, imo etiam Rákótzio I. Thesaurarii, Consiliarii, Tabulæ Regiæ Adsessoris, Sediumque Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon Supremi Capitanei functus est Officiis. Fuit item Legatus

Primarius Vindobonam ac Berlinum, dum Princeps Gabriel secundas accenderet tedas jugales. Grati debemus Transsilvani omnes Francisco Rerum patriarum peritissimo, *Historiam Manuscriptam*, lingva domestica adornatam, quam auspicatus ab An. 1594. pertexuit ad A. 1612, sincero calamo. Continuatiunculam (si fas est ita loqui) ad A. 1612, et 1613, *Samuel Biró* adnexuit. Eum nunc sermonem sipario silentii velare haud possum, quem memoriæ commendarunt, Auctor Dacicæ Siculiæ, p. 51, 52; et Baro *Lad. Mikola*, qui *Hist. Geneal.* p. 56. de Francisco Miko, sic fatur:
„ Fuit tempore Gabrielis Bethlen Transsilvaniæ
„ Principis, *Franciscus* quondam *Mikó*, ejusdem
„ Consiliarius, ac Arcis dudum Szeredaiensis in
„ Csik fundator, ex Auriga promotus, et gratia
„ dicti Principis magna authoritate et opibus va-
„ lens, qui habuit Insignia tria Leonina capita; il-
„ le vero sceleribus usquequaque famosus, mise-
„ re et sine hærede, veneno, quod Principi appa-
„ rare præceperit (*adseritur enim, eum ad Prin-*
„ *cipatum anhelasse, ac Principem hac in arce*
„ *convivio lautissimo excepisse; at Cibos palato*
„ *Principis expetitos inficiendos veneno jussisse*)
„ et ipse, jussu Principis, prælibato, periit; eversa
„ tunc funditus dicta Arce, a se condita, ut me-
„ moria tanti sceleris perennaret.„ Hæc certe narratio fabula immo vel ex ignoratione eorum, quæ scriptori ne calamus a vero aberret, nota esse debebant, vel ex quocunque alio affectu emanans calumnia est, tam antiquioribus nobilissimæ Familiæ monumentis, quam rerum ipsarum testimoniis dudum refutata, nec ad ulteriorem refutationem ullo nobis opus est argumento, præter con-

siderationem temporis, quo Noster finivit. Certe Franciscus, Principante Georgio I. Rákótzi, An. 1635, in vivis esse desiit, et 28 Augusti (teste Diario *Gabrielis Haller*) Albæ Juliæ humatus est. Tanquam testem exceptioni haud obnoxium, adducimus omnino, *Monumentum Funebre*, Carminibus *Gymnasii Hidvégensis* Unitarii (Unitariam enim sequebatur Religionem; licet nonnulla e dogmatibus quoque diversarum Religionum retinuerit, ut doctrinam de Purgatorio, cum Ecclesia Romana; doctrinam de Prædestinatione cum Helv. Conf. addictis etc. Debebamus proinde in serie Eruditorum Unitariorum memorare) erectum et typis mandatum; quod hodieque apud Ill. D. Comitem Stephanum Mikó de Bodok, litteraria inter instrumenta adservatum nobis adplaudit. Nisi ergo, Amice, peremtum ætate Bethlenii Franciscum Mikó, ad tempora Rákótziana ipse resuscitaveris a mortuis, denuo moriendum, narrationi tuæ fidem negabimus. Si conjecturæ aliquis sit locus: puto hanc fabulam in vulgus hodieque notam, aliquo ex eventu promanatam, qui accidisset tempore, quo *Gabriel Bethlen* (ante Principatum) Supremi, *Franciscus* vero *Mikó* Vice Capitanei Officio functi fuere, in Sedibus Csikensibus. Franciscum enim, Princeps Bátorius memorato Officio A. 1611. donaverat, quo, teste Nostro, Gabriel Supremi Capitanei munere fungebatur. Nec tunc vero eventus fidem Francisci in dubium vocans evenerit: Nam Principi tandem Bethlenio qui tam charus esse potuerit? De arcis eversione, hujusque causa, alibi locus dicendi erit commodior.

41. Alex. Magyorosi, Nobilis Transsilvanus,

Albæ Juliæ, Præceptoribus, Alstedio, Bisterfeldio, Piscatore et Opitio, usus, tandem Franequeram se contulit. Illic edidit: *Panopliam Christianam, Veræ Fidei hostibus oppositam.* Franequeræ An. 1641. 8. Patriam revisens, Ecclesiastes Claudiopolitanus creatus est. Simul etiam Professoris functus fuit in Gymnasio munere, quamvis §. 259. non commemoraverimus.

42. Joan. Nadányi, Nobilis de Keres-Nadány, Professor Enyedinus (§. 258. *n.* 5.) Ejus sunt. 1.) Disputatio de *Jure Belli,* quam, sub Præsid. Pauli Voet I. V. D. defendit, Trajecti ad Rhenum An. 1658, 30 Jun. 2.) *Florus Hungaricus,* seu *Rerum Hungaricarum Compendium.* Amstel. 1663. 8. Leidæ studiis occupatus, Librum felici Minerva concinnavit. 3.) Hungaricum fecit *Antonii Mizaldi Libr.* de Horticultura. Edit. Claudiop. 1669. Versio non ubique adcurata est.

43. Jos. Nagyári. Filius *Benedicti Nagyári* (cujus insignis Libellus: *Igaz Vallásu Keresztyén,* Váradini A. 1651. 8. et Dissertatio, *De inflammatione Sacrificiorum per ignem caelestem.* Lugd. Batav. A. 1676. in 4to prodiit) Pastoris Boros-Jenöiensis, Celsiss. Principibus, Primo et Secundo Apafiis, ab An. 1679 ad 1694, a Sacris; dicto An. 1694, 18 Febr. denatus est. Fuit Magnus Dextræ Dei Vir, et Zelo paucis secundus, eloquioque disertissimus; fuit facilis, humilis, mansvetus, candidus; fuit amori et admirationi omnibus. Cui non lacrymas expressere Josephi, preces fundentis, verba, cujus in animo aculeos non reliquere voces concionantis, remotus a pietate habitus, refertur. Quædam adhuc ejus Conciones circumferuntur, vel Ambrosio et Chrysostomo dignae. Dolen-

dum vero impense, quod Scripta ejus publicæ luci destinata, ob res patriae turbatas, prelum non reperierint.

44. Mich. Németi, Hungariae Oppido *Szathmár Németi* A. 1638 natus, ibidemque, et post Debrecini, Patakini ac Bataviæ Scientiis excultus; Rector primum, deinde Ecclesiastes (A. 1670.) Göntzini factus est. Annum 1673 Debrecini transigens, ad Pastoralem Cathedram Claudiopolitanam ductus, Verbo Dei operatus est ad An. 1689, quo, et aet. suae anno 51, vitam cum morte permutavit. Varia eius suntOpera edita: 1.) *A' K. Vallásban lévő Idvességröl.* 2.) *Igasság proba Köve,* Kolosv. 1672. 8. 3.) *Igasság Proba Kövének nyert Pere.* 4.) *Az egy Isteni Állatban lévö három Isteni Személyeknek mútató Tükörе.* Kolo'sv. 1673. 12. 5.) *Evangyéliomnak Világos Tűköre.* 6) *Evangyéliomi Dominika.* Kolo'sv. 1675. 4. 7.) *Dominikalis Prédikátziók Tóldalékja.* Kolo'sv. 1686. 8. 8.) *'Sóltárok Magyarázatja.* Kolo'sv. 1679. 12. 9.) *Mennyei Tárház Kúltsa.* 10.) *Grammatica Hebraica.* Franek. 1667. 8.

45. Sam. Németi Professor Claudiopolitanus §. 259. *n.* 2. et Ephorus (fuere præter eum Joannes Keszei de Óvár, et St. Pataki) Michaëlis II. Apafi.

46. Emericus P. Pápai de Pápa Hungariæ Pastor et Senior Desensis, postmodum Principis Georgii II. Rákótzi Albæ Juliæ. Mortuus ex phthisi An. 1666. Hujus est eximium Opusculum: *Keskeny Út.* 8vo.

47. Chr. Paskó, in Hungariae Comitatu *Biharensi,* pago Székely Hid, natus; illustrem in Transsilvania gradum, inter patriæ Proceres, virtute et industria, consecutus; varia, in adflicto rerum statu

servitia publico præstitit, Legationesque ad Portam Ottomanicam obiit: infelici vero haec omnia, eventu. A. enim 1678, dum Paulus Béldi rebellionis in Principem adcusatus, ad Turcas profugit; sequutus eum est etiam Christophorus, nec amplius Transsilvaniam repetivit: sed in Hungariam eluctatus, Patakini, exulis in modum, diem obiit. Metris Hungaricis complexus est desolationem Transsilvaniæ, annis 1658, 1659 et 1660, per Barbaros factam. Liber sane, pro cognoscenda ejus temporis historia, quantivis pretii inscribitur: *A' Nemes és régen híres Erdély Országnak Keserves és szomoru Pusztitásáról írt Síralom* 1663. 4.

48. Joan. B. Patai, Bogátensis et post Szászvárosensis Parochus, ex Anglico Hungaricum fecit Librum: *Lelki igazgatás a' betegségben és a' Halál árnyékában.* Ultraject. 1700. 8.

49. Steph. Pataki, Professor Claudiopolitanus. Vid. §. 259. n. 2.

50. Sig. Pernyeszi (§. 123. *k.*) de Osztopány, Vir ex Primariis Nobilibus, Királyfalvæ, dum hanc vivebat vitam, residens, jure meritoque laudandus. 1.) Is namque Preces *Avenarii* hungarice reddidit, ac emisit inscriptas: *Kegyes Léleknek Vigasztalást szerző idvesség Paissa.* Kolo'sv. 1676. 8. 2.) *Az Isten Anyaszentegyházában lelki hartzot tartó Vitézeknek, Lelki sebek fájdalmát enyhitö Lelki Flastrom.* Kolo'sv. 1678. Accedit ejus encomiis ut reliquas inter praxes Pietatis, non modo preces fudit in edibus suis, per domesticos recitandas, sed etiam matutinis quorumlibet dierum Dominicorum horis, ordinarium ante Cultum Divinum, Verbum Sacrum familiae suae interpretatus est. Merito ergo condimentum Seculi

sui dixerimus. Similem hodie in Precibus Zelum gerit, I. D. D. Z. de Z. M. Prot.

51. Simon Pétsi, (antiqua Ortographia *Pechi.*) Transsilvaniae Archigrammateus; Vid. §. 253. *n.* 1. Ille, propter Judaismum fuit ultimum damnatus, in Comitiis Dezensibus, A. 1638. 12 Jul. Non vero ipsemet modo, sed (teste *Gabr. Haller* in Diario) Filiae quoque ejus.

52. Joan. Pósaházi, Professor Patakino-Albensis. Vid. 260. *n.* 2.

53. Georg. I. Rákótzi, Transsilvaniae Princeps, §. 118 lectionis Auctorum et Sacri Codicis (quem 14 vicibus perlegit maxime amans. Dum Georg. II. Rákótzi, Studiis Scholasticis nuncium remisit, Monita quaedam Paterna Scripto Hungarico eidem exhibuit; quae, Filius Latine reddita, A. 1638 in lucem emisit. Idem fecit An. 1640, cum Filio Sigismundo Scholae valedicenti: imitatus Sigismundus quoque Fratrem Georgium, Consilia et Adhortationes Patris Romano idiomate donavit, ac cum Oratione sua, qua gratias Patri pro praestitis in docefaciendo meritis agit, et cum adplausu Virorum Eruditorum, edidit, Albae Juliae 1640. 4.

54. Mich. P. Régeni, Clandiopoli natus, ac in Religione Unitaria educatus, Dresdae studia continuavit sua, nativaeque Fidei renuncians, Scriptum *De Oeconomia Redemtionis nostrae per Christum partae* vulgavit. Lipsiae 1688. 12.

55. Mich. Sárpataki, itemque *Martinus Sárpataki* Protonotarius, fuere Avunculi Martini Dési, Sárpatakino oriundi (*n.* 18.) *Michaël* Ecclesiastes Claudiopolitanus, Opus doctissimum elu-

cu-

cubravit de SS. Trinitate, sub titulo: *Nóé Bárkája* Kolo'sv. 1681. 4.

56. Steph. B. Selyei, Med. Dr. et in Ecclesia Albensi Georgio II. Rákótzi a Sacris; officio functionis jubente, Principem in Poloniam secutus, A. 1657 in captivitatem Tataricam incidit: at Joanne Keményio, pro ejus lytro vadem se praebente, e Crimea dimissus, cum Literis et nunciis dicti Keményii in Transsilvaniam rediit. Turbatis Transsilvaniae rebus, in Huszt Hungariae se occuluit, ibidemque munus Pastoris, sumsit. Mysta deinde creatus, in patria, Selyensis, et Superintendens, functus est ad An. 1674 quo ad triremes Neapolitanas ivit. Redux inde quoque, senex valde in Patria decessit. Pastor adhuc Albensis binos vulgaverat libros: 1.) *Temetö Kert.* Várad 1655.8. Conciones Funebres continet. 2.) *Úti Társ*: Várad 1657.8 Conciones diversis adaptatæ occasionibus.

57. Ambr. Simigius (Vernacule: *Somogyi Ambrus*) Comitatus Szólnok Interioris Ordinarius olim juratus Notarius, ex *Manuscripta* sua Historia compluribus nostris popularibus probe notus eam temporis periodum, qua Bonfinius filum historiae abrupit, historia complexus est fide satis digna. Per annum 1590 auspicatus, ad An. 1606. deduxit. Eorum, quae scripsit, magna ex parte, oculatus testis fuit.

58. Nicolaus Szalárdi, Librum hungarica lingva scriptum, et Principissae Sophiae Báthori dicatum, A. 1645, forma octava, Albae Juliae edidit, de *utilitate Consolationum*, hac inscriptione: *A' Vigasztalasoknak hasznos vóltáról. Gyula-Fejérv.* 1685. Impress. sumtibus Conjugis Stephani Tsejti Barabási.

59. Joannes Szalárdi, Vir generis Nobilitate illustris, non ita mihi uti vellem, notus, statum secularem sequutus est circa medium seculi superioris, constitutusque A. 1666. *Generalis Perceptor* Contributionum et Proventuum Comitatuum Hungariae ad Transsilvaniam pertinentium, Transsilvaniensiumque Kolos, Doboka et Interioris Szólnok; Articulus enim Diaetalis 19us d.d. 26 Febr. eius anni, sic habet: „*Akarván ez aránt-„ is a' Hódoltságon lévö szegénységnek kedvezni, „ annál inkább* Partialis Perceptorok*nak; azért a' „* Partium-*béli, és Kolos, Doboka, Belsö Szólnok „ Vármegyebéli hódoltatás alatt lévö részeinek „ minden rendbéli pénzbéli adónak és egyéb jöve-„ delemnek* Generalis Perceptor*ának rendeltük „ Nemzetes Szalárdi János atyánkfiát, hogy per-„ cipiállya azon jövedelmet, és* erog*állya-is oda, „ a' hová parancsolattya lészen.* Eodem vero 1666to anno ex hac luce migrasse Szalárdium, docet Diaetalis Articulus IIItius, d. 27 Sept. conditus, qui hujus est tenoris: „*Néhai Szalárdi Já-„ nos helyett rendeltük Kolo'svárra Fizetö Me-„ sternek* Perceptor*nak, és Cáptalannak Virginás István Atyánkfiát.* Id est: In locum Joannis quondam Szalárdi, ordinavimus Claudiopolim, pro Officii Solutorii Magistro, Perceptore et Capitulari (h. e. Tabularii Conventus B. V. Mariae de Kolo's-Monostra, Claudiopoli nunc adservari soliti, Conservatore) Stephanum Virginas, Fratrem nostrum. Constat ex his, Szalardium nostrum, praeter Perceptoratus Officium, alia quoque munia ardua et honestissima gessisse. Vir non ultimae laudis, *Octo Libros luctuosorum Hungaricorum Chronicorum,* lingva hungarica concinna-

vit, inscripsitque: *Siralmas Magyar Kronikának VIII. Könyvei. Melyeket a' Következendö Posteritásnak meg-írt* Szalárdi János, 1662dik *Esztendöben.* Opus vastissimum omnino, quod videlicet 195 philyris absolvitur. Auctor, qui res gestas sub Principibus Transsilvanis, Rákótziis cumprimis, Achatioque Bartsaio et Joanne Keményio, potissimum tractavit, fidelis atque sincerus censetur.

60. Dav. Sz. Györgyi, in Collegio Albensi, sub Bisterfeldio, et Batavis Academiis, Scientias adeptus est. In Ecclesia et Tractu Dévensi Pastorem ac Seniorem egit circa An. 1679. Ejus Epistola, in nonnullis materiis, ad Coccejum, legitur.

61. St. Sz. Györgyi, Pastor Benedekensis in Tractu Alba Carolinensi, Auctor est Operis: *Jó Cselekedetek' Gyémánt Köve.* Kolo'sv. 1678. 12.

62. Bened. Sz. Királyi, in Sepsi-Szent-Király natus, sumtu pio *Christinae Csáki,* summae Heroidis, Conjugis Stephani Betlen Transsilvaniae Gubernatoris, Marpurgi, et Heidelbergae A. 1617, Scientias in Transsilvania adquisitas auxit, et honorem *Art. Lib. Magistri* meruit. Marpurgi agens, edidit Librum, cum titulo: *Vindicatio Locorum Veteris Testamenti aeternam Deitatem Filii et Spiritus Sancti, Mysteriumque SS. Trinitatis confirmantium adversus Georgium Enyedinum instituta.* Marpurgi, 1619. 8. Recusa Hannoviae 1624. 8.

63. Mich. Sz. Miklósi; Vid. §. 253. *n.* 1.

64. Steph. Szokolyai, Pastor Batzonensis, Udvarhelyensisque (235. *n.* 1. *l.*) et demum Maros-Vásárhelyensis.

65. St. Szomosközi, Principis Stephani Botskai et Praedecessorum ejus Hiscoricus; in cujus Historiae editionem septem florenorum millia Pr. Botskaius testamento legaverat: Historia tamen publici juris facta non est.

66. Steph. N. Szönyi, V. D. Minister, pluribus in locis, Tornae, Debrecini, Zilahini, Claudiopoli, Albae Juliae et ultimo Szathmárini (ubi aetate vegrandi Pastorem egit) mansiones habuit. Opera reliquit: 1.) *Mártirok Koronája*, Kolo'sv. 1675, 8. 2.) *Kegyes Lélek Vezér Csillaga*, Deb. 1681. et 1714. 12. Preces continet. 3.) *Örök élet Koronája.* 4.) *Tizenkét Csillagok Koronája.* 5.) *Paraditsomi Múlatság.* 1690. 8.

67. Mart. Tályai. Hujus, in curriculo Studiorum Transsilvanico adhuc agentis, in manus inciderant, *Pauli Csanádi,* Professoris famigerati Unitariorum Claudiopolitani, *Responsiones* ad Argumenta, quibus dogma de SS. Trinitate superstruitur, A. 1620 exaratæ. Eas secum in Bataviam ductas, confutavit, in Libello, quem inscripsit: *Anatome Samosatenianismi.* Lugd. Bat. 1634. 8.

68. *a.* Michaël Teleki, inter Michaëles S. R. I. Comites secundus; quem, aliosque ex illustrissima Familia S. R. I. Comitum Teleki *de Szék* memorandos, ut eo curatius internoscere valeamns, brevem hanc Tabulam Genealogicam transscribendam duximus: Prima cunabula Illustrissimae Gentis Telekianae figenda sunt in perantiqua et fulgentissima Domo Garázda *de Metsenits.* Hinc emicuerunt

Fratres Nicolaus et Dionysius Garázda, Heroës Summi, sublimi in specula pro salute excubantes publica, juxta cum Cognato *Ladislao Szilágyi* de Horogszeg. Bistonia demum seu Thracia tyrannide Bosniae terrisque Pannoniae vicinis insultante, juxta cum aliis Proceribus, Illustris quoque Familia *Garázda* solum vertit, atque in Hungariae Comitatibus *Békés, Zaránd, Arad, Bihar,* profugos penates fixit. In duas mox Familia Garázda Lineas divisa, duo, Praediis *Zágorhida, Szék et Telek,* illic adquisitis distincta Cognomina sumsit: Garázda *de Zágorhida et Szék,* item Garázda *de Telek.* Ac prior illa Linea quam longis temporibus lætissime floruit, usque ad Joannem; qui suam claudens Lineam, prole quippe Mascula destitutus, cum probe nosset, se cum alia Linea, Garázda *de Telek,* ex eadem Stirpe effloruisse, Filiam suam *Annam,* ex Conjuge Juditha Fejér susceptam Principis *Sigismundi* favore, Lineae Masculinae praeficiens, ac Heredem scribens, Cognato suo, Michaëli Garázda *de Telek* (sed expost, *Michaëli Teleki de Szék*) Connubio junxit, in quo tandem duæ Lineae ante separatae, pulcre iterum coaluere, Nomine *Garázda* penitus antiquato.

b. Ita posterior hæcce Linea, expuncto nomine Gentilitio *Garázda,* dedit originem Illustri Genti Tekianae, ad florentissimum fortunae culmen evectae. *Michaëlis* quippe Filius Joannes Teleki, Comes Zarandensis, ex Conjuge *Anna Bornemisza,* genitor exstitit Michaëlis Teleki, (qui *Primus* in Transsilvania nominari consvevit) Scipionis Dacici. Hic Michaël I. *Michaëli I. Apafi,* primum a *Consiliis;* mox exerci-

tuum *Generalis;* Tordensis, Albensis et Máramarosensis *Comes;* Sedium Siculicalium, arcis Huszt, ac Districtus Kövár *Capitaneus*, juxta et Decimarum Fiscalium *Arendator*, ubique *Supremus*, ab Augustae memoriæ Imperatore Leopoldo, Titulo S. R. I. Comitis, Armis item Gentilitiis novis auctibus recentatis, scil. *Capreolo* ornatus, atque mox Apafio Principe fatis cedente, *Transsilvaniæ Gubernator* designatus; sed Qui in bello Zernyestensi, vitam tot laureis insignem fataliter clausit. §. 124. *a.*

c. Summus hicce Heros Michaël, junxerat sibi Viduam *Nicolao Tóldianam*; Juditham *Vér de Körös-Tartsa*, tot Patrum Patriae et Nestorum Daciae Matrem felicissimam. Ex Juditha quippe, nata sunt Michaëli, Genialis Thalami XIII. Pignora: 1.) Anna primum *Nicolao-Apafiana*, inde Ill. *Joannis Kemény* Contoralis. 2.) Joannes Capitaneus Districtus Kövár designatus. 3.) Susanna, Illustr. *Michaëlis Vaji* Conjux improlis defecit. 4.) Christina *Abrahamo-Bartsaiana.* 5.) Catharina Magni olim Herois *Pauli Bánfi* de Losontz Vitæ Socia; Mater Magnif. quondam Lib. B. *Sigismundi Bánffi*, Gubernialis, dum viveret, Consiliarii Intimi; item *Judithæ Bánffi*, Conjugis Excel. quondam *Stephani Gyulai* de Maros-Németi, Chiliarchæ, quæ Mater exstitit Excel. Domini Chiliarchæ *Francisci*, et Illustrissimorum Comitum *Josephi ac Ludovici Gyulaiorum*, juxta ac Comitissæ *Catharinae*, Ill. D. *Gabrielis Alvintzi* Conjugis. 6.) Michael (de quo primum sermonem auspicati sumus) Capitaneus Supremus Kővárensis, Michaël 2dus

Teleki dictus. 7.) Ladislaus, Consiliarius Gubern. et Comes Albensis, cui ex Conjuge *Anna Vaji*, *Susanna* nata est, Socia Excellentissimi nuper Gubernatoris, D. *Ladislai Kemény*. 8.) Juditha, Ill. *Jaanni Pongrátz* tedis jugalibus sociata. 9.) Josephus, Heros olim, Maronibus etiamnum canendus, Comes Albensis. 10.) Paulus, Pater Patriæ, ex Heroide omnes supergressa laudes, Ill. *Catharina Vaji*, Genitor Magnifici S. R. I. Comitis *Adami Teleki*, S. C. R. et A. M. Consiliarii nuper et Generalis, (quem, vivum quasi, in Ill. Domino S. R. I. Comite *Adamo Teleki* suspicimus) et Ill. Comitissæ Evæ, Illustr. Domino Comiti *Nicolao Wass* de Tzege denuptæ. 11.) Barbara *Ladislao-Vajiana*. 12.) Excel. quondam S. R. I. Comes D. Alexander Teleki *de Szék*, Consiliarius Status et Excell. Regii Gubernii, Nestor Patriæ, nostraque laude major: ex (o) priore Vitæ Socia, Comitissa *Julia Bethlen* Genitor. a.) Ill. quondam S. R. I. Com. *Nicolai*, Pro-Tribuni, hodieque viventis in Filio Magnis suis haud minore Illustriss. *Carolo* S. R. I. C. *Teleki*, Consiliario Guberniali. b.) Excell. ac Magnif. Domini S. R. I. C. *Ladislai Teleki* de Szék, Status et Excelsi Reg. Gub. Consiliarii etc. Genitoris Ill. Dom. S. R. I. Comitis *Josephi* Incl. Tab. Reg. Judic. Adsessoris Actualis; et Illust. Heroidis *Estherae Teleki*, Dilectissimæ Vitæ Sociae Illustrissimi Domini Comitis *Sigismundi Thorotzkai* de Thorotzkó, S. C. R. et Ap. Majest. Camerarii; nec non Illustr. Heroinæ *Claræ Teleki*. c.) Item S. R. I. Comitis *Ludovici Teleki* de Szék, Illustrissimis Masculae Femineaeque Prolis Auctibus memorandi. d.) *Judithae* Comitissae *Teleki*

Ill. Dom. Stephano Danieli denuptæ. *Conf. n.* 11. (oo) Ex altera autem Conjuge, Ill. Comitissa *Susanna Nagy Petki*, Genitor, *a.*) Illustrissimi D. S. R. I. Comitis Alexandri Teleki. *b.*) Illustr. D. *Samuelis* S. R. I. Comitis *Teleki* de Szék Junioris Inclyti Comitatus de Küküllö Comitis Supremi, et S. C. R. Apostolicæque Majestatis Camerarii. 13.) Elisabetha Teleki *Ladislao-Matskásiana.*

d. Michaël II. Teleki, Natus *Michaëlis I.* ordine VItus, Capitaneus Kövárensis ex Conjuge Illustr. Com. *Catharina Torotzkai* susceperat 1.) Com. *Barbaram et Annam*, illam Illustr. Domino *Andreae Horváth*, hanc autem D. *Gers-Szerentsi* denuptas. 2.) Triada Fratrum. Quorum natu maximus *a.*) S. R. I. Comes *Joannes*, Capitaneus Kövárensis, ex Conjuge Ill. Com. *Barbara Vaji*, Pater 1.) *Pauli*, *Joannis*, *Alexandri*, S. R. I. Comitum. Item 2.) Quaternionis Charitum. Quarum (o) Ill. Comitissa *Maria*, in manum convenerat Ill. Dom. *Petro* L. B. *Bánffi* de Losontz. (oo) *Catharina*, Excellentissimo Dom. Comiti nuper *Joanni Lázár*, L. Baroni de Gyalakuta, Status et Excelsi Reg. Gubernii Consiliario Intimo, nec non Incl. Statuum et Ordinum Trium Nationum Præsidenti, et Supremo per M. Principatum Transsilvaniae Venatorum Regalium Magistro enupta. (ooo) *Sara*, Justiniano Transsilvanico, Excellent. Dom. *Paulo* Comiti de *Bethlen* Status et Exc. Reg. Gubernii Consiliario etc. (§. 191. *n.* 5.) in unione Conjugali dilectissima. (oooo) *Clara*, Ill. Dom. *Davidis* Com. de *Bethlen* Conjux fidissima. Michaëlis IIdi Teleki, Filius *b.*) natu secundus, *Michaël* IIItius, qui in Curriculo Stu-

diorum Claudiopolitano, sub Præsidio Clar. Matthæi I. Baczoni *Exercitationem Theologicam de Bonorum Operum Necessitate*, An. 1718 concinnavit, defendit et edidit, postmodum S. C. R. et A. Majestatis Camerarius Aulicus, nomine Provinciæ publico ad S. Reg. Majestatem A. 1741 Deputatus, Consiliarius, juxta et Supremi in Transsilvania Exactoratus Præses, ex Conjuge Ill. Comitissa *Clara Bethlen*, octo thalami Pignora suscepit: *Juditham*, *Juliam*, *Christinam*, *Catharinam*, *Sigismundum*, *Michaëlem* (qui VI-tus dicebatur) *Josephum et Stephanum;* qui, præter Michaëlem in ætatula adhuc Coelis transcripti sunt. *Michaël* vero IVtus S. R. I. Comitum *Teleki* de Szék; (Maritus Illustr. Heroidis *Rachelis Kendeffi*, I. D. *Gabrielis* quondam *Kendeffi* de Malomviz, ex Conjuge Magnifica D. Lib. Baronissa *Susanna Bánffi* Natæ) dum ætatis suæ 31um ageret annum, anno vl. 1761, 4 Sept. in Oppido *Aranyas-Gyéres*, super gradus Palatii sui, Occidente sole, verba (mecum, qui hæc scribo vix tum ex delapsis lapidibus liberato: eram enim Patroni hujus e Collegio Enyedensi Alumnus) fundens, Frontispicii (ut vocamus) lapidei, Cæmentariorum labori tunc subjacentis, ruina, nec opinato facta, oppressus, 6ta Mensis ejusdem, preces inter ardentiores, Christo beatam animam reddidit. Die 20a Sept. sepulcro inpositus; anno vero 1762, D. 13 Jun. funebri cerimonia cohonestatus, cadaver suum, *Hagymás-Laposinum*, Districtus Kővárensis, ubi Majorum suorum habebatur Mausoleum, transferendum reliquit. *Michaëlis IIdi Teleki* Filius natu 3us, Ill. D. Sacri Rom. Imp. Comes *Samuel Te-*

leki de Szék, S. C. R. Majestatis Generalis Campi Vigiliarum Præfectus ex Ill. Com. *Maria Ötves*, Matrona vere Spartana, Pater Ill. Domini S. R. I. Comitis *Emerici Teleki* de Szék, Incl. Tab. Reg. Jud. Adsessoris Actualis §. 191. *n*. 5.

e. Illustrissimæ Familiæ Imperialis, Cui hæc pauca consecravimus, non ultimum fuit decus, *Mich. II. Teleki*, Magni Michaëlis Proles natu 6a (*n. c.*) Supremus Gapitaneus Districtus Kővárensis, qui et inter Scriptores locum invenit. Hic enim Tractatum Politicum *Joannis Adami Weberi* in Hungaricum ex Latino convertit, dicatumque Michaëli II. Apafi et inscriptum: *Fejedelmi Lélek, avagy a' jó Fejedelemnek szükséges ajándéki*, Claudiopoli 1689. 4to, emisit. Quae de eo ad tempora revolutionum Rákótzianarum pertinent, iis hic nullum nunc locum damus.

69. M i c h. T o f e u s, Superintendens §. 233. n. 2. qui intrepide, tam in Cathedra, quam regimine, agenda egit, dixitque dicenda; Conciones quidem chartæ non mandavit, sed plures earum publice recitatas, jussu Principissæ, Annae Bornemisza, *Stephanus Tisza-Újhelyi et Joan. Keszei de Óvár* uterque Principissæ a manu, calamo exceperunt. Sacros in Psalmos Sermones hoc modo consignatos, ac a Tofeo perlectos, ipsa Principissa excudi jussit, sub titulo: *A' Szent Sóltárok Resolutioja*. Kolosv. 1683. 4. Similem in modum collectas ejus Conciones, in Libros, *Judicum* ac I. *Samuelis*, *et Evangelium S. Matthæi*, prelo non mandatas, merito dolemus. Multa Tofeus, docendo, agendoque, Ecclesiis Helv. C. addictis, profecto profuit.

70. S t e p h. F. T o l n a i, Professor Claudiopolitanus. Vid. §. 259. *n*.2. Fuit alter quoque S t e p h.

Tolnai, Georgii I. Rákótzi et Principis et antea Privati a Sacris, qui Consolationem Academiae Vitebergensis Hungarica donatam civitate, emisit, Albae Juliae, 1632. 4.

71. Nic. K. Tótfalusi, jure meritoque §. 268. 3. laudatus, et de multiplici quoque eruditione sanctissime laudandus, duos reliquit Apologismos, hungaricum unum, alterum latinum: non deerant enim Zoili, qui nostrum vilipendebant, et exantlatos ejus in patriæ felicitatem labores, inmortali dignos encomio, mire contemnebant. Mihi certe desunt verba, quibus tantum Virum condigne celebrem. Memorata ejus sunt: 1.) *Apologia Bibliorum An.* 1684. *Amstelodami impressorum, ut et Orthographiae in iis observatae.* Claudiop. 1697. 8. 2.) *M. Tótfalusi Kis Miklósnak maga Személyének, és különös tselekedeteinek Mentsége; melyet az irigyek ellen, kik a' közönséges Jónak ez iránt meggátolói, irni kénszeríttetett* Kolosv. 1698. 8. Liber rarissimus, utpote cui publica lux interdicta fuerat.

72. Steph. K. Tsengeri, Albae Juliae Magistris usus Alstedio, Bisterfeldio, Piscatoreque; Lugdunum Batavorum postea salutavit. Istic A. 1654, sub Praesidio Joannis Cocceji, Disputationem de Potentiá Verbi Divini defendit. Ibidem, anno eodem 30. Mart. *Disputationem Philosophicam de usu rationis humanae in Theologia, ac quaestionibus Fidei*, sub Praesid. Adr. Heerebord. Redux in Patriam, Pastor Claudiopolitanus primum, postea Fagarasensis, creatus est. Anno vero 1668 Cathedram Theologicam in Collegio nactus est Enyedensi, cum Curatoratus

Officio. Mox denique ab Ecclesia Enyedensi Vocatione ad Pastoratum honoratus, et demum Fratrum Tractus vicini Senior factus; tot oneribus succubuit, in Synodo Generali Maros-Vásárhelyensi An. 1671 forti apoplexia tactus, et triduo post, i. e. 15 Jun. ibidem, sepultura honoratus. Composuit Doctus Vir *Politiam Ecclesiasticam*, nunquam tamen editam.

73. Mich. Tsepregi, alias *Turkovits*, ex Hungaro factus Transsilvanus, varia pro bono publico, sub Principe Apafio I-mo, servitia obiit. In Hungaricum convertit: 1.) *Tractatum Perkinsii de Casibus Conscientiae*, edendumque curavit Amstelodami, 1648. 12. 2.) *Epistolam Pauli Gyulai*, editam Cibinii, 1663. 4. *Vid.* §. 271. *n.* 6. Hic Noster Genitor exstitit *Michaëlis*, Avusque *Francisci Tsepregiorum*, Professorum Claudiopolitanorum.

74. Matthias Váradi, Med. Dr. et Ecclesiastes Kézdi-Vásárhelyinus. Itinera sua Academica perfecerat sumtibus Magnif. olim *Pauli Béldi* de Uzon, Consiliarii, Exercituum Ducis, Comitatus Szólnok Interioris Comitis, Trium Sedium Siculicalium Supremi Judicis Regii, Mariti Susannae Vitéz, Genitoris Clementis ac Davidis Beldiorum, Susannaeque, Magnifico Paulo Vesselényi nuptae. Matthias Studiis incubuit Trajecti ad Rhenum, ubi A. 1666, *de Votis*; et Franequerae, ubi A. 1669, pro gradu Doctoris, *de Phthisi* disputavit. Edidit atiam Libellum Hungaricum: *Égő Szövétnek.* Franek. 1668. 8.

75. Steph. M. Vásárhelyi A. 1625, Kézdi-Vásárhelyini in lucem editus, ibidemque primis humanae eruditionis praeceptis donatus,

mox Claudiapolitanum, et inde Albense Collegium adiit. Lingvas, Hebraicam, Graecam, Anglicamque condidicit. Nomen magnum eruditione adeptus, Scholarum Kézdi-Vásárhelyensis et Szászvárosensis curam gessit. Pastoris deinde munere in Ecclesia Borberekensi functus est; tum, ita volente Principe Rákótzio, Káránsebesini, Lingva quidem Valachica, Verbi praeconem egit, in ea plane tempora, quibus Barbarorum furiae eum tractum vastarunt, Nostrumque Bonis, et pene vita exuerunt. Acatius Bartsai, novus tum Princeps, Stephanum jurare in fidelitatem suam recusantem, ferreis in compedibus Schaesburgi tenuit, dum ab Ecclesia Fagarasensi redemtus libertatem obtinuit. Adhaec ornavit Pastor Cathedras florentissimarum Ecclesiarum, Medio-montanae, (*Felsö-Bánya*), Zilahensis, O-Tordensis, ac ad extremum Claudiopolitanae, ubi 68um agens aetatis annum, An. 1693, vivere desiit. Opera ejus versantur: 1.) *Fövényen épült Ház' romlása.* 1666. 8. 2.) *Bányász Tsákány*. 1668. 4. 3.) *Kegyes Lelkeket idvességre tápláló Mennyei Kenyér.* Kolo'sv. 1691. 12.

76. Petr. Vásárhelyi, Collegii Albano-Bethleniani, traducti Enyedinum, istic primus Professor, §. 258. *n.* 3; 5. Praeceptoribus, *Szathmárini* Stephano Vásárhelyi, *Albae* Alstedio et Sociis ejus Opitioque usus, in Batavia et Anglia alios nactus est. Fuit sane Vir a variis lingvis insigniter instructus, quales fuere: Graeca, Hebraica, Rabbinica, Arabica, Chaldica, quibus junxit etiam Turcicam, cum Principe Bartsaio, Cibinii a Georgio II. Rákótzi inclusus, et a Sacerdotibus Turcis inibi agentibus eam doctus. Functus enim est re-

dux, a Sacris Acatio Bartsai Principi. *Basirio* patriam repetente, Professoria ei Cathedra Albensis oblata est. An. 1666 finivit. Opera: 1.) *Politia Ecclesiastica.* 2.) *Exegesis in Apocalipsin Joannis Theologi.* 3.) *Exegesis in Medullam Theolog. Amesii.*

77. Blasius Uzoni, V. D. Minister Dévensis, antea vero Ludi-Magister Bonyhensis, metaphrasta *Henrici Diest* SS. Th. Doctoris, Libelli cujusdam, quem titulo Hungarico ornavit: *Dávid Parit'yája.* Fejérv. 1658. 8.

78. Joan. Zilahi, Parochus Siboënsis, et Tractus Silvaniensis Senior, monumentum sibi exegit Opere Hungarico, quod inscripsit: *Az Igaz Vallásnak világos Tüköre.* Kolo'sv. 1672. 8.

B. 79. Susanna Lorándfi, Principissa, eruditæ laudis decore conspicua (Vid. §. 260. *n.* 1.) præterquam quod Doctorum Opera, in publicam edi jussit lucem, ipsa quoque elucubravit Librum: *Móses és a' Próféták.* Fejérv. 1641. Nostra, mariti præsidio viduata, Sáros-Patakini plurimum egit, Collegiumque ibi situatum ad eum evexit gradum, quo non se illud altius unquam extulit. Susanna demum, ubi Natos suos fatis functos, Provinciaeque conspexit conversionem, supremum diem explevit.

80. C. Szidonia Petrötzi, Steph. Petrötzi filia, et Illustr. Comitis Laurentii Pekri Conjuga, contexuit: 1.) *Kereszt' nehéz terhe alatt elbágyadt sziveket élesztő jó illatu XII. Liliom.* Kolo'sv. 1705. 12. Cibinii, dum propter maritum suum innocens detineretur, ex *Joannis Arnd.* Scriptis concinnavit. Recudi fecit A. 1764, Neptis Auctricis, Ill. *Polixena* Lib. Baronissa *Daniel*

(§. 280. *n.* 67.) 2.) *Jó illattal füstölgö igaz Sziv.* Lötse 1708. Ex Arndii itidem Scripto. 3.) Joannis Mayeri SS. Th. Dris Opusculum quoddam e Germanico in Hungaricum convertit. Editum Francofurti 1692. 12.

§. CCLXXVI.

3. Lutherani: Michaël *Adami*, Stephanus *Adami*, Michaël *Agnethler*, Simon *Albelius*, Magister Martinus *Albrichius*, Joannes *Albrichius*, Stephanus *Andreas*, Joannes *Bakoss*, Simon *Basch*, Bartholomaeus *Bausner*, Petrus *Besodnerus*, David *Czak*, Thomas *Fogaraschinus*, Valentinus *Frank*, Joannes *Francisci* Mag. Marcus *Fronius*, Valentinus *Greissing*, M. Georgius *Haner*, David *Hermannus*, Georgius *Hutterus*, Georgius *Krauss*, Elias *Ladiver*, Mag. Petrus *Mederus*, Matthias *Miles* (Milesius) Andreas *Oltárdus*, Michaël *Pancratius*, Laurentius *Töppeltinus*, Joannes *Tresterus*, Georgius *Tutius*, Isacus *Zabanius*.

1. Michaël Adami Media-Transsilvanus, post Scholas patrias, Lipsiam salutavit, ibique specimen progressionis dedit, *Dissertationem de Potentia Dei*, 1690.

2. Steph. Adami Kis-Selykensis, An. 1691. Dissert. et Disputationes quasdam Vittembergæ,

in 4ta forma, vulgavit, quales sunt: 1.) Disput. Theologica *de Primis Christianis, Adamo et Eva* ex Gen. 3. 2.) Materia Philosophica ex Theologia Naturali *Veritatem Essentiae Divinae concern. etc.* 3.) Diss. Moralis *de Consultatione.*

3. Mich. Agnethler Cibiniensis, in lucem emisit 1.) Exercitationem Ethicam *de Bono hominis supremo, ejusque instrumentis*, Thourni 1678. 4. 2.) Dissertationem Theologicam *de libero arbitrio e formula Christianae Concordiae, etc.* Vittebergae 1680. 4.

4. Simon Albelius Corona Transsilvanus, Gymnasii Coronensis Rector An. 1616 — 1619, et ejusdem Urbis postea Pastor, in oris exteris, eruditionis gratia, versatus, hoc progressionis litterariæ specimen dedit: 1.) *Dissert. de Iride, Halone, Virgis Parrheliis et Paraselinis.* Vittemb. 1615. 4. In patria tandem: 2.) *Jo. Amos Comenii Janua lingvarum reserata cura S. Albelii.* Coronae 1638. 8.

5. M. Martin. Albrichius Mediensis, Rector Gymnasii Coronensis, tandemque Pastor Resonensis et Capituli Decanus, Vir egregius, et Barciae ejus aetatis lumen dictus, cujus exstant: 1.) *Synopsis Logica*, impressa Coronae 1655. 8. plag. 16. 2.) *Metaphysica,* edit Coronae 1657. 4. Sunt et alia quae ipsi attribuuntur Scripta.

6. Joan. Albrichius, Coronensis, AA. LL. Magisterium consequutus est Vittembergae 1683, quo anno ibidem publici juris fecit Dissertationem de *mysterio SS. Trinitatis a primis N. T. fidelibus cognito et credito, ex angelica conceptionis Joan. Baptistae denunciatione Luc.* 1.

7. Steph. Andreas Cibiniensis, scripsit Dissert. Theologicam *de Ecclesiae Catholicismo*, edit. Argentorati 1657. 4.

8. Joan. Bakoss Cibiniensis, lingvæ germanicæ culturam atque elegantiam depropturus; Opusculum hac inscriptione vulgavit: Kurz- und rechtmäßiger Grund der hochteutschen Sprach, wie auch deroselben Schreibrichtigkeit, von I. B. C. in Herrmannstadt, 1677. 12.

9. Simon Basch Cibiniensis, in lucem exposuit: 1.) *Dissert. Philosophicam de Materia prima Peripatetica*, adversus Ildephonsum de Pannafiel, et 2.) *Astronomicam de Stellis erraticis extraordinariis, seu Cometis*. Vitteb. 1659. 4. Adde his MS. Opusculum *de acerbis Transsilvaniae vicissitudinibus* 4.

10. Bartholomaeus Bauzner, Med. Dr. Saxo-Transsilvanus, scripsit, anno 1656, de Harmonia membrorum corporis humani.

11. Petrus Besodnerus Cibiniensis publicam fecit *Bibliothecam Theologicam*, Francofurti 1608. 4. iterum 1610. 4.

12. David Czak Coronensis, AA. LL. Magister, cujus ingenii monumenta sunt: 1.) *Disputatio publica de Mysterio Praedestinationis*. Viteb. 1666. 4. 2.) *Elenchus Hugonis Groii in Aggaeum Profetam*. Viteb. 1667. 4.

13. Thomas Fogaraschinus Coronensis, ibidemque A. 1626. Scholae Rector, scripsit: 1.) *Dissertationem de Praedicamentis respectivis*. Dantisci 1623. 4. 2.) *Diss. de causis gravitatis Justificationis*. Dantis. eod. anno. 3.) *Disput. Theologicam Scholasticam, de Divina apud Creaturas omni praesentia carnis Chri-*

sti. Dant. 1624. Singulas harum defendit Præside Andrea Hoiero.

14. Valentinus Franck, Judex Regius Cibiniensis et Nationis Saxonicae Comes concinnavit Libellum eruditum, quem inscripsit: *Breviculus Originum Nationum in Transsilvania, præcipue Saxonicae.* Claudiopoli 1697. 12. Saepius postea utilitas Opellæ excudi meruit. Imprimi etiam curavit Librum quendam *Pyrotechnicum.* Vid. Czwitting p. 158. Juvenis, Altorffii Scientias quaesivit A. 1666. ubi Dissertationem Moralem de aequitate defendit. Regressus in Transsilvaniam, praeter memorata Officia, Consiliarius quoque salutatus est.

15. Joan. Francisci, Altorfii, A. 1678, gradum Doctoris in Medicina adeptus est. Vitam, quam in Germania ducebat honoratam, relinquens, Coronam, quae patria Nostri erat, repetivit, ibique Conjugii expers finivit. Ejus sunt, *Memorabilia aliquot Transsilvaniae.* Vitebergae 1690. 4. Huic tribuit *Cl. Petr. Bod* Disputationem inauguralem pro gradu Doctoris in Medicina, habitam Altdorfii, *de Paralysi ex Colica,* An. 1678. in 4. At eam a *Paulo Francisci* Corona-Transsilvano, scriptam et defensam docet *Czwittinger,* qui Paulum Poliatrum tunc Vunsidelensem memorat.

16. M. Marc. Fronius Pastor Helzdorffensis in Barcia, (seu Districtu Coronensi,) ac tandem Coronensis, et Capituli Decanus Celeberrimus; quem minus recte inter Rectores Coronenses refert *Schmeizel Dissert. Epist. p.* 110; dum Wittebergæ viveret; conscripsit Disputationem *de Quaestione: Eccur præ se ferat aliud, aliud animo destinet Deus?* Aliam vero: *De Totius et Partium*

Distinctione. Redux in patriam, nec hic calamum abjecit, sed elucubravit Opera, partim *impressa,* in *MSS.* partim latentia ut sunt: 1.) *Tusculanae Heltesdenses* (i. e. Helzdorffenses) excusæ Coronæ, typis Lucæ Seuleri Med. Dris, per Stephanum Müller 1704. Sunt Dissertationes Theologicae et Philosophicæ; quarum etiam exstant Tabulæ synopticæ MSctæ. 2.) *Exul Psyche.* Opusculum Theologicum, Coronæ impressum. 3.) Buß-predigten excus. Coronæ. 4.) Grundsprüche der heiligen Schrift; cum explicatione puerorum captui adcommodata: quo adhuc Opusculo utuntur pueri in Scholis Coronensibus. 5.) *Theologia* germanico idiomate, anno 1702 tradi cepta MS. 6.) *Cursus Theologicus* in Tabellis, incompl. MS. 7.) *Catechismus Lutheri commentatione illustratus* MS. 8.) *Historia Biblica,* inde ab orbe condito, ad usque Messiæ adventum MS. A. 1690. 9.) *Diaconus Barcensis* MS. 10.) *Aestivæ Musarum umbrae* MS. 1690. 11.) *Hypotheses de Vocatione.* 12.) Sunt et alia minora ingenii ejus monumenta. Obiit Coronæ 1713, 14 Apr. Mortis ejus Historiam, Thomas Tartler, in *Cathalogo Pastorum Barcensium,* sic tradit: „Hydropem, Phthi-„sin, et quæ non alia, usu Pilularum mercuriali-„um, ab homine inperito, Medicinæque plane ne-„scio, Colono Neudorffensi, usurpatarum exaspe-„rans, tumore gutturis, ejusque et præcordio-„rum inflammatione necatus, ætatis suæ an. 54.„ Tartlerus hic (si modicum diverdiculum facere fas sit,) cujus verba adduximus, Corona oriundus, A. 1731. ex Academia Halensi redux, in Gymnasio Coronensi fuit successivis vicibus, Lector, Con-Rector et Rector, tum Diaconus Coronen-

sis, et An. 1751, 20 Maji Pastor factus Oppidi Prasmar (Tartel-Aue,) ubi, ob singularem fidem et curam, quam 1756, tempore pestis ibidem serpentis, praestitit, Moneta aurea a Sacr. Caesarea Majestate donatus est. Dedit Vir eruditus: 1.) *Cathalogum Judicum Quaestorumque Coronensium et Pastorum Capituli Barcensis.* 2.) *Diarium rerum memorabilium Barcensium*, ab A. 1716 ad A. 1750. 3.) *Brevissimam et Verissimam Deductionem, quod Barcenses ipsi, sint etiam Teutones vel Saxones in Privilegio Andreæ II. d. d. A.* 1224 *allegati. etc.* Quæ a multis descripta sunt. Mort. est Tartler 1770, 8 Febr. Praedecessorum Tartleri, in Parochia Prasmarina, unus erat Martinus Ziegler (ex Rectore Gymn. Coron.) ab An. 1705 ad 1713, qui non minore, quam hic, sedulitate, memorabilia Barcensia, collegit, et in Manuscripto reliquit, sub hoc titulo: *Virorum Coronæ Illustrium Vita, Honores et Mors, ab A.* 1549, *ad* 1687. (sed et ultra tandem continuavit) *Congessit Mart. Ziegler Coronensis.* Prasmarino ad Cathedram Brenndorffensem transpositus erat. Horum, in colligendis et consignandis rebus Barcensibus, industriam, cum sua adaequarunt: Lucas Colbius, Pastor Rosnaviensis, et Capituli Decanus, 1753 vita functus, in *Codice Privilegiorum Capituli Coronensis;* et Georgius Matthiae Heltesdensis, ab An. 1756, ad 1768. (quo, d. 1 Nov. obiit) Pastor Brenndorffensis, in *Barcia Erudita*, aliisque consignationibus, et cumprimis *Notis* illis, quas concinnavit ad Marci Fuchsii (alias *Vulpini*, Pastoris Rosonensis et post Coronensis) *Chronicon, seu Notationem Historicam Rerum gestarum in Ungaria*

et Transsilvania ab anno Christi 1586, *usque ad hœc nostra tempora.* NB. Hoc illud est *Chronicon*, quod, cum Continuationibus suis, promisso Tomo IVto *Scwandneriano* Scriptorum Rerum Hung. inserendum fuerat. Plurimorum Manuscriptorum (ac typis quoque editorum Operum, ab Eruditis Transsilvanis dudum elaboratorum, sed jam rarissimorum; quibus accensemus etiam *Libros Anagrammatum Mederi*, inferius laudandi,) qualium hac *Nota* meminimus, copiam, ingenti cum gaudio rèperimus, legimus et ad describendum obtinuimus, ex eruditis et raris Collectionibus, admodum Reverendi ac Clarissimi Viri, D. Georgii Draudt Coronensis, Pastoris (postquam Gymnasii Rector, et Diaconus Coronensis, inde Pastor Wolkensis functus fuisset) Oppidi florentissimi Zeidensis (*Fekete-halom*) in Barcia: cum non pridem ex *Itinere botanico*, ad alpes Zernenses (*Zernyest*) instituto, ad Eum, hospitaliter et amice nos excipientem, divertissemus.

17. Valentin. Greissing, Rector Gymnasii Coronensis, de quo, et ejus Operibus *Vid.* §. 264. *n.* 2.

18. M. Georg. Haner Schæsburgensis, post adeptam in Transsilvania Scientiarum necessariarum insignem cognitionem, amplius juventutem suam in Literis Vitebergae exercuit, eodemque tempore, divulgavit 1. *Subjectum Philosophiae Moralis Speciale.* Viteb. 1691. 2. *Lustrationem Hebraeorum ad explicationem* Psal. 51. 9. et Hebr. 9. 13. Viteb. 1692. 3. *Historiam Ecclesiarum Transsilvanicarum inde a primis populorum Originibus ad hœc usque tempora.* Francofurti et Lipsiae 1694. Ex hoc sane Opere, merito

non nemo scripsit Nostrum, *Pastorem Luther. antiquitatum de Transsilvania conquirendarum avidum, et fide dignorum manuscriptorum lectorem diligentem.* Ex Germania se domum convertens, et Pastoris munere fungens, Superintendentis condecoratus est honore; §. 240. *n.* 6. sicque occasionem nactus opportunam, Instrumenta in Capitulis adservari solita legit per quam diligentissime et percensuit, pleniusque laudatam Historiam contexuit, et emendanda in ea emendavit. Haec sub titulo *Historiæ Transsilvaniæ Ecclesiast. continuatæ et auctæ:* cum compluribus aliis hoc genus Scriptis, prelo dignis; adservatur in Bibliotheca Filii. *Vid.* §. 281. *n.* 9. 4. Ejus etiam est opus Manuscriptum: *Compendium Privilegiorum Ordini Ecclesiastico Saxo Evangelico in Transsilvania Variis ab Imperatoribus, eorumque Locumtenentibus Clementissime concessorum.* Adornatum a *M. Georgio Haner Schæsburgensi, h. t. Pastore Mediensium, et almae Universitatis Ecclesiasticae Syndico Generali* 1717.

19. David Herrmann Mediensis, Pastor Arbegiensis, postea Muschnensis, et circa annum 1655. Sabesiensis, sequentia reliquit Manuscripta: 1. *Annales Politici et Ecclesiastici Rerum Transsilvanicarum.* Hos *Czwittinger* dicit *accuratissimos,* Celeberr. vero *Bodius* non ex omni parte ad bilancem compositos judicabat. 2. *Ruina Transsilvaniae.* 3. *Jurisprudentia Ecclesiastica Lutheranorum Transsilvanensium*: quam auxit, et in quibusdam capitibus modeste limitavit, I. S. C. T. N. P.S. His litteris indigitatum dicit Cel. *Bodius, Joh. Simonium Cibiniensem Transsilvanum Notarium Provincialem Saxonum*; quem simul

dicit Virum praestantissimum fuisse tempore Michaëlis I. Apafi id quod in Notis MSS. *ad Schmeizelium* reperit; at in *Notis* pariter Manuscriptis *Georgii Matthiae*, superius laudati, earundem litterarum explicatio haec est: *Jo. Scharsius Cibinio-Transsilvanus nunc Pastor Sabesiensis*.

20. Georg. Hutterus Cibiniensis, auctor est: 1.) *Diss. de distinctione suppositi a natura.* Vitteb. 1689. 4. 2.) *Dissertationis de Consulibus Senatuque speciatim Cibiniensi. Viteb.* 1690.

21. Georg. Krauss Saxo Transsilvanus, scripsit Opus, sub titulo: **Ausfürliche Verzeichnung des Elendes und der Noth, welche von An. 1599, bis 1605, Schäsburg und andere umliegende Oerter erlitten.**

22. Elias Ladiver, de quo et Scriptis ejus argumenti Philosophici *Vid.* §. 274. 2.

23. M. Petr. Mederus Czeidensis, Magister Philosophiae et Poëta Laur. Caesareus, Vir magnus, vix tamen Orbi Erudito notus, de quo paucis disserere, dignum maxime videtur. Liber Ecclesiae Zeidensis, quem legere mihi datum est, docet, quod hic parentibus rusticis Zeidae natus fuerit: sed relicto aratro Gymnasium Corònense salutavit, ibique primum famuli conditione usus est. Postmodum, accepto a matre uno quinario (i. e. xgeris 5.) Rostochium concessit, ubi *Magister Philos. et Poëta Laureatus* salutatus est. Rediit Zeidam germanico habitu, cujus nodulorum foramina, reliquasque aperturas in veste germanica valde necessarias, Petro somnum capiente, ipsa mater, ex conmiseratione (non enim familiaris adhuc habitus germanicus in Transsilvania erat) albo consuit filio. Petrus mane surgens, blan-

de adlocutus matrem, rogat, ut suturas solvat, cum tales esse debeant Germanorum vestes. Cui mater respondit: Du armer Piz (Petre) ich dachte es wäre gar ein zerrissenes Kleid, darum wolte ich die Löcher zunähen, c. Fuit creatus 1638. Lector Coronensis, 1640. ibidem Rector. 1649. Pastor Honigbergensis (*Hermaniensis,*) 1653 Zeidensis 1654, 19 Nov. Coronensis. Fuit Capituli Barcensis per 17 annos Decanus. Obiit 1678, 11 Jan. Anagramma: *Tu semper dures.* Reliquit et Libros et Liberos. *Liberos,* ex Margaretha, Michaëlis Forgáts Senatoris Coronensis filia, *Assarelam* indolis nobilissimae juvenem, et *Asnath* filiam virtuosissimam: reliqui enim minorennes decesserunt. *Asarela Mederus,* 1660, 28 Jul. natus, Academias Italicas, Paduensem imprimis, adiit, reduxque multa eruditione, Polyhistoris nomen ab Eruditis Coronensibus promeritus est; sed inopina morte, 1689, 18 Dec. circa 10 Vesp. vita excessit; relinquens viduam Annam, Laurentii Töppeltini filiam, quam 1687, 13 Apr. duxerat. *Asnath Medera,* patre moriente, erat adhuc virgo, in humanioribus versatissima, quæ latinae presertim lingvae specimina dedit et ore et calamo non contemnenda. Nupsit vero 1680, 16 Jun. Joanni Chrestels Civi Coronensi; quo mortuo, Samuelem Kőleserium (§. 280. *n.* 35.) maritum sequuta est: abs hoc, divortium urgente, avulsa, nec judicio contenta, Viennam ad Solium August. Caroli VI. Imperatoris se contulit, ubi et Catholicam amplexa est Religionem. Rediit 1736 Cibinium, inde Coronam, ubi 1738, in eadem, qua fuerat nata, fornice, vitam terminavit, sepultaque est in Templo PP. S. J. Monasterii DD. Petri et Pauli. *Libros* autem

Petr. Mederus reliquit hos: 1.) *Anagrammatum Libros Tres* excusos *Rostochii* 1638, 12mo. Ubi etiam, ac calcem, Diploma dignitatem Poëtæ Laur. conferens, et Adgratulationes leguntur. Sunt etiam Manuscripta Viri doctissimi, mihi quidem visa: 2.) Petri Mederi Studiosi Coronensis *Oratiuncula de Corona*, Transsilvaniae Urbe, habita in Gymnasio 1628. 3.) Oratio seu *Narratio Historica*, eorum, quæ in Hungaria ac Transsilvania, annis 1658 et 1659, gesta publice sunt. 4.) Ejusdem, *Continuatio Historiæ* de Transsilvaniæ ac Hungariæ vastatione per Turcam 1660 et 1661 facta.

24. Matthias Miles Mediensis, Vir Politici Ordinis Rerum patriarum peritissimus, ideoque publico Statuum Transsilvanorum nomine, An. 1686, ad Augustam Aulam Viennensem deputatus, §. 123. *k.* condidit Chronicon Rerum Hungaricarum et Transsilvanicarum, cui nomen est: Siebenbürgische Würgengel. Hermanstadt, 1670. 4. Excurrit hoc Chron. ab An. 1501 ad 1599.

25. Andr. Oltardus, Pastor Primarius Cibiniensis, et cognominis Capituli Decanus, A. 1650, Dominica *Jubilate* (8a Maji) Superintendente Christiano Barth Visitationem celebrante, Sacrum Cibinii sermonem publice recitavit, quo Ecclesiarum Capituli Cibiniensis ad Augustanam Confessionem transsitum enarravit. Concio ipsa, cum connexis quibusdam Monumentis excusa est Cibinii, An. 1650. 4.

26. Mich. Pancratius Sabesiensis. „Avus illi „fuit *Georg. Pancratius* Austrius, qui sub Basta, „Cæsareorum militum Præfecto, stipendia meru- „erat; bonitate vero Provinciæ allectus sedem re-

„rum suarum Sabesii fixerat, ubi 1606, pater „*Martini* factus est, qui oratoriis studiis favorem „Principis Gabrielis Bethlenii sibi concilians, „præter spem, Kelnicensium(*Kelnek*, in Sede Sa-„besiensi) Antistes factus est, quum Reipublicae „addicturus esset operam. Atque hoc patre Martino natus est *Mich. Pancratius. Schmeitzel Diss. Epist.* 87; qui scribit natum fuisse 1631: sed primam lucem vidit 1632, 28 Sept. matre Eva Wegneria Cive Saxopolitana. A. 1644 parentibus orbatus, venit Heltam, ibique nactus est Fautorem, ejus loci Pastorem, Jacobum Schnitzlerum. Hinc se, Studiorum Causa, in varia contulit loca, puta: in Scholam Claudiepolitanam; inde 1649. in Gymnasium Posoniense, 1650 Tyrnaviam, moxque Viennam et Noribergam, 1653. Wittebergam. Postea Lipsiam, Jenam, Herbipolim, Altorffium, Moguntiam, Ingolstadium, cet. perlustravit. Tum Coloniae Agrippinae, 1656, a Joanne Riedesel, Landgraviatus Hassiæ Mareschallo hereditario, ad filios suos erudiendos vocatur. Non multo post Giessæ, Marburgi et Juliæ studiis incubuit. An. 1657. Hamburgum profectus est, unde a Joachimo Brockdorff, Equite Holsato evocatur, filiisque ephorus præficitur; cum quibus in Academiam missus est Rostochiensem, ubi Lauream in *Utroque Jure* adeptus est. „A. 1666, Eperjesinum in „Hungariam evocatus, in novo ibidem Collegio „prudentiam Civilem docuit. Vigesimo postquam „anno extra patriam sudasset, a Cibiniensibus e-„vocatus est, ubi mox in invidiam Superiorum „prolapsus, Neocomium (al *Neovilla*) per unum „annum secessit. Hinc Mediam abiit, et ibi Pastor „factus; A. 1686, 4 Nov. in Episcopum electus est.

Schmeizel p. 87, 88. Diem obiit 1690, 11 Julii. Vivit tamen eruditis in Operibus, quorum hæc mihi innotuere: 1.) *Dissertatio de Juramento Perhorrescentiæ.* Rostochii 1661. 4. 2.) *Exercitatio Politico Juridica de Imperio et Juribus Potestatis Imperantium.* Conscripta et ventilata in Collegio Eperjesiensi, impressa vero Cassoviæ, 1668. 4. 3.) *Politica Extemporalis,* cujus in priori Opere, §. 24 meminit. 4.) *Tractatus Politico-Historico-Juridicus, Juris Publ. Reg. Hung.* Cassoviæ 1668. 4to. Opus dedicatum Principi Michaëli I. Apafi. Quæ de Siculis Saxonibusque scripsit, non omnibus probantur. 5.) *Tractatus de Jure Militari.* 6.) *Grammaticalia quædam.* Vid. *Schmeiz. l. c.* ubi etiam ait: „In rebus præsertim Transsilvanicis Tomos XV. compillasse, qui in Manuscripto haerent ex Amici Litteris didici.„ Porro, Pancratius existens Pastor Mediensis et Decanus Generalis, dedit epistolam eruditam (apud Colbium, pag. 711. recitatam) ad Capitulum Barcense, in qua meminit *Annalium* suorum *Ecclesiasticorum*; nec non Anonymi *Tractatus de Ecclesiis et Scholis Transsilvanicis,* quem M. Joanni Hontero Pastori Coronensi transmisisse se ait, vocatque vere aureum. Neuter autem horum nobis visus, et frustra hucdum quaesitus.

27. Laurentius Toppeltinus Mediensis, doctore et ductore *Isaaco Basirio,* solida Studiorum fundamenta Albæ Juliæ posuit; ivit tandem Altorfium, ibique emisit Librum A. 1661, de conformitate, ac difformitate Legum Saxonum Transsilvanorum cum Jure Civili Romano. Redux in Transsilvaniam matrimonii legibus se submisit:

rogatus tamen ab Andrea Fleischer, cum Filio ejus Tobia denuo Academias exotericas repetivit. Peragravit hac vice, Germaniam, Italiam et Galliam, fuitque felix itinerum partus, insignis hoc nomine Libellus: *Origines et occasus Transsilvanorum, seu erutæ Nationes Transsilvanicæ, earumque ultimi temporis Revolutiones, Historica narratione breviter comprehensæ.* Lugduni 1667. 12. Coronæ Transsilvanorum mortem oppetivit. Ejus etiam Opusculum censetur in MS. *Articuli ad justam et æquam Pastoris electionem.*

28. Joan. Trösterus, (*Tröster*) Cibinio-Transsilvanus, SS. Theol. et Philosophiæ Medicæ Studiosus dedit: Das Alt- und Neu-Teutsche *Dacia.* Nürnberg, 1666. 12. *Joannis* quoque *Betlenii* Historiam Transsilvanicam fecit Germanice loquentem, inscripsitque: Das Bedrängte *Dacia.* Reliquit et alia Scripta. In Provincia quid gesserit, *Vid.* §. 264. *n.* 2.

29. Georg. Tutius, ab oblivione, qua ferme sepultus est, liberandus; fuit patria *Kis-Schenkensis*; qui Transsilvania Wittebergam profectus, Poëta Cæsareus creatus est 1678, 31 Decembris, *Magnifico et Excell. Johanne Frid. Scharffio I. U. D. Comite Palatino Cæsareo et Consiliario Saxonico, etc. caput ejus Lauro Nobili ac lemniscata redimiente.* Redux in patriam, factus est Pastor Ecclesiæ Schæseæ, (*Segesdiensis*) Edidit: *Epigrammatum Catonis Christiani Libros Quatuor.* Keresdini 1686. 8. Nuncupavit *Georgio Franck,* Valentini, Comitis Nationis Saxonicæ (*n.* 14.) filio, filio item Joannis *Lutsch Michaëli.* Adjecit *Appendicem* Ritus et observationum quarundam, de Coronatione Poëtarum, cum privilegio Poëtico.

30. Isaac. Zabanius, Rector Gymnasii Cibiniensis (§. 264. *n.* 2.) Philosophica aeque ac Theologica Opera reliquit.

§. CCLXXVII.

4. Unitarii: Benedictus *Arkosi*, Mich. *Dálnoki*, Sam. *Járai*, Valentinus *Radecius*, Michaël Pál *Régeni*, Matthaeus *Torotzkai*, Paulus *Tsanádi*.

1. Bened. Árkosi, in *Árkos* pago celebri Sedis Siculicalis Sepsi natus, ac in Schola Hidvégensi, (§. 275. 40.) posteaque Collegio Unitariorum Claudiopolitano Scientiis occupatus, mox Patavii in Italia Philosophiæ ac Medicinæ se mancipavit, recitavitque Orationem de Philosophiæ ac Medicinæ laude; alteram in encomium Theologiæ. Utraque typis mandata, forma 4ta. Salutata Patria, Collegii Unitar. Claudiopolitani egit Lectorem, formavitque Libros: 1.) De iis Scripturæ locis, quæ professores inter et negatores SS. Trinitatis controvertuntur. 2.)Librum Precationum, juxta Hebdomadis dies et varias peccatorum necessitates. 3.) Alia quoque reliquit Scripta. Nulla earum prelum subierunt.

2. Mich. Dálnoki, LectorClaudiopolitanus *Vid.* §. 265. *n.* 2. Opera ejus luci publicae exposita, quod sciam, sunt nulla; Scripta habuit varia.

3. Sam. Járai, Ecclesiastes Claudiopolitanus, edidit Opusculum de Divortio matrimoniali.

4. Valent. Radecius, Pastor Claudiopolitanus et Superintendens, patria quidem Geda-

nensis at habitatione Transsilvanus. Opera videsis, §. 245. *n.* 1.

5. Mich. P. Régeni, quem juvenem fuisse Unitarium §. 275. *n.* 54. innuimus.
6. Matth. Torotzkai, Pastor Primarius Claudiopolitanus et Unitariorum Superintendens, §. 245. *n.* 1.) Explicationes Locorum Scripturæ a Georgio Enyedi concinnatas, e Latino convertit in Hungaricum, ediditque Claudiopoli, 1619. 4. Exstat insuper, ab eo scriptus Liber, et inscriptus: *Kerestyéni Idvességes Tudománynak a' Régi és Új Testamentom szerént egybe-summáltatott értelme a' Keresztyéneknek lelki épületekre.* Kolo'sv. 1632. 12.
7. Paul. Tsanádi, Vir cumulata eruditione, Professor longos per annos Claudiopolitanus, et in Conventu ibidem existenti Requisitor, dedit Interpretationem Loci, qui legitur Matthæi Cap. XXVIII. w. 19. Elucubravit item Responsiones quasdam, quas disce e §. 275. *n.* 67.

III. SECULO XVIIIvo.

§. CCLXXVIII.

Aureum, quod vivimus, Scientiarum *Seculum*, sub Pallade Austriaca, pacem Musis amicam, durabilem a tot annis, hac in Provincia, quae continuis antea bellorum flammis ardebat, retinente, plurimis undique Viris enitet Eruditis, qui exaggeratis Ingeniorum dotibus, gloriam multo luculentiorem Natali suae Pa-

triae expensam ferunt, quam acceptam referunt: nos tamen paucos eorum, nunc quidem, memoramus; nec alios, quam qui datis in lucem Scriptis (licet probe sciamus, plurimos non scribentes, Scriptoribus eruditione antecellere) emicuerunt; nec eos vero omnes, sed duntaxat, qui functi fatis, livorem contra se reliquerunt quiescentem.

Habebunt olim, procul dubio, Eruditi Transsilvaniæ nostri ævi, encomiastas suos, a quibus illis, non sicut foret a nobis, aliquis forte et splendor adspergitur: valeant ergo Magni Doctissimique Viri, in vivis adhuc agentes, nobis insalutati, præter unum alterumque, quos aut nuper Rev. ac Clariss. Bodius commemoraverat, aut aliorum Auctorum Libris inscripta jam nomina habent.

§. CCLXXIX.

1. E Romano-Catholicis hujus praesentis Centuriae Viris a calamo illustribus, qui in notitiam nostram venerunt, sunt: Petrus Paul. *Aaron*, Alexius *Csató*, Alexius *Cserei*, Volffgangus *Cserei*, Franciscus *Csernovics*, Georgius *Daroczi*, Martinus *Demeter*, Franciscus *Fasching*, Tobias *Ferentzi*, Joannes *Fridváldszki*, Thomas *Gál*, Maximilianus *Höll*, Nicolaus *Jánosi*, Andreas *Illia*, Samuel

Kálnoki, Didacus *Kelemen*, Franciscus *Kováts*, Andreas *Kunits*, Stephanus *Lakatos*, Moses *Léstyán*, Stephanus *Mihaltz*, Ladislaus *Mikola*, Andreas *Peringer*, Antonius *Szeredai*, Gabriel *Szeredahelyi*.

1. Petrus Paul. Aaron *de Bisztra*, Episcopus Fogarasiensis Valachorum per Transsilvaniam Græci Ritus Unitorum, adeoque Romano Catholicus, publicæ luci exposuit: *Epistolam Consolatoriam*. Balásfalvae 1761. 12. 2.) *Definitionem et exordium sanctæ Oecumenicæ Synodi Florentinæ ex antiqua Græco-Latina editione desumtam*. Balásfalvae apud SS. Trinitatem 1762. 12.
2. Alexius Csató, Religiosus ex Ord. S. Franc. Strict. Observantiae, multos per annos Philos. ac Theol. Professor, nec non Provincialis, edidit Opus, quod inscriptum est: *Deus discernens*, seu *Dissertationes Theologicae Scholastico-Dogmaticae de gratia omnium et prædestinatione Sanctorum*. Claudiopoli 1739. folio.
3. Alex. Cserei de *Nagy-Ajta*, in *Amadéfalva*, sive ut nunc vocant, *Madéfalva*, Pago Provinciae Siculorum Csik Superioris amplo, ubi per antiquum et nobile Gentis Csereianae Haeredium est, nuper dum hanc vivebat vitam, residere solitus. Aspexit primam lucem *Rákosini* in Curia Paterna 14 Julii A. 1714. Fuit vir per omnem aetatem, vita inculpata, et vasta rerum cognitione, inprimisque Legum peritia praestantissimus. Dum universorum in Transsilvania Bonorum Salinariorum Inspector esset, concinnavit eruditum Opusculum Juridicum, quod inscribitur:

Praxis Procuratoria. Claudiopoli in 12. primum A. 1746. iterumque A. 1760 editum. Reliquit complurà etiam Manuscripta, quae de rebus potissimum Historicis et Juridicis, singulari industria elucubravit. Gubernialis Secretarius subinde renunciatus, inde autem ad Tabulam Regiam pro Adsessore translatus; dum virtutibus, et meritis ejus ampliorum paterent Honorum aditus, iis in flore aetatis, morte ereptus, ad capessenda beatioris vitae proemia, A. 1769 Aprili ineunte abiit, magno sui desiderio bonis omnibus relicto. Sex genuit eximii ingenii filios: *Joannem, Emericum, Josephum, Volffgangum, Alexium et Michaëlem;* filiam unicam *Annam* Ill. Baroni Alexio de Nalátz Tabulae Regiae Assessori connubii foedere sociatam.

In memoriam Viri origine et eruditione nobilissimi, totiusque ejus Familiae honorem referre hic libet ea, quae *P. Joannes Szegedi* S. J. in *Synopsi Vitæ Belæ IVti* adtulit, his verbis: „Multarum, longe ante Uladislai II. Regis Ungariae „tempora, inter Siculos florentium, et hodieque „extantium Familiarum nomina praedictis Inclytae Gentis Constitutionibus (in Villa Agyagfalva A. 1506 factis) haud inserta sunt, atque ut „de aliis volente, aut renitente Minerva taceamus, talis fide Armalium Litterarum est Nobilis Prosapia Cserei de Nagy-Ajta, cui claritatem „Nominis, Armorumque insignia peperit, *Blasius Cserei de Barót*, sub Sigismundo Imp. et „Rege Ung. ad Nicopolim, cum Bajazete Turcarum Tyranno infeliciter confligente.

„Tum

„Tum enim *Blasius*, vitae Regiae ferociter imminentem Turcam, pene prius capite minuit, „quam Rex periculum observare potuerit: subinde resecto Barbari capite, Regiis obtutibus, „in cuspide, gladii pro more eorum temporum, „praesentato. Cumque res adeo in arcto positae „essent, ut vel personae suae salutem, Rex in fuga collocare deberet; Blasius periculi Regii ubique comes, cum eodem, lembo piscatorio Istrum „trajicit. Et eum edulii nihil suppeteret, quo Regem rabida fame divexatum reficere posset; „evulsas agro spicas manibus conterit, granisque triticeis, prae cunctis Aulae dapibus tunc „sapientibus, Regem recreat.

„A quo, post varios in Valachia errores (comite semper *Blasio*) Budam reverso, praeter alia „tantae fidelitatis condigna proemia, *Blasius* „noster, in perennaturam apud seros posteros „tantae Virtutis memoriam pro scuto Gentilitio „(quo hodiedum, omnis ejus Posteritas utitur) „An. 1393 consequi meruit; Virum lorica indutum, dextra gladium, mitrato Turcae capiti infixum; sinistra tres spicas triticeas tenentem.

Majores *Blasii* in Inclyta Gente Siculorum praecipuo semper loco habiti sunt, atque militari cumprimis virtute eminuerunt sicut Pater quoque ejus *Michaël* sub Ludovico I. Hungariae Rege, fuitque etiam ipse sub Sigismundo Ludovici Genero Regalis Banderii Capitaneus. Praemia, quae pro fidelitate praeter nova antiquae Nobilitati ex novo virtutis eventu concessa Armorum Insignia obtinuit, erant: in Transsilvania Dominium Balásfalva cum tredecim Pagis, in Sirmio autem tria opulenta Oppida: Kölpény, Szentkele-

men et Szent-Demeter. Obiit A. ætetis 94. relicto filio *Mattheo*; qui genuit *Lucam*, virum militari fortitudine insignem; hic in pugna ad Vicum Sancti Emerici prope Albam Juliam A. 1442, sub ductu clarissimi Herois Joannis de Hunyad cum Turcis pugnata, Ducem eorum Mezethum una cum filio in adjutorium Patris accurrente obtruncavit, genuitque *Antonium* Vice-Vajvodam Transsilvaniensem; hic *Franciscum* Joannis Regis Cubicularium seu Camerarium, hic *Matthiam et Paulum*. Paulus immortalis memoriae Herois Nicolai Comitis Zrini militiam, et fortunam cum ducentis equitibus cristatis sequutus An. 1566 ad Oppidum Siklós, dum Mehemetes Bosniae Praefectus nocturno impetu per Praesidiarios Szigethanos invaderetur, cum Turcis fortiter pugnans, nec inultus occubuit. Matthias genuit *Georgium et Ladislaum;* Georgius Stephanum Bathoreum e Principatu Transsilvaniae ad Coronam Poloniae An. 1576 evocatum sequutus, praeclaram illi operam cum mille, quibus praeerat, equitibus in bello Moscovitico navavit. Ladislao filius fuit *Joannes*, sub Báthoreis Principibus mille et ipse Equitum Dux, (*Ezeres-Kapitány*) hic antiquum Familiæ Csereianae Domicilium Barotino Nagy-Ajtam transtulit, sicque ex eo tempore Inclyta haec Familia antea de Barót praedicata scribi coepit de Nagy-Ajta ex Consorte sua Margaretha Henter genuit *Nicolaum*, Principis Transsilvaniae Georgii Rákótzi senioris Dapiferorum Magistrum, quinque huic fuere filii, *Nicolaus, Michaël, Georgius, Volffgangus et Joannes;* Nicolaus ad Portam ferream, Michaël in campis Gyaluensibus, Pro Principe et Patria, cum

ſero Christiani nominis hoste Turca fortiter dimicando gloriose occubuerunt. Georgius vir militaris, sub principibus Georgio Rákótzi juniore, et Michaële Apaffi, Catapultariorum Equitum Praetorianorum Praeſectus fuit, ad Tartarorum Precopitarum Principem Legatus missus, multa ibi bene, sapienterque pro salute Patriae confecit. Vitam quam in Armis egit, in iis etiam ad Essecum finivit. Genuit *Samuelem, Georgium, Danielem, et Sigismundum.* Samuel et Georgius defecerunt, Daniel etiam An. 1683 dum Vienna per Turcas obsideretur, Tartarorum sagittis confectus, sine prole, cum gloria tamen, in campis nobilissimae Urbi subjectis, Occubuit. Sigismundus Pater fuit *Samueli* Barotini et Bardoczini, quoad vixit, habitanti; hic autem *Sigismundo* Genitori *Andreae, Samueli* Pyrobolariorum Legionis Gyulaianæ Centurioni, *Georgio* in eadem Legione Locumtenenti Primario, *Michaëli* Magistro Protonotario, *Josepho* Judici Regio Sedis Miklósvár, *Joanni et Danieli.*

Wolffgangus alter e superstitibus Nicolai filiis, sub Michaële Apaffio Culinae Principalis Supremus Praefectus, genuit *Joannem, Ladislaum et Wolffgangum*, hic filiabus tantum relictis sine prole mascula decessit; Ladislaus Diodi apud Sororem Susannam, Gabrieli Nemes de Hidvég nuptam, in coelibatu vitam finivit; Joannes mortua uxore, quae Joannis Sárosi viri apud Transsilvanos a gestis praecipuis Officiis, et legationibus pro bono Patriae quaternis et denis vicibus obitis celebratissima filia, incomparabilis autem Heroinae Sophiae Comitissae de Daniel, Magni Transsilvaniae Gubernatoris Comitis Joannis Haller,

nunc relictae viduae Matertera erat. Militaria servitia Augusti Poloniae Regis amplexus, cum mille Equitibus ex Hungaria et Transsilvania lectis, utilem praeclaramque illi operam navavit. In Patriam subinde reversus, multa pro bono ejus publice privatimque egit: fuit in expediendis controversiis Jureconsultus insignis, in reddendis Responsis prudens, et facundus, in perficiendis negotiis solers, et felix. Reliquit Vir nominatissimus duos filios: *Wolffgangum* Bölönini, et *Nicolaum* Nagy-Ajtae residentes.

Natu minor Nicolai filius Joannes, Principis Michaëlis Apaffi Dapiferorum Magister, et post Arcis Praesidii ac Districtus Terrae Fagaras Capitaneus genuit *Michaëlem*, de quo infra §. 280. *n.* 12. et *Joannem*; virum variarum Europae lingvarum, Juris Patrii, multarumque aliarum rerum notitia Conspicuum, qui feliciter genuit triadem clarissimam fratrum, *Alexium* nostrum, *Wolffgangum* Consiliarium Aulicum pium, eruditissimum, magnum Jureconsultum, Historicum, et *Nicolaum* sub nomine Ambrosii Ordinis Sancti Pauli primi Eremitæ Alumnum, SS. Theologiae Doctorem.

4. Wolffgangus Cserei de Nagy-Ajta, Sacr. Caes. Reg. et Apost. Majest. Consiliarius Aulicus, et ad Excelsam Cancellariam Transsilvanico Aulicam Referendarius, ex illustri, quam modo descripsimus, Prosapia Csereiana ortum ducens. Ingenium absolutis etiam litterarum studiis, continua aluit industria; hujus, solidaeque eruditionis complura in Operibus ab eo elucubratis extare monumenta audio, qualia sunt: 1.) *Lexicon Juris Transsilvanici.* 2.) *Decisiones Casuum Judi-*

cialium, e Processuum partim apud Tabulam Regiam Transsilvanicam terminatorum, partim ad Supremam Principis Revisionem provocatorum definitionibus collectæ. 3.) *Jus Feminarum Hungariae, et Transsilvaniæ.* 4.) *Ephemerides Rerum Hungaricarum.* 5.) *Valerius Maximus Hungaricus.* 6.) *Lacrymabiles Odae super Clade Mohatsiana, dolosa Budae, luctuosa Strigonii, Albae-Regalis, aliarumque Hungariae Urbium, per Solimanum facta occupatione.* 7.) *Norma recte vivendi, contra corruptionem moderni seculi, Odis exposita;* et plura alia. Ita vero arduo suo munere pro Principe, proque Patria fungitur, ut Pietatis etiam, qua a teneris imbutus est, haud obliviscatur. Luculentum hujus quoque dedit specimen, dum in honorem B. V. Mariae *Litanias Lauretanas Hungaricus hic Poëta venustus, elegantibus* Odis *Patria lingva illustratas, additis multis iconibus publici juris fecit*, Vindobonae 1772. 8.

5. Franc. Csernovics, e Societate Jesu AA. LL. et Philosophiæ Doctor, in Claudiopolitano Societatis suæ Collegio, exaravit Libellum, qui dicitur: *Magni Manes Transsilvaniae Principum.* 1722. 12.

6. Georg. Daróczi, e S. J. AA. LL. et Philosophiæ Doctor, conscripsit Historiam Collegii Societatis Jesu Claudiopolitani, in quo tum vitam degebat, prodireque fecit, sub titulo: *Ortus et progressus Collegii Academici Societatis Jesu Claudiopolitani, ab Anno* 1579. Claud. 1736. 12.

7. Mart. Demeter, Cathedralis Ecclesiæ Albensis Præpositus Major, Opus de SS. Trinitate eximium, lingva vernacula publico usui consecravit, inscripsitque: *A' Szent Háromságnak, az-az,*

az Atyának és Fiunak és Sz. Léleknek, három valóságos Isteni Személyeknek, egy igaz örök és egyenlő Istenségröl való Romai közönséges és Apostoli Szentegyháznak idvességes Hiti, Vallása és Tudománnya. Kolo'sv. 1732. 4.

8. Franc. Fassching, Hungarus Tyrnaviensis, e Soc. Jesu, Art. Lib. et Philosophiæ Doctor ac Controv. Fidei Professor, dum in Alma ac Regio-Principali Universitate Claudiopolitana ageret, de vetere, recentioreque Transsilvaniæ statu commentatus est. Prodierunt itaque ejus: 1.) *Vetus Dacia, ex probatis Scriptoribus deprompta.* Claudiopoli 1725. 8. 2.) *Nova Dàcia.* Claud 1733. 8. Benedoctus Pater, *Vetere* cumprimis *Dacia*, de Transsilvania meritus est. Quae vero in nova *Dacia* non satis exacte tetigit, Eruditis Lectoribus facilis eorum emendatio erit.

9. Tobias Ferentzi, Siculus Transsilvanus, in pago Sedis Kézdi An. 1701 natus, Ordini Minorum Provinciæ Hungariæ solemnibus votis se arctius obstrinxit. Emenso studiorum curriculo, tradendæ Philosophiæ Claudiopoli et Eperjesini applicitus, et docta sexennio Theologia speculativa Doctoris lauream obtinuit. Factus deinde Magister Novitiorum, et plurium Monasteriorum Præses, binis vicibus universam Provinciam suprema rerum gerendarum potestate moderatus est. Præter plura ingenii monumenta litteris consignata, publici juris fecit Librum hac inscriptione: 1.) *Selecti S. Scripturae textus, in quo adparentes eorum antilogiæ conciliantur.* 1744. 8. Nec non: 2.) *Quæstiones scripturisticae in selecta V. et N. Testamenti loca, earumque resolutiones, adjecta*

morum doctrina. Claudiop. 1661. 8. Mortalitatem exuit 1767.

10. Joan. Fridváldszky, nobili genere natus *Veterosolii*, e S. J. AA. LL. et Philos. Doctor, apud Universitatem Claudiopolitanam Matheseos Professor Emeritus, itinera per Transsilvaniam fecit indefessus, percensuitque deposita in hanc oram Naturae dona perplurima, ea imprimis, quae ad *Regnum Lapideum* pertinent, probavitque ipsa opera, quam vere Maximus Naturalis Historiae Parens, Carolus Linnaeus, nulli Eruditi Orbis angulo ignotus, *Peregrinationum intra Patriam necessitatem* adseruerit *Oratione* peculiari. Mecum sentiant, oportet, omnes ii, qui depuratis oculis perlustrabunt ejus Opera edita. Sunt autem ea: 1.) *Dissertatio de Ferro, et de Ferrariis Ungariae et Transsilvaniae* in 12mo Claudiopoli. 2.) *Mineralogia Magni Principatus Transsilvaniae.* Claud. Typis Academicis societatis Jesu. 1767. 4to. 3.) *Inscriptiones Romano-Dacicae.* Claud. in fol. 4.) *Diploma Andreae Regis Hyerosolimitani, quo Conjugis Getrudis innocentia demonstratur.* Claud, 1760. in fol. 5.) *Dissertatio de Skumpia, seu Cotino Planta Coriaria.* (Rhus Cotinus Linnaei) Claudiopoli. Typis Collegii Reformati. 1773. 4to. 6.) *Reges Ungariae Mariani.* Viennae 1775. 4to.

11. Thomas Gál. in vico Kanta Comitatus Albensis An. 1721, 15. Aug. natus, Minorum Conventualium Ordinem 10 Aug. 1741. ingressus, humaniorum scholarum pluribus annis, dein Philosophiae ac Theologiae, cujus lauream accepit, Professoris munere perfunctus, edidit Opus idiomate hungarico, *de controversiis fidei rebus diri-*

mendis, adversus homines Augustanae et Helveticae Confessioni addictos, quod prodiit in lucem Claudiopoli 1741. 8.

12. Maximilianus Höll, e Soc. Jesu, Philosophiae Doctor, Matheseos Prof. Publ. et Ord. in Academia S. J. Claudiopolitana. Edidit Pater Solidissimus: *Elementa Mathematica Naturali Philosophiæ ancillantia.* Claudiopoli 1755. 8. Sunt hæc Juventuti Transsilvanicæ acceptissima. Vide de Magno viro, Cæsareo nunc Viennæ Astronomo, *P. Palma Notit. Rer. H. P.* 3. *p.* 416. Ubi Dissertationis quoque *P. Sajnovics* qua Lapponum Lingvam Hungaricæ affinem docet, mentio facta est.

13. Nicol. Jánosi e *Soc. J.* AA. LL. et Philosophiæ Doctor, Ejusdemque Professor Ordinarius, in Alma ac Regio-Principali S. J. Academia Claudiopolitana, edidit: *Doctrinam Ecclesiæ primorum quinque Seculorum.* Claud. 1757. 12. pl. 11.

14. Andr. Illia, e Soc. Jesu, AA. LL. et Philosophiæ Doctor, ejusdemque in Collegio Academico Claudiopolitano Professor Ordinarius, exposuit: *Ortum et Progressum Variarum in Dacia Gentium, ac Religionum.* Claudiop. 1750. 12. Recusus non pridem forma 8-va.

15. Samuel *Comes* Kálnoki *de Körös-patak,* in numerum Scriptorum referendus est ob operam, quam impendit augendis *Chronicis Hungarorum,* Gregorii Pető, ad annum 1626 ab Auctore perductis, quorum titulus est: *Rövid Magyar Krónika, sok rendbéli Historiás Könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedegettetett és iratott.* In his vero Noster, socios labores *P. Andreae Spangár S. J.* junxerat.

Illustris Prosapia Kálnok *de Kőröspatak*, qua Samuel editus fuit, antiqua est, et a Ludovici I. Hung. Regis temporibus, in Divos Hungariae Reges, bene merendi voluntate, observantia, fide et constantia inclaruit. Hanc olim unam cum Illust. Familia *Nemes* fuisse et prædicatum *de Kálnok* (quod dein in cognomen abiit) habuisse, intelligimus ex verbis *P. Joannis Szegedi in Synopsi vitæ Belæ IV.* §. 661. haec scribentis: „*Stirps* „*Kálnoki*, in varias Nobilium, et Comitum (diver- „sis Militaribus, et Politicis Praefecturis, prae- „clarisque virtutibus ac meritis insignium) „lineas diducta, pro Armorum Insignibus, queis „hodiedum utitur, rapacem et furentem *Ur-* „*sam*, a Ludovico I. Rege Ung. accipere me- „ruit, dum *Andreas Nemes de Kálnok* (a quo „*Kálnokyi* moderni, omnes originem ducunt) a „ferocis bestiae, Regem in Carpathicis venantem, „invadentis morsu, et ungvibus, contempto vitae „suae periculo, feliciter liberavit: ut Armales lit- „terae Illustris ejus Prosapiae testantur.„ Nos eam tantum quivimus *Tabellam Genealogicam*, quae per *Petrum Kálnoki* de Sepsi-Kőröspatak, incipit, hoc modo: *Petrus* genuit Valentinum et Thomam. Horum 1.) Valentinus genuit *Joannem*; qui, ex Catharina Károli Sárfalviensi, *Stephanum*; qui ex Anna Betski, Comitem *Samuelem*, de quo Sermonem hunc instituimus; hic, ex Comitissa Elisabetha Lázár, Com. *Adamum*, vi Diplomatis An. 1705, 22 Jan. emanati, Supremum Capitaneum Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon, creatum, et functum. C. Adamus, ex Mamuca de la Torre suscepit. a.) C. *Dominicum*. b.) Excell. D. Com. Antonium Kálnoki,

Equitatus Generalem, Genitorem Illustr. Dom. Com. Ludovici Kálnoki, *L. B. de Köröspatak*, S. C. R. et Ap. Majestatis Camerarii, Inclyti Regiminis Inferioris Austriæ Consiliarii, nec non Incl. Comitatus Tordensis Supremi Comitis. c.) *Thomam*. d.) *Samuelem*. e.) *Franciscum*, Sedium Csik, Gyergyó et Kászon Supremum Judicem Regium, circa 1743 functum f.) Ill. D. Josephum Com. Kálnoki Incl. Tabulæ Regiæ Adsessorem. g.) *Justinam* h.) *Catharinam* et i.) *Theresiam*. 2.) Thomas, alter filius Petri, genuit *Benedictum*, qui a.) *Michaëlem*, patrem *Thomæ*; avum *Michaëlis et Joannis*; proavum, ex Michaële D. *Alexandri* in Incl. Secunda Legione Siculor. Limitanea Pedestris Ordinis Supr. Vigilarum Præfecti; ex Joanne vero, *Antonii et Francisci*. b.) *Ladislaum*, qui *Wolffgangum*, qui *Josephum*, qui *Theresiam*, Georgio-Mezeianam, deficientem. Ladislai etiam fuit filia, *Anna*, conjux Francisci Thuri de Tamásfalva, qui genuit Ladislaum Thuri, qui Franciscum, Ladislaum et Alexandrum Thurios. Sed reducamus sermonem ad Comitem Samuelem Kálnoki.

Ejus eruditionem virtutesque, loquuntur Officia, quae gessit, varia, et Diploma similiter, quo, An. 1697, 2 Apr. emanato, Ipsi, Posterisque, Titulum, et Dignitatem Comitis, Divus Leopoldus contulit. Istud sic habet: ---------------

-- „Tu (*Sam. Kálnoki*) namque Juvenilibus adhuc in annis, primoque ætatis vigore, dum adhuc „sub Ottomanica Luna Transsilvania gemeret, „generoso excitatus spiritu, hanc in Urbem no„stram Viennam advolasti, ut phylosophicarum

„scientiarum subsidio publicis Te servitiis redde„res habiliorem, quibus apprime excultus, ab Ar„te ad sagatam Palladem animum intendisti, ac „Militiæ tyrocinium in dilecto nobis Croatiæ Re„gno, ejusque confiniis, contra juratum Christia„ni nominis hostem, posuisti; inde ad lustrandas „Italiae aliarumque Provinciarum oras digres„sus, magna rerum experientia ad Tuos redux, „Principi Patriaeque Tuae gratissima obsequia „praestitisti, dum Tua Te in agendo affabilitas, in „consiliis maturitas, in negotiis pertractandis se„dulitas, inconcussa in judiciis aequitas, pruden„tiaeque dexteritas, ad Supremi Judicis Regii per „Siculiam Trisedensem Officium promovit, et e„vocavit, ea cum laude, et populi approbatione, „ut Te pluribus majoribusque muniis dignum „nemo non judicaret. Armata tandem Pallas, ad „Campum, et Patriae Tuae, Charissimae nostrae „Transsilvaniae defensionem provocavit, quando „nimirum Archirebellis Tökölyius, associatis si„bi Turcarum, Tartarorum, Rebelliumque Co„hortibus, per Te, ad Hunyad, Siculorum nostro„rum manu stipatum, in fugam praecipitem con„versus, sex horis continuis prosecutus usque in „partes Turcarum, vix evasit, multis e suis amis„sis, inque cumulum actis (*Vexillum quoddam „Tökölyianum ibi adeptum, hodieque in Palàtio „Köröspatakensi Excell. Domini Comitis et Ge„neralis Antonii Kálnoki adservatur, non pri„dem mihi quoque visum,*) in perpetuum memo„randae victoriae monumentum. A Patria tan„dem Tua obsequiisque ad nostra, luculento pla„ne Tuae in Nos fidelitatis argumento passum fe„cisti, dum in primo Militiae nostrae Partes

„Transsilvaniae Comitatumque Máramarosch in„gressu, ad Legionum nostrarum tunc Antesi„gnanum piae reminiscentiae Generalem Comi„tem Fridericum a Veterani, a Statibus et Princi„pe Ablegatus accuristi, ac ante resolutam, re„cuperatamque Sacræ Regni Hungariae Coronæ „Transsilvaniam Te fidelem nobis devotum de„clarasti, protectionique nostrae Caesareo-Re„giae subjecisti. Quæ ut ipso testareris opere, to„to hybernorum tempore Militiae nostrae ita ad„fuisti, ut ei de necessariis opportunissime pro„videres, proque servitiis nostris, Armorumque „nostrorum felicius faciliusque promovendorum „intentionibus, Naves Ratesque magno numero „miraque celeritate confici et Tibisco fluvio in„sterni effecisti. Anno vero altero, Transsilvania „potestati nostrae restituta, Exercitui nostro a„lendo Provincialis Commissarius, Passuumque „Valachiae et Moldaviae custodiendorum Sicu„liæ Trisedensis Colonellus constitutus, ita Te, „curas, sudores, imo et facultates Tuas, impen„disti, ut per exploratores Hostium molimina „praevidendo, cum Generalibus et Officialibus no„stris correspondentias valde necessarias et sin„ceras observares, et quidquid pro servitio no„stro promovendo judicabas opportunum, inde„fesse dexterrimeque conficeres, tum vel maxime, „dum Militi nostro, ex Valachia egredienti et fa„me laboranti in Passibus victualia laudabili so„lertia suppeditares. Et tandem, dum Coryphaeus „Rebellium Tökölyius clandestinam in provin„ciam nostram charissimam Transsilvaniam irru„ptionem fecisset, Militiae nostrae Coronae con„stitutae stipendia ex aere Tuo proprio numera-

„sti; inclinante vero fortuna, captivitatem Tökö-„lyianam incidisti, ob intemeratam semperque „praestitam fidelitatem dirissime tractatus, no-„vem hebdomadarum spatio intrepido pectore „constantissime sustinuisti; unde mirabiliter eli-„beratus, ad Generalem nostrum piae memo-„riae Veteranium advolasti, reassumtis iterum „laboribus et vigiliis, dum immanium Tarta-„rorum colluvies provinciam Csikiensem fur-„tivo pede Anno 1694 subintrasset, repentino „hocce malo, Tibique vicino, imperterritus coa-„cta illico Siculorum nostrorum Tibi subje-„ctorum manu, et cum Generali nostro Truch-„ses conjuncta, Trisedensem Siculiam generose „defendisti, et expost pro illa tutanda indefes-„se excubasti. Exantlatis autem praeinsertis, „plurimisque aliis pro bono publico servitiis, „et laboribus, ne virtutes Tuas ingrata sepeli-„re posset invidia, ab universis Transsilvaniæ „nostræ charissimæ Statibus liberrimo suffragio „in Aulicum nostrum Vice Cancellarium (§. 184. „*n.* 5.) candidatus, praesentatus, *cet.* Noster de-„mum, Diplomate A. 1703, 8 Maji emanato me-„diante, Thesaurarius Transsilvaniæ creatus, „tertio postea mense in vivis esse desiit.

16. **Didacus Kelemen** Siculus, in vico Baksafalva Sedis Kézdi A. 1683 in lucem editus, et Ordinem S. Francisci Minorum sequutus, prelo subjecit: 1.) *Librum Concionum* typis Cassoviensibus 1729. 4. et 2) alterum *Catecheticum* ibid. 1734. Vivere desiit Miskóltzini, 28 Apr. 1744, atque ibidem in Ecclesia sui Ordinis a se primum excitata, tumulo est illatus.

17. Franc. Kováts, Soc. Jesu in Collegio Acad. Claudiopolitano, edidit de S. Coena Domini, idiomate populari: *Az Óltári Szentségnek Óltalma.* Kolo'sváratt 1757. 8. plag. 5.

18. Franciscus Kunits, auctor est Operis; quod inscribitur: *Dacica Siculia.* Claud. 1731.

19. Steph. Lakatos, quem, nomine latine reddito, *Serarium* Timon vocat, origine Siculus ex Oppido Udvarhely, vocatione Plebanus Kozmásensis in Sede Al-Csik, Librum Geographicum de Terra Siculorum elucubravit, quem *Siculiam* nominavit, et *P. Andreæ Lenckovitz* e S. J. Residentiæ Udvarhelyensis Superiori dedicatum, A. 1702 Claudiopoli edidit. Rarus est Liber, quem ejus, quo editus est, temporis revolutiones dissipasse videntur. Inscripsit insuper in Libro Ecclesiæ Kozmásensis *Historiolam Irruptionis Tökölii* in Transsilvaniam 1690; qua perhibet, 25-ta Aug. Sedes Siculicales Sepsi, Kézdi et Orbai, 26 ta Sedes Udvarhely et Maros, 27-a Sedes Csik Gyergyó et Kászon, victori Tökölio se ex necessitate submisisse; et tam hac vice, quam mense Octobri et initio Nov. dum Tőkölius a Marchione Baadensi vestigatus, in Valachiam properaret, milites (latrones) Tökölianos, qui vagæ instar procellæ universam Provinciam percursaverant, loca quoque Sedis Csik, et cumprimis Kozmásum deprædatos fuisse, Campanas (*forsan pro globis*) quasdam abstulisse, nec Templis pepercisse. Obtinuimus Historiolam, cum compluribus aliis monumentis a Spect. D. *Thoma Kováts de Bánkfalva,* Notario Inclytae Tabulae Continuae Sed. *Csik* eruditissimo.

20. Moses Léstyán Siculus ex Sede Csik, S. J. quondam Presbyter et Residentiae Udvarhelyensis Superior, tandemque ibidem Plebanus sive Parochus, *Sanctorum Ignatii et Francisci Xaverii Vitam*, ab Horatio Tursellino conscriptam, in patrium transfudit idioma, publicique juris fecit Cassoviae 1740. 4.

21. Stephanus Miháltz e S. J. auctor est Operis poëtici hungarici: *Keresztény Seneca* i. e. *Christianus Seneca*. Edit. Claudiopoli in 4-to. 1768. plag. 12 1/2.

22. Ladisl. Mikola, *Liber Baro de Szamosfalva*, antiquissima Gentis nobilitate notissimus, Regiae Tabulae Judiciariae, dum vixit Adsessor Primarius, de Prosapiis Procerum Transsilvaniæ, decursu triennii contexuit, annoque 1723 absolvit Libellum, qui insignitur: *Historia Genealogico-Transsilvanica*. Edit. 1731. 4. Claudiopoli. Optandum sane erat, ut origines et encomia Familiarum, (saltem, quarum meminit) plenius, ex Diplomatibus, quae in promtu habuisse non ambigimus, enucleasset, haud impar huic Operi Auctor. *Conf.* §. 173. *n.* 2.

23. Andr. Peringer e S. J. Art. Lib. et Philosophiae Doctor, Ejusdemque Professor emeritus, et in Universitate Claudiopolitana Senior vulgavit: *In Idola Orbis Terrarum Actionem*. Claud. 1749. 12.

24. Ant. Szeredai, Praelatus Transsilvaniensis, Theol. Dr. Prot. Apost. Praepositus Major Infulatus, etc. Cujus Nomen Reverendissimum, §. 191. *n.* 5. memoravimus; monumentum exegit aere perennius, Opere consummatissimo, quod inscribitur: *Tripartita Praxis judiciaria Sacro-*

rum in Ungaria et Transsilvania Tribunalium. 1760. Fol.

25. Gabr. Szeredahelyi, e Soc. Jesu; cujus: *Religio Salvifica*, publicam vidit lucem.

§. CCLXXX.

Helveticae Confessioni Addicti: Joannes *Almási*, Michaël Abod *Ajtai*, Michaël *Bándi*, Alexander *Bárotzi*, Matthaeus *Batzoni*, Martinus *Benkő*, Petrus *Bod*, Stephanus *Bodoki*, Josephus *Bodoki*, Joannes Lukáts *Borosnyai*, Sigismundus Nagy *Borosnyai*, Ladislaus *Bruz*, Michaël *Cserei*, Joannes *Csomos*, Stephanus *Daniel*, Josephus Filep *Deáki*, Georgius Lázár *Dési*, Stephanus *Dobai*, Samuel *Enyedi*, Josephus Pap *Fagarasi*, Georgius *Felvintzi*, Joannes *Gidófalvi*, Joannes *Gyöngyösi*, Josephus D. *Hermányi*, Andreas *Huszti*, Georgius *Huszti*, Georgius *Jástfalvi*, Josephus *Intzédi*, Georgius *Kamarási*, Samuel *Kapusi*, Joannes *Kemény*, Alexius *Kendeffi*, Joannes *Kolumbán*, Alexander *Kovásznai*, Josephus *Kováts*, Samuel *Köleséri*, Samuel *Köpetzi*, Joannes *Lázár*, Franciscus Intze *Lisznyai*, Ladislaus *Málnási*, Stephanus *Mátyus*, Benjamin *Nádudvari*,

Pe-

Petrus *Nádudvari*, Adamus *Nemes*, Franciscus Páriz *Pápai*, Joannes Kováts *Pelsőtzi*, Joannes *Simon*, Josephus *Sófalvi*, Franciscus *Sós*, Michaël Paksi *Szathmári*, Sigismundus Pap *Szathmári*, Adamus *Székely*, Franciscus *Szentpáli*, Samuel *Szilágyi*, Stephanus Gyula *Szigeti*, Josephus *Teleki*, Samuel *Teleki*, Samuel *Tordai*, Stephan. *Tőke*, Franciscus Turkóvits *Tsepregi*, Gabriel *Wass*, Georgius *Verestói*, Gabriel *Zágoni*, Georg. A. *Zágoni*, Petrus *Zalányi*. E Sexu Muliebri: Catharina *Bethlen*, Polixena *Dániel*, Esthera *Rhádai*, Anna *Vesselényi*. Ne simus denique cuiquam invisi, dum his magnis Eruditorum Eruditarumque Nominibus, adnectimus exemptum e Mendicorum fece *Ladislaum* Vak *Fejérvári*, coecum ab infantia, adeoque agrammatum: multiplicibus tamen ingenii dotibus, et perfecta Capitum, commatumque universae S. scripturae cognitione admirabilem.

A. 1. Joan. Almási Hungarus, in Hollandia Musis amoenioribus litans, erudite adornavit: 1.) Disp. Physicam de Atomis. 1708. 4. 2.) Eidem attribuuntur duae *Funebres Orationes*, et quaedam Epicedia typis mandata.

Mich.

2. Mich. A. Ajtai, Professor Enyedensis §. 258. *n.* 5. Ejus Opera sunt: 1.) *Grammatica latina* l. c. 2.) Dissertatio *de Mora Dei,* quam defendit A. 1733, 24 Apr. in Universitate Viadrina, sub Præsidio *Pauli Gyöngyösi* a Pettyen. 3.) Aliquot Orationes funebres, Romana, Hungaricaque Lingva recitatæ. Inedita vero varia numerantur, ut sunt: Antiquitates Graecae, et Hebraicæ; Methodus Docendi; Origines Lingvæ Latinæ; Preces communes sive publice in Coetu recitandae, etc.

3. Mich. Bándi, studiis, quibus Enyedini operam dabat, revolutione Rákótziana, hujus Seculi initio, interruptis; Ephorus Michaël, cum Pupillis Illustr. Pauli Intzedi de Várad, Paulo v. l. et Gregorio, octennium ferme, Cibinii et Coronæ, propter tutamen, transigens, intereaque perdiscens lingvam Germanicam, ex eadem in Hungaricam convertit Libellum, sub titulo: *Sz. Irásból lerajzoltatott igaz Keresztény ség' Tzímere* 1708. Sedatis in Transsilvania turbinibus Rákótzianis (§. 128. *n.* c.) Lugdunum Batavorum salutavit. Moræ Leidensis partum edidit Noster Libellum Hungarice loquentem: *Bújdosók' Vezére.* Leid. 1718. 12. Hollandia Transsilvaniam remutans, in Oppido Hátszeg Pastoralem exercuit functionem; eam quidem pro ignaris Lingvæ Hungaricae, Valachico plerumque idiomate. Brevi vita gavisus est. Hunc Bandium Cl. Bod, suis in *Athenis Hungaricis,* primum fuisse scribit Alumnorum Theologiæ Studiosorum, quos Potent. Hollandiæ Ordines, e Collegio Nagy-Enyedensi binos semper ab An. 1715. (duo vero Claudiopolitani ab An. 1735 ibidem recipiuntur) alunt: sed

primi ibi Alumni, ad triennium, (ut mos fert) fuere: *Joan. Remetei et Sig. Dési.* His successere: *Emericus Páriz Pápai* junior et *Michaël Bándi*, teste Matricula Academiae.

4. Alexander Bárotzi Transsilvanus, Nobilis Equestris Ordinis *de Hari*, Prætorianus Locumtenens, e Nobili Turma Prætoriana Hungarica S. C. R. et Ap. Majestatis, horas ab altissimo Servitio Aulico vacuas, in bonas Litteras, (ut cum Gellio loquar) ingurgitat, testesque habet sedulitatis laudatissimæ, Librorum tomos, ex Gallica et Germanica in lingvam Hungaricam eleganter conversos, et Viennæ Austriae in lucem editos, quos sub nomine: 1.) *Kassándra.* 2.) *Erköltsi Mesék*, 3.) *Erköltsi Levelek*, in Hungaria et Transsilvania jam notos et gratos, Gens Hungarica suscipit.

5. Matth. *Intze* Batzoni, Professor, et post Ecclesiastes, Claudiopolitanus §. 259. 2. Vitam ejus adcuratissime descripsit, recitavitque d. 22 Sept. An. 1742. Clar. Georgius Huszti Professor Claudiopolitanus in Oratione Exsequiali, quam typis mandatam inscripsit: *Sacerdos Mysticus.* Scientias his Ludis Literariis Noster hausit: primum Nagy-Batzonini, ubi A. 1679, 25 Sept. in lucem fuerat editus; deinde Udvarhelyini, Professore usus Stephano Tőke; post Musis Claudiopolitanis se adgregavit, sedentibus ad clavum Collegii, Samuele et Michaële Szathmár-Németiis; tum, munus Gymnasiarchae in Schola Zilahensi suscepit An. 1703; hinc Academias Batavas adiit etc. Exstat Matthaei nostri. 1.) Dissertatio, demorsos sapiens ungves *de Polytheismo Gentilium* quam A. 1707, Franequerae defendit. 2.) *Disser-*

tatio Physica de aqua. Franequerae An. 1708. 4. Dissertatio haec tam rara, ut nec filiis Auctoris visa sit, referente admodum Rev. ac Clar. Dom. Michaële Intze, Pastore Claudiopolitano Primario et Vener. Dioeceseos Kolosensis Seniore Meritissimo.

6. Mart. *Dálnoki* Benkő, Professor Agropolitanus. *Vid.* 260. *n.* 6.

7. Petr. Bod *de Felső-Csernáton,* patre *Martino* matre *Euphrosina Sólyom,* 22 Febr. 1712 natus. Dignam sane lectione Opellam concinnaturum eum crediderim, qui Magni hujus Viri natales Vitaeque cursum, ex propria illius Vitae suae descriptione, fideli delineaverit penicillo. Nos, ipsa jubente pietate, tenacibus credere chartis, haec saltem volumus: Primam lucem Noster in F. Tsernáton aspexit; primaque eruditionis rudimenta in Scholis minoribus ponendo, Facultates Superiores, in Collegio Enyedensi, ubi etiam Bibliothecarii, multa cum laude, munus obiit, feliciter coluit. Postmodum exotica Musarum Emporia penetravit, auditionique Magnorum in Germania et Batavia Doctorum intensissime vacavit, et experientiam, supra morem fere aliorum, cumulatissime collegit. Post haec incolumis natali solo redditus, Illustrissimae Comitissae *Catharinae Bethlen, n.* 48. cujus, Studiosus Enyedensis, fuerat Alumnus, per sexennium fuit a Sacris Aulicis. Inde in Ecclesiam, quae Oppido Magyar Igenensi floret, deductus, Munerique Sacro admotus, verbo et opere Ministrum Verbi se probavit, ac in Templo Doctrinae puritatem, in Rebus moderandis Ministerii Dignitatem custodivit. Quod vero a functione Pastorali redundabat tem-

poris, eo, pro bono communi et rerum patriarum illustratione, in veste sudata dies et noctes inquies egit. Testes hujus erunt inmortales, plurima ejus Opera, impressa æque ac Manuscripta. Ex iis Scriptis, quae lucem adspexerunt lingva latina, sunt: 1.) *Synopsis Juris Connubialis.* Cibinii 1763. 8. 2.) *Judiciaria Fori Ecclesiastici Praxis.* Cibinii 1764. 8. 3.) *Hungarus Tymbaules.* (Enyedini) 1764. 8. 4.) *Hungarus Tymbaules continuatus.* Ibid. 1766. 8. Tymbaules uterque, Epitaphia præclarorum Hungarorum complectitur. 5.) *Dictionarium Latino-Hungaricum et Hungarico-Latino Germanicum,* edidit, Cibinii 1767. 4. Hoc quidem Dictionarium ab origine est *Papaianum;* at Noster partem Operis Latino-Hungaricam, Proverbiis selectioribus, Glossariolo vocum Medii et Nostri ævi, et aliis necessariis accessionibus locupletam dedit; partem vero Hungarico-Latinam, tam ex Pápaii secundis curis ac notationibus, quam propriis et aliorum (quos inter nos quoque Collectiones Vocabulorum libenter communicaveramus) Observationibus, auctam et in meliorem ordinem redactam, vulgavit. *Vid.* §. 268. *n.* 5. Lingva Hungarica publici juris ab eo facta 6.) *A' Szent Bibliának Historiája.* Szebenben 1748 recusa ibidem A. 1756. 8. Historiam tradit Sacrorum Bibliorum Versionum etc. 7.) *Szent Judás Lebbeus.* in 8-vo. Homiletica S. Judæ Apostoli Explicatio. 8. *Magyar Leksikon,* binis editum vicibus in 4to. Est Theologia Typica ac Emblematica. 9.) *Szent Hilarius.* Cibinii, 1760. 8. Joco Seria continet. 10.) *Szent Heortokrátes.* 8vo. Circa res in Kalendariis exsistentes versatur. 11.) *Szent-Polycárpus.* 8vo. Historiam et Vitam

Superintendentium Helveticae Confessioni addictorum tradit. 12.) *Magyar Athénás* (Cibinii) 1766. 8. Historiam Scriptorum Hungarorum et Transsilvanorum tradit. Sed *Athenas* atque *Polycarpus*, Summo Jussu, prohibita et conquisita sunt. 13.) *Historia Ecclesiastica,* hungarice exarata. Basileæ in 8vo. 14.) *Erdélyi Feniks* (Enyedini) 1767. *Vid.* §. 268. *n.* 3. 15.) *Tiszta fényes drága Bibor.* Kolo'sv. 1762. 8. Est Sacer Sermo Funebris Exsequiis *Catharinæ* Comitissæ *Bethlen* adcommodatus, ex *Apoc.* 19: 8. cui adnexum est curriculum Vitæ ejusdem Comitissæ, metris hungaricis ab Auctore concinnatum. Varia, præter hæc, Nostri, manuscripta Opera superant, v.[1]. 1.) *Historia Hungariæ et Transsilvaniæ Ecclesiastica,* Tom II. in fol. 2.) Ejusdem Historiæ partes nonnullæ hungarica lingva, Tom. II. fol. 3.) *Noctes Hévizienses,* seu monumenta quædam ad Hist. Eccl. et Civilem pertinentia. 4.) *Vesperae Hevizienses,* Collectiones variæ 5.) *Valachorum Transsilvanorum Historia.* 6.) *Siculia,* seu Historia Siculorum. 7.) *Antiquitates Hungaricae.* 8.) *Gellius Transsilvanicus;* s. Res Transsilvanorum modernæ. 9.) *Chartophilax,* s. Collectio monumentorum quorundam folio. 10.) *Res Unitariorum et Historiæ.* 11.) *Gellius Molnarianus,* s. Vita et facta Alberti Molnár. 12.) *Etymologicon Hungaricum.* 13.) *Tymbaules* denuo *Continuatus.* 14.) *Bibliotheca* seu Notitia *Auctorum de Rebus Hungaricis.* 15. *Lexicon Glossarium,* in quo Voces Historicæ, Juridicæ, redduntur hungarice. 16. *Szent Vintzentzius,* s. Martyrologia. 17.) *Magyar Könyves-Ház,* Bibliotheca Hungarica 18.) *Historiára útat mútató Lexicon.* 19.) *Köz dolog*

ről való Elmélkedései Bod Péternek. 20.) *Descriptio Vitæ suæ* lingva vernacula in 4to. At mors horum perfectionem haud præstolata convinxit An. 1768 manus scriptorias, dum eæ uno amplius anno calamum Generalis Notarii versassent. Erat Noster, erecti rectique ingenii, proceri corporis, obesi ventris, venerandi undique adspectus etc. in lectione et auctione Bibliothecæ suæ indefessus. Ejus et Nobiliori et sequiori e sexu Hæredes supersunt; et Gener. Clar. D. *Joan. Deák* in Ecclesia M. Igenensi Successor.

8. Steph. Bodoki Transsilvano Siculus, Franequeræ operas studiorum gnaviter urgens, anno hujus seculi 7mo, laudabili industria et elegantia elaboratam Disp. Physicam, *de Existentia Rer. Materialium*, ventilavit. Czwitting. p. 80.

9. Joan. L. Borosnyai, Professor Areapolitanus et post Superintendens, de quo vid. §. 233. 3. et §. 261. 3. Non edendis quidem Libris se mancipavit; (licet Manu scriptos Ejus Libros reliquos esse haud dubites) sed Professor, tractandorum ingeniorum peritissimus, vivos quasi Tomos foras dedit; dum Reipublicæ Senatores, Ecclesiis Evangelii Præcones, et Scholis Rectores formavit; Pastor vero viva Dei Templa, cooperante S. Spiritu, confortabat: nihilo tamen minus, dum Funebres Nostri Conciones, variis e Scripturæ Locis, ut sunt: 1. Mos. 2. 23. Rom. 5. 14. etc. revolvimus typis mandatas, totidem Librorum vastorum Volumina perlegisse gaudemus.

10. Sig. N. Borosnyai, Filius *Joannis*, Ecclesiastæ Vizaknensis, patriis excultus studiis, amplioris eruditionis consequendæ causa Batavos salutavit, tresque annos Leidæ, quatuor propemodum

Trajecti et Franequeræ, Scientiis consecravit. Et dedit sane conspicua peregrinationis suæ documenta, emissis Opusculis juxta *Cleanthis* lucernam elucubratis. Sunt ea: 1.) *A' Keresztyén Embernek Papi Tisztiről* (Tract. de Precibus) Amsterd. 1736. 12. 2.) Septem Dissertationes lingva Latina concinnatæ. Earum quatuor *Historico-Theotogicæ de Prima Symboli Apostolici Adornatione* sonant, suntque editæ Franequeræ et Trajecti ad Rhenum. Quinta, de *Illustribus Veterum Scriptorum de Domino nostro Jesu Christo Testimoniis*. Sexta agit *de Holocausto Jephthæ Virgineo, ad Jud. XI.* Franeq. 1735. Septima est Disputatio Juris Canonici de *Testamentis ad Pias Causas*, Trajecti ad Rhen. 1735. In Patriam redux, et jam Professor Enyedensis, edidit Dissertationem Historico-Ecclesiasticam, *de Libris Reformatæ Ecclesiæ Symbolicis*. Claudiop. 1745. 4. Defendere hanc *Josephus S. Zilahi* (Professoris Albano Agropolitani *Andreæ Zil.* Filius, et nunc V. D. M. Gyalakutensis Celeberrimus) et *Mart. B. Onadi*. Sed redeamus. Disputatio quarta, quam de Symbolo Apostolico Trajecti ad Rhenum, sine Praeside, An. 1736, qui Jubilæus erat fundatae Academiae, recitavit, fuit Nostro Inauguralis in Theologiæ Doctorem: teste Diplomate An. 1736. d. 23 Nov. exarato, quod in Bibliotheca Enyedensi, et speciatim Theca Borosnyaiana, (ita dicta a *Mart. N. Borosnyai*, Med. Doctore; quo vita functo, Libri ejus, a Sigismundo nostro, germano Martini Fratre, Bibliothecae donati sunt) adservatur; cum simili Diplomate *Michaëlis Tofæi* Superintendentis. §. 233. *n.* 2. Post haec, Sigismandus, locu-

plete Divinarum humanarumque rerum cognitione, reditum in Patriam perficiens; Professor SS. Theologiae. Artis Hermeneutico-Homileticæ, Historiae Ecclesiasticae et Juris Naturae, in Ill. Collegio Nagy Enyedensi creatus est. A. 1758, 15 Jan. §. 258. *n.* 5.

11. Ladisl. Bruz, patria Saxopolitanus (Szászvárosensis,) gente tamen N. Hungarus, studiis apud Transsisvanos tradi solitis, in patrio Gymnasio et Ill. Collegio Nagy-Enyedensi, absolutis, Viennae Austriae Medicina se diligenter imbuit, ibique A. 1775, edita *Dissertatione Inaugurali de Gramine Mannae sive Festuca fluitante* (8va forma) *in Universitatis Palatio disputavit.* Redux inde, in Patria et vicinia, artem feliciter exercet Hippocraticam.

12. Michaël Cserei de *Nagy-Ajta*, ex Illustri Prosapia Csereiana, cujus merito meminimus §. 279. *n.* 3. oriundus, natus Rákosini in Sede Csik A. 1667, 21 Oct. Patre *Joanne* Principis *Michaëlis Apaffi* Supremo Dapiferorum Magistro, et post *Capitaneo Fagarasiensi*; litteris imbui coepit A. 1674, 25 Oct. Fagarasini, studia continuavit Udvarhelyini ab A. 1678 ad 1685 quo ad latus *Michaëlis I. Teleki*, viri eo tempore gratia Principis, et auctoritate florentissimi, se pro more illius aetatis recepit, inde An. 1686 aeger rediit Nagy-Ajtam, eodem anno miles ad Castra juxta Hassagum posita ivit, *Ill. Gregorio de Bethlen* Exercituum Transsilvanicorum Duce existente. A. 1688. altera vice Castra salutavit sub Duce, seu Generali *Balthasare Matskási* ad Bozzám Passum locata. A. 1690, denuo eodem in loco Castra adiit *Michaëlis Teleki* moderamini commissa, et ea quidem oc-

casione Praelio quoque cum Turcis et Tökölyianis ad vicum Zernest commisso interfuit. Anno sequente 1691 ob turbatum Patriæ statum solum vertit, rediit ex Valachia A. 1692. venitque ad Ill. magni nominis Heroem, Comitem *Stephanum Apor*, Transsilvaniae Thesaurarium, avunculum suum. A. 1697, 22 Octob. nuptias cum *Helena* filia *Michaëlis Kun* de Kál celebravit. Fuit primo Aug. Imperatori Leopoldo apud Regium Thesaurariatum Transsilvanicum a secretis. A. 1703. exortis bellorum civilium procellis, in Arce Görgény refugium quæsivit, sustinuitque etiam obsidionem ibi forti animo, egressus inde ad Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó, et Kászon Præfecturam admotus, ut illarum incolas per tumultuantes ad defectionem sollicitatos in officio contineret multum laboravit, invalescentibus tandem urgentibusque tumultibus Coronam Urbem præsidio Germanico contra vim omnem bene firmatam abiit, inde tamen etiam Provinciae sibi concreditæ bono consulere non cessavit. Intra temporis ibi transacti spatium, vastum Opus Historicum Hungarice concinnavit, quo aetatem primi, et secundi Apafiorum Principum, ac cumprimis turbatum Saeculi præsentis initium, et bella Rákótziana Historica narratione complexus est. Plurimorum manibus hoc Opus manu exaratum, et plusquam millies descriptum teritur, ac *Historia Csereiana* nuncupatur. Non desunt et alia ejus opera prelo minus subjecta. Sub eo, quod Coronæ exegit, intervallo, paratam pecuniam 6079 flor. consumsit, foris autem in Possessionibus suis 18000 florenorum damnum a Rákótzianis accepit. Ætate et

curis attenuatus, Corpus procerum decrepitumque, et aliquot annis famulorum in manibus gestatum A. 1756. M. Aprili in proximo nobis pago Nagy-Ajta exuit, ibidem etiam in monumento Majorum honesto funere tumulatum. Fuit Vir stupenda diligentia, ingenio pene divino, sapientia admirabili, et magno consilio, collector monumentorum litteralium solertissimus, ex quibus ad me quoque donante Nuru ejus, nonnulla devenisse, gratus agnosco. Cum eruditis frequens illi litterarum fuit commercium, amavit inter alios fovitque Celeb. etiam Petrum Bod propter ingenii praestantiam, et indefessum de scientiis bene merendi studium. Duas successive habuit uxores, e posteriore *Susanna Széki* suscepit filiam *Christinam Mojsi Zejk* de Zejkfalva, viro genere illustri e *Sophia* Comitis *Laurentii Pekri* filia progenito vinculis socialibus junctam; e priore autem *Helena Kun* unicus ipsi superstes mansit filius, *Georgius* Tabulae Regiae Adsessor, litterarum et ipse, litteratorumque amantissimus, An. 1774 denatus Nagy-Ajtae, nactusque etiam sepulturam ibidem in gentilitio monumento. Reliquit e *Barbara Nagy* matrona præstantissima filiam unicam *Theresiam*, Ill. Comitis *Stephani Mikó* de Bodok, et Hidvég consortem: et quia prole mascula post fata Antonii destituebatur, compensavit hunc etiam defectum eruditis lucubrationibus, in quibus perpetuam sui memoriam sequuturis aetatibus reliquit.

Concludimus sermonem de Michaële, nobilissimo Testimonio, quod hodieque inter præcipua Domus Cimelia adservatur, sonatque in haec verba:

Quandoquidem Perillustris, ac Magnificus Do-

minus Michaël Cserei de Nagy-Ajta, usque ad mortem Ill. D. Comitis Stephani Apor pie defuncti, in Officio Thesaurariatus Regni Transsilvaniæ ultra decem annos munere Secretariatus functus, demum pro Supremo Inspectore Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon constitutus in istis revolutionibus una cum Domino suo Parente, et Fratre, totaque Familia in fidelitate Caesarea constanter permanserit, et non solum fidelia, et proficua Sacrae Caesareæ, Regiaeque Majestati servitia tum in bellicis, tum in politicis occurrentiis praestiterit, verum penes servitium Augustissimi in propria Domo a rebellibus captus, omnique crudelitatum genere tractatus, nihilominus cuncta fortiter pro fidelitate Caesarea tolerando, partesque rebellium amplecti recusando per divinam gratiam manibus illorum, et captivitate plus quam barbarica elapsus, usque ad diem praesentem fidelem summedictæ Majestati Vasallum se esse demonstrat, praeterea omnibus tam interioribus, quam exterioribus Bonis aliquot millia florenorum praevalentibus a praedictis rebellibus exhaustus sit, Possessionesque tam sui Domini Parentis, quam illius, propriaeque Uxoris ubique in Transsilvania desolatae usque ad commiserationem jaceant. Praefatum itaque Magnificum Dominum Michaëlem Cserei, ejusque totam Familiam, qua fideles Augustissimi subditos agnosco, et desuper adtestor, dignumque judico, cui tam propter eximia ipsius servitia, quam constanter praestitam fidelitatem, perpessaque tanta pro fidelitate damna, et toleratam forti animo captivitatem suo tempore, et loco Sacra Cæsarea, Regiaque Majestas Clementissimus no-

strum omnium Dominus, Gratiam Cæsareo Regiam ad consolationem ipsius, Familiæque, et Posterorum benignissime impertiatur, atque pariformiter Domini Officiales Inclytae Militiae Germanicae in Transsilvania nunc et deinceps existentes eidem Domino Michaëli Cserei in justis, et licitis patrocinium, omnemque benevolentiam exhibeant. In cujus rei majus robur dedi has meas litteras attestatorias, sub sigillo proprio, et subscriptione. Datum Cibinii die 24 Junii An. 1708.

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis actualis Camerarius, Generalis Cavalleriae, unius Regiminis Cataphractorum Colonellus, partium Regni Hungariae Cis Tibiscanarum, necnon per Transsilvaniam Generalis Commendans

JACOBUS Marchio CUSANI
m.pr.

14. Joannes Csomós, Siculus de Albis, ex Sede Kézdi, frater germanus Cl. Michaëlis Csomós, Juris Professoris in Collegio Ref. Claudiopolitano, vulgavit *Observationes Philologico-Criticas, et Critico-Theologicas, in quaedam V. et N. Testamenti Loca.* Bernae 1745. 4. Vir Doctus, ex academica peregrinatione, quo e Collegio Claudiopolitano se contulerat, patrias in oras redux, et An. 1767, in Synodo Generali, Kézdi-Vásárhelyini celebrata, Pastor consecratus, in Ecclesia Deesiensi, ubi Coadjutorem Pastorem agebat, vitam cum morte commutavit.

15. Steph. Dániel, *Liber Baro de Vargyas*; ex Illust. Familia Daniеliana *de* dicto *Var-*

gyas, antiquissima nobilitate omnibus notissima, originem Magnificus noster Stephanus duxit. Editus enim est in lucem, A. 1684, Patre Ill. *Stephano Dániel*, Sedis Udvarhely Supremo Judice Regio et Tabulae Regiae Judiciariae Adsessore, Matre *Sophia Kemény*, Petri Kemény, Joannis Principis germani Fratris, et Supremi Comitis Albensis, Filia. Stephanum Patrem vero Ill. *Franciscus Dániel*, Principe Gabriele Bethlen Sedis Siculicalis Udvarhely Judex Regius Supremus, susceperat ex Conjuge *Juditha Béldi*, Pauli Béldi Sorore germana. Alii quoque non defuerunt ab olim, in fulgentissima hac Prosapia (quae *Cygnum Collotenus sagitta transfixum* in Scuto Gentilitio habet) Heroës, Primariis Provinciae Dignitatibus eximia cum laude gestis Illustrissimi. Sed nunc nobis nostro de Stephano sermo redeat. Religionem Unitariam cum lacte matris suxit; Consortem vero Vitae Ill. Heroidem *Polixenam*, Magnifici Laurentii *Pekri* Natam, Religione Lutherana imbutam, duxit: exuerunt ambo Religionem utramque, et Helveticae Confessioni subscripserunt. Danielem nostrum Viennam salutantem, Augustissima Imperatrix D. D. Maria Theresia Titulo Liberi Baronis ad omnem Posteritatem ornavit, et insuper Inclytae Primariae Siculorum Sedis Udvarhely Supremum Judicem Regium nominavit. Et functus est eodem munere, ad A. 1774, 24 Mart. quo consortionem mortalem dissolvit; tucque successionem fecit Filio oculis cariori, Illustr. Dom. Stephano *Libero Baroni* Daniel *de Vargyas*, S. C. R. et Apost. Majestatis Camarario, et decursu aliquot annorum, quibus Patrem Illustrissimum juxta ac Ve-

nerandum, non intellectus, non memoria, non judicium, sed solae corporis nonagenarii vires defecerant, dictae Sedis Udvarhely Coadministratori; jam itaque Supremo Judici Regio etc. Pater vero Stephanus, suae Gentis Nestor, erat complurimis annis Curator Supremus Collegiorum, Enyedensis et Areapolitani, nec non Dioecesium Udvarhely et Erdövidéke; et præcipuus Nutricius Collegii Agropolitani. Singularem Herois nostri industriam et diligentiam testantur, insignemque pietatem redolent Opera, quibus Posteritati profuit, puta: 1.) *Monita Paterna.* Cibinii 1752. 4. Est Theologia Practica elegantissima. 2.) *Variarum Meditationum Sacrarum Miscellanea*, concinnata A. 1759 impressa Enyedini 1766. 3.) *Commentarius in Apocalypsin S. Joannis* 4to. 4.) *Descriptio Vitœ propriœ* 4to. 5.) *Az Örök életre vezetö egyenes Út.* Enyeden 1765. 4. 6.) *Isten eleibe botsátott alázotos Könyörgéseknek gyakorlása.* Enyed. 1766. 8. Sunt Preces ardentissimae Auctoris, in fundendis Precibus indefessi.

15. Jos. F. Deáki, Ecclesiastes Primarius Claudiopolitanus et Superintendens, §. 233. *n.* 3. merito a nobis, Eruditis iis adnumeratar, qui Scriptis inclaruere. Etsi enim Tomos Operum foras non dederit; edidit tamen eorum aemulos, Sacros in Funeribus Procerum recitatos sermones, ex Locis variis, uti sunt: Jer. 5. 3. et 18. 6. Luc. 12: 40. 2. Cor. 12. 9. Apoc. 2: 17. et aliis. Magni hujus Mystae Filii, paternarum virtutum Haeredes, Cathedrae quoque ejus in florentissima Ecclesia Claudiopolitana sunt possessores constituti. R. Clarissimusque quidem *Sam. F. Deáki*, qui et Collega aliquamdiu Venerandi sui Genitoris, in

munere Pastorali, erat, animam Cœlo redonavit: at Clar. ac Rev. D. *Paulus Filep Deáki*, Cathedram et Patre et Fratre ornatam, hodie exornat, pascitque cum jubilo Spiritus formosum Gregem Pastor et ille formosus.

16. Georg. L. Dési, Minister Verbi Divini Enyedensis atque Superintendens, §. 233. *n*. 3. præter Opusculum, quod *l. c.* publici juris factum esse retulimus, praeterque impressas Conciones funebres nonnullas; non paucas reliquit Homilias manu exaratas, variisque occasionibus recitatas. Vivit suis in Generis Rev. ac Clar. v. l. *Josepho Bedö*, et D. *Joanne Baritz*: quorum hic in Ecclesia Enyedensi Successorem Soceri agit; ille vero Ecclesiam Sárdensem pascit; et vero uterque fidelissime.

17. Steph. Dobai, Vir Nobilis Prosapiae *de Al-Gyógy*, possessiones habens in dicto *Al-Gyógy* Comitatus Húnyadensis, et *Debren* Comitatus Szólnok Mediocris, Symphoniacus, dum fuit, paucis in Dacia secundus; A. 1736, dum jam adfectus senectute esset, Inclyto Comitatui de Hunyad valedicturus. Oppida ejusdem, compluresque pagos, et eorum Possessores, descripsit, Opellamque suam, *Tisztesség' Oszlopa*, nominavit. Eam Magnificus quondam Lib. Baro *Josephus Nalátzi* Consiliarius Gubernialis, cui Auctor dedicaverat, prodire fecit An. 1739. 4. *Cibinii*.

18. Samuel Enyedi *de Benedek*, civis Claudiopolitanus, et eadem in urbe Horopegus, dedit *Demonstrationem quadraturae Circuli nunc primum cum orbe erudito communicatam*, quae prodiit in lucem Claudiopoli 1767.

19. Jo-

19. Jos. Fagarasi, aut integrius: *Josephus Pap, de Fagaras,* filius *Matthæi,* circa A. 1742. Pastoris Ecclesiae Saxopolitanae seu Szászvárosensis; sub tutela Vitrici, admodum Reverendi ac Clarissimi D. *Joannis Abats,* Venerabilis Tractus Nagy Enyedensis ab An. 1773, Senioris Vigilantissimi, et Pastoris Ecclesiae Gerendensis, absolutis ingenti cum laude studiis, in Collegio Nagy-Enyedensi tradi solitis, Francofurti ad Viadrum et Trajecti ad Rhenum altiora speculatus est, inclaruitque Dissertationibus perquam eruditissimis, quarum inscriptiones sunt: 1.) *Discussio Quæstionis: An possit Naturæ scrutator ex captis jam Observationibus, et experimentis institutis, ulteriores ducere consequentias, ad incognitas phoenomenorum causas detegendas; et si possit, qua ratione id facere, quas regulas observare, debeat?* quae praemium primum seu aureum Societatis Scientiarum Batavo-Flessinganæ reportavit, An. 1772, *per Jos. Fagarasi, Philosophiæ Studiosum Transsilvano-Hungarum.* Prodiit in 4to Volumine Societatis Zelandicae, lingva belgica, et latina qua scripta est. 2.) *Dissertatio de sensu Morali*; super quaest: Utrum sit homini innatus aliquis sensus, quo dirigatur ad dignoscendum, et impellatur ad faciendum bonum morale? Hæc Dissertatio accessit præmio, id est, non reportavit, sed digna judicata est impressione, typisque mandata a Lugdunensibus Legati Stolpiani Curatoribus, An. 1773. 3.) *Dissertatio Philosophica Inauguralis, de Natura Aeternitatis successionis experte; et duratione rerum successiva, initium necessario habente*: quam pro gradu Doctoratus, summisque in Philos. et Artibus Liberalibus, honoribus et pri-

vilegiis consequendis, publico Examini submittit Jos. Pap de Fagaras, V. D. Minister, Transsilvano-Hungarus. Trajecti ad Rhenum 1774. Die 20 Junii. Noster ceterum honestissimo conjugio auctus, ad patrios penates reversus, Cathedram Saxopolitanam, quam et genitor suus ornaverat, An. 1774 conscendit.

20. Georg. Felvintzi, de Kolo'svár Poëta Hungarus haud inficetus, varia exaravit, vena sat felici, Opuscula metrica, ut sunt: 1.) *Comico-Tragœdia, Plutonak és Jupiternek egymás között való Villongások.* 1693. 8. 2.) *Árusok Ditsérete.* 3.) *Nyavalyák' Gyülése* vagy *Historiája.* 4.) *Echo.* 5.) *Nyergesek Ditsérete.* 6.) *Jó Gaszdaszszonyokról.* 7.) *Hegedű' Ditsérete*, 8.) *Természet' Próbája* 1701. 8. 9.) *Samaritanus* Luc. 10. 33. 10.) *Schola Salernitana.* 11.) *Mausoleum*, Regum Ducumque Hungariae, Rhytmis hungaricis paraphrasticis. 12.) *Procuratoria Ditséreti*, Kolo'sv. 1697. 8.

21. Joan. Gidófalvi, V. D. Minister Új-Tordensis, lingva populari concinnavit Sacras Meditationes, juxta Catechesin Palatinam: sub titulo: *A' Felséges Istennel a' Kegyes léleknek édes beszélgetései.* Kolo'sv. 1744. 8.

22. Joan. Gyöngyösi, e Collegio Studiosorum Claudiopolitano, ubi cursum Scholasticum laudabiliter perfecerat, illustre Batavorum, quod Lugduni floret, Athenaeum salutavit, ibique studiorum causa tres annos exegit. Redditus patriae, in Ecclesia Alsó-Rákosensi, Comitatus Albensis, sacro munere functus á mense Majo ad M. Decembr. anni 1771, quo in Oppidum Uj-Torda ductus est. Doctissimi *Joannis Bunian* Librum quemdam, è germ. in hungaricam lingvam con-

vertit, inscripsitque: *Keresztény-Útazó*; id est, *Christianus Viator*: quem a prelo nunc exspectamus.

23. Jos. Hermányi; in vico Olasztelek, Sedis Sic. Bardotz, in lucem editus, Patre *Petro Hermányi* (§, 235. *n. l.*) matre *Sara Ötves Verebélyi*. Litteris imbui coepit *Közép-Ajtae*, ubi haec nunc scribimus; unde duodecennis Areapolim ductus, et paucis elapsis annis, Ordini Togatorum adscriptus, Celeberrimum Georgium Szigeti audivit et coluit; et mox Poëticae ac Rhetoricae Classium Praeceptorem, Gymnasiique Seniorem se praestitit. Postmodum, A. 1720, fertiliori Scientiarum Seminario, Collegio v. l. Nagy-Enyedensi insertus est. Ubique ad illa liberalissimarum doctrinarum studia, quae animum ad omne decus informant, tanto ardore et vigiliis, a pueris incubuit adolescens diligentissimus, ut palmam Commilitonibus omnibus praeriperet. Adversa usus valetudine, ab exoticis Scientiarum Emporiis, ad quæ visitanda se disposuerat animum revocavit, et A. 1728, in Ecclesiam *Torotzkó-Szent-Györgyensem* invitatus, Cathedram Pastoralem propitio Numine ornandam suscepit, itaque Sacram Personam per 7 annos sustinuit, ut dubium fuerit, an ipse a Dignitate acceperit, an Dignitati contulerit Dignitatem. Nobiliori proinde dignus Suggestu, in Oppidum frequentissimum Nagy-Enyed, ab Ecclesia sollicitatus, concessit, annisque 7. Secundarii, 22. vero Primarii Pastoris munus, tanta eruditione, tantoque eloquio obivit, ut queamadmodum proceritate corporis, haud dissimiliter consummata functionis suae gloria, vix non omnes Mystas Transsilvanos superare censeretur.

Felices illos V. Divini Praecones, qui eum audivere sermonem ad populum facientem: habent enim quem imitentur. Scripta ejus quanta quamque multa fuerint, forte ii solum credent, qui Nostrum noverunt. Certe unus in Folio, ac septem et quinquaginta supra centum in 4to fuere Tomi, quorum aliqui pluribus aut paucioribus compacti erant plagulis, densis quidem, at legibilibus maxime Characteribus. Erant in his Homiliae eruditissimae in Evangelium cumprimis S. Matthæi, in Libros Mosis, Estheræ, Jobi, Jonae, Malachiae, et varios Locos scripturæ selectos. Erant Sermones funebres, quibus per omnem late Transsilvaniam 72 Proceribus, 400 auditoribus suis, 7 Ecclesiastis 4 Civibus Collegii Enyedensis, parentavit. Erant varia Historica, Geographica, Theologica et Miscellanea. Erant e Germanico, imo et Gallico idiomate (quæ jam senex didicerat) in Hungaricum conversa. Erant nonnulla etiam aliorum Auctorum Scripta, a Nostro descripta. Amice, quisquis dubitaveris; perge in Oppidum Zilah, ibique apud unicam, Nostri Heredem *Rachelem Diénes Hermányi* (ex Rebecca Gidófalvi, Michaëlis Gidófalvi Pastoris Torotzkó-Szent-Györgyensis, filia susceptam) ejusque Maritum, R. ac Cl. *Joannem Mohai*, nec uno pauciores numerabis Tomos. Occidit tanta lux A. 1763. M. Apr. ætatis suæ 65; anno siquidem 1699 exorta fuerit. Nec Scripta ejus, præter duas tresve Conciones funebres, publice lucent.

24. Andr. Huszti, Studia, quibus in Collegiis Enyedensi et Claudiopolitano imbuerat animum, amplius aucturus, Francofurtum ad Viadrum venit, et Heinectii cumprimis professionibus intentus, Jura, Scientiasque alias feliciter didicit. Red-

ditus Transsilvaniae, in Collegio Claudiopolitano, Jurisprudentiae et Politices Professor constitutus est. Non diu vero collatam sibi provinciam tenuit, ob illegitimum matrimonium, et ejus consequentias; sententia Generalis Synodi An. 1747, Professoratu abdicatus. In aulis ergo nonnullorum Procerum, Tabulas conficiendo Genealogicas, vitam toleravit; dum in Capitulo Albensi *Digestoris Capituli* titulum, ac salarium non levidense, obtinuit; sed delapsus in ebrietatem et vitam incompositam, Magnatum rursus aulas repetere est coactus. Ejus Opera prodierunt: 1.) *Disputatio de Christo Primogenito.* Francofurti 1728. 4. 2.) Origo, Incrementum et facies hodierna Trium *Illustrium Gymnasiorum Reformat. in Transsilvania.* Francof. ad Viadr. 1731. 4. Haec, Francofurti Scientiis operam navans conscripsit; in Patria vero ab eo profecta est. 3.) *Jurisprudentia Hungarico-Transsilvanica.* Cibinii 1742. 4. Sunt et inedita ejus Opera; utpote: 1.) *De Vajvodis Transsilvaniae.* 2.) *Dacia Mediterranea*, avagy *Erdély Országa.* Quod plenius elaboratum, lingva itidem Hungarica, de antiquo et hodierno Transsilvaniae statu, inscripsit: *Ó és Új Dácia.* Opus laude dignum, licet non ex integro antiquis monumentis et testimoniis superstructum. Andreas demum Anno 1755 in gremio Ecclesiae Romano Catholicae diem obivit.

25. Georg. Huszti, Professor Claudiopolitanus. Vid. §. 259. *n.* 2. et Conf. *n.* 5.

26: Georg. Jásfalvi, post adeptam in Collegio Enyedensi, quam poterat, Scientiarum cognitionem, Francofurti ad Viadrum Literis vacavit, edi-

ditque: *Compendium meditationis Theologicæ de Summo Propheta Jesu Christo.* Francof. 1711. 8.
27. Joseph. Intzédi *de Várad*, A. 1688. natus in arce Zebernyik, (jam desolata; cujus historiam versibus hungaricis prolixe descriptam possidemus) supra Oppidum Borberek, quo se metu Turcarum Parentes nostri Josephi receperant. Cursum Studiorum felicibus auspiciis in Collegio Enyedensi emensus, multos per annos Illustris Supremi Consistorii Notarius, et Collegii Enyedensis Curator (§. 258. *n.* 7.) exstitit. Postea Vir Eruditissimus nulloque Magistratui impar, Magistri Prothonotarii munere, et Titulo Liberi Baronis mactatus, nomen novum, ab Augustissima Imperatrice D. D. Mar. Theresia, meritus est posteris suis; quod Noster ipsemet, ex *Jos*epho et *Jos*ika, (quod Juditham *Jos*ika Contoralem habuerit) necnon *Intzedi, Josintzi de Josintz*, ingeniose formavit. Abstemius quidem, sed corpore sano, vixit, præter binos ætatis suæ annos extremos, quibus Valetudinarius visus est: clausit vero diem A. 1750, ætatis suæ 62. Perennat ejus memoria, his in Operibus: 1.) *Liliomok Völgye.* Szebenben 1745. 8. recus. Enyedini. Complectitur *Meditationes Joannis Gerhardi*, quas *Balthasár Zólyomi* hungarice reddiderat; at Noster stilo politissimo, et phrasibus in modum poëticarum cadentiarum adornatis, Civitate hungarica donavit. 2.) *Oratio de instauranda Philosophia*, quam latinam, eamque eruditam, recitavit A. 1725, 7 Dec. in Collegio Enyedensi, dum ad Philosophiæ et Mathematum Professiones Clar. D. *Stephanum Töke*, solemni inauguratione praesentasset. *Claudiopoli.* 1729. 4. 3.) *Dissertatiuncula de Annis*

Jubilæis et Calendario manuali. Claud. 1750. 4. 4.) *Jurista Transsilvanus*, mansit ineditus. Prosapiam Intzediano-Josintzianam si quis nosse cupit, ex his discat: *Marcus Icsvits* sive *Icsevits*, Nobilis in Regno Dalmatiae eximius, et possessionis (cetera inter patrimonia) *Ince* hæres, postquam ob fatalem cujusdam Comitis in certamine martiali cædem, solum vertens, in Hungariam, circiter annum 1480, venit, et sub Rege Mathia, laudabilem adversum Turcas militiam gessit: ex hac quidem luce migravit, sed filium *Thomam Icsevits*, unius Legionis Hungaricæ Tribunum, reliquit. Huic fuerunt filii, *Matthias et Gregorius*, Armalibus in Hungaria a Rudolpho Cæsare ornati. Gregorio sine hæredibus deficiente, Matthias in Comitatu Bihar, adquisitis hærediis, habitationem fixit, depositoque *Icsevits* nomine, de Dalmatica possessione *Ince*, cognomentum dialecto hungaricæ accomodum *Incédi*, quod cum tempore *Iiczédi et Intzédi* scribi coepit, formavit; Gentemque suam *de Nagy-Várad*, ubi residebat, nuncupavit. Matthiae filius *Michaël Intzédi*, An. 1658, æt. 48 obiit; sed duarum maritus conjugum Liberos ex utraque reliquit: qui, Váradino et tota longe vicinia, a Turca occupatis, ad Principem Transsilvaniae Michaëlem I. Apafi, quem per Lineam *Csókási*anam Principissae *Annae Bornemisza*, affinitate propinqua contingebant, se receperunt, Bonaque quaedam Alvintzensia et alia impetrarunt. Nati erant Michaëli, ex *Juditha Vadas*, consorte priore: *Matthias* caelebs; *Petrus*, genitor similiter *Petri* Supremi Comitis Albensis; atque *Sigismundus*. Ex altera Conjuge, *Catharina Csókási* obtinuerat Mi-

chaël: I.) Paulum Intzédi *de N. Várad*, Bonorum Fiscalium per Transsilvaniam Administratorem et Tabulæ Adsessorem, A. 1724, æt. 58. defunctum, genitorem 4 Liberorum: 1.) *Josephi Intzédi*, Protonotarii nostri, Lib. Bar. titulo et novo nomine ab Augustissima ornati, quo geniti sunt. *a.*) *Jos. L. B. Josintzi*, nat. 1712, denatus 1764: fuerat primum Secretarius Gubernialis Act. Intim. *b.*) *Michaël L. B. Jósintzi. c.*) *Ladisl. L. B. Jósintzi*, in Incl. Legione Gyulaiana Capitaneus, in conflictu cum Borussis ad Troppau 1745 exstinctus. 2.) *Pauli Intzédi* cælibis, A. 1732 denati. 3.) *Gregorii Intzédi*, trium Natorum et unius Natæ patris. 4.) *Susannæ Intzédi.* II.) Georgium Intzédi *de N. Várad*, Principe Michaële I. Apafi, Registratorem, post Secretarium, trium Filiarum parentem. III.) Michaëlem Intzédi *de N. Várad*, patrem (ex *Anna Nádudvari*) *Samuelis L.B. Intzédi*, A. 1696, 26 Maji, in lucem editi, Theologi (juxta institutiones Joannis Braunii) doctissimi Dioeceseos Helv. Conf. Kolos Kalotensis Inspectoris Curatoris Supremi, cujus Ill. Nati Natæque senario numero vivunt. IV.) Catharinam Intzédi, conjugem quondam *Francisci Harinnai*, multarum compotis divitiarum. V.) Elisab. Intzédi, Consortem *Joannis Sárosi.* Sed hæc de Ill. Familia sufficiant.

28. Georg. Kamarási, plurium decursu annorum, Illustr. quondam S. R. I. Comiti *Josepho Teleki de Szék* in aula Sorostélyensi a Sacris, et deinde in Ecclesia Fagarasensi Mysteriorum Altissimi Praeco, concinnavit Centum Homilias Funebres, circa A. 1724, easque inscripsit: *Em-*

lékezet Kövei. Has posthumas, pietas Illustr. quondam Lib. Baronis *Sigismundi Bánffi de Losontz* Consiliarii Gubernialis excudi jussit. Kolo'sv. 1747. 4. recus. ibid. An. 1766.

29. Sam. Kapusi, Professor Albensis multa dignus laude. *Vid.* §. 260. 2.

30. Joan. Kemény, Filius Petri, ex Illustrissima Lib. Baronum Kemény *de Magyar-Gyerö Monostor* Prosapia (§. 275. *n.* 30.) ortus, usque se studiis dicavit, ut Legibus Collegii Enyedensis subscribere Civis Togatus non dubitaverit. Halæ postmodum cursum Academicum perfecit; ibique emisit, dedicatam Augustissimae memoriae Imperatori Carolo VIto: *Commentationem de Jure succedendi Domus Austriacae in Regno Hungariae.* Halae 1732. Fol.

31. Alexius Kendeffi *de Malomviz,* Comes Illustrissimus, S. C. R. et A. Majestatis Exc. Reg. in M. Tr. Princ. Gubernii Consiliarius Actualis Intimus; (§. 184. *n.* 8. et §. 258. *n.* 7.) annos vernantis ætatis cum Musis Claudiopolitanis sociatos agens, *Dissertationem Juridicam de Tutoribus et Curatoribus,* insigni, bene collocatorum Ephebi annorum, indicio, elucubravit, annoque 1759. 4. Jul. defendit; universaPanegyri Collegiali Illustr. Auctori prolixe adplaudente. Edit. Claudiopoli An. 1759. 4. plag. 10. Sacram vero fecit Dissertationem Excellentissimo atque Ill. Demino *Joanni* Comiti *Lázár,* (*Vid. n.* 37.) utpote (defunctis Illustribus et perantiquae Prosapiae Parentibus) Curatori suo et Studiorum moderatori. Non hic substitit præclarus Palæstrita, sed quo et in Fasces Cæsareos et in Patriam, majora olim ederet Merita, Helvetiam, Galliam, (in hisque cum-

primis *Basileam, et Lutetiam Parisiorum*) aliasque oras alieno sole calentes, studiis intentissimus, invisit; et lingvas celebriores, quibus hodie in Europa cultissimæ Nationes utuntur, familiares sibi reddidit. Redux in Patriam, Titulo Comitis ab Augustissima Imperatrice, D. D. Maria Theresia ornatus, mox 1765 Inclyti Comitatus Hunyadensis Comes Supremus renunciatur, et demum An. 1774. in numerum Summi Daciae Senatus Patrum adgregatur. §. 184. *n*. 8.

32. Joannes Kolumbán de Olasztelek, Vir origine et industria Nobilis, ac quorumdam Comitatuum Adsessor, in Vársóltz Comitatus Kraszna domicilium hoc tempore habens. scribere non pigratus, multum lucubravit. Publici juris fecit, lingva vernacula, Tractatum de Diis Ethnicorum, cultuque eorum sub titulo: *A' régi Pogányoknak az ö Istenekröl és Isteni Tiszteleteikröl való Historia.* Edit. 1766. 8. plag. 11.

33. Alexander Kovásznai Siculus Transsilvanus, ex optimis Illustris Collegii Ref. Agropolitani Civibus Togatis ab Ill. quondam Comite D. Joanne Lázár L. B. de Gyalakuta petitus, Illustri filio Comiti Emerico quondam Lázár, a Clarissimis Collegii Professoribus Informator datus est: quo munere ad optatissimum emolumentum perfunctus, Lugdunensem Batavorum Academiam (ubi quidem ordinarie nulli Agropolitani, sed duo Enyedenses, duoque pariter Claudiopolitani Theologiae Studiosi, pio ac honesto sumtu Potentissimorum Hollandiae Ordinum aluntur) petiit, et suos ibidem profectus, quos in Theologia, Litteratura Orientali, etc. apud patrias Musas fecerat

diligentissimus fenore cumulavit felicissimo. Reducem in Transsilvaniam Cathedra Lingvarum, Historiarum et Antiquitatum Collegii Agropolitani, Professorem excepit delectum ac exspectatum. Sacrarum Litterarum in Academia Batava Studiosum agens, in memoriam Discipuli sui Emerici Comitis Lázár, An. 1761, 18 Jan. denati, scripsit *Laudationem Funebrem*, eod. anno Cibinii impressam in 4to, cum reliquis, iisque recitatis, Actionibus funebribus, qua se lingvam latinam, ejusque indolem, callere non mediocriter, testatum omnino dedit. Professoris tandem in dicto Collegio fungens officio, juxta determinationem Incl. Commissionis Politico-Ecclesiasticae, An. 1769. m. Jun. Agropolin convocatae, edidit *Christ. Cellarii Grammaticam Latinam Lingvæ Hungaricae accommodatam. Claudiopoli Typis Collegii Reform. A.* 1771. in 8vo, plag. 20. quae Grammaticam Ajtaianam (ex Actis Erud. Lips. ad A. 1747 cognitam) de manibus Adolescentum excussit. Quæ sit Viri eruditionis multijugæ compotis, circa Historiam Hungaricam, industria, consulto nunc praeterimus.

54. Josephus Kováts, in Ill. Colleg. Enyed. Philos. ac Math. Prof. Præclarissimus, et p. t. Rector, ex germanico in Latinum convertit ediditque: *Elementa Philosophiae Naturalis* Joannis Gottl. Krügeri. Claudiopoli 1774. 8.

55. Sam. Köleséri a Keres-Eer, natus Szendröviae in Comitatu Hungariae Borsodensi 18 Nov. 1663, Patre *Samuele Köleséri* (Professore Váradensi; et post Pastore Szendröviensi, Tokajense ac demum Debrecinense) matre *Anna Damian*, et Debrecini Litteris imbutus, vix 15 annos egres-

sus, in Academias Batavas a Genitore missus est. Illic, Art. Lib. Magistri, Doctoris Philosophiae et Theologiae, titulis condecoratus est; opumque literariarum dives, in Hungariam, Minister Verbi Divini ibidem futurus rediit. Sed Suggestui haud natus, denuo Academias repetivit Germanicas; cumque gradu Doctoris Med. redux, ingentem nominis sui famam conciliavit. Venit in Transsilvaniam, hicque, praeter praxin medicam, Civilibus Officiis, functus est. Fuit enim Inspector Fodinarum Supremus, fuit Secretarius Gubernialis, fuit ad extremum Consiliarius Gubernialis. Vir exaggeratae eruditionis varia luci exposuit Opera, qualia sunt: 1.) *Dissertationes*, quibus inter Doctores locum reperit. 2.) *Scrutinium et Cura Pestis Dacicae.* An. 1709. 12. 3.) *Dissertatio de Scorbuto Mediterraneo.* 1709. 4.) *Monita Anti-Loimica,* occasione Pestis A. 1719. 12. 5.) *Axiomata Juris Naturae.* Cibin. 1723. 8. 6.) *Observationes*, Ephemeridibus Acad. Imperial. Naturae Curiosorum insertæ. Omnium vero maxime celebranda Transsilvanis ejus. 7.) *Auraria Romano-Dacica.* Cibinii 1717. 8. Aliorum quoque Opera nonnulla Eruditorum recudi fecit, ut sunt: *Tibullus. Jac. Gardenii Theologia Pacifica. Summarium Philosophiae. Enchiridion Mathematicum Scheuchzerianum.* Claudiop. 1723. 8. *Opusculum Orthographicum, de ratione recte emendateque scribendi.* Ter, ac nec semel feliciter, tedas jugales accendit. Contoralium altera erat Illustriss. Domina *Juditha* quondam *Bethlen*, Mater Illustr. ac Exc. defuncti nuper D. *Joannis Lázár:* Vitricus adeoque magni Herois erat Köleserius. Bibliothecam Köleséri habuit per paucis eo tempo-

re in Transsilvania parem: ea, ceteraque Bona ejus, Asnathæ Mederae (non Closianae, ut putavit Cl. Bodius) Petri Mederi Pastoris Primarii Coronensis Celeberrimi Filiae, Conjugum primae, licet ab illa Divortium antea obtinuerit, (in Augusta quidem Aula Caesarea finali sententia terminandum) cesserunt. Praesenti hoc 1775 anno Libri divendentur. Vel inimici eruditionem Kölesérii suspexerunt; contra, nec amici de pietate, Zelo et Religione eum commendarunt. Sunt etiam qui eum putent heautontimorumenon suique interfectorem: sed apoplexia eum excusat. Plura distinctioraque de Eo, ac Operibus ejus, vide in *Biographia Medicorum Hung. et Transsilvaniæ Celeb, ac Exp. D. Steph. Veszprémi p.* 82. *seqq.*

36. Samuel B. Köpetzi, V. D. M. Bonyhensis in Comitatu de Küküllö, Franequerae, quo e Collegio N. Enyedensi se contulerat, edidit *Dissertationem Philologico-Theologicam, ad illustrandum Ritum superstitiosum, qui perstringitur Ezech* 8: 17; *et Nomen Symbolicum, quod Egypto tribuitur Jesaiae* 18: 1. Impressum 1772. 4.

37. Joan. Lázár *Comes,* atque *Liber Báro de Gyalakuta,* Heros Excellentissimus ac Illustrissimus Sacrae Cæsareo Regiæ et Apostolicæ Majestatis Status et Excelsi Regii in Transsilvania Gubernii Conssilliarius utrobique Actualis Intimus, nec non Inclitorum Statuum et Ordinum Trium Nationum Praesidens et Supremus per Principatum Transsilvaniae Venatorum Regalium Magister; anno 1772, 26 Nov. Officiis et vita defunctus. Virum Magnificum, Joannem nostrum, Il. *Georgius* quondam *Lázár,* Sedis Siculicalis Maros Supremus Judex Regius, Emerici filius (cu-

jus Lineam, Illustris quondam *Andreas Lázár*, ab Ill. *Lázáriis de Szárhegy*, prognatam, inchoavit) suscepit ex Comitissa *Juditha Bethlen*. Noster, postquam foecundos ingenii sui agros, adolescentiae annis, copioso Scientiarum semine in Patria insevisset, exteras quoque nonneglexit adire Academias. Fuit praesertim praecipuus *Christiani Wolffii* Discipulus. Patriam repetens, variis ac gravibus publicae rei negotiis gerendis se praebuit aptissimum. Ter e Transsilvania, nomine publico, Viennam Deputatus missus est. Complurium pars magna fuit Commissionum. Fuit Adsessor Tabulæ Regiæ; Comes Supremus Szólnok Interioris; Praeses Inclytæ Tabulae Regiae; Præses et Directivae Commissionis; ac postmodum Consiliarius Gubernialis, atque simul, ab A. 1750 Statuum Præsidens. Omnium ferme Scientiarum eximiam adeptus cognitionem, clarissima eruditionis suæ monumenta erexit. Talia sunt: 1.) *Versus Mnemonici, Summaria et Titulos Operis Juris Decreti Tripartiti exhibentes*. Cibinii 1744. 4. 2.) *Okos Teremtett állat*. Kolo'sv. 1745. 8. Complectitur Preces Sex dierum Creationi adcommodatas. 3.) *Rövideden egybefoglalt Gyermekek' Geographiája*. Szeben 1650. 8. E GermanicoHungarice reddita. 4.) *Opera Poëtica varii argumenti*. Claudiopoli, 1765. 8. Complura Carmina diversis occasionibus exarata continet; quæ omnia Maronem certe sapiunt; ut non incongrue Auctorem, *JanumDacicum, et HungaricumApollinem*, nonnemo dixerit: Poëtam Huic secundum, ætate nostra, Translilvania vix vidit, 5.) *Innep napokra való Isteni Ditséretek, melyeket Franczia nyelvböl forditott Magyarra*. Kolo'sv. 1760.

6.) *Florinda.* Szeben. 1766. 8. Res raras et præcipuas quorundam Regnorum Versibus hungaricis exprimit. 7.) *Oratio Inauguralis, de Intellectus et Voluntatis emendatione.* Claudiop. 1735. 4. Hanc, qua Curator Supremus Illustris Collegii Saros-Patakino-Marus-Vásárhelyensis publice proposuit An. 1735, 28 Apr. dum Celeb. D. *Samuelem Rima-Szombati* in Rectorem et Professorem Collegii introduceret. §. 260. *n.* 4. Manserunt inedita: 1.) *Politica Christiani Wolffii,* e Germanico in Latinum translata, et ab ipso Auctore revisa. 2.) *Metaphysica Eiusdem.* 3.) Eiusdem *Moralia* seu *Ethica.* 4.) *Külömb-külömb-féle Világi Dolgokat az Erköltsökre szabogató Magyar Versek.* 5.) Alia nonnulla minora.

58. F r a n c. I. L i s z n y a i, post studia Enyedensia, Francofurtum ad Viadrum salutavit; hinc Trajectum ad Rhenum se contulit. Redux in Patriam, fuit primo Illustrissimo Heroi D. Gregorio Bartsai a Sacris Aulicis; deductus inde est in Ecclesiam Devensem, ubi Boni Pastoris, simulque Senioris Hunyadensis, (alias Dévensis) et ab A. 1769. Generalis Notarii, functus est fidelissime munere ad A. 1772, quo Coelo redonans animam, Successorem in Oppidana Ecclesia Devensi, reliquit Filium *Clar. D. Stephanum Intze Lisznyai,* jam memoratæ Venerabilis Dioeceseos Ordinarium Juratum Notarium. Duas Franciscus noster edidit Dissertationes Vestem sudatam arguentes. Unam *de Sinapi Parabolico,* Francof. 1739. alteram *de Epistola Christi Mystica* ad 2. Cor. 3: 3. Reliquit etiam plurimas Conciones Funebres, (ut reliquas taceam) editas jaxta ac ineditas, in funebribus variorum Procerum recitatas.

59. Ladislaus Málnási *de Málnás*, Verbi Divini Minister Consistorialis (§. 238.) et Piarum Fundationum in Ecclesiis, Collegiisque et Scholis Ref. Transsilvanicis Inspector Curator Duumviralis, ex Athenaeo Enyedensi, Lugdunum Batavorum venit; unde Academicis thesauris reportatis, Illustrissimae felicis recordationis *Catharinœ Bethlen*. (*n.* 66.) cujus antea in Collegio Enyedensi Alumnus fuerat, Concionatorem Aulicum praestitit ad A. 1759. Postmodum Illust. *Emerico* Comiti de *Bethlen* Consiliario Guberniali operatus est a Sacris ad A. 1765. Tum ad Excel. S. R. I. Comitem Dominum *Ladislaum Teleki* de Szék, Consiliarium Gubernialem (§. 184. *n.* 8.) etc. Summum Ecclesiarum Helv. Confessioni addictarum Patrem et Columen, invitatus, ibi hodieque degit, tedalium jugalium expers, et Sacra munia indefessim obit. Suis e Scriptis, quae varia concinnavit, luci exposuit: 1.) *Templum Triunitatis*, i. e. Solemnitatem Consecrationis Templi Fagarasensis, ex Hagg. 2: 4, 5. lingva nativa peractam. *Szebenben*, 1759. 4. plag. 5. 2.) *Conciones Funebres*, quibus Proceribus nonnullis parentavit.

40. Steph. Mátyus, *de Kibéd*, absoluto, in Collegio Agropolitano, Studiorum curriculo; Vindobonae et Trajecti ad Rhenum, Scientiis sublimioribus, et cumprimis Artis Salutaris praeceptis, se addixit, nullamque sibi horam frustra abire passus est. Dissertationes suas Trajecti An. 1756 edidit. Unam De *Melancholia Universali et Hypochondriaca*. Plag. 9. Alteram, *De Irritabilitate*; qua gradum Med. Doctoris meruit. Redux in Patriam,

triam, Opus in lingva hungarica, quae tali thesauro hactenus carebat, maxime necessarium, et omnibus numeris absolutum, i. e. *Diæteticam* condidit, inscripsitque: *Diætetica*, az-az, *a' jó egésség megtartásának módját fundamentomoson elő-adó Könyv.* 1762 és 1766. 8. *Tom. II.* Auctor Eruditissimus et Experientissimus, ad Inclytam Tabulam Regiam Judiciariam *Physici Ordinarii*, et in Incl. Tabula Continua Sedis Siculicalis Marus *Actualis Adsessoris* munere fungitur.

41. Benj. Nádudvari, Ecclesiastes Abrud-Bányensis, a Nobili Viro *Stephano Borsai*, Dominii Cæsareo-Regii Zalathnensis Provisore, ejusque Fratre Nob. *Georgio Borsai* solicitatus, eximium concinnavit Libellum precatorium, qui inscriptus est: *Mennyei Udvarral való Szent Társalkodás.* Szebenben 12. Recus. Claudiopoli 1761; ut et Cibinii.

42. Petr. Nádudvari, pio ære Illustr. Herois D. Samuelis Bethlen adjutus, An. 1698 Batavas Academias adiit; unde dum rediit, primum memorato suo Patrono fuit a Sacris; post Agropoli et demum Saxopoli (*Szász-Város*) Cathedram singulari eloquio ornavit. Articulos Fidei 84 Sermonibus Sacris complexus est; quos praelo subjiciendos Auctor decreverat: sed morte praeventus, Scriptum totum, quod inscribebatur: *Idvesség' Útja*, i.e. *Via Salutis*, quievit in manibus *Samuelis Köleséri*, (*n.* 35.) latuitque inter ejus Libros diutius, quam collectae undique Conciones, excusæ sunt. Cælestissima Herois *Catharina* Comitissa *Bethlen*, (*n.*66.) *Samuelis* Filia, tanti Præconis Verbi, cujus sermones melitissimi avidissimos auditores formabant, Homilias vita donatura;

conquisitis iis undique ab illis, qui ab Auctore diversis temporibus seorsim descripserant; *Michaëli Udvarhelyi* Professori Claudiopolitano (§. 259. *n.* 2.) credidit digerendas, at dum decem Homiliae priores lucem vidissent, operi immortuus est Udvarhelyius. Venerando dein Viro D. *Sigismundo Pap Szathmári* (§. 233. *n.* 3.) totum opus editionis commendatum est. Ille proinde Conciones sequentes reddidit politiores, mancasque supplevit, pro et aliquot deperditis, juxta ordinem argumentorum, de suo adposuit, Præfatione clarissima instruxit, sicque ornatum emisit, sub titulo: *Nádudvari Péter' Prédikátziói.* Kolo'sv. 1741. 4. Edito hunc in modum Opere, et elapsis aliquot annis, primum Auctoris scriptum e Bibliotheca Köleseriana provolavit. Scilicet, Scriptum hoc, ab Auctore sibi traditum, Kölesérius, qui instigator Auctori fuerat, misit in Bataviam edendum; sed et scriptore, et instinctore fato cedentibus, Opus ineditum remissum ac inter Kölesérii Libros repositum fuerat.

43. Adamus Nemes, Illustrissimus ac Excellentissimus *Comes de Hidvég*, nuper admodum Sacrae Cæs. Reg. et Apost. Majestatis Magister Protonotarius; et post Inclytae Tabulae Regiae Judiciariae ab An. 1762. Praeses et Status Gubernialisque Consiliarius, ex antiquissima et Ill. Familia Nemesiana *de Hidvég* (quae Natales a Siculo, Comite *Vincentio eccepit.* §. 152. *n.* 1. *c.*) oriundus, merito inter eos Eruditos censetur, qui Scripta Posterorum usibus reliquerunt. Tametsi enim nihil publicæ luci typorum beneficio exposuerit: plurima tamen Magni Herois Scripta, quæ praecipuis in Commissionibus Regiis, quarum in-

signe Membrum fuit, sociatis laboribus exaravit, Eruditorum in Statu Politico Virorum manibus versantur. An. 1765, 27 Jan. ætatis suae 54 terram Coelo commutavit, Justaque funeri soluta Hidvegini adeptus est.

44. Franc. P. Pápai, Vir immortalis memoriae, natus in Oppido Dés, An. 1649, ortum suum Rev. *Emerico Pápai* (§. 275. *n.* 45.) *et Christinae Kávási* acceptum ferens. Infantilibus annis suis Albæ Juliae exactis, An. 1658 ob motus a barbaris concitatos, cum Parentibus suis, *Claudiopolim* et mox *Bistricium*, ad asylum tutius quaerendum dimotus, *Agropoli*, provida Parentum cura, ponenda Literarum tyrocinia suscepit. Patrem optimum equidem subita morte, in aetate adhuc tenera amisit An. 1666. Nihilominus tamen coepto acriter insistens, Studiorum amplius augendorum causa Collegium Enyedense salutavit, ibidemque supra æquævos enituit, et non modo *Poëseos Præceptoratu* honoratus, sed anno aetatis 19 *Contrascriba Collegii* (Officium primarium est, quod Civem Collegii in Catalogo secundum concernit) quoque creatus est. Nativa quadam inclinatione in rem Medicam propensus, iter ad exteros An. 1670 suscepit. *Lipsiae* primum experientiæ causa substitit; peragratisque præcipuis Saxoniae Academiis, *Francofurti ad Viadrum* commoratus est; hinc *Marpurgum et Heidelbergam* visitans, Viris in Academiis istis Celeberrimis adeo acceptus fuit, ut in Academia Heidelbergensi de Cathedra Philosophica, si id rationes Nostri permisissent, obtinenda, certa eidem spes facta fuerit. Placuit tamen ei Academias quoque Helveticas salutare, et primum quidem *Basileensem*; ubi,

post duorum, et quod excurrit, annorum moram, Doctor Medicinae creari, et Amplissimae facultatis ibidem Medicae Adsessor renunciari meruit. Hinc venit *Tigurum*, ubi Viris Doctissimis innotuit. Insignium ubique Virorum amicitiam ambiens, omnibus gratissimam sui memoriam reliquit. Donec tandem A. 1675, limites Patriæ attingeret, summo ubique applausu acceptus, et a Senatu Debrecinensi in transitu, luculento satis Salario annuo pro Medico ordinario, diversis vicibus invitatus. Ingressus Transsilvaniam A. 1675, in Oppido *Földvár* Sedis Aranyas substitit, privatam domi suae agens vitam, et a praxi medica innotescere Optimatibus pergens. Vertente spatio annuo, magno olim Praeceptore et Fautore suo, D. *Paulo Tsernatoni*, Professore Literatissimo, ex forti apoplexia subito e vivis excedente, eidem in Paedagogiarchatu perpetuo, et professione Lingvae Graecae, Physicæ et Logicæ, Principis *Apaffii* et communi Curatorum Collegii suffragio An. 1676 sufficitur. §. 258. *n*. 5. Quam quidem Provinciam, continuis 40 annis indefesso studio varie ornavit. Subcisivis vero ab ordinariis negotiis temporibus, vel inter continuas patriae strages, hostium irruptiones, Urbiumque mortes, ipsamque etiam Oppidi Enyedensis motu Hungariae ultimo lanienam; in qua omnia, etiam ipsa Templa et Collegium, ferro et flammis vastata et in cinerem redacta, ipse etiam fortunis omnibus prædae militari relictis An. 1704 vix cum Collegiis suis vivus evasit; Operibus plurimis bono publico edendis infracta et miranda in hac temporum acerbitate patientia insudavit. Et primo quidem statim in Professoratum ingressu suo: 1.) Histo-

storiam, quam *Rudus Redivivum* adpellare voluit, a nemine unquam tentatam, edidit Cibinii 1684. 12. Recus. est Tiguri An. 1723. 8. inter *Miscellanea Tigurina,* cum vitae Auctoris brevi descriptione. Ex hac *Descriptione,* nec non Monumento funebri Auctori posito, quod inscribitur: *Justissima Adorea* etc. Claudiop. 1717. 4. ut et, *Succincta Medicor. Hung. et Transsilvanicæ Biographia* Exc. Med. Dris D. Stephani Veszprémi, nos quoque haec decerpsimus. 2.) *Ars Heraldica* 12. 3.) *Tristium Levamina.* Claudiop. 1694. 4. plag. 4. Complectitur doctissima Carmina, in Consolationem Michaëlis II. Apafi. Hæc ejus sunt Latina Opera. Est vero Latino Hungaricum: 4.) *Dictionarium* Leuschoviae 1708. 4. min. *Vid. not.* 7. Hungarica Opera, Latinis licet titulis inscripta: 5.) *Pax Animae.* Kolo'sv. 1680. Ex Opere Gallico *Petri Molinei* conversa. 6.) *Pax Corporis.* 1687. 8. aliquoties recusa. Curationem Morborum nocet eruditissime. 7.) *Pax Aulæ.* Kolo'sv. 1696. 12. Aliquot Regulas Sapientissimas a Salamone traditas exhibet. 8.) *Pax Sepulcri.* Kolo'sv. 1698. 12. Recus. ibid. 1760. 8. 9.) *Pax Crucis.* Kolosv. 1710. 12. Continet Preces e CL. Psalmis, juxta eorum scopos concinnatas. Scilicet, prævalente in Transsilvania An. 1707. Cæsareano Milite Rákótzianis. novi Consilii quid hi suscipere coacti, Nobilitatem omnem citeriorem in proximam Hungariam suae adhuc potestatis coëgere, quo sibi obnoxios in fede tenerent. Cujus Consilii executores, importuni milites, ipsos quoque Ecclesiasticos, sub minis depraedationis Bonorum exegerunt. Quo ab exilio, permissu Rákótzii An. 1709. M. Febr. sunt stationi suae

restituti. Franciscus quoque noster, cum Familia, et adhærentibus paucis Studiosis, in exilium concedens, in eodem, plusquam annuo, *Pacem Crucis* adornavit. 10.) Varia Epitaphia, et Carmina Funebria Latino juxta et populari sermone exarata; quale erat Tótfalusianum §. 468. *n*.3. Vide plura in Tymbaule Hungarico. Manu scripta: 11.) *Romlott Fal fel-épülése*. Nihil aliud est, quam *Rudus Redivivum* hungarico idiomate donatum et auctum, Senatuique Debrecinensi dedicatum An. 1685: mansit ineditum, ob Carafæ exactiones, quibus tum Debrecinum adfligebatur. 12.) Variæ ad Eruditos Europæ Epistolæ; quibus vitam prelo donare intenderat. Summis hisce ejus in Rem Literariam meritis accedit, præter Beneficia, quibus ipsius auspiciis Studiosi Enyedenses, aut fruiti sunt, aut hodie etiam fruuntur, Beneficium illud Serenissimi Regis Borussiæ, *Francofurti ad Viadrum* binis successive Alumnis, nec non *Leidense* totidem Theologiæ Candidatis usurpatum, (§. 265. *n*. 2.) in quibus impetrandis summa cura et studio functus est. Beneficium quoque Ecclesiarum Anglicanarum, (§. 258. *n*. 7.) sociatis hujus consiliis et curis (qui et filium *Franciscum*, hunc cumprimis in finem ad Britannos discendum miserat) debetur. Tantus Vir, raræ admodum eruditionis, Latinus tersissimus, Græcæ Hebraicæque LL. peritissimus, Gallus et Germanus sic satis curatus, philosophus per omnes Scientiæ partes Versatissimus, Theologus fundatissimus, Historicus promtissimus, Medicus experientissimus, felicissimus et alter Æsculapius, indefesso labori, An. 1714. succumbere cœpit, magisque ac magis deficiens,

An.

An. 1716. 10. Sept. ex apoplexia placide in Domino occubuit. Fuit successive Maritus trium uxorum ex familiis non plebeis oriundarum. Cum prima, *Zöldiana* 7. cum altera *Szeghalmiana* 5. annorum brevia gaudia egit. Cum *Juditha Nyirö*, quam Viduam reliquit, longiori usus. Ex hac fuit Pater: 1.) *Barbaræ*, Consortis Rev. ac Clar. *Stephani Veszprémi*. 2.) *Annæ* demortuæ. 3.) *Francisci*, cujus meminimus, et qui An. 1714. defendit *Halæ Magd.* Dissertationem de *Therapia Morborum Morali*. 4.) *Christinæ*, Conjugis. Rev. ac Cl. *Petri Nadudvari* (*n.* 42.) Ecclesiæ Saxopolitanæ Plebani et Venerandi Capituli ibidem Decani. 5.) *Emerici*, post curriculum Academicum Hollandicum et Tigurinum, facti Professoris Enyedensis. 6.) *Andreæ*, qui postmodum, An. 1732. 15. Oct. in Academia Viadrina, Dissertationem Inauguralem Medicam, *De Vero et Necessario Medicorum Arcano*, defendit. 7. 8. 9. Trium Filiarum demortuarum.

45. Joannes Kováts Pelsötzi, patre Stephano Kováts in Hungaria An. 1672. natus, Rima-Szombatini ab An. 1681. ad An. 1686; et post Debrecini, Litteris operam navavit, usque An. 1691, quo in Gymnasium Alba-Julianum Transsilvaniæ veniens, talia diligentiæ et virtutum dedit specimina, ut tribus anni quadrantibus, jussu Professorum, in Aula Principis Michaëlis II. Apafi, Capellani personam egregie sustinuerit, et ad Pastoratum Ebesfalvensem (ubi castrum erat, et hodieque superat, Apafianum) vocaretur, dissvadentibus Professoribus, sibi minus acceptum. An. 1697, sumptum itineris in ducentis et aliquot aureis suppeditante Ill. Samuele Keresztesio, in cu-

jus aula, Professorum voluntate, functus antea fuerat, invisendis exterarum Academiis se adcinxit, venitque primum Francofortum ad Viadrum, deinde Trajectum Rheni, ubi disseruit: *De mirabili Ananiae et Sapphirae morte;* Lugduni tandem Batavorum: *De Votivo Pauli anathemate, ad Rom.* 10. v. 3. *An.* 1699. Reliquit *Itinerarium* quoque *Manuscriptum*, quo plurima memorabilia sibi visa complexus est, docente Cl. Bodio in Libro: *Szent Polikárpus*; p. 193, — 195. Reversus in patriam, Patrono suo, Ill. Samueli Keresztesio, anno uno et ferme dimidio fuit a Sacris, unde An. 1702, 29 Mart. in Ecclesiam Szent-Mihályfalvensem, hinc 1704, 21 Mart. in Magyar-Igenensem ductus. Factus est tandem A. 1717. Senior Ecclesiarum Vener. Dioeceseos Alba-Carolinensis, An. 1740 Notarius Ecclesiarum Transsilvanicarum Generalis, A. 1748. 27 Nov. Superintendens, ubique Dexterrimus. Mortuus A. 1749 18 Jan. aetatis suae A. 77 *Conf.* §. 233. *n.* 3.

46. Joan Simon, *Nobilis de Bibartzfalva*, Incl. Comitatuum Albensis et Hunyadensis Juratus Adsessor; et Causidicus seu Procurator ad Tabulam Regiam Judiciariam famigeratissimus, cumulata eruditione ornatissimus; cujus ingenium et eruditionem testantur opera Variarum Commissionum, quarum pars praecipua fuit; et cumprimis *Codex Theresianus*, non quidem luci publicae adhuc expositus, sed Eruditis in Ordine Politico Viris sic satis notus; quem sociatus *Simonii* labor concinnavit. A. 1764 si probe memini, finivit.

47. Josephus Sófalvi, a Musis Transsilvano-Claudiopolitanis ad Hollandicas peregrinatus,

postquam inde profectu clarissimo rediit; Illustr. Supremo in Magno Principatu Transsilvaniae Reformatorum Consistorio a Sacris fungi cepit. Hungarica Civitate donavit Cl. Schulzeri Opus elegantissimum, quod germanicae innotuit, sub titulo: Die Schönheit der Natur. Sub prelo est Claudiopoli.

48. Franc. Soós, Antistes Claudiopolitanus et Superintendens. *Vid.* §. 233. *n.* 3.

49. Michaël P. Szathmári, Theol. Professor Agropolitanus. *Vid.* 260. *n.* 4.

50. Sig. P. Szathmári, Ecclesiastes Claudiop. et Superintendens, (§. 233. *n.* 3.) Filius *Joannis P. Szathmári*, quem equidem in ordine Eruditorum Scriptorum commemorare §-pho 275-to nobis excidit, sed §. 261. *n.* 3. laudavimus, Scriptaque ejus (praeter *Uj Esztendö Ajándéka* 1699 8) recensuimus. Sigismundus vero noster, *Chrysostomus Transsilvanus* vocitatus, Praeco Verbi Divini Disertissimus, et inter Doctissimos Eruditissimus, totidem Volumina usibus vel Eruditorum reliquisse nobis videtur, quoties editos ejus in lucem Sermones Sacros revolvimus, quos tam alias, quam, et cumprimis, in funeribus Optimatum complurium praeclarissime eloquutus est. Tales sunt ex: Psal. 100: 4. quo A. 1735. 13 Feb. in Antistitem Claudiopolitanum inauguratus est; 1. Mos. 5. 24. 5. Mos. 34. 5, 6. Job. 9. 25, 56. Hebr. 11: 24, 25, 26. Apoc. 3: 7, 17. Psal. 73: 25, 26. Atque plures. Noster in super Concionatori *Nádudvario* et vitam et decorem dedit. (*n.* 42.) Noster, haud dissimiliter, Conciones Funebres Kamarasianas, recensuit, easque politulas edidit. *Vid. n.* 28. *Conf.* §. 259. *n.* 2.

51. A d a m u s S z é k e l y *de Boros-Jenö,* Comes Illustrissimus, Sacr. Caes. Regiae ac Apostolicae Majestatis Camerarius, Piarum Fundationum in Transsilvania Ecclesiarum ac Collegiorum Helveticae Confessioni addictorum Curator Duum-Viralis Vigilantissimus, et Litterata Peregrinatione, quam Scientiarum et Experientiae causa suscepit; et per plures annos in Germania, Belgio, Anglia, Gallia et Italia, continuavit ac perfecit, Clarissimus; Tractatum *Joannis Lockii de Educatione Prolium,* e Gallico in Hungaricum convertit et edidit, Claudiopoli 1771. 8. Sic sane, si quid videam, eruditus ac Magnif. Comes, improlis secus ac innubus, multorum Parentum bonorum oculos ad educationem puerorum aperuit; adeoque Moralem se Genitorem complurium adolescentium docuit. Genealogiam Ill. Comitis si quaeras: Habuit *Genitorem* A d a m u m quondam Comitem Székely, Genitricem Catharinam de Kis Réde. *Avum* L a d i s l a u m Com. Székely, Aviam Saram Bulcest. Ladislaus fuit primum Michaëlis I. Apafi Legatus ad Portam Ottomanicam frequenter missus; deinde Cubicularius Intimus ac Cursorum Aulicorum Magister Supremus; tum Consiliarius Intimus ac Praesidens, simulque Incliti Comitatus Kolo's Comes ac Civitatis Claudiopolitanae Capitaneus, utrobique Supremus. Post decessum Principis Apafii Senioris, a Divo Imperatore Leopoldo in iisdem dignitatibus confirmatus. A Glorioso Caesare Carolo VI. de prudentia et fidelitate laudatus. ac Titulo *Comitis* per omnes Lineas utriusque Sexus descendentes, haereditario jure condecoratus. *Proavum* Spect. ac Gene-

rosum Joannem *Székely de Boros-Jenő*, ex Comitatu Zaránd Inclyti Regni Hungariae oriundum, et dominum haereditarium in pagis: Szamos-Közi, Bán-Hodos, Kelmigy, Tivadarfalva, K. Csernel, Rekettyefalva, Tolmáts, Szénás, *cet.* Vid. Dedicat. *Jurisprud. Hung. Trans. Andr. Huszti.*

52. Franc. Szentpáli, Judex Regius Viz-Aknensis, ex Inclita antiquaque Prosapia Szentpáliána *de Homoród Szentpál*, quae haereditario jure, Judicatum Regium, in Oppido Vizakna tenet, oriundus; manu in scribendo elegantissima, vena in Poësi, Hungarica cumprimis, alacri polluit. Complexus est metris Hungaricis Decretum Tripartitum, et emisit inscriptum: *Verbötzi István Törvény Könyvének Compendiuma.* Kolosv. 1701. 8. Varia, praeterea, ejus Carmina fuerunt manu exarata, quorum famosum illud est, quod in *Joannem Zabanium*, dum is obtruncaretur, cecinit, (§. 264. *n.* 2.) sic orsus: *Kriva Havassának keserü gombája* etc.

53. Sam. Szilágyi, Liber Baro, Filius *Petri Szilágyi*, Professoris Enyedensis (§. 258. *n.* 5.) Doctissimi; cujus Librum Memorialem, inscriptis multorum Magnorumque Virorum Eruditorum, Exterorum ac Patriorum, nominibus eximium, possidemus. Samuel noster, e Collegio Enyedensi, ubi Litteris solide excultus fuerat, Francofurtum ad Viadrum salutavit, et transactis ibidem aliquot annis, Scientiarum dives Viennam Austriæ rediit. Istic, per plures annos, Juratum ad Augustissimam Aulam *Agentem* se praestans, Gratiam Caesareo-Regiam adeptus est: Titulo enim Liberi Baronis ornatus, et Incl. Tabulæ Regiæ in Transsilvania Judiciariae Actualis Adsessor renuncia-

tus est. Et functus eo munere judiciosissime, ad An. 1771, qui illi ultimus fuit. Vir Solidissimus, dum Viennae adhuc ageret, edidit flores Christianos e Scriptis Senecae decerptos, sub titulo: *Keresztény Seneca.* Bétsben 1740. 8. Monetas, quibus Res Hungaricae et Transsilvanicae illustrantur, habuit rarissimas. Supellectilem Librariam, quam possedit selectissimam, Collegio Agropolitano legavit. Idem fecit etiam Illustr. ac Magnif. Dominus A d a m u s *Comes* S z é k e l y de Boros Jenő. (*n.* 51.) Sic igitur Bibliothecam Agropolitanam dixerim eleganter satis instructam; utpote quae et singulari munificentia Excellentissimi Domini Tabulae Praesidis (§. 191. *n.* 5.) quotannis augetur.

54. S t e p h. G y. S z i g e t i, Professor Theol. Enyedensis et Superintendens, (§. 233. *n.* 2. et §. 258. *n.* 5.) ortum duxit Nobili e Stirpe, An. 1678. 2. Mart. Patre editus Clar. *Georgio Gy. Szigeti*, Stephani Filio, Nicolai Nepote, Viro Doctissimo, variarum in Hungaria Ecclesiarum, demum *Szigetensis* per decennium Pastore Primario, simulque Seniore Ven. Fratrum; Matre *Sara Nánási*, Stephani Nánási Ecclesiastae Nagy-Bányensis Venerandi Filia. In Gymnasio *Szathmárensi* et Collegio *Nagy-Enyedensi* curriculum studiorum instituit. Post tristem et nunquam satis elugendam Collegii desolationem, quae in An. 1704. incidit (*n.* 44. et §. 258. *n.* 5.) dum ipse caedi mirabiliter ereptus, asylum Nagy-Bányae quaerit, continuo florentis inibi *Scholae* Regimini admovetur; eamque spartam magno cunctorum adplausu ornavit. Exacto ibidem anno, Academiam Viadrinam se contulit; post Academias: Groningensem, Tra-

jectinam, Leidensem et Franequeranam frequentavit, et Franequerae Dissertationem Theologico Philosophicam, *De Operationibus Spirituum* defendit, in Actis Eruditorum Lipsiensibus recensitam. In Patriam redux, Rectorem primum Scholae N. Bányensis, post Pastorem *Szinér-Váraljensem, Szathmár-Németensem* et *Nagy-Bányensem* egit; hinc in Professorem Enyedensem deductus An. 1713, Cathedram Theologicam, magno Reipublicae Literariae et Ecclesiae emolumento, integris 24 annis præclare sustinuit. Nec modo Theologiam, sed etiam alias Scientias, Vir diffusissimae Eruditionis, laetis incrementis propagavit. Rem Literariam a barbarie, Mores a corruptione, Disciplinam a neglectu, Collegii structuram a ruinis vindicavit. Ingenium ejus Coeleste ornabat solida Doctrina, Pietas in Deum sincera. Ornabant eum, Judicium, Consilium et Prudentia in formanda ac regenda Juventute. Gravitas et Decentia Morum, Moderatio summa. Erat Theologus eximius, Philosophus et Geometra insignis, Doctor in Cathedra didacticus, in Suggestu Sacro efficax et mire potens. Lingvarum Hebrææ et Graecæ callentissimus; Germanicae etiam non ignarus. Latinus tersissimus ac sublimis. Orator disertissimus. An. 1737, constituitur Superintendens, sed mox hanc Honoris novi accessionem, sors excipit tristior: nam An. 1738. 29 Mart. in captivitatem adseritur a manu militari, cum Professore Theol. Enyedensi Cl. *Sig. N. Borosnyai*, et Proceribus Helv. Conf. addictis: *Samuele* Comite de *Bethlen, Joanne* Lib. B. *Lázár, Michaële Tóldalagi, Sigismundo Torotzkai, Francisco Rhédei et Ladislao Rhédei*, Heroibus Illustrissi-

mis. Conspirationis enim in Augustissimam Aulam Imperatoriam fuerant adcusati. At postquam eorum innocentiam Augustissima Majestas perspexit benigne, et ne color quidem criminis in his fuit repertus; anno sequente innocentes declarati Literis undique Patentibus, et salvi dimissi sunt. Denique Magnus Antistes An. 1740. 1. Jul. aetat. 62. vitam cum placida morte, ex hemiplexia, commutavit. Quaesitus ab Amicis, cur non Libros publici faceret juris: respondit, malle se vivos Tomos, i. e. Eruditos Discipulos, ac Chartaceos, emittere. Quod ad rem domesticam: Ex Nobili *Elisabetha Gálfi*, Senatoris Nagy-Bányensis Filia, cum qua 23 annos svavissime convixit; sex sibi superstites reliquerat Liberos. Tres Masculos: *Stephanum*, *Josephum* et *Samuelem*. (hunc quidem Virum Rev. ac Clar. nunc Pastorem Primarium Saxopolitanum) Tres itidem Feminas: *Mariam*, admod. Rev. ac Clar. Viri *Joannis Lukáts Borosnyai* Consortem, (*Vid. n.* 9.) *Elizabetam* et *Susannam* in capillis nubiles. Ex altera, *Clara Enyedi*, quam secundis nuptiis duxerat, nullos haeredes reliquisse memoratur. Vide plura de Nostro in Monumento Funebri, quod inscribitur: *Piissimi Manes* etc.

55. Josephus Teleki, Illustrissimus ac Magnificus Dominus Sacri Rom. Imp. Comes de Szék, Filius Excell. Dom. S. R. I. Comitis *Ladislai Teleki* de Szék Consiliarii etc. (*Vid.* §. 275. *n.* 68. *c.*) Incl. Tab. Regiae Judiciariae Adsessor Actualis, et Illustris Collegii Agropolitani Curator Supremus etc. nostro encomio longe major. Cujus dum Eruditionem altissimam, Litterati Orbis Principes, in Academiis et Universitatibus,

Basileensi, *Trajectina*, *Leidensi et Parisina*, quas, inita A. 1759. peregrinatione doctifica, perlustravit, loquantur; Tribunal Daciae testetur; et ipsamet Comitis Magnifici Curia, Collegii Litterarii aemula, veluti in speculo exprimat: nobis silendi otium faciunt. Libellus, quem Lingva Gallica, Sibi familiari, Doctissimus Comes concinnavit, inscribitur: *Essai sur la foiblesse des Esprits-Fors.*

56. Sam. Teleki *de Szék*, S. Rom. Imp. Comes Illustrissimus, Magni *Alexandri* S. R. I. Comitis *Teleki de Szék* Natus (§. 275. *n.* 68. *c.*) S. C. R. et Ap. Majestatis Camerarius, et Incl. Comitatus de Kűküllő Supremus Comes, in Eruditione locupletissima, et itineribus Academicis, laudati proxime S. R. I. Comitis D. *Josephi Teleki*, consors individuus; Scripta *Jani Pannonii*, Praesulis olim Quinque-Ecclesiensis, sedulo digerit, omniaque, in hoc quae facere possunt argumentum, ex Viennensi, Hollandicis et Gallicis, Italicisque Bibliothecis celebratissimis, conquisivit per quam diligentissime. Sperandum proinde, ut nostra aetate, tantus Poëta reviviscat, surgatque habitu comtiore. De Bibliotheca instructissima Ill. Comitis alias.

57. Adamus Teleki, S. R. I. Comitis *Adami*, Camerarii, Consiliarii, et Generalis Campi Vigiliarum Praefecti Filius (§. 275. *n.* 68. *c.*) et S. R. I. Comitis Pauli (§. 259. *n.* 1.) cursu Academico Celeberrimi Nepos, nuper Inclyti Districtus Kövarensis Supr. Capitaneus, nunc Incl. Comitatus Dobocensis Comes Supremus, et S. C. R. Ap. Majestatis Camerarius, iisdem Experientiis Academicis, quibus Ill. S. R. I. Comites

Josephus et *Samuel n.* 55, et 56.) Clarissimus; Comoediae Gallicae *Petri Corneille*, Metaphrasta Hungaro-Metricus. Titulum Libri fecit CZID. *Szomoru-Játék.* Kolo'sváratt, 1773 8. plag. 6 1/2.

58. Samuel Tordai, filius *Georgii*, Parochi Nagy-Faluensis in Comitatu Krasznensi, ex Susanna Cserépí, natus in Nagy-Falu An. 1731, 12 Augusti, praeter Collegium Claudiopolitanum, adiit Academias, Bernensem Helvetiorum, Trajectinam Hollandorum, e quibus redux, Pastor Ecclesiae Kendi-Lonensis in Comitatu Doboka An. 1762, et Notarius Vener. Tractus Désensis An. 1772, constitutus est: quibus muneribus fungitur fidelissime. Vir industrius, e germanica in Hungaricam convertit lingvam, sequentia Opera: 1.) *A' Megtérés halogatásának veszedelmes vóltáról való Elmélkedések.* Claudiopoli 1767. 8. E Tomo I. Sacr. Sermonum *Cl. Jacobi Saurin*, Ecclesiastae Gallici Hagensis 2.) *A' Svétziai Grófné*, i.e. *Svecica Comitissa*, Claudiop. in 8. Ex Opere Cl. *Christiani Fürchte-gott* Gellert. 3.) *Historiolam Universalem*, ex Opere quodam Berlinensi, inscripto: Kinder-Lehr. Nec alia erudita ejus molimina desunt.

59. Steph. Tőke *Maros. Vásárhelyi*, Professor Enyedensis (§. 258. *n.* 5.) recitavit Orationem Inauguralem A. 1725. 7. Dec. *in Laudem Philosophiae.* Edidit (quas et publice praelegit) *Institutiones Philosophiae Naturalis Dogmatico Experimentalis.* Cibinii, 1746. 8. Non desunt alia quoque ejus Opuscula; Scripta inprimis in Philosophiam. Genitor Nostri, itidem Stephanus Tőke, quem Professorem Areapolitanum commemoravimus. §. 261. *n.* 3. duas edidit Disputationes Theo-

logicas; Unam *De signis praeambulis Regni Christi Gloriosi.* Alteram, *De Regno Christi Glorioso.* Franequerae 1692.

60. Franc. Turkovits Tsepregi, Filius Michaëlis, Professor Claudiopolitanus, Auctor Celebris Dissertationis, quæ inscribitur: *Dissertatio Philologico Theologica de Authentia Selectiorum Chetibim.* Edit. Franequaere 1725. 4. Reperitur haec Dissertatio, etiam in *Thesauro novo Theologico-Philologico Hassaei et Ikenii,* Part. I. p. 68 — 84. (*Vid.* §. 259. *n.* 2. et §. 275. *n.* 73.) Erat Vir doctissima quidem, sed quaesita Latinitate; unde ejus Orationes Funebres, quas vidit, *Runckenius* parvi pendit, licet Viri eruditionem fassus fuerit multigenam. Magnifico Comiti *Joanni Lázár,* Lipsius Hungarus audiebat. Viri amplissimæ eruditionis, superant in typis aliquot Orationes exsequiales prolixae, quibus Justa persolvit: Ill. Georgio *Comiti* Bánffi *de Losontz* Camerario Aulico et Comiti Supremo Dobocensi 1735. Illustrissimo S. R. I. Comiti Paulo Teleki de Szék, Illustris Collegii Claudiopolitani Curatori Supremo, 1731. Illustrissimo Samueli *Lib. B.* Kemény Comiti Supremo Dobocensi, et Collegii Enyedensis Curatori, 1744. Illustrissimo Lib. B. Georgio Vitéz de *Magyar-Bikal* 1733. Et aliis Daciae Columinibus. Sunt hae totidem Dissertationes variarum Doctrinarum plenae, simulque Tabulae Genealogicae.

61. Gabriel Vass Siculus de Albis in Sede Kézdi, Venerabilis *Communitatis* Ecclesiasticae Sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi, Orbai, Miklósvár et Bardotz *Praeses* cana senectute, et Ecclesiastes Márkusfalvensis, aliarum antehac Ecclesia-

rum celebrium, Dálnokensis, videlicet Kézdi-Vásárhelyensis et Bere-Keresztúrensis Pastor Dexterrimus; Francofurti cis Viadrum, ubi post cursum Scholasticum Enyedensem, Scientiis operam navabat, elucubravit, publici juris fecit, et Moderatore conflictus academici Celeb. *Paulo Ern. Jablonski* defendit, erud. Dissertationem. *De non confundendis Fossione Aurium Divinitus facta, cum Perforatione Auris Herili.* Francof. 1727. 4.

62. Georg. Verestói, Professor Claudiopolitanus ac Superintendens, (§. 233. *n.* 2. §. 259, *n.* 2.) cujus originem sic accipe: Erat in agro Hungariae, Lacui Balaton adjacente, *Stephanus Verestói* (Nostri Proavus) de Tser, in Oppido *Verestó* Bonis Nobilitaribus locupletatus, Genitor *Pauli* V. D. Ministri in Ecclesiis *Veres-Tó, Császár* et *Farkasd.* Suscepit Paulus ex Conjuge Nob. *Elizabetha Török, Samuelem, Stephanum et Joannem* (Hujus Nepos Rev. ac Clar. *Georg. Verestói* in Oppido Egerbegy Gregem Domini pascit) Filios. Horum natu maximus *Samuel,* studiis Albæ Juliae absolutis, in Ecclesia *Szent-Ersébetensi,* mox aliis, et novissime *Bonyhae* Sacro Operatus Ministerio, simulque Ven. Dioeceseos de Küküllő muneri Notariali, ex Consorte thalami *Elizabetha Moses,* inter Decem Liberos, sexto partu suscepit, Bonyhae, An. 1698. 25. Jun. *Georgium* Nostrum. Qui in umbraculo Scholae Bonyhensis et Gymnasii Agropolitani, in primo aetatis flore, Studiis Humanitatis se addixit, insigni quidem cum profectu. Venit inde Claudiopolim, ubi An. 1716. in Civium Togatorum Tabulas relatus fuit, ac An. 1718. Classi Rhetorices praefectus. Ubi Magistrorum suorum, Diligentiam exhausisset,

An. 1721. ope Evergetae sui, beat. memor. Ill. ac Magnifici D. W o l f g a n g i *Lib. B.* B á n f f i *de Losontz*, Academias Belgicas salutavit, et Franequerae, velut hospitio Contribulibus nostris familiari, studiis se mancipavit. Sub Magnis igitur Scientiarum Praesidibus, dies noctesque Sapientiae operatus, Materiam Nobilissimam, nec ab aliis tactam, ut summo cum judicio selegit, ita quoque pertractavit, nihil ut aliorum industriae reliquum fecisse videatur. Hoc, quod dico est Ejus *Dissertatio Theologico-Philologica de Palma Ardente*, in Exod. 3: 2. Post haec, perlustratis majoribus Belgii Federati Urbibus et Academiis, patrios revisit Lares, primumque in Aula Magnifici D. *Wolfgangi* L. B. *Bánffi*, mox in Ecclesia Bontzhidensi Sacra procuravit, anno vero 1728. Philosophiae et Matheseos Professor in Lyceo Claudiopolitano renunciari cummaxime meruit. Post vigilatas annis 30, et ad lucem perductas in Philosophia et Mathesi noctes, An. 1758, in divinitus deductus est munus Theologiam tradendi. A. 1760 15. Jun. in Synodo Generali Magyar-Igenini celebrata, Superintendens renuntiatus, mox Anno 1764. 1. Jul. Procerum indultu, sponte sua, Professoratu abiit. An. 1765. 6. Mart. 3. inter et 4-m mat. rebus humanis interesse desiit. Magnum eum fuisse Virum Dei, dixisse sufficiat. *Conf.* §. 233. *n.* 2. Ex vitae Socia absolutissimi decoris et morum, *Susanna Intze*, Filia Rev. ac *Cl. Matthaei Intze Batzoni* (§. 280. *n.* 5.) susceperat quinque genialis sui thalami Pignora: 1.) *Elizabetham.* 2. *Georgium.* 3. *Samuelem.* (*Vid. l. c.*) 4. *Susannam* et 5. *Stephanum.* Vide plura de tanto Mysta in Carmine Exsequiali, quod sub titulo: *Phoenix in*

in Palmis nidulans, prodiit Claudiopoli 1765. 4. De Actionibus Funebribus Nostri variis siluimus.

63. Gabriel Zágoni Transsilvano-Hungarus, cum aliis multis, tum praecipue Theologicis præceptis Vir eruditus, *Dissertationem ad Ill. Vaticinium Psal. II. vs.* 6. *de Rege Salutis in Sionem Uncto,* in Academia Trajectina, sub Praesidio Celeb. *Hieron. Sim. van Alphen,* publice disquisitioni Subjecit, et in lucem dedit *Traj. ad Rhenum* 1726. 4. Reducem, Ecclesia Oppidana Udvarhellyensis Pastorem facundissimum amavit; sed annus 1741, quo Dioeceseos Udvarhelyensis Senior creatus erat, rebus humanis exemit. Filius, Sp. D. Gabriel itidem Zágoni Med. Dr. artis suae et variarum Disciplinarum, calculo omnium, scientissimus, quem merito etiam commendat pererudita Dissertatio, quam edidit: *De inventis hujus Saeculi in arte salutari nóvis.* Trajecti ad Rhenum, A. 1764. 4. Aulam Ill. D. Comitis Sigismundi Torotzkai *de Torotzkó Sz. György,* S. C. R. et Ap. M. Camerarii, nunc ornat.

64. Georgius *Aranka* Zágoni, Superintendens, (§. 233. *n.* 21.) curriculo Scholastico in Collegio Enyedensi absoluto, diversas exterarum Gentium Academias felici profectu invisit. Patriæ redditus, Cathedram Pastoralem exornavit in Oppido populoso *Szék.* Hinc Agropolim, summis Civium votis expetitus, ad implendum, omnibus sui muneris partibus, Ecclesiae Civilis Auditorium frequentissimum traductus est. Sed elapsis nescio quot annis, dum amorem et desiderium relictae Ecclesiae Székensis suo ex animo excutere non potest, in eandem remigrat. An. 1760. Generalis Notarius, et mox An. 1765. Superinten-

dens creatur; dumque hanc Personam, pro dignitate tanti muneris, apte et pulcre susinet, An. 1767. terram Coelo commutat. Eruditissimi Antistitis *Metaphrases Drelincourtianas* (*Conf.* §. 233. *n.* 2.) edidit posthumas, A. 1768. 8. Auctoris Filius natu maximus D. *Georgius Aranka de Zágon*, Protocollista Tabularis (§. 191. *n.* 5.) suo et Fratrum D. *Danielis* itidem Protocollistæ, et *Francisci Arankarum* nominibus, Magnificis quibusdam Heroinis dedicatas.

65. Petrus Zalányi, absolutis in Collegio Nagy-Enyedensi Scholasticis studiis, Ephorum se praestitit Ill. Comiti D. Joanni Lázár, Lib. Baroni de Gyalakúta, Nato Excell. Dom. Joannis Lázár, Consiliarii, Praesidentis, etc. cum Dignitatum titulis alibi memorati. Lugduni Batavorum tandem altioribus se Scientiis imbuit. Patriam repetens, Ecclesiae Oppidanae Fel-Vintzensis in Sede Siculicali Aranyas Pastor factus est, eamdemque hodie Parochiam tenet. Librum, qui inscribitur: *Belisarius*; ex gallico in hungaricum transtulit, et Claudiopoli excusum publici juris fecit.

66. Catharina *Comitissa* Bethlen, Magnifici quondam *Samuelis Bethlen* Filia, (§. 275. *n.* 9. *h. BB.*) Comitis *Ladislai Haller* primo, secundis vero nuptiis Sacri R. I. Comitis *Josephi Teleki* Consors, eruditae laudis decore condigna. Haec enim Herois conquisitis undique ex Hungaria et Transsilvania Libris idiomate Hungarico exaratis, *Bibliothecam* erexit *Hungaricam*, cui vix unquam par in Transsilvania exstiterit; eamque continuis lectionibus volutam et contra tineas defensam, in vivis adhuc agens Col-

legio Enyedensi donavit ac tradidit; ubi in peculiarem domunculam reposita conservatur. Imitatrices in Bonorum Librorum Hungaricorum adquisitione, si quas alias, habet certe hodie Magnas Heroinas: Illustr. Dominam Rachelem Kendeffi *de Malomviz*, Conjugem Dilectissimam nuper admodum D. Michaëlis S. R. I. *Comitis* Teleki; (IV-ti §. 275. *n.* 68. *d.*) nunc vero Ill. D. Gregorii *Comitis de* Bethlen Vice-Colonelli etc. (§. 275 *n.* 9. *h. BB.*) Vitae Sociam, Quae meis quoque obsequiis in emtionibus Auctorum usa est. Et Ill. Dominam Julianam *Lib. Baronissam* Nemes *de Hidvég*, Relictam Illustrissimi quondam Sigismundi L. B. Korda *de Boros-Jenő*, quae Librariam Suam supellectilem Bibliothecae Gymnasii Areapolitani usibus pio jam zelo destinavit. Hanc vero Heroidem commendat insuper de meliori beneficium, quod binis Ministrorum Verbi Divini pupillis in Gymnasio Areapolitano studiis continue vacaturis erexit intertenendis; ad imitationem Illustr. p. m. Comitis Emerici de Bethlen (§. 275. *n.* 9. *g. AA.*) aliquot Orphanis Nobilium similia Beneficia fundantis. Commendat denique munificentia, qua ferebatur in Studiosos discendae Lingvae Germanicae Schaesburgi vacantes, quibus victum aliaque media promte suppeditavit: beneficiarius ibidem ego ipse quoque An. 1764. sanctissime testor. Sed revertamur ad Illustr. Comitissam *Catharinam Bethlen.* Haec a teneris sciendi cupida, toto vitae curriculo, maxime vero post An. 1732, quo secundo viduata est. Librorum lectioni incubuit. Volvit Theologos, Moralistas, Historicos aliosque quam diligentissime.

Praeterea, nativa quadam inclinatione in rem medicam propensa, auspiciis *Samuelis Kölesérii, Martini Simoni et Mart. Borosnyai*, Celeberr. Medicinae Doctorum, plurimum in ea profecit, ægrosque complurimos cum egestate confligentes medicaminibus, simulque piis offis, curavit, ex omni late vicinia ad se adfluentes. Herbarum medicatarum vires et usus perspicuos sibi fecerat, Hortulumque siccum, quod in Collegio Enyedensi adservatur, construxerat. Aulam suam ad instar Monasterii Virginum Deo dicatarum tenuit. Vitam, quam vixit exemplarem, A. 1759. in his terris absolvit, annum aetatis agens 59-um. Bona Malaque Vitae suae descripsit, et edidit, sub titulo: 1.) *Gróf Bethleni Bethlen Kata Életének maga által való rövid Leírása.* 2.) *Védelmező erős Pais, melyel a' Kisérteteknek tüzes nyilai ellen oltalmazhatja magát a' Keresztény ember.* 8. Confer, quae de Nostra habet, Celeb. D. *Veszprémi* in *Biographia Medicorum.*

67. Polixena Daniel, *Lib. Baronissa de Vargyas*, Nata Magnifici *Stephani Daniel* (*n.* 15.) et Conjux Illustrissimi Lib. Baronis *Stephani Vesselényi de Hadad*; altera quasi *Maria Schurman*, Scientiarum cultrix rarissima, in ipso aetatis flore Lingvam Latinam, immo etiam Graecam, addidicit, Aviamque *Catharinam Petrötzi* imitatura, (§. 275. *n.* 80.) Ethicen Celeb. *Benedicti Picteti*, Antistitis et Professoris Genevensis, e Latino in Hungaricum convertit, belleque edidit, sub titulo: *A' Keresztény Éthikának summás veleje.* Kolo'sv. 1852. 8. Reddidit etiam Hungarice, at non edidit Genitoris sui Venerandi *Monita Paterna.* Vid. *n.* 15.

68. Esthera Rádai, ex Inclyta ac in Regno Hungariæ florente Prosapia Radaiana oriunda, Conjux, donec vixit, Exc. ac Magnifici D. S. R. I. Comitis Ladislai Teleki *de Szék*, Status et Gubern. Consiliarii, plenis Officiorum ac Honorum titulis salutati; Opera quidem a se concinnata (licet potuisset, ut non felicius in hoc Sexu apud nos ulla) non vulgavit: quiescat tamen livor, dum huic loco nomen tantae Heroinae inferimus, quæ et exquisitissimam supellectilem Librorum hungaricorum comparaverat, et fundum pium ad edendos Libros, hungarica lingva adornatos, concordi Illustrissimi sui Mariti voluntate, legavit.

69. Anna Wesselényi, Baronissa *de Hadad*, laudatæ Ill. Heroidis *Polixenae de Daniel* gnata, Ill. Ludovico juniori Comiti de Bethlen in matrimonium nuperrime collocata, maternæ industriæ hæres, nondum in manum viro convenerat, quum Manuductionem ad Religionem Christianam *Fr. Joh. Stapferi* V. D. M. Diesbachensis celeberrimi ex Germanico in Hungaricum vertit, et sub titulo: *A' Keresztény Vallásra-való út-mútatás.* Claudiopoli, typis Collegii Reformati 1774 edi jussit.

Nata est Virago lectissima summo, honoratissimoque Genere *Vesselényiorum de Hadad*; cujus originem Baro *Lad. Mikola Hist. Geneal. pag.* 13, videtur repetere e Bohemiæ loco Vesselinth dicto, ego, nisi luculentiore testimonio convincar, apud Hungaros potius nobilissimæ hujus Hungaricae Stirpis quaerenda fuisse incunabula, et longe facilius in Wesselény, quod Hungaricum sapit, quam in peregrino illo vocabulo deprehendi sive

nativitatis, sive incrementorum gloriam potuisse existimo. Denique magna in Hungaria et Transsilvania fuisse nomina Vesselényios, praeter Annales, publica etiam Acta testantur. Pace, et bello parta eorum decora recensere, longum esset, virtutem certe tam antiquissimus liberi Baronatus Honor, quam amplissima latifundia, quibus Regum, et Principum liberalitate cumulati fuerunt, satis loquuntur. Ex eorum numero est Castrum *Hadad*, unde et praedicantur, cum Oppidis ejusdem nominis, et *'Sibo*, pluribusque appertinentibus integris Possessionibus, et portionibus, in Comitatu Szólnak Mediocri ad dominium illorum pro perpetua Haereditate per defectum Familiae *Jaksi de Kusaly* devolutum. Pro Insigni Gentilitio portat Illustrissima haec Familia Delphinum in Diademate Regio constitutum.

Non possum haec ita commemorare, ut non aliquos etiam nominem Inclytae Gentis Heroës: Magnificus *Franciscus de Wesselény* Capitaneus Sirmensis et Meteliensis (cujus frater *Nicolaus* sub Joanne II. Regni Praetor erat,) Stephano Bathoreo Regni Poloniae, et Transsilvaniae gubernacula tractante Thesaurarii dignitate, praeclarisque Toga, et Sago partis meritis enituit; duo illi fuere filii, *Stephanus*, et *Paulus*, ille sub Principe Gabriele Bathoreo Consiliarii actualis Intimi, et Comitatus Szólnak Mediocris supremi Comitis, hic Thesaurarii Honore præfulserunt; Stephano nati sunt *Franciscus*, et *Stephanus*. Franciscus hic sub Ferdinando III. militarem superioris Hungariæ Praefectram Octennio summa fortitudine gessit, Arcem Muranyam, quum bellicis vincere machinis difficile esset, ingenio expugnavit, et Fami-

liæ suae una cum municipiis jure perpetuo adquisivit, titulo etiam Comitis condecoratus. Post multa præclare gesta in Comitiis anni 1655. pari omnium Statuum, et Ordinum consensu, ac voto in Regni Palatinum eligi, et sublimari meruit eo plane tempore, quo Hungari Serenissimum Principem Leopoldum futurum suum Regem feliciter coronarunt, per quem subinde, anno videlicet 1662. ob præclaram comparando prosequendi belli Turcici nervo impensam operam, coram frequentissima Regni Nobilitate, Aureo Vellere ornatus, inque peregrinamNobilissimorum Equitum Gloriam translatus fuit, mortem tandem An. 1667. Teuto Lipcsae oppetiit. Frater ejus Stephanus e Conjuge Anna Lonyai, nepte Stephani Lonyai, et Catharinae, Báthori suscepit *Paulum* virtute et dignitate militari sub Principe Apafio I. illustrem, hic e Susanna Béldi de Uzon genuit *Stephanum* sub Carolo Sexto Imperatore, et Rege Hungariae Status, et Gubernii Transsilvanici Consiliarium actualem Intimum, Statuum Transsilvaniae et Tabulae Regiae Judiciariae Praesidem, Comitatusque Szólnak Mediocris Comitem Supremum; duos ille e Catharina, Comitis Georgii Bánffi de Losoncz Transsilvaniae Gubernatoris, et Clarae Comitis de Bethlen filia reliquit filios *Franciscum* et *Stephanum*; Franciscus A. 1705 6. Septembris Cibinii natus, ab An. 1725. ad An. 1730. militiam coluit, An. 1734. in locum Patris vita functi Comitatus Szólnak Mediocris Supremus Comes renunciari, An. 1756. Camerarii Honore, quo jam ante 400. Annos Domus Wesselényiana sub Apostolicis Hungariae Regibus inclaruerat, An. 1760. Status Intimi Consiliarii digni-

tate ornari meruit, ne vir ut opibus, et auctoritate, ita probitate praepollens ad ampliores pervenire Gradus posset, mors intercessit, et A. 1770. 25 Martii humanis exemit; e Consorte sua, Matrona praestantissima Comite Susanna Rhédei præter quinque morte praereptos, genuit tres illustres liberos, *Wolfgangum* Camerarium, et ejusdem, cui Pater præerat, Comitatus Supremum Comitem, *Catharinam* Ill. Comiti Sigismundo Rhédei de Kis-Rhéde, et *Mariam* Ill. Comiti Dominico Bethlen de Iktar nuptas.

Stephanus, qui et ipse florem ætatis Marti consecraverat, e praememorata Ill. conjuge, Foeminarum sive ingenium, sive prudentiam, sive alias animi, corporisque dotes ad consummatam magnae fortisque mulieris laudem requiras, spectatissima Polixena Baronissa de Daniel, post se reliquit Majorum vestigiis, insistentem Martis alumnum *Nicolaum*, in Legione Equestri Hungarica Barcoana Equitum Magistrum, Virgini genere, moribus, et forma Illustri Helenae Cserei de Nagy-Ajta, laudati Consiliarii filiae, hisce diebus foedere conjugali sociatum, et quatuor ejus sorores, non minus animo, quam gratia, et decore vultus eximias, *Polixenam* Baroni Simoni Kemény de Magyar-Gyerő Monostor, *Susannam* Baroni Georgio Bánffi de Losoncz, *Mariam* Adamo S. R. I. Comiti Teleki de Szék, Viris summo loco natis connubio junctas, et *Annam*, cujus mentio occasionem fecerat instituendae huic narrationi.

70. *Ladislaus* Vak *Fejérvári*; quem dum memoro, Anglorum *Saundersonis* memoria animum subit; menses 4. natus, morbo variolarum oculos amisit, ideoque Caeci (*Vak*) nomen nactus est. Cavam

manum per omnem vitam, quam terminavit non ita pridem, praebuit, Sacraque Biblia comitem individuum habuit, e quorum lectione obviorum ore facta, tam praesenti Locorum scientia imbutus erat, ut numerum Capitum et Commatum exacte noverit, et lectore, tentationis ergo, voculam saltem ubilibet omittente, actutum correxerit. In Arithmeticis quoque mira pollebat promtitudine etc. Has, pluresque ingenii ejus vires, nubes testium praedicat, nosque a commenti suspicione liberat.

§. CCLXXXI.

3. Augustanae Confessionis: Mich. Gottlieb *Agnethler*, Joan. *Albrichius*, Joan. *Artz*, Stephanus *Avner*, Paulus *Benckner*, Stephanus *Closius*, Martinus *Felmer*, Joannes *Filstich*, Georgius Jeremias *Haner*, Andreas *Heltmannus*, Andreas *Gunesch*, Martinus *Kelpius*, Adamus *Molnár*, Georgius *Reiszner*, Paulus *Roth*, Andreas *Scharsius*, Martinus *Schmeitzel*, Joannes *Seivert*, Josephus *Szeli*, Josephus *Teutsch*, Daniel *Wolff*.

1. Mich. Gottlieb Agnethler, Saxo-Transsilvanus, Cibinii natus est 1719. Studio liberalium Artium, in Germania Supremos in Philosophica et Medica Facultate consequutus honores, Helmstadii Professor Eloquentiae, atque Antiquitatum constitutus est. Varia ejus ingenii Monumenta Cl. Horányi, in Opere, quod inscripsit: *Memo-*

ria Hungarorum scriptis editis notorum, consignavit.

2. Joan. Albrichius Coronensis, Med. Dr. et sub nomine *Chrysippi III.* Academiae Naturae Curiosorum Collegio 1740 membrum adscriptus, cui editis praeclaris ingenii monumentis, novum decus adtulit, quae juvat indicare: 1.) *De Haemorrhagiis in genere Trajecti ad Rhenum* 1709. 4. 2.) *Observationes de Peste Barcensi, praesertim Coronae A.* 1618 *et* 1719, *in Transsilvania grassante.* 3.) *Epistolae ad Cl. Virum Schulzium.*

5. Joan. Artz Saxo-Transsilvanus, vulgavit: *Dissertationem Physicam, de experimento ab Hugenio, pro caussa gravitatis explicanda, invento,* consensu Facultatis Philosophicae, pro loco in eadem obtinendo.

4. Stephanus Auner Mediensis, Med. Dr. Lipsiae arti salutari operam dedit, dein Vittembergæ, ubi etiam summos ea in arte honores ac privilegia est consequutus. Huic adtribuitur: 1.) *Dissert. Inauguralis Medica de vulneribus, eorundemque symptomatis,* 1712. Vittembergae 4. 2.) *Dissertatio Anatomica de Pulmone.* ibid 1710. 4.

5. Paul. Benkner Coronensis, in patria ac Academiis exteris Scientias hausit, factusque fuit Theologiae Candidatus: at Suggestui non natus, ivit ad Principem Valachiae, cui fuit a manibus. Descripsit, idiomate Germanico Historiam Principum Valachiae. Opus ineditum.

6. Stephanus Closius Med. Dr. Saxo-Coronensis, et patria in Urbe Senator hodie Consultissimus, juris publici fecit *Dissertationem Inau-*

guralem Medicam de Juvenum dispositione ad morbos Pulmonum. Halae, 1740. 4.

7. Martinus Felmer, Rector Gymnasii Cibiniensis, postmodum Pastor Heltensis, et ad extremum Cibiniensis; varia reliquit Opera manu exarata, quibus vix aliquid ad illustrandas Res Transsilvaniae doctius scribi posset. Eorum mihi illud videre datum est, cui titulum praefixit: *Primae Lineae Historiae Transsilvanicae.* Item, hoc, quod inscribitur: Anleitung zur nöthigen Kenntniß des Fürstenthums Siebenbürgen. Scripta An. 1760.

8. Joannes Filstich Coronensis, Gymnasii patrii Rector, edidit: *Schediasma Historicum de Valachorum Historia.* In Manuscripto vero alia quoque ejus Opera circumferuntur. (§. 264. *n.* 1.) Tale est: Geographisch-Historische Anmerkungen von Siebenbürgen. Item *Ecclesiastica Historia Transsilvaniae.*

9. Georg. Jer. Haner, Filius *Georgii Haneri,* et Superintendens (240. *n.* 6. et 276. *n.* 18.) emisit Opus exactissimum: Das Königliche Siebenbürgen. Erlangae 1763. 4. Varia autem Doctissimi Antistitis numerantur Manuscripta, uti sunt: *Assertiones de Privilegio Saxonum Transsilvanorum Nationali, deque decimis eorundem Historico Politicae. Adversaria de Scriptoribus Rerum Hungaricarum et Transsilvanicarum Antiquioribus. Adversaria de Script. Rer. Hung. et Trans. Recentioribus.* Haec, ordine chronologico disposita, teste *Felmero,* omnem superant commendationem *Chartophylax Tom. II.* Item Der Siebenbürgische Fürst Gabriel Bathori aus unverwerflichen Urkunden und glaubwürdigen Nachrichten historisch beschreiben in 4.

10. Andr. Heltmannus, Studiosus Gymnasii Cibiniensis, et postmodum Professor Lingvæ Germanicae Upsaliae, publici juris fecit *Dissertationem de Origine Septem Castrensium Germanorum.* Upsaliae, 1726.

11. Andr. Guneschii, Pastoris Kelnekensis 1701. hinc Sabesiensis et Decani Antesilvani, Viri mihi ignoti, non ignotum exstatManuscriptum, sub titulo: Sachsen Treu in Siebenbürgen.

12. Martinus Kelpius; quem magis adposite forsan §. 276. commemorassemus; Pastor Muschnensis, Patria vero Holdvilágensis, dum in cursu fuit Academico, concinnavit: *Natales Saxonum Transsilvaniae.* Lipsiae 1684. 4. plag. 2 1/2.

13. Adamus Molnár *de Kapos*, M. Dr. natus in vico Hungariae *Jákfalva* ad fluvium Raba, in Comitatu Castriferrei An. 1713, d. 23. Dec. Fundamenta studiorum posuit in Gymnasio Augustanae Confessioni Addictorum Soproniensi. Inde 1733 transiit ad Musas Posonienses. Hinc 1738. Academiam Halensem, An. 1740. Lycea majora Belgii Foederati, petiit. An. 1744. Göttingam venit, indeque 1745-to ad finem vergente Lipsiam adiit. Unde 1747. Halam redux, sub finem Augusti, pro gradu Doctoris, sub Praesidio Ill. et Exc. Viri, Andr. Eliae Büchneri editam suam Dissertationem celebrem, inauguralem, sub titulo: *Disquisitio Caussarum Sterilitatis Hominum utriusque Sexus*, defendit. Sumtis summis in Medicina honoribus, ingruente autumno, ClaudiopolimTranssilvanorum advenit; ubi eodem anno a memorato D. Büchnero, Illustris Academiae Imperialis Naturae Curiosorum Praeside, Diploma, quo Inclytae huic Societati adscriptus est accepit. An. 1749

svasu Amicorum Coronensium, in Valachiam Transalpinam, ibique ejus metropolim, Bucurestinum, se contulit, ubi, fusissimam et lautam praxin medicam inter Illustres ejus Principatus nactus substitit, domicilioque proprio erecto, usque ad An. 1769, Medicum Provincialem egit; tum demum belli Turcico-Russici tumultu excitus, Coronam Transsilvanorum venit, ubi hactenus quiete quidem Senectutis fruitur, non tamen Vir multijuga eruditione Clarissimus, petentibus frequentissimis consilio auxilioque deest.

14. Georg. Reiszner de Reiszenfels, Nobilis Saxo Cibinio-Transsilvanus, et patriae Civitatis Senator, concinnavit: *Commentationem succinctam ad Jus Statutarium seu Municipale Saxonum in Transsilvania*; una cum textu originali latino, locis debitis inserto, ut et versione ejusdem germanica in fine Commentationis annexa. Opus posthumum, cura filii Joh. Georgii Reiszner, Civitatis Cibiniens. Senatoris, in lucem traditum suaeque Nationi consecratum. Lipsiae 1744. 4. plag. 109.

15. Paulus Roth, Rector Gymnasii Coronensis, (§. 264. *n*. 2.) natus Coronae, ibidemque et in Academia Jenensi variis Scientiis excultus; *Grammaticam Ajtaianam* (§. 258. *n*. 5.) Scholis Coronensibus cum Lingva German. adcommodavit, et Praefatione instructam, emisit Coronae 1759. 8. plag. 9. sub titulo: *Mich. A. Ajtai Illustr. Colleg. Enyed. Prof. Cel. Grammatica Latina* etc.

16. Andreas Scharsius Bonesdorffensis, Pastor Muschnensis, et Syndicus Universitatis Ecclesiasticae Saxonum, 1708, 2. Febr. Cathedram Birthalmensem, et gradum Superintendentis ad-

adeptus est; in vivis vero esse desiit 1710, 2. Nov. Reliquit ingenii sui foetus, quales sunt: 1.) *Ordinata Digestio Status SaxoEcclesiastici in Transsilvania, inde a tempore Reformationis* etc. Cum Appendice Censuum Cathedraticorum, Inventariorum, Testamentorum, etc. Vid. *Schmeitzel Dissert. Epist. p.* 88. Opus hoc, a *Georgio Hanero,* semel atque iterum laudato, circa An. 1706. interpolatum est. *Ms.* 2. *Duo Volumina Privilegiorum et Actorum Publicorum Ecclesiasticorum;* quae in Sede Superintendentiali adservata memorat *Schmeitzel l. c.* 3.) *Congeries Privilegiorum,* a Divis quondam Hungariae Regibus, et Transsilvaniae Principibus; Pastoribus Saxonicis, in Transsilvania super variis Libertatibus, Immunitatibus, Juribus et Emolumentis eorum, clementissime concessorum.

17. Mart. Schmeitzel, Coronae in Transsilvania An. 1679. patre Michaële V. D. Ministro in lucem editus, emenso in Patria Studiorum Classicorum curriculo, amplioris eruditionis consequendae causa, exotica Scientiarum emporia salutavit, An. 1699 Patriae suae ultimum Vale dicens. In Academia Halensi Professoris honore et munere mactatus, Studiosis Hungaris ac Transsilvanis, qui Nostrum in cursu Academico audiverunt, oculos ad Res patrias aperuit, animosque accendit. Historiam enim Hungaricam et seorsim Transsilvanicam, singulari adparatu et ordine decentissimo iis tradidit; Catalogumque Auctorum Res patriae tractantium, unde quid discendum esset indicando, contexuit ac exhibuit. Complura Posterorum usibus consecravit Opera, summam ejus diligentiam olentia, quae partim sunt excusa

typis, partim inedita Doctorum manibus versantur. Ex iis sunt edita: 1.) *Epistola Lutheri ad Jo. Honterum, Reformatorem Coronensem, primo ex autographo publicata, A.* 1712. 4. 2.) *Commentatio de Coronis*, tam antiquis quam modernis, 1712 4. 3.) *Schediasma de Clenodiis Reg. Hungariæ, et ritu inaugurandi Reges Hungariae, An.* 1713. 4. 4.) *Dissertatio, an Joannes Constans Elector Saxoniae, ante mortem in Castra Pontificum transierit? A.* 1714. 4. 5.) *Praecognita Historiæ Civilis An.* 1720. 4. 6.) *Praecognita Historiae Ecclesiasticae. A.* 1720. 4. 7.) *Dissertatio de natura et indolae artis Heraldicae*, Jenae A. 1721. 4. 8.) *Dissertatio Epistolica de statu Ecclesiae Lutheranae in Transsilvania*, A. 1722. 4. 9.) *Programma de uno eruditionis impedimento, quod ab ignorantia Oeconomiae totius eruditionis suam ducit originem*, A. 1723. 4. 10.) *Oratio inauguralis de titulo Imperatoris, quem Czaarus Russorum sibi dari praetendit.* A. 1723. 8. 11.) *Allocutio I. II. III. ad Studiosos in Fridericiana*, Halae An. 1732, 1733.

12.) Historischer Beweis wider den Jesuiten P. Jos. Krauß, 1717. 8. 13.) Anweisung für einen Lehrer und Hofmeister, 1721. 8. 14) Einleitung zur Wappenlehre, A. 1723 8. 15) Einleitung zur neuesten Historie der Welt, Jenae, 1723, — 25. Tom. III. 16.) Historische Nachricht von dem Thornischen Tumulte, 1725. 4. 17.) Abriß eines Collegii über die Historie der Stadt und Universität. Jenae 1727. 18.) Versuch zu einer Historie der Gelahrheit, Jenae, 1728. 8. 19.) Abriß zu einer vollständigen Reichs-Historiae An. eod. ibid. 4. 20.) Einleitung zur Staatswissenschaft überhaupt, und

zur Kenntniß der vornehmsten Staaten von Europa insonderheit, Halae 1732. 8. 21.) Klugheit zu leben und zu conversiren, zu Hause, auf Universitäten, und auf Reisen, Halae 1737. 8. 22.) Rechtschaffener Academicus, oder gründliche Anleitung, wie ein Student seine Studien und Leben gehörig einzurichten habe. Halae An. 1738. 8. 23.) Vom Gebrauch und Mißbrauch der Wappen. 24.) Erläuterung der Gold und Silbermünzen des Fürstenthums Siebenbürgen, welche zugleich auch die merkwürdigsten Begebenheiten des 16, 17 und 18 Jahrhunderts in selbigem Fürstenthum zu erkennen giebt, herausgegeben, und mit einer Vorrede begleitet, von Michael Gottlieb Agnethler. Halae, An. 1748. 4.

Scripta inedita: 1.) *Bibliotheca Hungarica, sive de Scriptoribus rerum Hungaricarum, Transsilvanicarum vicinarumque Provinciarum Commentatio litterario Critica.* 2.) *Anecdota ad Hungariæ, et Transsilvaniae Statum interiorem spectantia, ipsamque Historiam Saeculi XIII. XVIII. egregie illustrata.* 3.) *Notitia Principatus Transsilvaniae geographice, historice et politice adornata.* 4.) *Antiquitates Transsilvanicae, ex lapidum inscriptionibus, numisque antiquis Romanorum erutae, variisque observationibus Historico-Criticis, explanatae.* 5.) Entwurf der vornehmsten Begebenheiten, die sich in Siebenbürgen von 1700. bis 1706 zugetragen. Obiit noster Halae A. 1747. Professoria in dignitate. Scripsit non multo ante obitum tempore: *Ego exemplo praeivi, alii vestigia mea premant, et conferant, quantum ego in exteris licet oris constitutus pro virili Patriae Nostrae bono, non sine labore sumptibus et vigiliis, contuli.*

Hanc recensionem Operum Mart. Scmeizel ex Cl. *Horányi* accepi, cujus laudabile in hanc materiam opus, quod *Memoria Hungarorum et Provincialium Scriptis editis notorum*, inscripsit, et 3. Tom. An. 1775, — 76, — 77 edidit, nunc primo in meas incidit manus.

18. Joan. Seivert Cibinio-Transsilvanus, vulgavit: *Inscriptiones Monumentorum Romanorum in Dacia Mediterranea.* Viennae 1773. 4. plag. 25. Liber est Antiquitatum Dacicarum Investigatoribus utilis atque necessarius.

19. Josephus Szeli, Hungarus aut forsitan Saxo-Hungarizatus e Familia antiqua Szeliana, seculo 16, in Transsilvaniam ex Hungaria, propagata, filius *Georgii*, dum vixit, Pastoris Ecclesiae Hungaricae Lutheranae Halmágyensis in Sede Rupensi Saxonum; natus A. 1710. 2. Dec. Studiis liberalibus quam diligentissime operatus est, primum apud Helveticae Confessioni Addictos in Gymnasio Udvarhelyensi Siculorum; deinde apud August. Conf. Addictos, Cibinii Transsilvanorum et in Hungaria Jaurini, ac (circa An. 1731; Paedagogum simul agens apud Nob. Dominum Paulum Jeszenák seniorem) Posonii. Tandem, ad Academias Germanicas iter parare volentem, mors Genitoris sui revocavit in Transsilvaniam; ubi ad Cathedram hungaricam Ecclesiae Civicae *Coronensis* A. 1735 retentus est. Inde A. 1757, ductus in Ecclesiam *Hoszszufalu*, (germ. Langendorff) Districtus Barcensis, officio ibi Pastoris, simul et Senioris Ecclesiarum Hungaricarum Barcensium, functus est, ad A. 1763, quo Pastor *'Somborensis* in Sede Rupensi, tumque Adsessor Capituli Kysdensis (al. Sehaesburgensis) factus, vegetus hodie-

que vivit. Vir Venerand. ac Erud. dum Coronae munere fungeretur Pastorali, Catechesin Lutheri minorem, in hungaricam convertit lingvam, et adaequata interpretatione adornatam: edidit Coronae, sub titulo: *B. E. D. Luther Márton' Kis Kátékismussa, és ennek rövid fontos Magyarázatja. Brassóban* 1748, 12. Plurima, praeter hoc opus, in Libraria Ejus Manuscripta, magna sedulitate Nostri concinnata, preloque apta, adservantur, ut sunt, lingva quidem hungarica: 1.) *Evangyéliomi Fejtegetések*; S. Sermones in Evangelia, methodo analytica concinnati, pro 4. annis, Tom. II. 2.) *Epistolai Fejtegetések*; S. Sermones in Epistolas Apostolicas, methodo analytica, pro 4. pariter annis. 3.) *Aug. Herman Franken* Conciones Dominicales et Festales, lingva hungarica donatae. 4.) *Liliomok Völgye*; Conciones Morales pro uno anno. 5.) *Evangyéliomi Szent Elmélkedések*, Conciones methodo synthetica elaboratae, Theologiamque Dogmaticam et Moralem complectentes, pro 4. annis, Tom. IV. 6.) *Penitentziának tartására serkentő Trombita szó*; Conciones pro uno anno, in Loca V. Test. 7.) *Három hetekre-való Imádságok*; Precationes 3. Hebdom. e Joannis Avenarii et Casparis Neumann Operibus. 8.) *Hegyfalusi György Száz Levelű Ró'sájának két hetekre ujonnan kidolgozott Imádságai.* 9.) *Kátékismusi Olvasások, i. e.* Lectiones Catecheticae, ex opere germanico *Mscr.* Rev. ac Clariss. D. Michaëlis Albrich Decani Ven. Capituli Kozdensis, conversae. 10.) *Aug. Pfeiffer Evangeliomi Nyúgasztaló Órái.* 11.) *Pararellismus Evangelicus Sacer*; Conciones pro uno anno. Lingva latina: 1.) *Cellarii Primitiva Vocabula*, cum

exacta et harmonica Interpretatione Germanica et Hungarica. 2.) Historica Declaratio Ecclesiae Hungaricae Coronensis. 3.) Historica Delineatio Ecclar. et Templor. Hungaricor. in Barcia. 4.) Διχοτομιά τε Κανονοσ αγισ, in qua editiones S. Bibliorum, Tótfalusiana et Komáromiana, confe-runtur, et variationes connotantur. Hujus filius Carolus, paternae industriae sequax, absolutis in Patria Studiis Classicis, Viennae, ubi modo Medicinae incumbit, e Latino in Hungaricum transtulit et typis evulgavit. 1.) *Antonii de Haen tractatum de optima methodo variolas naturales curandi*, sub titulo: *Haen Antalnak oktatása, miképpen lehessen a' hólyagos fejér himlöket legkönnyebben és szerentsésebben meggyógyitani.* An. 1775. 2.) *Joannis Steidele artem Obstetriciam* e Germanico in Ungaricum transposuit sermonem, et sub titulo: *Bába-mesterség*, publici usus facit.

20. Iosephus Teutsch, Ecclesiastes Melimontanus (Germ. Honigberg; Hung. *Szász-Hermány*) in Districtu Barcensi, conscripsit: et Typis edidit: 1.) Kurzer Auszug der nöthigsten Stücke in der Rechenkunst. von I. T. p. 1. Col. C. Teuton. Kronstadt 1739. 8. 2.) Besondere Nachricht von Burzenland in Siebenbürgen. Opus quod Manuscriptum, obtinuimus, prelo dignum est. 3.) Kurzgefaßte Jahrgeschichte von Ungarn und Siebenbürgen. A nato Christo ad An. 1748. in Folio. 4.) Der christliche Jahrmarkt. in 8-vo. 1730. 5.) Christus der andere Adam in 8-vo. 1731. 6.) Wohlgemeinte Vorschläge. in 4-to: Mortuus est Vir doctus An. 1770. 13. Mart. aetat. 68.

21. Daniel Volff de Fületelke, Pastor Ecclesiae Nádaschensis, descripsit Revolutiones hujus Seculi initio a Francisco Rákoczio excitatas. Operisque prelo haud subjecti titulum fecit: *Hydra Transsilvanica.*

NB. Fuerunt profecto longe plures, ac nos recensuimus, praesenti aeque ac superiori Seculo, inter Lutheranos Saxonicae Nationis Viri Eruditi variarum Rerum Scriptores, sed quia illi nobis non satis sint noti, silentio, nunc saltem, transire duximus consultius. Hoc e numero forent: Thomas Scharsius Media-Transsilvanus, Auctor *Ordinatae Digestionis de Rebus Transsilvaniae Ecclesiasticis.* Item: *Compendii Privilegiorum Clero Transsilvanico indultorum.* Georg. Soterius, cujus memorantur: *Descriptio Transsilvaniae. Duces Valachiae. Cibinium,* etc. Mich. Weis, cujus superat, *Diarium Rerum sua aetate in Transsilvania gestarum.* Andreae Hedgyes Chronik. Andreae Teutschii Politische Beschreibung von Siebenbürgen. Laurentii Weidenfelderi *Particula Historica in Urbem Sabesum.* Stephani Gundhardi, *Annales Ecclesiastici.* Haec omnia in Manuscripto latent. Jacobi Schnitzleri Pastoris Cibiniensis Concio de Cometa Germanice recitata 1681. 21. Jan. ex Luc. 21, 25. Excus. in 4.

§. CCLXXXII.

4. Unitarii: Stephanus *Aagh*, Michaël *Almási*, Stephanus G. *Dersi*, Franciscus *Horvát*, Paulus Dimién *Kolo'svári*,

Michaël Lombárd *Szent-Abrahámi*, Georgius *Nagy*, Michaël *Váró*, Stephanus Fosztó *Uzoni.*

1. Steph. Aagh Superintendens, §. 245. *n.* 1: cujus inter Opera manu exarata, notior reliquis est *Geographia Universalis*, idiomate Latino condita.
2. Mich. Almási, Superintendens, §. 245. *n.* 1, 2, edidit Libellum *De Disciplina Ecclesiastica*, Claudiopoli 1694. 12.
3. Stephanus Gergely Dersi, V. D. M. in Ecclesiis Ditsö-Szent-Márton, Széplak, Szökefalva, ac demum Torda, concinnavit *Diacrises Theologicas*, quibus Doctrinam Unitariorum decenti serie pertractat ac stabilit; Adversariorum vero sententias confutatas vult. Opus sic satis eruditum non quidem est editum, at a complurimis descriptum. Elaboraverat præterea Librum, *Thesaurum S. Scripturae* nominatum, aliosque; qualium exempla nonnulla, Consangvineus ejus; Rever. ac Eruditiss. D. Georgius Dersi, Pastor Ecclesiae Városfalvensis, et Tractus Udvarhelyensis Unitariorum Notarius, adservat.
4. Franciscus Horvát, originem duxit ex Inclyta et non paucis meritis conspicua Familia Horvát, *de Petrityévit* ac jam *de Széplak* (pago videlicet Comitatus de Küküllő, ubi, ut aliis passim Transsilvaniae provinciis, Gens Nobilissima est luculenter possessionata) scripta: quæ e Croatia, cum perplurimis Nobilium Familiis, postquam Turcarum populationibus regio illa inquieta nimium fuisset reddita, in Hungaria et Transsilva-

nia tutiora quærentibus, hanc intravit Provinciam, hicque pro vero suo ac antiquissimo Cognomine *Petrityevit*, nomen Populare *Horvát* quod Croatam notat, pro more eorum temporum, accepit. Plurimos illustris haec Prosapia Viros in commodum Provinciæ produxit. Horum in numero erat *Cosmus Horváth de Petritievith* (ut antiqua orthographia scribebatur,) Stephano Báthori Principi Transsilvaniae, posteaque Regi Poloniæ acceptus, Arcis Fagaras circa A. 1583 Capitaneus Supremus. Seculo superiore pariter, clavum Reipublice tenente Michaële I. Apaffi, *Cosmus* itidem *Horváth* de Petrityevith et Széplak, variis maximisque in negotiis Patriae publice ac fidelissime fungebatur, testibus passim Articulis Diætalibus, qui lingva vernacula exarati, eum *Horváth Kozma* nominant. Nostro similiter ævo, Ill. D. Cosmus Horvát *de Pet. et Széplak,* Supremus Vigilliarum Praefectus in Inclyta Secunda Legione Ped. Ordinis Siculo Limitanea cum decore fungitur. Franciscus quoque noster, vir jurisperitissimus, tali Genere natus, *Apologiam Religionis Unitariæ*, quam profitebatur, initio hujus seculi, lingva hungarica, vulgavit sub titulo: *Apologia Fratrum Unitariorum, az-az: az Unitarius Atyafiaknak mentségére*, és *egyszer'smind Keresztyéni értelmeknek megvilágosittatására rendeltetett Irás. Melyben megmutogattatik, hogy azok a' dolgok, melyekkel az Unitaria Religio, értelem és Vallás terheltetik, és Világ-elött gyülölségessé tétetik, méltatlanúl hirdettetnek. Nyomt. Kolo'sv.* 1700. 4. Ad hæc; interrogatione haud indigna exquirimus: Nonne Inclyta Familia Petricsevics, quæ hodie in Croatiæ Comitatu Crisiensi

floret, cum I. Prosapia Petrityevit, ejusdem sit originis? Nos sane adfirmamus non levi conjectura.

5. Paul. D. Kolosvári, Med. Doctor, et complurium decursu annorum Professor in Collegio Unitariorum Claudiopolitano variarum Scientiarum, eademque in Ecclesia Pastor celeberrimus. Viro huic, longa apud Belgas commoratione Academica et extensissima experientia Clarissimo tribuitur *Catechesis* major lingva Latina juxta ac Hungarica concinnata, qua Unitarii in Transsilvania, ab A. 1698, utuntur. Denatus est A. 1720; 4 Jan. annum ætatis agens sexagesimum quintum. Plura de Paulo scripserat Cl. Bod, pag. 107.

6. Georg. Nagy, Siculus de Nagy-Ajta, Viennae Lingvae Germanicae operam navans, edidit: *Elementa Lingvae Germanicœ, in gratiam Hungaricae et Transsilvanicae Juventutis, ex Optimis Authoribus collecta.* 1775.

7. Mich. L. Szent-Ábrahámi, Superintendens, (§. 245. *n.* 1.) multijugæ eruditionis; qui præter memorata *l. c.* Opera varia Manuscripta reliquit. Tale est: *Brevis Manuductio ad consvetum Processum Fori Ecclesiastici,* octo Capitibus absoluta, qua Unitarii non parum in Judicialibus utuntur.

8. Mich. Váró, ex Nobili Prosapia *Váró de Bágyon,* Sedis Siculicalis Aranyas, ortus, Patriique et Exteri Juris peritissimus, ac ad Inclytam Tabulam Regiam Judiciariam *Advocatus* famigeratissimus, formavit *Ideam Actionúm Juridicarum*; quam Ill. D. Comes *Stephanus Petki,* AA. LL. et Philosophiae Baccalaureus etc. dum in Alma Soc.

Jesu Universitate Claudiopolitana, Positiones Philosophiae Universae, Praeside R. P. *Ladislao Repszeli* e S. J. publice propugnandas suscepisset, edidit Claudiopoli 1742. 8. Typis Acad. Societatis Jesu, per *Michaëlem Betskereki.* Auctoris nomen, qui laudatum opus circa A. 1736 contexuit, reticetur quidem, at celebratur ab Ill. Editore ejus eruditio.

9. Steph. Uzoni, Pastor antehac Torotzkó-Szent-Györgyensis, jam Bágyonensis, atque Tractus Aranyasensis Notarius; *Historiam*, quam *de Statu Unitariorum* in Transsilvania, *Joannes Töl'sér Kénosi*, Pastor Ecclesiae itidem T. Sz. Györgyensis, et memorati Tractus Notarius, inchoaverat, ad praesentem diem opere manu exarato deduxit. Ita scilicet ab Amicis ejus certo edocti sumus.

—000000—

SUPPLEMENTA.

I. *Ad paginam* 28. §. *CLXXXVII.*

Inter *Personalia* illa, seu, ut communiter, vocantur, *Commissiones,* quae ex Illustribus Membris et Subalternis Excelsi Regii Gubernii, §. CLXXXVII, in particularia quaedam Dicasteria, subsecivis quasi horis ac terminis, suis defungentia officiis, derivari memoravimus, erat superioribus, haud multis, tamen annis, Societas Principalis Agriculturae et Artium, constans Praeside, qui *Tit.* Comes Joannes Lázár, Consiliarius Gubernialis *etc.* erat, atque undecim Adsessoribus, quorum ultimus Actuarii fungebatur munere. Anno vero 1775 instituit Augustissima:

Excelsam Commissionem in Publico Ecclesiasticis Ordinatam, quæ subinde *Commissio Catholica* vocari consvevit; in Hac sunt: Præses, Consiliarii tres, Actuarius, Protocollista, Concipista, tresque Cancellistae. Merentur hic inseri, super hocce Instituto, Guberniales, ad Inclytas Continuas Tabulas et Magiitratus hoc verborum nexu exaratae; *Praemissis praemittendis*: „Sacratissima Majestas, medio Benigni sub 24-ta „M. Augusti Anni curentis emanati Rescripti Cæsa„reo Regii, *Commissionem in Publico Ecclesiasticis,* „sub Praesidio Excellentissimi Dom. Comitis *Nico„lai Bethlen,* tanquam inter Consiliarios Gubernia-

„les ex Statu Seculari primum locum obtinentis, „dignata est clementer resolvere et denominare, „eandemque Commissionem speciali Sigillo, cum „hac Inscriptione: *Sigillum Regiœ Commissionis in „Publico Ecclesiasticis*, munire. Hæc vero Commis„sio, in exarandis Expeditionibus observabit hanc „formalitatem, in exordio Expeditionis: *Per Com„missionem Regiam in Publico Ecclesiasticis ordi„natam, Magistratui N. vel Tabulae Continuae N. „intimandum;* per Magistratus vero, vel Tabulas „Continuas, involucra Relationum ad praemissas „Ordinationes submittendarum: *Ad Excelsam Com„missionem in Publico Ecclesiasticis Ordinatam*, „indorsandum.

„In hujus Altissimae Ordinationis conformitate „ordinandum vigore praesentium Dominationibus „Vestris duxit Regium Gubernium, ut in Objectis „sphæram praelaudatae Commissionis concernen„tibus, Jussis ejusdem non secus, ac Regii Gubernii, „parere, ac debitum obsequium praebere suae du„„cant obligationis, in Circulis vero, ubi Primarius „Officialis Religioni Catholicae addictus non esset, „alter Officialis vel Vice-Officialis Catholicus pri„mum locum ab ordinario Praeside, inter Catho„licos tenens, principaliter effectui harum Ordina„tionum invigilare, super impedimentis fors occur„rentibus, de tempore in tempus, ad Magistratum „referre et si praeter spem congrua ad procuran„dum effectum media non adhiberentur, etiam suo „nomine pluries laudatam Commissionem in Publi„co Ecclesiasticis ordinatam desuper informare de„bebit, sic facturis Altefata Sua Majestas Sacratissi„ma benigne propensa manet. E Regio M. Trans-

„silvaniae Principatus Gubernio, Cibinii d. 26-ta
„7-bris An. 1775.

„Baro Samuel de Bruckenthal
m. pr.

„Josephus Molnár
„Secretarius. m. pr.

II. *Ad pag.* 101 — 116. §. *CCVIII. sequ.*

Quae de Institutione seu Erectione Militiae Siculicae diximus, concisa adeo Amicis, quibus ea jam legisse contigit, omnino videntur, ut suis me monitionibus, ad pertractandum uberius tempus, modum et acta compendiosa *Erectionis*, induxerint. Sequentia idcirco adnectenda censuimus:

Intentione Caesareo-Regia, de instauranda Sic. Militiae se manifestante, *Opiniones* Virorum Illustrium, quae multorum manibus hodie in Transsilvania versantur, ex Articulis Diaetalibus, aliisque Actis Publicis, super ea concinnatæ sunt, tandemque auctumnescente A. 1762do Officiales Militares missi, et Arma militaria compluribus Siculis dictarum Sedium distributa, Milesque servitia, et vigilias ad confinia, agere jussus. Quamvis vero Sacratiss. Princeps instituendam hanc, Militiam, *non coactam, sed spontaneam esse* voluerit: mox tamen relatum Sua Majestas accepit, repertos aliquos, qui siculos sponte sua semet Militiae addicentes, avocare ab ea conarentur. Quamobrem anno 1762, d. 1 Dec. dedit Vienna Rescriptum, in quo legimus. ad Excelsum Regium Gubernium, haec exarata:

„Maria Theresia *etc.* Ex submissa per Con-
„silii Vestri Praesidem, medio Pro-Tribuni Ernst,
„de progressu erectionis Militiae Limitropheae In-

„formatione, Vestrum in servitii Nostri promotio-„nem impensum zelum et promptitudinem com-„placentes admodum intelleximus. Rebus itaque, „prout in praedeclarata Informatione exponitur, se „habentibus; quemadmodum vobis benigne manda-„mus, ut ulterius quoque taliter procedendo, quid-„quid ad operis isthujus valde proficui incrementa „facturum existimabitis, adhibeatis; ita volumus „etiam, ut nullis parcendo fatigiis, eos, qui altissi-„mae huic Intentioni Nostrae refragarentur, aut „alios sponte sua semet eidem accomodantes, jam-„que conscriptos, factis, consiliis et verbis sedi-„diosis a scopo deflecterent, studiose exquiratis, et „in comperiendos, absque eo, quin similium intuitu „ulteriora Mandata Nostra exspectaretis, ad Juris „rigorem procedatis, pro demerito juxta Leges „poenas ab eisdem sumpturi, omnes Sedium Of-„ficiales in hujusmodi Circumstantiis reos invenien-„dos, sive Supremi sive Vice Judices Regii sint, illi-„co ab officiis suis suspendetis. Supremo Judici Re-„gio Sedis Siculicalis Háromszék (*Comiti Antonio* „*Mikes de Zabola,*) nec absimiliter Vice Judici Re-„gio Antos (*Stephano, qui vi hujus Rescripti ducentos florenos Rhenenses annuatim e Cassa Provinciali, ab eo tempore, habet, una cum promissa Suae Majestatis Benigna Reflexione, in praemium fidelitatis*) Regiam nostram Complacentiam super „testata in negotii isthujus promotione, fide et „industria sua significabitis, — — — — Caeterum „jubemus per quam benigne, ut ad universorum „notitiam in illo Principatu nostro Transsilva-„niae publicetur, quod Nos eorundem, qui in „Militia ista Confiniaria serviendo, sibi merita „comparaverint, caeteris paribus, in restaurandis

„tam Civilibus, quam Cameralibus, et aliis Officiis, „distinctam habiturae simus reflexionem, *etc.*

Iteravit porro Clementissima Sua Majestas Benignam Voluntatem Regiam, per Rescriptum An. 1763, d. 6 Januar. datum, quo jussit, neminem vi et invitum ad assummenda arma trahendum, *nisi qui se* militiae *sponte addicerent.* Hoc rerum statu coepit in multis amor militiae tepere, et retribuendi arma voluntas crescere; unde Exc. Reg. Gubernium, in Resolutione sua, An. 1763, d. 24 Mart. edixit: „Vi neminem ad militiam sequendam cogere licuit; qui vero præstito fidelitatis juramento se sponte obstrinxerunt, sine „praevia Suae Majestatis indulgentia dimitti nequeunt.„ Interea autem querelas quoque suas nonnullarum incolae Sedium Augustissimæ submisere; atque Sua Majestas, benigno Mandato A. 1763, d. 31 Mart. ad Exc. Reg. Gubernium dato haec jussit: „Qualia in Sedibus Siculi„cis, Csik, Gyergyó et Kászon, occasione erectio„nis ibi Confiniariae Militiae emerserint, et suc„cessive continuata, cumulataque sint, gravami„na, perspeximus, e Nobis relata, et hic cum „suis allegatis advoluta remonstratione; commis„saque praeter mentem et intentionem Nostram „patrata illa, injuriatisque et læsis illata quia „fuissent, serio Vobis et positive injungimus, ut „nonmodo benignum hocce Rescriptum nostrum „statim in Consilio Vestro publicetis; verum ita „simul exequendum suscipiatis, ut iisdem in hac „remonstratione contentis gravaminibus illico ef„fective remedium ponatis, de effectu Nobis ge„nuine relaturi.„ Senescente tandem hujus anni Vere, pars major Siculorum arma Officialibus

suis retribuit, militiaeque renunciavit. Subinde vero, secunda videlicet die Junii, relatum est ad Exc. Reg. Gubernium, ab officialibus Provincialibus Terrae Csik, e provincia Csikensi 270 propemodum Patresfamilias solum vertisse.

Hac igitur similesque rerum vices svaserunt, ut summis auspiciis, ad evitandas turbas, universi tributarii, alioqui tamen liberi Siculi, Sedium Csik Superioris et Inferioris, Gyergyó, Kászon, Kézdi, Orbai, Sepsi, Miklósvár et Bardotz, armis cingantur. Quo proinde modo opus Erectionis inchoatum sit, Acta Diurna *I. Commissionis Caesareo-Regiae ad erigendam Nationalem Militiam ordinatae*, his tradunt: „A. 1763, d. 1 Nov. Excellentissimi „ac „Illust. Dom. Commissarii Regii: Joannes „*Comes* Lázár L. Baro de Gyalakuta *cet.* Nicolaus *Comes de* Bethlen *cet.* et Josephus „*Baro* Siskovits de Ontopa, Pro-Campi Marschallus, Actuario Spectabili ac Magnifico Dom. „Stephano Halmágyi de Szilágy-Somlyó, „Secretario Guberniali, *Cibinii* indicta Sessione, „convenere in Hospitio praefati Excell. Dom. „Comitis Lázár; ubi

„Lectum est Rescriptum Caesareo-Regium de „d. 8va 8bris, praetit. Commissariis Regiis ad Informationes Eorundem inscriptum, quo resolvitur: „ut juxta secundarium Excell. Baronis a Buccow, Generalis Commendantis *cet.* Planum, illa „militiae Limitaneæ manus, quae adhuc arma retinet, *duobus*, uno Desultoriorum e Valachis, altero Hussaronum e Siculis Legendorum, octo „singillatim Compagnias, capita vero 1500, habituris; *quatuor* item aliis, duobus nempe e Siculis, totidemque e Valachis erigendis, singillatim co-

„hortes tres, Capita 3000 habituris, Regiminibus „compleatur; consequenter Pedestres universim „12000, Equites 3000, in toto 15000 Hominum, „Militiam eandem constituant.

„Instructio deinde adnectitur, in cujus confor„mitate Commissio procedere jubetur quidem; in„dulgetur tamen, ut si fors aliquae semet exererent „circumstantiae, quae praevideri non potuerunt, „eas, antequam Operationibus suis manum admove„at Commissio, adjecta Opinione sua, qualiter me„lius citiusque superare possent, absque ulla mora „remonstrare valeat ——— Lectum est item Re„scripti Caesareo-Regii, sub praefato Dato, ad Exc. „Reg. Gubernium directi exemplar, quo jubetur „Officialibus Sedium, Csik (*huc pertinent Gyergyó „et Kászon,*) Háromszék (*sive Sepsi, Kézdi, Orbai „ut et Miklósvár,*) et Bardotz injungi, ut Commis„sioni omnem praebeant assistentiam, quove per „illam vocati fuerint, compareant, et jussa exequan„tur ——— Lectum denique aliud Rescripti de „eodem Dato exemplum quo significatur, Leges „et Statuta Principatus pro basi hujus Regiae „Resolutionis haberi, Commissariique ad Sedes „Siculicas inviantur, ac Incolis Sedium Csik, Há„romszék et Bardotz, nomine Regio publicari ju„betur: Suam Majestatem, quantum ad praete„ritum, omnibus et singulis equidem, qui prae„stito jurejurando, ad amplectendum statum mi„litarem sese adstrinxerunt, ab hoc autem ite„rum recesserunt, generalem amnestiam, hac ta„men sub conditione, elargitam esse, ut intra „spatium unius mensis ad obligationem trans„gressam revertantur, depositum juramentum, „reiterent, et illos, qui mala ipsis consilia sugge-

„rere præsumserunt, detegant: quorum punitionem „sibi reservat Sua Majestas. Arma retinentes in „signum Clementiae, hoc anno ab omni Contri- „butionis onere immunes declarantur. Magnates „porro et Nobiles adhortari jubentur, ne ulla „ratione, sub indignatione Regia, et gravissima „poena, contrarium quid moliri praesumant. Pa- „tentes denique accluduntur statum et futuram „conditionem Siculorum ad arma vocatorum ube- „rius explicantes.

„*Conclusum*: Requiratur Gubernium, ut expedi- „tiones in negotio Militiae hujus fiendas pro no- „titia et directione Commissioni in Copiis com- „municare haud gravetur. Praeterea ad formandum „Regulamentum Militare, Belli quoque Supre- „mus Commissarius a Zauner in Sessionem sub- „sequentem invitetur.

„*Die 2da Novembris Anni* 1763. Lecta Instru- „tione Commissioni praescripta, conclusum est, ut „imposterum, Conscriptio facultatum militarium, „ideo, ut citra omnem favoris et conniventiae suspi- „cionem deduci possit, per Militares Officiales, ad- „juncto illis Confrontatore Provinciali, in duo- „bus exemplaribus, sub amborum subscriptione „peragatur, quorum alterum Officialis Militaris „apud se retineat, alterum Confrontator Com- „missioni Directivae, pro inferendo in Libellos „Tributarios, et referendo in summam contribu- „tionalem universalem, cum reliquis Libellis sub- „mittat: Contributionis vero collectio Officialibus „Militaribus committatur, eandem recta ad Cassam „Provincialem administraturis. — — —

„*Die 3tia Novembris.* Lectum est Projectum „de numero Equorum quod pascuationem liberam,

„et quantitatem Lignorum Officialibus Limitaneæ „Militiae competentium, approbatumque.

„Cum ex submittenda ad Augustam Aulam „Quartieriorum Militiarum specificatione appare- „ret, exclusive Vexilliferorum 44, inclusive vero „56, adhuc Quartieria, in Sedibus Csik, Három- „szék et Bardotz (*Quartiria enim Militaria pro „Officialibus in Transsilvania, circa medium hu- „jus seculi œdificari cœpta sunt*) desiderari, quæ „quidem pro ratione situs locorum et numeri „militum designabuntur; quia nihilominus haec „ædificia præter competentiam præmissarum Se- „dium exstruenda forent, praeterea Incolæ quo- „que earundem in duas Classes Militum et Pro- „vincialium distingvendi veniant; visum est Com- „missioni, repræsentandum Suæ Majestati, ut 1-mo „in comportandis materialibus Incolæ cum Mi- „litaribus promiscue concurrere debeant. 2-do, „prætia materialium, si quæ parato ære compa- „rari deberent, prout et Operariorum mercedes, „e fundo Provinciali exsolvantur. 3-tio, conserva- „tio quoque horum ex praedicto fundo fiat. 4-to, ut „vecturae etiam moderatum aliquod pretium ex eo- „dem fundo solvatur; cumprimis, quod novum hoc „onus supra competentiam accedat, Militia vero „ad communem totius Provinciae Limitum de- „fensionem erigatur.

„Ad exigentiam puncti Instructionis 31-mi for- „matum Regulamentum submitti dilatum eo us- „que est, dum hausta cum initio operationis ube- „riori informatione perfectum fuerit. Relatum „interea, Commissionem pro 22da Nov. ad Csik „properare, *etc.*

„*Die* 5. *Novemb.* Præter caetera, de necessa-„ria Commissionis Membrorum, necessariique Per-„sonalis promotione ordinanda tractatum est.

„*Diebus* 17 *et* 18. *Nov.* Commissariis Regiis, „sine Actuario suprafato Halmágyi, in *Gyalakuta* „convenientibus, Sessio Commissionis celebrata est; „in qua, lectae sunt Patentales Caesareo-Regiae in „ipsis originalibus, tribus item exemplaribus lati-„nis authenticis, et aliis tribus in hungaricam lin-„gvam translatis, quae quia latino originali non „adæquate responderent, corrigi coepta sunt.

„*Die* 20. *Novembr.* Dictis Commissariis Regiis „ad *Udvarhely* pervenientibus, Actuario quoque „ibi praesente, Sessio celebratur; ibi, legitur Co-„pia Rescripti Caesareo-Regii per Gubernium com-„municati, 8va Octobris emanati, *etc.*

„*Die* 23. *Nov.* Commissione *Csik-Somlyovium* „adveniente, altera die, 24ta videlicet Nov. Ses-„sio celebratur, Projectumque Regulamenti pro „Nationali Militia formatum e germanico in hun-„garicum translatum, æque ut Patentales mendo-„sum, emendari incipitur; fiunt tandem Dispo-„sitiones de promotione Commissionis pro 26-ta ad „Dánfalva, et inde pro 27-ma ad Gyergyó-Szent-„Miklós. Porro, initis mutuo consiliis, quæ nempe „ad auspicandum promovendumque summum in „erectione hujusmodi Militiae Limitaneae servi-„tium necessaria fore viderentur; *Conclusum* est; „ut tam Vice Colonello *a* Caratto respectu „Armatorum, quam Supremo Judici Regio *Ba-„roni* Paulo Bornemisza respectu non-Mi-„litarium (*Non-Militares atque Provinciales vocan-„tur his in Sedibus Magnates et Nobiles Inmunes, „eorumque Subditi:*) scriptotenus significaretur quo

„fine Commissio haec constituta sit? et quibus „membris constet? quas Resolutiones Regias „obtinuerit? etc.

„*Diebus* 24 *et* 25, celebrata Sessione, corre„ctio Regulamenti translati continuatur.

„*Die* 26, Commissione ad *Dánfalva* appellen„te, habitaque Sessione, correctio continuatur „ad pag. 40. usque.

„*Die* 28, in *Gyergyó-Szent-Miklós* celebratur „Commissio — — — — — — — — — —.

„*Die* 29, Incolæ Gyergyó-Szent-Miklosienses, „Liberi utpote Siculi, convocati sunt ad Domum „Stabalem, hospitium nempe alterius Commissa„rii Regii, Exc. Baronis a Siskovics, quibus, „Exc. D. Comes Lázár, qua de causa Commis„sio Regia in medium Siculorum a Sua Maje„state Sacratissima ablegata sit, nonnihil prae„fatus, ut Intentionem et Jussa Regia uberius in„tellecturi, non modo Patentales praelegendas pa„cate audiant, verum maternam Suæ Majestatis „Sacratissimae Clementiam debite venerentur, ad„hortatus est. Lectæ igitur sunt Patentales in idio„ma hungaricum translatae, eaeque sub Sigillis „et subscriptionibus Commissariorum, ut et Actua„rii, iisdemque Incolis petentibus extradatae. O„riginale præterea latinum, per Actuarium ele„vatum, propriaque Sacratissimæ manus subscri„ptio, universis serietim (ne vel minimum dubii „supersit) ostensum est: excepta est lectio Paten„talium, a singulis pacate, et nemine quidquam „reponente (siquidem id ipsum serio interdictum „praevie fuisset, et quæstiones, si quis de iis pri„vatim et non nomine totius populi interponen„dis meditaretur, ad tempus futurae Conscriptio-

„nis reservari jussae exstitissent,) Populus di-„missus est.

„*Die* 30. *Nov.* Commissioni ad Pagum *Teke*-„*röpatak* praevio fine ire visum est, ubi, convo-„catis tam Teke röpatakensibus, quam etiam Ki-„lyénfalvensibus, ea, quae in Szent-Miklós ob-„servata est, modalitate, Patentales perlectae ex-„tradatae, Originales cum sacra subscriptione et „sigillo authentico ostensae, iis quoque debita „tranquillitate audientibus.

„*Die* 1-ma *Decembris* 1763. Ad *Csomafalva*, „pagis *Al et Ujfalu* etiam ibi exsistentibus. *Die* „2 *Dec.* ad *Szárhegy*, pago quoque *Gyitro* eo „convocato. *Die* 3tia, *Remeteiensibus* ad Szent-„Miklós vocatis, modo ut supra, praeleguntur „Patentales, subscriptioque ostenditur.

„*Die* 5. *Dec.* Manum Conscriptionis Operi ad-„movit Commissio, Conscribente Belli Commis-„sario a Rehm, nomina, ætatem, statum, an sit „Nobilis vel Primipilus? Religionem, professio-„nem, domum et agros, si habeat, filios item *etc.* „Militum Limitaneorum — — — Continuatur „Conscriptio *Diebus*, 6-ta, 7, 8, 9, 10, 11, 12, „13, 14, 15, et 16, quo die absolvitur. *Die* 17-a „fiunt Ordinationes, qualiter ad Vexillorum Be-„nedictionem, et deponendum juramentum pro-„cedatur, eduntur que hic annexæ Constitutiones —.

„*Die* 18 *Decembris, Anni* 1763. Eductis præ-„vie in patentem campum juxta Possessionem „(*Oppidum*) Szent-Miklós longe porrectum uni-„versis 9 Pagorum Sedi Gyergyó adjacentium ac-„colis in Militiam Limitaneam assumtis, qui praeter „numerum eorum haud exiguum, quibus arma nec-

dum

„dum obvenerant, sexaginta et unum supra mille „Capita Armatorum (*praeter Armatos, tribus Clas-* „*sibus erant:* Supernumerarii, Succedentes seu *Ado-* „*lescentes* et Inhabiles sive *Invalidi*) constituebant; „iisque militarem in modum, inter binas Okellianæ „Legionis alas, in ordines digestis et dispositis, inque „dextrum cornu una, in sinistrum altera, Hussaro- „rum Nationalium Centuria collocata, quas utrin- „que regulata Hussarorum e Legione Kálnokiana „lecta manus claudebat. His ita ordinatis, Excell. D. „Commissarii Regii, e Domo Stabali, Consessibus „Inclytæ Commissionis destinata, Sessione soluta „egressi, ad visendum Militem praescripto ordine „excubantem; comitante eosdem Supremo cumpri- „mis et Vice-Officialibus Sedis, compluribusque mi- „litares honores tenentibus, concessere; unde vici- „num subinde Armenorum Templum, Honori Dei- „parae Virginis dicatum, quod in praedicta planitie „secus Pagum Szent-Miklós positum, explicatiore „et magis propinquo, adeoque pro hac solemnitate „commodiore ac Parochiale Templum est, loco ja- „cet, ingressi sunt, eoque adducta duo nova Vexilla, „et in medium Templi ad mensam eo fine paratam „collocata, adstantibus uti moris est, duobus Vexil- „liferis, et quatuor minoris sortis Officialibus, V. „Colonellus autem a Caratto cum 4 Officialibus ad „dextrum Altaris latus atque ad sinistrum totidem, „ordine circumstabant, Loci Plebano et Archi-Dia- „cono Gyergyaiensi Josepho Siko (*qui fidelitate in* „*hoc institutum, Numisma symbolicum, a Sacr.* „*Majestate, accepit*) Missam canente. Decantata „Missa, Vexilliferi Vexilla explicuere, eaque ad „pedes Altaris benedicenti Sacerdoti levata tenuere,

„dum caerimoniae peragerentur; tandem accepta a „Sacrificante, nonnihil ad humeros eorum inclinan„te, Benedictione *Pax Tecum*, recesserunt. Post hæc „Templo universi egressi sunt, et Milites in orbem „coacti, in quorum, ut et aliorum, qui ex vario ho„minum genere frequentes aderant, conspectu, Ve„xillis taeniae claviculis affixae exstitere; earum pri„mas tres *in Honorem SS. Trinitatis* Loci Pleba„nus, 4tam Ill. B. Generalis a Siskovics Contoralis „Barbara Harukker, 5tam certi cujusdam Locumte„nentis Hussari uxor; demum Excell. D. Comes Lá„zár duas, alteram *in Gloriam Gentis Siculicae*, al„teram cum emblemate: *Pietas Augustae*. Exc. D. „Comes de Bethlen duas *in Gloriam totius Princi„patus Transsilvaniae*. Ill. D. B. Generalis a Sisko„vics aeque duas, *in Gloriam Ordinis Militaris „Theresiani Crucis Minoris*, *Praesidentis*, *et Con„silii Bellici*. Ill. D. B. Paulus Bornemisza *in Ho„norem Sedium Siculicalium, Csik utriusque*, *Gyer„gyó et Kászon*. Spectabilis Dominus Secretarius „Gubernialis Halmágyi unam *in Honorem Excelsi „Regii Gubernii Transsilvanici*, alteram cum lem„mate: *Terror Hostium*. D. Commissarius Bellicus „a Réhm, in Gloriam Suae Majestatis. D. V. Colo„nellus a Caratto *in Ejusdem Excellentissimique D. „Commendantis Generalis*. D. V. Colonellus Ernst „*in Gloriam Gentis Hungarae*. D. V. Judex Regius „Stephanus Túri et Notarius Stephanus Baló, *in „Gloriam Nationis Siculicae*; aliique multi tum Of„ficiales Militares, tum etiam Gregariorum e quali„bet Centuria unus, varia praefati, Vexillis clavicu„las ligneo malleolo incussere. Tandem Capitaneus „Szent-Miklósiensis, Winter cognominatus, qui „Ordines ductabat, jussus est Vexilla Vexilliferis

„tradere, quibus in medio Militum corona cir-
„cumstantium erectis, Loci Plebanus ad eos con-
„cionem habuit; in qua de salutari isthoc Insti-
„tuto Militari nonnihil praefatus, quid sibi Ve-
„xilla velint, ad quae fidem juraturi essent? quave
„reverentia, fidelitate et constantia sub iis mili-
„tare et deceat, et oporteat? qua denique inte-
„gritate Fidem servare expediat? gravi oratione
„explicuit. Dein Articuli Militares perlecti publi-
„catique sunt per Ill. B. Gralem a Siskovics, et
„actutum universi erectis tribus digitis solemne
„Juramentum deposuere, prælegente illud I. Com-
„missionis Actuario. Porro, Exc. D. Com. Lázár
„ad Milites conversus, ut depositi Juramenti me-
„mores sint, illud quemadmodum singulos obli-
„get? violatores denique et Juramenti transgres-
„sores quam enormiter peccent? quamque gra-
„vis eos poena maneat? virili et aperta oratio-
„ne exposuit. His peractis, ad praefatum Tem-
„plum reversi, Hymni Ambrosiani decantationi
„interfuere; unde rursum cum Venerabili Sacra-
„mento, in medium Militiae crebro fatus Pleba-
„nus se contulit, comitantibus ubique Excell. Do-
„minis Commissariis, non contemnendaque Ho-
„minum utriusque Sexus multitudine, et solem-
„nem neo-armato Populo Benedictionem imper-
„titus est. Finitis praevio modo Solemniis, Mili-
„tes ad propria dimissi; Exc. Dom. Commissarii
„vero ad Domum Stabalem, hospitium videlicet
„Ill. D. B. Gralis a Siskovics, ubi prandere soli-
„ti erant, reversi sunt, ac 40 personas, qua Mi-
„litares, qua Provinciales Officiales, ut et Eccle-
„siasticos nonnullos, prandio excepere.

*

Sic Sede Gyergyó tota quanta est armis feliciter instructa, Excell. Dom. Commissarii, trajectis, quæ interjacent, alpibus, in Sedem Csik Superiorem, qua transierant, reversi sunt; ubi, conscriptis quinque pari successu Pagis in fronte locatis, mox omnino anxie haesierunt, inaudientes, ceteros Provinciae Csik Pagos a compluribus desertos incolis, qui arma sibi distribuenda fugientes, exceptis militiam professis, in silvas secesserint. Scilicet, inquieta quaedam ingenia, Tractus hujus incolas, quorum praecipua ab omni tempore obligatio in ferendis armis constitit, adeo persvaserant ac veluti fascinaverant, ut universalem hanc Liberorum his oris Siculorum conscriptionem et Militiae erectionem, citra Summam Intentionem attentari vix dubitarent, Suaeque Majestatis Sacratissimae Patentes, propria manus Regiae subscriptione roboratas, in dubium vocantes, militiam evitare conarentur. Imo ultima Decembris die anni 1763, Incl. Commissioni Regiae in *Dánfalva* sua negotia tractanti, ex alpibus supra *Szépviz* sitis, interposuere Protestationem, per quemdam, ebrium se aut mente captum simulantem, transmissam, qua I. Commissionem violenter contraque Intentionem Regiam agere querebantur. Alteram triduo post Protestationem iidem dedere. Subinde vero, 4 videlicet. Januarii 1764, multi Siculorum ex Háromszék quoque et Kászon in Sedem Csik euntes, Commissioni Regiæ in *Taplotza* (quo 2 Jan. ex Dánfalva venerat) agenti Memoriales porrexere, quibus exponebant, mæstos se audivisse I. Commissionem militari adversus se robore venturam, *etc.*

Dum hæc fieri videt Incl. Commissio, simulque intelligit plures etiam mox adfuturos Siculos non

sine armis, imo incolas quoque Sedis Udvarhely pro auxilio Csikiensibus properare audit: seditionem populi paratam non amplius ambigit; ideoque, omnem in eventum quatuor tormenta militaria, ad Capellam pagi *Taplotza*, quae Somlyoviam versus sita est, disponi jubet 5ta Januarii. Die tandem sexta ejusdem mensis, dum non Háromszékenses modo, sed Csikenses quoque e silvis prodeuntes, *Madefalvam* intrepide salutare observati sunt: monentur Háromszékenses, ad sua ut redeant, monentur et Madéfalvenses, ne hospitio extraneos excipiant, nisi perniciei objicere semet velint. Dum nihil his profectum fuisset, fato quodam trahente Siculos alienis consiliis confusos: fecit I. Commissio Regia, quod in sui tutamen, promovendamque operationem, censuit consultum. Sole enim ad diem 7-mum Januarii ortum Parante, quadripartito Cataphractorum, Kálnokianorumque et Okellianorum Militum agmine circumclusus est pagus, tormentaque duo, alterum qua Rákos versus itur, alterum qua alpes Sedem Udvarhely excludentes conspiciuntur, ad primariam plateam disposita; tum Miles Caesarianus, qui inordinatum populum ad sua repelleret dissiparetque; pagum ingressus: actutum ergo qui in pago noctem transegerant, partim perterriti, partim e domibus, globi nonnulli jaculati in Caesarianos, non leviter eos exacerbarunt. Hi igitur, pro rebellibus illos reputantes, tormentis sclopetisque adgressi sunt, ac fugientes stricto ense prosecuti; pago interea incenso. Miles Caesareus mansit incolumis, at ex Siculis 186 (ut accepi) caesi, 34 vulnerati, 400 circiter capti et in arcem Csik-Szereda ducti, mox tamen dimissi. Haec est famosa *Clades Madéfalvensis*, quam prolixius percensendam duxi, quod non sic

ignarus, multorum judiciis I. Commissionem gravari, nec paucorum calculis ex adverso Siculos ad Madefalvam progressos *rebellionis* argui.

Ast I. Regiam Commissionem, Cui profecto non de nihilo metuendum erat pulcre excusarunt Litterae ejusdem, cum Protestationibus Siculorum, Excelso Regio Gubernio transmissae. Excusant pariter, rationesque rei reddunt, Litterae Exc. Com. *Joannis Lázár*, ad Excel. Episcopum Bar. *Bajtay* 9-na Januarii 1764 ex Taplotza datae, ubi legas: „Dum „haec interim agerentur, obstupuimus relatu Officia„lium Centuriae Okellianae huc adventantis, offen„disse illos in itinere non contemnendam plebis Há„romszékensis ad octingentos circiter Equestrium „Peditumque manum, armis (qualia rusticorum „sunt) igniferis, gladiis, lanceis, furcisque ferra„tis, et fustibus instructam, eamque eodem ve„spere, eo comperimus audaciae provectam, ut „in pagum Szépviz, quo se Cataphracti Traut„mansdorffiani die illa illocaverant, concesserit, „subque iisdem cum illis pernoctaverit tectis. Die „tandem altera, moniti, ne cum tanta turba, pre„cibus ad Commissionem armatis veniant, alias „enim si intra jactum Tormentorum venerint, re„pulsos iri; sub conspectu nostro observantibus „illos (quod ordinatum erat) iisdem Cataphractis, „et longiuscule a latere comitantibus, ut quo ten„derent resciant, adverterunt, omnes, adjunctis „sibi iis etiam, qui secesserant, sylvanis, in pa„gum Madéfalva - - - ingressos. Moniti hic quoque „tam per nostros eo missos homines, quam per „proprios, quos in speciem supplicis Libelli ad „nos expediverant, ne Madéfalvenses, inter se „alienigenas paterentur, neu de armatis precibus

„cogitent, illas enim inermes esse convenire: in „auxilium vero vocati ex Háromszék, eo statim „redeant; audituram quippe Commissionem, quan„do illos accesserit, quidquid in petitis habent; „hanc autem Populi conglobationem nullo modo „passuram. Quia surdis haec omnia narraban„tur, nec modo turba non dissoluta est, sed cer„tis indiciis advertimus, majus, præter haec, ma„li in animis volvere, auxiliaque nova e Sede et„iam Udvarhely opperiri, ipsamque Commissio„nem auctis viribus aggredi et obtruncatam e me„dio tollere adniti; non aliud capi poterat con„silium, quam ut summo mane, paucis, qui ad„erant, Militibus, multitudo illa, quæ ad bis mille „et ultra excreverat, adorta dissiparetur. Factum „est! et unius duntaxat militis jactura, circum„datus quadripartito agmine pagus, duobus tor„mentis in colliculo superimposito ad principem „plateam directis, et igni tectis subdito, confusa „illico multitudo est, et inermibus vitae venia „data, armati, Háromszékenses potissimum, cae„si, capti, fusi, fugatique. Passi certe insontes „quoque nonnulli, quod in æstu pugnæ non ali„ter fieri poterat a milite furente. Nec nisi in„cendi pagus poterat; alias enim, qui ipsi primum „e domibus in milites nostros tela emiserant, „globisque jaculabantur, e tectis protrahi, nisi in„signi Militum Cæsareorum damno, nequiissent, „Et hoc est ferale inobedientiæ exemplum in re„luctantes, et revera quod facto ipso probarunt „rebelles, statutum. Valuit tantum supplicium, „ut jam in omnes ferme Pagos publicata venia, „dispersi palantesque redierint, obsequium spon„deant, armaque se assumpturos compromittant.

„Auspicabimur crastina luce, conatus Deo juvan-„te, intermissam per octiduum expeditionem, „spe iterum meliore concepta, illam fore inim-„peditam — — —. Lugubrem Catastrophen in „Chronostica redactam — — mitto. — — —. Respondit ad has Præsul prolixis, inter quas legere est: „partim voluptatem coepi e re tam pro-„spere atque celeriter gesta, partim vero acer-„bam Civium nostrorum sortem miseratus sum — „Cibinii XVIII: Calend. Febr. 1764. „ Ad eundem vero, iterum Comes, An. 1674 Cal. Febr. datis, ait: „Eo vero, quod consilia nostra, resque utut „severius fortassis gestas non prorsus improbari „ab Excellentia Vestra videam, gaudeo et Tri-„umpho. Duro sane cuneo findendus nodus tam „durus erat: nec peccari in hoc posse existimo, „si obstacula in promovendis Summae Principis „commodis qualicunque demum modo submo-„veantur. Ego certe, quoties alias atque alias „domos injecto igne in flammam erupisse conspe-„xi, toties incensas fumantesque aras videri mihi, „adstanti Illustrissimo Generali, aliisque, edixi, „queis non modo crimina circumventorum tunc „expiarentur seditiosorum *etc.* „ Respondit ad hæc „Praesul Cibinio 1764 prid. Id. Febr.

Excusavit autem Siculos, et a *rebellionis* opinione purgavit ipsamet Incl. Commissio, *Opinione* sua A. 1764, 14 Febr. Kézdi-Vásárhelyini concinnata, hisque clausa: „— — — Cum jam aliunde con-„stet, ne ullum quidem Nobilem Possessionatum „a Contributione immunem, seditioni Madefal-„vensi interfuisse. Quin utut tumultuosa et se-„ditiosa turba Madefalvensis, poena omnino gravi „digna fuerit; apparere nihilominus, illam armo-

„rum equidem receptionem, modo indecenti et „damnabili evitare voluisse; Rebellionem tamen „formalem inde elici non posse. Ad extremum: „non videri Commissioni, qualiter Udvarhelyen„ses vel in numerum saltem eorum recenseri de„beant; siquidem constet Commissioni, non mo„do ne ullum quidem e Sede Udvarhely inter illos „fuisse, verum id quoque certum sit, noluisse „quoque se illis consociare. Et haec sunt, quae ad „Intimatum Aulicum sub dato 28 Jan. emanatum, „nobisque sub 6 Febr. per Excelsum Reg. Gu„bernium communicatum, Opinionis nostrae lo„co Augustae Aulae submittenda censemus.„

Post stragem Madéfalvensem, die eadem, datae sunt e Commissione *Patentes* ad Sedes Csik utrasque et Kászon, quibus monebantur ad suos Lares redire, arma adsumere, Háromszékenses a Penatibus arcere, *etc.* Datae 8-va Jan. ad Háromszéken, ses quoque quibus ad pacata hortantur. Sic ergo 10 Jan. ex *Csik-Taplotza* Commissio progressa est in pagum *Rákos* ad continuandas operationes. Ubi, facta Sedis Csik Superioris conscriptione, 17-ma Januarii Vexilla 4 consecrata sunt, R. Josepho Siko, superius memorato, solemnitate insigni, sonantibus, machinis militaribus *cet.* Milites dixere Sacramentum, *etc.* Die 18 Jan. factae sunt Ordinationes, tribus Scripti punctis, de iis, qui nondum militiam ingressi erant. Die 18 Jan. ventum est in Sedem *Csik-Inferiorem,* pagumque *Szent-Imre*; ubi, congregatis totius Sedis Incolis, 21 Jan. Patentes lectae, Conscriptio per aliquot manus diebus sequentibus peracta, 26-a jusjurandum præstitum. Antea vero, die vlt. 22 Jan. Exc. Dom Commissarii, caesorum in Madé-

falva specificationem, 12-ma Jan. insinuatam demississime repraesentarunt Sacratissimae Majestati.

Die 29 Jan. itum in *Sedem Kászon*, pagumque *Fel-Tiz*; 30 Jan. peracta Conscriptione, 31 Juramenti Sacramentum ad Vexillum recitatum. Commissione in Csik adhuc agente, Sedis Kászon deputati, Mich. Mártonfi, cum socio, accedentes, exhibuerant Privilegium universis ejusdem Sedis Incolis ab antiquis Principibus indultum (de quo plura alias,) eorumque tenore petierant: 1-mo, Separatam suam Jurisdictionem ultra quoque conservari, iisdemque peculiare Judicium Continuum adinstar Sedis Gyergyó constitui. 2-do, Cum ejus Sedis Incolis, vigore eorundem Privilegiorum, nonnisi necessitas custodiendorum limitum, absentibus in bello Sedis Csik Incolis Imposita esset, in futurum quoque eodem modo haberi. *Resolutum* est: „Eo profectura „Commissio uberius et Privilegia eorum in loco „considerabit, et ad petitionem eorum respondebit.„ In Sedibus Csik, Gyergyó et Kászon conscri„pti sunt 4982 Patresfamilias. Inclytae Primae Le„gionis Siculicae Pedestris Ordinis his in Sedibus si„tae, Commendans ab ipsa erectione est, D. Emmanuel de Caratto, S. R. I. Eques, S. C. R. „et Ap. M. Colonellus, antehac Vice-Colonellus.

Die 3 Febr. processit Commissio in Provinciam *Háromszék*, ibique Oppidum (*Sedis Kézdi* primarium) *Kézdi-Vásárhely*, quo Inc. Secundae Legionis Pedestris Commendantes hospitantur, primum quidem D. Baro Simon de Zinnique Vice-Colonellus, jam I. D. Mich. Kiss S. C. R. et Ap. M. Colonellus. Die 6 Febr. Patentes perlectae. Diebus sequ. Conscriptio facta. Die 13-a, plerorumque pagorum Sedis Kézdi Incolae, sub Signis, quae in *Kanta*,

pago Op. K. Vásárhely contiguo, apud Franciscanos Conventuales consecrata erant jurarunt. 14-a solius Oppidi K. Vásárhely Incolæ conscripti sunt, qui 15-ta Juramentum deposuere. Hoc in Oppido meditatus est Exc. Com. Lázár *Preces Philosophi ad Deum*, lectu et laude dignas.

Die 16 Febr. promovit Commissio expeditionem suam in Pagum *Zabola Sedis Orbai*, ubi 17-ma factæ sunt dispositiones de congregandis ad publicationem Patentalium Incolis circumjacentium 21 (quorum Dálnok, Létzfalva, nonnullique alii ad Sedem Kézdi pertinebant) Pagorum Die 20-ma lectae sunt Patentes. 28-ta Jusjurandum præstitum. Hoc loco, protocollatione facta, pro Clementia Regia in exemplum aliorum obtinenda, Suæ Majestati Sacratissimæ commendatus est Rev. ac Clar. Samuel Imre de Ethfalva, Parochus Kovásznensis Helv. Confessionis, et Senior Dioeceseos Orbaiansis, qui postmodum pro singulari in erigenda Militia studio, a Sua Majestate Numo symbolico, quem I. Commissio Cibinii eidem tradidit, clementer donatus est.

Die 28 Febr. ventum est in *Sedem Sepsi* Pagumque *Úzon* (in quo Vice-Colonelli, nunc D. Philippi de Reich, hospitium est,) ubi 1-ma Mart. inchoata est Conscriptio; 6-ta Sacramentum dictum. 8-va movit Commissio in Pagum Hidvég, inde 9-na Mart. *Nagy-Ajtam Sedis Miklósvár*: isthic 10-ma Patentes publicatae, 13-tia juramentum praestitum. Die 14 Mart. in *Sedem Bardotz*, Pagum *Olasztelek;* ubi, 16-ta lectae sunt Patentes, eademque et sequenti die Conscriptio peracta, 18-va Juramento fides data. Hoc igitur die absoluta est erectio Militiæ inter Populares meos *Siculos*; quos ex vernaculo *Székely* aut *Székel*, rectius *Székelos* dixeris: hi enim nomencla-

tionem *Siculus*, genuino suo nomine in sonum latinum contorto, a Scriptoribus latinis fictam, quamvis sine splendida bile, quod amplius abstergi nequeat, ac etiam in Diplomatibus Gentis compareat, patiantur; pro vero tamen suo nomine non agnoscunt, sed Siciliae incolis relinquunt. Nec interim etymon Husztianum (Vid. *Jurisprudentiae Hungarico-Transsilvanicae* §. CX,) excogitatum illud, nobis placet.

Occasione Erectionis, conscripti erant Patresfamilias, in Sede *Kézdi* Pedestres 1273, Equestres 395; in Sede *Orbai*, Pedestres 726, Equ. 184; in Sede *Sepsi*, Ped. 795, Equ. 320; in Sede *Miklósvár*, Ped. 498, Equ. 124, in Sede *Bardotz* Ped. 359, Equ. 26. Postea vero (quod ex Connumeratione Legionis, pro Curiosis adnectere placet,) anno vlt 1773, in sola Secunda Legione Pedestri repertae sunt 4851 Domus sive Patresfamilias; qui pagatim tabellis ligneis, quibus inscriptum est, quoto quisque sub numero (qui agrorum quoque militarium extremitatibus in palis ligneis circa An. 1770 adhibebatur,) cujusque Capitanei in Centuria sit, portae cuilibet adfixis distingvuntur; in Sede Kézdi 1883, Orbai 824, Sepsi 1119, Miklósvár 560, Bardotz 465. In his Milites armati ad Stabum 14, in Centuriis 2907, Supernumerarii 190. Succedentes sive adolescentes Habiles 5718, Inhabiles 143, in Servitiis extraneis 459, Ecclesiastici 262, Invalidi 873, Semi-Invalidi 1924: adeoque summa Masculorum 12490; quorum Catholici 3560, Acatholici 8757, Graeci Ritus 173. Feminae vero numerabantur 12110, puta: Mulieres 5332, Viduae 644, in Capillis 6134. *NB.* His in Sedibus instituerat An. 1765, I. Commissio summis Augustae auspiciis, Forum Causa-

rum (e Militaribus et Provincialibus) mixtarum, vulgo *Forum Mixtum* vocatum, Constitutionesque 20 punctis absolutas eidem pro directione tradiderat: at non diu illud Dicasterium viguit; Causis, sub finem anni 1769, ad *Continuas* Sedium Siculicalium *Tabulas* relegatis.

Inclytis Siculorum Legionibus, Ill. D. Comes Samuel Gyulai de Maros-Németi, S. C. R. et Apost. Maj. Camerarius, Insignis Ordinis Militaris Theresiani Minoris Crucis Eques, Generalis Campi Vigiliarum Præfectus, suprema cum potestate militari, ut Catervarum Ductor (Brigaderius) praeerat, ad praesentem 1777 annum, quo ab Augustis, Supremi Militiae Praefecti Vicarius (Generalis Campi Mareschalli Locumtenens) denominatus, et, in locum Baronis de Kleefeld, Supremi rei tormentariae Praefecti, propter ingravescentem ætatem missione donati *amplissimo*, militaris *Provinciae Carolostadiensis*, quae a mari Adriatico ad fluvium Colapim pertinet, *tractui* summa cum potestate praefectus est. De Illustr. *Prosapia*, imo etiam *eruditione*, tanti Comitis alias plura.

Incl. Commissio 20 Mart. An. 1764, e terra Siculorum Olasztelekino discessit, ac in Oppidum Kőhalom (Rupem, Germ. Reps) semet contulit; quo Inclyta quoque *Criminalis* Inquisitoria *Commissio*, Jussu Sacratissimae Majestatis, ad investigationem auctorum in Sedibus Siculicis motuum, infligendamque ex eo capite tam in iisdem Sedibus, (quibus jam A. 1762, in prima armorum distributione mensibus Oct. et Nov. praesens in Csik-Szereda, Kézdi-Vásárhely, Uzon, *etc.* D. Gralis de Buccow fuerat,) quam apud Valachos poenam, ordinata, 24-ta Martii adpulit, exsistentibus ejus Commissionis Membris,

a parte *Militari*: D. Josepho L. B. Roth Generali, Commissionis Præside, D. Schwartz Vice-Colonello, D. Joanne Szilvási Capitaneo, et quodam Germano Auditore, a *Provinciali:* D. Carolo S. R. I. Comite Teleki de Szék, D. Mich. L. B. Jósintzi, D. Adamo Ribitzei de Eadem Vice-Colonello, et quodam Actuario. Criminalis hæc Commissio, Instructione, ab Incl. Erectionis Commissione, in dicto Oppido 26-ta Mart. munita, inde in Sedem Csik, Pagumque Taplotza, et successive in Pagum Uzon Sedis Sepsi concedens, provinciae sibi commissæ partes viriliter exsequuta est. Sacratissima vero Majestas, „in Benignam (*ver-„ba sunt Litterarum Gubernialium, A.* 1766.) su-„mendo considerationem, quod Altissimæ Intentio-„nes Suae ad salutem et securitatem Principatus „hujus directae, non solum optato procedant suc-„cessu, verum etiam cessante, quæ in quibusdam „locis semet exeruerat, incolarum renitentia, exter-„na non minus tranquillitas, quam interna animo-„rum quies reducta penitus esset, pro jugi et mater-„na, qua in subditos sibi Populos fertur teneritudi-„ne, quemadmodum recenter omnibus in Inquisi-„tionem Criminalem attrahi merentibus, Gratiam „Suam Cæsareo-Regiam (quam rigori Justitiæ præ-„posuit,) sparsis jam per Universam Provinciam Cir-„cularibus, annunciari benigne jussit; ita hanc vere „maternam Benignitatem suam, Gratiamque Cæsa-„reo-Regiam et Amnestiam, jam antea sub 14-ta „mensis Decembris anni (1765) proxime evoluti, ad „Stephanum Lázár de Csik Taplotza (*in quem, An.* „*1765, 27 Febr. Cibinii, e Regio Gubernio, Senten-„tia proscriptionis, pronunciata erat,*) omnesque „cum eodem ex Moldavia reversuros, exten-

„dere dignata est, medio Benigni Decreti sui „Aulici, *etc.*

Inclyta Erectionis Commissio interea, Kőhalmino ulterius progressa; absoluta mox Conscriptione Militum in Sede Saxonicali Cibiniensi, nec non Districtu Terrae Fagaras Valachorum, arma antea distributa habentium, tentataque Boërorum in Districtu Fagaras amplectendi Statum Militarem inclinatione, Protocollum desuper suum, Fagarasino 1764, 19 Dec. Sacratissimae Majestati submisit. Aliquot deinde per Transsilvaniam itinera, hinc et inde in Comitatum Húnyad, Districtum Radnensem agri Bistriciensis, *etc.* Incl. Commissio suscepit; dum tandem, datis Cibinio, 16 Apr. A. 1765, ad Augustissimam Litteris, arduum erigendæ Militiae Limitaneae opus absolvisse significavit.

III. *Ad pag.* 121. *lin.* 1.

Via Postalis non Claudiopoli Agropolim, sed *Cibinio Bistricium* usque et vice versa, tendit, suntque Loca Postalia: *Cibinium*, *Nagy-Selyk et Media* Civitas, *Schaesburgum*, *Balavására*, *Agropolis*, *Szász-Régen*, *Sajó*, *Bistricium.*

IV. *Ad pag.* 147. *lin.* 20.

Convocatorias Michaëlis, Episcopi Milkoviensis, integras in pergameno et authenticas obtinuimus; quas, quia cum plurimis aliis monumentis, eundem Episcopatum illustrantibus, in *Partem Specialem* Operis hujus nostri referre prolixum nimis esset; peculiari de Episcopatu Milkoviensi Libro, in lucem edere decrevimus: monentes interea, ut Lector Benevolus, Bullam Leonis X. pag. 141-144 recitatam, cum exemplo componat, quod Celeberrimus Hungarorum Livius, P. Georgius Pray, in eruditissimo *Specimine Hierar-*

chiae Hungaricae, edit. Posonii et Cassovie 1776. 4. Part. I. pag. 426-429, produxit, quodque nobis nunc primum visum est; exempla utraque ex utrisque nonnihil proficient.

V. *Ad pag.* 163.

De duobus Districtibus *Armenorum*, eorumque ad Fidem Ramano-Catholicam conversione, sequentia addere placet:

In Districtibus, Armenopolitano et Elisabethopolitano, An. 1766 numerabantur Animae 5445, quarum 2754 Mares, 2691 Feminæ, erant. Quo vero modo utriusque Districtus Armeni, qui Orientalis Ecclesiae placitis addicti fuerant, Religionem Rom. Catholicam amplexi sint? si quaeras. Respondemus: Postquam Armeni nostri, primum ex Armenia, tum etiam Moldavia, bellantium Barbarorum excisi insolentia, sedes in Transsilvaniae locis, Szent-Miklós Gyergyoensi, Szépviz Csikensi, Ebesfalva, Görgény, Felfalu, Petele, Bátos, Remete, *cet.* Minas vero Armenorum Episcopus, cum Clero et Magistratu profano, Bistricii sedem An. 1670 figentes, cernerent, postea, ceteris in Transsilvania Toleratis Nationibus, publico Religionis usu indulto, sibi duntaxat Templis, Sacrisque ritu Armeno obeundis, esse interdictum: tum unionem cum Romana Ecclesia perpetuo valituram major eorum pars profitetur: et hoc modo a Bartholomæo Szebelebio, qui munus, id temporis, Generalis in Transsilvania Vicarii Episcopalis obtinebat, impetrant bina Sacella suis Sacris servitura, unum in Gyergyó ad S. Nicolaum, alterum in Szépviz. Latebant tamen inter armenos adductae ex oriente Religionis semina, donec An, 1684, *Oxendius Verzireski*, Armeno Moldaviensi *Diaeceno*

natus, et antecedenter dogmatibus Graecis imbutus, post navatam Romae (quo statim A. 1670 concesserat) in Urbano Collegio sacris profanisque scientiis per 14 annos operam, ac ejuratum Ritum Græcum, cum potestate Apostolici Missionarii, in Transsilvaniam Sacerdos reverteretur. Ille ergo redux, nihil intermisit, ut Armenos ad imperium Romanæ Ecclesiæ ex integro revocaret: sed quadriennio pæne integro, nihil, nisi incommodi multum reportavit. Armenorum enim potentiores nonnulli, cum Episcopo suo, Minas Vartabied vocato, atque Clero, a Romana Lege alienis, Oxendium Regni et Religionis turbatorem conclamant, ad tribunalia provocant; et parum abfuit, quin Bistricii agentem lapidum vi obruerent. Verum Mina, laboribus Oxendii, Romanis accedente, Leopolim in Poloniam simul abeunt, ubi Minas, coram Cardinale Pallavicino Nuncio Apostolico fidei professionem exhibuit, reversusque in Transsilvaniam, ex morbo et aetate obiit. Major exinde, opera Oxendii, Armenorum Religioni Catholicae facta accessio; qui Eliam Sacerdotem (*Sacerdos* illis *Derder* vernacula lingva, *Armenus* vero *Háj* vocatur) Armenum, cum 8 Personis Leopolim, ad Apostolicum Nuncium (quem tum temporis Varsaviae egisse scribit Fasching) Card. Cantelmum Pallavicini successorem, ablegarunt: ubi coram Cardinale, et Vartano A. Episcopo Leopolitano, totius Armenae Nationis Transsilvaniam incolentis nomine, perennem R. Pontifici subjectionem jure jurando promiserunt. Litteras etiam ad InnocentiumXI. Romam exararunt, ut Oxendium Episcopali honore insigniret, orantes: vota eorum P. M. audiens Oxendium Aladiensem Episcopum in

Hibernia, et Apostolicum Armenae Dioecescos Vicarium pronunciavit. *Andr. Illia Ort. et Progr.* Ille igitur, Sede Bistricii fixa, munia sua exercuit: sed mox vinctus in Turciam abductus, et barbaricis ibi miseriis conflictatus, post triennium libertatem obtinuit. Laudavit ejus virtutem Imp. Leopoldus, et jus exstruendae Armenopoleos petenti concessit: Imperatrix autem Eleonora, eum Episcopalibus ornatum indumentis, Vienna dimisit. Post aliquod tempus Oxendio Viennae, quo denuo iverat, vita functo, multum turbarum Armenopoli, et ceteris Armenorum Sedibus excitatum est, priscam iis Religionem amplecti occipientibus. Quod ubi Transsilvaniensi Episcopo, Georgio Martonfio, cui ab Oxendii obitu Armenorum cura concredebatur, innotuit: Virum ex eorum numero Catholicis rite imbutum Sacris, Mich. Theodorovicsium Sacerdotio initiavit. Sed is Armenopoli exactus, temporique cedendum ratus, Romam contendit: unde evoluto nondum biennio, Pontificis instructus litteris, in Transsilvaniam redux, opera Theodori Danielis et Salamonis Thodorii, in munere successit, brevique totam fere Armenopolim Rom. Ecclesiæ restituit. Sic paulatim aliis quoque locis degentes ad Unionem pervenere. Possideo Litteras *Vartani* in Originali, quibus *Verzirescum*, Vicarium et Administratorem constituerat: quas (P. Martino Pápai Armeno, Districtus Elisabethopolitani Notario, in tesseram amicitiae, Elisabethopoli reponendas, promissas) hic adponere, in gratiam illius Gentis, non piget; sunt vero:

„Vartanus Hunanianus, Dei et Apostolicae Sedis Gratia Archi-Episcopus Leopoliensis „Nationis Armenae, Episcopus Valachiae et Molda-

„viae, omniumque, per totum Poloniae Regnum,
„Armenorum.

„Admodum Reverendo Domino Oxendio Ver-
„ziresco Lucae, Actu. Praesbitero, Alumno Vene-
„rabilis Collegii Urbani de propaganda Fide, Ejus-
„demque Sacrae Congregationis Missionario, Arme-
„norum Doctori, nobis in Christo dilecto, Salutem
„in Domino. Cupientes Populo Ritu Nostri, Sta-
„tus et Sexus utriusque Terrae Moldaviæ, et Vala-
„chiæ, ad praesens stante hostilitate Turcica, in
„Transsilvania degenti, uti et tanquam Jurisdi-
„ctioni et Regimini Nostro, ex vi Diplomatis, Ve-
„nerabilissimi ac Reverendissimi diuae memoriæ
„Domini Melchisethi Armenorum Patriarchae,
„Prædecessori nostro collati, subjecto, de Justitia
„seu tranquillitate, Saluteque Animarum ipsius,
„quantum in Domino possumus, paterne, pro No-
„stro Pastorali officio, post obitum Domini Mi-
„nas Vartabied, ejusdem loci Episcopi, recen-
„ter vita functi, providere; Te, cujus pietate, vitæ in-
„tegritate, morum gravitate, et in rebus agendis dex-
„teritate, ac Divini Cultus promovendi zelo, plenam
„in Domino gerimus fiduciam, in Vicarium et Admi-
„nistratorem generalem loci ejusdem (donec alius a
„Sacra Sede Apostolica Episcopus constituatur,)
„Nostra Archi-Episcopali et Ordinaria Authoritate,
„creandum, instituendum et ordinandum esse duxi-
„mus; uti quidem praesentibus creamus, institui-
„mus et ordinamus: Dantes et concedentes Tibi ple-
„nariam facultatem, Curam Animarum, Admini-
„strationem ac Regimen Spiritualium et Tempora-
„lium, juxta Ritum et instituta Sanctæ Ecclesiæ Ca-
„tholicæ Armenæ, ibidemque libere peragendi, tum

„Bonorum Monasterii Loci illius indemnitati serio „præcavendi, iisdemque diligenter, ne forte ali„quod subsequatur damnum, attendendi; necnon „defuncti Domini Minas Vartabied Substantiam, „tam in paratis, quam in quacunque materia et „forma, apud quascunque Personas existentem „recuperandi, repetendi, eandemque in integro „circa Te ad ulteriorem Nostri declarationem as„servandi. Utque Tibi dictus Armenorum Molda„viensium et Valachiensium Status et Sexus utrius„que populus, in omnibus, quæ ad Curam et Sa„lutem Animarum, bonumque Ordinem spectant, „in toto pareat et obediat, sub poenis Jure Ca„nonico descriptis, injungimus. In quorum fidem „præsentes Manu Nostra subscriptas, Sigillo pro„prio communiri fecimus. Datum Leopoli ad „Ecclesiam Cathedralem Gloriosissimæ in Coelum „Assumtionis Beatissimæ Mariæ Virginis, die deci„ma tertia Mensis Februarii, Anno Domini 1687.

„VARTANUS HUN.
„Archiepus Leopo-
„lien. Nationis Armenæ.

(L.S.)

Joannes Albrachtus
Murathowicz,
Consistorii Archi-
Epatus Leop. Nat
Armenæ Notarius
m. pr.

VI. *Ad pag.* 169.

Ad descriptionem Religionis R. Catholicae me morandum censemus Orphanotrophiun Catholicum, piis auspiciis Mariae There siae Cibinii Anno 1770 fundatum, Diplomate que, 20-ma die Martii Viennæ emanato, firmatun

Scilicet, ut summam Diplomatis depromamus,) Augustissima, Cujus sollicitudo, tam in Sacrarum ædium, quam novarum Parochiarum erectione, *etc.* nullo tempore cessavit, clementer perspiciens, Proles parentibus orbatas pauperibus, educatione, et saepe etiam vivendi mediis destitutas, triste visu hominum genus formare; fundavit Orphanotrophium, in quo non victu modo et amictu, sed salutaribus etiam institutis illae providerentur. Locus Orphanotrophio designatus est in Suburbano Cibiniensi prope fluvium Cibin sive Szeben in plano situs, in quo antea pro nonnullorum ex Austria supra Anasum, Carinthia item et Carniolia in Transsilvaniam emigrantium illocatione, amplae quædam ædes positæ, sed subinde incolentibus (vulgo *Svevi* Hung. *Svábok*, vocabantur, variisque artificiis vacabant) alibi Domicilia quaerentibus, vacuæ pæne relictae erant; quae integræ huic instituto devotae sunt, cum terreno quodam contiguo. Privilegiis vero et Redditibus dotatum est peculiaribus, et quidem 1-mo: Domus, fundusque illius, et personae ibi degentes, a Jurisdictione Magistratus Cibiniensis penitus sunt exemptae. 2do: Inspectio circa disciplinam et mores, tum pro dijudicandis causis civilibus et criminalibus, tradita est Commissioni ex Illustribus Gubernii Regii Membris Catholicis delegatae, *etc.* 3-tio: Pro sustentatione destinata sunt: *a*) Præter id, quod eousque ab Augustissima in rationem Domus hujus largitum, et curante Patre Delpini, in sortem elocatum habebatur; ex proventibus Decimarum Fisco-Saxonicalium bis mille Floreni Rhenenses annui in parato aere, in natura vero 2500 cubuli frumenti. *b*) Pro capitali fundo Taxae Dispensationum, quas Acatholici matrimo-

nia in gradibus per Leges Patrias prohibitis contrahendi veniam (dante eam jussu Principis Gubernio Regio) obtinentes solvunt. *c.*) Proventus Loteriæ recenter erectæ per 5 annos. *d.*) Proventus novæ impositionis ad Vinum Valachicum per totidem, in decies mille florenis annuis. *e.*) Pecunia quædam ex Hæreditate Graeci-Ritus Non-Unitorum Episcopi Dionysii Novakovits, *cet.* ad augendam capitalem sortem. *f.*) Summa per quemdam Ettniger Cibinii sub Militari Jurisdictione degentem, pro Catholicis Orphanis relicta, cum ipsis fructibus ad 10604 Flor. Rhen. exsurgens. *g.*) Vices mille Floreni, quos *Tit.* Archi-Episcopus Colocensis Josephus Comes de Bottyán, per modum fundationis Domui huic, ad intertentionem prolium, consecravit. *NB.* Praeter hæc, Sacr. Sua Majestas, medio benigni sub „26-ta M. 7-bris An. 1776 exarati „Rescripti Regii, Bona immobilia, quae Patres abo„litae Societatis (*J.*) antea in hoc M. Principatu pos„sederunt, nominanter Possessiones: *Kolo's-Mono„stor, Kajántó, Báts, Bogártelke et Jegenye,* Prae„dium item *Tiburtz* jure perennali, portiones au„tem in Possessione Szász-Fenes eodem jure, quo „Societas illa possedit, Orphanotrophio Catholico „Cibiniensi, pro stabili dotatione, et fundatione in „perpetuum valitura clementer contulit. *Ex Circularibus Gubernialibus* 10 *Oct.* 1776 *datis.* 4to: De necessariis sumptibus totius structurae ædificiorum, juxta elaboratum planum a Sua Majestate approbatum ponendorum, ut et Templi (quod elegans structum est) cum Turri, Aug. providit, et ex fundamento erigi indulsit. 5-to: Interna Domus Inspectio et Superioritas R. P. Johannis Theophili Delpini e S. J. (qui labente 1776 anno

Abbas B. M. V. de Kolo'smonostor renunciatus, et non multo post, numero *Canonicorum* Alba-Carolinensium, una cum P. Georgio Szegedi, antehac Collegii S. J. Claudiopolitani Rectore, nunc vero in Civitate Maros-Vásárhely Religionis suae Parocho, adscriptus est) et ejus in hoc munere Successorum fidei zelo, vigilantiae concredita est, etiam in rebus domesticis non spiritualibus, ita ut, tam Praefectus quam Contrarotularius ipsum observent: et tam Praefectus de expensis, quam Contrar. de emptis et curatis, rationes reddant. 6-to: Institutio in rebus Fidei eidem P. Delpini Successoribusque commissa; adjuncto Socio pro sustinenda cura spirituali, qui praeter commodam ibi habitationem, subsistentiae media in 300 annuis flor. habet. 7-mo: Proles tum e Receptis Nationibus, tum e Valachis parentibus oriundae, atque in genere omnes, quam in matrimonio, quam extra illud natæ, pauperes et parentibus destitutae, imo et jam extra Religionem Catholicam natae, at in ea instituendae, instituti hujus participes fiunt; ita tamen, ut in Domum ipsam proles solum 7-mum aetatis annum inchoantes recipiantur, infantes vero expositi et alii, extra Domum, apud Catholicos nutriantur, erga congruam, de qua conveniri poterit, solutionem 8vo: Proles ex illegitimo toro natae, vel alia macula laborantes, ipso facto receptionis in Orphanotrophium, pro legitimis habentur. 9-no: Non Masculae tantum proles, sed etiam Femellae in Orphanotrophium recipiuntur. 10-mo: Orphanotrophio hoc exsistens utriusque Sexus Juventus, in Doctrina Christiana, Lectione item, Scriptura, Lingva Germanica, *cet.* nec non textura, fili ductione, *etc.* informatur. 11-mo: Circa victum, amictum, et ordi-

nem diei, normam in Orphanotrophio Viennensi vigentem, Sacr. Mujestas observari vult. Deputavit autem pro cujuslibet prolis annua intertentione 50 Flor. Rhen. 12-mo: Terminus, ad quem in hac Domo manere possunt, 15-tus aetatis annus in genere determinatus est. 13-tio: Egredientes ex Orphanotrophio puellae, postquam vel servierint apud Nobiles, etc. vel apud fabricas et manufacturas applicantur, et post id temporis honeste nupserint, 50 Fl. Rh. pro Dotatione applacidatos habent. Masculis vero, qui ad Opificia extra Domum applicabuntur, didactrum et expense pro eorum susceptione ad opificium et dimissione necessariae ab Orphanotrophio exsolvuntur, iisque, finitis tirocinii annis, vestitus novus datur, moxque more apud Opifices recepto ad peregrinationem in Ditiones suae Majestatis Haereditarias Germanicas mittuntur; quibus revertentibus 50 Floreni, in adjumentum pro instituenda propria Officina, ita tamen subministrabitur, ut pueros deinde ex eodem Orphanotrophio ad Opificia dandos instruere teneantur. 14-to: Omnes ex hac Domo egredientes, ipso facto, absque ullis expensis et formalitatibus receptis, etiam in Natione, ex qua proles oriundae non essent, atque ita etiam inter Saxones, ad Contubernia adsumi debent, Juriumque Civitatis et Possestionis participes fiunt. 15-to: Opifices, qui in hanc Domum ad instruendos Tirones recipiuntur, pro se etiam sua sibi Opificia libere exercent. 16-to: Mercator Catholicus, a quo Domus ipsa et Domestici universim necessaria emere possint, admissus. 17-mo: Liber usus Macelli indultus. 18-vo: Tractatori Domus, seu Victus Ministro, pro extraneis aeque ac domesticis educillare liberum est. 19-no: Braxatorium

proprium indultum. 20-mo: Nominari voluit Sacr. Majestas: *Orphanotrophium Regium Theresianum Catholicum Cibiniense*; applacidavitque Sigillum, quod Lauream, pro Insigni, Regia Corona Hungarica condecoratam exhibet, ipsum vero Laureæ medium, Augusti olim Rom. Imperatoris Francisci I. (ut ubi Augustae persistet, Augusti quoque pia memoria conservetur,) Mariae Theresiae item Nominis initiales litterae: F. M. T. occupant, hac perimetri inscriptione: *Sigillum Orphanotrophii Regii Theresiani Catholici Cibiniensis*. Hæc ex Diplomate.

VII. *Ad pag*. 182—197.

Catalogos *Seniorum* e Dioecesibus Helv. Conf. addictis, nec tamen omnibus, quia per multas curas obtinuimus; ne jam blattarum ac tinearum epulae fiant, pace Lectorum, in lucem damus.

Seniores *Dioeceseos* Dévensis, alias, ab Oppido Vajda-Húnyad, dictae *Hunyadensis*, fuere, quos reperimus: 1. *Stephanus Dési*, Pastor Claudiopolitanus, cum Collega *Luca Thraski*, testibus Litteris *Joannis Batizii*, Senioris Tractus Marusensis, 1614, 1 Jul. ad eos datis. Factus tandem Pastor Albensis; ductus inde Devam, hinc An. 1619. Saxopolim, postea, ob motus adversus eum factos Küküllövarum, ubi annis 1632 et 1633. functum fuisse lego. Haec placuit in memoriam notare Désii, cujus possideo Autographum illud, 22 philyris constans, et Collectionem monumentorum complectens, ex quo, *XII Articulos Christianae Confessionis*, An. 1545, 20 Sept. in Oppido *Erdöd* Hungariæ, Synodaliter conclusos (Vid. *Pápai Rud. Rediviv*; et *Lampe Hist. Eccl. Hung.*) ac frustra a quibusdam antehac Eruditis quaesitos, cum Clar. Petro Bod, aliisque, com-

municaveram, 2. *Steph. Caesar*, Pastor Vajda-Húnyadensis circa 1620, 1622. 3. *Balthasar* (aut forte Blasius) *Uzoni*, Pastor primarius Devensis, ab An. 1634. 4. *Joan. Sóti*, Past. Devensis ab 1657. 5. *David Szent-Györgyi*, Past. Prim. Dévensis 1663. 6. *Andr. Komáromi*, P. Prim. Dev. 1668. 7. *David Szent-Györgyi*, revocatus Udvarhelyino 1672. 8. *Mich. Szent-Györgyi*, Past. Prim. Devensis. *Not.* His temporibus bini simul Pastores Devae fungebantur. 9. *Georg. Körtvélyesi*, Pastor Húnyadensis, postea Devensis, 1686. 10. *Sam. Jenei*, 1702. Successit Hunyadino Devam. 11. *Stephanus Váralyai*, P. Húnyadensis 1712. 12. *Mich. Solymosi*, P. Devens. 1713. 13. *Petr. Kereszturi*, Past. V. Húnyadensis 1715. 14. *Joan. Détsi*, Past. Al-Pestesensis, 1731. 15. *Sigism. Sövényfalvi* P. Devensis, mort. 1738. 16. *Paul Zilahi*, P. Losádensis, obiit 13 Apr. 1755. 17. *Franc. Intze de Lisznyó*, Past. Dev. ab 1755. *Vid. sup. pag.* 488. 18. Rev. ac Clar. D. Stephanus Herepei, Pastor Al-Pestesensis, antea Losádensis, Poëtæ Venusini scientissimus, ab An. 1771. Horum 7, 8, 9, et 12-mus fuere Domidocti, ceteri Academici. Notarius: Cl. STEPH. INTZE, *p.* 488.

Dioeceseos ENYEDENSIS Seniores: 1. *Ambrosius Macerius*, Pastor Nagy-Enyedensis An. 1557: hic, aut filius ejus factus erat Unitarius. 2. *Matthœus Toronnyai*, Past. N. Enyedensis, post Superintendens. *Vid. p.* 172. 3. *Mich.* Ruber *Tasnádi*, Past. N. Enyed. et Superint. *Vid. pag.* 173. 4. *Georg. Csulai*, Superintendens, *p.* 174. 5. *Petr. Dengelegi*, *pag.* 385. Ab hujus aetate, anno videlicet 1643, reperitur in arca Dioeceseos Protocollum (in quo tamen *Acta* quaedam ab A. 1605. continentur,) ex quo jam nomina Seniorum continua serie de-

promta habemus. 6. *Joan. Rozgoni*, alias *Sutoris*, Pastor ab An. 1640 N-Enyedensis, Senior Diæceseos ab An. 1648; mort. 1650. *Notarius* sub eo fuit *Georgius Getzi*, Domidoctus. 7. *Franc. Fagarasi* ab An. 1657. *Vid. p.* 389. 8. *Matthæus Pathai*, ab A. 1663: hic ex Pastore Nagy-Enyedensi, unaque Rectore Sclolae loci ejusdem, fortuna in deteriora vergente, factus erat An. 1660 Pastor Marus-Szent-Királyensis, An. 1661 Betzeensis. Visitationem Ecclesiae N. Enyedensis, quæ Seniori Dioaceseos hac parte minus paret, frustra tentavit. *Notarium* habuit *Stephanum Fagarasi*. 9. *Steph. K. Csengeri* de Várad, A. 1670. *Vid. p.* 419. 10, *Mikhaël Debretzeni* 1671, Nomen *Michaëlis* in quodam Manuscripto *Stephanus* Hentes *Debretzeni* occurrit: unde, Steph. an Michaël vocatus fuerit, ignoro. 11. *Andr. Bajtsi* ex Pastore Enyedensi simulque Dioeceseos Notario Senior ab An. 1686. *Notarios* habuit *Petrum Sejki et Ge. Tornyi* Academicos. 12. *Ge. Tornyi* Pastor O-Tordensis, ab 1705. *Notar. Steph. Debretzeni* Pastor Balásfalvensis Acad. 13. *Steph. Vásárhelyi*, qui et Superintendens. *p.* 176. 14. *Martinus* Abats *Hunyadi*, Vir Celeb. et gravis, Pastor O-Tordensis, ex Notario factus Senior An. 1728. 15. *Steph. Gy. Szigeti*, qui et Superint. ab An. 1738. 16. *Andr. Kibédi*, Pastor Betzeensis, qui penes Szigetium ac Hunyadium Notarii functus erat munere, Senior creatus 1740. *Notarios* habuit *Stephanum Putnoki* Pastorem Uj-Tordensem et *Sigism. Kováts* Past. Búzás-Botsárdensem, Academicos; *Josephum* Dienes *Hermányi*, pag. 476, et *Geor.* Lázár *Dési* Pastorem N. Enyedensem tum Secundarium. 17. *Georg. L. Dési*, Vid. *p.* 473, An. 1758, 1 Febr. Senior creatus. *Notarii* cum eo fuere: *Martin. Abats*,

fil. Martini, Pastor O-Tordensis Celeberrimus, *Jos.* Kakas *Vásárhelyi* Pastor Fel-Vintzensis, *Joan. Abats* Past. Gerendensis, Academici. 18 Rever. ac Clariss. D. Joannes Abats, fil. Martini, boni scilicet Patris Filius eximius, ex Notario Senior ab A. 1773. *Notarius*: Rev. ac Clar. D. Joannes W. Csernátoni, Pastor N. Enyedensis plurimum Venerandus, Fil. *Samuelis*, Dioeceseos Kézdiensis dum viveret Senioris, et Frater germanus Reverendissimi Domini Superintendentis. Omnes hi Seniores, exceptis forsan Fagarasio atque Pathaio, quos *Domidoctos* accepi, *Academici* (vid. *pag.* 195.) fuere.

Seniores *Dioeceseos* Kolo's-Kalotensis, ab A. 1615: 1. *Lucas Traski*, alias *Maroti*, Pastor Claudiopolitanus, cira 1615. 2. *Matthias* (vel *Matthæus*) Körmöndi, Past. Claudiop. 1617. 3. *Andr. Gyöngyösi*, Past. Claud. 1620. 4. *Martinus Szilvási*, Past. Bánfi-Húnyadensis, 1623. 5. *Thomas Tiszabétsi*, P. Claud. 1626. 6. *Steph. Jenei*, P. Claud. 1645. 7. *Gaspar Veresmarti*, qui et Superintendens, 1661. 8. *Petr. Kovásznai* 1668, Superint. 9. *Andr. Portshalmi*, Past. Claud. 1677. 10. *Mich. Szathmár-Németi*, P. Claud. 1680. 11. *Steph. Tölnai*, P. Claud. 1689. 12. *Steph. Matkó Kézdi-Vásárhelyi*, Past. Claud. 1690. 13. *Mich. Sárpataki*, P. Claud. 1693. 14. *Steph. Szathmári*, P. Kolosensis, 1695. 15. *Franc. Soós*, P. Claud. et Superint. 1710. 16. *Caspar Boros*, Gyulaiensis Paroch. 1720. 17. *Jos.* Filep *Deáki*, Past. Claud. ac Superintendens, 1741. 18. *Sigism.* Pap *Szathmári*, Past Claud. Senior ab Anno 1748, An. 1760 Superintendens denominatus. 19. *Franc. Soós*, fil. Francisci (numero 15,) Past. Claud. ab An. 1760. 20. Rev. ac Clar. D.

Michaël Intze *de Nagy-Batzon,* (cujus p. 277 et 461. meminimus,) Pro-Senior ab An. 1774, Senior ab A. 1776. *Notarius* fungens, Rev. ac Clar. D. Daniel Pataki Claudiopolitanus, Pastor antehac Kolosensis, nunc Szász-Lónensis.

Dioecesis de Görgény, aut Görgényensis, quantum ex antiquis monumentis conjicere pronum est, ante seculum 16-um, ad *Capitulum de Sajó* Hungarorum et Saxonum pertinuit; seculo vero eodem, et initio 17-i, pars Dioeceseos Marusiensis exstitit, Districtusque nomine venisse videtur. Protocollum hujus Dioeceseos ab anno solum 1678 superest; quorundam tamen Seniorum nomina inde ab An. 1616 obtinuimus ex monumentis certissimis, quæ ab antiquioribus Protocollis fragmentorum instar in publica Dioeceseos arca superant. En ergo Seniorum seriem. 1. *Mich. Fagarasi* circa A. 1616, quo visitavit Ecclesias seque scripsit Seniorem simul et Notarium. Socios in Visitatione habuit, *Georgium Szent-Györgyi* Brachiumque *Michaëlem Zátai*; et scribebant se *Capitulares,* Tractum autem Görgényensem dicebant *Capitulum:* quæ nomenclationes tempore quoque Joannis Batizi, et aliorum, subinde valuisse leguntur. 2. *Joannes Batizi,* ab A. 1602. Pastor Maros-Vásárhelyensis, et circiter annum 1620 Senior Maros-Székensis. 3. *Paul. Körösi,* Past. M. Vásárhelyensis et Senior Maros-Székensis 1627, 1631. 4. *Steph. Tiszabétsi,* Past. M. Vásárh. qui annis 1635, 1640, visitationem instituisse, seque Seniorem Maros-Székiensem scripsisse legitur. 5. *Steph. Hertzeg Szöllösi* A. 1641, visitavit etiam A. 1647. 6. *Thomas Batzoni,* Pastor A. 1648. Magyar Bölkényensis; cujus tempore Dioecesis hæc a Marusensi separata fuit. 7. *Steph. Baróthi,* Pastor jam A. 1672. Vajda-Szent Ivánensis. Hujus aetate concinnatum est vetus

Protocollum Dioeceseos et in formam Libri compactum. A. 1689 mortuo successit 8 *Joan. Tétsi* Pastor Görgény Szent-Imrensis, mort. 1696. 9. *Petrus Csernátoni* Pastor in Magyaró, mortuo tandem surrogatus A. 1709. 10. *Steph. Enyedi* Past. Magyar-Péterlakensis; mort. 1729. 11. *Sigism. Ertsei*, Pastor Erdő-Csinádensis; mortuo 1737 successit 12. *Nicol. Vajna*, Minister Aulicus in Gernyeszeg, An. 1738 mort. 13. *Steph. Pataki*, Past. Görgény-Szent-Imrensis, An. 1754 mort. 14. *Sam. Ertsei* Past. Erdő-Csinádensis. Mortuo successit An. 1761, 15. Admodum Reverendus ac Erud. D. Joannes Simon, Pastor Sárpatakensis Disertissimus, Hujus et Notarii Adm. Rev. D. Ladislai Péterffi, Past Sárombérkensis, sociatis laboribus ac indefessa vigilantia, insigne emolumentum, Dioecesis accepit.

Dioeceseos Udvarhelyensis Seniores: 1. *Joan. Galgotzi*, P. Udv. 2. *Georg. Csúlai* Past. Udvarhelyensis, factus Superintendens. 3. *Caspar Veresmarti* Past. Udvarh. tandem Superint. 4. *Petr. Ormányi* P. Patakfalvensis, Nagy Galambfalvae mortuus. 5. *Joan. Csernátfalvi*, P. Etédensis. 6. *Steph. Katona Gelei* junior, P. Udvarh. 7. *Colomannus Igaz* Claudiopolitanus, Past. Udv. 8 *David Szentgyörgyi* P. Udv. 9. *Steph. Eszeki* P. Udvarh. 10. *Steph. Veszprémi* P. Udv. ac deinde Superint. 11. *Steph. Vas Dállyai* P. Sz. Kereszturensis, ibidem defunctus. 12. *Caspar. Miskóltzi* P. Udv. Electus erat 1696 Ibidem vitam et Officium posuit. 13. *Mich. Nánási*, Past. Etédensis. In exilio quasi, ob turbatam Provinciam A. 1706 Marus-Vásárhelyini mort. 14. *Steph. A. Szokoyai*, Past. Udv. electus 1706, mortuus M. Vásárhelyini. 15. *Sam.*

Jenei Past. Udv. el. 1716, denatus ibid. 1719. 16. *Franc. Szathmári* P. Etédensis, mort. 1741. 17. *Gabr. Zágoni* P. Udv. el. 1741 in lecto doloris, quo et mort. 18. *Petr. K. Vásárhelyi*, Past. Udvvarh. elect. 1742, mort. ibid. 1746. 19. *Martin. P. Csernátfalusi*, P. Sófalvensis, el. 1746, mort. Kis Galambfalvæ, ubi Pastor erat, 1762. 20. *Joan. Pálfi* Past. Agyagfalvensis, hoc A. 1777, exeunte Vere, mort. 21. Rev. ac Clar. D. Steph. Kovásznai, Past. Musnensis, mense Jun. 1777. creatus. *Notarius* Rev. ac Clar. D. Michaël Huszár de Közép-Ajta, Pastor Hévizensis.

Dioec. Sepsiensis Seniores: 1. *Steph. Sikó*, Pastor circa An. 1634. Ilyefalvensis; in Sedibus Siculicalibus Sepsi, Miklósvár et Bardotz, certaque parte Comitatus Albensis Senior circiter An. 1647; qui quos habuerit Decessores, non reperimus. 2. *Jacobus Vásárhelyi* Past. Gidófalvensis. 3. *Joan. Vásárhelyi* Past. Bodokensis, qui praxin quoque Medicam feliciter exercuit. 4. *Steph. Intze de Lisznyó* Past. Uzonensis annis 35, Sepsi-Szent-Györgyensis 2-bus. 5. *Mich. Intze de Martonos*, Past. Gidófalvensis. 6. *Steph. Gyalai* Past. Hidvégensis, Senior circa 1753. 7. *Petr. Deák Márkosfalvi*, Past. S. Sz. Györgyensis, mort. circa 1758. 8. *Joan. Vásárhelyi*, filius (numero 3) Joannis; Past. Uzonensis et S. Sz. Györgyensis. 9. Admodum Reverendus ac Erud. D. Samuel Intze, fil. (numero 4.) Stephani, Illyefalvensis, Senior ab An. 1775. *Notarius*: Rev. ac Cl. D. David Intze, fil. (numero 5) Michaëlis, Pastor Uzonensis.

Seniorum nonnullorum in *Dioecesi* Kézdi, nomina reperio in Catalogo Pastorum Kézdi-Vásárhelyensium, qui est: 1. *Blasius Dálnoki*, cujus nomen

in fornice Templi K. Vásárhelyensis, tum structo, legitur, Pastor circa an. 1627 et sequentibus, Senior Dioeceseos etiam circiter An. 1647. Successor ejus 2. *Clemens Hodor*. 3. *Joan. Enyedi* 1657. Vid. p. 388. 4. *Steph. Tolnai*, 1662. p. 274. 5. *Martin. Dési* 1670. p. 385. 6. *Matthias Váradi* 1672. p. 420. 7. *Steph. Eszéki* 1686. p. 389. 8. *Mich. Musnai* 1697. 9. *Joannes Détsei* 1704. 10. *Ladisl. Tsabai* 1710. 11. *Sam. Jenei* 1712. 12. *Sam. W. Csernátoni* 1719. Senior simul Dioec. Praedecessorem in Senioratu habuit *Michaëlem Szent-Királyi*, Pastorem Torjensem. 13. *Gabr. Was* 1731. p. 506. Senior successit *Joanni Kriszbai* Pastori Csernatonensi. 14. *Sam. Was Csávási* 1743, Notarius Dioec. Kézdi. 15. Rev. ac Clar. D. Matthaeus Keresztes de Nagy-Batzon, ex Academiis redux factus primum Pastor Alsó-Rákosensis, post Zabolensis, ac demum K. Vásárhelyensis, jamque Coadjutor Senior. *Notarius* Dioeceseos: Adm. Rev. D. Martinus Kováts, Pastor Felső-Csernátonensis.

Seniores quidam *Dioeceseos* Orbaiensis: 1. *Nicolaus Kövér Besenyei* Circa An. 1647. Recentiore memoria fuere: 2. *Steph. Kovásznai*, Pastor Zágonensis. 3. *Mich. Szent-Annai*, Past. Zabolensis. 4. *Andr. Barta*, Past. Zagonensis. 5. Rev. ac Clar. D. Samuel Imre *de Ethfalva*, Pastor Kovásznensis. *Notarius*: Rev. ac Erud. D. Poulus Erdős, Pastor Ecclesiae *Pákensis*. Seniores hujus Dioeceseos *Decani* communiter vocantur.

Ad p. 190. *Mich. A. Benkő* 21 Febr. 1777. mortuus

VIII. *Ad pag.* 199. *lin.* 29 *et* 31.

S. Eucharistia Cibinii diebus quoque Jovis obtinet. *Baptismus* coram toto Coetu fit quidem diebus

Dominicis: at reliquis diebus, praeter Ecclesiasticos, Compatres solum et Commatres adsunt; et Coronae quidem, in solis Sacris Vespertinis hora 3 Baptismus peragi, ac puerperae finito puerperii tempore introduci solent.

IX. *Ad pag.* 200 et 201.

Doceor: Birthalbensium Pastoris sui electionem praecedere aliquot diebus solere Superintendentis electionem: cui, si contingat duas electiones non consonare, electus a Birthalbensibus, illico Pastoratum cedit. De sede Superintendentis Birthalbensi, audio exstare quosdam Articulos Synodales, sedem illam alibi esse vetantes.

X. *Ad pag.* 214. *lin.* 22.

Pastores in Capitulo Coronensi seu Barcensi *Stolam* vestem non induunt, sed Diaconi eorum, Funera, Baptismum etc. peragentes: ideo nec *Stolam* (i. e. Stolæ taxam,) Diaconis suis permissam, habent.

XI. *Ad p.* 224 et 225.

De Superintendentibus Unitariis, et Comitiis Desensibus, sequentia, paucis obvia, adnexa accipias: *Joannes Kosa* de Várfalva, auctor fuit *parvae Cathecheseos*; hic, post adeptum Superint. Officium, brevi defunctus est. *Daniele Beke Szent Györgyi* de Bordos, Superintendentis officio fungente, religiosa in Oppido Dees Comitia celebrata sunt; ibique, ut prodit *Gabriel Haller* in Diario, die 2 Jul. Princeps Rákocius, per Stephanum Kassai, Consiliarium et Protonotarium, Statibus proposuit Comitiorum processum, quod vlt. primo dissidium inter Unitarios subortum, discuti debeat; dein adversus eos agatur, qui, ob blasphemias et errores Judaicos, evo-

cati erant. *Prima* igitur Comitiorum *Sessio* facta est 3-tia Julii; „tum (*verba Halleri*) incipiens *Mat-* „*thias Szörös*, (sic eum vocant Acta Comitiorum, „quod Matthiam *Pilosum* valet; quibusdam Raso- „ris, aliis Ravius cluit.,) utpoto pars accusatrix „læsaque, salutationem habet ad Illustrissimam „Suam Celsitudinem et Magnates Regnicolas, qua „absoluta, Episcopus, Daniel scilicet, idem facit; „quibus Ill. Sua Celsitudo, per Sp. ac Magnif. „Dominum Parentem meum (*Steph. Haller, Con-* „*siliarium et Supr. Comitem Cottus de Küküllö*) „gratias agit. His demum factis, Matth. Szörös „accusationem incipit — —. Episcopum cum suis „sectatoribus avitam et temporibus II. Jehannis Re- „gis receptam Unitariam Religionem nec observa- „re, nec docere; ideoque novatorem illum cum suis „vocat. Ad quæ Episcopus Confessionem suam „(idem faciente Matthia) delegatis ad istam discus- „sionem Judicibus tradit; leguntur eae omnibus au- „dientibus, et postquam Matthias excepisset, priori „illorum Confessioni hanc minime respondere, tan- „dem in Confessione conveniunt: protestante ta- „men Matthia, aliter disciplinam adversariorum „se habere, in qua adoratio et confessio Christi, „vel prohibeatur omnino, vel reticeatur, vel et- „iam blasphemetur. Post hæc partes emittuntur, „cum omnibus illis, qui delegati ad hanc rem „non essent, Pastores ipsi etiam, præter aliquot „Ill. Suae Cels. Servitores nobiles, et delibera- „tio fit, ut, quousque se hoc judicium extendat, „appareat, an usque ad puniendos novatores, quod „concluditur. Reversis injungitur, ut Fassiones „suas tradant, Matthiae quidem simpliciter, ut „Actori; Danieli, si voluerit. Faciunt; sed quod

„illegitimae et intempestivæ sint Fassiones, utrique „protestantur. Deliberatur, solennitates judiciales „in hoc processu non usarpandas, extraordinariam „rem esse. Ita Fassiones in vigore suo permanent; „leguntur imprimis pro Matthiae parte facientes; „verum, cum magna confusio et inordinatio in illis „esset, certis ex delegatis personis Ill. Sua Cels. de„mandat, ut Fassiones in ordinem redigant, sepa„rantes heterogenea, et omnia rite disponant. Tan„dem tradita in specie disciplina ab Episcopo, surgi„tur, resque in proximum diem Lunæ differtur. „Cum ambae partes perorassent, etiam Procerum „Unitariorum in persona, D. Johannes Thóldalagi „idem facit, rogans Suam Ill. Cels. ne concertatio „certarum personarum fraudi sibi sit et Religioni; „affirmant se D. Christum adorare et pro Deo vero „agnoscere. Quod pronunciatum deinde ab Episco„po explicatur more illorum — — — Deum vocan„tes tradita a Patre Deitate. Haec ferme Acta diei „primi. *Quarta Jul. Princeps Désini*, 5-*ta Sza*„*mos-Ujvárini egit;* 6-ta Compositio inter dissen„tientes Unitariorum partes tractata, si inter se con„cordare possent, ideoque Deputati non convene„runt. 7-ma, agitur *Sessio secunda*, in qua postula„ta partis utriusque producuntur, et postquam Epi„scopus ob pertinatiam graviter ab Ill. S. C. esset „objurgatus, facilem ille quoque ad pacificationem „offert. Tandem, cum praecipua inter ipsos de directa Christi adoratione esset dissensio, accedenti„bus ad eam etiam Proceribus Religionis Unitariae „fit consensus animorum. Deliberatur, de directa „Christi invocatione, non tamen ut summi et „aeterni Dei, sed ut qui potestatem benefacien-

*

„di a Patre in tempore esset adeptus. Item de bapti-„zatione etiam infantum, idque in nomine Patris, „et Filii et Spiritus Sancti. De poculo Coenae Do-„minicae in manus Communicantium tribuendo. De „blasphemiis Libris et Imaginibus, aut etiam jam „rectificatae Unitariae Religioni contrariis non scri-„bendis aut imprimendis, ex aliis regionibus infe-„rendis aut servandis sine speciali Principis con-„sensu; item, si qui tales apud quospiam essent Li-„bri, de eorum ad Fest. D. Martini proximum in „Capitulum Albense delatione, sub poena viola-„tionis pacis publicae, concluditur. Item, ut cun-„cti Unitariae Religionis Ministri (*in Synodum con-„vocentur, hanc Confessionem edocendi, et*) a prima „eorum concione secundum hanc formam doceant, „et in Synodo Catechismum conscribant, reviden-„dum in termino juridiciali proximo a Dominis „Consiliariis et Assessoribus. Item, poenae execu-„tio in contravenientes Summo Magistratui defer-„tur — — —. Matthias pristino honori ac functioni „restituitur. Hunc fere in modum, in his Comi-„tiis Religio Unitaria rectificatur, Suaque Ill. Cel-„situdo de Templo decedit. 8-va Jul. finita Unita-„riae Religionis rectificatione, blasphemorum in „Christum contumeliae examinantur, collata certis „personis ab Ill. S. C. ad id authoritate, quae quae-„stio habita est in Curia Désiensi. 9-na subscripse-„runt Ill. S. C. et D. Deputati deliberationibus de „rectificata Religione Unitaria, itidem et Episcopus „ejusdem Religionis cum suis, et Matthias Szőrős, „et Primates Sectae illius.„ Adnectit demum Hal-„lerus, tale se a Principe mandatum 16-ta Jul. „accepisse, ut Judaizantes in Fagaras ad labores (procul dubio die praesertim Sabbathi, quo ipsi

Festum agere solebant hebdomarium) praestandos cogat. De his Comitiis, sententiam quoque Libri manu exarati, cui titulus est: *Ortus et Progressus Religionis Unitariae in Transsilvania brevis delineatio;* quin huc adscribam, temperare mihi nequeo: „*Daniel Beke* fit Episcopus 1636, mort. „1661. Sub hoc quidem accusarunt Principi Unita„rios, quasi suspectos Judaizationis; suspicio haec „inde orta videtur, quod in quibusdam pagis Unita„riis fuerint aliqui Judaizantes, qui Unitariorum „Templa frequentarunt, at occulte suos habuerunt „Pastores, qui illis Judaicas quasdam ceremonias „instillarunt, et nocturnos occultosque conventus „instituerunt religionis causa, ac Judaicae religionis „quaedam capita docuerunt. Fuerunt autem tales „maxime in Sede Marus et Keresztur, ac alibi, non „solum Pagi aliqui, sed etiam Magnatum quidam, „inter quos *Simon Pécsi* Cancellarius Regni, qui „etiam Judaïsmum in Transsilvaniam introduxerat. „Nostro etiam tempore (*hoc ult. seculo* 18-vo) in pa„gis Ernye, Ikland, Újfalu, qui non ita pridem in „Comitiis Regni examinati confiscatione Bono„rum mulctati sunt: quidam eorum ad R. Ca„tholicam Religionem transiverunt (ad alias enim „transire permissum non est,) plurimi vero so„lum patrium verterunt. Episcopus igitur Daniel „Beke, nomine Ecclesiarum Unitariarum, Con„fessionem exhibet Principi, in Oppido Déés „An. 1638, ut Unitarios a suspicione Judaiza„tionis liberaret. Quae fuit sequentis tenoris: „Vide in *Summa universæ Theologiae, Part.* 4. „*Cap.* 4. — — Hujus tempore fit compositio „per Principem Rákóczium, inter Saxones

(*qui*

„(*qui pauci erant*) et Hungaros Unitarios Claudio-„poli, ut templa alternatim frequentarent.„

Mortuo Daniele Beke, Superintendenti Unitariorum, successit *Joannes Járai*, quo brevi defuncto, Officium Superintendentiae, duobus fere annis, ob bellorum motus, vacavit. Creatus tandem A. 1663 *Balthasar Kontz* de Nagy-Solymos. Eum excepit *Dan*. Marcus *Szent-Iványi*. Hunc *Paulus Bedő*, electus An. 1689, 19 Jun. in Synodo Ditsö-Szent-Mártonini celebrata, et confirmatus a Principe Apafio, collato ei (quod habemus) Diplomate, die 25 Jul. ejusdem anni. Successit ei *Mich. Lövendi* ex Pastore Dersensi, Senioreque Tractus Udvarhelyensis et Generali Notario, An. 1691. *Mich. Almasi* factus A. 1692, mort. 1721. *Sig. Pálfi*, Pastor Claudiopolitanus, et Generalis Consistorii Notarius, creat. 1721, mort. 1737. *Not*. Valentinus *Radecius*, utpote Nationis exoticae, lingvam hungaricam, cum venit in Transsilvaniam, penitus ignoravit. statumque Ecclesiarum minus perspectum habuit: unde non satis vigilantiae a suis arguebatur, et decernebatur, ne unquam Superintendens creetur, *nisi qui sit Nationis Hungaricae.*

XII. *Ad pag*. 229. *lin*. 10.

Quando et quam ob causam *Poloni* Unitarii in Transsilvaniam venerint, e Scriptoribus Rerum Polonicarum adaequate cognoscendum censemus. Nos brevem historiam, ex Tractatu manuscripto, *Notae quaedam de Fratribus e Polonia exulibus*, inscripto, exhibemus. Hi proinde, propter Religionem a *Fausto Socino* acceptam, Polonia emigrare (nisi ad Ecclesiam Rom. Catholicam, sub praefixis terminis, redirent) jussi, A. 1660, multis eorum in varias Europæ partes dilapsis, Transsilveniam sibi

deligentes, "infaustis auspiciis cursum terminarunt: „vix enim Carpaticos montes trajecerant in Máramarus Regni Hungarici Comitatum, dum, Comitis „Francisci Rhédei protectione in quodam Oppido „hospitantes, a militibus miseri exules deprædantur, despoliantur; et exulum præterpropter quingenti, viatico simul et omnibus, quæ poterant „e flammis Poloniae eripere (ad dividenda enim „Bona, certus terminus iudultus erat: sed multi „nullo modo possessiones suas divendere poterant, „incolis haud ignaris, pro eis has remansuras,) „suppellectilibus, vestibusque ad nuditatem usque „spoliati sunt, miserando modo. Cum vero hi „Claudiopolim e sede exilii, delegerant; Claudiopolitani Fratres (*Fidei*,) licet ipsi etiam tunc temporis, ob bellum, omni argento et auro erant „exsaccati et eviscerati, his exulibus succurrunt, „nudos vestitu, egentes commeatu, inopes viatico, instruunt, vehicula itineri submittunt, humaniter in Urbem suam eos deducunt, et non tectis tantum, sed moeniis etiam suis amanter excipiunt, omnibusque fraternae charitatis officiis „humanissimae prosequuntur. At aër tunc temporis pestifere infectus, novos Hospites subito „corripiens,, *etc.* Corrigendi adeoque sunt, qui existimant, Religionem Unitariam, seculo 17-mo, per hos Polonos in Transsilvaniam esse traductam.

Poloni hi etsi in Articulis Fidei nihil abs Hungaris Unitariis differant, eorum lingvam calleant, parique vestitu amiciantur: Ecclesiasticum tamen fundum pecuniarium seorsum habent, Cultum Divinum proprio Oratorio in platea Monostor (ubi et Hungari Unitarii unum, alterum autem Oratorium in Platea media habent) lingva vernacula peragunt,

et quibusdam ritibus externis ab Hungaris discedunt. Morem quemdam eorum, apud Hungaros non obtinentem, memorasse sufficiat: Si contingat aliquem inter eos cum aliquo jurgari aut certare; causam jurgii inferens, publica deprecatione in Ecclesia culpam abstergere tenetur. Fit nonnunquam, reconciliationem reus ut renuat, atque ad Hungarorum Unitariorum Coetum transeat, nec Polonorum amplius Oratorium adeat: quod plerisque vix non apostasiæ rationem habere videtur. Fiet tamen brevi, ut ambae in unam coalescant Parochiae societatem: quod jam ex Gente Polonica juvenes ad munus Pastorale parati et instructi haud reperiantur.

XIII. *Ad pag.* 234 — 236.

Episcopus Fagarasiensis, in Arce *Fagaras* domicilium habebat, Pagumque vicinum *Alsó-Szombathfalva*, cum Dominio *Szamos-Ujvárensi*, Caesarea donatione possidebat: at postea Oppido Szamos-Ujvár Armenis, Alsó-Szombatfalva vero diversis Possessoribus cedente, Dominium Balásfalvense Episcopo et Basilitis donatum est. Hodiernus tamen Episcopus, ne nomen a *Fagaras* nactum citra rem ipsam gereret, domum in Oppido Fagaras emit, prope Valachorum Templum, cui Turris, tribus canora campanis, adjacet.

In pago Balásfalva (Germ. Blasendorff, Valachis *Blas*,) ad angulum a confluente *magni et parvi Küküllő* fluviorum formatum, loco plano sito, Valachisque (quos solos putavit *Szászkius* in Georg.) et Hungaris Helv. Conf. addictis suamque Parochiam habentibus culto, Domus ipsa Episcopalis, castro aut arce hodie minus circumclusa, formam habet propugnaculi ferme rotundi (Rondel,) in cu-

jus superliminari leguntur: *Hanc domum fecit edificare Georgius Bagdi fide terminavit eam, post Christi nativitatem Anno M.DXXXV, tempore magne famis, cum agricola suum faciebat unum cubulum tritici florenis quatuor vel citra. Hoc opus fecit Stephanus Lapi de Tasad.* Ex hoc limine inferiore, hoc anno 1777, 18 Jun. cum Reverendiss. D. Ladislao Philotheo Excellentissimi D. Episcopi Vicario, Theol. ac Philosophiae Doctore, necnon Rev. D. Ladislao Benedicto Farkas *de Fagaras* Philosophiae Doctore, ascendimus in cubiculum Episcopi, ubi conspexi sequentes effigies et earum inscriptiones; litteris majusculis:

Athanasius Episcopus Nationis Valachicœ in Transsilvania anno 1701.

Joannes Nemes L. B. de Patak Episc. Fogaras in Transsilv. Ritus Graeci Coll. Pazm. Alumn. et Benef. anno 1716.

Joannes Innocentius L. B. Klein de Szad, Episcopus Fagarasiensis anno 1729.

Petrus Paulus Aaron de Bisztra Episcopus Fagarasiensis anno 1752.

Athanasius Rednik Fpiscopus Fagarasiensis, obiit 3-tia Maji, anno 1775, *Episcopatus 7-mo, aetatis vero suae* 51.

Leontius Moschonas ex Paranaxia Eppatus Fagarasiensis Archimandrita 1738. Sunt praeter has, simulacra quoque Imperatorum, Imperatricum, ac aliorum.

E cubiculo Episcopi occidentem versus aperitur janua, in privatum Oratorium Episcopi, cujus limini supero adscripta sunt: *A. Christi MDXXXIII. Georgius Bagdi.* Ex eodem Cubiculo austrum versus itur in aliam domum, ubi Abacus Vestiarius Vi-

enna non pridem adlatus, elegantissimus, Cruces pretiosæ mitrae *etc.* adservantur. Superius ascendentibus, sub ipso tecto, visus est locus, quo *Simon Pécsi* (*pag.* 408,) loci possessor post Petrum Bethlen, Principis Stephani filium (ad quem, notam incurrente Pecsio, denuo possessio loci redieret; sed An. 1646, 3 Aug. in Bán Hungariae mortuo, Fiscus, cum vidua Bethlenii legataria conveniens, adprehendit: ut docet *Stephanus Hegyessi*, cum *p.* 393 meminimus, in quodam Manuscripto, 5 philyris, A. 1669 hanc in rem concinnato. Postea, Collatione Principis Bartsai obtinuerat *Gabr. Haller*, *p.* 390, cui Anna Bornemisza Principissa successit,) more Judaeorum Holocaustum facere consveverat. In curia Fpiscopali, orientalem extremitatem, qua olim arcis murum stetisse conjecimus, surrexerunt amplae aedes, et Studentium hypocausta (Classes vulgo vocantur,) quae ab austro terminantur Templo, atque Turri An. 1776 eleganter structa et tecta, lamina stanno obducta.

Episcopali e Residentia, ortum versus, per forum, Nundinis, et Foro diebus Jovis hebdomadali, frequentatum, transitur in Monasterium Basilitarum, quod illis communiter *Capitulum* audit. Numerantur isthic PP. Basilitae 15; quorum sunt Theologiae Professores 4, Philosophiae 1, Rhetorices et Poëseos 1, Syntaxeos et Grammatices 1, Principiorum 1, Elementorum 1, Basilitae, qui in hoc Monasterium parantur, tres continuo sunt Romae, Aug. Mariae Thdresiae Alumni. Viennae pariter, et Tyrnaviae hunc in finem parantur. In Convictu Balásfalvensi, Docentes Discentesque ultra 70 personas aluntur.

Bona Episcopalia veniunt nomine *Dominii Balás-*

falvensis, ad quod pertinent, integri pagi: *Csifut*, seu Csufut, *Szászpatak*, Valachis *Szpatak* Vici Valachici, et his amplior nominatiorque *Monora* coloniae Saxonicae. Item, majori ex parte: *Vejsze* seu Veze aut Vétzke, *Tür Péterfalva*. Nec non, portiones possessionariae in *Pánád*, *Szantsal*, *Iklód Szépmező*. Quae omnia loca sunt in Comitatibus, Albensi Inferiore et Küküllő. Balásfalva, demta portione Nobilis Familiae *Keszei*, Fpiscopo similiter paret. Decimae horum locorum, cum proventibus duarum molarum, cedunt Basilitis. Incolae insuper Csifudenses praestant labores manuarios ad monasterium, in cujus restaurationem et ornationem Aug. D. Mar. Theresia, 12000 (ut relatum accepimus) florenorum elargita non pridem est.

Primus Episcoporum Fagarasensium est, *Tit.* D. Episcopus Greg. Majer, quem Augustissima *Status Consiliarium* dixit, adeoque titulo *Excellentissimi* ornavit. *Theologus* jam praeter Basilitas, e diverso Ordine, nullus est.

XIV. *Ad pag.* 241.

De *Popis Non-Unitis* cognitione quam maxime sunt necessariae, *circulares* Excelsi Regii Gubernii, his diebus per Transsilvaniam circumlatae; *quae praemissis praemittendis* (Vid. *p.* 44,) sic habent: „Deficiente Graeci Ritus Non-Unitis in M. hocce „Principatu existentibus proprio Episcopo, ut non „tantum Benigna Suae Majestatis Mandata, quibus „fine Ordinationis ad vicinam Valachiam et Moldaviam egredi interdictum est, eo certiorem sortian„tur effectum, verum etiam superflua augmentatio „Poparum in praejudicium Dominorum Terrestri„um aeque ac Contribuentium vergens, praepedia„tur, dignata est Sacr. Sua Majestas, Gubernio Re-

„gio, medio Benigni Sui Rescripti de 10-a nuper ef-
„fluxi M. Julii emanati notum facere, potestatem
„hanc ordinandi Episcopo Non-Unitorum Budensi,
„Sophronio Cyrillovich, pro parte M. hu-
„jus Principatus, ad tempus, et quoad è re servitii Re-
„gii visum fuerit, sequentibus sub conditionibus via
„Deputationis Aulicae in Illyricis eidem jam intima-
„tis, clementer collatam esse, nimirum, ut 1-o Ordi-
„nationem Poparum gratis peragat; quin secus, illud
„quod hoc titulo exegisse, aut acceptasse convince-
„retur, in quadruplo restituendum foret. 2-o Sub
„gravi mulcta, ad causam piam praestanda, nullum
„Popam, pro M. hoc Principatu, ordinet, nisi Passua-
„les per R. Gubernium, viso testimonio Vicarii in
„Transsilvania constituti de examine super suffici-
„enti doctrina et capacitate suscepto, nec non edo-
„cto Domini Terrestris ad Ordinationem Consensu,
„exarandas exhibuerit. 3-o Memoratus Episcopus,
„quoniam praemissae dispositiones praecise ad a-
„ctum Ordinationis restringuntur, de reliquo nul-
„lam Jurisdictionem sibi in Clerum Non-Unitum
„Transsilvanicum arroget; verum illa, quæ actu ob-
„servantur, vel, ex parte Politici, in posterum quo-
„que statuentur, in suo pleno vigore maneant. Vi-
„cario Graeci Ritus Non-Unitorum, Joanni Po-
„povitsch, de iis, quae in effectum Altissimae hujus
„Ordinationis ad ejus partes pertinent, sub hodier-
„no sufficienter instructo. Committitur Dominatio-
„nibus Vestris, ut omnibus Græci Ritus Non-Unitis,
„in ejate Circulo degentibus, publicari curent, quod
„illi, qui ad Ordines adspirant, Testimonium a Vi-
„cario super examine exaratum, nec non Atte-
„statum legitimum, quod Dominus Terrestris in
„Ordinationem consentiat, Officialibus Circulo-

„rum producere teneantur; quorum subinde erit „utrumque Attestatum R. Gubernio, penes breves Relationes, submittere, in quibus non tantum locus, ubi Ordinatus dein domicilium figegere velit, adjecta reflexione, an ibidem pro „numero animarum, constitutio Popæ necessaria „sit? indigitandus, verum præcipue, an Candidatus e M. hoc Principatu oriundus sit, exprimendum erit; siquidem Sua Majestas non nisi tales ad „Ordinationes admitti velit. Sic facturis Altefata Sua Majestas Sacratissima benigne propensa ma-„net. E Regio Magni Principatus Transsilvaniae „Gubernio. Cibinii 5-ta Aug. 1777.

„Joan. Com. Nemes.

m. pr.

„Mich. de Brukenthal. Sec.

XV. *Ad pag.* 248. 249.

Collegium seu Residentia Patrum S. J. Claudiop. ut et Seminarium, Domus Convictus, et Templum Academicum, atque adeo etiam Universitas Caesareo-RegiaClaudiopolitana (demtis tamen adhuc non nullis Scientiarum Professionibus; diversis Viris commissis,) indultu Caesareo-Principali, cessit, PP. Clericis Regularibus Scholarum Piarum, An. 1776, 15 Oct. introductis, qui 19 numerantur, novem eorum Philosophica ac disciplinarum Studia tradentibus, reliquis vero Rectorem, Regentem, Concionatorem, *etc.* agentibus. Rector I. ac Eruditiss. Patrum recitavit non pridem Orationem, quae excusa inscribitur: *ORATIO, quam in Cœsareo-Regia Universitate Claudiopolitana, dum solemnibus auspiciis, AA. LL. Scientiarum studia instaurarentur, dixit STEPHANUS PÁLLYA, Clericus Regularis e. Scholis Piis, AA. LL. Philosophiae ac Mathes.*

S. Canonum et SS. Theol. Professor emeritus, et Collegii Scholarum Piarum Rector. Anno Scholastico 1777. *Mense Nov.* in 4-to. Studentes in Universitate 400 circiter numerantur, quorum 150 in convictu Nob. 150 in Seminario, reliqui conductis in civitate hospitiis fruuntur.

Series Professorum Celeberrimorum; qui hoc 1777 anno, tam Ecclesiastico, Religiosoque, quam Saeculari e statu, in *universarum Scientiarum Academia Claudiopolitana* Juventutem erudiunt, haec est: (a) *Facultate Theologica*: 1.) Admodum Rev. D. Josephus Béla, Protonotarius Apostolicus, SS. Theologiæ Dogmatico Speculativæ et Sacræ Lingvae Professor Publicus Ordinarius. 2.) A. R. D. Michaël Burian, SS. Theol. Dogmatico-Practicae et S. Scripturae Prof. P. Ord. 3.) A. R. D. Paul. Horváth, SS. Th. Moralis P. P. O. 4.) A. R. D. Jos. Vojkul, Historiæ Eccl. P. P. O. (b) *Ex Facultate Juridica*: 5.) Perillustris Dom. Joan. Farkas *de Köd*, Juris Canonici et Criminalis P. P. O. 6.) Perill. D. Joan Winkler, Juris Patriae P. P. O. 7.) Perill. D. Anton. Carol. Fortini, Jur. Nat. et Institutionum Imperialium P. P. O. (c) *Ex Facultate Philosophica*: 8.) Rever. Pater Ignatius Murányi a Matre Dei, Prof. Physicae, et Decanus Philosophorum P. O. 9.) R. P. Norbertus Screier a S. Bernardo, Prof. Logicae Metaphisicæ et Ethicæ P. O. 10.) R. P. Ignatius Malinovits a S. Nepomuceno Prof. Mathes. P. O. 11.) Perill. D. Anton. Dobokai, Studii Politici P. P. Ord. (d) *Ex Facultate Artium:* 12) R. P. Augustinus Peck a S. Joanne Nepom. Prof. Rhetoricae. 13) R. P. Martin. Bolla a Conceptione B. M. V. Prof.

Poëseos. 14.) R. P. Stanislaus Izikutz a Joanne Baptista Prof. Syntaxeos. 15.) R. P. Joan. Rohâts ab Assumtione B. M. V. Prof. Grammaticae. 16.) R. P. Dominicus Lengyel a S. Juliana, Prof. Principiorum. 17.) R. P. Gabr. Subányi ab Assumtione B. M. V. Professor Majoris Parvae, et Classium Elementarium. 18.) Perill. D. Jos. Laffer, Chyrurgiae et Obstetriciae Magister. Horum 4 priores sunt P. Petrini, sive e Clero Saeculari, 5, vlt. sub num 5, 6, 7, 11, 18. Viri Saeculares; 9 e Familia Patrum piarum scholarum. Haec de Universitate Claudiopolitana. De Schola vero Normali, quae, providentia Augustissimae Principis, Cibinii, non pridem, instituta est, in descriptione Cibinii agemus.

XVI. *Ad pag.* 265.

Mich A. Ajtai, d. 16 Nov. hora 6-ta vespertina, A. 1776, post trium Septimanarum morbum, vitam finivit. Natus erat in pago Száraz-Ajta Sedis Siculicalis Miklósvár, A. 1704, 29 Sept. Patre usus *Joanne Abod* Matre *Anna Nagy*. Primis Litterarum elementis in Ludo Litterario loci natalis absolutis, studia, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, in *Gymnasio Areapolitano* didicit, hinc, A. 1719, *Collegium Nagy-Enyedense* salutavit, ibique (dempto A. 1721-mo, quo in *Scholam Saxopolitanam* diverterat) litteris incubuit ad A. 1727, quo, ad regenda studia juvenilia, formandosque mores, *Comitum* trium Fratrum, *Stephani, Georgii et Ladislai Bethleniorum*, a Moderatoribus Collegii destinatus est. Pari deinde ratione, *Sigismundo*, filio S. R. I. Comitis Josephi *Teleki* de Szék, studiorum Moderator datus. Hic ibique officium suum cum laude

implevit. Postea, A. 1732, relicto patrio solo *Academiam Francofurtensem ad Viadrum*, ubi Jo. Ern. Jablonskium biennio coluit, tum *Franequeranam*, adiit. Patriam tandem repetens, munus *Concionatoris Aulici apud* Comitissam *Catharinam Bethlen* Josepho-Telekianam A. 1735, M. Sept. complexus, tanta commendatione usque exitum anni 1737-mi adornavit; ut tum vacua Professoris Philologiae in Illustri Collegio N. Enyedensi Cathedra ei deferretur. Initum ibi docendi ab Oratione aditiali fecit, quam *de usu et necessitate Philologiae*, 15 Jan. An. 1738, publice recitavit. Non autem docendo tantum, sed subsidium quoque ferendo, Discentium ingeniis opitulatus est. Decem sane sunt in Collegio Enyedensi Togati (i. e. Studiosi vestibus talaribus induti,) qui ultima ejus voluntate, singuli singulos quadragenos florenos annuos, ad juvanda studia sua percipiunt, et *Alumni Ajtaiani* nuncupantur. Horum Beneficiorum diribitorem extremis verbis voluit esse Successorem suum, Cl. D. Georgium Körösi, Eloquentiae et Historiarum Professorem Celeberrimum; qui Vitam quoque Decessoris, Epistolari scribendi genere, complexus est. Benevolentiae Ajtaianae testes etiam sunt, Gymnasia, Cibiniense, Schæsburgense, et Mediense, Augustanae Confessioni addictorum; Areapolitanum item ac Saxopolitanum; necnon Ecclesiæ Enyedensis, Fel-Enyedensis, Miriszlóensis, Détseensis, et Felső-Bányensis, Helv. Conf. addictorum, quae et quas ducentis (alicubi trecentis) florenis auxit. Laudationibus funebribus quia coli noluit, unus tantum sermo sacer exequialis a Clar. Joanne Baritz recitatus est in Templo Enyedensi, sepulcro ibidem adsidentibus defuncti Alumnis: cum

alias in funeribus magnorum Virorum, duo quoque S. Sermones, et Oratio insuper funebris, recitari soleant saepius.

XVII. *Ad pag.* 278. *lin.* 13, 14.

Dissertatio *Georgii Huszti* prodiit sub titulo: *Diss. Philologica da Lingvœ Hebraeœ Synonimis ex origine illustrandis.* Lejdae 1738. 4. Defendit ibidem Schultensii *Disputationem* 15. 16. *et* 17-*mam ad Origines Hebraeas.* 1737.

XVIII. *Ad pag.* 278. *lin.* 25.

Hodiernis Professoribus Celeberrimis Claudiop. accensendus, Cl. D. Georg. Méhes, qui post studia academica Gottingana et Ultrajectana, redux, factus erat V. D.M. Ill. Supr. Consistorii, anno vero 1776. M. Nov. Lector Philosophiae.

XIX. *Ad pag.* 290. *lin.* 26.

Post vocem: *conscendit,* adde: Mense Octobri. 17. Clar. D. Samuel Szabó, ex Academia Lugduno-Batava, quo a Musis Enyedensibus profectus fuerat, redux, Professor Philos. ac Mathes. in locum defuncti Cl. Stephani Intze, die 28 Jun. 1776 inauguratus.

XX. *Ad pag.* 299. *lin.* 26, 27.

Celeb. D. Simeone Borosnyai officio (frustra reluctantibus Ill. Supr. Ecclesiar. Curatoribus) renunciante, An. 1776 Generalis Notarius creatus est Reverendus admodum ac Clar. D. Sigismundus Eperjesi, Pastor tum Ecclesiæ Gálfalvensis in Dioecesi Küküllöensi, jam Fel-Vintzensis in Dioecesi Enyedensi.

XXI. *Ad pag.* 321. *lin.* 4.

Immo, Adolescentes Valachi, in Monasterio Balásfalvensi, Lingvam etiam Latinam colunt.

XXII. *Ad pag.* 340. *lin.* 20—22.

Credebamus Cl. *Petro Bod*, docenti e *Czvittingero*, Heltaium latine et hungarice Historiam Matthiæ Hunyadi evulgasse: sed recte Cl. *Jer. Hanerus* contrarium adserit, in *Adversariis de Scriptoribus Rer. Hung. et Transsilvanicar. Scriptisque eorundem antiquioribus*, p. 201, ubi docet, Opus hoc, idiomate tantum latino, A. 1565 Claudiopoli in Transsilvania in folio editum, sub titulo: *Historia Inclyti Matthiæ Hunyadis, Regis Hungariae Augustissimi.* Tenendum etiam putamus, Versionem Decreti Verbőcziani a Caspare Heltai 1571 editam non primam esse: sed Versionis *Blasii Veres* A. 1565 Debretzini evulgatae, tam ratione Versionis, quam Impressionis, emendationem, teste ipsomet Heltaio; qui tamen a hodierna orthographia et recta vocum ratione procul saepe discessit. Ex. gr. dum scribit: *Sapoliaj János, a' Scepesi fölnek örölcke valo Hispanya, Erdelj Wayda, Szekellyeknec Hispánya, és közönséges Hadnagy.* Pro *Tót*, quod Sclavum significat, habet *Todt;* pro *Gyula Fejérvár* scribit *Jula Feyruari etc.*

XXIII. *Ad pag.* 347. *lin.* 9—11.

Prodiit Noribergae 1651 Grammatica, sub titulo: *Elementa Grammaticae Latinae pro recta institutione Juventutis Scholasticae, ex prolixioribus Grammaticorum Praeceptis in breve compendium contracta a GEORGIO MOLNAR. Nunc denuo edita opera et impensis GEORGII ENVIDENSIS, Transsilvani. Noribergae Typis Michaëlis Endteri Anno M.DC.LI.* in 12-mo philyr. 6. Pro *Gregorio* ponitur in titulo *Georgius Molnár*; pro *Georgio Enyedi* aut *Enyedensi*, Georg. *Envidensis*, Enyedium vero fuisse editorem, patet ad calcem

Libri. In Dedicatione denique pro Comite de *Nádasd,* scribitur *Medasd.*

XXIV. *Ad pag.* 348. *lin.* 8.

Titulus Chronici Székeliani est hungaricus: *Chronica, ez Világnak jeles dolgairól.* i. e. *Chronicon de hujus Mundi insignibus rebus.*

XXV. *Ad pag.* 348 *post lin.* 10.

Andreas *Márk* Szentgyörgyi de Sepsi Szent-György, gnatorum Wolffgangi Kovácsoczi Cancellarii Informator; ad Vota secunda Kovácsoczii cum Christina Kendi, scripsit Carmen Nuptiale non inelegans, quod impressum est Claudiopoli 1593. 4. Ejus pariter est: *Carmen Nuptiale. In Gratiam Egregii Domini Pauli Benkneri* (Coronensis) *Sponsi et Annæ Kertsiæ Sponsæ, Conscriptum ab Andrea Marci Szentgiörgino. Impressum Claudiopoli Typis Heltanis, Anno D.* 1593. 4.

XXVI. *Ad pag.* 351.

A *Hontero*, præter illos, quorum meminimus, varii sane Libri ad publicam utilitatem editi sunt, nobis etiam ipsis plerique visi. 1) *Grammatica Graeca et Latina.* Ex hac, *Compendii Grammatices Latinae Libri duo*, A. 1567, 8-va forma, plag. 12, recusi. 2) *Rudimenta Praeceptorum Dialectices ex Aristotele et aliis collecta.* Item: *Compendium Rhetorices ex Cicerone et Quintiliano.* Coronæ 1539. 8. Constant 30 foliis. 3) *Sententiae ex Libris Pandectarum.* Coron. 1539. 8. 4) *Divi Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi Haeres Catalogus.* Coron. 1539. 8. 5) *Sententiae Publii mimographi, Enchiridionque Xisti, et Disticha Catonis, cum aliquot Opusculis Senecae.* Coron. 1539. 8. 6) *Nili Monachi Graeci Catholicae Sententiae.* De his scribit Caspar

Pesthiensis, in Præfatione statim memoranda: „Sen-
„tentias Catholicas Nili Monachi Graeci antea nun-
„quam impressas, ex vetusto quodam exemplari no-
„bis quasi denuo peperit.„ 7) *Epitome Adagiorum Graecorum et Latinorum juxta seriem Alphabeti. Ex Chiliadibus Erasm. Roterodami.* Coronae 1541. 8. philyr. 7. Prodiit cum Praefatione Casparis Pesthiensis, qua Opera Honteri, sub numeris 1 — 6 memorata, recenset. Praefatio sic incipit: „Caspar
„Pesthiensis Studiosis Coronensibus
„Salutem. Cum mihi per tempestates bellorum,
„quæ statim post obitum Sereniss. Principis, quon-
„dam Do. Joannis Regis Ungariae subsecutæ sunt,
„in Ungariam exeundi facultas nulla esset: — — —
„inter cogitandum subit mihi in mentem vetus illa
„necessitudo quae jam inde ab aliquot annis inter
„me et Coronenses intercesserat: cujus recordatio-
„ne permotus, huc me potius quam alio conferre
„volui — — Et certe si aliqua civitas, patria exce-
„pta, mihi chara fuit, Coronam hanc semper amavi
„plurimum: tum propter civium summam erga o-
„mnes humanitatem, tum vero quod bonis discipli-
„nis diligenter exculta nihil prius virtute duceret,
„eamque non vulgari amore amplecteretur. Cum
„igitur hic frequens in aedibus amici (*Honteri*) ver-
„sarer, compendia quædam ex praestantissimis scri-
„ptoribus ad utilitatem studiosorum erudita qua-
„dam brevitate compilata conspexi: qua quidem ex
„re non mediocrem animo percepi voluptatem. Nam
„cum eruditio sine præsidiis librorum nulli facile
„contingat, locaque illa quæ nobis librorum copiam
„facere consveverunt, ita a nobis dissita essent, ut
„aut raro admodum libri ad nos perferrentur, aut
„etiam allatorum, propter inopiam rei familiaris

„multis emendi potestas deesset, assiduitate diligen„tiaque ejusdem (*Honteri*) effectum est, ut Typo„graphiam vobis utilissimam, et apud nos antea non „visam, suis sumptibus fieri curaret: ut ex bonis au„thoribus optima quaeque ad cultum ingenii vestri „desumpta (ne multum temporis in scribendo amit„teretur) typis statim excusa in lucem prodirent. „Primum igitur Grammaticam graecam et latinam —— tanta felicitate edidit: *etc.* 8) *Rudimenta Cosmographica. Cum Vocabulis Rerum.* Coronæ 1541. 8. (Iter 1542.) Liber totus hexametris exaratus, habet *Rudimentorum Cosmographicorum Libros III.* qui foliis 19 comprehenduntur. Tertius sic incipit: *Hactenus Europæ lustratis ordine Regnis.* Tum, 4-ti instar Libri sequuntur *Animalium et Membrorum Nomina* foliis duobus, totidem deinde *Plantarûm et fructuum nomina*; binis postea *Rerum artificialium nomina,* binis ad extremum *Offitiorum* quoque et *Morborum nomina.* Haec excipiunt *Insignia Civitatis Coronensis* folio uno, *Circuli Sphverae cum V. Zonis* folio similiter uno, cujus aversa parte *Ordo Planetarum cum Aspectibus*, conspicitur. Post haec, *Regiones et Nomina Ventorum, Universalis Cosmographia, et Tabulae Geographicae,* 13 foliis absolvuntur. Ad calcem denique Libri leguntur: Impressum in Inclyta Transsilvaniae Corona. Et hæc quidem verba, plerosque Codices ab Hontero et Val. Wagnero editos, claudere solent. Tabulæ ligneæ Mapparum Geographicarum, hodieque in Typographeo Sculeriano (quod ex Honteriano, crebris restaurationibus factis, derivatur) Coronae superant. 9) *Reformatio Ecclesiae Coronensis, ac totius Barcensis Provinciae.* Coron. 1543. 8. folia habet 16 Recusus Liber

Vittebergae eodem anno, 8. 10) *Philippi Melanchthonis de Controversiis Stancari Scripta.* Cor. 1543 8. fol. 19. 11) *Disticha, N. T. materiam, et ordinem Capitulorum cujusque Libri per literas initiales indicantia.* Cor. 1545. 8. fol. 12. 12) *Agenda,* für die Seelensorger und Kirchendiener in Siebenbürgen. 1547. 8. 13) *Reformatio Ecclesiarum Saxonicarum in Transsilvania.* Coronae 1547. pl. 3. 14) Idem Libellus lingva germanica. Cor. 1547. 8. pl. 5 1/2. 15) *Odæ cum Harmoniis ex diversis Peëtis in usum Ludi Literarii Coron. descriptae.* Coron. 1547. 8. pl. 5. Praeter haec, *Catechismum Lutheri, Arati Versionem, Augustanam, Confessionem, Cebetis Tabulam, Terentii Comaedias,* sine mentione anni et loci *Melanchthonis Grammaticam* duobus tomis (quidam Wagnero tribuunt,) edidisse, litteris consignatum reperio. *Epistolas* ad Eruditos, Lutherum, Melanchtonem, Münsterum, ac alios exaravit plurimas, quarum collectio labor esset non ultimus. Ei etiam tribuitur *Apologia* in Comitiis Isabellae oblata *MS.* Nec non Scripta quædam super *Luc.* 2. *Marc.* 12.

XXVII. *Ad pag.* 352. *lin.* 19 — 23.

Bina Opuscula *Pauli Kyr* (non *Kir* scribitur ab ipsomet) sub uno titulo, et continuis 42 foliis, reperiuntur. *Job. Kyr* A. 1554, et *Ezechiel Kyr* A. 1559 Studiosi Coronenses memorantur, in Matricula Gymnasii; quos filios Pauli fuisse existimo.

XXVIII. *Ad pag.* 353. *lin.* 9. — 11.

Valent. Vagner, qui, fatis cedente Hontero, typographiam curabat, variorum Auctorum Opera luce donavit publica, qualia sunt: 1.) Lingva Græca Αριϛοτελες περι αρετον Βιϐ. α. Δημετριε Φαλερεως των ἑπτε Σοφειν αποφτεγματα Σοσιαδε των ἑπτα Σοφων ὑποτηκαι Coronae 1555. 8. fol. 16. 2.) *Aristelis*

Libellus de Virtutibus. Sententiae diversorum autorum de eadem materia. Coronae 1555. 8. fol 12. 3.) *Definitiones multarum appellationum, quarum in Ecclesia usus est. Auctore Melanchthone. Accessit D. Augustini Liber de Essentia Divinitatis.* Coron. 1555. 8. fol. 30. 4. *Philonis Judaei de Mercede Meretricis non accipienda in Sacrarium.* Graeco Latinae. Coron. 1555. 8. fol. 12. 5.) *P. Fausti Epistolae ad Joannem de Ganay Franciae Cancellarium Novem, et Angeli Politiani* 15. Coron. 1555. 8. 6.) *Magni Turcae Epistolae per Landinum Equitem Hyerosolimitanum latinitati denatae.* Item: *Aliae quaedam variorum Auctorum Epistolae leetu dignissimae.* 7.) *Libellus Sententiarum et Verborum gravitate refertissimus.* Coron. 1555. 8. 8.) *Insignes Sententiae ex L. Ann. Senecae Epistolis.* Cor. 12. 9.) *Sententiae ex Senecae Lib. de Ira.* Coronae 1555. 12. 10.) *Sententiae ex Senecae Lib. de Beneficiis.* Coronae 1555. 12. 11.) *Medicina Animae et Mortis Imago.* 12.) *Grammatices Graecae Compendium recusum.* 13.) *Ciceronis Epistolae Elegantiores.* 14.) *Melanchthonis Epistolae Responsoriæ.* 15.) *Brentii Catechesis.* 16.) *Odium Calvinianorum* ejusdem 17.) Gesangbuch. 18.) Der kleine Katechismus Lutheri c. c. Wagnerum denique, fuisse Auctorem Grammaticae Graecae disco e titulo: *Valent. Wagneri Coron. Compendii Grammatices Graece Libri tres.* Coronae per Martin. Wolffgangum 1630. 8.

XXIX. *Ad pag.* 371. *lin.* 30.

Annum 1712, lege 1713; et sane Michaël II. Apafi non An. 1714, ut cum Timone putabam: sed 1713, 1 Febr. defunctus est: id quod jam alibi quoque monui.

XXX. *Ad pag.* 379. *lin.* 25.

Illustri *Joanni Bethlen* debetur etiam: *Innocentia Transsilvaniae*, edit. in 4. philyr. 3 1/2, sine mentione Auctoris, loci et anni. Hoc Tractatu excusantur Status Transsilvanici, omnisque culpa desolatae per Barbaros An. 1658 Transsilvaniae juste in Georgium II. Rákóczi transfertur.

XXXI. *Ad pag.* 383. *lin.* 20.

Titulus Scripti, quem auctor praefixit est: *Moribunda Transsilvania ad pedes Sacratissimi Imperatoris projecta.*

XXXII. *Ad pag.* 405. *lin.* 17. — 20.

Nescio qua negligentia error irrepsit: est enim Liber, *Igaz Vallású Keresztyén*, opus Benedicti; Dissertatio vero, *de Inst. Sacrif.* Josephi Nagyári.

XXXIII. *Ad pag.* 410, 411.

Joannes Szalárdi, cujus Chronicon Manuscriptum laudavimus anno 1647, fuit Georgii I. Rákóczi Principis *Vice-Secretarius*, docente Privilegio *Communitatis Ecclesiasticae* Sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi, Orbai, Miklósvár et Bardotz. (*Vid. p.* 192,) A. 1614, 10 Aug. a Principe Gabriele Bethlen dato, et a Georgio I. Rákóczio 1647, d. 10 Maji (quo Szalárdi quoque subscripsit,) a Georgio II. Rákoczio autem 1654, d. 13 Julii confirmato.

XXXIV. *Ad pag.* 412. *lin.* 1.

Petrus Szilágyi, is forsitan cujus *p.* 263 et 500. *lin.* 21. meminimus, studiorum causa commoratus est Franequerae, ibique An. 1696, sub Praesidio Herm. Alexand. Röel, defendit non sine applausu, ac edidit: *Dissertationem Theologico-Philosophicam, de Rerum Creatarum, imprimis Angelorum et Hominum Origine, Fine, Ordine, Eventu*, etc. 4.

XXXV. *Ad pag.* 412. *lin.* 4.

Szomosközi al. *Szamosközi*; (male Czvittingero *Samoscasius*) et Zamosius cujus *p.* 348. meminimus, unius omnino ejusdemque Viri nomina sunt, teste ipsomet Szamosközio, *Pentadum rerum Transsilvanicarum* scriptore, omni, ut spero, exceptione majore; qui in *Pentadum* fragmentis MSS. A. 1603, historiam persequens, haec, inter cetera, memoriae commendavit: „Est ad Gradistiam Ulpiae „Trajanae ingens ruina, ubi murorum vasta fundamenta, concamerata hypogea; elaboratorum „lapidum, antiquarum inscriptionum, sepulcro„rum, idque genus aliarum rerum perantiqua „supersunt monumenta. Cujus urbis nomen tam „manifesta marmora istic ex antiquis ruderibus „residua loquuntur, ut nullus supersit dubitatio„nis locus, id quod late in *Analectis lapidum* „*Dacicorum nostris*, *Patavii editis*, explicuimus„ Verba haec excerpta sunt e MS. Szamosközio Ill. Domini S. R. I. Comitis Samuelis Teleki *de Szék*, cujus in res Hungaricas et Transsilvanicas ingentes sunt apparatus, cujusque Bibliotheca praestantissimorum omnis generis Librorum, et Manuscriptorum ad res patrias facientium copia referta ac instructissima, perennem laudem meretur.

Putaverat Cl. Bod in Athenis Hungaricis, Zamosium *Analectorum Auctorem*, et Szomosközium scriptorem *Pentadum rer. Trans.* diversos fuisse viros; ideoque pariter ego, sub nominibus duobus duo Scriptores existimabam, tanti scilicet Viri auctoritate adductus: sed quae in contrarium adlata sunt, dubio omni carent. Quamobrem autem *Szamosközius*, cujus *Pentadibus* Ill. Wolffg. de Bethlen frequentissime in Historia sua usus est, nomen

suum, in *Zamosium* mutaverit, apposite explicare (in Epistola ad me data) videtur Clar. Alexand. Kovásznai (*Vid. p.* 483,) dum censet, nomenclationem *Szamosközi* apud Italos, ubi agebat, barbaram apparuisse, ac ideo, procul dubio, *Zamosii* nomen, facilioris enunciationis gratia, formasse pro more ejus aetatis, nomina hungarica forma latina graecaque donantis. Fuit denique pagus quidam *Szamosközi* (vid. p. 500,) a quo hoc nomen nasci potuit.

XXXVI. *Ad pag.* 414. *lin.* 12.

Scripsit P: Nicol. Schmitth *Imperator Ottoman. Tom.* 2. *p.* 305, *Caput Telekii*, cum tribus et viginti equestribus signis Adrianopolim missum fuisse: at si fides, ut par est, habenda sit *Michaëli Cserei* eodem praelio praesenti, scribendique, Corpus Telekii indusio et femoralibus Tökölii propriis indutum, conjugique Görgényinum honeste transmissum fuisse; consequitur caput Telekii Adrianopolim non missum, sed in Gernyeszeg, celebri pago Telekiano ad Marusium, in Comitatu Tordensi, cum reliquis membris sepultum.

XXXVII. *Ad pag.* 419. *lin.* 29, 30.

Disputatio haec Tsengeriana, *Joh. Henr. Bisterfeldium*, anno adhuc 1654, Theologiae et Philosophiae Professorem Albae Juliae fuisse, luculenter docet; cum eidem dedicata a Tsengerio legatur.

XXXVIII. *Ad pag.* 425. *lin.* 18.

Add. haec Manuscripta: 1.) *Res gestae Synodi Universalis Pastorum Augustanae Confessioni per Transsilvaniam addictorum, Megyesini An.* 1666. 6 *Jul. congregatorum, conscriptae per Barthol. Bausnerum, Requiniensem Pastorem, Universitatis Notarium.* 2. *Barth. Bausneri Ecclesiae Requ. Pa-*

storis et Universitatis Ecclesiasticae Syndici Oratio de Presbyterio Sacro, s. Ordine Ecclesiastico Patriae, Gentis ac Ecclesiae nostrae, qualis ille nunc est. Habita Medjesini An. 1666, 8 *Nov. sub elect. Superintendentis.*

XXXIX. *Ad pag.* 425. *lin.* 21.

Petri Besodneri, Scholæ Cibiniensis Rectoris, est etiam Opus Manuscriptum, A. 1609 et 1610 elaboratum, quod inscribitur: *Exegesis Augustanæ Confessionis, primae illius et invariatae, exhibitae Carolo V. Imperatori, Aug. Vindelicorum* 1530.

XL. *Post lin.* 20. *pag.* 429.

Joannis Fuchsii Coronensis Opusculis, quae *Cl.* Horányi *Tom. I. pag.* 740. enumeravit, accedit: *Fasciculus Disputationum Philosophicarum* 1653 *et* 1654. *Vittebergae a Joanne Fuchsio Coron. habitarum.* Coronæ 1659. 4. typis Mich Hermanni.

XLI. *Ad pag.* 429, *post lin.* 20.

Joannes Gorgias Lector primum, post Rector Gymnasii Coronensis, auctor est Libri inscripti: *Syllabus Distinctionum Philosophicarum Usitatiorum, exemplis illustratarum atque ordine alphabetico digestarum, in gratiam Studiosae Juventutis adornatus a* M. Joanne Gorgia P. L. Cæs. *Gymnasii Coronensis Rectore.* Lipsiæ A. 1681. 8. pl. 5.

XLII. *Ad pag.* 435. *post lin.* 27.

Franciscus Rheter, Scholæ Coronensis Lector, ac postea Rector, quid in publicam utilitatem fecerit, prodit titulus Libri: *Joannis Bucelleni Officina, Epitethorum, Apellativorum et Nominum Propriorum, de novo revisa et in gratiam Tyronum Poëseos manuductionibus quibusdam locupletata; sedulitate Francisci Rheteri Scholae Coron. Lectoris.* Coronae Typis Michaëlis Hermanni, An. 1674.

8. philyr. 11. Item: Himmelische Seelen-Lust, oder andechtige Lieder. Coronae 1664. 12. philyr. 7.

XLIII. *Ad pag.* 436 *lin.* 11.

Est etiam Opusculum Manuscriptum: *Laun. Toppeltini Mediensis, I. V. Doctoris Apologia, contra Musarum Dacicarum Herculem* (Forte Matthiam Miles.)

XLIV. *Ad pag.* 437. *lin.* 3.

Lectu quidem digna sunt, quae habet *Czvittinger Specim. Hung. Literatae, p.* 404 — 406, de *Is. Zabanio*; at aberravit a vero, dum filium ejus *Joannem Zabanium*, sive (ut Nobilitatem a Leopoldo Imp. adeptus, nominabatur) *Joannem Sachs ab Harteneck*, S. R. I. Equitem, Excelsi Regii Gubernii in Transsilvania Consiliarium Intimum, Nationis Saxonicae Comitem ac Judicem Regium Cibiniensem, *capite truncatum* scribit *ob conspirationem cum seditiosis* (seditiosorum nomine intelligit procul dubio Rakoczianos,) qua *suspectus* fuerit. Decollationis namque ejus haec erat causa: *Joannes Schuller de Rosenthal* (non *Michaël Deli*, ut putavit Mich. Cserei in Historia sua,) Consul Schæsburgensis, Vir eximius, cusæ falsæ monetae adcusatus, Gratiam Vitae, Honori et Bonis, a D. Leopoldo Imp. exoraverat; Grationalibus Litteris A. 1702, 27 Januar. exaratis. His tamen minus obstantibus, Joannes Sachs (Hungaris communiter *Szász János* dictus, quo se nomine ipsemet quoque subscribere solitus fuerat, testibus Litteris apud me exstantibus,) Schullerum ipsum, A. 1703, circa Festum S. Michaëlis, miserabili nece perimi jussit. Hanc ob rem adulteriaque et homicidia, quae jussu Commendantis Generalis Rubutini inquisita subinde fuerant, A. 1704, in foro Cibiniensi capite privatus est. Luculenter haec

omnia docentur in Sententia Leopoldina in ipsum pronunciata; quam dehinc vulgabimus. Joannes vero insignia poenitentiae signa in ipso supplicio edidit, iisque patrem Isaacum non mediocriter consolari visus est. Scribit Timon ad An. 1704, *Epitom. Chronol. Rer. Hung. et Transsilv.* „Cibinii Supre„mus Saxonum Judex Joannes Szabanius; alter „item ejusdem nominis, provincialis *Gubernii* as„sessor gladio feriri jubentur.„ Sed *Saxonum Judex* seu Comes et *Gubernii Assessor*, unus idemque fuit Joannes; cujus servum quemdam, criminum heri sui conscium participemque, ejusdem cum domino supplicii poenam luisse constat.

XLV. *Ad pag.* 447. *lin.* 14.

Nova Dacia Faschingana prodiit A. 1743 et 1744 tribus Tomis minoribus; quorum primus complectitur tres Partes, Philyr. 11. 2-dus Partem 4-tam, 3-tius Partem 5-tam, philyr. 9.

XLVI. *Ad pag.* 449. *lin.* 3.

P. *Thomae Gál* Opusculum prodiit A. 1753, hac inscriptione: *A' Romai Catholica Ecclesiának Igazsága*; constatque philyris 5. Auctor nunc *Kantae* agit *Scholasque* Conventus ibidem *inspicit*.

XLVII. *Ad pag.* 449 — 454.

Tabellam Genealogicam Illust. Kálnokiorum *de Köröspatak, ab Andrea Nemes de Kálnok*, in hunc usque diem, integram iam reperimus, quae haec est: 1.) *Andreas* genitor 2.) *Stephani Nemes de Kalnok*, quem relicto nomine *Nemes*, cognomento *Kálnoki* uti coepisse existimo. Genuit vero 3.) *Matthaeum*, hic 4) *Demetrium*, patrem 5) *Andreae*, cujus fuit 6) *Valentinus*, qui Constitutionibus Siculorum An. 1506 Agyagfalvae conditis subscripsit, habuitque fratrem germanum *Michaëlem*

deficientem. Filius Valentini, 7) *Petrus*, Siculiae Trisedensis Supremus Judex Regius, ex Conjuge Clara *Burcsa* (quam verius *Aporianam* dixeris) genuit, 8) *Valentinum* (ut dictum est) Tabulae Regiae Adsessorem, et *Thomam*. Valentinus, ex Conjuge sua Anna Petki, filia Magnifici Joannis Petki de Ders, Transsilvaniae Cancellarii, habuit *Drusianam*, quae prius fuit consors Joannis Kemény, post Thomae Basa; et filium 9.) *Joannem Kálnoki*, Tabulae Regiae Adsessorem, Sediumque Sepsi, Kézdi, Orbai et Miklósvár Supr. Judicem Regium. Joannes ex Conjuge sua Catharina Károli, filia Stephani Károli, Stephani Báthori Regis Poloniarum Campestris Capitanei, genuit 10) *Stephanum*, qui ex Conjuge Anna Béldi, Clementis Béldi, totius Nationis Siculicae Generalis, filia 11) *Samuelem* Com. *Kálnoki*, in cujus memoriam hanc scriptionem institueramus. Samuel, Philosophiam Viennae absolvens, apud Ill. Domum Zrinianam in Croatia rebus politicis ac militaribus operam dedit. Redux in patriam, dum tandem A. 1686, Emericus Comes Tököli, cum suis Hungaris et certa Turcarum manu ad Hunyad Oppidum, non longe a *Porta ferrea*, in Transsilvaniae finibus consedisset, contra eum a Principe Apafio cum valida Siculorum manu missus, feliciter eum profligavit. Anno postea 1690, in suspicionem Tökölii incidens, ad Csik Lázárfalvam captus, in praesentissimo vitae periculo versabatur, nisi fidelissimi ejus litteras (ut vocant) correspondentiales clam surripuissent: sub eadem captivitate in Valachiam ductus, aegre libertatem adeptus est. Ultimis vitae annis Consiliarii Thesaurariique Transsilvanici honore a Magno Leopoldo condecoratus, officia haec, propter turbulentissimum Hungariæ et Trans-

ilvaniae statum, adire non potuit: sed viennae mor-
uus est d. 6-ta 8-bris 1706. (non 1703, ut antehac
locti eramus,) aetatis 66; sepultusque est apud Pa-
res e Familia S. Augustini, extra Urbem Viennen-
em. Solitus erat hic Comes dicere: *Caeteris pari-
ous, qui vult suam Familiam elevare, semper uno
gradu se ex altiori Conjugem ducat, et uno gradu a-
cendet; descendet vero eodem gradu, dum se inferio
em duxerit.* Samuel denique noster, e Comitissa
Elisabetha Lázár, habuit filium 12) *Adamum*; hic,
An. 1719, 1 Julii, peste quidem obdormivit: at, ex
Maria Mamuka de la Torre (orta ex Ill. Prosapia
talica) reliquit: a.) *Dominicum.* b.) Excell. *Anto-
nium Kálnoki,* Equitatus Generalem, et Inclytæ Le-
gionis sui nominis Tribunum. c.) *Thomam,* honore
Tribuni, dum vixit, clarum. d.) *Samuelem,* Virum
dum viveret, militarem. e.) *Franc.* et f.) Ill. C.
Josephum.

XLVIII. *Ad pag.* 455. *lin.* 5.

Kunicsio nomen proprium fuit *Franciscus.* Inte-
ger autem Libelli titulus (qui in nostro exemplo
cum deerat) est: D a c i c a S i c u l i a, *brevi compen-
dio exhibita. Laureatis honoribus Perillustrium, Re-
verendorum, Nobilium, Excellentium ac Doctissi-
morum DD. AA. LL. et Philosophiæ Neo-Magi-
storum. Cum in Alma Regio Princip. Acad. S. J.
Claudiopoli suprema Phil. Laurea condecoraren-
tur, per R. P.* Franciscum Kunics *e Soc Jesu AA.
LL. et Phil. Doct. ejusdemque Profess. Emerit. nec
non Inclyt. Facult. Philo. p. t. Seniorem, ab Orato-
ria Facultate Claudiop. oblata, A. MDCCXXXI.
mense Julio, die* 19. *Claudiopoli typis Acad. Societ.
Jesu per Simonem Thaddæum Weichenberg.* Li-
bellus est rarissimus.

XLIX. *Ad pag.* 456. *lin.* 8—11.

Praeter hoc Opus, librum quemdam latinum P. *Joannis Raicsáni* e S. J. in lingvam hungaricam transtulit, ediditque sub titulo: *Utazó, 's a' jövevény Únitárius Vallásról beszélgető Catholicus.* Kolo'sv. 1770. 8. philyr. 15. Inclyta Prosapia, e qua *P. Mihálcz*, qui aliquot annis sacrae expeditioni (*Missioni*) in Transsilvania operam navavit, ortum suum duxit, et antiquissima, et clarissima est. *Michaël* Baro *Mihálcz*, et Genitor ejus *Nicolaus*, seculo 14-to fuere Sclavoniae et maritimarum Regionum Bani, quod *P. Timon* quoque numerat *Epit. Chronolog. ad* A. 1326. Michaël hic genuit *Benedictum*, qui *Alexium*, qui *Joannem*, qui a.) *Nicolaum*, genitorem, ex Barbara Pernyeszi, *Helenœ*, consortis Nicolai Bethlen (*vid. p.* 373,) et b.) *Paulum*, qui *Mihálczfalvense* Dominium, cum aliquot Possessionibus ad id pertinentibus fato quodam amiserat, ex eo, quod Caspari Békésio, quem Maximilianus Imp. in locum Stephani Báthori substituere volebat, cum Siculis nobilibus compluribus, favisset. Bona illa Mihalczfalvensia, in Comitatu Albensi, non longe ab Alba-Carolina sita, sui juris fecerat Franciscus Balassa, cujus filia Elisabetha uni e Familia Gyulafiana (quæ in virili sexu An. 1755 defecit) nubens, ad eam dicti Dominii possessionem traduxerat. *Paulus* ille *Mihálcz* ex Contorali sua Rebeca Porkaláb, genuit *Stephanum*; hic, ex Anna Veres, femina lectissima, *suscepit Michaëlem Mihálcz* de Gelentze insignem jurisperitum, in aula Francisci de Bethlen educatum qui divenditis in *Gelentze* Bonis, jure paterno habitis, in celebrem pagum Al-Torja Sedis Siculicalis Kézdi transmigravit. Ex ejus genere sunt cuncti hodie DD. Mihalczii in Al-Torja, adeoque etiam

P. Stephanus Miháltz, de quo narrationem orsi eramus. Filius Michaëlis Mihálz fuit, ex Anna Rétyi *Nicolaus*, fata plura sub initium hujus saeculi in turbis Rakoczianis expertus, qui genuit *Michaëlem*, virum, ut Scripta ejus apud Haeredes superantia testantur, probe eruditum. Inter Liberos Michaëlis, ab optimis characteribus nobis notus est Ill. Dom. Alexius Mihálcz *de Gelentze*, Supremus Vigilliarum Praefectus, ac antehac *Fori Mixti* Siculorum Militarium Provincialiumque Praeses. Ex Inc. denique Familia Mihálcziana impræsentiarum quinque sunt Viri Ecclesiastici, quinque et Militares.

L. *Ad pag.* 456. *post lin.* 28.

Stephanus Pongrácz e S. J. fuit AA. LL. et Phil. Doctor, ejusdemque Claudiopoli Professor emeritus A. 1750, quo, eo auctore, quantum conjicere queo, prodierunt: *Gesta S. Nicetae, Veteris Daciae Episcopi et Apostoli.* Claudiopoli foliis octavis, philyr. 5. *Conf. pag.* 145. *lin.* 16.

LI. *Ad pag.* 464. *post lin.* 14.

Josephus Bodoki, Collegii Ref. Claudiopolitani Professor Celeberrimus, (*Vid. pag.* 278,) duos Codices utiles lingva Hungarica donavit: 1) Jacobi Lentfant, Ecclesiae Gallicanae Berolinensis Pastoris, Introductionem in lectionem N. Testamenti, inscriptum: *Az Uj Testamentomi Sz. Irások' olvasására való Bévezetés.* Edit. Claudiopoli 1775. 8. 2) Parvulorum Religionem, a Geor. Friderico Seilero, Acad. Erlang. Professore, concinnatam, ex Germanico, sub titulo: *Kisdedek' Vallása.* Edit. Claudiop. 1775. 8.

LII. *Ad pag.* 471.

Ut liquidius origo magni Herois innotescat, quæ-

dam de Ill. Familia Daniel adnectenda censemus. Anno 1400, ante quem jam florens exstitit Prosapia, eminuerunt: *Blasius, Petrus et Lucas Daniel.* Longo post tempore, *Sigismundus Daniel* gessit Officium Mareschalli in Aula Regis Poloniae, Stephani Báthori, quem in bellis summa cum laude sequutus fuit. Filius Sigismundi *Petrus,* ex Conjuge sua *Anna Kornis,* genuit itidem *Petrum,* Trium Sedium Siculicalium Capitaneum. Filii Petri hujus fuere *Franc. et Michaël.* Franciscus in praelio ad Coronam occubuit. Michaëli, Principatum tenente Gabriele Bethlen, Supremo Mareschallo Aulico, praeter *Petrum* improlem, nati erant: *Franciscus et Joannes Dániel de Vargyas.* Horum

I. Franciscus, Sedis Udvarhely Supremus Judex Regius, et ad Portam Ottomanicam vice non simplici Legatus extraordinarius, ex *Juditha Béldi,* Pauli Sorore, genuit *Stephanum*; Sedis Udvarhely Supr. Judicem Regium, Tabulaeque Regiae Adsessorem, et ad Imp. Leopoldum Legatum Transsilvaniae extraordinarium. Stephanum Conjux sua *Sofia, Petri Kemény* (Fratris Joannis Kemeny Principis, et Supr. Comitis Albensis) ex Clara Torotzkai filia, patrem fecit septem Liberorum, quorum nomina fuere: 1) Michaël, qui initio seculi præsentis in *valle salsa* juxta Claudiopolim fortiter pugnando occidit, relinquens filium *Stephanum,* jam vita functum, Genitorem I. D. Emerici Daniel, I. Tabulæ Reg. Adsessoris. 2) Franciscus, Tab. Regiae dum viveret Adsessor, cujus filius *Franciscus* superest, *Georgius* vero finivit. 3) Petrus, Francisci Rákóczii hujus seculi initio Armiger, qui ex Helena Sárosi genuit *Sophiam,* Exc. quondam Comitis *Joannis Haller* Transsilvaniae Gubernatoris

Contoralem. 4) Stephanus Noster; qui in aula Ill. Nicolai Bethlen, Transsilvaniæ Cancellarii consummatissimi, quo vicesimum quintum aetatis annum agens profectus fuerat, Confessionem Helveticam amplexus est. A.1703, bello Rákocziano Transsilvaniam inundante, simul cum fratre germano Petro, Coronam Urbem, ubi fidem integram Aug. Domui Austriacae servaret, se abstraxit: at mox, dum ambo fratres, expediti ab Urbis commendante, quid Rákocziani gererent, speculantur, ab iisdem capti, adhaerere Rákoczianis coacti fuere. Quantam Stephanus habuerit existimationem, vel ex eo colligas, ut totus Rakoczianorum exercitus, eum Legationis ad Valachiae Principem Bránkovanum missae caput constituerit; quam non sine laude perfecit, et dono excultus a Valacho rediit. Paulo post, fratres Petrus et Steph. in Hungariam profecti, Petrus Franc. Rákoczii Armiger, Stephanus Comitis Simonis Forgáts Supremi Belli Ducis Adjutor Generalis (Adjutant,) creati sunt. Mox vero, evoluto annuo spatio, Com. Forgáts captus est, atque adeo Stephanus rediit in Transsilvaniam, hicque a Supremo tunc Armorum Duce, Comite Laurentio Pekri de Pekrovina, non modo Generalis Adjutantius, sed et actualis Capitaneus constitutus. Mortuo Comite Pekrio A. 1709, e tribus ejus filiabus pupillis, Polyxenam Pekri, forma aeque ac virtutibus tota Dacia Clarissimam, tori thalamique Sociam eodem anno sibi junxit. Postmodum, cum A. 1711, Pax inter Augustiss. Aulam Austriacam, et Rákóczianos, ad Oppidum Szathmár coalesceret, ad amplectendam *Gratiam* Caesaream *amnestialem*, nomine Procerum et Nobilium in Transalpina ac Moldavia ex-

sulantium, Stephanus missus est. A. 1745, cum jam antea titulo Lib. Baronis ornatus fuisset, Supremus Judex Regius Diplomaticus Sedis Udvarhely oraculo Augustissimae denominatus. Vita functus, reliquit (α.) *Filium cognominem* et Successorem, Heroëm sapientissimum; (cujus Filius oculissimus, Stephanus itidem L. B. Dániel, omnium, dum vixit, junior, Domicellus e Schola politus ac svavissimus, absolutis circa A. 1770, summa cum laude in Collegio Ref. Claudiopolitano studiis, habitu militari indutus, quo Principi fidelem, Patriaeque utilem se olim testaretur, ditionem Polonicam Augustae Mariae Theresiae salutavit, ibique vita, qua multo longiore dignum censebamus optabamusque functus est. Exegit vero dum Musis Claudiopolitanis adhuc litaret, monumentum sibi ære perennius, versione hungarica, gallico ex idiomate. *Belisarii* Marmonteliani, (quem a Cl. *Petro* quoque *Zalányi* lingva eadem hungarica donatum memoravimus pag. 510, editi Claudiopoli, post mortem metaphrastæ, A. 1776. in 8-vo, sub titulo; *Belisarius, mely — — Marmontel Úram által — — kiadatott, azután pedig Magyarra fordittatott Báro Vargyasi Legifjabb Dániel István által:*) ac (β.) *Polyxenam* (Vid. p. 512) ceteri namque Liberi, vlt, *Ludovicus, Ladislaus, Ladisl.* alter, *Susanna, Emericus, Elisab. et Maria,* ante Patrem cum Magnifica Genitrice sua naturæ debitum solverant. 5) Clara, quam consortem thalami habuit Ill. quondam *Samuel Bíró* Senior de Homoród-Szent-Márton, Consiliarius Gubernialis. 6. Juditha, *Ladislai* Lib. B. *Bánfi* Senioris de Losontz, Comitatus Kraszna Supr. Comitis Conjux. 7. Catharina, *Balthasaris Horváth,* dum vixit Senioris, de Petrityevit Contoralis.

II. Joannes Dániel *de Vargyas*, alter Michaëlis Mareschalli filius, Principi Gabrieli Bethlen, ob memoriam patris, et emicantes adolescentis virtutes, charus, auspiciis et subsidiis dicti Principis, ad exteras regiones, discendi et experiendi gratia profectus, et in luce Academiarum versatus, postquam solida eruditione ornatut repatriavit, Supremum Capitaneatum Trisedensem consequutus est; et dum memoratus Princeps Catharinam Brandeburgicam ducendam intendisset, Joanne Legatorum non ultimo in nuptiali foedere usus est. Joannes e *Sophia Gerendi* (ex Inclyta Prosapia Gerendiana, quæ Magnificas Familias, Rákóczi, Kemény, Homonnai, Apafi, *cet.* attingebat) obtinuit: *Michaëlem, Franciscum et Petrum.* Horum Franciscus, Sedis Udvarhely Supr. Judex Regius, *Agnetis Bánfi* maritus, sine solatio liberorum decessit. Michaël autem Supr. Judex Regius Trisedis, ex *Juditha Haller* Conjuge nactus est: 1) Sophiam, Excel. quondam Comitis *Georgii Bánfi* Transsilvaniae Gubernatoris Consortem primarum nuptiarum, 2) Juditham. 3) Evam. 4) Laurentium, Genitorem Laurentii L. B. Daniel de Vargyas, Incl. Tab. Reg. Judiciariae Adsessoris non pridem vita functi, cui Sacratissima Princeps, Dignitatem Liberi Baronatus, in omnes Posteritates (sic adeoque duae sunt Lineae, in Ill. Prosapia Daniel, Baronales) valituram, Diplomate 1751, 14 Febr. emanato, contulit, postquam dictus Laurentius, in Legione Vetésiana Vexilliferi, postea in Legione Halleriana Centurionis officio functus, fidei specimina dedisset. 5) Joannem. 6) Josephum, Incl. Sedis Siculicalis Aranyas Suprem. Judicem Regium, genitorem: *a*) Alexii. *b*) Jo-

annis. *c.*) Gabrielis S. C. R. et Ap. Majest. antehac Capitanei. *d*) Petri, Danieliorum.

LIII. *Ad pag.* 477. *post lin.* 30.

Samuel Horváth Med. Dr. Hungarus, Agropolitanus, post studia feliciter in patria peracta, Ultrajecti Medicinae litans, edidit ibidem erud. *Dissertationem de diversa aëris in corpora diversa agendi ratione.* 1776.

LIV. *Ad pag.* 478: *lin.* 26, 27.

De *Dacia Husztiana* recte quidem Cl. Bod judicavit, continere eam res quoque nonnullas, quae antiquis monumentis stabiliri nequeant. Sed simul et nos monendum habemus, talia quoque quaedam Husztium tradidisse, quæ Scriptoribus rerum gestarum coævis rectius forte perspecta habuerit. Unico exemplo res erit clarior: *Joannes Bethlenius Rer. Transsilv. Lib.* 2. §. 14, scribit, Principem Achatium Bartsai, jussu Principis Joannis Kemény, Görgényino (tanquam in arcem Kövár transferendum) eductum, in itinere occisum, in pagoque *Répa* per rusticos humili funere tumulatum. In hanc ferme sententiam procedit etiam *Joan. Szalárdi Hist. MS. Lib.* 8. *Cap.* 11. dum fatur, „*Midön vitetnék* „*Kővár felé* (Bartsai Ákos,) *Répa nevü falunál,* „*nagy véletlen reájok ütének, 's a' szekereket ottan* „*felvervén, nóha nagy reménykedéssel reménykednének, hogy ha ugyan megkellene lenni, szednék-el* „*fejeket; de azok ö nékiek dühödvén és meglövöldözvén, vagdalván, öket megölték vala, kiknek tetemeik a' falu lakossaitól ugyantsak ott a' falu pellengérje-mellett egy vermetskében, eltakarittattak* „*vala. És ily bóldogtalan kimenetele lön a' Bartsai* „*Akos uralkodásának.*„ Hos plerisque Scriptorum sequutis, utpote Bartsaio coaetaneos, credidera-

mus nos quoque dictum Bartsaium in pago *Répa* sepultum; ideoque Husztium, Principem in vico *Kozma* (debebat tamen scribere plenius: *Kozma-telke*) humatum docentem a vero aberasse. At non modo ex notationibus quibusdam manu exaratis doceor Bartsaium in Kosma-telke sepultum: verum etiam a fide dignis Viris Ecclesiasticis, qui ex proposito rei cognoscendae e vicinia incubuerunt, moneor, tumbam Acatii juxta fimetum Parochi Valachici Kozmatelkensis concordibus incolarum vocibus commonstrari. Aut ergo Husztio aliquid deferimus, aut arbitrandum putamus, aliquem Sociorum Barcsaii in pago memorato tumulatum. Scribit quoque Husztius Acatium trucidatum fuisse in territorio pagi *Szokoly*; et hoc roboris nonnihil sententiae ejus addere videtur: ager namque pagi Kozmatelke, terrenis possessionum Szokoly, Tants et Bányitza collimitatur. Et sane Bartsaius Görgényino in arcem Kővár recta ad Szokoly duci debuit; nisi ideo ad subalpina, ubi vici Valachici Alsó-Répa seu Répás) et Felső Répa jacent, deflexum fuisset, quo audentius Bartsaius perimi posset. Ceterum, adduximus haec, ut alii, quibus proprius degere contigit, ad rem curatissime investigandam excitarentur.

LV. *Ad pag.* 485. *lin.* 24.

Inter aliorum Opera, quae Köleserius recudi fecit, est *Tibullus*, sub Titulo: Tibullus Corvinianus. *Seu* Albi Tibulli, Triumviri Poëtices, quae supersunt, e Codice Manuscripto Matthiae Corvini Regis Hungariae, recensuit Samuel Köleserius a Keres-eer. Claudiopoli, Impressit Sam. Pap. Telegdi An. 1727.

LVI. *Ad pag.* 488. *lin.* 14.

Opus Joannis Com. Lázár: *Versus Mnemonici ad ductum Ausonii Popmae Frisii.* Cibinii 1769. 8.

LVII. *Ad pag.* 490. *post lin.* 10.

Ladislaus Mó'sa *de Sáros-Berkesz,* filius itidem Ladislai, Jurati Notarii circa An. 1697, et postea Vice Capitanei Districtus Kővár, quem e Christina Viski An. 1710, 9 Dec. natum, reliquerat posthumum; litteris probe excultus, primam juventam in Cancellaria Guberniali Transsilvanica transegit, ubi occasione Distinctionis limitaneae Transsilvaniam inter et Valachiam antea Austriacam, ad latus Commissariorum ex parte Principatus Transsilvaniae ad eam delegatorum pro tractando Protocollo denominatus, *Diarium,* super rebus inibi gestis seculturae aetati insigni labore confecit, Archivo Guberniali repositum. In Comitatu deinde Szólnok Interiore (cujus metropoli, Oppido nempe Dees, jure materno sedem habitationis fixerat,) spacio 25 circiter annorum, *Notarii et Supremi Judices Nobilium,* juxtaque in Generalibus Principatus Comitiis saepius *Camitatensis Deputati,* Muniis eximie obitis, optime de Provincia Szólnokensi meruit, cujus Archivum in seram posteritatem Nostrum commendabit. Commendabunt binorum Tomi Manuscriptorum; quorum *altero Civilem* nostri aevi Historiam Transsilvanicam ex Actis Publicis, *Ecclesiasticam altero,* similibus e fontibus, multa industria, ut erat diligentiae indefessae, elaborasse constat. Concinnavit etiam *Projectum* quoddam *de Contributione,* quo se versatum in publicis Patriae rebus testatum reddidit. Typis insuper excudendum dedit: *Lessum Funebrem in obitum Gabrielis Atzél*

de Szathmár Med. Dris, Cognati sui. Claudiopoli 1763. 4. Die 10 Nov. 1775. Coelo terram Noster commutavit, relictis *Filiis*; cognomine *I. D.* Ladislao Mó'sa *de S. Berkesz*, SS. CC. RR. et AA. Majest. in Inclyta Secunda Legione Siculo-Limitanea Pedestris Ordinis Centurione, cujus eruditae Collectiones Litterariae saepe nobis profuere, et D. Josepho Mó'sa; nec non *Filiabus* Nobilissimorum Virorum Conjugibus.

LVIII. *Ad pag.* 498. *post lin.* 34.

Samuel Szegedi Med. Dr. patria Claudiopolitanus, eadem ex Urbe, ubi studiis diligentem operam dederat, Trajectum Rheni salutavit, publicique juris fecit: *Dissertationem sistentem Physiologiam et Pathologiam Muci.* Trajecti ad Rhenum 1772. 4. Jam Inclyti Comitatus Tordensis Physicum Ordinarium agit.

LIX. *Ad pag.* 499.

Com. *Ad. Székely*, hungaricum etiam fecit e germanico Librum de Cura Jumentorum, quem inscripsit: *A' marhák körül-való Austriai rendtartás.* Edit. Cibinii 1763. 4. plag. 10.

LX. *Ad pag.* 503. *lin.* 8.

In Sepulcreto Nagy-Enyedensi, ubi Szigetius (cum Galfiana 1732, et Enyediana 1737, defunctis Conjugibus) jacet, in lapide sepulcrali legitur, litteris majusculis: *Exuvias Eximii Viri Clarissimi* ac *Reverendiss.* Dni *Stephani Gyula Szigeti*; Theol. in *Ill. Collegio N. Enyediensi per integros XXIV. Annos Professoris immortaliter meriti. Dein vero Ecclesiarum in Transsilvania Reformatarum Superattendentis Vigilantiss. at graviora passi, hic collocarunt Gener et Liberi Maestissimi, Anno*

1740.

1740, 17 Julii. *Obiit Anno Christi MDCCXL. I-ma Jul. aetatis suae LXII.*

LXI. *Ad pag.* 504. *lin.* 10.

Utroque pollice laudandum etiam est institutum D. Com. Josephi Teleki, dum *Museum Animalium*, nunquam antehac in Transsilvania visum, quod Mammalibus, Avibus, Amphibiis et Piscibus constat, instituerit, locaveritque, Cibinio translatum, in Libera Regiaque Civitate Agropoli (*Maros-Vásárhely*) ad compitum platearum de *S. Georgio et S. Rege* Stephano nuncupatarum, propriis in aedibus, *Teleki Ház* vulgo nominatis; ubi et *Bibliotheca selecta* Ill. D. Comitis adservatur, una cum *Libraria supellectili*, ad cognitionem Rerum Hungaricarum et Transsilvanicarum fere incomparabili, Cl. D. Danielis Cornides (de Quo vid. *P. Horányi memoria Hungaror.* Tom. I. pag. 417, 418,) ab amplissima eruditione orbi litterato non ignoti.

LXII. *Ad pag.* 504. *lin.* 26.

Bibliotheca Ill. Dom. Samuelis Teleki, jam Consiliarii Gubernialis Actualis Intimi, qualem nullus unquam Vir privatus in Transsilvania habuit, quamque accessiones quotidianae, tanto Comite dignae, augent; in celebri Possessione Telekiana, *Sáromberke* nuncupata, quæ in Valle Marusii, supra Agropolim jacet, Comitatuique Tordensi adscripta est, surrexit.

LXIII. *Ad pag.* 505. *lin.* 31.

Stephani Tőke etiam est: *Consideratio Magnitudinis Mundi Adspectabilis Physico-Astronomica.* N. Enyed. 1766. 8.

LXIV. *Ad pag.* 506.

Michaël Tsomós Siculus *de Albis*, Professor Celeb. Collegii Claudiop. (*vid. pag.* 278,) emensis Claudiopoli studiorum cursibus, Lugduni Bat. et Francofurti ad Viadr. altioribus incubuit. Lugd. Batavorum agens scripsit *Dissertationem de Jure Postliminii*, quae edita est Claudiopoli 1757. Edidit ibidem etiam *Orationem inauguralem, de Ortu, Progressu, Fatisque Jurisprudentiae Transsilvanico-Hungaricae.* 1758. Scripsit plures quoque *Dissertationes Juridicas*, ab Auditoribus suis publice defensas Claudiopoli. *Historiam* denique *Anonymi Belae Regis Notarii*, Civitate Hungarica donatam, prelo subjiciendam paravit.

LXV. *Ad pag.* 508.

Poëtica Opera patrio sermone exarata Reverendiss. *Georgii Verestói*, quorum p. 178 meminimus, prodierunt Claudiopoli 1772 in 8-vo, inscripta: *Temetési és Lakodalmi Alkalmatosságokra írt Magyar Versek.* Dissertatio autem in Exod. 3: 1 — 5, *de Palma ardente* prod. Franequerae 1725. 4.

Filius itidem Cl. Georgius Verestói, Pastor Ecclesiae Claudiopolitanae, quem p. 278. commemoravi, in Academia Franequerana agens, edidit celebrem *Dissertationem Theologico-Philologicam, de duobus Philosophorum Aegyptiorum Mosi olim resistentium Ordinibus, quorum priores* Jannhs, *posteriores autem* Jambphs *nominabantur.* Franequerae 1764. 4.

Filius pariter Georgii, Cl. Sam. Verestói M. D. edidit: *Specimen Annotationum Helmintologicarum, quæ Naturalem spectant Historiam Lumbricorum.* Franequerae 1772. 4.

LXVI. *Ad pag.* 516. *lin.* 25, 26.

Illustrissimae quoque Heroinae, Susanna et Maria Vesselényiae, laudem maternam, et Eruditarum laudem propediem adipiscentur: *Maria* enim, Adamo-Telekiana, *Artem semper gaudendi.* ab Hispano *Sarassa* latine scriptam et foliis quartis impressam, postea autem a D. *Windheimio* Professore Theologiae Erlangensi contractam, et in 8-vo germanice editam; *Susanna* vero, Conjux B. Georgii Bánfi Protribuni, *Veritatem Religionis Christianae ex Conversione Pauli Apostoli,* ab Anglo erud. *Lithleton* concinnatam, et post lingva germanica donatam; idiomate hungarico typis exscribendas aptarunt.

LXVII. *Ad pag.* 518. *lin.* 12.

Joan. Albrichius insignis fuit Collector *Manuscriptorum historicorum,* exstatque volumen ejus in folio, quo continentur: I.) *Annales,* quibus cerussa seu plumbo scriptorio aliena manus superscripsit: *Fuchsii Chron.* Initium capiunt Annales isti An. 990; pergunt usque 1585 inclusive. In fine hujus anni, hanc adscripsit Albrichius notam: „NB. „Hæc hactenus ignoto auctore circumvolitant. Esse „vero Chron. hoc collectum a diversis Auctoribus; „in primis a D. *Simone Massa,* Past. Cor. (*Coronen-* „*si,*) et post eum a D. *Marco Fuchsio,* in Pastoratu „Cor. prioris Successore, Firmiter persvasus sum: „uti id etiam ex sequ. Manuscripto proprio hujus „auctoris (*Fuchsii,*) quod adhuc hodie penes Fami- „liam ejus conservatur, videre licet, et sub titulo „seq. conscriptum est: *Notatio Historica.* Jam ergo sequitur *Fuchsii Notatio Historica* in Volumine Albrichii, qui in fine A. 1590, hanc iterum adjecit notam: „NB. Hic rursus notandum occur-

„rit, omnia Manuscripta, quae ad manus meas „pervenerunt, quorum exemplaria numero 6. „fuerunt, hactenus, paucis exceptis, in omnibus „concordant. A quo vero tempore Sim. Massa „in Pastorat. Cor. devenit, scil. ab A. 1591, us-„que dum moreretur An. 1605, variationem ali-„quam pati.„ Ab A. 1591, Albrichius, quae ex alio Manuscripto, quod Massae tribuit, deprompsit, suis locis inseruit Fuchsianae Notationi utrisque, *M.* et *F.* litteris in margine, distinctis. Massana plerumque uberiora et specialiora sunt Fuchsianis, ac ab auctore, qui rebus gestis interfuit, profecta videntur. A. 1598, ad verba quaedam Manuscripti, quod Massae tribuerat, notam adscripsit Albrichius: „ex quo elucet, non esse Massam hu-„jus Manuscripti auctorem.„ Pergit tamen litt. M. ponere in margine. Tandem vero; quae Fuchsio addit, ex alio Manuscripto depromta vocat. Post An. 1605, quo mortuus est Massa, sola Fuchsiana habet. *Conf. p.* 428, 429.

Fuchsius interim *Notationem* suam *Historicam,* perduxit ab A. 1586, ad 1619, quo, die 28 Jan. aet. suæ An. 62, mortuus est: constat 14 circiter philyris. Continuationem ejus adornarunt Viri Doctissimi, Christianus Lupinus et Joan. Oltardus Pastores Cibinienses.

II.) In Volumine Albrichiano scribitur:

„Q. D. B. V.

„Copia Manuscriptorum, ex auctorum „autographo, opera *Joh. Albrichii,* M. D. ac Phy-„sici Ordinar. in lucem publicam posteritati pro-„ductorum. An. 1726.„

Sequunturque postea:

1. *Li-*

1. *Liber Annalium raptim scriptus per MICH. WEISS Mediensem, Senator. Reipub. Cor. ab An.* 1569 — 1612. Hujus sub titulo Diarii *p.* 528. meminimus. Fuit vero Michaël Judex Coronensis, qui ad Marienburgum in Barcia ab exercitu Gábrielis Báthori victus ac interfectus est; id quod suo loco fusius narrabimus.

2. *Anonymi Continuatio*, usque ad An. 1614.

3. Alberti Hutteri *Oratio*, Vid. *P. Horányi* Tom. I. p. 192.

4. *Litterae* Hungar. inter Andr. Géczi, Senat. et Popul. Coron. atque Nobil. Coronae existentes factae.

5. *Chronicon* incerti auctoris, ex *Andreæ Hegyes* Manuscript. descript. ab An. 1038 — An. 1601. Parvi momenti.

6. *Historiæ* s. *Annales* ab An. 1520 — 1570. auctore Hieronymo Ostermayer, Orgonista Coron. Usque ad An. 1561, ex eodem Manuscripto *Andr. Hegyes* descripsit.

7. Andreae Hegyes (Hedgyes aliis) Senatoris Coron. *Annales*, seu potius Diarium, ab A. 1603 — 1617. Autographum, idque lacerum prora puppique carens, est in manibus Clar. *Pauli Roth* (*pag.* 521.)

8. Michaëlis Seybriger, aurifabri Coron. Anmerkungen. ab A. 1599 — 1611.

9. *Chron.* s. *Historia* Dom. Benkneri, ab An. 1600. ad 1618.

10. *Fragmenta*, ab A. 1648 — 1660. Horum pars ex Danielis Nekesch s. *Schuleri* Diario, quod itidem Cl. Paul. Roth possidet, depromta est.

11. A. M. i. e. Assarelae Mederi *Fragmenta.* Vid. p. 432. His Fragmentis, serie per lacu-

nas interrupta, enarrantur res, An. 1688, a d. 8 Mart. usque d. 21 Apr. 1689, Coronae satis turbulenter actae; cum fatali incendio, Coronam d. 21 Apr. devastante; lingva Germanica.

12. *Litterae publicae* d. A. 1689, in cippo turris repertae. Narrant res tristes, illo tempore Coronae gestas, et rebellium civium supplicia.

13. Des Grafen Tököli Einfall in Burzenland, dessen Schlacht bey Zernest und Tohan, und Abmarsch aus Siebenbürgen. An. 1690, d. 13 Aug. bis An. 1691, d. 13 Maji.

14. Martini Zigleri *Collectanea Historica*. Vid. de Martino *p.* 428. Dictus fuit alias *Mart. Pistorius.* quod Patre pistore probe Cassoviam in Hungaria genitus fuerit.

15. Anno Mundi 1690. Anno Christi 1592. Sind die Bulgaren hier an diesen Ort, i. e. bey Cronstadt kommen. In calce hujus Histor. de Valachis Coron. Subscript. est: A. Adami 7140.

Horum meminisse non piguit, in futuris Scriptoribus Rer. Transsilvanicarum comparanda manifestaremus.

LXVIII. *Ad pag.* 519. *post lin.* 19.

Daniel Filtsch, Pastor Cibiniensis (*pag.* 310.) Celeberrimus, Eruditissimusque; et dignissimus, in quem, post obitum Reverendiss. Jer. Haneri, Ecclesiarum in Transsilvania Augustanae Confessioni addictarum Superintendentis, pro Successore candidatum, suffragia convenerint. Auctor est Operis Poëtici, quod inscribitur: Sinngedichte auf Joseph den Zweyten, Römischen Kaiser, aus dessen Reise in Siebenbürgen, von D. F. aus Herrmanstadt 1773. 8. Insignis Poëta acute, quae voluit, expressit,

Sic, ex. gr. e festivis Caesaris verbis, non *tres* (tres namque sunt in Transsilvania *Nationes Receptae*, puta: Hungarorum, Siculorum et Saxonum; reliquae *Toleratae* dicuntur et sunt,) sed *duas* tantum, *bonam* videlicet ac *malam*, Nationes pronunciantis, pulcre cecinit:

Giebt es nur (Cæsar sprichts zwoo Nationen,
Die eine bös, die andre gut.
So seyd: ihr vielen die hier wohnen,
Nur eine . . . aber gut.

Nunc Noster agit Viennae, a vacante Sede Superintendentiali exspectatus.

LXIX. *Ad pag.* 519. *lin.* 27, 28.

Jeremiae Haneri, hoc (1777.) anno, dieque 9-na Mart. vita functi, *Adversaria de Scriptoribus Rer. Hungaricar. et Trans. Scriptisque eorundem Antiquioribus*, prodierunt Viennæ apud D. Joannem Thom. Nobilem de Trattnern, 1774. 8. philyr. 19 1/2.

LXX. *Ad pag.* 521, 522.

Scharsii Opera omnia sunt Manuscripta.

LXXI. *Ad pag.* 527.

Opera *Teutschii*, praeter Arithmeticam inedita sunt.

—00000—

INDEX.

INDEX.

A.

K.

L.

Offi-